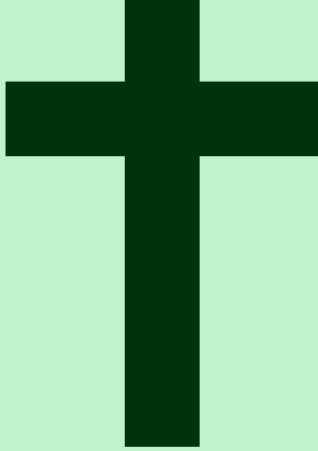

KILƏ-MİNDİ Kİ
SİĞİ

New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

KĪLƏ-MĪNDĪ KĪ SĪGĪ
New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bedjond

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Bedjond

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-11-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
a4f34a03-c89e-55e0-bc3f-22f7829df823

Contents

Matiye	1
Marki	30
Luki	49
Ja	79
Kilə lə NJé kaw kilə je	101
Rom je	129
1 Koreti je	142
2 Koreti je	155
Galati je	163
Epəji je	168
Pilipi je	173
Kolosi je	177
1 Təsaloniki je	181
2 Təsaloniki je	184
1 Timote	186
2 Timote	191
Titi	194
Piləmq	196
Ebirə je	197
Jaki	208
1 Piyər	212
2 Piyər	216
1 Ja	219
2 Ja	223
3 Ja	224
Judi	225
Nə ki tēq ki dəe	227

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Matiye ndangi

Ta ki də Poy ta ti ki Maji lə Jəju ki Matiye ndangi

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Matiye ndangi e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji ki so, adi e Matiye, Marki, Luki ki Ja. NGA ningə, ta je ngay ki Matiye əl, toi me Poy Ta ti ki Maji lə Jəju ki Marki ndangi nōq tə. J-a j-ingə:

MBe lə Ja Batsi ki ilə (3.1-12);
Batəm lə Jəju ki na ki su na-e (3.13-4.11);
Kilə je ki Jəju ra-de dənangi Galile ti, adi e kilə mbe Poy Ta ki Maji, ndo kosi dije ne, ki kaji njé moy je (4.12-18.35);

Kosi də rəbi ti mba kaw ki Jorijaləm (19-20);

Jorijaləm ti, Jəju ra ndə ngay əl, ra ndə ki asi dimasi kare be par, ningə təl ta ndə je ləne ki ta ki gangi ki dije gangi dəe ti, təl-e-n, 6a go ti, j taa lo koy, tēē adi dije ooi-e ki lo lo (21-28).

Nə kare ki to ta dangi, Matiye ilə ngirə makitibi ləne ki kər gin ka lə Jəju nim, koji Jəju nim, taa dəkagilo ki Jəju e-n ngon 6əy nim tə. Ta ki ilə-n ngirə makitibi ləne kin əl adi goe ngal (1-2), ningə mee ti nōq, tōji dəw ki e Jəju ki n-aw tə n-ndangi Poy Ta ki Maji lie kin kadi dije gəri-e tək i e ə e NGar ki nje kaji dije ki Luwə ə nə n-a n-ilə sie, e tə ə e Emanuwəl ki kər mee nə Luwə e səje, taa e tə ə Luwə a un-e kadi təl-n ta koji ra ləne ki un mindine də ti kəte nu kin tə.

Nə kare ki to ta dangi 6əy tə me makitibi ti lə Matiye, e kəsi ki əsi də ne ndo je lə Jəju ngay naa ti, asi gin mi, adi e:

Nə ndo ki də mbal ti (5-7) ki əl ta ki də pa njijə ti ki dana ki Luwə isi nginə tae ki rə dije ti lie ki e ngar dode ti.

NDu je ki e ki kadi dije ki səbi kadi a iləi mbe ki kəbe ki e 6asi (10).

Kəbe lə Luwə ki e ki kəl tae me kuji ta ti asi gin siri, e kəbe ki to lo 6əy tə 6asine, nə ndə ree a to ki taga pay (13).

Go rəbi kisi naa ti lə ngakonaa je me 6eko ti ki sigi kin (18).

Go rəbi kisi də nja ti nginə-n rə ki tət i ki dəbəy ti ki kəbe ki sigi kin a re-n (24-25).

Makitibi lə Matiye tōji Jəju tə Bəbe ki a re kadi adi ndune də 6eko ti ləne ki sigi, tēē-n tae. Bəy tə adi dije ki a uri me ti ne ndo ki awi ki ndooe kadi mai naji lie ki rə ndəgi dije ti tə.

*Gin ka lə Jəju
(Lk 3.23-38)*

¹ Gin ka lə Jəju Kirisi ki ngon ka *Dabidi, ki ngon ka *Abirakam ə to kin: ² Abirakam oji *Isaki, Isaki oji *Jakobi, Jakobi oji Juda ki ngakqə je. ³ Juda əi ki Tamar oji Parəsi əi ki Jara, Parəsi oji Əsirom, Əsirom oji Aram, ⁴ Aram oji Aminadabi, Aminadabi oji Naso, Naso oji Salmo, ⁵ Salmo əi ki Rakabi oji Bowaji, Bowaji əi ki Rut i oji Obədi, Obədi oji Jəse, ⁶ Jəse oji ngar Dabidi.

Dabidi taa ne Uri oji-n Salomə, ⁷ *Salomə oji Robowam, Robowam oji Abiya, Abiya oji Aja, ⁸ Aja oji Jojapa, Jojapa oji Joram, Joram oji Ojijasi, ⁹ Ojijasi oji Jowatam, Jowatam oji Akaji, Akaji oji Ejəkijasi, ¹⁰ Ejəkijasi Oji Manasi, Manasi oji Amə, Amə oji Jojijasi, ¹¹ Jojijasi oji Jəkonijasi ki ngakqə je. Dəkagiloe ti kin ə uwəi dije ki Jorijaləm awi səde 6əə *Babilon ti^o.

¹² Loki awi səde Babilon ti, Jəkonijasi oji Salatiyəl, Salatiyəl oji Jorobabəl, ¹³ Jorobabəl oji Abiyudi, Abiyudi oji Eliyakim, Eliyakim oji Ajər, ¹⁴ Ajər oji Sadoki, Sadoki oji Akim, Akim oji Eliyudi, ¹⁵ Eliyudi oji Eliyajar, Eliyajar oji Mata, Mata oji Jakobi, ¹⁶ Jakobi oji Jisəpi ki ngaw mari. Ningə Mari oji Jəju ki bəri-e Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte. ¹⁷ Hə ngirə də Abirakam ti biti də Dabidi ti, gin koji e dəgi gide so, ə j də Dabidi ti biti kaw 6əə Babilon e gin koji dəgi gide so, taa j də kaw 6əə Babilon ti biti koji Kirisi ti, e gin koji dəgi gide so tə.

*Koji Jəju
(Lk 2.1-7)*

¹⁸ Go rəbi koji Jəju Kirisi ə to kin. Kəe Mari e nje nongi lə Jisəpi ki uwə dəe. Ningə, loki ingəi-naa dəne ki dingəm al 6əy ə, Mari j səm ki tōgi lə NDil Luwə. ¹⁹ Lo kin ti nōq be, Jisəpi ki nje nongi lə Mari, ki e dəw ki dana, ndigi kadi n-əl ta kin ki taga n-ilə-n rəsəl də Mari ti əl, adi oji mene ti kadi n-iyəi-naa ki Mari gidi ngəy par. ²⁰ Loki oji ta kin be mene ti ningə, malayka lə Bəbe tēē hōy me ni ti əl-e ə nə: «Jisəpi, ngon ka *Dabidi, i bəl əl kadi itaa Mari nei ti, tado ngon ki to mee ti kin, e ngon ki re ki go rəbi lə NDil Luwə. ²¹ Mari a oji ngon ki dingəm, ningə a ində təe nə Jəju, tado e ə e dəw ki a aji dije ləne me majal je ti ləde.»

²² Nə je kin pəti a rai ne be mba kadi ta ki Bəbe əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kəte nu kin təl tane:

²³ Bəbe əl ta ki ta nje kəl ta ki tae ti ə nə: «Oi ngon ki mand i ki gər dingəm al 6əy a j səm,

A oji ngon ki dingəm,
Ningə a bəri-e nə Emanuwəl,
Ki kər gine nə: “Luwə e səje”^o.»

²⁴ Loki Jisəpi ndəl də 6i ti, ra tək i malayka əl-e-n, adi taa Mari nene ti, re sie kay. ²⁵ Nə

gær-e ki dæne ki dingəm ti al, biti kadi Mari oji-
n ngon Oji ngon ki dingəm, adi Jisæpi indæ tæe
næ Jæju.

2

*Ta ki dæ nje ne gær je ki dæ mee je ti ki koji
Jæju*

¹ Oji Jæju Bætilihəm^ø, dånangi ki Jude ti,
dåkagilo kõebe ti læ ngar Erodi. Go koje ti, nje
ne gær je ki dæ mee je ti, ii lo kibæ kadi ti ræi
Jorijaləm, ² ningæ dæji æi næ: «NGar læ *Jipi je
ki oji-e kin e ra be æ? J-o mee lie tæe lo kibæ
kadi ti æ ji re kadi j-osi makæsije nangi nõe ti.»

³ Loki NGar *Erodi oo ta kin, mee gangi man,
naa ti ki dije ki Jorijaləm ti ba pæti. ⁴ Be æ, ngar
kaw ki bo je læ nje kijæ ne mæsi kadi-kare je,
ki nje ndo ndu-kun je læ Luwæ, dæji-de se lo ki
ra be æ a oji Kirisi ki e *Dæw ki Luwæ mbæte titi
wa? ⁵ Æ æli-e æi næ: «A oji-e Bætilihəm, dånangi
ki Jude ti, taddæ ta ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti æl
æ to kin:

⁶ «Sæi dije ki Bætilihəm ki dånangi ti ki Jude,
Kadi igæri taki røjeti,
Be læsi e ki ndæe goto al jagi dan be bo je ti ki
dånangi ki Jude ti, ki ndæde to ti,
Taddæ ngar ki nje kær nõ dije læm, je a tæe dansi
ti.»^ø

⁷ Lo kin ti, Erodi bæ nje ne gær je ki dæ mee je
ti gidi ngæy, dæji-de se dåkagilo ki ra wa bangi
æ mee tæe-n wa? ⁸ Ba go ti, ilæ-de Bætilihəm ti
æ næ: «Awi idæji ta ki røjeti dæ ngon ti kin. Lo
ki ingæi-e bæ, iræi æli-mi adi mi ka m-aw m-osi
makæsिम nangi nõe ti to.»

⁹ Go ta ti læ ngar kin bæ, nje ne gær je osi dæ
ræbi ti isi awi. Æ loki isi awi ningæ yæ ooi mee
ka ki ooi-e lo kibæ kadi ti ka kin æ a njiyæ nõde
ti. Njiyæ re tæe dæ kay ti ki ngon to ti bæ, a lo
ka ti. ¹⁰ Loki ooi mee kin, ræde næl-de ngay.
¹¹ Æ uri me kæy ti ningæ, ooi ngon æi ki kõe
Mari, bæ osi makæsibe nangi, piti-e. Go ti, tæeji
ta bæ je læde, adi-e ær, ki nduji kagi ki æti maji,
ki nom kagi. ¹² Go ne je ti kin, Luwæ æl-de me
ni ti kadi tæli gogi ki ræbi ki dæ Erodi ti al. Be
æ, tæli awi bæ læde ki ræbi ki rangi.

Ayi-naa ki Jæju awi sie Ejipi ti

¹³ Loki nje ne gær je awi ningæ, malayka læ
Bæbe tæe me ni ti æl Jisæpi æ næ: «J taa un ngon
æi ki kõe, æ ay aw sæde Ejipi ti. Aw isi ti nõõ biti
kadi mi wa m-adi ndum bæy taa itæl ire sæde,
taddæ *Erodi a sangi kadi n-tæl ngon kin.»

¹⁴ Jisæpi j taa kondæ nõõ, un ngon æi ki kõe,
bæ ay aw sæde Ejipi ti. ¹⁵ Isi ti nõõ biti koy
Erodi, adi ta ki Bæbe æl ki ndu nje kæl ta ki tæe
ti æ næ: «M-bær ngonm kadi tæe me be ti ki Ejipi
kæ»^ø kin tæl tane.

*Erodi tæl ngan je ki kasi me be ti ki
Bætilihəm*

¹⁶ Loki *Erodi oo kadi nje ne gær je ædi-e,
wongi ra-e ngay. Wongi ra-e adi un ndune

kadi tæli ngan je ki kasi ki j dæ bæ ki joo ti tæl
ki nangi ne pæti me be ti ki Bætilihəm, ki ngan
be je ki gidi ti. Bæl kin e ki go dåkagilo ti ki nje
ne gær je oji-e-n. ¹⁷ Be æ, ta læ nje kæl ta ki ta
Luwæ ti Jærami, ki æl tæl-n tane. Jærami æ næ:

¹⁸ «NDu dæw bæ me be ti ki Rama,
Nõ je, ki ndinga ræ ki æti bæ ngay je.

Adi e Rasæl æ nõ ngane je,
NDigi kadi dæw sæl mene al,
Taddæ gotoi.»^ø

Jisæpi tæl Ejipi ti aw Najaræti

¹⁹ Loki *Erodi oy ngata bæ, go koye ti,
malayka læ Bæbe tæe ki ræ Jisæpi ti, Ejipi ti me
ni ti, æl-e æ næ: ²⁰ «J taa, un ngon ki kõe, æ
itæli awi dånangi Isirayæl ti gogi, taddæ dije ki isi
sangi kadi n-tæli ngon ka oyi ngata.» ²¹ Jisæpi
j taa, un ngon ki kõe, æ tæli awi dånangi
*Isirayæl ti gogi. ²² Næ loki oo kadi Arkalosi
õ be dæ Jude ti to bawne Erodi ti, bæ ra-e kadi
aw Jude ti. Be æ, Luwæ æl-e me ni ti æde aw
Galile ti yo. ²³ Aw isi me be bo ta ti ki bæri-e næ
Najaræti. Be kadi ta ki nje kæl ta je ki ta Luwæ
ti æli æi næ: «A bæri-e dæw ki Najaræti ti kin tæl-n
tane.»

3

*Ja ki nje ra dije batëm
(Mk 1.2-6; Lk 3.1-6; Jq 1.19-23)*

¹ Bæl je dæ go ti, Jæ Bætiis tæe, ilæ mbæ dilæ lo ti
ki Jude æ næ: ² «Iyæi go ræbi njiyæsi je ki majal
kæ, taddæ kõebe læ Luwæ e bæsi.» ³ Jæ Bætiis æ, e
dæw ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti Ejay æl ta dæe ti
æ næ: «NDu dæw madi bæ dilæ lo ti æ næ:

“Irai go ræbi læ Bæbe!
Irai go ræbi lie adi a njururu!»^ø

⁴ Jæ ilæ kibi ki ra ki bj jambal ræne ti, ningæ
dæ mene ki ndæ to. Ne kusoe e gibiri je ki tæji
je. ⁵ Dije ki bæ bo Jorijaləm ti, ki dånangi Jude
ti pæti, ki dånangi ki kadi bæ Jurde ti pæti, ræi
ræ Jæ ti, ⁶ ræi tæri ndude to majal je ti læde, adi
Jæ ra-de batëm me bæ Jurde ti.

⁷ Loki Jæ oo adi *Parisi je, ki *Sadusi je ngay
ræi kadi ra-de batëm bæ, æl-de æ næ: «Sæi nje
man majal ta li je be kam, næ æl sæsi kadi
ayi-naa wongi læ Luwæ ki a re æ? ⁸ Maji kadi
kilæ rasi tæji kadi sæ dije ki iyæi pa njiyæsi je
ki majal kæ. ⁹ Ningæ, kadi iyæi ta koji mesi
ti kæ næ: “Je ngan ka *Abirakam.” MBata,
Luwæ asi kadi a tæl gæji mbæl je kam ngan ka
Abirakam ti kare. ¹⁰ Ki ne kin, kingæ e bæsi
kadi tigæ ngiræ kagi je gangi ngata. Kagi ki ra
ki andi maji æl æ, a tigæi-e kadi ilæi-me por
ti kæ. ¹¹ Mi, m-ra sæsi batëm me man ti, mba
kadi tæji taki iyæi pa njiyæsi je ki majal kæ, næ
dæw ki a re gom ti, e nje tægi ki æti bæ, ki itæ-
m sæy. M-æsi kadi sa ki njæe ti ka m-ær al. E
a ra sæi batëm, me NDil Luwæ ti, ki me por ti.
¹² Uwæ kee to ne jine ti kadi to-n kæ ko ki maji,

ø 2:1 1 Samiyæl 16.1

ø 2:6 Mise 5.1

ø 2:15 Oje 11.1

ø 2:18 Jærami 31.15

ø 3:3 Ejay 40.3

oy me dam ti, 6a ila tise por. E por ki a oy al ratata.»

Jaju ra batam

(Mk 1.9-11; Lk 3.21-22; Jq 1.29-34)

13 Lo kin ti noq, Jaju j Galile ti, re ta ba Jurde ti ro Ja ti, kadi Ja ra-e batam. 14 Na Ja ge kadi al, adi al Jaju a na: «E mi a kadi j, iram batam, ninga j taa ital ire rom ti kadi mra-i batam bay to a?» 15 Na Jaju al-e a na: «Ki basine kin, ira be, tado e ki goe kin a j-a ji tln ta ndigi la Luwa.» Be a, Ja ndigi do ti, ra-en batam. 16 Loki Jaju ra batam taa par, a tee me man ti ninga, loe ti noq, ta dora tee, adi oo NDil Luwa risi ta da dum be re isi doe ti. 17 Ninga, ndu ta madi tee dora ti, a na: «E kam e NGonm, nje ndigi lam, ki rom nal-m doe ti ngay.»

4

Su na Jaju

(Mk 1.12-13; Lk 4.1-13)

1 Go ti, NDil Luwa or noq Jaju aw sie dil la lo ti, mba kadi su na-e. 2 Jaju agi rone kuso ne, kond a ki kada, ndo kuti so, a go ti bo ra-e. 3 Lo kin ti, su, nje na dije oti re roe ti, al-e a na: «Re j NGon la Luwa a, adi mbal je kin tali mapa adi m-o.» 4 E Jaju ile ti a na: «NDangi me makitibi ti la Luwa ai na: “Daw a isi ki done taa ki takul ne kuso par al, na ki takul ta je pati ki tee ta Luwa ti to.”»

5 Go ti, su aw ki Jaju me be ti ki Jorijalam, ki e be bo la Luwa, aw sie jam do kay ti la Luwa taa, 6 ba al-e a na: «Re j NGon la Luwa a, iy a jii taa osi adi m-o, tado ndangi me makitibi ti la Luwa ai na: “Luwa a adi ndune malayka je lone kadi a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tiga mbal al.» 7 Jaju tal al-e a na: «NDangi me makitibi ti la Luwa to ai na: A na BaBe Luwa lai al.»

8 Su tal aw ki Jaju do mbal ti ki ngal taa ngay bay, oje kobe je ki donangi ti ne pati, ki ne kinga je ki me ti, 9 ninga al-e a na: «M-a m-adi ne je kin pati, loki re osi makasi nangi nom ti, a ila toji dam.» 10 Jaju tal al-e a na: «I *Sata, oti ko say. Tado ndangi me makitibi ti la Luwa ai na: “A osi makasi nangi no BaBe Luwa ti lai, ninga e ki karne ba par a re noe ti kadi igose.”»

11 Be a, su iy a Jaju a oti aw. Ba malayka je rai ro Jaju ti, rai rai sie.

Jaju ila mbe Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.14-15; Lk 4.14-15)

12 Dokagilo madi uwai Ja dangay ti, a Jaju oo tae ba, tal or rone aw Galile ti. 13 Na ke a, iy a be bo ki Najarat, a aw isi Kaparnayim ti yo. Kaparnayim ki e be bo ki a kadi ba ti ki Galile, donangi ti la Jabilo je, ki Nepitali je.

14 Be kadi tol ta ta ki nje kal ta ki ta Luwa ti Ejay al a na:

15 «Sai dije ki Donangi Jabilo ti ki donangi Nepitali ti,

Ki isi basi kadi ba ti,

Gidi ba Jurde ti,

Sai dije ki donangi Galile ti,

Ki sai dije ki sai Jipi je al!

Uri mbisi oi:

16 Dije ki kate isi lo ki ndul ti,

Ooi kunji ki bo,

Ninga dije ki kate isi be la yo,

Ki e lo ki ndul kururu,

Lo kunji tee dode ti.»

17 Do gangi loe ti kin, Jaju ila ngira kil mbe a na: «Iyai go rabi njiyasi je ki majal ko, tado kobe la Luwa e basi rasi ti.»

Nje ndo je ki dasay ki Jaju bar-de

(Mk 1.16-20; Lk 5.1-11)

18 NDo kare, Jaju a njiya kadi ba bo ti ki Galile, ninga oo ngakona je joo, adi e Simo ki Bari-e Piyar ai ki ngokone Andire ki ai nje ndo kanji je, a ila i bandi me man ti. 19 Jaju al-de a na: «Irai gom ti adi m-ndo sasi, kadi sai nje ndo dije kadi ingai kaji.» 20 Kalangi ba, iyai bandi je lade, a awi uni go Jaju ta nje ndo je lie. 21 Jaju oti ki kate say nday ninga, oo ngakona je ki rangi joo: Jaki ai ki Ja ki ai ngan la Jabade, isi me to ti ki bawde, isi rai go bandi je lade, ba bar-de. 22 Loki Jaju bar-de ninga, kalangi ba, iyai bawde Jabade ki to, a awi uni go Jaju.

23 Jaju njiya donangi Galile ti ba pati, ndo ne dije me kay kaw-naa je ti la *Jipi je, ila mbe Poy Ta ki Maji ki oji do kobe la Luwa, taa aji nje moy je ki nje ro to je ki dan dije ti to. 24 Toba lie sane donangi ti ki Siri ba pati, adi rai ki dije pati ki rade ra-de, nje ro to je ki dangi dangi, nje ki ndil je ki majal rai-de je, nje damsil je, ki nje ro koy je, adi aji-de.

25 Kosi dije ngay rai go Jaju ti. Nje ki donangi Galile ti je, donangi Be bo je ti ki Dagi je, be bo Jorijalam je, ki donangi Jude ti je, ki donangi ki gidi ba Jurde ti je.

5

Jaju ndo ne nje ndo je lone do mbal ti

1 Loki Jaju oo kosi dije kin ba, oti aw do mbal ti, isi nangi, ninga nje ndo je lie rai roe ti. 2 Lo kin ti, Jaju ila rone ndo ne dije a na:

Maji ki rojeti

(Lk 6.20-26)

3 «Maji-kur e la nje ki ooi rade kadi n-asi al ta kam Luwa ti, tado kobe la Luwa e yade.

4 Maji-kur e la nje ki isi noi bone, tado lo ti a Luwa a sol mede.

5 Maji-kur e la nje ki soli lom lom, tado Luwa a adi-de donangi kadi-kare ti.

* 3:17 Pa je 2.7; Ejay 42.1 * 4:4 Dataranom 8.3 * 4:6 Pa je 91.11-12 * 4:7 Dataranom 6.16 * 4:10 Dataranom 6.13 * 4:16 Ejay 8.23; 9.1

6 Maji-kur e læ njé ki 60 ra ne ki go ndu Luwæ ti e mede ti, tado lo ti æ a ingæi tagi.

7 Maji-kur e læ njé ki isi ooi kæm-to-ndoo læ dije, tado Luwæ a ra sæde maji.

8 Maji-kur e læ njé ki mede e kare dɔ Luwæ ti, tado a ooi Luwæ ki kæmde.

9 Maji-kur e læ njé ki isi sangi ræbi lapiya, tado a bari-de ngan læ Luwæ.

10 Maji-kur e læ njé ki dije isi adi-de kɔ mbata ne ra ki dana, tado kɔbe læ Luwæ e yæde.

11 Maji-kur e læsi loki dije isi taji sasi je, isi adi sasi kɔ je, isi tæti ta dæsi ti je mbata læm. 12 Irai rɔnal, itilæi kole, tado ne kigæ go jisi e ngay dora ti. *Njé kal ta je ki ta Luwæ ti, ki rai kilæ kæte nɔsi ti, ingæi kɔ kin be tɔ.

Nje kun go Kiriisi e kati ki kunjji ki dɔnangi ti

13 «Sæi æ sæi kati ki dɔnangi ti. Ningæ kin æ mbæ kati goto æ, dæw a ra ban æ kadi a tæl æde mbæ gogi bæy æ? Maje goto ngata; a buki-e kɔ gidi lo ti kadi dije njijæi dɔ ti par ngata.

14 «Sæi æ sæi kunjji ki dɔnangi ti. Ningæ 6e bo ki indæi-e dɔ mbal ti taa, asi kadi a 6oyɔ rone al. 15 Dæw a re ki lambi kæy æ dæbi ngo dɔ ti al. A indæ dɔ ne ti taa mba kadi dije ki me kæy ti pæti ooi lo. 16 Be tɔ æ, sɔbi kadi adi dije pæti ooi kunjisi me ne ra ki maji ti. Loki ooi ne rasi ki maji ningæ, a ilæi tɔji dɔ Bawsi Luwæ ti ki isi dora ti.

Nje ndo ki dɔ ndu-kun ti læ Luwæ

17 «Sɔbi kadi igai tæki m-re kadi m-buji ndu-kun je læ *Mojj æ se ta læ njé kal ta je ki ta Luwæ ti al. M-re mba buji-de al, næ m-re mba tæl tade yo. 18 Tæki rɔjeti, m-æl sæsi, kæte nɔ kadi dora æi ki dɔnangi kin a gotoi kɔ, ngon ku ta ki ndæy be, æ se ngon ndaji madi ki me ndu-kun ti læ Luwæ ki ndangi ki dæw a ær kɔ goto. A tɔ be bitj kadi ne je pæti ki ndangi me ti rai ne. 19 Dæw ki al dɔ ngon ndu-kun ki ndæy be dan made je ti, æ ndo dije kadi rai tæki e ra-n be tɔ 6a, a e ki du ngay me 6eko ti ki dora ti tɔ. Næ dæw ki tæl rone go ti, æ ndo dije, a e ki bo me 6eko ti ki dora ti. 20 Adi m-æl sæsi: kin æ ne ra ki dana læsi itæ yæ njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je al æ, a uri me 6eko ti ki dora ti al.

Nje ndo ki dɔ wongj ti

21 «Sæi, igæri maji tæki ndu ta æl kaje je æ næ: “A itæl dæw al, dæw ki tæl madine 6a, sɔbi kadi awi sie nɔ njé gangi ta je ti.” 22 Næ mi m-æl sæsi: «Dæw ki ra wongj ki ngokone, sɔbi kadi awi sie lo gangi ta ti; dæw ki taji ngokone “mbæ”, sɔbi kadi awi sie lo gangi ta ti ki bo læ Jipi je, æ dæw ki 6a ngokone “ma”, sɔbi kadi ilæi-e me por ti læ su. 23 Kin æ aw ki kadi-kare læi dingiri lo kilæ kadi-kare ti kadi Luwæ, æ mei

ole dɔ ti kadi ngokoi aw sæi ki ta madi 6a, 24 maji kadi iyɔ kadi-kare kin nɔɔ, æ ire aw ilæ noji naa ti sie 6æy taa itæl ire un kadi-kare læi adi Luwæ.

25 «Kin æ isi awi lo gangi ta ti ki nje ta læi 6a, loki sæi dɔ ræbi ti 6æy kin æ, isangi ræbi kadi ndusi osi go-naa ti sie kalangi, næ tæ aw sæi ilæi ji nje gangi ta ti, adi nje gangi ta uni ilæi ji asigar je ti, adi asigar je awi sæi ilæi-ni dangay ti. 26 Tæki rɔjeti, adi m-æli, a itæe lo kin ti al bitj kadi ugæ dæbæy sisi 6æy taa a iyæi-ni taa.

Nje ndo ki dɔ kuwæ marim ti

27 «igæri ndu ki æl æ næ: “A uwæ marim al, kin maji. 28 Næ mi m-æl sæsi: “Dæw ki go dæne ki kæm-nda 6a, uwæ sie marim mene ti ngata.” 29 Kin æ kæmi ki dɔ ji kɔ ti rai adi osi me majal ti æ, ær-e ile kɔ. Tado e soti kadi ngon rɔi kare goto, itæ kadi ilæi darɔi ba pu me por ti læ su. 30 Kin æ ji kɔi rai adi osi me majal ti æ, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ngon rɔi kare goto, itæ kadi ilæi rai ba pu me por ti læ su.

Ta ki dɔ gangi-naa ti læ dæne ki dingæm

31 «igæri kadi ndu-kun al 6æy tɔ næ: “Re dæw tuwæ nene 6a, kadi æde makitibi gangi-naa.” 32 Næ mi m-æl sæsi: “Dæw ki ra ki tuwæ nene mbata ne ki rangi, 6i e ta læ kaya ki ra, al æ, dæwe kin sur-e ta kuwæ marim ti. A re dæw taa dæne ki ngawe tuwe 6a, dæwe kin tæl nje kuwæ marim tɔ.”

Ta ki dɔ kibi rɔ ti

33 «NDU ta æl kaje je kæte 6æy tɔ æ næ: “Re ibi rɔi dɔ ne madi ti æ, a dɔ ti, kadi ira ne ki ibi rɔi dɔ ti nɔ Bæbe ti.” 34 Næ mi m-æl sæsi tæki a ibi rɔi al tæ kibi al. A ibi rɔi ki dora al, tado dora e kimbær kisi Luwæ; 35 a ibi rɔi ki dɔnangi al, tado dɔnangi e kimbær kindæ njæ; a ibi rɔi ki Jorijalæm al, tado Jorijalæm e 6e bo læ NGar ki bo; 36 a ibi rɔi ki jam dæi al, tado j asi kadi itæl bj dæi kare be ki nda ti æ se ki ndul ti al. 37 Re ta læsi e oyo 6a, ai dɔ oyo ti, re ta læsi e jagi 6a, ai dɔ jagi ti par tɔ. NDægi ta je ki a re go ti kin j rɔ su ti.

Ta ki dɔ dal bæ ti

38 «igæri kadi ndu ta æl æ næ: “Re dæw tɔ kæm madine 6a, tɔ kadi e ki tɔ kæme tɔ, a re dæw tæti ngangj madine 6a, tɔ kadi e tæti ngangj tɔ.” 39 Næ mi m-æl sæsi kadi itai rɔ nje me ndul al. Re dæw indæ dam mbæi ki kɔ æ, iyæti dame ki gæl æde indæ 6æy. 40 Re dæw aw sæi nɔ nje gangi ta ti kadi taa kibi ki goji læi æ, æde e ki ngal dɔ ti. 41 Re dæw indæ gu dæi ti kadi injiyæ njai dibi æ, injiyæ sie njay dibi joo. 42 Dæw ki ra ki dæji ne æ æde, ningæ re dæw ndimæi ne æ oge al tɔ.

Ta ki dɔ ndigi njé bæ je ti

⁴³ «İğəri tæki ndu ta əl ə nə: “A indigi dəw madi, nə ə ɔsi ta nje bə lai”.⁴⁴ Nə mi, m-əl səsi kadi indigi njé bə je ləsi, ə əli ta ki Luwə mbata lə njé ki isi adi səsi kə, ⁴⁵ İrai be ningə, a səi ngan lə Luwə ki e Bawsi ki isi dərə ti. Tado adi kadi ɔsi də njé me maji ti ki njé me majal. Adi ndi ədi də njé ra nē ti ki dana, ki njé ra nē ti ki dana al. ⁴⁶ Kin ə indigi njé ki ndigi səsi tə par ə, nē kigə go ji ri ə Luwə a adi səsi ə? *Njé taa la-mbə je ka rai be tə. ⁴⁷ Kin ə irai lapiya ngakəsi je par ə, ri ki to ta dangi ə irai ə? Tado njé gər Luwə al ka rai be tə. ⁴⁸ Ningə səi, səbi kadi indigi dije adi ɔsi taga pay tæki Bawsi Luwə ki isi dərə ti ndigin dije adi ɔsi taga pay kin be tə.»

6

Ta ki də ra ki njé ndoo je ti

¹ «Kadi oi maji, kin ə re isi rai nē ki ndu Luwə ndigi kadi irai 6a, kadi irai ta kəm dije ti ki kadi dije ooi səsi al. Re irai be 6a, Bawsi ki isi dərə ti, a adi səsi nē kigə go ji ləsi al. ² Kin ə ira ki nje ndoo ə, kadi ində gangi də ti kadi dije ooi, al. İrai tæki nje kədi kəm dije isi rai gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki go rəbi ti je kin al. Rai be mba kadi dije piti-de. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi nē kigə go ji ləde ngata. ³ Nə j, loki ira maji ki njé ndoo je, maji kadi ji gəli gər nē ki ji kəi adi al. ⁴ Be ningə, nē ləi ki adi kin to lo ɔyo ti, 6a Luwə ki oo nē je ki to lo ɔyo ti, a igəi kire.»

Ta ki də kəl ta ti ki Luwə

⁵ «Loki isi əli ta ki Luwə 6a, kadi irai tæki njé kədi kəm dije isi rai kin be al. Njé kədi kəm dije ki nəl-de ngay kadi ai taa me kay ti lə *Jipi je, ki sil rəbi je, taa əli ta ki Luwə kin. Əi je rai be mba kadi dije ooi-de. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi nē kigə go ji ləde ngata. ⁶ Nə j, loki igə kəl ta ki Luwə 6a, maji kadi ur kəy toi ti, uti ta kəy dəi ti, 6a əl ta ki Luwə lo ɔyo rə ti kin, ningə Bawsi Luwə ki isi lo ki ɔyo ti, a oo, ə a adi nē ki idə-je.

⁷ «Loki isi əli ta ki Luwə 6a, əli ta ki də-naa ti, də-naa ti tə dije ki njé gər Luwə al be, al. Əi je ooi ə nə me ta ti ki kəl ngay kin ə Luwə a oo-n də ndude. ⁸ Maji kadi irai tæki əi je isi rai kin be al, tado Bawsi Luwə gər nē je ki awi ki ndooe, kəte ɔy taa kadi əli sie ta də ti.

Kuji kəl ta ki Luwə

⁹ «Səi 6a, kadi əli ta ki Luwə əli əi nə: “Bawje ki isi me dərə ti taa, Kadi dəw ki ra gər toi tæki j Luwə, ¹⁰ Kadi kəbe ləi re. Kadi dije rai ndigi ləi dənangi ti nē, Tæki njé ki dərə ti isi rai kin be tə. ¹¹ Adi-je nē kusoje ki asi taje me ndə ti ki 6one.

¹² İyə go majal je ləje kə,

Tæki je wa ka j-iyə-n go majal je lə dije ki rai saje majal kə kin be tə.

¹³ İyə-je adi j-osi me nē na ti al, Nə kadi ɔr-je ji nje majal ti kə. [MBata j ə, kəbe, ki təgi, ki tə6a e ləi biti ki nə ti.]”

¹⁴ Kin ə re iyəi go majal je lə dije kə 6a, Bawsi ki isi dərə ti a iyə go majal je ləsi kə tə.

¹⁵ A kin ə re iyəi go majal je ki dije rai səsi kə al 6a, Bawsi a iyə go majal je ləsi kə al tə.

Kəgi rə nē kuso

¹⁶ «Loki ɔgi rəsi nē kuso 6a, maji kadi isikiti kəmsi sikiti sikiti tə yə njé kədi kəm dije be al. Əi, sikiti kənde mba kadi dije ooi-de tæki n-ɔgi rəde nē kuso. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi nē kigə go ji ləde ngata. ¹⁷ Ningə j, loki ɔgi rəi nē kuso 6a, maji kadi itogi ta kəmi suki, ə indu dəi. ¹⁸ MBa kadi dije gəri, tæki ɔgi rəi nē kuso, al. Ningə, Bawsi ki isi lo ki ɔyo ti par ə oo, e ki gər nē ki to lo ɔyo ti a adi səsi nē ki idəji-e.

Nē kigə ki dərə ti

(Lk 12.33-34)

¹⁹ «İmbəi nē kigə je mbata ləsi dənangi ti ne al. Dənangi ki e lo ki nē ki titi a ndusi je, yə je a ɔi je, taa njé 6ogi je a mbuti bole bər kadi 6ogii je. ²⁰ Nə kadi imbəi nē kigə je ləsi dərə ti taa, ki e lo ki nē ki titi a ndusi al nim, yə je a ɔi al nim, taa njé 6ogi je a mbuti bole bər 6a a bogii al nim tə. ²¹ Tado lo ki nē kigə ləi e titi a mei a e titi tə.»

Kəm e lambi lə darə

(Lk 11.34-36)

²² «Kəm dəw ə e lambi lə darəe. Kin ə re kəmi oo lo maji 6a, darəi pəti e me kunji ti. ²³ A kin ə re kəmi oo lo maji al tə 6a, darəi pəti e me til ti tə. A kin ə re kunji ki to rəi ti kin təl til nim, a e til ki dum kəl tae.

Me ka sururu

(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ «Dəw ki a ra kilə 6əə lə ngar je joo goto: re ɔsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki ki nungi tə. A asi kadi irai 6əə lə Luwə nim, 6əə lə la nim al.

²⁵ «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mes i a sururu də nē kusosi ti, ki man kaysi ti, ki kadi isi ki dəsi taa al, taa də kibi kəsi ti al nim tə. Tado kisi ki də taa itə nē kuso, taa darə dəw itə kibi ki kə tə. ²⁶ İgoi yəl je ki a nali dan nəl ti kin oi, dibi ko al nim, təti ko al nim, taa kaw i nē me dam ti al nim tə, nə Bawsi ki isi dərə ti taa, adi-de nē usoi maji. Ə se, səi je, itə yəl je kin gidi bay bay al wa? ²⁷ Nə dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be də ndəne ti ki takul me ka sururu ləne ə? ²⁸ Asi al, nga ra ban be ə mes i a sururu də kibi kəsi ti ə? İgoi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nim, oji kibi al nim tə, ²⁹ nə ngar *Salomə ki təe 6a ngay me nē kigə ti kin ka ə kibi ki ndole asi

✦ 6:29 1 NGar je 10

naa sæde al^o. ³⁰ Æ kin æ Luwæ ilæ kibi rō ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de ßone, æ lo ti par æ a oi por kin be ningæ, sæi dije taa a ilæ kibi rōsi ti al a? Sæi tō je me kadi-me ti. ³¹ Adi mesi a sururu kadi æli æ næ: “Ri æ j-a j-uso wa? Ri æ j-a j-ay wa? J-a j-ingæ kibi ra æ j-a j-wa?” al. ³² Næ je kin pæti, e dije ki gæri Luwæ al, æ isi sangi ki nō kæmde ti. Ningæ Bawsi ki isi me dora ti gær maji kadi awi ki ndooe tō. ³³ Isangi kōße læ Luwæ ki ndægi lie kæte, ningæ a adi sæsi ndægi nē je kin pæti dō ti. ³⁴ Adi mesi a sururu dō ndō ki lo ti ti al. Tado ndō ki lo ti ti aw ki me ka sururu læne. NDō je pæti awi ki nē tō rō ki sæbi dæde, ßi awi ki made dō ti al.»

7

*Gangi ta dō-naa ti
(Lk 6.37-38, 41-42)*

¹ Igangi ta dō dæw ti al, kadi Luwæ gangi ta dōsi ti al tō. ² Tado Luwæ a gangi ta dōsi ti tæki igangii dō madisi je ti be tō. Ningæ kadi igæri tæki go ræbi ki igangii ta dō dije kin æ Luwæ a gangi-n ta dōsi ti tō. ³ Ra ban be æ, oo burim wale ki to kæm ngokoi ti yo, æ oo kagi ki boy ki to ya ti kin al æ? ⁴ Kagi ki boy æ tō kæmi ti ne tō kin, nga ki go ræbi ki ban æ a æl ngokoi æ næ: «Adi m-un burim wale ki to kæmi ti kin,» æ? ⁵ I nje kædi kæm dije, un kagi ki boy ki kæmi ti kin ningæ tæ, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kæm ngokoi ti.

⁶ «Oti kadi ilæi nē ki ay njay adi bisi je, næ tæ a ii tæli ki dōsi ti tæ tōi sæsi. Taa ifuki mædi-kōsi je læsi nō kōsongi je ti al, næ tæ a ii njiyæi dō ti, tibai ki njade.»

*Dæji nē Luwæ
(Lk 11.9-13)*

⁷ «Idæji, æ a adi sæsi, isangi æ a ingæi, indæi ta kæy æ a tægi adi sæsi. ⁸ Tado dæw ki dæji æ a adie, dæw ki sangi æ a ingæ, dæw ki indæ ta kæy æ a tægi adi-e tō. ⁹ Næ dansi ti æ ngone dæje mapa ningæ a un mbal taa ade æ? ¹⁰ Æ se dæje kanji ningæ a un li taa ade æ? ¹¹ A kin æ sæi ki sæi dije ki kilæ rasi majal kin mindi æ igæri ræbi kadi nē ki maji ngansi je ningæ, ra ban be æ, Bawsi ki isi me dora ti taa kin taa a adi nē ki maji dije ki dæji-e al æ?

¹² «Næ je pæti ki indigi kadi dije rai adi sæsi kin æ irai adi-de tō. Tado e wa kin æ e nē ndo ki to me ndu-kun je ti læ *Mojji nim, me ta je ti ki njé kal ta je ki ta Luwæ ti ndangi nim tō.

*Ta ræbi je ki joo
(12.3-24)*

¹³ «Uri kæy ki ta ræbi ki mbængiræ, tado ta ræbi ki boy, tati pandangi, ræbi ki kun-e o al, e ræbi ki nje kaw ki dije tuiji ti. NGata ningæ, e ræbe kin æ dije ngay uni. ¹⁴ Ningæ ta ræbi ki nje kaw ki dije kajji ti taa e mbængiræ ba, ißæ dije. Ba ræbe kin, njé kun-e je æi ngay al tō.

Njé bar rōde njé kæl ta ki ta Luwæ ti ki æi njé ngom je

(Lk 6.43-44)

¹⁵ «Indæi kæm-kadi dō rōsi ti ki rō njé bar rōde njé kæl ta ki ta Luwæ ti ki æi njé ngom je. A ræi rōsi ti, a oi gidide taga ne æi bati je, næ mede ti kæy, æi jagim je ki njé kuwæ nē kul je. ¹⁶ A e ki go kilæ ra njé ngom je ki njé kal kæ næ n-æi njé kal ta ki ta Luwæ ti æ a igæri-de. Dæw a ijæ kandi mbay-kote dō kon ngæ ti al tō. ¹⁷ Kagi ki maji, ßa a andi kandi ki maji, æ kagi ki majal, a andi kandi ki majal tō. ¹⁸ Kagi ki maji a asi kadi a andi kandi ki majal al, taa kagi ki majal a asi kadi a andi kandi ki maji al tō. ¹⁹ Kagi ki ra ki andi kandi ki majal, a tiggæi-e kadi ilæi-e me por ti kō. ²⁰ Adi, a e ki go kilæ ra njé ngom je ki njé kal kæ næ n-æi njé kal ta ki ta Luwæ ti, æ a igæri-de.

*Njé ndo je ki røjeti
(Lk 6.46; 13.25-27)*

²¹ «E njé ki isi ßari-mi “Baße, Baße!” tade ti ne par kin æ a uri kōße ti læ Luwæ al, næ e njé ki isi rai go ndigi ti læ Bai ki isi me dora ti taa. ²² NDō gangi ta ti æ, dije ngay a æi næ: “Baße, Baße! e me tōi ti al æ j-æl-n ta ki ta Luwæ ti a? E me tōi ti al æ ji tuwæ-n ndil je ki majal a? E me tōi ti al æ ji ra-n nē kōji je ngay ki æti ßæl ßæl a?” ²³ Ba lo kin ti, m-a m-æl-de ki taga wangi m-æ næ: “Awi say nu, m-gær sæsi ndō kare al, sæi ki sæi njé ra majal je!”

*Kæy je joo
(Lk 6.47-49)*

²⁴ «Be æ, dæw ki ra ki oo ta je ki m-æl kin, æ tæl rōne go ti ningæ, tō tæ dæw ki nje kæm-kædi, ki ra kæy læne dō dii ti be. ²⁵ Adi loki ndi ædi ningæ, man kō lo re un kæy ka kin, nim taa næl ka osi ki dō ti tō, næ kæy budi nangi al, tado ngire e dō dii ti. ²⁶ Næ dæw ki ra ki oo ta je ki m-æl kin, æ tæl rōne go ti al ningæ, tō tæ dæw ki mbæ, ki ra kæy læne dō yangira ti be. ²⁷ Adi loki ndi ædi ningæ, man kō lo re un kæy ka kin, nim taa næl ka osi ki dō ti tō, ßa kæy budi nangi mur mur, adi toe tō dilæ yiw.»

*Tøgi nē ndo læ Jaju
(Mk 1.22; Lk 4.32)*

²⁸ Loki Jaju tæl ta ta læne, nē ndo lie æti kosi je ßæl to ti ki dum. ²⁹ MBata ndo nē tæ dæw ki aw ki tøgi ki i rō Luwæ ti, ßi ndo nē tæ njé ndo-de ndu-kun je læ Luwæ al.

8

*Jæju aji nje banji
(Mk 1.40-45; Lk 5.12-14)*

¹ Loki Jæju i ki dō mbal ti isi risi ki nangi, kosi dije ngay æi goe ti. ² Nje banji kare tæj re rō Jæju ti, sæsi mækæsine nangi nōe ti, ningæ æl-e æ næ: «Baße, re indigi æ, a adi banji læm ur, kadi rōm ay njay.» ³ Jæju ilæ jine, oðe-n, ningæ

əl-e ə nā: «M-ndigi, ə kadi banji lai ur, adi rəi ay njay.» Ba ta naa ti nōq banji lie ur, adi rəe ay njay. ⁴ Go ti Jəju əl-e ə nā: «Onoi kadi əl tae dəw madi, ə aw ɔji rəi nje kijə ne məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki go ndu-kun ti lə *Moji. Ira be mba kadi gari təkɪ banji lai ur adi ingə rə nga.»*

Jəju aji ngon nje kilə lə nje kun də buti asigar je ki bu
(Lk 7.1-10; Jq 4.43-54)

⁵ Loki Jəju isi ur ki me be ki Kapərnayim ti ningə, dəw ki Rom ti kare ki nje kun də buti asigar je ki bu, re rəe ti, nō ki dəe ti ə nā: ⁶ «Babe, ngon nje kilə ləm kare to mōy be nōq, njae oy ta gine ti, adi ingə kō ngay.» ⁷ Ə Jəju əl-e ə nā: «M-a m-aw kadi m-aje.» ⁸ Nə nje kun də buti asigar je ki bu əl-e ə nā: «Babe, mi m-asi kadi ində njai ta kəy ti ləm al, ə əl ta kare par ə ngon nje kilə ləm a ingə rə nga. ⁹ M-əl be tado, mi ki dām mi gin tōgi ti lə njé ki dām ti, ningə m-aw ki asigar je ki əi gin tōgi ti ləm to. Adi re m-əl asigar kare m-ə nā: «Aw!» ba aw; kin ə m-əl ki nungɪ m-ə nā: «Ire!» ba re; kin ə m-əl ngon nje kilə ləm m-ə nā: «Ira ne ki be!» ba ra nee kin to.» ¹⁰ Loki Jəju oo ta kin tae ti, pite, ə əl njé ki ai sie ə nā: «Təki rəjeti adi m-əl səsi, ko kadi-me ki be kin, m-ingə rə dəw madi ti donangi ki *Isirayal ti al bəy. ¹¹ NGA ningə, m-əl səsi bəy to, dije ngay ki əi *Jipi je al, a jɪ ki lo kibə kadi ti je, lo kur kadi ti je, kadi rəi isi ta ne kuso ti ki *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobɪ je me beko ti ki dərə ti. ¹² Nə njé ki kəte beko ki dərə ti sɔbi dode, a tuwəi-de, buki-de kə taga, me til ti. Loki a nōi je, a ngəi ngangide je titi.» ¹³ Ba, Jəju təl əl nje kun də buti asigar je ki bu ka kin ə nā: «Maji, aw! Ningə kadi ngon nje kilə lai aji ki go kadi-me ti lai kin.» Ningə də kade ti nōq, ngon nje kilə lie ingə rə ki nga to.

Jəju aji njé mōy je ngay
(Mk 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Go ti, Jəju aw me kəy ti lə Piyər ba, oo məme ki dəne to nangi, rəe q por rigi rigi. ¹⁵ Ə Jəju ɔdi jje, ningə, rəe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rə nga. Go ti, j ta ra ne kuso adi Jəju.

¹⁶ Loki lo səl, dije rəi ki njé mōy je ngay ki ndil je ki majal rai-de, rə Jəju ti. Adi Jəju tuwə ndil je ki majal ka kin dode ti kə ki ta ki tane ti, taa aji njé mōy je pəti to. ¹⁷ Be mba kadi ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ka kin təl tane. Ejay ə nā:

«Oy tuji je,
Ki mōy je laje ki dəne ti?»*

Kun go Jəju
(Lk 9.57-60)

¹⁸ NDə kare, Jəju oo kosi dije ngay iləi-naa gəi gide, ningə əl njé ndo je ləne kadi n-gangi ba n-awi dame ti ki kare. ¹⁹ Lo kin ti, nje ndo ndu-kun lə Luwə kare re rə Jəju ti əl-e ə nā: «Nje ndo dije, m-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.» ²⁰ Ə Jəju əl-e ə nā: «Nja je ai ki be tode, ə yal je ai ki kəyde to, nə *mi NGon dəw m-aw ki lo ki kadi m-ilə dām ti al.» ²¹ Dəw kare dan njé ndo je ti lə Jəju əl-e ə nā: «Babe, adi-m ta rəbi adi m-aw m-dibi bawm bəy taa.» ²² Ə Jəju əl-e ə nā: «Un gom, ə iyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde.»

Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti
(Mk 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Jəju al me to ti, ba njé ndo je lie ali goe. ²⁴ Ningə yə, nəl ki bo ngay ibə səde busi də ba ti, adi to aw tə nduy man. Lo ti kin, Jəju isi to bi. ²⁵ NGA ə, njé ndo je lie rəi ki rəe ti, ndəli-e ki nō tade ti əi nā: «Babe, aji-je, nə j-isi j-oy.» ²⁶ Ə Jəju əl-de ə nā: «Ra ban ə i bəli be ə? Sai dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba.» Ningə, i taa, ndangi nəl əi ki man ba, adi lo təl to jiji. ²⁷ Ne kin əti dije bəl ngay, adi əli əi nā: «Dəw ə wa kam e daw ki ban ə, nəl je ki ba je ka oi ta lie be ə?»*

Jəju tuwə ndil je ki majal də dingəm je ti joo
(Mk 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Loki Jəju re tēe gidi ba ti, donangi ti lə dije ki Gadara, dingəm je joo, ki ndil je ki majal rai-de tēe ki də badi je ti rəi ingəi-e. Dije kin rai ne majal ngay, adi dəw ki kadi un rəbi kin goto.

²⁹ Lo kin ti, iləi rəde uri kəl əi nā: «NGon lə Luwə, e ri ə ige rəje ti ə? Ire ne mba kadi adi-je kə kəte nō dəkagiloe ti a?» ³⁰ NGA ningə, kosi kəsongi je ngay a usoi ne kadi lo ti nōq say ndəy. ³¹ Ə NDil je ki majal nōi də Jəju ti əli-e əi nā: «Re ituwə-je ə, adi j-aw me kəsongi je ti kam.» ³² NGA ə, Jəju əl-de ə nā: «Awil!» Ba tēe, awi uri me kəsongi je ti, adi kosi kəsongi je bingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi. ³³ NJé ngəm kəsongi je ayi-naa awi me be bo ti, ɔri poy ne ki ra ne, ki ne ki tēe də dingəm je ti ki joo ki ndil je ki majal rai-de ka kin, pəti adi dije ool. ³⁴ Dije pəti ki me be bo ti tēe awi kadi ingəi Jəju, ə loki ooi-e ba, daji-e kadi iyə donangi ləde ə aw.

9

Jəju aji nje rə koy njururu
(Mk 2.1-12; Lk 5.17-25)

¹ Jəju al me to ti, ində ba gangi, aw me be bo ti ləne. ² Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu, me ne koti njé mōy je ti, rəi sie rə Jəju ti. Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kin ə nā: «NGonm, uwə tōgi ba, majal je lai e ki kiyə go kə.» ³ Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nā je əli ta mede ti

* 8:4 Ki go jibəl rə-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki kə ta Luwə al, Labətikɪ 14.2-32. ✧ 8:17 Ejay 53.4 ✧ 8:27 Pa je 65.8; 89.10; 107.23-32

ai nã: «Dãw kam al ta ki mal dõ Luwã ti!» ⁴Nã Jãju gar mår ta lade, adi al-de a nã: «Ra ban a isi imãri ta je ki majal mesi ti a?» ⁵Kal dãw kã nã: «Majal je lai e ki kiyã go kã» ßa nga ngay al, a se kal-e kã nã: «I taa, a injiya» a nga ngay al a? ⁶Re e be ßa, m-a m-õji sai takã mi NGon Dãw, m-aw ki tãgi donangi ti ne, mba kadi miyã-n go majal je la dije kã.» Ningã, Jãju al nje rã koy njururu a nã: «I taa, un tuwã lai, a aw ße.» ⁷Ba dingãm i taa, a un rãbi, aw ße. ⁸Loki kãm kosi je oo nã kin, ra-de ßal ki dum, adi ilai tãji dõ Luwã ti, ki adi dije tãgi ki aiti ßal be kin.

Jãju ßar Matiye kadi un goe
(Mk 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹Loki Jãju aiti nõõ isi aw ningã, lo dã ti ki isi dã, oo dingãm ki ßari-e nã Matiye, isi me kãy taa la-mbã ti. Æ Jãju al-e a nã: «Un gom.» ßa Matiye i taa, un go Jãju. ¹⁰Go ti, Jãju isi ta nã kuso ti me kãy ti la Matiye. NGA ningã njã taa la-mbã je, ki ndãgi njã ra majal je, ngay, rãisi isi naa ti ki Jãju, ki njã ndo je lie ta nã kuso ti. ¹¹Loki *Parisi je ooi Jãju isi uso nã ki dije kin ningã, ali njã ndo je lie ai nã: «Ra ban a Nje ndo sãsi nã isi uso nã ki njã taa la-mbã je, ki njã ra majal je a?» ¹²Æ Jãju oo ndude, adi al-de a nã: «E dije ki njã moy je a a sangi dãw ki nje ra moy, ßi e njã rã nga je a a sangi dãw ki nje ra moy, al. ¹³Awi isangi kadi igãri me ta ki Luwã al a nã: «E ra majã a m-ge, ßi m-ge kijã mãsi kadi-kare al. Tãdõ, m-re mba ßar njã ka dana je al, nã m-re mba njã ra majal je yo.»

Jãju al ta dõ kiyã ta nã kuso
(Mk 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴*NJã ndo je la Jã Bãtisi rã ingã Jãju ali-e ai nã: «Ra ban a je ki *Parisi je j-iyã ta nã kuso, a njã ndo je lai rai al a?» ¹⁵Æ Jãju ilã-de ti a nã: «Oi kadi dije ki ßari-de lo nã kuso taa-naa ti, a ai ki ronãl al, dokãgilo ti ki nje taa dãne isi-n sãde naa ti a? NDõ je a rãi nõõ kadi a uni-e tãde ti ningã, dokãgilo ti kin a a iyã ti nã kuso. ¹⁶Dãw a un ta kibi ki sigi kadi ilã-n kãm kibi ki kãke al. Re e be a, ta kibi ki sigi ka kin a i ki ki kãke raki raki, kadi bole a to wororo itã ki kãte ßay. ¹⁷Taa, dãw a un kãsi kãndi nju ki j al ßay uti me mbu nda je ti ki kãke al tã. Re e be ningã, loki kãsi a j ßa, mbu nda je a ndui, kadi kãsi kãndi nju a lo kã nim, taa mbu nda je ka tali nã ki tuji kã nim tã. Be a, re kãsi kãndi nju j al ßay ßa, maji kadi mbu nda je ai ki sigi taa. Be ßa, mbu a ndu al nim, kãsi ki me ti ka a lo kã al nim tã.»

Jãju aji ngon ki dãne ai ki dãne ki nje moy
mãsi
(Mk 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸Loki Jãju a al-de ta kin ningã, nje kun dõ *Jipi je kare, re õsi makãsi nãngi nõge ti, al-e a nã: «NGonm ki dãne ki du oy tãji naa ti ne ßay. Nã re ire indã jii dõe ti a, a tal tãsi ndãl.»

¹⁹Jãju i taa, un goe ai ki njã ndo je lãne.

²⁰Ningã, dãne kare ki moy mãsi ade kã ßal dõgi gide e joo, re ßasi rã Jõju ti, ki rãbi ki gide ti, õdi ta kibi lie. ²¹MBãta al mene ti a nã: «Kin a re ta kibi lie wa par mindi a m-õdi ka, rom a nga.» ²²Jãju ilã rãti oo-e, ßa al-e a nã: «Uwã tãgi ßa ngonm, kadi-me lai aji.» Ningã dõ kade ti wa kin par, dãne ingã rã nga.

²³Loki Jãju re tãe me kãy ti la ki bo la Jipi je ka kin ningã, oo njã kãl nal je, ki kosi dije singãi sokito dõ-naa ti, a al-de a nã: ²⁴«Ori rãsi gogi, ngon oy al, nã to ßi kare.» Dije ibãi Jãju kogii. ²⁵Loki adi kosi dije tãe taga ningã, Jãju ur kãy, uwã jii ngon, ßa ngon ki dãne i taa. ²⁶Poy nã kin sãne ki dãnãngi ki nõõ ba pãti.

Jãju adi njã kãm tã je joo oi lo

²⁷Loki Jãju isi aw, njã kãm tã je joo uni goe, ali ta ki ndude ki boy ai nã: «NGon ka Dãbidi*, o kam-to-ndoo lãje.»

²⁸Jãju re ße ningã, njã kãm tã je ki joo ka kin rãi rãe ti ßasi, a Jãju al-de a nã: «Oi kadi m-ãsi kadi m-ra nã kin wa kare wa?» Æ njã kãm tã je ilã-e ti ai nã: «Oyo, j-õ kadi asi, Bã ße.»

²⁹Lo kin ti, Jãju õdi kãmde, a al-de a nã: «Maji, kadi nã je rai nã ki go kadi-me ti lãsi!» ³⁰ßa, kãmde oo lo. Ningã, go ti, Jãju ndãji-de ki tãgine a nã: «Oi maji, kadi dãw madi gar nã ki ra nã kin al.» ³¹Nã loki tãe ki taga be par a, ilãi ngirã kãl ta ki dõe ti ki go nangi ki nõõ pãti.

Jãju tuwã ndil ki majal dõ dãw ti ki al ta al

³²Loki njã kãm tã je tãe awi ningã, dije rãi ki dingãm kare ki ndil ki majal ra-e adi al ta al. ³³Jãju tuwã ndil ki majal ßa, dingãm ki kãte al ta al ka kin, tal al ta. Ningã nã kin aiti kosi dije ßal ngay, adi ali ai nã: «J-õ nã ki be kin donangi *Isirayãl ti nja kare al ßay!» ³⁴Nã *Parisi je ali ai nã: «E ki tãgi lã ngar lã ndil je ki majal, a isi tuwã-n ndil je ki majal.»

Jãju oo kãm-to-ndoo lã kosi je

³⁵Jãju aw ki ße bo je, ki ngan ße je, ndo nã me kãy kaw-naa ti la *Jipi je, ilã mbe Poy Ta ki Maji õji dõ kãbe la Luwã, taa aji njã moy je, ki njã rã to je pãti tã. ³⁶Loki Jãju oo kosi je, oo kãm-to-ndoo lãde, tãdõ kã rãde, tãgide goto, awi tã bati je ki nje kul-de goto be. ³⁷Be a, Jãju al njã ndo je lãne a nã: «Ko ki asi kijã, dile e ngay, nã njã kije je ai ngay al. ³⁸Æ ali ta ki Ba nje ko, adi ilã ki njã ra ko je me ko ti lãne.»

10

Njã ndo je la Jãju ki dõgi gide e joo
(Mk 3.16-19; Lk 6.14-16)

✧ 9:13 Oje 6.6

* 9:27 Igoi Mk 10.47 ki ta ki dõ ti gin makitibi ti nangi.

✧ 9:36 Kor Isirayãl je 27.17; 1 Ngar je 22.17

¹ Jəju ɓar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, adi-de tɔgi kadi tuwəai ndil je ki majal je, ajii njé moy je, ki njé rɔ to je, pəti. ² Tɔ njé kaw kilə je ki dɔgi gide e joo a to kin: E ki dəsay e Simo, ki ɓari-e nə Piyər əi ki ngokone Andire; Jaki əi ki Ja ki ngan lə Jəbade; ³ Pilipi əi ki Batiləmi, Tomasi əi ki Matiye ki nje taa lamɓa; Jaki ki ngon lə Alpe əi ki Tade; ⁴ Simo ki e mɓo njé rɔ mbata kingə dɔ lə ɓe lade ti əi ki Judasi Isikariyoti ki nje kun do Jəju.

Jəju ila njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo
(Mk 6.7-11; Lk 9.2-5; Lk 10.3-12)

⁵ Jəju ila njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo ki ndu kin ə nə: «Awi rɔ dije ti ki əi *Jipi je al, al, taa awi me ɓe bo je ti ki *Samari ti al tɔ. ⁶ Awi ki rɔ gin koji ti ki *Isirayəl, ki toi tə bati je ki ndəmi be kin yo. ⁷ Dɔ rəbi ti, ilai mɓe təkɪ kɔɓe lə Luwə e ɓasi. ⁸ Ə aji njé moy je, adi njé koy je ii lo koy ti, adi banji ur kɔ rɔ njé banji je ti adi rɔde ay, ə ituwəi ndil je ki majal dɔ dije ti tɔ. E ne ki ingəi kare, ə adi dije kare tɔ. ⁹ Uni ɔr al nim, la al nim, silə al nim, ilai dɔ nda ti ki ɓədisi ti al. ¹⁰ Taa, uni ɓal kaw mba al nim, ɔyi kibi joo al nim, ɔyi sa al nim, uni kagi tasi al nim tɔ. Tado sɓi kadi nje ra kilə ingə ne kusone ji dije ti ki ra kilə dande ti. ¹¹ Loki uri me ngon ɓe ti, ə se me ɓe bo ti ə, idəji ta, ə re ingəi dəw ki asi kadi uwə sasi rone ti ɓa, isi ɓe lie nɔɔ biti kadi awii. ¹² Loki uri me kəy ti ningə, irai dije ki me ti lapiya. ¹³ Kin ə re uwəi sasi ki rɔde ti ɓa, kadi lapiya ləsi aw ki dade ti, a kin ə re uwəi sasi ki rɔde ti al tɔ ɓa, kadi itəli itaai lapiya ləsi gogi. ¹⁴ A kin ə re, me kəy ti, ə se me ɓe ti, dije mbati kuwəi sasi ki rɔde ti, ə se mbati koo dɔ ta ləsi ɓa, loki isi tɛɛi me ɓe ti kin ki taga ə, indəi bu ki njasi ti kɔ.* ¹⁵ M-əl sasi təkɪ rojeti, ndo gangi ta ti ə, ta ki gangi ki dɔ ɓee ti kin a itə yə Sodom ki Gomər ɓəy^o.

Ko ki a ingə njé ndo je lə Jəju
(Mk 13.9-13; Lk 12.11-12; 21.12-19)

¹⁶ «Ki ne kin, mi, m-ilə sasi tə bati je dan jagim je ti. Maji kadi indəi kəm-kədi dɔ rəsi ti tə li je be, ə isəli ləm ləm tə də dum je be tɔ. ¹⁷ Adi kəmsi ədi dɔ rəsi ti ki rɔ dije ti, tado a awi sasi lo gangi ta je ti, a tindəi sasi ki ndəy kabɪlay gin kəy kaw-naa je ti. ¹⁸ A awi sasi nɔ njé kɔɓe je ti, ki nɔ ngar je ti ki boy ki mbata ləm. Lo kin ti, əi je, ki dije ki əi *Jipi je al, a e ta rəbi ki kadi a ingəi naji ki ma ki dəm ti rəsi ti. ¹⁹ Loki a uwəi sasi kadi a awi sasi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi ɓəl, kə nə se ta ri ə əli-de wa, ə se a əli-de ki kuje ki ban wa. Ta ki kadi a əli-de ɓa, Luwə a ində tasi ti loe ti nɔɔ. ²⁰ Tado e səl je wa ə a əli ta al, nə e NDil Bawsi Luwə ə a un sasi kadi əl-n ta.

²¹ «NGakonaa je a uni dɔ-naa awii lo təl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi təl-e kɔ, ningə ngan je, mede a majal ki njé koji-de je, ə a uni

dəde awi kadi təl-de tɔ. ²² Dije pəti mede a majal sasi ki mbata ləm, nə dəw ki uwə rone ba biti ta təl tae ti, ə a ingə kaji. ²³ Loki a adi sasi kɔ me ɓe bo ti ki kare ə, ayi-naa awi ki nungi ti. Ningə təkɪ rojeti, adi m-əl sasi, a ilai ta nja ɓe bo je ki *Isirayəl ti naa ti al ɓəy ə mi *NGon dəw m-a m-re. ²⁴ Nje ndo itə nje ndo-e ne al, taa ɓəə itə ɓane al tɔ. ²⁵ Nje ndo, re asi ki nje ndo-e ne be ɓa, e ngay; ə ɓəə, re asi ki ɓane ɓa e ngay tɔ. Kin ə, ɓa nje kəy wa mindi ə, dije ɓari-e ɓəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal ningə, njé ki me kəy ti lie yəde a to ban?

Luwə ki karne ba ə e dəw ki sɓi ɓəl-e
(Mk 8.38; Lk 9.26; 12.2-9)

²⁶ «Iɓəli-de al, tado ne ra ki gidɪ ngəy ti ki gine a tɛɛ al goto, taa ne ki to lo ɓoyɔ ti, ki dəw a gar al ka goto tɔ. ²⁷ Ne ki m-əl sasi lo ki ndul ti, əli tae kada wangi, ə ne ki dije kəti mbisi ti ngun ngun ngun, ilai mɓee dɔ kagi ti taa tɔ. ²⁸ Iɓəli dije ki a təlɪ darasi par, ɓi asi təl ndilsi al kin, al. Nə kadi iɓəli Luwə ki asi kadi tuji ndilsi əi ki darəsi naa ti me por ti lə su kin. ²⁹ Dije isi gati ki ngan yəl je joo ə gusi kare adi oi ne, na ki kare dande ti ki kadi osi nangi ki kanji kadi Bawsi Luwə ndigi goto. ³⁰ Ki ɔji dəsi, bji dəsi wa kin ka Luwə tidə kare kare gar kərə. ³¹ Iɓəli ne madi al, səl je, Luwə oo ndasi itəi ngan yəl je ki ngay.

³² «Dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangi, təkɪ n-e dəw ləm, mi ka m-a m-un ndum nɔ Bai ti, ki isi dɔrɔ ti, təkɪ e dəw ləm tɔ. ³³ Nə dəw ki naji ta kəm dije təkɪ, n-gər-m al, mi ka m-a m-naji ta kəm Bai ti, ki isi dɔrɔ ti təkɪ m-gər-e al tɔ.»

Jəju ə nə n-re ki rɔ dan dije ti
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ «Iɓəi mesi ti təkɪ m-re ki lapiya dɔnangi ti al; m-re ki lapiya al, nə m-re ki rɔ dan dije ti. ³⁵ M-re ki gangi-naa dan ngon ki dingəm ti əi ki bawne, m-re ki gangi-naa dan ngon ki dənə ti əi ki kone, m-re ki gangi-naa dan ngon ki dənə ti əi ki mamne ki dənə. ³⁶ Dəw madi, dije ki me kəy ti lie e wa, a təlɪ njé ɓa je lie^o.

³⁷ «Dəw ki ndigi kone, ə se bawne itə-m, dəwe kin asi kadi e dəw ləm al. Dəw ki ndigi ngonne ki dingəm, ə se ki dənə itə-m, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁸ Dəw ki un kagi-dəsi ləne dənə ti, ə un gom, al, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁹ Dəw ki ge ngəm rone ne wa, a tji tae, nə dəw ki ilə rone kɔ ki mbata ləm, ta rə e ta al.

Ta ki dɔ ne kigə go ji ti
(Mk 9.41)

⁴⁰ «Dəw ki uwə sasi ki rone ti, e mi ə dəwe uwə-m ki rone ti. Ningə dəw ki uwə-m ki rone ti, e nje kilə-m ə uwe ki rone ti tɔ. ⁴¹ Dəw ki

* 10:14 Ki go kuji rae ti lə Jipi je, kinda bu ki nja ti kɔ, toji təkɪ lo ki n-ii ti, ə ɓe ɓe ki n-iteɛi me ti ki taga kin, ne kare ki dɔ-de sie naa ti goto. * 10:15 Kilə ngira ne je 18-19 * 10:36 Mise 7.6

uwə nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rone ti, mbata ke ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti 6a, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki ya nje kəl ta ki ta Luwə ti wa kin be to. Dəw ki uwə dəw ki dana ki rone ti, mbata ke ki e dəw ki dana 6a, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki ya dəw ki dana wa kin be to. ⁴²M-al səsi təkı rəjeti, dəw ki adi man ki səl wa kin par me ngon kal man ti, ki kare dan njé ki du ti ki dan njé ndo je ti ləm kin, mbata ke ki e nje ndo ləm 6a, dəwe kin, təkı rəjeti, adi m-al səsi, a nal ne kigə go ji ləne al.»

11

Ja Batısi ai ki Jəju
(Lk 7.18-35)

¹ Lokı Jəju adi ndu kin njé ndo je ləne ki dəgi gıde e joo, gıne gangı 6a, ətı noq, aw ndo ne je, ilə mbə Poy Ta ki Majı je me 6e bo je ti ki dənangı ti ki noq. ² Lo kin ti, Ja Batısi ki to kəy dangay ti, oo poy ne je ki Kırısı ra, adi ilə njé ndo je ləne, kadi dajı ta Jəju ai nə: ³ «*İ ə j dəw ki Luwə mbəte, ki sobı kadi a re ka kin ə se, e nay noq 6əy kadi tə jı ngəm tae ə?*» ⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «*Awı əli ja ne je ki oi ki mbısi je, ki kəmsı je kin: 5 NJé kəm to je ooi lo, njé məti je njıyai majı, njé banji je ingəi rə nga, njé mbi bəy je ooi ta, njé koy je jı taa lo koy ti, taa njé ndoo je ka, e ki kilə-de mbə Poy Ta ki Majı to. 6 Majı-kur e lə dəw ki m-təl gin kosi lie, al.»*

⁷ Lokı ətı awı, Jəju ilə ngırə kəl kosi je ta ki do Ja ti ə nə: «*E ri ə awı isi oi dilə lo ti ə? E gakıra ki nal isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a? 8 A re e e al ə, e ri wa bangı awı isi oi ə? E dəw ki ə kibi ki ndole ngay 6a awı oi-e ma? NGA njé ki oi kibi je ki ndole ngay ka, isi me kəy je ti ki ngar je isi ti. 9 Ə se e ri wa ə awı oi wa? E nje kəl ta ki ta Luwə ti ə awı oi-e ma? Re e e ə, m-al səsi m-ə na oyo, e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki itə njé kəl ta je ki ta Luwə ti 6əy. 10 E e ə makıtıbi lə Luwə əl ta ki dəe ti kəte ə nə: “M-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kəte kadi ra go rəbi nqi ti.” ¹¹ Təkı rəjeti, adi m-al səsi, dan dije ti pəti ki dəne je oji-de kin, dəw ki bo itə Ja Batısi goto. Nə ki 6asine kin, dəw ki e ki du ngay me 6əkə ti ki dərə ti, bo ite. ¹² Lo kilə ngıre dəkagilo ti lə Ja Batısi, bitı 6one, kə6e lə Luwə e gin ne ra ki ki təgi ti, ningə njé təgi je sangı kadi n-taai-e gin təgıde ti. ¹³ Makıtıbi je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti, ki ndu-kun je lə *Moji, əli ta ki do ne je ti ki a rai ne bitı tēpi do Ja Batısi ti. ¹⁴ Re indigi kadi igəri gıne majı 6a, Ja e nje kəl ta ki ta Luwə ti, Eli ki kadi a təl re. ¹⁵ Ə dəw ki aw ki mbine mba koo-n do ta 6a, kadi oo ta kin majı!*

¹⁶ «*M-o dəw ki kadi m-un-e m-əji-n dije ki dəkagilo ti ki 6one kin al. M-a m-ə nə toi tə ngan je ki du ki isi ta mbalo je ti, 6arı-naa ki yo je ki ne je ai nə: ¹⁷ “Jı kəl nal kadi indamıi, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inqi, ə imbati*

noq.” ¹⁸ E be ə, Ja re, uso ne al nim, ay man al nim 6a, dije əli əi nə: “Dəe majal”, ¹⁹ NGA ə, mi *NGon dəw m-re, ə m-uso ne je, m-ay man je 6a, dije əli əi nə: “Mi nje kuso ne kadi, mi nje kəy ne, mi madi njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je,” bəy to! Nə njé ki ndigi gosi lə Luwə, gəri kadi gosi lə Luwə e gosi ki dana ki go kilə rae ti ki to ki taga.»

Be je ki mbati ki yə rəbi ne rade je ki majal ko

(Mt 10.15; Lk 10.12-15)

²⁰ Lo kin ti, Jəju ilə rone, kəl ki dije ki me 6e bo je ti, ki əi ə əi dije ki, ra ne kəji je ngay dande ti, nə iyəi rəbi ne rade je ki majal ko al, ə nə: ²¹ «*Kəm-to-ndoo e ləsi, səi dije ki Koraj! Kəm-to-ndoo e ləsi səi dije ki Bətisayda! Ne kəji je ki əti 6əl, ki Luwə əji dansı ti kin, re ne je kin rai ne me 6e bo Tir ti, ki 6e bo Sidə ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi ne rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi ne rade je ki majal ko, ki go rəbi kilə kibi kuwə ndoo rə ti, kəy-n bu por ki do ti. ²² E be ə, m-al səsi kadi igəri təkı, ndo gangı ta ti ə, ta ki gangı ki do Tir ti ki Sidə, yası a nga ite. ²³ NGA ningə i Kapərnayim, o kadi a un doi taa bitı kadi ədi rə, nə Luwə a təl səi bitı kaw səi koo. Tado ne kəji je ki rai ne Kapərnayim ti kin, re rai ne Sodom ti be ə, re 6one kin 6e bo ki Sodom a ki dəne taa ne 6əy. ²⁴ E be ə, m-al səsi kadi igəri təkı, ndo gangı ta ti ə, ta ki gangı ki do dije ti ki Sodom a nga ngay ta yası be al.»*

Jəju ai ki Bawne Luwə
(Lk 10.21-22)

²⁵ Do gangı loe ti kin, Jəju un ta, əl ə nə: «*Bai, ki j Ba dərə ki dənangı, m-ilə toji dəi ti, təkı i6əyo ne je kin njé tər je, ki njé ne gər je, ə itēe ki dəe adi ngan je ki du gəri. ²⁶ Oyo, Bai, e ndigi ləi kadi ne kin ra ne be.»*

²⁷ Ba, Jəju əl dije ki ai noq ə nə: «*Bai, adi-m ne je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto to, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigi kadi m-adi gəri-mi par to.*

²⁸ «*İrəl ki rəm ti, səi pəti ki oi rəgəgo gin ne kəti ti ki əy, ə m-a m-adi səsi ətı kəə. ²⁹ Uni jugı ləm, ə itaai ne ndo ləm, tado mi dəw ki səl ləm ləm, taa mi nje kilə dəm ngan nim to. Re irai be ə, a ingəi lo kər kəə lə ndılsi. ³⁰ Mi, jugı ləm əy al, taa ne ki madi səsi kadi oti ka əle pəl pəl to.»*

12

Ta lə Jəju do ndo taa kəə ti
(Mk 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ NDə kare, Jəju ində də me ndər gəme je ti, ndo taa kəə ti lə *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, 6o ra-de adi gangı do ko je, usoi. ² Ə lokı *Parisi je ooi-de ningə, əli Jəju ai nə: «*O njé ndo je ləi rai ne je ki kadi dəw ra ndo taa*

kəə ti al.» ³ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «itidai ne ki ngar *Dabidi ra loki 60 ra-de ki dije ki goe ti kin al a? ⁴ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə ki ra ki kibi, əi ki dije ki gone ti, usoi mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti. E mapa ki kuso-e səbi dəe al nım, səbi də njé ki goe ti al nım, nə e njé kijə ne məsi kadi-kare par ə səbi dədə kadi usoi*.
⁵ Ə se ta ki ndu-kun lə *Moji ndangi əl ə nə: ndə taa kəə ti, njé kijə ne məsi kadi-kare je, rai kilə ki e ne ki kadi dəw ra ndə taa kəə ti al, gin kəy ti lə Luwə, nə dəw tidə dədə ti kadi e majal al kin, itidai al a? ⁶ NGA ningə kadi m-əl səsi, lo ki j-a ti ne kin, ne ki bo ngay itə kəy lə Luwə to ti ne. ⁷ Ninga kin ə re igəri me ta ki ə nə: «E koo kəm-to-ndoo ə m-ge, 6i e kilə məsi kadi-kare par al*» kin ə, re a igangi ta də dije ti ki ta ləde goto kin al. ⁸ Tado mi *NGon dəw, m-aw ki tōgi də ndə taa kəə ti.»

Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy njururu
 (Mk 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Jəju j nōq, aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. ¹⁰ Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti nōq. Ba, dije sangi rəbi ki kadi n-indəi ta də Jəju, adi daji-e ta əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dəw əji madine ndə taa kəə ti ə se əje al ə?» ¹¹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Nə dansi ti ə, aw ki bati kare ba, ə bati ka kin osi 6e ti ndə taa kəə ti, ə aw un-e tēe sie taga al ə? ¹² NGA ningə re e dəw 6a, itə bati gidi bay bay! Əθ m-əl səsi təkəi ndu-kun adi ta rəbi kadi dəw ra maji ndə taa kəə ti.» ¹³ Lo kin ti nōq, Jəju əl dingəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Ə dingəm surə jine 6a, jie təl to maji asi-naa ki ki nungi. ¹⁴ Ə loki *Parisi je tēgi taga 6a, awi əli-naa ta ki də Jəju ti, kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Jəju e 6əə kilə lə Luwə

¹⁵ Loki Jəju oo poy ne ki gei ra sie, əti lo kin ti nōq ko. Dije ngay uni goe, ningə əji njé moy je pəti tə. ¹⁶ Ba, ndəji-de ki tōgine, kadi rai adi dəw gər-ne al. ¹⁷ Ningə ne kin ra ne be kadi ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti, Ejay kin*, təl tane. Luwə əl ə nə:
¹⁸ «Oi 6əə kilə ləm ki m-kəte, Nje ndigi ləm, ki rəm nəl-m ngay kadi m-ilə jim dəe ti. M-a m-ində NDil m dəe ti, Ningə a ilə mbə ne ra ki dana rə gin 6e je ti ki dangi dangi*».

¹⁹ A kəli-naa ki dəw al nım, a ində ndu al nım. Dəw a oo ndue əl ta ta mbalo ti al*.

²⁰ A budı gakira ki to ki mbəne nangı al, Taa, a təl lambi ki isi oy al nım to. A ra be biti kadi ta ne ra ki dana 0 6e*.

²¹ Gin 6e je ki dangi dangi a indəi mede dəe ti.»

Dije əi nə Jəju e ngar lə ndil je ki majal
 (Mk 3.22-30; Lk 11.14-23)

²² Dije rəi ki dingəm kare ki ndil ki majal ra-e adi kəme oo lo al nım, əl ta al nım, ə Jəju ade əl ta je, oo lo je. ²³ Ne kin əti kosi dije 6əl ngay, adi daji-naa ta əli əi nə: «Dəw kam e *NGon ka Dabidi al ma?» ²⁴ Nə loki *Parisi je ooi ta kin ningə, əli əi nə: «E kam isi tuwa ndil je ki majal ki tōgi lə Bəljəbul, ki e ngar lə ndil je ki majal.» ²⁵ Jəju gər mər ta ləde adi əl-de ə nə: «Kin ə, dije ki me bəko ti ki kare ba, təl də-naa ti rəi-naa ə, 6e kəe kin a tuji. Taa, 6e bo, ə se me kəy ki dije ki me ti təl də-naa ti, rəi-naa, ki kadi a a taa ka goto tə. ²⁶ Kin ə re *Satə wa tuwə dije lə Satə, e wa adi dije lie təl də-naa ti rəi-naa ə, lo kadi kəbe lie a aw ki kəe goto. ²⁷ Kin ə re e ki tōgi lə Bəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwai-de ki tōgi lə nə ə? Dije ki gosi ti wa a tōji kadi ta ləsi e ta ki go ti al. ²⁸ A re e ki tōgi lə NDil Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal tə ningə, tōji kadi kəbe lə Luwə re tēg rəsi ti ngata.

²⁹ «Ningə təkəi rəjeti, re dəw uwə dəw ki nje tōgi dəe kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kingə lie al. Loki dəe ngata ningə, a ndur ne ki me kəy ti lie təkəi mene ge. ³⁰ Ningə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kosi-m ta, taa dəw ki kaw səm ne ki naa ti al, e nje tində tı tə. ³¹ Be ə, m-əl səsi təkəi, majal je pəti ki dije a rai-de, ə se ta je ki mal pəti ki dije a əli də Luwə ti, Luwə a iyə goe ko adi-de, nə ta ki mal ki kəl də NDil Luwə ti, Luwə a iyə goe ko adi-de al ratata. ³² Kin ə re dəw əl ta ki majal əsi-n tam, mi *NGon dəw ə, Luwə a iyə goe ko ade, nə re əl ta ki mal əsi-n ta NDil Luwə ə, Luwə a iyə goe ko ade ki 6one ti al nım, ki lo ti ti al nım, ratata.

Ta ki tēg ta dəw ti ki ngame dəw
 (Mt 7.16-17; Lk 6.44-45)

³³ «Kin ə re kagi maji 6a, kande maji tə, a re kagi majal 6a, kande majal tə. Tado e ki kandi kagi ə dəw a gər-n kagi. ³⁴ Səi njé man majal tə li je be kam, a rai ban be ə ta ki maji a tēg tasi ti, səi ki səi dije ki majal ə? Tado e ne je ki rosi me dəw kin ə isi tēg tae ti. ³⁵ Dəw ki maji, kilə rae je tēg me ne ra ti ki maji ki uwə mee. Ningə dəw ki majal, kilə rae je tēg me ne ra ti ki majal ki uwə mee tə. ³⁶ M-əl səsi, ngan ta je ki galala pəti ki isi tēg ta dije ti kin, a əli gine ndə gangi ta ti. ³⁷ Tado e ki ta ki tai ti ə a əri ta dəl ti, ə e ki ta ki tai ti tə ə ta a uwəi.»

Parisi je dəji Jəju ne kəji
 (Mt 16.1-4; Mk 8.11-12; Lk 11.16, 29-32)

³⁸ Njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je uni ta əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, jı ndigi kadi ira ne kəji madi kare adi j-o.» ³⁹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dije ki dəkagilo ti ki 6one, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kəji, nə ne kəji madi ki rangi ki kadi a oi ore də ne kəji lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Jonasi,

* 12:4 1 Samiyal 21.2-7; Labatiki 24.9 * 12:7 Oje 6.6 * 12:17 Ejay 42.1-4 * 12:18 Ejay 42.1 * 12:19 Ejay 42.2 * 12:20 Ejay 42.3

goto ngata. ⁴⁰ Tado, tã ka ki Jonasi ra kondõ mitã, kadi mitã me kanji ti ki boy ka kin a, mi *NGon daw m-a m-ra kondõ mitã, kadi mitã gin nangi ti to^o. ⁴¹ NDõ gangi ta ti a, dije ki Ninibi ti a i taa ta kãm dije ti ki dõkagilo ti ki ßone kin kadi a ilai ta dode ti. MBata, loki Jonasi ilã mbe Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyã rãbi ne rade je ki majal kã^o. NGA ningã, ki ßasine kin, daw ki itã Jonasi say e ne. ⁴² NDõ gangi ta ti a, ngar ki dãne ki i gin ße ti, a i taa ta kãm dije ti ki dõkagilo ti ki ßone kin kadi a ilã ta dode ti. MBata, i soy dãnang i ti nu a ndõ ki re kadi oo gosi ta lã Salomõ^o. NGA ningã, ki ßasine kin, daw ki itã Salomõ say e ne.

*NDil ki majal ki tãl re tone ti gogi
(Lk 11.24-26)*

⁴³ «Loki ndil ki majal tẽẽ me daw ti, aw ilã ki dilã lo ki tuti mba kadi n-ingã lo kisi ki rangi kadi n-õr kãã ti, nã ingã al ßa, ⁴⁴ al a nã: “M-a m-tãl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kãte m-isi ti a m-tẽẽ ka kin gogi.” Loki tãl aw gogi ningã, ingã me lo ka kin to kare, utã, rai adi maji. ⁴⁵ NGA a, tãl aw, õy ndil je ki majal itãi-e e wa ßay siri, ßa rãi uri me daw ti ki kin isi. Lo kin ti, ji kisi daw kin ki dõe taa a majal ngay itã e ki kãte ßay. Be a, dije ki majal ki dõkagilo ti ki ßone ka a toi be to.»

*Jaju al ta lã kone je ki ngakone je ki rãjeti
(Mk 3.31-35; Lk 8.19-21)*

⁴⁶ Jaju isi al ta kosi je ba ßay ningã, kõe je ki ngakõe je rã ai taga, sangi kadi n-ãli sie ta. ⁴⁷ NGA a daw madi al-e a nã: «O kõi je ki ngakõi je ai taga nõõ, a sangi kadi n-ãli sãi ta.» ⁴⁸ Ñ Jaju tãl al daw ka kin a nã: «Nã je a ai kom je, ki ngakom je a?» ⁴⁹ Ba un jine tãji-n njẽ ndo je lane, a a nã: «Oi kom je, ki ngakom je a isi kin. ⁵⁰ Tado daw ki nje ra ndigi lã Bawm ki isi me dõrã ti a, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

13

*Kuji ta ki do nje dibi ne ti
(Mk 4.1-9; Lk 8.4-8)*

¹ NDõe ti kin, Jaju tẽẽ me kãy ti, aw isi kadi ba bo ti. ² Kosi dije ngay kaw-i-naa gãi gide, adi aw al isi me to ti. Ba kosi dije pãti, ai ngang i ba ti ne. ³ Jaju al-de ne je ngay me kuji ta je ti a nã: «Nje ndõr kare aw kadi dibi ne, ⁴ ningã dõkagilo ti ki a ilã ko ne, kã ko je madi tosi ngang i rãbi ti adi yãl je rãi õi maki. ⁵ Kã ko madi je, tosi dãnang i njãkirã ti, adi lo kadi ingã dãnang i asi tam ilãi ngirãde ti goto. Nã ke a, tãgi kalang i ba, tado ngirãde to taa ne. ⁶ Loki kadi õsi ningã, ngan ko je ka kin ndolãi mbaw, ßa go ti, tuti kurim, tado ngirãde aw nang i boy al. ⁷ Kã ko je ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je tãgi ndãmi-de mbãl. ⁸ Nã kã ko je madi, tosi dãnang i ti ki maji, adi andi.

Ki nã je andi asi ßu kare, njẽ ki nungi andi asi kuti mehe, taa njẽ ki nungi ßay andi asi kuti mitã to.» ⁹ Jaju ilã do ti a nã: «Daw ki aw ki mbine mba koo-n dõ ta ßa, kadi oo dõ ta kin maji!»

*Gin ne ki Jaju ndo-n ne ki kuji ta je
(Mk 4.10-12; Lk 10.9-10)*

¹⁰ *NJẽ ndo je lã Jaju rãi rõe ti daji-e ai nã: «Mba ri a al-de ta ki kuji ta je a?» ¹¹ Ñ Jaju al-de a nã: «M-al-de ta ki kuji ta tado sãi, Luwã tẽẽ ki do ne ki to lo ßayõ ti ki õji do kõe lie adi igãri, nã ai je, Luwã tẽẽ ki dõe adi-de al. ¹² Tado daw ki aw ki ne jine ti, a adi-e dõ ti ßay, kadi to mbar mbar jie ti, nã daw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa ßay. ¹³ E mbata kin a, m-al-n-de ta ki kuji ta, tado gõi lo maji ka, ooi ne al nim, ooi ta maji ka, gãri me al nim. ¹⁴ E be kadi ta ki Luwã al ki nje kãl ta ki tãe ti Ejay kin tãl tane. Ejay^o al a nã:

“A ooi do ta maji, nã a igãri me al nim, A igõi lo maji, nã a ooi lo al nim,

¹⁵ Tado me dije kin tãl ngã ngororo.

Uti mbide,
NDãmi kãmdẽ,
NDigi kadi kãmdẽ oo lo al nim,
Kadi mbide oo ta al nim,
Taa kadi n-gãri ne madi kare al nim to,
Nã tãki ne n-ii n-rãi rãm ti,
Adi m-aji-de^o.”

¹⁶ «Nã sãi, sãi njẽ maji-kur, tado kãmsi oo ne je maji nim, mbisi oo ta maji nim. ¹⁷ Tãki rãjeti, adi m-al sãsi, njẽ kãl ta je ki ta Luwã ti, ngay, ki njẽ ra ne je ki dana ngay, ndigi kadi kãmdẽ oo ne ki sãi je, kãmsi oo kin, nã asi koo al, ndigi kadi mbide oo dõ ta ki sãi je, mbisi oo kin, nã asi koo al ta.

*Jaju or me kuji ta ki õji do nje kilã ko
(Mk 4.13-20; Lk 8.11-15)*

¹⁸ «Sãi, maji kadi gãri me kuji ta lã nje kilã ko kin maji. ¹⁹ NGAngã rãbi ki kã ko je tosi ti, e daw ki oo ta ki do kõe ti lã Luwã, nã gãr me al, a su re or ta ki dibi mee ti ka kin ko. ²⁰ Dãnang i njãkirã ki kã ko je tosi ti, e daw ki oo ta lã Luwã ningã, taa langsi ba ki rãlãl, ²¹ nã ta kin, ilã ngirãne mee ti al. E daw ki nje kuwã ki ta lã Luwã dõkagilo ki ndãj be par. Dõkagilo ki kõi je, a se kindã kãm-ndoo ki mbata ta lã Luwã re ßa, iyã kadi-me lane kã kalang i ba. ²² Kã ko je ki tosi dan kon ti, e daw ki oo ta lã Luwã, nã me ka sururu dõ ne je ti ki dãnang i ti, ki ra ta ne maji je uti do ta ki oo, adi lo kadi andi goto. ²³ Ningã, dãnang i ki maji ki kã ko je tosi ti, e daw ki oo ta lã Luwã, gãr mee, adi andi maji. Dõe ki madi je andi ßu kare je, ki nungi andi kuti mehe je, kuti mitã je.»

Kuji ta ki do jãne ti

²⁴ Jəju ində kuji ta ki rangi nɔde ti bəy ə nə: «Kɔbe la Luwə, to tə dəw ki dibi kandi nə ki maji me ndər ti ləne, ²⁵ ə kondɔ, loki dije toi bi 6a, nje bə lie re dibi jəne də nə ti ki maji ki dibi ka kin, 6a ɔti aw. ²⁶ Loki kandi nə ki maji ka kin ibə tɔgi, ə kande je isi tɛɛi 6a, jəne ka kande tɛɛ tɔ. ²⁷ Lo kin ti, njə ra kilə je awi əli bade əi nə: “Baje, e kandi nə ki maji ə idibi me ndər ti ləi tɔ, nga jəne je kin tɛɛi ra ə?” ²⁸ Ə bade əl-de ə nə: “E nje bə ə ra nə kin.” Nga ə njə ra kilə je daji-e əi nə: “Indigi kadi ji rəy-de kɔ a?” ²⁹ Nə 6a nje ndər əl-de ə nə: “Jagi, lo rəy jəne je ti kin, a rəyi ki ko ki maji ba. ³⁰ Ə iyəl-de adi tɔgi naa ti biti kagi lo kijə ko ti, ningə ndɔ kijə ti 6a, m-a m-əl njə kijə je m-ə nə: frəyi jəne je kin idɔi ki dɛe dɛe kadi tə iləi por bəy taa, ijəi wa ki me dam ti ləm.”»

Kuji ta dɔ kə kagi ti ki bari-e mutadi
(Mk 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Jəju ində kuji ta ki rangi nɔde ti bəy ə nə: «Kɔbe la Luwə to tə kə kagi madi ki bari-e nə mutadi ki dəw madi un dibi me ndər ti ləne kin be. ³² Kə mutadi ə e kandi nə ki du itə ndəgi kandi nə je pəti, nə lo ki tɔgi 6a, təl kagi tɔy ki bo itə kam tɔy je pəti ki me ndər ti. Təl kagi ki bo, adi yəl je rəi rai kəy tode bajie je ti.»

Kuji ta dɔ əm ti
(Lk 13.20-21)

³³ Jəju əl-de kuji ta ki rangi bəy ə nə: «Kɔbe ki dɔrə ti to titi-naa ki əm ki dəne madi un lɔy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki lɔy ba pəti j kin be.»

Jəju əl ta je pəti ki kuji ta
(Mk 4.33-34)

³⁴ Ta je kin pəti, Jəju əl kosi je ki kuji ta. Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto. ³⁵ E be kadi ta je ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kin təl tane. Nje kəl ta ki ta Luwə ti əl ə nə: «M-a m-tɛɛ tam kadi m-əl kuji ta je, m-a m-ilə mbɛ ne je ki toi lo bɔyɔ ti lo kilə ngirə dɔrə ti ki dɔnangi ti nu kin.»

Kor gin kuji ta ki dɔ jəne ti

³⁶ Jəju iyə kosi je ə aw 6e. Loki rəi 6e, njə ndo je lie rəi rəe ti, daji-e əi nə: «Ɔr-je gin kuji ta ki dɔ jəne ti ki a me ndər ti kin adi j-ɔ.» ³⁷ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dəw kin nje dibi ko nə ki maji kin, e mi NGON dəw; ³⁸ ningə ndər, e dɔnangi; ə kandi ko ki maji, e njə je ki ndigi kadi Luwə ɔ be dɔde ti; jəne, e njə je ki uni go nje majal; ³⁹ nje bə ki nje dibe, e su; kagi lo kijə ko e dɔbəy ndɔ; 6a njə kijə ko je əi malayka je tɔ. ⁴⁰ Tə ka ki, e ki rəy-n jəne buki poro, dɔbəy ndɔ a to be tɔ. ⁴¹ *Mi NGON dəw m-a m-ilə ki malayka je ləm kadi tuji dije pəti ki njə kosi madide je kadi osi me majal ti, ki dije ki njə ra majal. ⁴² *Malayka je a buki-de me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nɔi je a ngəi ngangide je titi. ⁴³ Lo kin ti, njə ra nə ki

dana a unji tə kadi be me bəko ti lə Bawde Luwə. Dəw ki aw ki mbine kadi oo-n dɔ ta 6a, kadi oo dɔ ta kin maji.

Kuji ta ki dɔ nə kingə ti ki to lo bɔyɔ ti ki madi-kosi

⁴⁴ «Kɔbe ki dɔrə ti to tə nə kingə ki bɔyɔi me ndər ti, ə dəw madi aw tɛɛ dɔ ti kin be. Dəw ka kin təl bɔyɔ gogi, 6a rəe nəl-e ngay, adi aw gati ki nə maji je ləne pəti, ə iyə lae re ndogi-n ndər ka kin. ⁴⁵ Kɔbe ki dɔrə ti to tə nje ra gati ki isi sangi madi-kosi ki ndole be. ⁴⁶ Loki ingə e ki gate e ngay, təl aw gati ki nə kingə je ləne pəti, ə iyə lae re ndogi-n madi-kosi ka kin.

Kuji ta ki dɔ bandi ti

⁴⁷ «Kɔbe la Luwə to tə bandi ki dəw a ilə me ba ti ə a ɔy dɔ kɔ kanji je ki dangi dangi kam be. ⁴⁸ Loki bandi ka kin rosi 6a, nje ndo ndər re-n ngangide je ba ti, isi nangi, ningə tər njə ki maji maji me sukim ti, ə iyə njə ki tɛɛi nə al buki-de kɔ. ⁴⁹ Kae ti ka kin ə, dɔbəy ndɔ a e be tɔ. *Malayka je a rai kadi ɔri kam dije ki njə ra nə je ki dana ki njə ra nə je ki dana al, naa ti. ⁵⁰ A buki dije ki njə ra nə je ki majal me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nɔi je a ngəi ngangide je titi.»

⁵¹ Lo kin ti nɔo, Jəju daji njə ndo je ləne ə nə: «Igarə me ta je kin pəti a?» Ə iləi-e ti əi nə: «Oyo, ji gər.» ⁵² Ningə Jəju əl-de ə nə: «E be ə, nje ndo dije ndu-kun ki təl nje taa nə ndo ki dɔ kɔbe ti la Luwə, to tə 6a nje kəy ki ingə nə je ki sigi ki nə je ki kəke lo ngəm nə ti ləne kin be.»

Dije ki Najarəti ti adi mede Jəju al
(Mk 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Loki Jəju əl kuji ta je gine gangi 6a, ɔti lo ki a ti kin kɔ. ⁵⁴ Ɔti nɔo, aw 6e bo ti ki tɔgi ti. Jəju ndo nə dije gin kəy kaw-naa ti la *Jipi je. NDO-de nə ndo ki əti-de bəl, adi əli əi nə: «Gosi ta je ki nə kɔji je kin ij-n ra ə? ⁵⁵ Ma ngon lə nje ragi kagi dɔ kay ti wa ka am wa? Kɔe al ə e Mari a? Ə Jaki je, ki Jisəpi je, ki Simɔ je ki Judi je to al ə ai ngakɔe je a? ⁵⁶ Taa, konane je ka isi səje ne tɔ al a? Nga nə je kin pəti ingə ra dana?» ⁵⁷ Ta ki daji kin ɔgi-de kadi adi mede Jəju, ə Jəju əl-de ə nə: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti 6a, e me 6e kɔje ti, e me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵⁸ Lo kin ti, Jəju ra nə kɔji je ngay al mbata mbati kadi-e mede.

14

Koy Jə Batisi
(Mk 6.14-19; Lk 9.7-9; 3.19-20)

¹ Dɔkagiloe ti kin, *Erodi ki e nje kɔbe dɔnangi ti ki Galile, oo ta tɔ6a lə Jəju. ² Ə əl njə ra kilə je ləne ə nə: «Dəw kin e Jə Batisi! E e ə j taa dan njə koy je ti. Gine kin ə, aw-n ki tɔgi mba ra-n nə je ki əti bəl bəl.» ³ Erodi əl be, tadɔ ndɔ ki adi uwəi Jə, dɔi-e ki sən, iləi-e dangay ti, mbata mbati kadi-e mede.

Pilipi, ⁴ ki Jā əl-e ta do ti ə nə: «E go ti al kadi itaa-e nei ti³.» ⁵ Me ta ti kin, Erodi ndigi təl Jā, nə bəl kosi je, tadə kosi je ooi Jā kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁶ NGa ə, ndə rənal koji Erodi ti, ngon lə Erodıyadi ki dāne, tēē ndam nō dije ti ki bəri-de lo ne kuso ti, ə nəl Erodi ngay, ⁷ adi Erodi un ndune ki kibi rə kadi n-ade ne je pəti ki dāji-ne. ⁸ Lo kin ti, kəe sule, adi əl ə nə: «Adi-m, təkı j-a-n wa kin, do Jā Batisi me supira ti.» ⁹ Me ngar tuji əji-n do ne ki ngon ki dāne dāje kin, nə ki mbata kun mindi ki un, taa ki mbata dije ki bəri-de lo ne kuso ti kin to ba, un ndune kadi adi-e do Jā. ¹⁰ Be ə, adi dəw madi aw gangi do Jā kəy dangay ti, ¹¹ re-n me supira ti, adi ngon ki dāne ka kin, adi aw-n adi kone. ¹² *Njé ndo je lə Jā rai uni nine awi dibi, ba awi əri poye Jəju ade oo.

Jəju adi ne kuso dibi dije usoi
(Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Jā 6.1-15)

¹³ Lōki Jəju oo ta kin ba, un to ə aw əsi rəne ngərangi ki karne ba, lo ki dije gotoi ti. Lōki kosi je ooi tae ba, jı ki be bo je ki dangi dangi awi ki njade goe ti. ¹⁴ Lōki Jəju ur nangı me to ti, oo kosi dije ngay. Lōki oo-de, oo kəm-to-ndoo ləde, adi əji njé moy je ləde. ¹⁵ Lōki kadi aw ta ur ba, njé ndo je əti ki rə Jəju ti əli-e əi nə: «Lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isı ur to ngata, ə ituwə kosi dije kam adi awi ki ngan be je ti, ndogi ne kuso usoi.» ¹⁶ Nə Jəju əl-de ə nə: «Awi ki ndoo kadi awi lo al, səi je wa adi-de ne usoi.» ¹⁷ Ə əli Jəju əi nə: «Ki j-a-n ne kin, j-aw ki mapa mi ə kanji joo to par.» ¹⁸ Ba Jəju əl-de ə nə: «trai adi-mi m-o.» ¹⁹ Ningə go ti, adi ndune kadi kosi dije ka kin isı nangı do wale je ti. Ba əy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi dəe, ningə uwə gangi naa ti, adi njé ndo je, adi adi kosi je. ²⁰ Dije pəti usoi ne ndani maji, adi njé ndo je əyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dəgi gide e joo bəy. ²¹ Dije ki usoi ne kin asi dıngəm je dibi mi, ki kanji tidə dāne je ki ngan je.

Jəju njıyə do man ti
(Mk 6.45-52; Jā 6.16-21)

²² NDəy ba go ti, Jəju əsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nəne ti, dəkagilo ti ki e a tuwə-n kosi je. ²³ Lōki Jəju tuwə-de adi awi ningə, əti aw do mbal ti, əsi rəne ki karne, mba kəl ta ki Luwə. Lōki kadi ur, Jəju isı loe ti nōo ki karne ba. ²⁴ Də gangı loe ti kin, to lə njé ndo je e dan ba ti, say ki ngangi ba ngata. Nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. ²⁵ Dan lo ti ba, Jəju j a njıyə do man ti, isı aw ki rə njé ndo je ti. ²⁶ Ə lōki njé ndo je ooi-e a njıyə do man ti ningə, dəde majal, adi əli əi nə: «E muwə dəw,» ba bəl təl-de, adi uri kəl. ²⁷ Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nə: «Adi mesi osı nangı nə e mi, ə ibəli

al!» ²⁸ Lo kin ti, Pıyər ilə Jəju ti ə nə: «Baəe, re e j ə, adi-m ndui adi m-njıyə do man ti m-aw rəi ti.» ²⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «trə!» Ba Pıyər j me to ti, ur do man ti, njıyə do ti isı re ki rə Jəju ti. ³⁰ Nə lōki Pıyər oo nəl ki isı ilə ba, bəl ra-e adi ilə ngıre nduy man, adi nō ə nə: «Baəe, əji-m!» ³¹ Ə kalangi ba, Jəju ilə jıne uwə-n Pıyər, ba əl-e ə nə: «j dəw ki kadi-me lai e ndikiri ba, ra ban ə ibadi ə?» ³² Ningə lōki ali taa me to ti ba, gin nəl gangı. ³³ Ə njé ki isı me to ti əsi məkəsıde nangı nōe ti, ba əli-e əi nə: «Təkı rəjeti, j NGon lə Luwə wal!»

Jəju nga njé moy je dənangi Gənəjarəti ti
(Mk 6.53-56)

³⁴ Lōki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangı ningə, tēēi dənangi Gənəjarəti ti. ³⁵ Dije ki loe ti gəri Jəju, adi iləi kilə ki lo lo, dənangi ki Gənəjarəti ti ba pəti, ə dije rai ki njé moy je pəti rəe ti. ³⁶ Dije nōi do Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ədi ta kibi lie par ə a ingəi rə nga, ba dije pəti ki ədi ta kibi lie ingəi rə nga to.

15

Jəju əl ta ki do ne jıbəl be ti
(Mk 7.1-13)

¹ *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki madi je j Jorıjalam ti, rai ingəi Jəju dāji-e əi nə: ² «Mba ri ə njé ndo je lai təl rəde go ne jıbəl be ti lə kaje je al ə? Jı dāji be tadə togi jıde al par ə usoi ne.» ³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «NGa səi, mba ri ə itəli rəsi gon ndu-kun ti lə Luwə al mbata ne jıbəl be ləsi ə? ⁴ Təkı rəjeti, Luwə əl ə nə: «Əsi gon bawı ki kəl.» Taa əl bəy ə nə: «Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koy^ə» ⁵ Nə səi, əli əi nə: «Dəw ki əl bawne ə se kone ə nə: «Nə maji je ki re m-a m-əsi-n səli e kadi-kare ki m-ində ta dangı mbata lə Luwə ngata,» ba, ⁶ dəwe kin aw ki ndoo kadi əsi gon bawne al ngata. Lo kin ti, isı tuji ki ta lə Luwə mbata ne jıbəl be ləsi.» ⁷ Səi njé kadi kəm dije, ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dası ti e ta ki rəjeti. Luwə əl ə nə: ⁸ «Gin dije kin əsi gonm ki nda tade kare, Nə mede e say səm. ⁹ Təji ki isı iləi dəm ti, ndae goto, Tadə ne ndo je ki isı ndoi dije ka, E kam-kadi ki j rə dije ti to^ə.»»

Nə ki nje təl dəw ne ki to nje ti
(Mk 7.14-23)

¹⁰ Go ti, Jəju bər kosi dije ki rəne ti, ə əl-de ə nə: «Uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee to. ¹¹ Nə madi ki j taga aw ta dəw ti ki a təl-e ne ki to nje ti ta kəm Luwə ti goto. Nə ne ki tēē ta dəw ti ə a təl dəw ki ne ki to nje ti.» ¹² Lo kin ti, njé ndo je lə Jəju rai rəe ti əli-e əi nə: «Ta ki əl kin to me *Parisi je ngay, kin igar ma?» ¹³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Kagi ki ra ki Bai mə-e al, a əri-e ka. ¹⁴ İygi-de, əi njé kəm to je ki isı ndəri njé kəm to je. NGa ningə, re nje kəm to

✧ 15:4 Tēē ki taga 20.12; 21.17; Dətarənom 5.16; Ləbatiki 20.9

✧ 15:9 Ejay 29.13

ndor nje kəm tɔ ɓa, joo pu a osi me ɓe ti.»¹⁵ Ɖ Piyar un ta əl-e ə nā: «Ɔr me kuji ta kin adi j-o.»¹⁶ Ba Jaju əl ə nā: «Adi səi je wa ka igəri ne al tɔ a?»¹⁷ Adi m-əl səsi, ne je pəti ki ɔdi ta dəw, a aw tɛɛ kandae ti, ɓa go ti ə, tɛɛ kɔ, aw ɓe sɪ ti.¹⁸ Nə ne ki tɛɛ ta daw ti, e ne ki j ngame dəw ti, ningə e kin ə e ne ki nje təl dəw ne ki to nje ti.¹⁹ NGA me dəw ə e lo ki mər ta je ki majal isi tɛɛ ti, ki təl-naa, ki kuwə marim, ki kaya ki ra, ki ɓogi, ki ma naji ki ngom, ki kəl ta ki majal dɔ-naa ti.²⁰ Ɖi je kin ə əi ne je ki isi təlɪ dəw ne ki to nje ti; nə kuso ne, ki kanji togi ji, a təl dəw ne ki to nje ti al.»

Dane ki Kana ti adi mene Jaju
(Mk 7.24-30)

²¹ Jaju j loe ti nɔɔ, ɔr rone aw dɔnangi ti ki Tir ki Sidɔ.²² Ningə yə, dane ki Kana ti kare tɛɛ nɔɔ re, ɓa un ndune ki taa əl ə nā: «Baɓe, *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm! tado ndil ki majal adi kɔ ngonm ki dane ngay.»²³ Nə Jaju ile ta ti al. Ba njé ndo je lie rai rəe ti, əli-e əi nā: «Ituwe kɔ goje ti, tado a ində ndu goje ti.»²⁴ Ɖ Jaju ila ti ə nā: «E ngan *Isirayal je, ki toi tɔ bati je ki nayi-naa be kam par ə Luwə ilə-m ki rɔde ti.»²⁵ Nə dane re ɔsi makasine nangi nge ti ə nā: «Baɓe, ire ira səm!»²⁶ Ɖ Jaju ile ti ə nā: «E go ti al kadi dəw un ne kuso lə ngan je, ila adi ngan bisɪ je.»²⁷ Ba dane əl Jaju ə nā: «E rojeti Baɓe, nga ke ə, ngan bisɪ je ki ai gin tabilə ti, a usoi yongiro ne je ki tɛɛ ta ɓade je ti tosi nangi tɔ.»²⁸ Lo kin ti, Jaju əl-e ə nā: «Dane, kadi-me ləi bo ngay! Ningə kadi ingə ne ki to rai kin, təkɪ idəji-n.» Ba ngone ki dane ka kin, ingə rɔ nga dɔ kade ti wa kin nɔɔ tɔ.

Jaju aji njé moy je ngay
(Mk 7.31-37)

²⁹ Jaju ɔti loe ti nɔɔ, aw ta ba ti ki Galile. Al aw dɔ mbal ti, isi nangi.³⁰ Kosi dije ngay rai rɔ Jaju ti ki njé mətɪ je, ki njé kam tɔ je, ki njé kingə tuji je, ki njé mbi bəy je, taa njé moy je ki rangi ngay nɔɔ ɓəy. Rai ki njé moy je kin buki-de nɔ Jaju ti, ɓa Jaju aji-de.³¹ E ne ki ɔti kosi je ɓal ngay, kadi njé mbi bəy je əli ta nim, njé kingə tuji je ingai rɔ nga nim, njé mətɪ je njiyai nim, taa njé kəm tɔ je ka ooi lo nim tɔ, adi ilai tɔji dɔ Luwə ti lə *Isirayal je.

Jaju adi ne kuso dibi dije usoi ɓəy
(Mk 8.1-10; Mt 14.13-21)

³² Jaju ɓar njé ndo je lane əl-de ə nā: «M-o kəm-to-ndoo lə kosi dije kin, tado ndo mita ɓone ə əi səm naa ti, ningə, ne ki kadi usoi goto. Ba m-ge kadi m-tuwə-de ki mede ki ɓo ba al, nə tɔ ɓo j taa tɔgide rəbə.»³³ Ɖ njé ndo je lie daji-e əi nā: «J-a j-jɪ ki mapa ra dilə lo ti ne, ə kosi dije ki ɔti ɓal be kin a usoi əsi-de ə?»³⁴ Ba Jaju daji-de ə nā: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ɖ əli-e əi nā: «Mapa e siri ki ngan kanji je ndəy dɔ ti.»³⁵ Ɖ Jaju əl kosi dije kadi isi nangi.³⁶ Ba ɔy mapa ki siri ki ngan kanji je ka kin jine ti,

ra oyo Luwə dɔ ti, ningə gangi naa ti, adi njé ndo je lane, adi adi kosi dije usoi.³⁷ Dije pati usoi ne ndani, adi njé ndo je kawɪ ginde je ki nay, kare siri.³⁸ Dije ki usoi ne, asi dingam je dibi sɔ, ki kanji tidə dane je ki ngan je.³⁹ Go ti, Jaju tuwə kosi je adi awi, ɓa al me to ti, aw dɔnangi Magadɔ ti.

16

Parisi je ki Sadusi je, daji ne kaji Jaju
(Mk 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Parisi je ki *Sadusi je rai rɔ Jaju ti, daji-e kadi ra ne kaji ki j dɔrɔ ti adi-de n-ooi. Daji-e be tɔ kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw.² Ɖ Jaju ila-de ti ə nā: «Loki kadi aw ta ur ningə əli əi nā: «Lo a to maji, mbata dɔrɔ kər jo.»³ Loki lo ti ki sɪ ɓati ningə, əli əi nā: «Bone ndi a ədi, mbata dɔrɔ kər wuu.» E be ə, asi kadi igəri kəm ne je ki a rai ne dɔrɔ ti, nə ne je ki isi rai ne dɔkagilo ti ki ɓone taa asi gər al!»⁴ Dije ki dɔkagilo ti ki ɓone, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kaji, nə ne kaji madi ki rangi ki kadi a ooi ore dɔ ne kaji lə Jonasi, goto ngata.» Ba iyə-de, ə ɔti aw.

Ɖm lə Parisi je ki lə Sadusi je
(Mk 8.14-21; Lk 12.1-6)

⁵ Loki isi awi dam ba ti ki kare, me njé ndo je oy dɔ mapa ti ki kadi ɔyi.⁶ NGA ningə Jaju əl-de ə nā: «Oɪ maji! Indai kəm-kədi dɔ rəsi ti, ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, ki əm lə *Sadusi je.»⁷ Nə əi je isi məri ta kin yɔ dode ti əi nā: «E mbata kɔy ki j-ɔy mapa al!»⁸ Nə Jaju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nā: «Sai dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba, mba ri ə isi məri ta ki dɔ mapa ti ki ɔyi al ə?»⁹ Igəri me ne je al ka ɓəy a? Mesi ole dɔ mapa ti ki mi ki dingam je dibi mi usoi kin al a? NDɔ ki ɔyi ndage ki nay kare ban ə itəlɪ ə?»¹⁰ Taa mapa ki siri ki dingam je dibi sɔ usoi kin ka mesɪ ole dɔ ti al nim tɔ a? NDɔ ki ɔyi ndage ki nay kare ban ə itəlɪ ə?»¹¹ Ta ki m-əl m-ə nā: Indai kəm-kədi dɔ rəsi ti, ɔji dɔ əm lə Parisi je, ki əm lə Sadusi je kin, e ta ki sɔbi dɔ mapa al, kin ra ban be ə asi kadi igəri mee al ə?»¹² Lo kin ti ngata ə gəri təkɪ əl-de kadi n-indai kəm-kədi dɔ rɔde ti, ɔji dɔ əm ra mapa al, nə ɔji dɔ ne ndo lə Parisi je ki Sadusi je.

Piyar əl təkɪ Jaju e daw ki Luwə mbate
(Mk 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Loki Jaju aw tɛɛ Səjare ti ki Pilipi ti, daji njé ndo je lane ta ə nā: «Dije isi əli ta ki dɔm ti təkɪ mi *NGon dəw mi na ə?»¹⁴ Ɖ njé ndo je əli-e əi nā: «Dije madi əli əi nā jɪ Batisi; njé ki nungi əi nā j nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi ɓəy əi nā j nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi al ə ki kare dan njé kəl ta je ti ki ta Luwə ti.»¹⁵ Lo kin ti, Jaju əl-de ə nā: «NGa sai je wa ki dəsi, əli əi nā mi na ə?»¹⁶ Ɖ Simɔ Piyar ile ti ə nā: «J Kirisi, ki Luwə mbate, NGon lə Luwə ki nje kisi kəm ba!»¹⁷ Ba Jaju əl Simɔ ə nā: «J nje maji-kur, Simɔ ki ngon Jonasi, tado e dəw ɓa tɛɛ ki dɔ ne kin adi igər al, nə e Bai ki nje kisi

me dɔrɔ ti taa ə tɛɛ ki dɔe adi. ¹⁸ NGA ningə m-a m-əli m-ə nə j Piyər (ki kɔr mee nə MBal), ningə dɔ mbal ti kin ə m-a m-ində ngirə njé kaw-naa je ləm dɔ ti. Təgi koy a ra sie ne madi al. ¹⁹ M-a m-adi lakale kɔfɛ ki dɔrɔ ti. Ningə ne je pəti ki a dɔɔ dɔnangi ti ne, a dɔɔi dɔrɔ ti tɔ, ə ne je pəti ki a tuti dɔnangi ti ne, a tuti dɔrɔ ti tɔ.» ²⁰ Ba ndəji njé ndo je ki təgine təkɛ ki n-e Kirisi ki Luwə mbəte kin, kadi əli tae dəw madi al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti
(Mk 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹ I dəkagiloe ti nɔɔ, Jəju ilə ngirə tɔji njé ndo je adi gəri təkɛ, sɔbi kadi n-aw Jorijaləm, n-ingə kɔ ngay ji ngatɔgi je ti lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je. A tɔli-ne, nə ndo ki kɔ mitə lə ndo koyne ba, n-a n-tɛɛ lo koy ti. ²² Nə dɔ ta ti kin, Piyər ɔr Jəju aw sie dabi kare, ningə ilə ngirə kɔl sie ə nə: «Babe! Luwə a ngəm-l, ne kin a rai al!» ²³ Nə Jəju tal rone, əl Piyər ə nə: «Ital gogi *Sata, ɔr rɔi kɔ gom ti! I jigi ki nje tigə-m, tado mər ta lə e mər ta ki j rɔ Luwə ti al, nə e mər ta lə dije.»

²⁴ Ningə go ti, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rone tə ne madi al, kadi e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. ²⁵ Təkɛ rɔjeti, dəw ki ge kaji rone ne wa dɔnangi ti ne a ti ta rone. Nə dəw ki ti ta rone ki mbata ləm, a isi ki dɔne taa gogi. ²⁶ Kin ə re dəw ingə ne maji je ki dɔnangi ti ne pəti tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? Ne madi ki dəw a adi ɔr-n to ndilne to nɔɔ ə? ²⁷ Mi *NGon dəw m-a m-re ki malayka je ləm me tɔfa lə Bai Luwə, ningə m-a m-igə dəw ki ra go jie ki go kilə rae ti. ²⁸ Təkɛ rɔjeti, adi m-al sasi: dije madi dansi ti ne a oyi əl bəy ə, a ooi-mi NGon dəw ki m-a m-re tə NGar kin.»

17

Jəju mbəl rone
(Mk 9.2-3; Lk 9.28-36)

¹ NDɔ mehe go ti ningə, Jəju ɔr Piyər nim, Jaki nim, taa jə ki ngokɔ Jaki nim tɔ, ə aw sədə dɔ mbal ti ki ngal, say ki ndage je. ² Loe ti nɔɔ, Jəju mbəl rone ta kəmdə ti. Ta kəme unji tə kadi be, taa kibi ki rɔe ti ka unji ta kadi be tɔ*. ³ Ningə loe ti nɔɔ, *Moji əi ki Eli tɛɛi ki rɔde ti hɔy, a əli ta ki Jəju. ⁴ Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Babe, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. Re ige ə, m-a m-ra kay-lo mitə: kare e yəi, kare e yə Moji, ə ki kare e yə Eli tɔ.» ⁵ Lokɛ Piyər a əl ta tane ti ba bəy ningə yə, kil ndi ki kunje to, i səbi dɔde liti. Ba ndu ta madi tɛɛ me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, e ki nəl-m ngay kadi m-kəte, ə oi ta lie.» ⁶ Lokɛ njé ndo je ooi dɔ ta kin ba, osi ki ta kəmdə ngani, bəl tɔl-de. ⁷ Ə Jəju re rɔde ti, ədi-de ə əl-de ə nə: «I taa, ə adi bəl ra sasi al.» ⁸ NGA ningə, lokɛ əi nə n-uni kəmdə

ki taa ba, ooi dəw madi ki rangi əl, ooi Jəju ki karne ba par.

⁹ Lokɛ jɛ dɔ mbal ti isi uri ki nangi, Jəju ində ndu kin nɔde ti ə nə: «əli ne ki ra ne adi oi kin dəw madi al, biti kadi mi *NGon dəw m-tɛɛ dan njé koy je ti.» ¹⁰ Go ti, njé ndo je daji-e əi nə: «MBari wa bangi ə, njé ndo ndu-kun je əi nə sɔbi kadi Eli re kəte taa ə?» ¹¹ Ə ilə-de ti ə nə: «E ki rɔjeti kadi Eli a re kadi ra go ne je pəti adi asi-naa gogi.» ¹² Ningə mi, adi m-əl səsi madi oi, Eli re ngata, nə dije gəri əl, adi rai sie ne ki mede ge. Be tɔ ə, mi NGon dəw ka m-a m-ingə-n kɔ jide ti. ¹³ Lo kin ti, njé ndo je gəri kadi ta ki Jəju əl-de kin sɔbi dɔ Jə Batisi.

Jəju nga ngon ki nje damsɛl
(Mk 9.14-29; Lk 9.37-43)

¹⁴ Lokɛ tɔli isi rai ki rɔ kosi dije ti, dingəm madi kare re rɔ Jəju ti, ɔsi məkəsi ne nangi nge ti, əl-e ə nə: «Babe, o kəm-to-ndoo lə ngonm ki dingəm, ki damsɛl ra-e adi ingə kɔ ngay kin. Taa taa, isi tosi ki poro je, ki me man ti je. ¹⁶ M-re sie rɔ njé ndo je ləi, nə asi kadi adi-e ingə rɔ nga, al.» ¹⁷ Lo kin ti, Jəju un ta əl ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bɔne ki səi njé me nga je, səi njé ra ne ki majal, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa adi mesɛ ə? Kadi m-a m-ɔsi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? frəi ki ngon rɔm ti ne.» ¹⁸ Ba Jəju ndangi ndil ki majal ade tɛɛ rɔ ngon ti, par ə ta naa ti nɔɔ, ngon ingə rɔ nga.

¹⁹ Go ti, njé ndo je rai rɔ Jəju ti, lokɛ əi sie ki karde ba, daji-e əi nə: «MBari ə je j-asi kadi ji tuwə ndil ki majal kin al ə?» ²⁰ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Asi əl, mbata kadi-me ləsi e ndikiri ba. Ningə kadi m-əl səsi təkɛ rɔjeti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tə kə kagi ki bari-e mutadi kin be mindi ka, a əli mbal kam əi nə: “Əti, aw a nu be” ə, a ɔti kadi aw a. Ne ki a dum dəsi goto. [²¹ Taa kɔ ndil je ki be kin, dəw a tuwə-de ki takul kəl ta ki Luwə ki kogi rɔ ne kuso par.]

Jəju təl əl ta ki dɔ koyne ti ki kine lo koy ti
bəy

(Mk 9.30-32; Lk 9.43-45)

²² NDɔ kare njé ndo isi naa ti pəti Galile ti, ə Jəju əl-de ə nə: «A iləi-mi *NGon dəw ji dije ti, ²³ kadi a tɔli-mi, nə ndo ki kɔ mitə lə ndo koym ə, m-a m-i taa lo koy ti.» Ta kin ɔr tɔgi njé ndo je ə təl ɔr bəy.

Jəju əi ki Piyər igəi la-mbə ki me kəy ti lə Luwə

²⁴ Lokɛ Jəju əi ki njé ndo je rai tɛɛi Kapərnayim ti, njé ki isi taai la-mbə me kəy ti lə Luwə rai rɔ Piyər ti daji-e əi nə: «Nje ndo səsi ne igə la-mbə ki me kəy ti lə Luwə əl a?» ²⁵ Ə Piyər ilə-de ti ə nə: «Oyo, igə la-mbə.» Ningə lokɛ Piyər re tɛɛ bə ba, Jəju un ta kəte əl-e ə nə: «Mər ta ləi e ri ə Simo? Nə je ə əi njé kigə la-mbə je ki njé kigə ne ki ngar je ki

dɔnangi ti ne gangi dɔ dije ti ə? E ngan njé 6e je ə se e mba je ə?» ²⁶ Ə Piyar əl-e ə nā: «E mba je.» Loki ə nā: «Mba je», Jəju ə nā: «Re e be ə, ngan njé 6e je, ai kare ən. ²⁷ Nə re e be ka, kadi je jɪ təl jigi tigə dije kam al, ə aw baa, ilə kuy, uwə-n kanji ki dəsəy ki a re un kuy, ningə iteɛ tae, 6a a ingə silə kare mbəe ti, kadi igə-n la-mbə ləi tɔ, yam tɔ.»

18

*Dəw ki e ki bo me 6eko ti la Luwə
(Mk 9.33-37; Lk 9.46-48)*

¹ Dɔ kade ti wa kin, njé ndo je rai daji Jəju əi nā: «Nə ə e ki bo me 6eko ti la Luwə ə?» ² Ə Jəju 6ar ngon ki du ade re a dande ti, ³ ningə əl-de ə nā: «Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, re itəli itoi tə ngan je ki du be al ə, a uri me kɔ6e ti la Luwə al jagi. ⁴ Dəw ki səl dɔne ləm ləm tə ngon be ə, dəwe kin a e ki bo ngay me 6eko ti la Luwə. ⁵ Re dəw uwə ngon ki be kin rone ti, me tɔm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m rone ti.

*Jəju ndaji dije dɔ majal ti
(Mk 9.42-48; Lk 17.1-2)*

⁶ «Kin ə təkɪ dəw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay 6əy mbata ti lie kadi dɔɔi mbal ki bo ngay minde ti, ə əsi-e, iləi-e 6ul ba ti. ⁷ Kəm-to-ndoo ki dɔ dije ti ki dɔnangi ti ki njé re ki ne je ki isi tigəi madide je jigi ti adi osi. Təki rɔjeti, sɔbi kadi ne je ki njé tigə dije jigi ti toi, nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki nje ra kadi dəw osi. ⁸ Kin ə jii, ə se njai rai-ni adi osi me majal ti ə, igangi-de ilə-de kɔ say. Tado, e soti ngay kadi ingə kaji ki jii ki kare, ə se ki njai kare wa, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə se njai je joo pu wa, ə iləi-ni me por ti ki gine a gangi al kin. ⁹ Kin ə kəmi kare rai adi osi majal ti ə, ɔr-e ile kɔ say. Tado, e soti kadi ingə kaji ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kə kəmi je joo pu, ə iləi-ni me dilə por ti lə su. ¹⁰ Oi maji! Kadi ikidi ki kare dan ngan je ti kin al, tado, təki rɔjeti, malayka je ləde isi ki dəkagilo je pəti, ta kəm Bai ti ki isi dɔrə ti taa. [¹¹ MBata mi *NGon dəw m-re mba kaji dije ki tade ti.] *

*Kuji ta dɔ bati ti ki nay
(Lk 15.3-7)*

¹² «Dəw madi aw ki bati je 6u, ə e ki kare nay ningə, iyə ndəge je ki dɔ jikare gide jikare dɔ wale ti, ə aw sangi e ki nay ka kin. Ə se ki go koe ti lasi, ta ri ə a əli dɔ lo kin ti wa?» ¹³ Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, re ingə bati ki nay kin ə, rəe a nal-e ngay dɔe ti itə njé ki dɔ jikare gide jikare ki nayi-naa al kin. ¹⁴ Be tɔ ə, Bawsi ki isi me dɔrə ti, ge kadi ki kare ka tae ti dan ngan je ti kin al.»

Rabi kingə dəw ki ra majal

¹⁵ «Loki ngokoi ra majal ə, aw inge, səi sie joo ba, 6a ilə jɪ dɔ majal ti lie ki ra, ade gar. Re oo ta ləi 6a, i ingə ngokoi gogi. ¹⁶ A re oo ta ləi al 6a, aw un dəw ki rangi kare, ə se dije joo wa səi, aw inge-n 6əy. Fra be mba kadi “ne je pəti e ki kun-ndu dɔ ti ki go ta ti la dije joo ə se mitə ki kadi mai naje.” ¹⁷ Kin ə re mbati koo ta lade ə, əl njé kaw-naa je. Ə re mbati koo ta lə njé kaw-naa je 6əy tɔ ningə, kadi o-e tə dəw ki gar Luwə al, ə se tə nje taa la-mbə be. ¹⁸ Təki rɔjeti, adi m-əl səsi: ne je pəti ki a dɔɔi dɔnangi ti ne, a dɔɔi dɔrə ti tɔ, a ne je pəti ki a tuti dɔnangi ti ne, a tuti dɔrə ti tɔ.»

¹⁹ «Təki rɔjeti, m-əl səsi m-adi igəri 6əy təki re dije joo dansi ti, indai ndune naa ti dɔnangi ti ne, kadi daji ne ri ki uwə mede ə, Bai ki isi me dɔrə ti a adi-de. ²⁰ Tado lo ki dije joo ə se mitə kaw-naa ti, me tɔm ti ə, mi dande ti nɔɔ.»

Kiyə go majal je lə naa kɔ

²¹ Lo kin ti, Piyar ɔti ki rɔ Jəju ti dajə ə nā: «Ba6e, kin ə ngokom ra səm majal ə, kadi m-iyə go kɔ nja ban m-ade ə? Kadi m-iyə go kɔ biti nja siri a?» ²² Ə Jəju əl-e ə nā: «M-əl m-ə nə biti nja siri al, nə biti nja dɔsiri nja siri.

²³ «E be ə, kɔ6e lə Luwa to ta ta kin be. NDɔ kare ngar madi ge kadi njé ra kilə je ləne idəi kɔr ne je ləne nɔne ti adi n-oo. ²⁴ Ə ilə ngire, adi rai ki e ki kadi a ade la ki dum kidə kɔre. ²⁵ Nə dingəm ka kin aw ki ne ki kadi igə-n kirə kin al, adi 6ae un ndune kadi gati sie ki nee, ki ngane je, ki ne maji je lie ba pəti to kirə ti kin. ²⁶ Ə nje ra kilə osi nangi nɔ 6ane ti, nɔ uwə njae ə nā: “Isi sɔm dɔ ti, ə m-a m-igə-i kirə kin pəti.” ²⁷ NGA ə, lo kin ti, 6ae oo kəm-to-ndoo lie, adi iyə kirə ki dɔe ti kin kɔ, ə iyə adi aw kare.

²⁸ «Loki dəw ki kirə e dɔe ti ka kin ə nə n-teɛ ki taga 6a, ingə madi-kilə lie kare ki e, aw ki kirə ləne ki ndəy be par dɔe ti, ə osi sie uwe, sangirə minde, ningə əl-e ə nā: “Iḡ-m kirə ki dɔi ti!” ²⁹ Ə made osi nangi nɔe ti, nɔ dɔe ti ə nā: “Isi sɔm dɔ ti, ə m-a m-igə-i kirə kin.” ³⁰ Nə mbati, adi aw sie biti ile dangay ti, nginə-n ta kirə ki kadi igə-ne. ³¹ Loki madi kile je ooi ne ki ra kin 6a, tɔ rɔde ngay adi awi ɔri poy ne je kin pəti 6ade adi-e oo. ³² Ə ngar 6ar-e ade re, 6a əl-e ə nā: “I nje ra kilə ki majal, m-iyə go kirə ki dɔi ti pəti kɔ mbata nɔ ki inɔ dɔm ti. ³³ NGA j, ri ə ɔgi kadi o kəm-to-ndoo lə madi təki mi m-o-n kəm-to-ndoo ləi kin be tɔ ə? ³⁴ Lo kin ti, wongi ra 6ae dɔe ti ngay, adi ilə sie dangay ti, lo ra kilə ti ki kɔ, biti kadi igə-n kirə ki dɔne ti pəti tigə. ³⁵ Ningə Jəju ilə dɔ ti ə nā: E be tɔ ə, Bai ki isi me dɔrə ti taa, a ra-n səsi, loki dəw madi dansi ti, iyə go majal kɔ kiyə ki j ngame ti adi ngokone, al.”»

* **18:11** Bar ta kin goto me makitibi je ti madi ki ndangi kate nu ki ndon ta girəki. * **18:16** Dətarənom 19:15

19

*Ta ki dɔ gangi-naa ti lɔ dɔne ki dingəm
(Mk 10.1-12)*

¹ Loka Jəju təl ta ta je ɓa, ɔti Galile ti, aw dɔnangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. ² Kosi dije ngay uni goe, adi aji-de dɔ moy je ti lade. ³ *Paris je ɔti rai rɔ Jəju ti, daji-e ta tɔ kulɔ ki kiyɔ mba kuwɔ-n dɔw ai nɔ: «NDu-kun adi ta rɔbi kadi dingəm tuwɔ-n nene, ɔji dɔ ne ki ra ki ra adi nɔl-e al ɔ se adi ta rɔbi al ɔ?» ⁴ Ə Jəju ilɔ-de ti ɔ nɔ: «itidai ndu Luwɔ ki ndangi kin al biti a? Ndu Luwɔ ɔl ɔ nɔ: “Lo kilɔ ngirɔ kindɔ ne je ti, Nje kindɔ ne je ra dingəm ai ki dɔne», ⁵ ningɔ ɔl ɔ nɔ: E be ɔ, dingəm a iyɔ kone je ki bawne je, ɔ a tiyɔi-naa ki nene, kadi tali daro ki kare». ⁶ Lo kin ti, a ɔi joo al ngata, nɔ ɔi daro ki kare ba. Ningɔ ne ki Luwɔ dɔɔ naa ti, maji kadi dɔw gangi naa ti al.» ⁷ Ba ɔli Jəju ɔi nɔ: «NGa ra ban be ɔ *Mojɔ adi ndu ɔ nɔ re dingəm tuwɔ nene ɓa maji kadi ade makitibi gangi-naa jie ti ɔ?» ⁸ Ə Jəju təl ɔl-de ɔ nɔ: «E ki mbata me nga ləsi ɔ Mojɔ adi-n sasi ta rɔbi kadi ituwɔi nesi je, nɔ lo kilɔ ngirɔ ne je ti, e be al. ⁹ NGA ningɔ, adi m-ɔl sasi, re dɔw tuwɔ nene, mbata ne ki rangi, ɓi e ta lɔ kaya ki ra, al, ɔ taa dɔne ki rangi ɔ, dɔwe kin tɔl nje kuwɔ marim.»

¹⁰ Lo kin ti, njɛ ndo je ɔli-e ɔi nɔ: «Re e kin ɔ e ndu ki to dɔ dingəm ti ki rɔ dɔne ti ɔ, taa dɔne al e soti.» ¹¹ Ə Jəju ɔl-de ɔ nɔ: «Dije pɔti gari me ta kin al, nɔ njɛ ki Luwɔ adi-de ta rɔbe par. ¹² Dije madi ɔi noɔ, taai dɔne al, mbata tɔgide sangi dɔne goto, ningɔ e ne ki tɛɛi me kɔde ti nu; njɛ ki madi je e mbata kor ki ɔri-de kuji, ɔ njɛ ki nungi, mbati taa dɔne mbata kɔbe lɔ Luwɔ tɔ. Dɔw ki asi kadi gər me ta kin ɓa kadi gər.»

*Jəju njangi dɔ ngan je ki du
(Mk 10.13-16; Lk 18.15-17)*

¹³ Dije rai ki ngan je ki du rɔ Jəju ti kadi njangi dɔde, ɔ ɔl ta ki Luwɔ ki mbata ti lade, nɔ njɛ ndo je kɔli sɔde. ¹⁴ Ə Jəju ɔl ɔ nɔ: «tyɔi ngan je du adi-de rai ki rɔm ti, ɓi ɔgi-de ta rɔbi al, taddɔ kɔbe ki dɔrɔ ti e yɔ dije ki toi tɔ ngan je ki du be.» ¹⁵ Go ti, Jəju njangi dɔde, ɓa ɔti ilɔ dɔne aw lo ki rangi ti.

*Ta ki dɔ ngon ki basa ti ki nje ne kingɔ
(Mk 10.17-31; Lk 18.18-30)*

¹⁶ NDɔ kare, ngon ki basa kare re rɔ Jəju ti, ningɔ dɔje ɔ nɔ: «Nje ndo dije, e ri ki maji, ɔ kadi m-ra, ɔ m-a m-ingɔ-n kaji ki a to biti ki no ti ɔ?» ¹⁷ Ə Jəju ɔl-e ɔ nɔ: «Mba ri ɔ idaji-m ta dɔ ne ki maji ti ɔ? Dɔw ki maji e kare ba. Re ige kadi ingɔ kaji ɓa, ital rɔi go ndu-kun je ti.» ¹⁸ Ə ngon ki basa ka kin daji Jəju ɔ nɔ: «NDU-kun je ki ra ɔ?» Ba Jəju ile ti ɔ nɔ: «A tɔl dɔw al, a uwɔ marim al, a ɓogi al, a ma naji ki ngom dɔ madi ti al», ¹⁹ ɔsi gon bawi ɔi

ki kɔi, taa a ndigi dɔw madi tɔ daro i wa be tɔ.» ²⁰ Ningɔ ngon basa ɔ nɔ: «Nɛ je kin pɔti, m-tɔl rɔm go ti. NGA ki ne kin, e ri ɓay ɔ nay-m kadi m-ra ɔ?» ²¹ Ə Jəju ɔl-e ɔ nɔ: «Re ige kadi asi-naa tapi ta kɔm Luwɔ ti ɓa, aw, igati ki ne maji je lai pɔti, adi lae njɛ ndoo je, ɓa a aw ki ne kingɔ ngay me dɔrɔ ti, ɔ ire un gom.» ²² Nɔ loki ngon basa oo ta je kin ɓa, ɔti aw ki rɔnɔl al, taddɔ e dɔw ki aw ki ne kingɔ ngay.

²³ Ə Jəju ɔl njɛ ndo je lɔne ɔ nɔ: «Taki rɔjeti, adi m-ɔl sasi, a nga ngay ki rɔ nje ne kingɔ ti kadi ur me beko ti ki dɔrɔ ti, ²⁴ ningɔ m-tɔl m-ɔl sasi ɓay, e ne ki nga ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nɔ a nga ngay itɔ e kin ɓay kadi nje ne kingɔ ur me beko ti lɔ Luwɔ.» ²⁵ Ta kin ɔti njɛ ndo je ɓɔl ngay, adi ɔli ɔi nɔ: «NGA kin ɔ e be ningɔ, na wa bangi ɔ asi kadi ingɔ kaji ɔ?» ²⁶ Ə Jəju indɔ manjide ba ningɔ ɔl-de ɔ nɔ: «Ki rɔ dije ti ɓa, dɔw ki asi goto, nɔ Luwɔ ɓa, asi ra ne je pɔti.» ²⁷ Ə Piyar un ta ɔl-e ɔ nɔ: «NGA o je ki, j-iyɔ ne je lɔje pɔti kɔ, ɔ j-un goi kin, ri ɔ j-a j-ingɔ ɔ?» ²⁸ Ə Jəju ile ti ɔ nɔ: «Taki rɔjeti, adi m-ɔl sasi: ndo ki ne je pɔti a indɔi ngirɔde kindɔ ki sigi, ɔ mi *NGon dɔw m-a m-isi dɔ kimbɔr kɔbe ti lɔm, ki dije a ilai toi dɔm ti kin ɓa, sai ki uni gom kin, sai ka a isi dɔ kimbɔr kɔbe ti ki dɔgi gide joo kadi igangi ta dɔ gin ka *Isirayal ti ki dɔgi gide joo. ²⁹ Ningɔ re dɔw madi, iyɔ kɔy lɔne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ɔ se dɔnangi lɔne ki mbata lɔm ɔ, a ingɔ ne je ki al dɔ e kin, taa a ingɔ kaji ki a to biti ki no ti tɔ, tɔ ne ki sɔbi dɔne. ³⁰ NGA ningɔ, dije ngay ki kate, a tali njɛ ki gogi, ɔ njɛ ki gogi, a tali njɛ ki kate tɔ.»

20

Kuji ta dɔ njɛ ra kilɔ me ndɔr nju ti

¹ «Kɔbe lɔ Luwɔ tɔ tɔ ɓa njɛ ndɔr nju, ki tɛɛ ki si ɓati ba kadi n-oy njɛ ra kilɔ je kadi rai kilɔ me ndɔr nju ti lɔne kin be. ² NDude ɔsi naa ti ki njɛ ra kilɔ je, kadi adi-de la ki lo ra kilɔ ti ki njɛ ndo kare, ɓa adi-de awi me ndɔr nju ti. ³ Loka tɛɛ ki kadi ki jikare ningɔ, oo njɛ ra kilɔ je ki rangi ɓay, ki rai ai ta mbalo ti ki kanji ra kilɔ, ⁴ ɔ ɔl-de ɔ nɔ: “Sai ka, awi me ndu ti lɔm irai kilɔ, ɔ m-a m-adi sasi ne kigɔ go ji ki asi go rɔbe ti.” ⁵ Ba ɔti awi. Loka tɛɛ taga ki kadi ki jam dɔ ɓe ti nim, ki kadi ki mbɔ ɓe ti nim ɓa, ra kae ti ka kin ɓay. ⁶ Go ti, tɛɛ re ki kadi ki kadi ra biyɔ bilɔ ningɔ, oo njɛ ra kilɔ je ki rangi ɓay, ki rai ai noɔ, ɔ ɔl-de ɔ nɔ: “Ra ban ɔ isi lo kin ti lo sɔl, ki kanji ra kilɔ ɔ?” ⁷ Ə ilai-e ti ɔi nɔ: “Dɔw ki un-je kilɔ ti goto.” Ə ɔl-de ɔ nɔ: “Sai ka, awi me ndu ti lɔm irai kilɔ tɔ.”

⁸ «Loka kadi ur ningɔ, ɓa nje ndɔr nju ɔl nje ngam ne lie kare ɔ nɔ: “Fɔar njɛ ra kilɔ je, ɔ adi-de ne kiga go jide, ilɔ ngire dɔ njɛ re gogi ti, itɔl tae dɔ njɛ re kate ti.” ⁹ NJɛ re ki kadi

✧ 19:4 Kilɔ ngirɔ ne je 1.27; 5.2 ✧ 19:5 Kilɔ ngirɔ ne je 2.24 ✧ 19:7 Dɔtarɔnom 24.1 ✧ 19:18 Tɛɛ ki taga 20.12-16; Dɔtarɔnom 5.16-20 ✧ 19:19 Labatiki 19.18

ra biyæ bilæ, na na ka ingæ la ki lo kilæ ti ki ndo kare. ¹⁰Lo kin ti, njé re do kate ræi yæde ngata 6a, mæri kadi n-a n-ingæi la ki ita ya madide je, na æi ka, ingæi la ki lo kilæ ti ki ndo kare wa ka kin to. ¹¹Loki isi taai la kin, 6ai ta ki nje ndor ¹²æi æi na: “NJé ki ræi gogi ne kin, rai kilæ kadi-kare ba par, ningæ i adi-de la ki asinaa ki yaje, je ki ji ra kilæ si biti j-ilæ kadi, adi kadi ndabi-je.” ¹³Lo kin ti, nje ndor æl ta ki kare dande ti æ na: “Madim, ne madi kare ki majal ki m-ra sai go. NDuje sæi osi naa ti do la ti ki lo kilæ ti ki ndo kare al ma? ¹⁴Itaa ne læi, æ aw. M-ge kadi m-adi e ki re gogi ne kin, taki m-adi kin be to. ¹⁵E ta læm mi wa kadi ne ki mem ndigi æ m-ra ki ne kingæ læm al a? Æ se e ta læi kadi mei qi mbata maji ki m-ra a?” ¹⁶NGa ningæ Jæju ilæ ti æ na: E be æ, njé ki gogi a talii njé ki kate, æ njé ki kate a talii njé ki gogi to.»

Jæju æl ta do koyne ti ki kine lo koy ti 6æy
(Mk 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷Ta kaw ki Jorijalæm ti, loki æi do ræbi ti, Jæju ijæ rone ki njé ndo je ki dogi gide e joo dæbi kare, ningæ æl-de æ na: ¹⁸«Oi, j-isi j-awi ki Jorijalæm ti, ningæ a ilæi-mi *NGon dæw ji njé kun do njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ti ki njé ndo ndu-kun je. A gangi ta koy dæm ti, ¹⁹ningæ a ilæi-mi ji dije ti ki æi *Jipi je al, kadi kogi dæm ti je, tindæi-mi ki ndøy kabilay je, 6æi-mi kagi-dæsi ti je. Næ ndo mitæ læ ndo koym 6a, m-a m-tæj lo koy ti.»

Ko Jaki æi ki Ja daji ne Jæju
(Mk 10.35-45)

²⁰Go ti, kq ngan læ Jæbæde ræi ki ngane je ro Jæju ti, 6a kq ngan je osi makæsine nangi nq Jæju ti mba dæje ne kare. ²¹Æ Jæju dæje æ na: «E ri æ ige æ?» Ningæ, æl æ na: «Un ndui kadi nganm je ki joo kam, dæw kare isi do ji koi ti, æ e ki nungi isi do ji gæli ti to, loki a isi do kimbær kqbe ti læi.» ²²Lo kin ti nq, Jæju ilæ ti æ na: «Igaræi me ne dæji læsi kin al. A asi kadi ingæi kq ki m-aw tæ m-ingæ kam kare mindi wa?» Ba æi æi na: «Oyo, j-a j-asi kare.» ²³Æ Jæju æl-de æ na: «Kq ki m-aw tæ m-ingæ kam æ a ingæi kare, næ ta ki oji do kisi do ji kom ti, ki do ji gælm ti; e ta læm kadi mi æ m-adi sæsi al. Lo je kin to mba dije ki Bai Luwæ ra goe kæte nu ki mbata ti læde.» ²⁴NDægi njé ndo je ki dogi, loki oi ta je kin, røde næl-de ki ngan læ Jæbæde ki joo ka kin al. ²⁵Æ Jæju 6ar-de pæti ki rone ti, æl-de æ na: «Igaræi kadi njé kqbe je do gin dije ti ki dangi dangi ki donangi ti ne, isi tæ jogi do dije ti, adi-de kq, taa dije ki njé tæba, qi 6e do de ti 6æy to. ²⁶Næ maji kadi to be dansi ti al. Re dæw madi dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningæ, kadi tæl nje ra kilæ læsi pæti. ²⁷Taa re dæw madi ndigi kadi n-e dæw ki do kæte dansi ti ningæ, kadi tæl 6ææ kilæ læsi to. ²⁸E be to æ, mi

*NGon dæw m-re mba kadi dije rai kilæ adi-mi al, næ kadi mi æ m-ra kilæ m-adi-de nim, taa m-adi ræm kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilæ-de taa nim to.»

Jæju æi njé kæm to je joo
(Mk 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹Loki Jæju æi ki njé ndo je læne isi tægi me 6e ti ki Jæriko ki taga, kosi dije ngay njiyæi gode ti muki muki. ³⁰Ningæ njé kæm to je joo isi ngangæi ræbi ti. Loki ooi kadi e Jæju æ isi indæ dæ ningæ, uni ndune ki taa æi æi na: «Bæbe, NGon ka Dabidi*, o kæm-to-ndoo læje!» ³¹Kosi je kængi-de kængi kadi uti tade, næ njé kæm to je uni ndude ki taa wa 6øy æi na: «Bæbe, *NGon ka Dabidi, o kæm-to-ndoo læje!» ³²Lo kin ti, Jæju a lo ka ti, 6ar-de, 6a dæji-de æ na: «E ri æ, igei kadi m-ra madi sæsi æ?» ³³Æ æli-e æi na: «Bæbe, ji ge kadi kamje tæj, adi j-o-n lo!» ³⁴Jæju oo kæm-to-ndoo læde, æ odi kæmde, par æ ta naa ti nq, kæmde oo lo, adi uni goe.

21

Jæju ur Jorijalæm ti ki kosi-gon
(Mk 11.1-11; Lk 19.28-40; Jq 12.12-19)

¹Loki Jæju æi ki njé ndo je læne ræi, indæi do 6e ki Jorijalæm 6asi, gidi 6e ti ki Bætipaje, ki kadi mbal kagi bini je ti, ilæ njé ndo je joo, ²æl-de æ na: «Awi me ngon 6e ti ki a nqsi ti kam. Lo kur æ wa ki a uri ki me 6e ti par æ, a ingæi kq koro æi ki ngon koro ki dææi-de adi æi, 6a ituti-de, iræi sæde adi-mi. ³A re dæw madi dæji sæsi ta do ti æ, æli-e æi na: «Bæbe æ ge-de», æ a iyæ-de kalangi ba kadi ituti-de.

⁴«Næ kin a ra ne be mba kadi ta ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti æl kin tæl tane:

⁵«Æli dije ki *Siyo ti æli æi na:

Oi ngar læsi a re dæsi ti,

E dæw ki söl læm læm,

Isi do kq koro ti æi ki ngon koro.»

⁶*NJé ndo je awi, ræi tæki Jæju æl-n-de. ⁷Ræi ki kq koro æi ki ngon koro ka kin ningæ, labi kibi je læde gidide ti, 6a Jæju al isi do ti. ⁸Kosi dije ngay labi kibi je læde go ræbi ti. NJé ki na je tæti mbi kam je æ tilæi do ræbi ti. ⁹Nje njiyæ nq Jæju ti, ki njé njiyæ goe ti, uni ndude ki taa æli æi na:

«Tæji e ki do NGon ka Dabidi ti!

Ningæ kadi Luwæ njangi do dæw ki re ki to Bæbe!

Tæji e ki do Nje kisi dæra ti taa!»

¹⁰Loki Jæju ur Jorijalæm ti, lo ki me 6e ti ba pæti ndigi bir bir. Adi dije dæji røde ta æi na: «E dæw ki ban æ?» ¹¹Æ kosi je ilæi-de ti æi na: «E Jæju, nje kæl ta ki ta Luwæ ti, ki Najaræti, donangi Galile ti.»

Jæju tuwæ njé ra gati je nati kæy ti læ Luwæ
(Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Jq 2.13-16)

* **20:30** Iggæi Mk 10.47 ki ta ki do ti gin makitibi ti nangi.

✧ **21:5** Ejay 62.11; Jakari 9.9

✧ **21:9** Pa je 118.25-26

12 Go ti, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə tuwə njé labi ne je ki njé ndogi ne je nati kəy ti lə Luwə kə. Jəju sur tabilə je lə njé mbəl la je tilə, naa ti ki ne kisi lə njé gati də dum je. 13 Ningə əl-de ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kay lam a bəri-e kəy kəl ta ki Luwə, nə səi, itali-e lo bəyə rə ti lə njé bogi je yo^{o!}”» 14 Lo kin ti noo, njé kam tə je ki njé mətə je, rəi rəe ti nati kəy ti lə Luwə, adi adide rə nga. 15 Loki njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ne je ki əti bəl ki Jəju ra-de, ki ndu ngan je ki isi bə ə nə: «Təji e ki də *NGon ka Dabidi ti,» kin bə, mede o-de, 16 adi əli Jəju əi nə: «O ta ki ngan je a əli kam ta?» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Oyo, m-o, nə se itidəi ndu Luwə ki ndangi əi nə: “Fra adi ngan je ki du, ki njé tə ta mba ti ka, tade ilə təji dəi ti,» kin al wa^{o?}»

17 Ningə lo kin ti, Jəju iyə-de noo, ə tēē me bə bo ti kə, aw Botani ti, aw to nu.

Jəju man kagi mbay-kote (Mk 11.12-14, 20-24)

18 Lo ti ki sɿ, Jəju təl isi re me bə bo ti, ningə bə ra-e. 19 Ə oo kagi mbay-kote ki a kadi rəbi ti, tə kadi n-aw gin ti, nə loki re bəsi bə, oo mbie je par bə oo kande al. Ə Jəju əl mbay-kote ka kin ə nə: «A andi gogi al biti ki nɔ ti.» Ba loe ti noo, mbay-kote tuti. 20 Loki njé ndo je ooi ne kin bə, əti-de bəl ngay, adi daji ta əi nə: «Ra ban ə loe ti ne par ə kagi tuti ə?» 21 Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re awi ki kadi-me, ə mesi təsi al ə, e ne ki m-ra ki mbay-kote kin par ə a rai al, nə re əli mbal kam əi nə: “Oti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti,» ka ne kin a ra ne. 22 NGa ningə, ne je pəti ki a idəji ki kadi-me, me kəl ta ti ki Luwə ə, a ingəi.»

Ta ki dəji də təgi ti ki Jəju aw-n (Mk 11.27-33; Lk 20.1-8)

23 Jəju ur nati kəy ti lə Luwə, isi ndo ne dije ningə, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je lə *Jipi je, rəi ki rəe ti, dəji-e əi nə: «E ki təgi ki j ra ə isi ra-ne ne je kin be ə? Ə nə tə ə adi ndune ə isi ira-n wa əl-je adi j-o?» 24 Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-dəji səsi ta kare ba be tə. Re iləi-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw ki adi-m ndune kadi m-ra-n ne je kin tə. 25 Nə ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije ə?» Nə təl a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-adi Jə meje al wa?» 26 A kin ə re j-əl j-ə nə: “E dije ə iləi Jə” ə, e ta ki rə kosi je ti tə, tadə dije pəti ooi Jə kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti.» 27 Bə ə, təl əli Jəju əi nə: «Ji gər al.» Ə Jəju ka təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi təgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al tə.»

Kuji ta də ngakonaa je ti ki joo

28 Jəju əl ta ki rangi bəy ə nə: «Əli-mi ta səsi də ta ti kin adi-mi m-o. Dingəm kare aw ki ngan dingəm je joo, ə un ta əl ki dəsəy ə nə: “NGonm, aw ira kilə me ndər nju ti bəne.” 29 Ba ngon ka kin ilə bawne ti ə nə: “M-a m-aw al,» ə isi ba biti ningə me uwe ki ta, adi j aw. 30 Dingəm re rə ngon ti ki kə joo, əl-e ka ta ki əl ngokəe ka kin, ningə e əl ə nə: “Oyo, m-a m-aw bawm,» bə aw al. 31 Ə se dan ngan je ti ki joo kin e ki ra ə ra go ndigi ti lə bawne wa?» Ba iləi Jəju ti əi nə: «E ki dəsəy.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, njé taa lam-bə je ki dəne je ki njé ra kaya je a tēēi kəbə ti lə Luwə nosi ti. 32 Tado Jə Batisi re rasi ti, təji səsi rəbi ki dana, nə itaai mee al, nə njé taa lam-bə je ki dəne je ki njé ra kaya je taai mee. Ə səi je, oi ne kin be ka, mesi uwə səsi ki ta go gogi bə adi iyəi ne rasi je ki majal kə, ə itaai mee al.»

Kuji ta də njé ra kilə me ndər nju ti, ki njé me majal

(Mk 12.1-12; Lk 20.9-19)

33 Go ti, Jəju əl-de ə nə: «Uri mbisi oi kuji ta ki rangi bəy. Dəw kare ki nje ndər nju e noo, ningə ində singə gugə gide wuki. Ur bə kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi bə, kadi dije isi də ti ngəmi ndər ka kin. Ba go ti, dəi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə kagi loe ti bə, a kayi-naa nee, ningə e wa əti aw mba. 34 Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə je lane kadi awi taai kandi ne ndər ka kin, ki yane ji njé ra kile ti adi-ne. 35 Nə loki bəə je awi ningə, njé ra kilə je uwəi-de. Tindəi ki kare ngay, təl ki nungi, bə ki kə mite, tilə-e ki mbal təl-e tə. 36 Nje ndər təl ilə ki bəə je ki rangi, ngay itə e ki kəte wa kin bəy. Nə rai sədə ko ne wa ki rai ki njé ki kəte ka kin bəy. 37 Ta təl tae ti, dingəm təl ilə ngonne wa rəde ti, ə nə: “A bəli gidi ngonm.” 38 Nə njé ra kilə nju, loki ooi ngon ka kin bə əli-naa dande ti əi nə: “Darəe ə wa kam ə a e nje ne nduwə, irəi adi ji töl-e, ningə j-a j-uwəi ndər nju kin yaje ti.” 39 E be ə, uwəi ngon ka kin, ndəri-e, awi sie gidi ndər ti taga, təl-e. 40 Ə se ndə ki dingəm ki bə nje ndər kin a re ə, ri ə a ra ki njé ra kilə ndər je kin wa?» 41 Ningə əi je əli Jəju əi nə: «A tə kode, bə a adi ndər ləne njé ki rangi, ki kadi a adi-e kande ki dəkagilo ki oji.» 42 Ningə Jəju əl-de ə nə: «itidəi me makitibi ti lə Luwə oi al a?»

“MBal ki njé ra kəy je mbati-e, E ə təl mbal ki e təgi kəy. E kin e kilə ra Bəbə. E ne kəji ki əti bəl ə to ta kəmje ti kin^o.”»

43 Ningə adi m-əl səsi bəy tə: «A taai kəbə lə Luwə jisi ti, kadi təl adi gin dije ki rangi ki kadi a raii kilə ki maji. 44 NGa ningə, dəw ki osi də mbal ti kin ə, a tətə njəki njəki, a re e

ə mbal kin osi dæe ti to ningə, a rəkite rəkita rəkita.» ⁴⁵ Loki njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je ki *Parisi je ooi kuji ta kin 6a, gəri mee kadi e ta ki dədə ti ə Jəju a əl. ⁴⁶ Ə sangi rəbi kadi n-uwəi-e, nə 6əli kosi je, tado kosi je ooi Jəju tə nje kəl ta ki ta Luwə ti.

22

Kuji ta ki oji də 6ar dije lo ne kuso taa-naa

ti

(Lk 14.15-24)

¹ Jəju ilə rone əl-de ta ki kuji ta 6əy ə nə: ² «Kəbe ki dərə ti to tə ta lə ngar ki ra ne kuso ki bo mbata ngone ki aw tə taa dəne kin be. ³ NGar ilə njé kilə je ləne adi awi əli dije ki 6ari-de lo ne kuso ti, kadi rəi, nə dije ka kin mbati. ⁴ NGar təl ində ta ta njé kilə je ti ki rangi 6əy ə nə: “Ki basine kin, ne kuso oy ngata, m-təl baw mangi je, ki biyə je ki bati je ləm, ki əməi maji, ne je pəti asi-naa, ə irəl lo ne kuso taa-naa ti.” ⁵ Nə dije ki 6ari-de ka kin, rai kilə ki ta lie kin al, njé ki madi awi ki wale je ləde, njé ki nə je awi ki lo gati je ti lade, ⁶ ə njé ki nungi 6əy, uwəi njé kilə je adide kə je, tōli-de je.

⁷ «Lo kin ti, wongi təl ngar, adi ilə ki asigar je ləne adi awi tōli njé təl ne je ka kin nim, tīləi 6e je ləde por nim to. ⁸ Ningə 6o ti, ngar əl njé kilə je ləne ə nə: “Ne kuso taa-naa oy ngata, nə dije ki e ki 6ar-de, əi dije ki asi ta tēē loe ti al. ⁹ Awi ki ta tə rəbi je, i6ari dije pəti ki ingai-de, adi-de rəl lo ne kuso taa-naa ti.” ¹⁰ Njé kilə je awi ki go rəbi je, kawo dije pəti ki ingai-de, ki maji je, ki majal je, adi dije rosi me kəy ki kadi dije usoi ne taa-naa ti. ¹¹ Loki ngar ə nə n-ur kəy kadi n-oo dije ki 6ari-de ka kin ningə, oo dingəm madi kare ki isi ki kibi kuso ne taa-naa rone ti al. ¹² Ə ngar əl-e ə nə: “Madim, ira ban ə ur kəy ne ki kanji kibi kuso ne taa-naa rōi ti ə?” “Ba dingəm ka kin ilə ti al. ¹³ NGa ə ngar əl njé kilə je ləne ə nə: “Idəi jie je ki njəe, ə iləi-e taga lo ki ndul ti, ki e lo ki a nō je, a ngə ngangine je titi.” ¹⁴ Təki rōjeti, Luwə 6ar dije ngay, nə njé ki mbəti je əi ngay al.»

Ta də kigə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ti
(Mk 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ *Parisi je ingəi-naa, əli-naa ta, kadi n-iyəi kulə n-uwəi Jəju me ta ti ki n-a n-dəji-e ə a tēē tae ti. ¹⁶ Be ə, iləi njé ndo je lade əi ki dije madi ki me 6uti ti lə *Erodi, adi awi əli-e əi nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi i njə kəl ta ki rōjeti, i njə ndo dije rəbi ki rōjeti ki nəl Luwə nim, i6əl kəm dəw al nim, tado i o ne ra ki gidi ti taga ne kam al. ¹⁷ Ə əl-je adi j-o ta ki mei ti: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə?» ¹⁸ Nə Jəju, təki gər-n me majal lade, əl-de ə nə: «Səi njé kədi kəm dije! MBa ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? ¹⁹ Oji-mi silə ki

kadi dəw a igə-n la-mbə adi-mi m-o.» “Ba oji-e silə kare. ²⁰ NGa ə dəji-de ə nə: «Də nə ə indəi, ə to nə to ə ndangi silə ti kin ə?» ²¹ Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.» Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, ne lə Luwə ə adi Luwə tə.» ²² Ta ki Jəju əl-de kin dum dədə, adi iyəi-e ə 6ti awi.

Ta də ki njé koy je lo koy ti
(Mk 12.18-27; Lk 20.27-38)

²³ NDəe ti nōo, *Sadusi je ki əi dije ki ooi kadi njé koy je a iij taa lo koy ti al, rai rə Jəju ti dəji-e əi nə: ²⁴ «Nje ndo dije, *Moji əl ə nə: “Re dəw madi oy, ki kanji kiyə ngan je tone ti 6a, səbi kadi ngokə taa dəne nduwə kin, oji-n ngan je, kadi tēēi to nje goto ti⁶.” ²⁵ Ki oji də ta kin, ndə ki to danje ti nōo. NGakona je əi siri, ki dəsəy taa dəne, ningə oji-n ngon ki kadi tə ər toe al 6əy ə oy, adi iyə dəne nduwə adi ngokone. ²⁶ Ne kin ra ne be, iij-n də ki kə joo ti, ki ki kə mita ti, biti tēē-n də ki kə siri ti. ²⁷ Gode ti pəti, darə dəne wa re oy tə. ²⁸ NGa ə se ndə ki njé koy je a iij taa lo koy ti ə, nə dandə ki siri kin ə dəne kin a e nee wa? Tado əi pəti taai-e nede ti.» ²⁹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Səi dije ki indəmi rəbi, tado igəri makitibi lə Luwə al nim, taa igəri tōgi lə Luwə al nim tə. ³⁰ NDə ki njé koy je a iij taa lo koy ti, dingəm je ki dəne je a taai-naa al ngata. Pəti a toi tə *Malayka je be me dərə ti. ³¹ Ki oji də ki taa lo koy ti lə njé koy je, itidəi ta ki Luwə əl səsi kin al a? ³² Luwə əl ə nə: “Mi Luwə lə *Abirakam, mi Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə *Jakobi.” Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, 6i e Luwə lə njé koy je al⁶.” ³³ Kosi je ki ooi ta lə Jəju, ne ndo lie əti-de 6əl ngay.

NDu-kun ki itə ndəgi ndu-kun je
(Mk 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Loki *Parisi je ooi kadi Jəju dum də *Sadusi je 6a, əi je kawo-naa. ³⁵ Ə ki kare dandə ti, ki e nje ndo ndu-kun je, iyə kulə me ta ti, dəji Jəju ə nə: ³⁶ «Nje ndo, dan ndu-kun je ti lə Luwə pəti kin, e ki ra ə e də madine je ti ə?» ³⁷ Ə Jəju ilə ti ə nə: «A indigi 6əbe Luwə ləi ki ngamei ba pəti, ki ndili ba pəti, taa ki mər ta ləi ba pəti tə⁶. ³⁸ E kin ə e ndu-kun ki dəsəy ki itə ndu-kun je pəti. ³⁹ Ningə ndu-kun ki kə joo ki e ndu-kun ki ngə ngay tə ə to kin: A indigi dəw madi tə darəi j wa be tə⁶. ⁴⁰ *NDu-kun je lə *Moji ba pəti, ki ta je lə njé kəl ta ki ta Luwə ti, ngirəde e də ndu-kun je ti ki joo kin.»

Dəw ki Luwə mbəte tə Dabidi tə
(Mk 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Loki *Parisi je kawo-naa ka kin, Jəju dəji-de ta ə nə: ⁴² «Kə go mər ta ti ləsi də Kirisi ti ki e *Dəw ki Luwə mbəte kin, ooi kadi e gin kōji ti lə nə ə?» Ə əli-e əi nə: «E ngon ka *Dabidi.» ⁴³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban be ə Dabidi ki NDil

Luwə e mee ti ɓar-e “Bam” ə? ⁴⁴ Tado Dabidi al ə nə:

“Baɓe Luwə əl Baɓe ləm ə nə:

«fre isi do ji kom ti ne,

Biti kadi m-ilə njé ɓə je lai gin togi ti».

⁴⁵ «ə re Dabidi ɓar-e Bane ə, ra ban taa Kirisi, ki e daw ki Luwə mbəte a e ngon ka Dabidi ə?» ⁴⁶ Lo kin ti, daw ki asi kadi ile ta ti kare be goto. Ningə j do ndəe ti nu kin, daw ka sangi kadi n-dəje ta al ngata.

23

Jaju gangi ta do njé ndo ndu-kun je ti ki Parisi je

(Mk 12.38-40; Lk 11.39-52; 20.45-47)

¹ Jaju al kosi je ki njé ndo je ləne ə nə: ² «Njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je, kilə ləde e kor gin ndu-kun la *Moji. ³ NGA ningə səi, maji kadi itali rəsi go ne je ti ki əli səsi, nə indaji kilə rade je al, tado rai ne ki əi je wa isi əli ki tade kin, al. ⁴ Dooi ne ki əy indəi do dije ti, nə mbati kun ngon jide taa ndəy be kuwə-n səde tae. ⁵ Kilə rade je pəti, rai ki kadi dije ooi gidide. Nغان ndu-kun je ki ndangi ilai me ngan buwati je ti, ə dije dooi nati nɔde ti ə sə jide ti wa kin, rai yade adi boy, taa kulə je ki dije əsi sil kibi je ti kin ka, rai yade adi ngal to». ⁶ Əi dije ki gei lo kisi ki kate nɔ dije ti, lo ne kuso ti, ki ne kisi ki kate nɔ dije ti, gin kəy kaw-naa je ti. ⁷ Taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingə-naa je ti la kosi je nim, kadi dije ɓari-de “Njé ndo dije” nim to. ⁸ Nə səi, adi daw ɓar sasi “NJe ndo dije”, al, tado pəti, səi ngakonaa je, ningə Nje ndo səsi e kare ba to. ⁹ ɓari daw madi donangi ti ne “Bawsi” al, tado Bawsi e kare ba, ə isi dora ti taa. ¹⁰ Taa adi daw ɓar səsi “Dije ki bo”, al to, tado Daw ki bo ləsi e kare ba, ə e Kirisi ki e daw ki Luwə mbəte. ¹¹ Daw ki bo dansi ti, a e nje ra kilə ɓə ləsi. ¹² Daw ki un done ki taa, a ilai doe ki nangi, ə daw ki ilə done ki nangi, a uni doe taa to.

Kəm-to-ndoo e la Parisi je ki njé ndo ndu-kun je

¹³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je. Səi njé kədi kəm dije! Isi uti ta rəbi ki kaw koɓe ti ki dora ti do dije ti. Səi je wa uri me ti al, ningə dije ki gei kur me ti ka, əgi-de nim to.

[¹⁴ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je. Itaa ne maji je lə njé ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi səsi, təkəi səi dije ki maji. Go kilə ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay doosi ti*.]

¹⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Awi mba, ayi-naa ngodi donangi rai je ti ki lo lo, do ba

ti je mba kadi ingai daw kare gosi ti. Ə loki ingai-e ningə, irai-e adi tal asi ta kaw me por ti nja joo itə səi je wa ɓəy to.

¹⁶ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé kor dije ta rəbi, ki kəmsi to! Isi əli əi nə: “Re daw ibi rone ki kəy la Luwə ɓa, to kare, a re ibi rone ki lor ki kəy la Luwə ə, səbi kadi ra ne ki ibi-n rone.”

¹⁷ Səi mbə dije, dije ki kəmsi oo lo al! Lor e ne ki kəy la Luwə, adi e ya Luwə. Ə se lor ɓa e ki bo ngay ə se, kəy la Luwə ki təl lor ne ki kində ta dangi ti kin wa? ¹⁸ Itali əli ɓəy əi nə: “Re daw ibi rone ki dingiri lo kində kadi-kare ɓa, to kare, a re ibi rone ki kadi-kare ə, səbi kadi ra ne ki ibi-n rone.” ¹⁹ Səi njé kəm ta je! E ri ə e ki bo ngay ə? E kadi-kare ə se e dingiri lo kində kadi-kare ki təl kadi-kare ne ki kində ta dangi ti kin ə? ²⁰ Daw ki ibi rone ki lo kində kadi-kare ɓa, ibi rone ki dingiri lo kində kadi-kare nim, ki ne je pəti ki isi do ti nim to. ²¹ Daw ki ibi rone ki kəy la Luwə ɓa, ibi rone ki kəy la Luwə nim, ki Luwə ki isi me ti nim. ²² Daw ki ibi rone ki dora ɓa, ibi rone ki kimbər ngar la Luwə nim, ki Luwə ki isi do ti nim».

²³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije. Ɔri ne kare dan ki dogi ti, me mbi kam je ti ki əti maji, ki me mbi kam ndir tay je ti, ki me ngan ne ndir tay je ti, adi Luwə, ningə indəi njasi do ne je ti ki rojeti me ndu-kun ti la Luwə, ta ne ra ki dana, ki koo kəm-to-ndoo, ki ra go ti. Ki rojeti, e kin ə e ne je ki səbi kadi re a indəi kəmsi go ti irai, ki kanji kiyə ndəge je. ²⁴ Səi njé kor dije ta rəbi, ki kəmsi to! Isi ilai ne ta ngoo man ti itaa man mbata ngan ku je ki du, ə isi tiwi kədi mesi ti.

²⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Itogi gidi ka man, ki gidi ka kuso ne adi ay, nə mee kəy rosi ki ne ɓogi je, ki ne ki ingai ki go rəbi ngur ne ra ki majal. ²⁶ J Parisi ki nje kəm to! Itogi me ka man, ningə gide a ay to.

²⁷ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Itoi to do ɓadi je ki dije lati pɔ gidi ti adi ndai kam be: re o gide taga ne ɓa, ndole, nə mee ki kəy rosi ki singə dije, ki ne je ki ndum. ²⁸ E be to ə, gidisi ti taga ne, itoji adi dije ooi təkəi səi njé təl rəsi go ndu Luwə ti, nə mesi ti kəy ɓa, kədi kəm dije ki majal ki ra, rosi.

²⁹ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Indəi ɓadi njé kal ta ki ta Luwə ti adi maji, irai ɓadi dije ki dana adi ndole, ³⁰ ningə əli əi nə: “Re dəkagilo ti la kaje je kin je ngɔ ə, re j-a j-ində roje naa ti səde kadi ji təl-n njé kəl ta je ki ta Luwə ti, al.” ³¹ Lo kin ti, səi je wa isi toji kadi səi ngan ka njé təl njé kəl ta ki ta Luwə ti. ³² E ən ə, irai ki nɔsi ti, itolli ta ne ki kasi je ilai ngire!

* 22:44 Pa je 110.1 * 23:5 Kɔr Isirayal je 15.38-41

* 23:14 Bar ta je ki me ne je ti kin [I goto me makitibi je ti ki

njé ndange ndangi kəte. * 23:22 Ejay 66.1

³³ «Səi dije ki mansi majal tə li pi je be, ra ban ə iməri kadi a ayi-naa, ta ta ki gangi ti la por ə? ³⁴ E mbata kin ə, m-a m-ilə-n ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki njé gosi je, ki njé ndo dije ta la Luwə, rəsi ti. A töl-de je, a bəi-de kagi-dəsi ti je, a tindai-de ki ndəy kabilay gin kəy kaw-naa ti je, taa a ngədi-de, ii səde be bo ti ki kare ə igangi səde be bo ti ki nungi ki kəte kəte. ³⁵ Lo kin ti, dije ki dana ki məside e ki buki kə, ilə ngire də Abəl ti, tē-n də Jakari ti ki ngon la Barasi kin, ta məside a e dəsi ti. E Jakari ki ndə ki itəli-e dadan lo ti ki j kəy ti la Luwə re lo dıngiri kadi-kare ti kin^o. ³⁶ Təki rojeti, adi m-əl səsi, ta ne töl je kin pəti a e də dije ti ki dəkagilo ti ki bəne.

Jəju al ta də be bo Jorijaləm ti
(Lk 13.34-35)

³⁷ «Səi dije ki Jorijaləm ti, səi dije ki Jorijaləm ti, səi njé tal njé kəl ta je ki ta Luwə ti, səi njé tilə dije ki Luwə ilə səde adi səsi ki mbal tali-de. Nja ngay, m-sangi kadi m-kaw səsi təkı kə kinjə a kaw-n ngane je gin bagine ti kin be, nə ədi al. ³⁸ Ningə ki ne kin, Luwə a iyə kəy kaw-naa ləsi kə jisi ti. ³⁹ Tado a oi-mi al ngata, bitı ndo ki a əli əi nə: «Njangı də e də dəw ti ki re me tə Bəbe ti^o».

24

Jəju al təkı kəy la Luwə a tuji
(Mk 13.1-4; Lk 21.5-7)

¹ Jəju tē me kəy ti la Luwə ki taga, isi aw ningə, njé ndo je lie, rəi rəe ti, əli-e kadi oo kəy la Luwə ki dije indai adi əti bəl kin! ² Ə Jəju un ta əl-de ə nə: «Nə je kin pəti, kəmsi oo maji, nə təkı rojeti, adi m-əl səsi m-adi oi, mbal kare ki a nay kadi isi də madi ti ne goto; a budi-de nangı mur mur.»

Nə je ki a rai ne kəte nə dəbəy ndo ti
(Mk 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Go ti, loki Jəju aw isi də mbal kagi bini je ti, njé ndo je lie rəi rəe ti, əli-e ta loki əi sie ki karde ba əi nə: «Əl-je adi j-o, dəkagilo ki ra ti ə ne je kin a rai ne ə? Ə ne kəji ki ban ə a təji kadi ji gər təkı e dəkagilo ki kadi tə ire-n nim, e dəbəy ndo nim tə ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ə nə: «İndai kəm-kədi də rəsi ti, adi dəw ədi səsi al. ⁵ Tado dije ngay a rəl ki təm, a əli əi nə: «Mi ə mi Kirisi ki e Dəw ki Luwə mbəte», ningə a buki dije ngay wale tə. ⁶ A oi ka rə je ki e səsi bəsi, ki poy rə je ki e say, nə oi maji! Adi bəl ra səsi al. Ri ri ka ne je kin a rəi, nə e dəbəy ndo al bəy. ⁷ Gin be madi a aw rə də gin be madine ti, kəbe madi a aw rə də kəbe madine ti; bə a o je, dənangi a yəkı je, ki lo je ki dangı dangı, ⁸ nə ne je kin pəti a toi tə lo kilə ngirə tə ndoo ki a ra dəne kin be bəy. ⁹ Dije a uni dəsi, awi səsi kadi ingəl kə je, kadi təlı səsi je. Dije pəti ki əi *Jipi je al, mede a majal səsi ki mbata ləm. ¹⁰ Lo kin ti, dije ngay a iyəi

kadi-me je ləde kə. A uni də-naa ki yo je ki ne je, a əsi-naa ta. ¹¹ Njé kəl ta ngom kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, a tē, ədi dije ngay buki-de wale. ¹² Majal a taa dənangi taa ki kadi, dije ngay ndigi-naa ləde a təl gogi. ¹³ Nə dəw ki u-wə tagine ba bitı dəbəy ti, a ingə kaji. ¹⁴ Poy Ta ki Maji ki də kəbe ti la Luwə kin, dije a ilai mbəe ki dənangi pəti, kadi dije pəti ki gəri Luwə al ooi naji ki ma ki də ti. Ningə go ti, dəbəy ndo a re.

Ko ki bo ngay ki a re
(Mk 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ «Ningə loki a oi dəw ki nje ra ne ki kəbi, dəw ki nje tuji lo, ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Daniyal al ta lie kin^o, a uwə lo kisi lo ki ay njay ti kin bə, maji kadi dəw ki nje tidə ne je kin, gər gine maji. ¹⁶ Ningə njé ki isi Jude ti a ayi-naa ki də mbal je ti. ¹⁷ Dəw ki un nē madi tē-n al. ¹⁸ Dəw ki a e me ndər ti, a əsi kadi təl re bə un kibı rəne al. ¹⁹ NDəe ti nōō kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dəne je ki njé səm, ki njé kadi mbə ngan je. ²⁰ Əli ta ki Luwə kadi ayi-naa ngədi kin bəra al, taa kadi e ndo taa kəə ti al tə. ²¹ Tado dəkagiloe ti kin, kə ki dije a ingəi, e kə ki dəw oo ndo kare al bəy. Lo kilə ngirə dərə ki dənangi ti nu, bitı bəne, dəw oo ko kə kin nja kare al, taa dəw a oo ko kə kin gogi al tə. ²² Re Bəbe uwə ta ndo je kin gangi al ə, dəw kare ki a isi ki dəne taa goto. Nə ki mbata lə dije ki e wa mbəti-de ə, a uwə-n ta ndo je kin gangi. ²³ NGA ningə, re dəw əl səsi ə nə: «Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə e yo bə, e ə ne bə^o» ə, onosi kadi-e mesi. ²⁴ MBata kirisi je ki ngom, ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, a rai nōō tə rai ne kəji je ki əti bəl ki ne je ki dum kəl tae. A rai ra ki kadi tə njə wa ki Luwə mbəti-de kin ka, n-buki-de wale. ²⁵ E be ə, m-əl səsi ne je kin kəte be kadi igəri.

NDə re NGon dəw
(Mk 13.24-31; Lk 21.25-31)

²⁶ «Kin ə re dəw əl səsi ə nə: «Dəw ki Luwə mbəte ə a dilə lo ti yo am^o» ə, awi al. Re əl səsi ə nə: «E ə bəyə rəne mbə lo ti gogi nu am^o» ə adi-e mesi al. ²⁷ Ningə, təkı ndi təl j-n lo kibə kadi ti, aw-n lo kur kadi ti ka kin, kirem mi *NGon dəw ka e be tə. ²⁸ Loki nin to ti a mal je a kawı-naa ti. ²⁹ NGay al par go kə je ti ki dəkagiloe ti kin bə, kadi a tē kəmmə al, nay a nda al, mee je a ii ki dərə ti tosi ki nangı, ningə təgi je ki dərə ti a yəkı. ³⁰ Lo kin ti, ne kəji ki dəm ti mi NGon dəw a tē dərə ti, ningə gin kəji je pəti ki dənangi ti ne a ndigəi rəde. NGA ningə, a oi-mi NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti ki təgi, me kunjı ti ki əti bəl^o. ³¹ M-a m-ilə malayka je ləm ki təbi ki bə ər lo də kum

✧ 23:35 Kilə ngirə ne je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22 ✧ 23:39 Paje 118.26 ✧ 24:15 Daniyal 9.27; 11.31; 12.11 ✧ 24:30 Daniyal 7.13

dɔnangi ti ki sɔ kadi kawɪ njɛ ki Luwə mbətɪ-de ki naa ti. A kawɪ-de ɟi ngangɪ dɔnangi ti ki kare tɛɛi e ki nungɪ ti.

Nɛ ndo ki ɔɟi dɔ kagi mbay-kote
(Mk 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² «Majɪ kadi igəri nɛ ndo ki dɔ kagi mbay-kote ti kin majɪ. Lokɪ bajɪe je indai rungɪru, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ɓa e ɓasi ngata. ³³ Be tɔ ə, lokɪ oi nɛ je kin pəti rai nɛ ningə, majɪ kadi igəri təkɪ mi *NGon dəw mi ta kəy ti ɓasi rəsi ti. ³⁴ Ningə təkɪ rɔɟeti, adi m-al səsi, dije ki isi ki dɔde taa nɛ kin a oyi tigə al ɓəy ə nɛ je kin a rai nɛ. ³⁵ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoɪ ndɔ madi, nɛ ta ləm a to lo tone ti ba bitɪ ki nɔɟ ti.

Luwə ki karne ba ə gər ndo ki dɔbɔy ti
(Mk 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36; 12.39-40)

³⁶ «Dəw kare ki gər ndo əi ki dɔ kadi ki nɛ je kin a rai nɛ ti goto. *Malayka je ki dɔrɔ ti al nim, mi NGon lə Luwə ə wa al nim. Dəw ɓa e Bawje Luwə ki karne ba par ə gər. ³⁷ Ningə, nɛ ki ra nɛ dɔkagilo ti la Nuwe kin ə, nɛe a ra nɛ ndo rem ti mi *NGon dəw tɔ. ³⁸ Kəte nɔ kadi man kɔ ki bo kin re, dije usoi je, ayɪ-naa je, taai-naa je, iləi ngande je ngaw ti je, bitɪ ndo ti ki Nuwe ur-n me bato ti³⁹. ³⁹ Me dije uwə-de ki ta al, bitɪ kadi man ki bo re ɔ-n-de⁴⁰. E be ə, kirem mi NGon dəw ka a to be tɔ. ⁴⁰ Dingəm je joo a ai me ndɔr ti ɓa, a uni kare ə a iyəi ki nungɪ. ⁴¹ Dəne je joo a uri nɛ me bir ti ki kare, a uni ki kare ə a iyəi ki nungɪ. ⁴² Ə majɪ kadi isi dɔgi ti, taddɔ igəri dɔ kadi ki Bəɓe ləsi a re-n al. ⁴³ Igəri majɪ kadi re ɓa nje kəy gər dɔ kadi ki nje ɓogi a re-n dan lo ti ə, a isi kəm ba, ɓi a iyə nje ɓogi kadi ur kəy al. ⁴⁴ E mbata kin ə, səi ka, isi dɔ njasi ti tɔ, taddɔ mi NGon dəw m-a m-re dɔ kadi ti ki igəri al.

Bəɓ kilə ki nje ra nɛ ki dana
(Lk 12.42-46)

⁴⁵ «Bəɓ kilə ki dana, ki kame ədi, ə e dəw ki ɓae a inde dɔ dije ti ki me kəy ti ləne kadi adide nɛ kuso ki dɔ kadi ki kadi adi-n-de. ⁴⁶ Nje ra kilə kin a e nje majɪ-kur, lo ki ɓae təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁷ Təkɪ rɔɟeti adi m-al səsi, a inde dɔ nɛ majɪ je ti ləne pəti. ⁴⁸ A kin ə re e nje ra kilə ki majal ə, a əl mene ti ə nɛ: “Bam a re law al ɓəy”, ⁴⁹ ɓa a ta tində madi-kiləne je ti, a usɔ je, a ay je ki njɛ kasi ra je. ⁵⁰ Lo kin ti, ɓa nje kəy a re ki ndo ki e ində mene dɔ ti al, ki dɔ kadi ki gər al. ⁵¹ Bae a tuwe kɔ, kadi oo nɛ kɔ ki a ra dije ki njɛ kədi kəm dije, lo nɔ ti ki lo ngo ngangɪ ti.»

25

Kuji ta dɔ ngan mandɪ je ti ki dɔgi

¹ «Kɔɓe ki dɔrɔ ti a to tɔ ta ləngan mandɪ je ki dɔgi ki ɔyi lambɪ je lade ə awɪ kadi tilai kəm dəw ki aw tɔ taa dāne kin be. ² Njɛ ki

mi əi mbə je ə njɛ ki mi əi njɛ kəm-kaa je tɔ. ³ Njɛ ki mbə je ɔyi lambɪ je lade nɔ uni yibi ki rangɪ dɔ made ti al, ⁴ nɔ njɛ kəm-kaa je, ɔyi lambɪ je lade ki yibi ki rangɪ dɔ made ti. ⁵ NGA ningə, lokɪ dəw ki aw tɔ taa dāne ka kin re law al, ɓi rade adi toi ɓi. ⁶ Ə dan lo ti, ndu dəw ɓa ə nɛ: “Oi nje taa dāne ka ə am, itɛɛi itiləi kame.” ⁷ Lo kin ti, ngan mandɪ je ka kin pəti ndəli dɔ ɓi ti, indəi dɔ lambɪ je lade dana. ⁸ Ningə njɛ ki mbə je əli njɛ kəm-kaa je əi nɛ: “Adi-je yibi lambɪ ləsi ndəy, nɔ lambɪ je ləje isi oyi.” ⁹ Ə njɛ kəm-kaa je əli-de əi nɛ: “Jagɪ, a əsi kadi j-əi səsi dɔ ti al, ə awɪ rɔ njɛ gati nɛ ti indogi yasi.” ¹⁰ Ə lokɪ mbə je awɪ lo ndogi yibi lambɪ ti ningə, nje taa dāne re tɛɛ. Njɛ ki isi dɔ njade ti, uri sie kəy taa-naa ti, adi uti ta kəy dɔde ti. ¹¹ Go ti gogi ɓəy taa njɛ ki nungɪ ka kin ɟi nɔɟ rai yade, əli əi nɛ: “Bəɓe, Bəɓe, itɛɛ ta kəy adi-je!” ¹² Nɔ nje taa dāne ilə-de ti ə nɛ: “Təkɪ rɔɟeti, adi m-al səsi, m-gər səsi al.” ¹³ Lo kin ti, Jəju ilə dɔ ti ə nɛ: «E be ə, majɪ kadi isi dɔ njasi ti, taddɔ igəri dɔ ndəe ə se dɔ kade al.

Kuji ta dɔ njɛ kilə je ti ki mitə
(Lk 19.12-27)

¹⁴ «Ta ki dɔ Kɔɓe ti lə Luwə to tɔ ta lə dingəm ki isi aw mba ə ɓa njɛ kilə je ləne adi-de nɛ kingə ləne kin be. ¹⁵ Adɪ dəw kare saki la mi, adi ki nungɪ saki la joo, ningə adi ki nungɪ ɓəy saki la kare to. Adɪ dəw ki ra ki go tɔge ti, ɓa ɔti aw mba. ¹⁶ Be ə, nje kilə ki ingə saki la mi, aw ra-n gati, ingə saki la mi dɔ ti. ¹⁷ Be tɔ ə, e ki ingə joo, ra, ingə joo dɔ ti. ¹⁸ Nə e ki ingə saki la kare, aw ur ɓe, dibi la ti ki ɓae ade ka kin.

¹⁹ «NGata ningə, dɔkagilo ngay go ti, ɓa njɛ kilə je ka kin ɟi nɔɟ re. Lokɪ re ɓa, dɔji-de kadi ɔɟi kandi kilə je lade ki rai nɔne ti kadi n-oo. ²⁰ Lo kin ti, e ki ingə saki la mi ka kin, re nɔ ɓane ti ki saki la ki rangɪ mi dɔ ti, ningə əl-e ə nɛ: “Bam, saki la ki mi ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə mi dɔ ti kin.” ²¹ Ə Bae əl-e ə nɛ: “Majɪ ngay, ɟi nje kilə ki majɪ ki a dana. Təkɪ a-n dana me nɛ ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i dɔ nɛ je ti ki ngay tɔ. Ire, ira səm rɔnal.” ²² E ki ingə saki la joo ka kin, re nɔ ɓane ti ki saki la ki rangɪ joo dɔ ti ningə əl-e ə nɛ: “Bam, saki la ki joo ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə joo dɔ ti kin.” ²³ Ə Bae əl-e ə nɛ: “Majɪ ngay, ɟi nje kilə ki majɪ ki a dana. Ningə təkɪ a-n dana me nɛ ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i dɔ nɛ je ti ki ngay tɔ. Ire, ira səm rɔnal.” ²⁴ Ta təl tae ti, e ki ingə saki la kare ka kin, re nɔ ɓane ti əl-e ə nɛ: “Bam, m-gər kadi ɟi dəw ki ngə ngay: lo ki idibi nɛ ti al ka itəti nim, lo ki inajɪ nɛ ti al ka ɔy nim. ²⁵ Nɛ kin ə m-ɓəl, adi m-aw m-ɓəy la ki adi-m ka kin nangɪ. Ningə ki ɓasine kin, nɛ ləi ə to kin.” ²⁶ Lo kin ti, ɓae əl-e ə nɛ: “ɟi nje kilə ki majal, ɟi nje dabi! ɟi gər majɪ kadi lo ki m-dibi nɛ ti al ka m-təti nim, lo

✧ 24:38 Kilə ngirə nɛ je 6.9-7.6 ✧ 24:39 Kilə ngirə nɛ je 7.7-24

ki m-naji; ne ti al ka m-oy nim. ²⁷ NGA e re be kin ba, re a inda la lam ro njé ngom la je ti, e taki m-tal kin ba, re m-a m-taa ki mane do ti. ²⁸ Itai saki la ki kare ki jie ti kin adi e ki aw ki saki la dogi kin. ²⁹ Tado daw ki aw ki ne jine ti, a adi-e do ti kadi to-e mbar mbar, na daw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kin ka a taai jie ti wa bay. ³⁰ Ninga e ki e nje kilá ki ndae goto, ilai-e taga lo ki ndul ti ki kadi a no ti je, a nga ngangine ti je.»

Ta ki gangi ki dabay ti

³¹ Jéju al bay e na: «Loki mi *NGon daw m-a m-re me tógi ti ki eti bal, ki malayka je pati gom ti kin ba, m-a m-isi do kimbær ngar ti lam me toba ti. ³² Ninga gangi be je ki dangi dangi a kawinaa ki nom ti. M-a m-or kam dije naa ti taki nje ne kul je a or-n kam bati je ki biyá je naa ti kin be. ³³ M-inda bati je do ji kom ti, e m-a m-inda biyá je do ji galm ti to. ³⁴ Lo kin ti, ngar a al njé ki do ji kone ti e na: «Fræi, sai ki Bai inda jine dasi ti kin, e itaai kofe ki Luwá inda doe naa ti mbata ti læsi lo kilá ngiræ dora ki donangi ti nu kin. ³⁵ MBata bo ra-m e adimi ne m-uso; kindæ ra-m e adi-mi man m-ay; mi mba e uwai-mi ki rosi ti; ³⁶ m-a ki rom kare e adi-mi kibi m-ilæ rom ti; rom to-m e irai sam; m-to dangay ti e irai oi-mi.» ³⁷ NGA e njé ra go ndu Luwá ti a ilai-e ti ai na: «Babe, kadi ban ti e j-o-i bo ra-i e j-adi ne uso e? Kindæ ra-i e j-adi man ay e? ³⁸ I mba e j-uwai ki roje ti e? A ki roi kare e j-adi kibi ila roi ti e? ³⁹ Rai to-i e ji ra sai e? Ito dangay ti e ji re j-o-i e?» ⁴⁰ E ngar al njé ra go ti je e na: «Taki rojeti, adi m-al sæsi, dokagilo je pati ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam ba, e mi e irai sam.»

⁴¹ «Ninga go ti, ngar a al njé ki ai do ji galne ti e na: «Eti say ko rom ti, sai dije ki ndal e dasi ti! Awi me por ti ki gine a gangi al, ki Luwá inda doe dana mbata ti læ su ai ki malayka je lane kin. ⁴² MBata bo ra-m, e adi-mi ne m-uso al; kindæ ra-m, e adi-mi man m-ay al; ⁴³ mi mba e uwai-mi ki rosi ti al; m-a ki rom kare e adi-mi kibi m-ilæ rom ti al; rom to-m e irai sam al; m-to dangay ti e irai oi-mi al.» ⁴⁴ Ba ai je ka a ilai-e ti ai na: «NGA Babe, kadi ban ti e j-o-i bo ra-i e j-adi ne uso al, e se kindæ ra-i e j-adi man ay al e? I mba, e se a ki roi kare, e se roi to-i, e se ito dangay ti e ji mbati ra sai e?» ⁴⁵ E ngar a ila-de ti e na: «Taki rojeti, adi m-al sæsi, dokagilo je pati ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam, al ba, mi ka irai sam al jagi to.» ⁴⁶ Lo kin ti, njé ra go ti al, a awi lo ko ti ki gine a gangi al, e njé ra go ndu Luwá ti je a awi lo kaji ti ki biti ki no ti.»

26

Kindæ do ta naa ti mba tal Jéju
(Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Jq 11.45-53)

✧ 25:46 Daniyel 12.2 ✧ 26:15 Jakari 11.12

¹ Loki Jéju tol ta ne ndo je lane ba, al njé ndo je lane e na: ² «igari kadi ndo joo par e, ndo ra nay Paki a asi, kadi dije a ilai-mi *NGon daw ji dije ti kadi a bai-mi kagi-dasi ti.»

³ Lo kin ti noo, njé kun do njé kijæ ne mæsi kadi-kare je, ki ngatogi je la *Jipi je, kawinaa nati lo ti læ Kayipi ki e ki boy læ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je. ⁴ Ninga indai ndude naa ti kadi n-uwai Jéju gidí ngay n-tali-e. ⁵ Ba æli-naa ai na: «Adi j-uwai-e ndo ra nay ti al, na to j-ji j-osi me wongi ti læ dije.»

Dæne madi ur yibi ki eti maji do Jéju ti
(Mk 14.3-9; Jq 12.1-8)

⁶ Jéju e me be ti ki Batani, me kay ti læ Simo ki kate e nje banji, ⁷ ninga dane madi re ro Jéju ti ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki eti maji rosi. E yibi ki gate e ngay. Ninga loki Jéju isi uso ne ba, ur yibi ka kin do Jéju ti. ⁸ E loki njé ndo je ooi ne kin be ba, nal-de al, adi æli ai na: «Kam tuji yibi kin ko be e ri e? ⁹ Asi kadi daw iyæ taa-n la ki ngay e un ra-n ki njé ndoo je!» ¹⁰ Jéju oo ta ki isi æli be ba, al-de e na: «Mba ri e isi njibai dane kin e? Ne ki ra dom ti kin e kilá ki maji.» ¹¹ Njé ndoo je kam, isi sæsi ne ki ndo je pati, na mi m-a m-isi sæsi ki no ti al. ¹² Yibi ki eti maji ki ur dom ti kin, ur ra-n go darom ki a daw bada. ¹³ Ninga adi m-al sæsi ta ki rojeti: lo je pati donangi ti ne, ki dije a ilai mbe Poy Ta ki Maji kin titi, a ori poy ne ki dæne ra kin kadi mede ole-n doe ti.

Judasi un do Jéju
(Mk 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Daw kare ki mbo njé ndo je ti læ Jéju ki dogi gide joo, ki tæ na Judasi Isikariyoti aw inga njé kun do njé kijæ ne mæsi kadi-kare je, ¹⁵ al-de e na: «Kin e m-ilæ Jéju jisi ti e a adi-mi ri e?» Ba ai je tidai la sila kuti mitæ adi-e. ¹⁶ Hæ ngire loe ti kin noo, Judasi isi sangi dokagilo ki to kadi ila-n Jéju jide ti.

Jéju uso ne Paki ki njé ndo je lane
(Mk 14.12-16; Lk 22.7-13)

¹⁷ Ndo ki dosay læ ra nay kuso mapa ki æm ode al, njé ndo je læ Jéju rai dæji-e ai na: «Lo ki ra be e indigi kadi j-aw ji ra ne kuso Paki titi j-adi e?» ¹⁸ E Jéju al-de e na: «Awi me be bo ti kam, be læ daw ki be, e æli-e ai na: «Nje ndo dije e na: «Dokagilo læm e basi, ninga e be lai e m-a m-ra paki ti ki njé ndo je læm.» ¹⁹ *Njé ndo je awi rai taki Jéju al-n-de, adi rai ne kuso Paki.»

Jéju al taki nje ndo kare a un dæne

²⁰ Loki kadi ur, Jéju isi ta ne kuso ti ki njé ndo je lane ki dogi gide e joo. ²¹ Loki isi usoi ne, Jéju al-de e na: «Taki rojeti, adi m-al sæsi, daw kare dansi ti ne a ila-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, me njé ndo je tasi-de, adi dæji ta Jéju kare kare ai na: «E mi be, Babe?» ²³ E Jéju ila-de ti e na: «Daw ki ila jine sam naa ti me ka ti kin e, dæwe a ila-m ji dije ti. ²⁴ Mi *NGon daw

m-a m-oy tæki ndangi me makitibi ti lə Luwə, nə kam-to-ndoo e lə dæw ki a ilə-m mi NGON dæw ji dije ti. Dæwe kin, koje al wa ka e soti ngay⁴³.»²⁵ Judasi ki a ilə Jaju ji dije ti ka kin, dæji Jaju ə nə: «E mi 6e, Nje ndo dije?» Ə Jaju ile ti ə nə: «Teɣ tai ti.»

Nə kuso lə Babe

(Mk 14.22-25; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Loki isi ta nə kuso ti, Jaju un mapa, ra oyo Luwə dō ti, uwə tæti naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə nə: «Itaai usoi, e kin e darəm.»²⁷ Go mapa ti, Jaju un kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə dō ti, ningə təl-n adi njé ndo je ə nə: «Itaai, ayi-naa pæti.»²⁸ E kin e məsim, məsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije, mba kiyə go majal je ləde kə.²⁹ Ningə adi m-əl səsi, m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay səsi ki sigi me bəkō ti lə Bai.»

Jaju əl tæki Piyər a naji ta gər-ne

(Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Jə 13.36-38)

³⁰ Loki osi pa kilə tæji dō Luwə ti gine gangi³⁰, teɣi awi dō mbal kagi bini je ti.³¹ Ningə Jaju əl njé ndo je lane ə nə: «Kondo ne wa kin, a imbati-mi pæti, tadō ndangi me makitibi ti lə Luwə əl nə: “M-a m-təl 6a bati je, ningə kosi bati je a sanai-naa ki lo lo³².”»³² Nə loki m-a m-ji lo koy ti, m-a m-aw kate nqsi ti, tə ngəm səsi Galile ti.»³³ Lo kin ti, Piyər un ta əl Jaju ə nə: «Re dije pæti ə iyəi-mi kə ka, mi m-a m-iyəi kə al jagi.»³⁴ Ə Jaju təl əl-e ə nə: «Tæki rojeti, adi m-əli, me kondo ti ne wa kin, kate 6ay taa kadi kunə kinjə nō, a naji ta nja mitə ə nə igar-m al.»³⁵ Nə Piyər əl-e ə nə: «Re e-n koy ka m-a m-oy səi, bi m-a naji ta gəri, al ratata.» Ningə ndəgi njé ndo je pæti əli ko ta wa ki Piyər əl ka kin tō.

Jaju əl ta ki Luwə Jətisəmane ti

(Mk 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Go ti, Jaju əi ki njé ndo je ləne ətə rəi lo ti madi ki bari-e nə Jətisəmane. Jaju əl-de ə nə: «Isi lo kin ti ne be ingəmi-mi, dəkagilo ti ki m-a m-aw nu kadi m-əl ta ki Luwə.»³⁷ Jaju adi Piyər əi ki ngan lə Jəbədə ki joo awi sie. Lo kin ti, me-kō ki 6əl ki me ndil ti ilə ngirə ra Jaju,³⁸ adi əl-de ə nə: «Me-kō rosi mem rosi ki asi koy. Isi lo kin ne be, isi səm kəm bi itoi 6i al.»³⁹ Jaju ətə ki kate ndəy ningə, osi ki ta kəmne nangi, əl ta Luwə ə nə: «Bai, re to ban ə, ətəsi kō kin adi də ngərangi rəm ti! Nə ke ə kadi e ki go ndigi ti ləm al, nə ki go ndigi ti ləi yo taa.»⁴⁰ Jaju təl re rō njé ndo je ti ningə ingə-de, isi toi 6i, adi əl Piyər ə nə: «Kin ka asi kadi isi səm kəm dō kadi ki kare be al biti a?»⁴¹ Isi kəm ba, əli ta ki Luwə, kadi osi me nē na ti al. Ndil ndigi ra nē ki maji, nə darə e ki tō.»⁴² Təl ər ndəne sade ki kō joo, 6a əl ta ki Luwə ə nə: «Bai, kin ə re kō kin, səbi kadi m-ingə 6i

lo kəse ngərangi rəm ti goto 6a, kadi ira ndigi ləi.»⁴³ Loki təl re rō njé ndo je ti ningə, ingə-de isi toi 6i 6ay, kəmdə ətə diriri.⁴⁴ Jaju iyə-de ə təl ər ndəne 6ay, əl ta ki Luwə ki kō mitə, un go mindine ki kəte ka kin 6ay.⁴⁵ Go ti, təl re rōde ti əl-de ə nə: «Itai to 6i ti ne, isi ətə kəɣ 6ay a? Dō kadi kilə-m mi *NGon dæw ji njé ra majal je ti asi ngata.»⁴⁶ JI taai adi j-awi, nje kilə-m ji dije ti ə re am!»

Kuwə Jaju

(Mk 14.43-52; Lk 22.47-53; Jə 18.3-12)

⁴⁷ Loki ta nay ki ta Jaju ti ba 6ay ningə, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dəgi gide e joo isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwə kiyə kasigar je, njé kuwə gəl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatōgi je lə *Jipi je ə iləi-de.⁴⁸ Judasi ki nje kun dō Jaju, əl-de nē ki n-a n-ra kadi tə gəri Jaju ə nə: «Dəw ki m-a m-uwə rəm ti rututu kin 6a, e darəe ə wa ən ə, uwəi-e.»⁴⁹ E be ə, re teɣ taa par ə, səbi Jaju əl-e ə nə: «M-uwə ji, Nje ndo dije!» Ningə, uwe rututu ki rone ti.⁵⁰ Ə Jaju əl-e ə nə: «Madim, ira nē ki ire kadi ira.» Ba loe ti nōq, dije indai jide dō Jaju ti uwəi-e.⁵¹ Ningə yə, ki kare dan njé ki əi naa ti ki Jaju, ində jine dō kiyə kasigar lane, ətə tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je, 6a tigə mbie lati gangi.⁵² Nə Jaju əl-e ə nə: «Ilə kiyə kasigar ləi toe ti gogi, mbata dije ki njé rō ki kiyə kasigar a tuji-de ki kiyə kasigar tō.»⁵³ Se o kadi m-asi kadi m-dəji tōgi Bai, ə a ilə ki kosi malayka je dibi kuti bay bay kadi rəi rō ləm al wa?⁵⁴ Nə kin ə re e be ə, lo kadi makitibi lə Luwə ki əl ə nə nē je a rai nē be kin təl ta nē goto.»

⁵⁵ Go ti, Jaju əl kosi je ə nə: «Tō ta nē ki mi nje 6ogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki gəl je taa kadi uwəi-mi be? NDō je pæti, mi səsi naa ti gin kəy ti lə Luwə, m-ndo dije nē, ka uwəi-mi al.»⁵⁶ Nə nē je kin pæti rai nē be 6one mba kadi ta lə njé kəl ta ki ta Luwə ti ki ndangi, təl i tade.» Lo kin ti, njé ndo je lie pæti ayi-naa ə iyəi-e.

Jaju a nō njé gangi ta je ti lə Jipi je

(Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jə 18.12-18)

⁵⁷ NJé kuwə Jaju je, awi sie nō ki bo ti lə njé kijə nē məsi kadi-kare je ki tōe nə Kayipi. E lo ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatōgi je lə *Jipi je kawinaa ti.⁵⁸ Piyər ə yə adi ndəngal, 6a njiyə-n go Jaju ti, ndəy, ndəy, biti re ur-n gode ti, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je kadi n-oo se ne kin a təl tane ban wa.

⁵⁹ NJé kun dō njé kijə nē məsi kadi-kare je, ki njé gangi je je lə Jipi je ba pæti, sangi rəbi kadi n-ingəi dije ki njé tətə ta ki ngom dō Jaju ti, kadi n-gangii ta koy dōe ti,⁶⁰ nə ingəi-de al. Dije ngay ki njé tətə ta rəi əli ta ki ngom dōe ti

kin ka, asi-naa ti al. Ta tøl tae ti, dije joo røi ãli ãi na: ⁶¹ «Dingam kin ãl ã na: “M-asi kadi m-tuji køy læ Luwæ kɔ, ã m-tøl m-indæ gogi me ndɔ ti ki mita.»» ⁶² ð ki bo læ njé kijå ne mæsi kadi-kare je j taa ãl Jøju ã na: «Ta madi ki kadi ãl dɔ ta ti ki dije a ãli dɔi ti kam goto a?» ⁶³ Næ Jøju a tane mbæ. ð ki bo læ njé kijå ne mæsi kadi-kare je ãl Jøju ã na: «Ki tɔ Luwæ ki nje kisi kãm ba, m-dæji kadi-ãl-je se j, ã j Kirisi ki Luwæ mbæte, ki e NGon læ Luwæ wa?» ⁶⁴ ð Jøju ãl- e ã na: «Tegge tai ti! NGA ningæ m-ãl sãsi taga wangi m-ãd oi tãki kaw ki kate nɔɔ, a oi-mi *NGon dæw m-isi dɔ ji ki Luwæ ti ki nje tɔgi, m-a m-j dɔrɔ ti m-re me kil ndi ti?» ⁶⁵ Lo kin ti, ki bo læ njé kijå ne mæsi kadi-kare je til kibi je ki rone ti, 6ã ãl ã na: «Øl ta ki mal dɔ Luwæ ti. E kin, ji sangi kadi dæw madi ki rangi taa ãl ta dœ ti bøy a? Sõi je wa oi ndue ki ãl-n ta ki mal dɔ Luwæ ti adi oi ki mbisi ne. ⁶⁶ Ta læsi ki dœ ti e ri ã?» Ba dije ilai-e ti ãi na: «E dæw ki sɔbi koy.» ⁶⁷ Ningæ tibi man tade kãme ti je, bari jide ãsi-e-n je. Taa njé ki na je tindãl mbœe je tɔ, ⁶⁸ 6ã ãli-e ãi na: «Je 6ã, ji dæji, j Kirisi ki Luwæ mbæte, kadi ira nje ndɔ ndil, ã i6ã tɔ dæw ki indãl adi j-o.»

Piyær naji ta gær Jøju
(Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Jq 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Loki Piyær isi nangi ta mbalo ti, tagane ningæ, dæne kare ki dan dæne je ti ki njé ra kilæ me køy ti læ ki bo læ njé kijå ne mæsi kadi-kare je re rɔ Piyær ti ãl-e ã na: «j ka, j ki Jøju, dingæm ki Galile ti kin tɔ.» ⁷⁰ Næ Piyær naji ta kãm dije pœti ã na: «Jagi, m-gær me ta læi ki ige kæl kin al.» ⁷¹ Go ti, Piyær ãti isi aw ki ta ndogi ti be, ningæ dæne ki rangi kare, ki nje ra kilæ me køy ti læ ki bo læ njé kijå ne mæsi kadi-kare je oo-e, 6ã ãl njé ki ai loe ti nɔɔ ã na: «Dæw kam e ki Jøju ki Najaræti ti tɔ.» ⁷² ð nja kare bøy Piyær naji ã na: «Jagi, tãki rojeti, m-gær dingæm kin al!» ⁷³ Ba njaba go ti ã, dije ki ai sæde nɔɔ, ãti ki rɔ Piyær ti ãli ãi na: «Tãki rojeti, j ka, j ki kare dan dije ti lie tɔ, taa ndui ki isi ãl-n ta wa kin ka tɔji kadi j dæw lie.» ⁷⁴ ð lo kin ti, Piyær ibi rone ki ta ki ngæ ngay ã na: «M-ibi røm kadi Luwæ ra sãm ne ki ngæ, re m-ãl ta ki ngom. M-gær dingæm kin al.» Ba ta naa ti nɔɔ, kunæ kinjæ nɔ. ⁷⁵ NGA ningæ me Piyær olæ dɔ ta ti ki Jøju ãl-e ã na: «Kæte taa kadi kunæ kinjæ nɔ, a naji ta nja mitæ ã na igær-m al,» ka kin, adi Piyær indæ lo tegge taga, nɔ ki man kãmne.

27

Awi ki Jøju nɔ Pilati ti ki e nje kɔbæ
(Mk 15.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jq 18.28-38)

¹ Loki lo ti, njé kun dɔ njé kijå ne mæsi kadi-kare je pœti, ki ngatɔgi je læ *Jipi je, ingæi-naa, uni ndude kadi n-tãli Jøju. ² Be ã, dœi Jøju,

awi sie ilæi-e jji *Pilati ti, dæw ki Rom ti ki e nje kɔbæ dɔnngay Jude ti.

Koy Judasi
(Kjnjk 1.8-9)

³ Loki Judasi ki nje kun dɔ Jøju kadi-de oo kadi gangi ta koy dɔ Jøju ti 6ã, me uwe ki ta adi tøl ki la ki silæ kuti mitæ aw-n adi njé kun dɔ njé kijå ne mæsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je læ *Jipi je, ka kin, ⁴ ningæ ãl-de ã na: «M-ra majal, m-un dɔ dæw ki ra ne madi al.» ð ãi je ãli-e ãi na: «Ta kare ki usi-je ti nɔɔ goto. E kin e ta læi j.» ⁵ Lo kin ti nɔɔ, Judasi ãti ilæ la ki adie ka kin me køy ti læ Luwæ, ã aw ilæ kilæ. ⁶ Njé kun dɔ njé kijå ne mæsi kadi-kare je ãyi la ka kin ningæ ãli ãi na: «E go ræbe ti al kadi ji 6uki la kin dɔ made ti ki me køy ti læ Luwæ, tãdɔ e la mæsi.» ⁷ Be ã, go ndude ti ki osi go-naa ti, uni la ka kin ndogi lo ndør læ nje kibæ ngoo, rai ta lo dibi mba je. ⁸ E mbata kin ã, biti 6one ka isi 6ari lo ka kin «lo mæsi.» ⁹ Lo kin ti, ta ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti Jaræmi ãl ã na: «Taa silæ kuti mitæ ba par tæ la ki ngan *Isirayal je ãji dœ ti. ¹⁰ Adi la kin ndogi lo læ nje kibæ ngoo, tãki Ba6e ãl-m.»

Jøju a nɔ ngar Pilati ti
(Mk 15.2-5, 11-14; Lk 23.1-5; Jq 18.28-38)

¹¹ Jøju a nɔ nje kɔbæ, *Pilati ti, ã nje kɔbæ dæje ã na: «j ngar læ *Jipi je a?» ð Jøju ãl-e ã na: «E ta ki tegge tai ti.» ¹² Me ta je ti læ njé kun dɔ njé kijå ne mæsi kadi-kare je ki ngatɔgi je ki isi tati dɔ Jøju ti kin, Jøju tegge tane ilæ-de ti al. ¹³ ð nɔɔ be, Pilati ãl Jøju ã na: «O ta je pœti ki dije a indãl dœi ti kam al a?» ¹⁴ Ka Jøju tegge tane ile ti al, adi ndoje ngay.

Dije gangi ta koy dɔ Jøju ti
(Mk 15.6-14; Lk 23.13-23; Jq 18.39-40)

¹⁵ Dɔ 6al je pœti, lo ra nay Paki ti, nje kɔbæ a ɔr dangay kare ile taa, adi e dæw ki kosi je dæji-e kadi ɔr-e dangay ti. ¹⁶ Ningæ dɔkagiloe ti kin, dangay madi kare ki dije ãli ta lie ngay ki tœ næ Barabasi e nɔɔ. ¹⁷ *Pilati dæji kosi je ki kawinaa nɔɔ ã na: «Næ ã igei kadi m-iyeg taa m-adi sãsi ã? Jøju Barabasi ã se Jøju ki e *Dæw ki Luwæ mbæte ã?» ¹⁸ Pilati dæji ta kin be mbata gær maji kadi e ni ã ra-de dɔ Jøju ti ã ilæi-e jine ti. ¹⁹ Loki Pilati isi lo gangi ta ti, nee adi ãli-e ã na: «Indæ røi me ta ti læ dæw ki dana kam al, tãdɔ kondɔ ne m-ingæ kɔ ngay me ni ti mbata lie.»

²⁰ Njé kun dɔ njé kijå ne mæsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je læ *Jipi je sulæi kosi je adi dæji Pilati kadi ɔr Barabasi adi-de ã tøl Jøju kɔ. ²¹ Nje kɔbæ tæl un ta dæji-de ã na: «Næ dan dije ti ki joo kin ã igei kadi m-ɔr-e dangay ti m-adi sãsi ã?» Ba ilæi-e ti ãi na: «Barabasi!» ²² ð Pilati, dæji-de ã na: «NGA ri ã kadi m-ra ki Jøju ki bari-e Dæw ki Luwæ mbæte ã?» Ba pœti ãli ãi na: «E 6ã, sãbi be kagi-dæsi ti!» ²³ ð Pilati tøl dæji-de ã na: «E ri ki majal ã ra ã?» Næ uni ndude ki

✧ 26:64 Pa je 110.1; Daniyal 7.13 ✧ 27:10 Jakari 11.12-13; Jaræmi 18.2-3; 19.1-2

taa ngay ɔay əli əi nə: «Sɔbi ɔe kagi-dəsi ti!»
 24 Loki Pilati oo kadi nə madi ki kadi n-a n-ra
 goto, taa dije isi rai adi nga ki dɔ made ti ɔay,
 un man togi-n jine ta kəm kosi je ti, ningə əl-
 de ə nə: «Ta məsi dəw ki dana kam e dɔm ti
 al. E ta ləsi?» 25 Ningə dije pəti iləi-e ti əi nə:
 «Kadi ta məse e dɔje ti ki dɔ nga ləje je ti!» 26 Be
 ə, Pilati ɔr Barabasi adi-de, nga ningə Jəju taa
 adi indəi-e ki ndəy kabilay, ɔa ile ji asigar je ti
 kadi ɔai-e kagi-dəsi ti.

Asigar je ibai Jəju kogii
 (Mk 15.16-20; Lk 23.11; Jə 19.2-3)

27 Asigar je lə *Pilati awi ki Jəju me lo ti
 ki boy ki Pilati isi ti wa kin, lo ti ki ɔari-e
 pirətuwar, ningə kawii ningə asigar je pəti ki
 dɔe ti. 28 MBa kadi tə ibəi-e kogii, ɔri kibi lie,
 ə ilai kibi ngal ki kər rɔe ti. 29 Oji jɔgi kon ilai
 dɔe ti, ə ilai gakira ji kɔe ti tɔ, ɔa ɔsi məkəsəde
 nangi nɔe ti ə mbəi sie əi nə: «Lapɔya ngar lə
 *Jipi je!» 30 Tibi man tade dɔe ti, taai gakira
 jie ti, indai dɔe. 31 Loki ibəi-e kogii asi-de
 ningə, ɔri kibi ngal ki kər ka kin rɔe ti kɔ, ə
 tali ilai kibi je lie wa rɔe ti gogi, ɔa awi sie kadi
 ɔai-e kagi-dəsi ti.

Bəi Jəju kagi-dəsi ti
 (Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Jə 19.17-27)

32 Loki asigar je isi tɔeji me ɔe bo ti ki taga
 ningə, ingəi dingəm kare ki Sirən ti, ki tɔe nə
 Simɔ. Uwəi-e, indai tɔgi dɔe ti adi oti kagi-dəsi
 lə Jəju. 33 Awi tɔeji lo madi ti kare tɔ nɔɔ, ɔari-
 e nə Golgota, ki kər me nə: «Lo ki tɔ ta ka dɔ
 dəw be.» 34 Adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti
 ki nɛ ki ati kadi Jəju ay, ə loki ɔdi tane ti ɔa,
 mbati kay. 35 Asigar je ka kin ɔai Jəju kagi-
 dəsi ti, ningə tigəi kir (mbare) dɔ kibi je ti lie,
 ləbi-naa». 36 Go ti, tali isi nɔɔ, isi ngəmi tae.

37 NDangi me bati, nɛ ki ra ə n-ɔai-e-n kagi-
 dəsi ti, indai dɔe ti taa əi nə: «Dəw kam e Jəju,
 ngar lə *Jipi je.» 38 Loe ti nɔɔ, ɔai njé ɔogi je
 joo kagi-dəsi ti. Ki kare dɔ ji kɔe ti ə ki nungi
 dɔ ji gəle ti tɔ». 39 Dije ki nje də rəbə, tigəi dɔde,
 ningə taji-e, 40 əi nə: «Ji ki nje tuji kəy lə Luwə,
 ə təl ra e ki rangi me ndɔ ti ki mitə ka kin, re
 j NGon lə Luwə ə, aji rɔi j wa, ə j taa dɔ kagi-
 dəsi ti ur nangi adi j-o!» 41 Be tɔ ə, njé kun dɔ
 njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-
 kun je, ki ngatɔgi je lə Jipi je ibəi Jəju kogii əi
 nə: 42 «Aji dije ki rangi, nə e wa asi kajri rone
 al! NGar lə *Isirayal je ka kam, kaje ə wa ki j-
 a ne kin, kadi j taa dɔ kagi-dəsi ti ur nangi adi
 j-o, ningə j-a j-o ta lie tɔ ta ki rɔjeti!» 43 Uwə kul
 Luwə ən ə, re Luwə ndige ə, kadi taa-e ile taa
 adi j-o. MBata əl ə nə: «Mi NGon lə Luwə.»

44 Taa baw kaya je ki ɔai-de kagi-dəsi ti naa ti
 sie ka kin ka taji-e kae ti wa kin tɔ.

Koy Jəju
 (Mk 15.33-39; Lk 23.44-49; Jə 19.28-30)

45 Flə ngire kadi ti ki a jam dɔ ɔe ti, lo ndul
 dɔnangi ti ba pəti, biti kadi ki mitə ki lo sɔlo.

46 Dɔ kadi ti ki mitə, Jəju nɔ ki ndune ki bo
 ə nə: «Eli, Eli, lama sabatani?» Kər me nə:
 «Luwə ləm, Luwə ləm, mbari ə iyə-m kɔ ə?»

47 Dije madi dan njé ti ki ai nɔɔ, ooi ndue,
 ningə əli əi nə: «Oi dəw ka yə ə ɔar Eli!»

48 Ningə kalangi ba, dər kare dande ti, ay
 ngədi, un nɛ ki to hom hom, ilə me man
 kandi ndu ti ki masi, ningə ilə ta gakira ti adi
 Jəju kadi ay. 49 Nə ndəge je əli əi nə: «Ingəm
 adi j-o se Eli a re aje wa?» 50 Lo kin ti nɔɔ be,
 Jəju təl nɔ ki ndune ki bo ɔay, ningə kəəe tɔe.

51 Ba go ti, kibi gangi lo ki a me kəy ti lə Luwə,
 til dana joo, j taa nu biti re nangi. Dɔnangi
 yəki, taa mbal je ka taji dana tɔ. 52 Ta dɔ ɔadi
 je tɔeji, adi dije ngay ki adi mede Luwə jii taa
 lo koy ti. 53 Go ti gogi, loki Jəju tɔe lo koy ti ɔa,
 dije ka kin awi me ɔe ti ki Jorijaləm ki e ɔe bo
 ki ay njay. Dije ngay ooi-de ki kəmde. 54 Loki
 ki bo ki dɔ ɔuti asigar je ti ki ɔu əi ki asigar je
 ki njé ngəm Jəju ki əi sie ooi dɔnangi ki yaki,
 ki nɛ ki ra nɛ kin ɔa, ɔəl tɔl-de adi əli əi nə:
 «Təki rɔjeti, dɔw kin e NGon lə Luwə.»

Dibi Jəju
 (Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Jə 19.38-42)

55 Dəne je ngay ai nɔɔ, ai say, indai kəmde
 a ooi nɛ je ki isi rai nɛ. Əi dəne je ki uni go
 Jəju Galile ti nu, mba kadi rai sie. 56 Dande ti,
 Mari ki Magidala e nɔɔ nim, Mari ki kɔ Jaki
 əi Jisəpi nim e nɔɔ, taa kɔ ngan lə Jəbədə ka e
 nɔɔ nim tɔ. 57 Loki kadi aw tə ur, dingəm ki
 nje nɛ kingə kare ki Arimate ti, ki tɔe nə Jisəpi
 j nɔɔ re. E ka e dəw ki təl rone nje ndo ti lə
 Jəju tɔ. 58 Jisəpi aw rɔ *Pilati ti daje nin Jəju,
 ə Pilati adi ndune kadi adi-e. 59 Jisəpi un nin
 Jəju, dɔle ki ta kibi ki sigi, 60 ɔa ile me ɔe nin
 ti ki adi uri me mbal ti ɔasine ɔay mbata ləne
 wa, ningə nduguru mbal ki bo ilə ta ti, ə ɔti
 aw. 61 Loe ti kin, Mari ki Magidala əi ki Mari
 ki nungi əi nɔɔ, isi nangi ɔəbi nɔ ɔadi.

Asigar je ngəmi ta ɔadi Jəju

62 Lo ti go ti, ki e ndɔ ki re go ndɔ kində
 dɔ nɛ je dana mba ndɔ taa kəə ti ɔa, njé kun
 dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je awi naa ti ɔe
 lə *Pilati, 63 əi-e əi nə: «Dəw ki bo ləje, meje
 ole dɔ ti təkɔ ndɔ ki nje ngom dəwe kin əl,
 dəkagilo ti ki a-n ki dɔne taa ɔay əl ə nə: “NDɔ
 ki kɔ mitə lə ndɔ koym ɔa, m-a m-j taa lo koy
 ti.” 64 Ə adi ndui adi dije ngəmi dɔ ɔadi biti
 ndɔ ki kɔ mitə, ndə tɔ njé ndo je lie rai ɔogi
 nine, ə tali əli əi nə: “J lo koy ti.” Lo kin ti, a rai
 kadi ta ngom kin a itə ki kəte ɔay.» 65 Ə Pilati
 əl-de ə nə: «Asigar je ki kadi ngəmi ta lo a ai
 am, ə awi səde adi ngəmi dɔ ɔadi təkɔ igei.»
 66 Lo kin ti, awi dɔ ɔadi ti, tiyɔi tae, ningə indai
 asigar je kadi ngəmi tae.

28

Jəju j lo koy ti
 (Mk 16.1-8; Lk 24.1-11; Jə 20.1-2)

¹ Go ndo taa kəə ti, adi e ndo dimasi ki gin lo, Mari ki Magidala əi ki Mari ki nung; awi kadi n-ooi do badi. ² Lo kin ti noo be, donangi yaki yaki ki əti bəl ngay, tado malayka kare re nduguru mbal ta badi ti ko, ba təl isi do ti. ³ Roe unji tə kadi be, taa kibi ki roe ti nda tə buy be to. ⁴ Loki asigar je ki njé ngəm do badi ooi-e, bəl təl-de adi təli toi tə nin je be. ⁵ Nə malayka un ta əl dāne je ə nə: «Səi, iḃəli al, tado m-gər kadi isi sangi Jəju ki dije bəi-e kagi-dəsi ti. ⁶ E goto ne, i taa lo koy ti tək i e wa əl-n. frəi oi lo ki to ti ə to kare kin. ⁷ Ningə kadi awi law əli njé ndo je lie tək i “i taa dan njé koy je ti, ba aw kadi a nginə səsi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti.” E kin ə e ta ki kadi m-əl səsi.»

⁸ Dāne je əti ta badi ti ki ngodi njade ti, bəl ra-de, nə rōde nəl-de ngay. Awi əri poy nē ki ra nē kin adi njé ndo je lie ooi. ⁹ NDəy ba go ti, Jəju aw ingə-de, əl-de ə nə: «M-uwə jisi!» Ningə əi je əti ki rə Jəju ti, uwəi njəe, əsi məkəsidi nangi nqə ti. ¹⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «iḃəli al; ə awi əli ngakom je kadi awi Galile ti. Lo kin ə a ooi-mi ti.»

Ta je ki tē ta asigar je ti

¹¹ Loki dāne je njiyəi do rəbi ti isi awi, asigar je madi ki dan njé ngəm do badi ti, awi me ḃe bo ti, əli njé kun do njé kijə nē məsi kadi-kare je nē je pəti ki ra nē kin adi ooi. ¹² Be ə, njé kun do njé kijə nē məsi kadi-kare je kawī-naa ki ngatəgi je lə *Jipi je, uni ndude. Ba go kun-ndu ti, adi asigar je la ngay, ¹³ ə əli-de əi nə: «Ta ki kadi əli ə to kin: əli əi nə: “Njé ndo je lie ə rəi bəgi nine kondə, loki j-isi ji to ḃi.” ¹⁴ Ə re ta kin osi mbi njé kəḃe ki bo ti ə, je wa j-a gər lo ta ki kadi j-əl-e kadi j-ər-n ta dəsi ti.» ¹⁵ Be ə, asigar je taai la ka kin, ba rai ki go ndu ti ki adi-de. E be ə, ta kə nə njé ndo je bəgi nin Jəju kin, isi njiyə-n dan Jipi je ti bit i ḃone.

Jəju ilə njé ndo je ləne

¹⁶ *Njé ndo je ki dəgi gide kare awi Galile, do mbal ti ki Jəju əl-de kadi awi ti. ¹⁷ Loki awi ə ooi-e ningə, əsi məkəsidi nangi nqə ti, nə ki madi je badi kadi e Jəju. ¹⁸ Ə Jəju əti bəsi ki rōde ti, əl-de ta je kin ə nə: «Luwə adi-m təgi je pəti me dərə ti, ki do donangi ti. ¹⁹ Awi ki rə gin dije ti ki donangi ti ne pəti, itəli-de njé ndo je ti ləm, irai-de batəm me to Baw ti, ki NGon ti, ki NDil Luwə ti^o. ²⁰ Ningə indoi-de kadi ngəmi go nē je pəti ki m-dəji səsi kadi irai. NGA ningə, mi, m-a mi səsi naa ti ki ndo je pəti, bit i dəbəy ndo ti.»

Poy Ta ki Maji la Jaju ki Marki ndangi

Ta ki do Poy ta ti ki Maji la Jaju ki Marki ndangi

Poy Ta ki Maji la Jaju ki Marki ndangi, e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji la Jaju Kirisi ki ndangi so. Adi e Matiye, Marki, Luki, ki Ja. Dande ti ki so kin, Marki e nje ndange ndangi adi goji. Taa, go ndar gine ti ba, toji kadi Marki e ndange a e kate to.

Taki j-o-n tae do ti, e Marki ki ngon la Mari ki noji Barnabasi (Knjk 12.12; 13.5; Kolosi je 4.10) e e nje ndangi Poy Ta ki Maji kin.

Lo kilã ngirã ta ti wa bay, Marki toji Jaju ta «NGon Luwã». Nã Jaju ndigi kadi to kin to lo bayo ti biti kagi-dasi ti bay taa kadi dije gari. A gari taki nje kun do buti asigar je ki bu al-n lo koo ti ki oo Jaju lo koy ti ki oy kin be.

Kate taa kadi Jaju, NGon Luwã re, maji kadi daw madi re noje ti ra rabi lie. E be e Ja Batisi re ra-n rabi la Jaju, ningã ra-e-n batãm to (1.2-11).

Go na ti ki su na Jaju dilã lo ti, go batãm ti ki Ja Batisi ra-e, Jaju ilã ngirã kilã lãne ki taga ta kam dije ti. Lo kin ti, Marki toji tagi koobe ki Jaju aw-n, ki go rabi bar ki bar dije kadi uni goe, ki go rabi ne ndo ki ndo kosi je, ki go rabi ne kaji je ki eti bal, ki nga ki nga nje moy je (1.14-8.30).

Go ti, Marki toji Jaju ki un rabi ki Jorijalam, lo ko ti, ki lo koy ti, ki lo ki lo koy ti (8.31-10.52). Nja mitã, Jaju al nje ndo je lãne ta do koy ti ki n-a n-oy, nã gari me ta lie al. Taa, dakagilo je pãti, al ta sãbi-n done ta «NGon daw», nã dije gari-e al to.

Jaju ur Jorijalam ki kosi-gon, nã ingã ndor ki ro nje kun do jipi je ti, loki tuwã nje ra gati je me kay ti la Luwã ko. Ningã lo kin ti, e ta rabi ki Jaju ingã kadi ndo-n dabay ne ndo nje ndor-e je, ki kosi je, ki nje ndo je lãne (11-13). Bay to, Marki toji ndo ki dabay ti ki joo ki e dabay ndo la Jaju. Me ndo ti ki dabay ti ki joo kin e j-ingã ne kuso ki dabay ti ki Jaju uso ki nje ndo je lãne, ki ta ki al ki Luwã Jatisãmane ti, ki kuwa ki uwai-e, ki gangi ki gangi ta koy do ti, ki ba ki bai-e kagi-dasi ti, ki kilã ki ilai-e be nin ti (14-15).

Go ti, lo tal tae ti, Jaju i lo koy ti ndo ki ko mitã la ndo koye, adi dane je ki awi do badi ti, ingai be nin to kare. Be e, dane je ayi-naa kadi awi ori poye nje ndo je lie adi-de ooi (16.1-8).

Ningã se, loki i itida Poy Ta ki Maji la Jaju Kirisi ki Marki ndangi kin ilã nangi e, igar maji taki Jaju e «NGon Luwã» ki rãjeti wa wa? Se igar taki nje kun do buti asigar je ki bu al-n lo koo ti ki oo Jaju lo koy ti ki oy be to wa?

✧ 1:3 Malasi 3.1; Ejay 40.3 ✧ 1:11 Pa je 2.7; Ejay 42.1

Ja ki nje ra dije batãm

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Ja 1.19-28)

¹ Poy Ta ki Maji ki oji do Jaju Kirisi, ki NGon la Luwã, e kulã ngire to kin. ² NDangi me makitibi ti la nje kal ta ki ta Luwã ti, Ejay, ai na:

«Mi Luwã m-a m-ilã ki nje kaw kilã lãm kate noji ti,

Kadi ra go rabi noji ti.

³ Ndu daw madi ba dilã lo ti e na:

Irai go rabi la Babe!

Irai go rabi lie adi a njururu!»*

⁴ Ja Batisi tee ilã mbe dilã lo ti e na: «tyai go rabi njiyasi je ki majal ko, adi rai sasi batãm, mba kadi Luwã iyã-n go majal je lãsi ko.»

⁵ Dije pãti ki donangi Jude ti ki be bo Jorijalam ti, rai ro Ja ti, tãri ndude do majal je ti lãde, adi Ja ra-de batãm me ba Jurde ti. ⁶ Kibi ki Ja ilã rone ti, e ki ra ki bi jambal, ningã do mene ki nda to. Ne kusoe e gibiri je ki toji je par. ⁷ Ja al kosi dije e na: «Daw madi ki nje tagi ki eti bal, ki itã-m say, a re gom ti noo. E daw ki kilã sa lie ka m-asi kilã dom nangi tuti al. ⁸ Mi, m-ra sai batãm me man ti, nã e, a ra sai batãm, me NDil Luwã ti.»

Ja ra batãm Jaju

(Mt 3.13-17; Lk 3.21-22; Ja 1.29-34)

⁹ Dakagilo e kin, Jaju i Najarãti ti, ki e ngon beko ki Galile ti, re adi Ja ra-e batãm, me ba Jurde ti. ¹⁰ Loka Jaju isi tee me man ti, oo dora tee tane, ningã oo NDil Luwã, risi ta da dum be re isi doe ti. ¹¹ Ningã, ndu ta madi tee dora ti, e na: «i NGONm ki nje ndigi lãm, ki i ne ronãl lãm ki bo ngay.»

¹² Kalangi ba go ti, NDil Luwã oasi Jaju aw sie dilã lo ti. ¹³ Jaju ra ndo dõso dilã lo ti. *Sata re roe ti, na-e. Jaju e naa ti ki da je ki wale, malayka je rai sie.

Jaju la mbe Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.12-17; Lk 4.14-15)

¹⁴ Go kuwã ti ki uwai Ja dangay ti, Jaju aw Galile ti, ilã mbe Poy Ta ki Maji la Luwã e na: ¹⁵ «Dakagilo ki Luwã oji ka re nga, ningã koobe la Luwã ka, e basi rãsi ti to. Iyã go rabi njiyasi je ki majal ko, e adi mesi Poy Ta ki Maji.»

Dije ki dasay ki Jaju bar-de

(Mt 4.18-22; Lk 5.1-11)

¹⁶ NDõ kare, Jaju a da kadi ba bo ti ki Galile ningã, oo Simo ai ki ngokone Andire ki ai nje ndo kanji je, a ilai bandi me man ti. ¹⁷ Jaju al-de e na: «Irai gom ti adi m-ndo sasi, kadi itãli nje ndo dije kadi ingã kaji.» ¹⁸ Kalangi ba, iyã bandi je lãde, e awi uni go Jaju ta nje ndo je lie. ¹⁹ Jaju eti nday kate ningã, oo Jaki ai ki Ja ki ai ngan la Jãbade, isi me to ti, isi rai go bandi je lãde. ²⁰ Kalangi ba, Jaju bar-de, ningã iyã bawde Jãbade ki nje ra sie kilã je, me to ti, e awi ki Jaju.

Jəju aji dəw ki ndil ki majal ra-e
(Lk 4.31-37)

²¹ Jəju əi ki njé ndo je ləne awi Kapərnayim ti. Jəju ur kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki ndo taa kəə ləde, ningə ilə ngirə ndo ne. ²² Ne ndo lie, əti dije ki isi ooi dəe 6əl ki dum, mbata ndo ne ki təgi ki ingə rə Luwə ti, 6i ndo ne tə njé ndo ndu-kun je al. ²³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti lade noo, nō ki ndune ki bo ə nā: ²⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə, ige roje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: i ki Kay njay lə Luwə.» ²⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki təgine ə nā: «Uti tai, ə iteə kə rə dingəm ti kam.» ²⁶ Lo kin ti, ndil ki majal, ndaji dingəm rururu, ki təgine, ningə tēē rəe ti ki nō tane ti. ²⁷ Ne kin əti dije 6əl, adi dəji-naa ta dande ti əi nā: «Ri ə ra ne je ə? Oi ne ndo ki sigi, ki aw ki təgine ngay kin! Ningə, ndil je ki majal ka, ilə-de gin təgine ti, adi təli rəde go ndue ti 6əy tə.» ²⁸ E be ə, dije sanəi-naa ki təba lə Jəju, dənangi ki Galile ti kalangi ba.

Jəju adi rə nga njé moy je ngay
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Loki tēēi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ka kin ningə, Jəju əi ki Jaki nim, Ja nim, awi me kəy ti lə Simo əi ki Andire. ³⁰ Məm Simo ki dāne, rəe p or rigi rigi, adi to nangi. Be ə, loki Jəju ur me kəy ti ningə, kalangi ba, əli-e ta rə to lie. ³¹ Jəju re rəe ti, uwə jie, un-e ki taa, ningə, rəe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rə nga. Go ti, ra ne kuso adi-de.

³² Loki lo səl, go kadi kur ti, dije rəi ki njé moy je, ki dije pəti ki ndil je ki majal, rai-de, rə Jəju ti. ³³ Dije pəti ki me 6e bo ti kawinaa ki ta kəy ti, ta kəy ti. ³⁴ Jəju adi rə nga, njé moy je ki dangi dangi, taa tuwə ndil je ki majal dəde ti kə tə. Ningə, adi ta rəbi, ndil je ki majal kadi əli ta al, tadə gəri-e 6əti.

Jəju ilə mbe Poy Ta ki Maji Galile ti
(Lk 4.42-44)

³⁵ Ta gin lo ti, loki lo tijə al 6əy, Jəju i taa, tēē me kəy ti aw dilə lo ti, ningə loe ti noo, ilə ngirə kəl ta Bawne. ³⁶ Simo əi ki ndəgi dije ki əi sie, awi sangi Jəju. ³⁷ Loki ingəi-e ningə, əli-e əi nā: «Dije pəti a sangi-ni.» ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nā: «Adi j-awi ngan 6e je ti, ki kadi ti kin ngata, tadə, səbi kadi m-ilə mbe Poy Ta ki Maji nu to. MBata, m-re kadi m-ra kilə kin.» ³⁹ E be ə, Jəju njiyə dənangi Galile ti ba pəti, ilə mbe Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ningə tuwə ndil je ki majal tə.

Jəju nga nje banji
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Nje banji əti re rə Jəju ti, əsi makəsine nangi nōe ti, ningə nō dəe ti ə nā: «Re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ⁴¹ Jəju

oo kəm-to-ndoo lie, adi ilə jine əde-n, ningə, əl-e ə nā: «M-ndigi, ə kadi banji lai ur, adi rəi ay njay.» ⁴² Ta naa ti noo banji lie ur, adi rəe nga. ⁴³ Ningə kəte 6əy taa kadi Jəju iyə adi aw, ndaje ki təgine ngay, ⁴⁴ ə əl-e ə nā: «Onoi kadi al tae dəw madi, ə aw əji rəi nje kija ne məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki ndu-kun lə *Moj i dəji. Ira be mba kadi gəri tək i banji lai ur adi ingə rə nga.»*⁴⁵ Nə loki dingəm ka kin əti aw ningə, ilə mbe də ne ti ki Jəju ra sie kin, adi dije pəti ooi. Ne kin ra adi Jəju asi kadi ur me 6e bo ti ki rangi, ta kəm dije ti ja ja al ngata. Be ə, isi gidi 6e ti, dilə lo ti, ningə dije i ki lo je ki dangi dangi, rəi rəe ti.

2

Jəju adi rə nga dəw ki rəe oy njururu
(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ NDə ngay al go ti, Jəju təl aw Kapərnayim ti. Dije gəri kadi e me kəy ti noo. ² Dije kawinaa ngay, adi lo ibə-de ndingi ndingi, lo ki kadi dəw ilə njane ti ka goto, biti ki ta kəy ti taga. Lo kin ti, Jəju ndo-de Poy Ta ki Maji lə Luwə. ³ Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu rəi sie rə Jəju ti. Dingəm je sə, ə oti-e. ⁴ Lo kadi awi sie, iləi-e nō Jəju ti goto, mbata, dije ibəi lo ndingi ndingi. E be ə, ali taa, ndui də kəy*, səbi də lo ki Jəju e ti, ningə ki bole ka kin ə, iləi nje moy ki ne kot i njé moy je, ki dəi kulə ti, nō Jəju ti. ⁵ Loki Jəju oo kadi-me lade ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kin ə nā: «NGonm, majal je lai e ki kiyə go kə.» ⁶ NJé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nā je isi me kəy ti noo, isi məri ta əi nā: ⁷ «Ra ban ə dəwe kam, əl ta be ə? Əl ta ki mal də Luwə ti. Luwə ki karne ba par ə asi kiyə go majal lə dije kə, dəw ki rangi goto.» ⁸ Ta naa ti noo, Jəju gər mər ta je ləde kin, adi əl-de ə nā: «Ra ban isi iməri ta je ki be kin mesi ti ə? ⁹ Kəl nje rə koy njururu kə nā: «Majal je lai e ki kiyə go kə? ¹⁰ Ba ngə ngay al ə se, kəl-e kə nā: «I taa, un tuwə lai, ə injiyə,» ə ngə ngay al ə? ¹¹ Re e be 6a, m-a m-əji səl tək i mi NGon Dəw, m-aw ki təgi dənangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə dije kə.» Ningə, Jəju əl nje rə koy njururu ə nā: ¹² «I taa, un tuwə lai, ə aw 6e.» ¹³ Ba dingəm i taa ta naa ti noo, un tuwə ləne, ə tēē ta kəm dije ti aw. Bal ra dije pəti, adi iləi tōji də Luwə ti əi nā: «Jagi, j-o ne ki be kin kəte al 6əy!»

Jəju 6ar Ləbi
(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Jəju təl aw kadi ba bo ti gogi. Dije pəti rəi rəe ti, ningə ndo-de ne. ¹⁴ Loki Jəju isi də ningə, oo *Ləbi ki ngon lə Alpe, isi me kəy taa la-mbə ti. Jəju əl-e ə nā: «Un gom.» Ningə Ləbi i taa, un go Jəju. ¹⁵ Go ti, Jəju isi ta ne kuso ti me kəy ti lə Ləbi. *NJé taa la-mbə je, ki njé ra

* 1:44 Ki go jibal ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki 6a to Luwə al.

☆ 1:44 Labatiki 14.2-32 * 2:4 Kay ki əli ta də ti e kəy ki rai adi dəe lay. E kuji ra kəy ki dənangi Paləstin ti.

majal je, ngay, isi naa ti ki Jəju ki njé ndo je lie ta ne kuso ti, mbata ko dije ki be kin ngay ə njiyəi goe ti, muki muki. ¹⁶ Loki njé ndo ndu-kun je ki me buti ti la *Parisi je ool Jəju isi uso ne ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je ningə, əli njé ndo je lie əi na: «Tə, Basi isi uso ne ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je a?» ¹⁷ Jəju oo ndude, adi əl-de ə na: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, bi e njé rə nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. Ningə, m-re mba ɓar dije ki dana al, nə m-re mba dije ki njé ra majal je yo.»

Kəl ta ki Luwə ki kiyə ta ne kuso
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ NDə kare njé ndo je la Jə Batisi əi ki *Parisi je iyəi ta ne kuso. Dokagilo ti kin ə dije rai rə Jəju ti dəji-e əi na: «Ra ban ə njé ndo je la Jə əi ki njé ndo je la Parisi je, isi iyəi ta ne kuso, ə yai je, rai al ə?» ¹⁹ Jəju ilə-de ti ə na: «Oi kadi e go rabe ti kadi dije ki ɓari-de lo ne kuso taa-naa ti, a iyəi ta ne kuso dokagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti a? Jagi dokagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti, a asi kiyə ta ne kuso, al. ²⁰ NDə je a rai nqə kadi a uni-e tade ti ningə, dokagilo ti kin ə a iyəi ta ne kuso. ²¹ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin, a i ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kəte ɓəy. ²² Taa, dəw a un kasi kandi nju ki j al ɓəy uti me mbu nda je ti ki kəke al tə. Re e be ningə, loki kasi a j ɓa, mbu nda je a ndui. Ningə mbu nda je ki kasi kandi nju je pəti a təli ne ki tuji kə. Be ə, re kasi kandi nju j al ɓəy ɓa, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa.»

Ta la Jəju də ndə ta kəə ti
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Jəju ində də me ndər ɓəme je ti, ndə taa kəə ti la *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, gangi də ko je də njiyə ti usoi. ²⁴ Ningə *Parisi je əli Jəju əi na: «O ne ki to kin: njé ndo je lai rai ne ki kadi dəw ra ndə taa kəə ti al.» ²⁵ Jəju əl-de ə na: «Itidəi ne ki ngar *Dabidi ra loki ne nga səde, ə ɓo ra-de ki dije ki goe ti kin ndə kare al biti a? ²⁶ Dabidi: ur me kəy ti la Luwə, dokagilo ti ki Abiyatar ə e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo. Dabidi un mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti, ki njé kijə ne məsi kadi-kare par ə səbi dəde kadi usoi, uso, ə adi dije ki gone ti usoi tə.» ²⁷ Jəju təl əl-de ɓəy ə na: «Luwə ər ndə ta kəə ində ta dangi mba maji la dəw, bi ra dəw mbata ndə ta kəə al. ²⁸ E be ə, mi *NGon dəw, ndə taa kəə wa ka m-aw ki tɔgi də ti.»

3

Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy njururu
(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Jəju təl aw kəy kaw-naa ti gogi ɓəy. Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti nqə. ² Dije isi jəke isi indəi kəmde kadi n-ooi se Jəju a adi dingəm kin rə nga ndə ta kəə ti wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-indəi ta dəe ti. ³ Jəju əl dingəm ki jie oy njururu ka kin ə na: «I taa ire dana ne, ta kəm dije ti pəti.» ⁴ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə na: «Ri ə maji mba kadi dəw ra ndə ta kəə ti ə? Kadi dəw ra maji ə se kadi dəw ra majal ə? Kadi dəw nagi madine ta yo ti ə se kadi iye adi tuji kə ə?» Lo to jijji, dəw kare ka əl ta al. ⁵ Jəju ində kəmne go-n-de ba pəti, ki wongi, mee tinge dəde ti ngay mbata me nga ləde. Ningə əl dingəm ka kin ə na: «Isurə jii.» Dingəm surə jine ningə, jie təl to maji kare. ⁶ Ə loki *Parisi je tɛgi taga ɓa, awi kalangi ba ingəi njé ki gin *Erodi ti əli-naa səde ta ki də Jəju ti kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Kosi dije rai rə Jəju ti
(Mt 4.25; 12.15-16; Lk 6.17-19)

⁷ Jəju ətə aw ki njé ndo je ləne ta ba Galile ti. Ningə kosi dije ngay rai goe ti. Kosi dije ka kin j dənangi Galile ti je, dənangi Jude ti je, ⁸ ɓe bo Jorjalam ti je, dənangi Idume ti je, dənangi ki gidi ba Jurde ti je, taa dije ki isi gai gidi ɓe bo ki Tir ki Sidə ba pəti ka rai goe ti tə. Kosi dije kin rai rə Jəju ti, mbata oy poy ne je ki ra. ⁹ Jəju əl njé ndo je ləne kadi indəi də to madi dana dangi adi-ne, mba kadi kosi dije mborəi-ne al. ¹⁰ Təki rɔjeti, Jəju adi rə nga dije ngay, adi dije pəti ki awi ki moy rəde ti, nagi rəde mba kadi n-ədi rəe. ¹¹ Loki dije ki ndil je ki majal uwəi-de gin tɔgide ti ool-e ningə, əsi məkaside nangi nqə ti, uni ndude ki taa nqi əi na: «I NGon la Luwə!» ¹² Nə, ndəji-de ki tɔgine kadi rai adi dəw ɓər-ne al.

Jəju mbati njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo
(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Go ne je ti kin, Jəju aw də mbal ti, ɓar njé ki ge-de, ningə rai rəe ti. ¹⁴ MBə dije ti ki ɓar-de kin ə Jəju mbəti njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo ki kadi əi sie naa ti ki dokagilo je pəti. Əi sie naa ti, sie kadi ilə-de adi awi iləi mbə Poy Ta ki Maji. ¹⁵ Taa awi ki tɔgi kadi tuwəi ndil je ki majal to. ¹⁶ Tə dije ki dɔgi gide e joo ki Jəju mbəti-de ə to kin: Simo, ki Jəju ində təe nə Piyar, ¹⁷ Jaki, ki ngon la Jəbade əi ki ngokone Jə, ki Jəju ɓar-de joo pu nə Bowanərjəsi, ki kər me nə «ngan la ndangindi*», ¹⁸ ki Andire, ki Pilipi, ki Batiləmi, ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki ki ngon la Alpe, ki Tade, ki Simo ki e mbə njé rə mbata kingə də la ɓe ləde ti, ¹⁹ taa Judasi Isikariyoti ki nje kun də Jəju to.

Jəju ki nojine je

* 3:17 Bowanərjəsi (ngan la ndangindi) e to ki Jəju ində də Jaki əi ki Jə. Dəw ɓər ne ki ində-n to kin dode ti al, nə dije madi ndəri gine ningə əi əi na Jəju ɓar-de ngan la ndangindi mbata əi dije ki ne ra ki ki tɔgi to maside ti.

20 Jəju aw 6e ningə, kosi dije rai uti kəm lo ka ka 6əy, adi lo kadi ai ki njé ndo je ləne ingəi dəkagilo kadi usoi ne ka goto. 21 Loki noje je ooi poy ta kin ningə, rai mba kadi n-ori-e n-awi sie 6e, tado əli əi nā: «Dəe isi dana al.»

(Mt 12.24-29; Lk 11.15-22)

22 Njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki i Jori-jaləm ti əli əi nā: «Bəljəbəl isi mee ti. Ningə e ki tōgi lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.» 23 Be ə Jəju 6ar-de ki rəne ti ningə, ər-de gin ne je me kuji ta je ti ə nā: «Oi kadi *Satə a tuwə dije lə Satə ban? 24 Kin ə, dije ki me 6əkō ti ki kare ba, təli dō-naa ti rōi-naa ə, 6əkō kin a a taa al. 25 Loki dije ki me kəy ti ki kare ba təli dō-naa ti, rōi-naa, me kəye kin a ra tōgi kaw kate al. 26 Re Satə ə wa adi dije lie təli dō-naa ti ki rō, adi gangi-naa dana joo ə, kō6e lie a ra tōgi kaw ki kate al, gine a gangi. 27 Təki rōjeti, adi m-əl səsi, kin ə re dāw uwə dāw ki nje tōgi dō-e kate al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kingə lie al. Loki dō-e ngata ningə, a ndur ne ki me kəy ti lie təki mene ge. 28 M-əl səsi təki rōjeti: Majal je pəti ki dije rai, se ne taji je pəti ki a tēē tade ti ki dō Luwə ti, Luwə a iyə goe kō adide. 29 Nə re dāw əl ta ki mal dō NDil Luwə ti ningə, Luwə a iyə go kō ade al ratata. Dəw kin a oti kōy majal ləne kin ki nōne ti.» 30 Jəju əl-de ta kin be mbata njé ndo ndu-kun je əli əi nā: «Aw ki ndil ki majal rəne ti.»

Ko Jəju ki ngakōe je ki rōjeti
(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

31 Kō Jəju ki ngakōe je rai ai taga, ningə iləi dəw kare kadi 6ar-e adi-de. 32 Kosi dije ngay gəi gide wuki. Loki rəi əli-e əi nā: «O kōi je, ki ngakōi je ai taga nōy, a sangi-ni.» 33 Ningə Jəju təl əl-de ə nā: «Nə je ə ai kom je ki ngakom je ə?» 34 Ba gō dije ki isi gəi dək wuki ka kin, ningə əl ə nā: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. 35 Tado dəw ki nje ra ndigi lə Luwə ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

4

Kuji ta ki dō nje dibi ne ti
(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

1 Jəju ilə ngirə kadi ndo dije ne kadi ba bo ti 6əy. Kosi dije ngay kawī-naa gəi gide, adi aw, əl isi me to ti, nangi dō ba ti. Kosi dije ai ngangi ba ti ne, təli kamde ki dōe ti. 2 Jəju ndo-de ne je ngay me kuji ta je ti. Me ne ndo ti lie, əl-de ə nā: 3 «Nje ndər kare aw kadi dibi ne, 4 ningə dəkagilo ti ki a ilə kō, kə ko je ki madi tosi ngangi rəbi ti adi yəl je rai oī maki. 5 Kə ko je ki nungī tosi dənangi njəkirə ti, adi lo kadi ingəi dənangi asi tam iləi ngirəde to goto. Nə ke ə tōgi kalangi ba, tado ngirəde to tane. 6 Loki kadi əsi ningə, ngan ko je ka kin ndoləi mbaw, 6a go ti, tuti kurim, tado ngirəde aw nangi boy al. 7 Kə ko je ki nungī, tosi dan kon je ti, adi kon je tōgi ndəmi-de mbəl, lo kadi

andi goto. 8 Nə kə ko je madi tosi dənangi ti ki maji. Be ə, tōgi kalangi ba, adi andi. Ki nə je andi asi kuti mita, njé ki nungī andi asi kuti mehe, taa njé ki nungī 6əy andi asi 6u kare tō.» 9 Go ti ningə, Jəju əl-de ə nā: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n dō ta 6a, kadi oo dō ta kin maji!»

MBari ə Jəju ndo ne ki kuji ta je ə?
(Mt 13.10-15; Lk 8.9-10)

10 Loki kosi dije awi ningə, njé ki njé nay sie, ki njé ndo je lie ki dōgi gide e joo, dəji-e kadi ər-de gin kuji ta je ki ndo-n ne kadi ngəri. 11 Ə əl-de ə nā: «Səi, Luwə tēē ki dō ne ki to lo 6əyō ti ki əji dō kō6e lie adi səsi. Nə ndəgi dije ki ai taga, ingəi ne ndo je pəti ki kuji ta. 12 E be mba kadi,

“Re gōi lo maji ka ooi ne əl nim,

Re ooi dō ta maji ka gəri me əl nim,

Tado re gəri me ningə,

A təli rōde go Luwə ti kadi Luwə iyə go majal je lade kō”.*»

Jəju or me kuji ta ki əji dō nje dibi ko
(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

13 Jəju əl-de ə nā: «İgar me kuji ta kin al a? A re igəri me kuji ta kin al ə a rai ban ə a igəri ndage je ə?» 14 Nje kilə kō, ne kilə lie e Poy Ta ki Maji lə Luwə. 15 Kə ko ki tosi ngangi rəbi ti, əji dō dije madi ki ooi ta lə Luwə, ningə *Satə re ər ta ki ooi ka kin mede ti kalangi ba kō. 16 NGa ningə, əi je ki tosi dənangi njəkirə ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə ningə, taaı langisi ba ki rənəl, 17 nə ta kin, ilə ngirəne mede ti al. Əi dije ki njé kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kō je, ə se kində kamndoo ki mbata ta lə Luwə re 6a, iyəi kadi-me lade kō kalangi ba. 18 Kə ko ki tosi dan kon je ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə, 19 nə me ka sururu dō ne je ti ki dənangi ti, ki ra ta ne maji je ki dənangi ti, taa 6o ne je ki rangi ki dangi dangi, uti dō ta ki ooi, adi lo kadi andi goto. 20 Ningə, ndəgi kə ko je ki tosi dənangi ki maji ti, əji dō dije ki ooi Poy Ta ki Maji, ningə taaı mede ti, ə tēēi ki kandidate tō. Ki madi je andi kuti mita je, kuti mehe je, ki 6u kare je.

Kuji ta ki əji dō lambi
(Lk 8.16-18)

21 Ningə Jəju təl əl-de 6əy ə nā: «Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo dō ti, ə se ində gin tirə ti a? A ində dō ne ti taa. 22 Nə je pəti ki e ki ra gidi ngəy ti, a to taga ta kəm dije, ə ne je ki e ki ra lo 6əyō ti, a to ki taga pay to. 23 Re dəw aw ki mbine mba koo-n dō ta ningə, kadi oo maji.» 24 Jəju təl əl-de 6əy ə nā: «Maji kadi uri mbisi maji oi dō ta, 6i oy ki nōy be al. 6a kadi igəri təki go rəbi ki igangii ta dō dije kin ə Luwə a gangi-n ta dōsi ti tō. Ningə ta ki gangi ki dōsi ti a itə e ki səi igangi dōde ti kin 6əy. 25 Be ə, dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e dō ti 6əy. Nə dəw ki

* 4:12 Ejay 6.9-10

ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa bay.»

Kuji ta ki oji do kandi ne ki dibi

²⁶ Jaju tal al-de bay a na: «Kobe la Luwa to ta daw ki aw dibi ne me ndor ti lane be. ²⁷ Go ne dibi ti kin, re nje ndor to bi a se, to bi al ka, kondi ki kada, ne ki dibi, iba a isi togi to, ki kanji kadi nje dibe gar-n rabi ki isi togi-n. ²⁸ Nangi wa ki darone, ra adi ko iba a togi, kade tee, ninga go ti gogi, or done, a andi. ²⁹ Ninga dokagilo ki do ko kar asi lo kij ti, daw re ije ko tado naye asi.»

Kuji ta ki do ka kagi ti ki bari-e mutadi (Mt 13.31-32; Lk 13.18-19)

³⁰ Jaju al-de bay a na: «Ri a j-a j-uni kadi j- ojii kobe la Luwa a? E se kuji ta ki ban a j-a j-un kadi j-al-n ta ki do ti a? ³¹ Kobe la Luwa to ta kandi ne ki bari-e mutadi kin be. E kandi ne ki du ita kandi ne je pati ki daw isi dibi donangi ti ne. ³² Loki daw dibe ninga, togi a tal kagi tay ki bo, ita ndagi kagi tay je pati. Bajie je ki toi, boyi ngay, kadi yal je uwai lo kisi do ti.» ³³ Ki kuji ta je ngay ki toi be, ki dije asi kadi gari, a Jaju ndo-n-de ta la Luwa. ³⁴ Ta ki kadi al-de ki kuji ta al, goto. Ninga dokagilo ki nayi ki nje ndo je lane wa par ba, or-de me pati.

Jaju ndangi nal ade a lo ka ti (Mt 8.18, 23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Me ndae ti noo, do ji lo sol ti ninga, Jaju al nje ndo je lane a na: «Adi ji gangi ba, j-awi dame ti ki kare.» ³⁶ Iyaji kosi dije, ninga nje ndo je awi ki Jaju me to ti ki re e ti kate. To je ki rangi dani-e. ³⁷ Ninga, nal ki bo ngay ba sade busi do bati. Pulum ta man inda kadi to bigim bigim adi man isi rosi to. ³⁸ Jaju la ne gati-n done, a to mongi to ti, isi to bi. *Nje ndo je lie ndali-e ki no tade ti ai na: «Nje ndo, j-isi j-oy be ka oo al a?» ³⁹ Jaju ndal do bi ti, ndangi nal, a al man ba a na: «A lo ka ti! Adi lo to jijiji!» Loe ti noo, nal ta kaa adi lo tal to jijiji. ⁴⁰ Ninga, Jaju al nje ndo je lane a na: «Ra ban a ibali be a? Biti bone ka adi mesi al bay a?» ⁴¹ Bal rade ngay, adi daji-naa ta dande ti ai na: «Daw a wa kam e na a, nal je ki ba je ka ooi ta lie be a?»»

5

Jaju tuwa ndil je ki majal do dingam ti donangi Garasa ti (Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Jaju ai ki nje ndo je lane teeji gidi ba ti, donangi ti la dije ki Garasa ti. ² Loki Jaju i me to ti ur nangi ninga, taji naa ti noo, daw madi kare ki aw ki ndil ki majal rone ti, tee do badi je ti re inge. ³ Daw ka kin ra be do badi je ti. Re e ki kula gindi ka, daw kare ki asi doe lo ka ti goto. ⁴ Dooi-e ki kula gindi nja bay bay, taa ilai kangila gindi njae ti to. Na gangi kula

gindi riw riw, taa tati gindi nosi nosi to. Daw ki asi kuwe gin togine ti goto. ⁵ Dokagilo je pati, kondi ki kada, lo njiye e do badi je ti ki dan mbal je ti ki wuy ki kur tane ti. Ninga tijarone gangi bati bati ki gaji mbal je. ⁶ Loki oo Jaju say nu bay ninga, ay ki ngodi re asi makasine nangi nge ti. ⁷ Ninga ur kol ki togine ngay a na: «Jaju ki NGon la Luwa ki nje kisi dara ti taa nu, e ri a ige rom ti a? M-uwu njai me to Luwa ti, adi-m ko al!» ⁸ El ta kin be tado ta ki Jaju al-e a na: «I ndil ki majal, itee ko ro dingam ti kin.» ⁹ Jaju daja a na: «Toi na na?» E tal al-e a na: «Tom na "kosi nje ro je", mbata ji bay ngay.» ¹⁰ No ki do Jaju ki nja naa ti nja naa ti kadi tuwa-de ko me be ti kin al.

¹¹ Dokagiloe ti kin, kosi kasongi je ngay a usoi ne kadi mbal ti noo. ¹² NDil je ki majal noi do Jaju ti ali-e ai na: «ftuwa je j-aw dan kasongi je ti kam, j-ur mede ti.» ¹³ Jaju ndigi sade do ti, adi teeji me dingam ti ka kin, a awi uri me kasongi je ti. Taji naa ti noo, kosi kasongi je ki asi dibi joo kare, bingai-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, adi ayi-naa man oyi. ¹⁴ Nje ngam kasongi je ayi-naa awi me be bo ti, ki me ndor je, ori poy ne ki ra ne kin dije, adi dije awi kadi n-ooi ne ki ra ne ka kin. ¹⁵ Loki dije ka kin rai teeji ro Jaju ti ninga, ooi dingam ki aw ki ndil je ki majal ka kin isi rae ti. Ooi-e kadi isi ki angal ki maji, taa isi ki kibi rone ti to. Ne je kin ra adi bal rade ngay. ¹⁶ Ninga dije ki awi lo ne je ti ki Jaju ra, ori madide je poy ne ki tee do dingam ti ki aw ki ndil je ki majal, ki ne ki tee do kasongi je ti. ¹⁷ Be a, ilai ngari kadi noi do Jaju ai na: «Njai ba, iy do donangi laje, a aw.» ¹⁸ Dokagilo ti ki Jaju isi al me to ti gogi ninga, dingam ki Jaju tuwa ndil je ki majal me ti ka kin daja kadi n-aw sie. ¹⁹ Na Jaju odi al, a al-e a na: «Oti aw be dan noji je ti, or-de poy ne ki BaBe ra sai ki koo kam-to-ndoo ki ati bal ki oji dai ti kin.» ²⁰ E be a, dingam ka kin oti aw donangi be bo je ti ki dogi, or poy ne je ki Jaju ra sie. Dije pati ki oy ta kin, ati-de bal.

Ta la ngon la Jayrusi ki ta la dane kin nje moy masi (Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Loki Jaju tal aw gidi ba ti ki to ninga, kosi dije ngay kawinaa roe ti kadi ba ti. ²² Ninga dingam kare ki dan nje kun do kay kaw-naa ti la *Jipi je, ki tae na Jayrusi re. Loki oo Jaju ninga, osi nangi njae ti, ²³ no doe ti ki man kamne a na: «NGonm ki dane ki du isi oy. Njai ba, kadi aw inda jii doe ti adi inga ro nga, a oy al.» ²⁴ Jaju oti aw sie, ninga kosi dije ngay nijiyai goe ti, mborai-e ki yo je ki ne je.

²⁵ Dane kare ki moy masi ade ko bal dogi gide e joo e dan kosi dije ti noo. ²⁶ Moy kin ade ko ngay, adi ay ngodi ninga to go dije ti ki nje ra dije moy, na tuji ne kanga lane do ti ko kare, ninga inga ko jide ti ta kanga yo. Moy

aw ki kate tæ kaw par par, ne ki to soti goto. ²⁷ Dane ka kin oo ta læ Jæju. Be æ, dan kosi dije ti, re ki ræbi ki gidi Jæju ti, odi ta kibi lie. ²⁸ MBata al mene ti æ na: «Kin æ re ta kibi lie par æ m-odi æ, röm a nga.» ²⁹ Ningæ taji naa ti nõõ par gin mæsi lie gangi, adi gær me rone ti tæki rone nga ngata. ³⁰ Loe ti nõõ, Jæju gær me angalne ti tæki tægi tæe rone ti. Be æ, tal kænne gogi dan kosi je ti, dæji-de æ na: «Næ æ odi ta kibi læm æ?» ³¹ *Æ njé ndo je lie æli-e æi na: «J wa igær maji kadi kosi je mboræi-ni ki yo je ki ne je, æ ital idæji æ na: “Na odi-m bæy a?”» ³² Næ Jæju nay ki lo go lo ti gæ gidine kadi n-oo dæne a wa ki ra ne kin. ³³ Bæl ra dane ka kin ngay, adi dadi par par, mbata gær ne ki ra-e me rone ti. Be æ, re osi nangi nja Jæju ti, æl-e ta je ki røjeti pæti ki to mee ti. ³⁴ Næ Jæju æl-e æ na: «NGonm, kadi-me læi aja. Aw ki lapiya, æ kadi ingæ rø nga do moy ti læi.»

³⁵ Loki Jæju a æl ta bæ bæy ningæ, dije madi jii me kæy ti læ Jayrusi, ki e ki bo do kæy kaw-naa ti læ jipi je, ræ æli Jayrusi æi na: «NGoni oy, itapi Nje ndo, al ngata.» ³⁶ Loki Jæju oo ta kæalde be ningæ, use do ti al, æ æl ki bo ki do kæy kaw-naa ti æ na: «Adi bæl rai al, adi mei par!» ³⁷ Jæju ogi kadi dije awi sie, næ iyæ Piyar nim, Jaki nim, Jæ ki ngoko Jaki nim par æ adi awi sie. ³⁸ Loki ræi tæe be læ ki bo ki do kæy kaw-naa ti ningæ, Jæju oo dije ki isi singæi sokito, isi nõi je, uri wuy je. ³⁹ Jæju ur me kæy ti ningæ, æl-de æ na: «Ra ban æ dije singæi do-naa ti sokito ki nõ be æ? NGon oy al, na to bi kare.» ⁴⁰ Dije ibæi Jæju kogii. Be æ, Jæju adi dije pæti tæe taga, ningæ baw ngon nim, kqõn ngon nim, njé ndo je lie ki dani-e nim par æ awi sie me kæy ti ki ngon to ti. ⁴¹ Jæju uwæ jii ngon, æl-e æ na: «Talita kumi!»* Adi kør me na: «NGon ki dæne, m-æli m-æ na, j taa!»

⁴² Taji naa ti nõõ, ngon ki dæne j taa, njiyæ, tado bæle e dægi gide e joo. Ne ki Jæju ra kin æti dije bæ ki dum. ⁴³ Lo kin ti, Jæju dæji-de kadi æli ta ne ki ra ne kin dæw madi al. Ningæ, æl-de kadi adi ne kuso ngon ki dæne ka kin uso.

6

Dije ki Najaræti ti taai me Jæju al (Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Jæju j loe ti nõõ, aw bæ bo ti ki tægi ti*, naa ti ki njé ndo je læne. ² Loki ndo ta kææ læ *Jipi je asi ningæ, Jæju ilæ ngira ndo dije ne me kæy kaw-naa ti læ jipi je. Dije ngay ki oi ne ndo lie, ne ndo kin æti-de bæl, adi æli æi na: «Dæw kam, ingæ ne ndo kin ra æ? Æ næ æ ade gosi ta ki æti bæ be kin æ? Tægi ki ra-ne ne kõi je ki æti bæ be kin ingæ ra æ? ³ Ma nje kijæ kægi wa ka am wa? E ngon læ Mari al a? Jaki je, ki Jose je, ki Judi je, ki Simo je, æi ngakoe je al a? Taa, konane je ka isi sæje ne tæ al a?» Ta ki dæji kin ogi-de kadi adi mede Jæju. ⁴ Be æ,

Jæju æl-de æ na: «Nje kæl ta ki ta Luwæ ti bæ, e me bæ kõi je, ki dan nõje je ti, ki me kæy ti lie æ dije a kidi-e ti.» ⁵ Lo kadi Jæju ra ne kõi ki æti bæl me bæ ti ki Najaræti ti goto, næ indæ jine do njé moy je ti ki næ je gandi gandi par, adi-de ingæi rø nga. ⁶ NDæji Jæju ngay ki mbata mbati ki mbati kadi-e mede.

Jæju ilæ njé ndo je læne ki dægi gide e joo (Mt 9.35; 10.1, 5-14; Lk 9.1-6)

Jæju njiyæ ki ngan bæ je ki gugæ do Najaræti, ndo dije ne. ⁷ Ningæ, Jæju bæ njé ndo je læne ki dægi gide e joo, æ ilæ-de joo joo. Adi-de tægi do ndil je ti ki majal tæ. ⁸ Jæju ndær mbide kadi uni ne kare mbata do ræbi al, næ gøl kare ba par. Æl-de æ na: «A uni ne kuso al nim, bæ al nim, taa a bigiri la me kulæ do bædisi ti al nim tæ. ⁹ Hæi sa njasi ti, æ awi ki kibi kare ba.» ¹⁰ Kin æ uri me kæy ti madi, æ uwæ sæsi rone ti æ, isi ti ratata ndo kawsi ti. ¹¹ Æ re lo madi ti, æ dije mbati kuwæi sæsi ki røde ti, æ se mbati koo do ta læsi, loki isi tæe me bæ ti kin ki taga ningæ, indæ bu ki njasi ti kæt, mba kadi to tæ ne ndæji ndude. ¹² *Njé ndo je awi ilæi mbæ Poy Ta ki Maji mba kadi dije iyæi kalde ki majal kæ. ¹³ Tuwæi ndil je ki majal ngay taa uri yibi do njé moy je ti ngay adi ingæi rø nga tæ.

Koy Jæ Batisi (Mt 14.1-12; Lk 9.1-6)

¹⁴ NGær *Erodi oo ta læ Jæju, tado tæba lie asi lo je naki naki. Dije ki næ je æi na: «Jæ Batisi j taa dan njé koy je ti. Gine kin æ aw-n ki tægi mba ra-n ne je ki æti bæ bæl.» ¹⁵ Nje ki nungi æli æi na: «E Eli ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti.» Njé ki næ je bæy æli æi na: «E nje kæl ta ki ta Luwæ ti tæ njé ki ræi kate kin be tæ.» ¹⁶ Loki Erodi oo ta kin ningæ, æl æ na: «E Jæ ki ndo ki madi gangi dæe ka æ j lo koy ti.»

¹⁷ Erodi æl be, tado ndo ki adi uwæi Jæ, dæoi-e ki sæn, ilæi-e dangay ti, mbata læ Erodiyadi, ki ne ngokoe Pilipi, ki tæe nene ti, ¹⁸ æ Jæ æl-e ta do ti æ na: «E go ti al kadi itaa ne ngokoi, nei ti*.» ¹⁹ Wongi ra Erodiyadi do Jæ ti ngay, adi sangi ræbi tæl-e, næ asi tæl-e al. ²⁰ Tado Erodi bæ Jæ, gær kadi e dæw ki nje ra ne ki dana, taa e dæw ki ay njay tæ. Be æ, Erodi ngæm-e-n maji. Loki Erodi oo ta kæ Jæ ningæ, ta kin uwe ki ta, næ be ka, Erodi ge koo ta kæ Jæ par par. ²¹ NDæ ki maji ki Erodiyadi isi sangi kate kate ka ne nga. Adi e ndo rønæl kõi Erodi, æ Erodi adi rai ne kuso. Ningæ ndoe ti kin, Erodi bæ ki bo je læne nim, bæ njé kun do njé rø je læne nim, taa bæ njé tæba je ki dængangi Gallie ti tæ. ²² Dækagilo kuso ne ti, ngon læ Erodiyadi ki dæne, ur kæy gode ti, ndam. Ndam læ ngon ki dæne kin næl Erodi ngay, taa næl dije ki bærdæ lo ne kuso ti ngay to, adi ngær al ngon ki dæne ka kin æ na: «Idæji-m ne ki mei ge par æ

* **5:41** Talita kumi: e ta arame ki Jipi je isi æli to dokagilo ti læ Jæju. * **6:1** Be ki Jæju tægi ti e Najaræti, donangi ti ki Gallie. † **6:11** Ta læ kindæ bu ki njæ ti kæ bæ, igqi Mt 10.14 ki ta ki do ti ki e gin ti nangi. * **6:18** Læbotiki 18.16; 20.21

m-a-m-adi.»²³ Erodi aw biti un ndune ki kibi ro ade a na: «Nē je pāti ki idaji-m, a m-a m-adi. Re e dābi kōbe lām ka a inga.»²⁴ Ngon ki dāne tēē aw taga, aw dāji kone a na: «E ri a kadi m-dāje a?»²⁵ Ngon ki dāne tal langisi ba aw rō ngar ti a-e a na: «Taki j-a-n taji-naa ti ne wa kin, kadi adi-m dō Jā Batisi me supira ti.»²⁶ Me ngar tuji oji-n dō nē ki ngon ki dāne dāje kin, nā lo kadi oge goto ki mbata kun mīndi ki un, taa ki mbata dije ki bar-de lo nē kuso ti tō kin.²⁷ Be a, taji-naa ti nōq, ngar un ndune adi asigar kare ki nje ngām-e kadi aw kāy dangay ti gangi dō Jā re-n.²⁸ Asigar aw gangi dō Jā me supira ti, re-n adi ngon ki dāne, ningā ngon ki dāne ka kin tāl-n adi kone.²⁹ Loki njē ndo je lā Jā oi poye ningā, rai uni nine awi dibi.

Jāju adi nē kuso dingam je dibi mi usoi
(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jā 6.1-15)

³⁰ Loki njē kaw kilā je tāli lo kilā je ti lāde ningā, kawī-naa rō Jāju ti, ori-e poy nē je ki rai ki nē je ki nē je ki ndoi dije adi-e oo.³¹ Kosi dije ngay awi nim, tāli nim adi lo kadi njē ndo je ingāi ngon dākagilo ndi be kadi usoi nē ka goto. Be a, Jāju a-l-de a na: «Trai adi j-awi lo ki dije gotoi ti mba kadi ori kēā ndāy.»³² Be a, ali me to ti mba kaw kōsi rōde ngarangi, lo ki dije gotoi ti.³³ Dije ngay ooi-de lo kawde ti, a gari-de bati tō. Dije jī bē bo je ti ki dangi dangi, ayi-naa ki njade bur bur awi kate, lo ki Jāju ki njē ndo je isi awi ti.

³⁴ Loki Jāju un nangi me to ti ningā, oo kosi dije ngay. Loki oo-de, oo kām-to-ndoo lāde, tādō ai tō bati je ki nje kul-de goto be. E be a, Jāju un dākagilo ngay ndo-n-de nē.³⁵ Loki kadi yatī rōne ki bāme taa njē ndo je oti ki rō Jāju ti a-li-e ai nā: «Lo ki j-ai me ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningā kadi isi ur tō.³⁶ Maji kadi ituwā dije kam adi awi ki lo ndor je ti, ki ngan bē je ti, ndogi nē kuso usoi.»³⁷ Nā Jāju tēl a-l-de a na: «Sai je wa adi-de nē usoi.» Ningā, njē ndo je dāji-e ai nā: «Kadi j-aw jī ndogi mapa asi silā bu joo[†] j-adi-de usoi wa?»³⁸ Jāju tēl a-l-de a na: «Mapa ki jisi ti e ban a? Awi dan dije ooi.» Loki awi dan dije ti, dāji ningā, tāli a-li-e ai nā: «Mapa e mi, a kanji joo tō.»³⁹ Jāju un ndune adi-de kadi adi dije isi nangi ki kute kute dō wale ti ki mbal.⁴⁰ Be a, dije uwai-naa bu bu je, kuti mi kuti mi je, a isi nangi ki bare bare.⁴¹ Jāju oyi mapa ki mi ki kanji ki joo, un kāmne ki taa, al ta ki Luwā mba kadi njangi dō nē kuso kin. Go ti, Jāju uwā mapa je ka kin gangi naa ti a adi njē ndo je kadi lābi kosi dije. Kanji je ki joo ka, Jāju lābi dije pāti tō.⁴² Dije pāti usoi nē ndani maji.⁴³ Ningā, njē ndo je oyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dōgi gide e joo bāy.⁴⁴ Dije ki usoi nē kin asi dingam je dibi mi.

Jāju njiyā dō man ti
(Mt 14.22-33; Jā 6.16-21)

⁴⁵ NDāy ba go ti, Jāju osi njē ndo je lāne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kate nōne ti, ki kaw ki bē bo Bētisayda ti nu. Ningā dākagilo ti kin, e a tuwā kosi je kadi awi.⁴⁶ Loki Jāju adi-de awi ningā, oti aw dō mbal ti mba kal ta ki Luwā.⁴⁷ Loki lo ndul ngata ningā, to e dan bati, a Jāju e ki karne ba a nay nangi gogi.⁴⁸ Jāju oo kadi njē ndo je lāne ingāi kō ngay lo kōsi to ti, tādō nāl ilā, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. Dan lo ti bā, Jāju jī a njiyā dō man ti, isi aw ki rōde ti, ningā ge kadi n-dā tade bāy.⁴⁹ O loki ooi-e a njiyā dō man ti ningā, ooi kadi e muwā daw yo, adi uri kāl.⁵⁰ Oti je wa pāti ooi-e, adi bāl rade ngay. Nā kalangi ba, Jāju a-l-de a na: «Adi mesi osi nangi nā e mi, a ibali al!»⁵¹ Jāju al gode ti me to ti ningā, gin nāl gangi. Nē je kin a-ti-de bāl ngay.⁵² Tādō ki rojeti, njē ndo je gari kām nē ki Jāju ra oji dō mapa kin al, ki mba me nga lāde.

Jāju adi rō nga njē moy je dōnangi
Gōnajarati ti
(Mt 14.34-36)

⁵³ Loki Jāju ai ki njē ndo je lāne indai ba gangi ningā, tēēi dōnangi Gōnajarati ti, indai to lāde nangi.⁵⁴ Loki uri nangi taa par a, dije gari Jāju;⁵⁵ adi ayi-naa ngōdi asi bē je ki dōnangi Gōnajarati ti naki, naki. Dije ilai rōde, oyi njē moy je lāde me nē koti njē moy je ti, rai sādē rō Jāju ti.⁵⁶ Lo je pāti ki aw ti, ngan bē je, ki bē bo je, ki lo ndor je, dije rai ki njē moy je buki-de ta mbalo ti, a nōi dō Jāju ti kadi iyā njē moy je adi oti ta kibi lie par a a ingāi rō nga. Ningā, njē ki oti ta kibi lie, ingāi rō nga tō.

7

Jāju ki nē jibāl bē
(Mt 15.1-9)

¹ *Parisi je ki njē ndo ndu-kun je madi jī Jorijalām ti, kawī-naa dō Jāju ti.² Ningā ooi kadi njē ndo je lie ki madi je usoi nē ki jide ki yoro, ki kanji togī ki go jibāl rae ti.³ NGA ningā tāki rojeti, Parisi je ai ki *jipi je ba pāti, a usoi nē ki kanji kadi a togī jide kadi ayi njay al. Adi e kinds kām go nē jibāl bē ti lā kade je.⁴ Be tō a, re tāli suki ti ningā, a ndogi man rōde suki suki bāy taa a usoi nē. Awi ki nē jibāl bē je ki rangi ngay ki indai kāmde go ti bāy tā togī nē kāy man je ki ngo je ki ngoo ningā-kasi je, ki go rābi ra-e ti.

⁵ Parisi je ki njē ndo ndu-kun je dāji Jāju ai nā: «Mba ri a njē ndo je lāi tāli rōde go nē jibāl bē ti lā kaje je al a? Usoi nē ki jide ki yoro ki kanji togī kin me nā ri a?»⁶ Jāju ilā-de ti a nā: «Ta ki Luwā al ki ta nje kāl ta ki tane ti Ejay

† 6:37 Silā kare, dākagilo ti lā Jāju, e la ki lo ra kilā ndo ti ndo kare. Adi silā bu joo e la ki lo ra kilā ndo ti ndo bu joo.

dosi ti e ta ki rōjeti. Səi njé kədi kəm dije, tado Luwə adi Ejay ndangi ə nā:
 “Gin dije kin əsi gonm ki nda tade kare,
 Nə mede e say səm.

⁷Təji ki isi iləi dəm ti, ndae goto,
 Tado nə ndo je ki isi ndoi dije ka,
 E kəm-kədi ki i rō dije ti to.”*

⁸Jəju əl-de ə nā: «Iyəi ndu-kun lə Luwə dəbi kare, ə itəli rōsi go nə jibəl 6e ti lə dije yo.»

⁹Ningə, Jəju əl bəy ə nā: «To rōsi al kadi iyəi go ndu-kun lə Luwə kalangi ba mba kadi ingəmi go nə jibəl 6e ləsi! ¹⁰Təki rōjeti, *Moji ə nā: “Jsi gon bawi ki kōi.” Taa əl bəy ə nā: “Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koy.”*
¹¹Na səi, əli əi nā: “Re dəw madi əl bawne ə se kone ə nā: «Nə maji je ki re m-a m-əsi-n soli ə e korbə,» adi e kadi-kare lə Luwə.” ¹²E kin oji kadi uti ta rəbi kadi dəw madi ra nə əsi-n sol bawne ə se kone. ¹³Igoi tuji ki isi tuji ta lə Luwə ki nə jibəl 6e ləsi, ki isi indoi dije ki kəte kəte kin oi! Taa nə je ki rangi ki toi be ngay ki isi rai e nōq bəy.»

Nə je ki a ra dəw adi ay njay al ta kəm Luwə ti

(Mt 15.10-20)

¹⁴Go ti ningə, Jəju bar kosi dije ki rəne ti bəy ə əl-de ə nā: «Səi pəti, uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee to.» ¹⁵Nə madi ki i taga aw me dəw ti, ki a tal-e nə ki to nje ti goto. Nə nə ki i me dəw ti ə a tal dəw nə ki to nje ti. ¹⁶[Re dəw madi aw ki mbine kadi oo-n dō ta ningə, kadi oo.] ¹⁷Loki Jəju iyə kosi dije, ə tal aw me kəy ti ningə, njé ndo je lie dəji-e kadi or-de gin kuji ta ka kin. ¹⁸Jəju əl-de ə nā: «Adi səi je wa ka igəri nə al to a? Igarı me ta ki m-ge kəl kin al a? Nə pəti ki i taga ki aw me dəw ti, nə kare ki a tal-e ki nje ti goto. ¹⁹Təki rōjeti, nə je kin pəti awi ngame ti al, nə awi kandae ti yo, 6a go ti, tēgi kō.» Ta lə Jəju kin taji kadi nə kuso je pəti əl ki kay njay. ²⁰Ningə Jəju əl-de bəy ə nā: «Nə ki i me dəw ti ə e nə ki nje tal dəw nə ki to nje ti. ²¹E me dəw ti kəy, e ngame dəw ti ə, mar ta je ki majal isi tēgi ti, ki kaya ki ra, ki 6ogi, ki təl-naa, ²²ki kuwə marim, ki ra kəm-nda nə, ki me ndul, ki kədi-naa, ki nə ra ki go rəbe ti al, ki kōji rō, taa kilə ra je ki to mbə to. ²³Nə je kin pəti i me dəw ti, ningə əi ə tali-e nə ki to nje ti.»

Dəne ki mba adi mene Jəju

(Mt 15.21-28)

²⁴Jəju i loe ti nōq ningə, aw dōnangi ti ki Tir. Aw ur me kəy ti madi, ge kadi dije gəri gone al, nə loe goto. ²⁵Təki rōjeti, re wa ki Jəju re tēgi ngə par ə, dəne madi ki ndil ki majal isi adi kō ngone ki dəne oo ta lie, ə ay re osi nangi njae ti. ²⁶E dəne ki e Jipi al, 6e koje e Pənəsi, dōnangi Siri ti. Nō ki dō Jəju ti kadi tuwə ndil ki majal ki isi adi kō ngonne kin kō. ²⁷Nə Jəju əl-e ə nā: «Iyə adi ngan je ki me kəy ti usoi

asi-de bəy taa. Tado e go ti al kadi dəw un nə kuso lə ngan je, ilə adi ngan bisi je.» ²⁸Ə dəne ka kin ilə ti ə nā: «E rōjeti Bəbe, nə ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabila ti, a usoi yongiro nə je ki tēgi ta ngan je ti tosi nangi to.» ²⁹Ningə Jəju əl-e ə nā: «Ta kul ta ki tēgi tai ti kin, əi aw 6e ləi, tado ndil ki majal tēgi me ngoni ti ki dəne kō ngata.» ³⁰Dəne ka kin tal aw 6e ningə, ingə ngonne, to dō tirə ti kare, mbata ndil ki majal ka kin tēgi rəe ti kō.

Jəju adi nje mbi bəy oo ta

³¹Jəju i dōnangi Tir, gangi Sido, ningə ində dōnangi 6e bo je ki dōgi gangi bəy taa re tēgi ta ba Galile ti. ³²Dije rəi ki dingəm kare ki mbie bəy, ki lo kəl ta to rəe, rō Jəju ti, dəji-e kadi ində jine dōe ti, kadi ingə rō nga. ³³Jəju or-e ki kare ba aw sie say ki kosi dije. Loki tilə ngan jine je mbi nje moy ti ningə, tibi man tane ədi-n ndon dingəm ka kin. ³⁴Go ti ningə, Jəju un kəmne ki dōra ti, ilə kəə puu, ə əl ə nā: «Epata» (kər me ta kin nā: imbuti). ³⁵Taji naa ti nōq par ə mbi dingəm ka kin mbuti, ə ndone tuti adi əl ta ay njay njay. ³⁶Jəju ndor mbi dije ki oy nə kin kadi dəw əl tae kəte adi dəw ki rangi oo al. Loki ndor mbide ki nja naa ti naa ti kadi dəw or poy nə kin al ningə, kadi be bəy ə dije ori poy nə rae ki kəte kəte. ³⁷Nə ra Jəju əti kosi dije 6əl ngay adi əli əi nā: «Nə rae je pəti maji: Ra njé je ki mbide bəy adi ooi dō ta, taa ra mbiki je adi əli ta to.»

8

Jəju adi nə kuso dije dibi sō

(Mt 15.32-39)

¹Me ndo je ti kin, kosi dije ngay kawı-naa təki rangi bəy dō Jəju ti. Ningə, nə ki kadi usoi goto. Be ə Jəju bar njé ndo je ləne əl-de ə nā: ²«M-ə kəm-to-ndoo lə kosi dije kin, tado ndo mitə 6one əi səm naa ti, ningə nə ki kadi usoi goto. ³Re m-tuwə-de madi awi 6e ki mede ki 6o ba ə, 6o a taa tōgide rəba, tado njé ki madi dande ti i say ə rəl.» ⁴*Njé ndo je lie tali əli-e əi nā: «J-a j-ingə mapa ra dilə lo ti ne, ə a usoi asi-de ə?» ⁵Jəju dəji-de ə nā: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ə əli-e əi nā: «Mapa e siri.» ⁶Go ti ningə, Jəju əl kosi dije kadi isi nangi. Jy mapa ki siri ka kin jine ti, ra oyo Luwə dō ti ningə, gangi naa ti, ə adi njé ndo je ləne, kadi adi kosi dije. Be ə, njé ndo je taai ləbi kosi dije to. ⁷Awi ki ngan kanji je jide ti to. Jəju ra oyo Luwə dō ti ə adi njé ndo je ləne kadi ləbi dije to. ⁸Dije usoi nə ndani, adi, njé ndo je kawı ginde je ki nay, kare siri. ⁹Dije ki usoi nə, asi dibi sō. Go ti ningə, Jəju iyə-de adi awi. ¹⁰Kalangi ba go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne əli me to ti, awi dōnangi Dalmanuta ti.

Parisi je dəji nə kōji Jəju

(Mt 16.1-4)

11 *Parisi je jì nòò rài ningà, ilàì ngirè naji ta ti ki Jaju, 6a daji-e kadi ra nè kòji madi ki jì dora ti adi-de n-ooi. Daji-e be tã kulã ki kiyã mba kuwã-n dãw. 12 Jaju ilã mene puu, ã ãl-de ã nã: «MBari ã dije ki dõkagilo ti ki ßone daji mba kadi n-ooi nè kòji ki ãti 6al ã? Tãki røjeti, adi m-ãl sãsi madi oi, nè kòji madi ki kadi dãw a ra ki mbata lãde goto.» 13 Be ã, Jaju iyã-de, ã al me to ti mba kaw dam ba ti ki kare.

*Ɔm la Parisi je nim, Ɔm la Erodi nim
(Mt 16.5-12)*

14 Me njé ndo je oy dã mapa ti ki kadi ãyi. E ki jide ti ki isi me to ti e kare ba par. 15 Jaju ndaji-de, ã ãl-de ã nã: «Oi maji! Adi kãmsi ãdi dõ rãsi ti, ãji-n dõ ãm lã *Parisi je, ki ãm lã Erodi*.» 16 *NJé ndo je naji-naa ta dande ti ãi nã: «Jaju ãl be tãdõ jì rãì ki mapa al!» 17 Jaju gãr ta ki mede ti, adi ãl-de ã nã: «Mba ri ã isi naji-naa ta dansi ti dõ mapa ti ki ãyi al ã? Igãri me nè je al ka 6ãy a? Kãmsi tãã dõ nè je ti madi al ka 6ãy a? Sãì dije ki ku dõsi goto a? 18 Kãmsi to mba kadi oi lo al a? Rãì mbisi kadi oi dõ ta al a? Mesi ole dõ ti al a? 19 NDõ ki m-lãbi mapa mi, dingãm je dibi mi kin, gindi mapa ki nay, ãyi kare ban ã?» Ningã ãli ãi nã: «J-õy kare dõgi gide e joo.» 20 «NGa ndõ ki, m-lãbi mapa siri dingãm je dibi sã kin, ginde je ki nay, ndõ ki ãyi kare ban ã?» Ningã ãli-e ãi nã: «J-õy kare siri.» 21 Lo kin ti, Jaju ãl-de ã nã: «Igãri al 6ãy a?»

Jaju adi nje kãm tã kare oo lo me be ti ki Bãtisayda

22 Loki Jaju ãi ki njé ndo je lãne rãì tããi me be ti ki Bãtisayda ti ningã, dije rãì ki nje kãm to kare rã Jaju ti. Dije ka kin ngi dõ Jaju ti kadi ãde. 23 Jaju uwã jì nje kãm tã ka kin, ã aw sie gidi be ti. Loki yom kãme ki man tane ningã, indã jine dãe ti ã dãje ã nã: «O nè madi a?» 24 NJe kãm tã gõ lo ningã ã nã: «M-o dije, nã to ã toi tã kagi je ã a njiyãì be.» 25 Jaju tãl indã jine dõ kãme ti nja kare 6ãy adi oo lo ay njay njay ngata. Ingã rã nga, ta oo nè je pãti ay njay njay tã. 26 Go ti ningã, Jaju iyã adi aw 6e lãne, ã ãl-e ã nã: «Oti tãl kaw me be ti kin gogi.»

*Piyãr gãr kadi Jaju e Kirisi, ki MBãti lã Luwã
(Mt 8.13-20; Lk 9.18-21)*

27 Jaju ãti loe ti nòò ningã, awi ki njé ndo je lãne ngan be je ti ki gidi Sãjare ti, ki Pilipi. Loki ãi dõ rãbi ti, Jaju daji-de ã nã: «Dije isi ãli ta ki dãm ti tãki mi nã ã?» 28 Æ njé ndo je ãli-e ãi nã: «Dije madi ãl nã jì Jã Bãtisi; njé ki nungi ãi nã jì nje kãl ta ki ta Luwã ti Eli; njé ki rangi 6ãy ãl nã jì ki kare dan njé kãl ta je ki ta Luwã ti.» 29 Ningã, Jaju tãl re daji-de ãi je wa ã nã: «NGa sãì wa ki dõsi, ãli ãi na mi nã ã?» Æ Piyãr ile ti ã nã: «Jì Kirisi, ki Luwã mbãte.» 30 Jaju ndaji-de ki tãgine kadi ãli ta kin kãte kadi dãw ki rangi oo al.

*Jaju ãl ta koynè ki kine lo koy ti
(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)*

31 Go ta je ti kin ningã, Jaju ilã ngirã kadi ndo-de tãki nè *NGon dãw n-a n-ingã kò ngay. *NGatõgi je lã *Jipi je, ki ki bo je lã njé kijã nè mãsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-ne. Dije a tali-ne, nã ndõ ki kò mitã lã ndõ koynè 6a, n-a n-tãã lo koy ti. 32 Æl-de ta je kin pãti ay njay. Piyãr ãr Jaju aw sie dãbi kare, ningã ilã ngirã kãl sie. 33 Nã Jaju tãl rãne, gõ njé ndo je lãne ningã ndangi Piyãr ki tãgine ngay ã nã: «Ital gogi *Sãta, ãr rãì kã gom ti! tãdõ mar ta lãì e mar ta ki jì rã Luwã ti al, nã e mar ta lã dije.»

34 Go ti ningã, Jaju 6ar kosi dije ki njé ndo je lãne, ningã ãl-de ã nã: «Re dãw madi ndigi njiyã gom ti ningã, kadi oo rãne tã nè madi al, kadi e wa un kagi-dãsi koy lãne, ã re un gom. 35 Tãki røjeti, dãw ki ge kaji rãne ne wa dãnangi ti ne a ti ta rãne. Nã dãw ki ti ta rãne ki mbata lãm, ã se ki mbata Poy Ta ki Maji, a aji rãne tã. 36 Kin ã re dãw ingã nè maji je ki dãnangi ti ne pãti tigã, nã ndile tuji ã, maje to ra be ã? 37 Nè madi ki dãw a adi ãr-n to ndilne to nòò a? 38 Tãki røjeti, re rã dãw madi sãl-e ki mbata lãm, ã se ki mbata ta lãm ta kãm dije ti ki njé ra kaya ki njé ra majal ki dõkagilo ti kin, mi NGon dãw m-a m-ra rãsãl dãe ti tã, ndõe ti ki ki m-a m-re-n me kãsi-gon ti lã Bawm, naa ti ki malayka je ki ayi njay.»

9

1 Jaju ãl-de 6ãy ã nã: «Tãki røjeti, adi m-ãl sãsi: dije madi dansi ti ne a ãyi al 6ãy ã, a ooi kõbe lã Luwã ki a re ki tãgine kin.»

*Jaju mbãl rãne
(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)*

2 NDõ mehe go ti ningã, Jaju ãr Piyãr nim, Jaki nim, tãa Jã nim to, ã al aw sãde dã mbal ti ki ngal, ki karde ba, say ki ndãge je. Loe ti kin nòò, Jaju mbãl rãne ta kãmde ti. 3 Kibi je lie ndolãì kãy kãy, tãa ndai nda ki dãw ki dãnangi ti ne ki kadi a togi kibi ãdi nda be goto. 4 Ningã lo kin ti nòò, Eli ãi ki *Moji tããi ki rãde ti hõy, a ãli ta ki Jaju. 5 Æ Piyãr un ta ãl Jaju ã nã: «NJë ndo dije, kin ã j-isi lo kin ti ne be par ã nãje ngay. J-a ra kãy-lo mitã: kare e yãì, kare e yã Moji, ã ki kare e yã Eli tã.» 6 Piyãr gãr ta wa bangi ki kadi ãl al, tãdõ ãi ki madine je ki joo pu, 6ãl rade ngay. 7 Ningã, taji naa ti nòò, kil ndi jì sãbi dãde lidu. Nti ta madi tãã me kil ndi ti ã nã: «E kãm e NGonm ki m-ndige ngay, ã oi ta lie.» 8 Ki kãm ki kindã jipi, njé ndo je gõi lo gã gidide, nã dãw kare ka ooi-e al. Jaju ki karne ba par ã ooi-e rãde ti. 9 Loki jì dõ mbal ti isi uri ki nangi ningã, Jaju ndaji-de kadi ãri poy nè ki ra nè ã ooi kin dãw madi al, biti kadi nè *NGon dãw n-tãã dan njé koy je ti. 10 *NJé ndo je tãli rãde go ta ti ki Jaju ãl-de, nã ke ã, gãri me ta ki nã: «Ki taa

* 8:15 Ɔm la Parisi je e nè ndo lãde ki ngom, ningã ãm la Erodi e mbati kun me kadi Jaju tã.

dan njé koy je ti kin» al, adi naji-naa ta do ti dande ti.

¹¹ Go ti, njé ndo je daji-e ai na: «MBarì ə, njé ndo ndu-kun je ai nə sɔbi kadi Eli re kate taa ə?» ¹² Jəju ilə-de ti ə nə: «E ki rɔjeti kadi Eli a re kate ɓay taa, mba kadi ra go nɛ je pəti adi asi-naa gogi. NGA ra ban ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə, sɔbi dəm mi NGon dəw ɓay ai nə: “NGon dəw a ingə kɔ ngay, taa dije a kidi-e to?” ə? ¹³ Təki rɔjeti, adi m-əl səsi madi oi, Eli re, ə dije rai sie nɛ ki mede ge, təkɪ ndangi me makitibi ti sɔbi-n dæ.»

*Jəju nga ngon ki ndil ki majal ade kɔ
(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43)*

¹⁴ Loki tali rai rɔ ndəgi njé ndo je ti ningə, oi kosi dije iləi-naa gəi dɔde wuki, ningə njé ndo ndu-kun je ə isi naji-naa ta ti sɔde to. ¹⁵ Loki kosi dije ooi Jəju ningə, ndəji-de ngay, adi ayi-naa bur bur ki rɔe ti, uwəi jie rai-e lapiya. ¹⁶ Jəju daji njé ndo je ləne ə nə: «Ta ri ə isi naji-naa ta do ti sɔde ə?» ¹⁷ Dəw madi kare dan kosi dije ti əl-e ə nə: «Nje ndo dije, m-re ki ngonm rai ti, tado e gin tɔgi ti lə ndil ki ra-e adi əl ta al. ¹⁸ Lo je pəti ki ndil kin i sie ti ningə, ige ile nangi, adi kulum tae ibə jugi jugi, ngə ngangine gururu gururu, ningə nda-je ray, ade to ta kagi be. Be ə, m-dəji njé ndo je lai kadi tuwəi ndil ki majal kin dæ ti kɔ, nə asi tɔgi al.» ¹⁹ Lo kin ti, Jəju un ta əl njé ndo je ləne ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki ɓone ki səi njé me nga je, kadi ta m-isi səsi dəkagilo ban ɓay taa adi mesi ə? Kadi m-a m-əsi ginsi dəkagilo ban ɓay taa ə? Irai ki ngon rəm ti ne.» ²⁰ Loki rai ki ngon rɔe ti ningə, taji naa ti nɔɔ wa ki ndil ki majal oo Jəju par ə, dadi ngon ka kin nangi nangi, ɓa man tae j i kulum mbuki mbuki, ningə bi-e ile nangi, ade nduguru nangi. ²¹ Jəju daji Bawə ə nə: «Dəkagilo ki ra ti ə nɛ kin ilə sie ngire ə?» Ə Baw ngon ile ti ə nə: «Ilə ngire lo ki ngon to du ba ɓay. ²² Ningə, taa taa ndil ki majal kin, isi sur-e tile ki poro je, ki me man ti je, kadi təl-e, ə re asi ra nɛ madi ə, oo kəm-to-ndoo ləje, ira sɔje.» ²³ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Re asi... kin əl be ki mba ri ə? Dəw ki adi mene, asi ra nɛ je pəti.» ²⁴ Ta naa ti nɔɔ, baw ngon əl ta ki ndune ki bo ə nə: «M-adi mem, nə kadi-me ləm ə e ngay al, ə ira səm!» ²⁵ Loki Jəju oo kadi kosi dije isi ayi-naa bur bur ki rɔe ti ningə, ndangi ndil ki majal ə nə: «I ndil ki majal ki nje ɓay mbi dije ki nje kadi dije əli ta al, m-un ndum kadi itee rɔ ngon ti ki kɔ, ə ire gogi al ratata!» ²⁶ NDil ki majal ka kin ur kəl, ra ngon adi dadi nangi nangi ki tɔgine ngay, ningə tɛɛ rɔe ti kɔ. NGon təl to təkɪ oy be, adi dije pəti ki ooi nɛ ki ra nɛ, əli əi nə: «Oy ngata.» ²⁷ Nə Jəju uwəi jɪ ngon un-e ur-e taa. ²⁸ Loki Jəju ur me kəy ti, ə njé ndo je lie isi sie ki karde ba, daji-e ai na: «MBarì ə je j-asi kadi

jɪ tuwəi ndil ki majal kin al ə?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «Kɔ ndil je ki be kin, dəw a tuwə-de ki go rəbi kəl ta ki Luwə taa.»

Jəju təl əl ta ki do koyne ti ki kine lo koy ti ɓay

(Mt 17.22-23; Lk 9.43-45)

³⁰ Əi, ɔti loe ti nɔɔ ningə, indəi dɔnangi Galile gangi. Jəju ge kadi dəw madi gər gone al. ³¹ Tado un dəkagilo mba kadi ndo-n nɛ njé ndo je ləne. Be ə əl-de ə nə: «A iləi-mi *mi NGon dəw jɪ dije ti kadi a taji-mi, ningə loki taji-mi oy ɓa, ndo ki kɔ mitə lə ndo koym ə, m-a m-ɪ taa lo koy ti.» ³² *NJé ndo je gəri me ta lie kin al, ningə ɓəli kadi daji-e ta do ti to.

Jəju un ta lə ngan je ki du ndo-n nɛ njé ndo je ləne

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Loki rai tɛɛi me ɓe ti ki Kapərnayim, ə uri me kəy ti ningə, Jəju un ta daji-de ə nə: «Ta ri ə kate isi naji-naa ta do ti do rəbi ti ə?» ³⁴ Nə təli isi kekeke, tado, do rəbi ti, naji-naa ta, kadi n-gəri se nɔ ə e ki bo wa? ³⁵ Jəju isi nangi, ningə ɓar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, əl-de ə nə: «Re dəw madi ge kadi n-e dəw ki dɔsəy ningə, maji kadi təl rone dəw ki dɔɔy ti nim, nje ra kilə ɓəə kadi ndəge je pəti nim to.»

³⁶ Go ti, Jəju un ngon ki du, ur-e dande ti, ə loki ore rone ti ɓa, əl-de ə nə: ³⁷ «Re dəw madi uwə ngon ki be kin rone ti me tɔm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m rone ti. Ningə, dəw ki uwə-m ki rone ti, e mi ə uwə-m ki rone ti al, nə e nje kilə-m ə uwe ki rone ti.»

*Dəw ki e nje kosi-m ta al e dəw ləm
(Lk 9.49-50)*

³⁸ Jə al Jəju ə nə: «Nje ndo dije, j-o dəw madi ki a tuwəi ndil je ki majal me tɔi ti, ə jɪ ndigi kadi j-ɔge do ra nɛ kin, tado e njiyə sɔje goi ti al.» ³⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «Oti kadi ɔgi-e do, tado dəw kare ki a ra nɛ ki əti ɓəl me tɔm ti ki kadi a təl kalangi ba əl ta ki majal dɔm ti goto. ⁴⁰ Təkɪ rɔjeti, dəw ki ɔsi-je ta al e dəw ləje. ⁴¹ Taa re dəw madi adi sɔi-naa man kəy me ngon kal man ti par, mbata ke ki səi dije lə Kirisi ka, dəwe kin, təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, a nal nɛ kigə go jɪ ləne al.

*NDəji-naa do majal ti
(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)*

⁴² «Kin ə təkɪ dəw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay ɓay mbata ti lie kadi dɔɔi mbal ki bo ngay minde ti, ə iləi-e me ba ti. ⁴³ Kin ə jii kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ingə kaji ki jii ki kare, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su, me por ti ki a oy al ratata kin. [⁴⁴] * ⁴⁵ Kin ə njai kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ingə kaji ki njai ki kare, itə kadi ingəm njai je joo pu, ə iləi-ni me por ti

✦ 9:12 Ejay 53.3; Pa je 22.7-18 * 9:44 Bar ta ki joo kin, dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kate ndangi.

læ su. [46] 47 Kin ə kəmi kare rai adi osi me majal ti ə, ɔr-e ile kə. Tado, e soti kadi ur kəbe ti læ Luwə ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kəmi joo pu, ə ilai-ni me por ti læ su. 48 Loki kode je ki me ti oyi al, taa por ki səm ti ka oy al ratata tə. 49 Təki rəjeti, dəw ki ra ka por kə je a ra-e adi ay njay, təki kati a ra-n ne kuso adi nəl be. 50 Kati e ne ki maji, nə loki nale goto ə, ri ə a rai kadi a təl nəl gogi ə? Ne ki kadi dəw a ra-n goto. Ningə maji kadi itəji hal ki maji ki rə-naa ti, ə isisi ki naa ki lapiya dansi ti.»

10

*Ta ki dō gangi-naa ti læ dāne ki dingəm
(Mt 19.1-9; Lk 16.18)*

1 Jəju j loe ti noq, aw dənangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. Kosi dije kawinaa gəi gide wuki bəy. Ki go jibəl ra-e ti læ Jəju, ilə ngirə ndo-de ne. 2 *Parisi je ɔti rəi rə Jəju ti, ningə kadi tə iyəi kulə uwəi-e-n me ta ti, dajəi-e əi nə: «NDU-kun adi ta rəbi kadi dingəm tuwə-n nene ə se adi ta rəbi al ə?» 3 Jəju dajəi-de ə nə: «NDU-kun ri ə *Moji adi səi dō ti ə?» 4 Əi təli əli-e əi nə: «Moji adi ta rəbi kadi dingəm tuwə nene, nə ke ə, kadi ade makitibi gangi-naa jie ti.» 5 Ə Jəju təl əl-de ə nə: «E ki mbata me ngə ləsi ə Moji ndangi-n ndu-kun kin adi səsi. 6 Nə lo kilə ngirə kində ne je ti, Luwə ra dingəm əi ki dāne. 7 E be ə, dingəm a iyə kone je ki bawne je, ə a tiyəi-naa ki nene, 8 kadi təli darə ki kare. Lo kin ti, a əi joo al ngata, nə a əi darə ki kare ba.» 9 Ningə ne ki Luwə dō naa ti, maji kadi dəw gangi naa ti dō. 10 Loki təli rəi be, njə ndo je lie dajəi-e ta dō ti bəy. 11 Ə Jəju əl-de ə nə: «Re dəw tuwə nene, ə taa dāne ki rangi ə, dəwe kin təl nje kuwə marim, tado nee ki kate isisi noq bəy. 12 A re e dāne ə mbati ngawne ə taa dingəm ki rangi ka, e nje kuwə marim tə.»

*Jəju njangi dō ngan je ki du
(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)*

13 Dije rəi ki ngan je ki du rə Jəju ti kadi njangi dōde, nə njə ndo je kəli sədə. 14 Loki Jəju oo kilə ra njə ndo je ləne ningə, nəl-e al adi əl-de ə nə: «Iyəi ngan je ki du adi rəi rəm ti, ɔti kadi ɔgi-de ta rəbi, tado kəbe læ Luwə e yə dije ki toi tə ngan je ki du be. 15 Təki rəjeti, adi m-al səsi, dəw ki ndəgi kadi Luwə ɔ be dæe ti tə ngon ki du be al, a ur kəbe ti læ Luwə al ratata.» 16 Go ti, Jəju uwə ngan je ki du ka kin ki rone ti, ində jine dōde ti, njangi dōde.

*Ta læ Jəju əi ki dəw ki nje ne kingə
(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)*

17 Loki Jəju ɔti osi dō rəbi ti ningə, dingəm madi kare ay re osi nangi njæe ti, ningə dajəe ə nə: «Nje ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki a to biti ki nq ti ə?» 18 Jəju əl-e ə nə: «Mba ri ə iɓar-m dəw ki maji ə? Dəw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par

ə e dəw ki maji. 19 I igər ndu-kun je læ Luwə ki ə nə: «A təl dəw al, a uwə marim al, a bogi al, a ma naji ki ngom dō madi ti al, a ra ne ki majal ki dəw madi al, ɔsi gon bawi əi ki kəi kin maji.»» 20 Dingəm ka kin əl-e ə nə: «Nje ndo, ne je kin pəti m-təl rəm go ti dəkagilo kilə ngirə basam ti nu.» 21 Jəju gō dingəm ka kin ki rənəl, ningə əl-e ə nə: «Ne kare be ə nayi kadi ira. Aw, igati ki ne maji je læi pəti, adi lae njə ndoo je, ɓa a aw ki ne kingə ngay me dora ti, ə ire un gom.» 22 Nə loki dingəm ka kin oo ta je kin ningə, kəme il kiriri, ə ɔti aw ki rənəl al, tado e dəw ki aw ki ne kingə ngay.

23 Jəju gō njə ndo je ləne ki gəi gide, ningə əl-de ə nə: «A e ne ki nga ngay rə njə ne kingə je ti kadi uri me bəko ti læ Luwə!» 24 Ta læ Jəju kin ndəji-de, na Jəju a dō ti gərərə ba ə nə: «NGanm je, e ne ki nga ngay kadi dəw ur me bəko ti læ Luwə. 25 E ne ki nga ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nə a nga ngay itə e kin bəy kadi nje ne kingə ur me bəko ti læ Luwə.» 26 Ta kin əti-de ɓəl dō mada ti bəy, adi dajəi-naa dande ti əi nə: «NGa kin ə e be ningə, nq ə asi kadi ingə kaji ə?» 27 Jəju ində manjide ba, ningə əl-de ə nə: «Ki rə dije ti ɓa, dəw ki asi goto, nə ki rə Luwə ti ɓa, ne ki dum-e goto, tado asi ra ne je pəti.» 28 Ə Piyar ilə rone əl-e ə nə: «NGa o je ki, j-iyə ne je ləje pəti kə, mba kadi j-un-n goi kin.» 29 Jəju ile ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-al səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ə se dənangi ləne ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji ningə, 30 dəwe kin a ingə kəy je, ki ngakone je, ki konane je, ki kone je, ki ngane je, ki dənangi, nja ɓu dō ti. A ingə ne je kin, naa ti ki kə dəkagilo ti ki ɓone, taa dəkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki nq ti tə. 31 NGA ningə, dije ngay ki kate, a təli njə ki gogi, ə njə ki gogi, a təli njə ki kate tə.»

*Jəju əl ta dō koyne ti ki kine lo koy ti bəy
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)*

32 Jəju əi ki njə ndo je ləne əi dō rəbi ti, isisi awi ki Jorijaləm. Jəju njijə nōde ti nōde ti. Lo kin ti, ɓəl ra njə ndo je lie ngay, taa njə njijə gode ti ka ɓəl rade tə. Jəju təl ɓar njə ndo je ki dəgi gide e joo rone ti, ningə ilə ngirə kadi əl-de ne je ki a ra-e Jorijaləm ti ə nə: 33 «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm, ningə a ilai-mi *mi NGon dəw jə njə kun dō njə kingə ne məsi kadi-kare je, ki njə ndo ndu-kun je ti. A gangi ta koy dām ti, ningə go ti, a ilai-mi jə dije ti ki əi *Jipi je al. 34 A kogi dām ti je, a tibi man tade dām ti je, a tindəi-mi ki nday kabilay je, taa a tōlimi tə. Nə ndo ki kə miə læ ndo koym ɓa, m-a m-teq lo koy ti.»

*Ne dajəi læ Jaki əi ki Jə
(Mt 20.20-28)*

* 10:4 Dataranom 24.1 * 10:8 Kilə ngirə ne je 1.27; 2.24

* 10:19 Teq ki taga 20.12-16; Dataranom 5.16-20

³⁵Go ta je ti kin ningə, Jaki əi ki Ja ki əi nğan lə Jəbade, rəi rə Jəju ti bəsi, əli-e əi nə: «Nje ndo, ji ndigi kadi ıra ne ki j-aw tə dəji kam adi-je.» ³⁶Jəju dəji-de ə nə: «Ri ə igəi kadi m-ra madi səsi ə?» ³⁷Ningə, tali əli-e əi nə: «Re indigi də ti səje ə, adi dəw kare isi də ji kəji ti, ə e ki nungə isi də ji gəli ti tə, loki a isi də kəbə ti ə dije a iləi təji dəi ti kin.» ³⁸Jəju əl-de ə nə: «İgəri me ne dəji ləsi kin al. A asi kadi ingəi kə ki m-aw tə m-ingə kam kare mindi wa? Taa, batəm ki to kə ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə wa?» ³⁹Ba əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, a asi kadi ingəi kə ki m-aw tə m-ingə kam kare, taa batəm ki to kə ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə. ⁴⁰Nə ta ki cəji də kisi də ji kom ti ə se də ji gəlm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to ki mba dije ki rai goe kəte nu ki mbata ləde.» ⁴¹Loki ndəgi njé ndo je ki dəgi ooi ta je kin bə, rəde ilə ngira nəl-de al ki Jaki əi ki Ja. ⁴²Be ə, Jəju bər-de pəti ki rəne ti, əl-de ə nə: «İgəri kadi njé je ki indai-de tə njé kəbə də gin dije ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne, isi tə jəgi də dije ti, adi-de kə, taa dije ki njé təbə, oji bə dəde ti bəy tə. ⁴³Nə a e be dansi ti al. Re dəw madi dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti. ⁴⁴Taa re dəw madi ndigi kadi n-e dəw ki də kəte dansi ti ningə, kadi təl bəə kilə ləsi pəti tə. ⁴⁵Tadə mi *NGon dəw m-re mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nim, taa m-adi rəm kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilə-de taa nim tə.»

Jəju tēg kəm Bartime ki nje kəm tə
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tēji Jəriko ti. Loki isi tēji me bə bo ti ki taga ki kosi dije ngay gode ti, nje kəm tə kare ki təe nə Bartime, e ngon lə Time, isi ngangi rəbi ti nqə, isi kəy nē. ⁴⁷Loki oo kadi e Jəju ki Najarəti ti ə isi ində də ningə, un ndune ki taa nqə ə nə: «Jəju ki *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!»* ⁴⁸Dije ngay kəngi-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm tə un ndune ki taa də madi ti wa bəy ə nə: «NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» ⁴⁹Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, ə nə: «İbəri-e adi-mi.» Ningə bəri nje kəm tə ka kin, ə əli-e əi nə: «Uwə rəi ba, j taa, nə isi bəri.» ⁵⁰Loki oo də tə je kin ningə, bi kibi ləne, ilə kə, ə j taa rati aw rə Jəju ti. ⁵¹Jəju dəje ə nə: «E ri ə, ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm tə əl-e ə nə: «Nje ndo, m-ge kadi kəm oo ləm!» ⁵²Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw! tadə kadi-me ləi əji.» Par ə, ta naa ti nqə, kəme oo lo, adi un go Jəju də rəbi njije ti.

* **10:47** NGar Dabidi ra 6al asi dibi kare bəy taa oji Jəju, adi 6a Jəju kə nə *NGon ka Dabidi*, me ə nə dəw ki gin koji ti lə Dabidi. * **11:10** Kaje Dabidi, kər me ə nə Dabidi ki je dije ki gin koji ti lie. MBata Dabidi ra 6al asi dibi kare bəy taa oji Jəju Kirisi. * **11:17** Ejay 56.7; Jərəmi 7.11

11

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jə 12.12-19)

¹Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi də bə ki Jorijaləm bəsi, gidi nğan bə je ti ki Bətipaje ki Bətəni, ki kaw kadi mbal kəgi bini je ti, ilə njé ndo je ləne joo. ²Jəju əl-de ə nə: «Aw me ngon bə ti ki a nqəsi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me bə ti par ə, a ingəi ngon koro ki dəəi-e adi a. E ngon koro ki dəw al gide ti al bəy. İtuti-e, ırai sē adi-mi. ³A re dəw madi dəji səsi ə nə: «Mba ri ə a rai nē be,» wa ə, əli-e əi nə: «Bəbə ə ge-e, ə a təl ilə sē bəsi-ne ba.»

⁴*NJé ndo je awi ningə yə ingəi ngon koro ki dəw dəe taga ta kəy ti, kadi rəbi ti. Adi tuti-e. ⁵Dije madi ki ooi-de lo tuti koro ti dəji-de əi nə: «E ri ə a ırai-e be ə? İtuti ngon koro kin mba ri ə?» ⁶Ningə njé ndo je iləi-de ti taki Jəju əl-n-de, bə iyəi-de adi awi. ⁷Loki rəi ki ngon koro ka kin ningə, labi kibi je lade gide ti, bə Jəju al isi də ti. ⁸Dije ngay labi kibi je lade go rəbi ti. Nje ki madi je, e mbi kam je ki wale ə təti tıləi ti. ⁹NJé njiyə nqə Jəju ti ki njé njiyə goe ti unı ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki də Luwə ti! Ningə kadi Luwə njangi də dəw ki re ki tə Bəbə. ¹⁰Kadi Luwə njangi də kəbə ki a re, adi e kəbə lə kaje *Dabidi.* Təji e ki də Luwə ti, me dərə ti taa.»

¹¹Jəju ur Jorijaləm ti, aw me kəy ti lə Luwə. Loki ində kəmnə oo ne je pəti ki gə gide ningə, əi ki njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo tēji awi Bətəni ti, tadə lo sol ngata.

Jəju man kəgi mbay-kote
(Mt 21.18-19)

¹²Loki lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je tēji Bətəni ti ki taga, ningə bə ra-e. ¹³Jəju oo kəgi mbay-kote ki mbie to də ti, a səy nu, ningə əti aw gin ti kadi n-oo se n-a n-ingə kande də ti kadi n-uso wa? Nə loki re bəsi rə kəgi ti ningə, oo mbie je par, bə oo kande al, tadə e nay kandi mbay-kote al bəy. ¹⁴Be ə Jəju əl mbay-kote ə nə: «Kadi dəw uso kandi gəgi al biti ki nqə ti.» *NJé ndo je lie ooi ndu ta ki əl.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə
(Mt 21.10-17; Lk 19.45-48; Jə 2.13-16)

¹⁵Loki rəi tēji Jorijaləm, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rone tuwə njé labi nē je ki njé ndogə nē je nati kəy ti lə Luwə kə. Jəju sur tabilə je lə njé mbəl la je tılə, naa ti ki nē kisi lə njé gati də dum je. ¹⁶İyə dəw madi adi un nē də-n me kəy ti lə Luwə al. ¹⁷Ningə ndo-de nē ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Kay ləm a ibəri-e kəy kəl ta ki Luwə ki to ki mbata lə gin dije pəti, nə səi, itəli-e lo bəy rə ti lə njé bəgi je yo.»* ¹⁸Loki ki njé kun də

njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ta je kin ningə, sangi rabi kadi n-təli Jəju, nə ɓəli tado kosi je ndigi ne ndo lie ngay. ¹⁹ Lōki lo səl ningə, Jəju əi ki njé ndo je tɛɛi me ɓe bo ti kə.

Kadi-me ki kəl ta ki Luwə

²⁰ Lōki lo ti ki sɪ, Jəju əi ki njé ndo je isi indai də ningə, njé ndo je ooi kagi mbay-kote ki tuti dəe ti ratata ki ngire ti. ²¹ Loe ti nɔɔ, me Piyər ole də ne ti ki ndo ki ra ne, adi əl Jəju ə nə: «Nje ndo ki bo, o kagi ki ndo ki iman-e ka tuti am.» ²² Ningə Jəju təl əl njé ndo je ləne ə nə: «Maji kadi adi mesɪ Luwə. ²³ Təki rɔjeti, adi m-əl səsɪ, re dəw madi əl mbal kam ə nə: “Ōti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti”, ki kadi-me, ki kanji ɓadi, ə gər təkɪ ta ki n-əl kin a ra ne ɓa, Luwə a ra ade. ²⁴ E be ə, m-əl səsɪ madi igəri təkɪ, ne je pəti ki idajɪ Luwə me kəl sie ta ti, maji kadi indai dəsi ti təkɪ ingəi ki ɓalme, ningə Luwə a ra adi səsɪ. ²⁵ Lōki j taa kadi əli ta ki Luwə, re ta to dansi ti ki dəw madi ə, maji kadi iyəi goe kə adi-e, kadi Bawsi ki isi dora ti, iyə-n go majal je lasi kə adi səsɪ tə. [²⁶ MBata, re iyəi go majal je lə dije ki rangi kə al ningə, Bawsi ki isi me dora ti, a iyə go majal je lasi kə al tə.]†

Ta ki dajɪ də tɔgi ti lə Jəju (Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Jəju əi ki njé ndo je ləne təlɪ rai Jorijaləm ti ɓəy. Lōki Jəju isi njiyə nati kəy ti lə Luwə, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je, ²⁸ rai dajɪ-e əi nə: «E ki tɔgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nā tə ə adi ndune kadi ira-n-de wa əl-je adi j-o?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «M-a m-dajɪ səsɪ ta kare be par. Re ilai-mi ti ningə, m-a m-əl səsɪ dəw ki adi-m ndune kadi m-ra-n ne je kin tə. ³⁰ Nə ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije wa əli-mi adi m-o.» ³¹ Nə tali a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dajɪ-je ə nə se ra ban ə j-ade meje al wa? ³² Ə j-a j-əl j-ə nə: E dije ə iləi Jə al tə...» Təki rɔjeti, ɓəli kosi je, tado dije pəti gəri dode ti kadi Jə e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rɔjeti. ³³ Be ə təlɪ əli Jəju əi nə: «Ji gar al.» Ə Jəju təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri al, mi, ki m-a m-əl səsɪ tɔgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al tə.»

12

Kuji ta də njé ra kilə me ndər nju ti, ki njé me majal

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Go ti Jəju lə rone əl-de ta ki kuji ta ə nə: «Dingəm kare ndər nju, ningə ində singə gugi gide wuki. Ur ɓe kadi tə mborai man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi be, kadi dije isi də ti ngəmi ndər ka kin. ʼBa go ti, dɔɔi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kilə adi-e,

ə kagi loe ti ɓa, a kayi-naa nee, ningə e wa ɔti aw mba. ² Lōki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə ɓəə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndər ka kin, ki yane ji njé ra kilə ti adi-ne. ³ Nə lōki ɓəə aw ningə, njé ra kilə je uwəi-e, tindai-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ⁴ Nje ndər təl ilə ɓəə ki rangi ɓəy. E ka, tindai dəe mbuki mbuki je, taji-e je tə. ⁵ Be ka, dingəm ka kin təl ilə ɓəə ki rangi ɓəy. Bəə kin uwəi-e tɔli-e, taa njé ki goe ti ka, tindai-de je, tɔli-de je wa ɓəy tə. ⁶ Lo kin ti, ngonne ki dingəm ki ndige ngay, par ə nay ki karne sie. Ə un-e ile tə dɔbəy dəw rɔde ti, tado əl ə nə: “A ɓəli gidi ngonm.” ⁷ Nə njé ra kilə nju ka kin əli-naa dande ti əi nə: “Darə ə wa kam ə a e nje ne nduwa, ə adi jɪ tɔli-e, ningə ndər nju kin a e ne ləje.” ⁸ E be ə, uwəi ngon ka kin tɔli-e, iləi nine gidi ndər ti taga. ⁹ Ə se dingəm nje ndər kin a ra ban wa? A re kadi təl njé ra kilə je kin kə, ə sangi njé ki rangi ində-de ta ndər ti. ¹⁰ Itidai ta kin me makitibi ti lə Luwə oi al a?

“MBal ki njé ra kəy je mbati-e,

E ə təl mbal ki e tɔgi kəy.

¹¹ E kin e kilə ra ʼBaɓe.

E ne kɔji ki əti ɓəl ə to ta kəmje ti kin.”*†

¹² Lo kin ti, ki bo je ki də *Jipi je ti, sangi rabi kadi n-uwəi Jəju, tado gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin sabi dode, nə ɓəli kosi je, adi iyəi-e, ə ɔti awi lo lade.

Ta də kigə la-mbə Səjar ti ki e ngar ki bo (Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Ki bo ki də *Jipi je ti iləi *Parisi je madi ki dije madi ki me buti ti lə *Erodi ti rə Jəju ti mba kadi tə n-iyəi kulə n-uwəi-e-n ki ta ki tae ti. ¹⁴ Rai əli-e əi nə: «Nje ndo, jɪ gər kadi j nje kəl ta ki rɔjeti, taa iɓəl kam dəw al nim. I o ne ra ki gidi ti taga ne kam al, taa j nje ndo dije rabi lə Luwə ki goe ki rɔjeti. Ə əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kɔɓe ki bo Səjar ə? Kadi tə j-igə la-mbə ə se j-igə al ə?» ¹⁵ Nə Jəju gər kadi kəm dije lade adi əl-de ə nə: «MBA ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? İrai ki silə kare adi-mi m-o.» ¹⁶ Ə rai ki silə kare adi-e, ningə dajɪ-de ə nə: «Də nə ə indai, ə tə nā tə ə ndangi silə ti kin ə?» Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kɔɓe ki bo Səjar.» ¹⁷ Jəju təl əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, ne lə Luwə ə adi Luwə tə.» Lo kin ti, ta lə Jəju dum dode ngay.

Ta də kɪ njé koy je lo koy ti (Mt 22.23-33; Lk 20.27-38)

¹⁸ *Sadusi je ki əi dije ki ooi kadi njé koy je a jɪ taa lo koy ti al, rai rə Jəju ti dajɪ-e əi nə: ¹⁹ «Nje ndo dije, *Moji ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokɔe taa dəne, ə ngokɔe ka kin oji ngon ki dəne ka kin al ɓəy ə oy ningə, kadi taa dəne nduwa kin, oji-n ngan je kadi tɛɛi to nje goto ti.”*†

† 11:26 Bar ta kin dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kate ndangi. * 12:11 Pa je 118.22-23

* 12:19 Kilə ngirə ne je 38.8; Dəterənəm 25.5-10

20 Ki oji do ta kin, ngakonaa je ai siri. Ki dosay taa dane, a oji-n ngon ki kadi ta or toe al bay par a oti oy. 21 Ki ko joo re taa dane nduwə ka kin, ninga oji sie ngon ba or to nje goto ka kin al bay a re oy ka bay. Ki ko mita re a kae ti a wa ka kin bay. 22 Adi ngakonaa je ki siri kin, taai dane ki kare kin pati tigə, ka daw kare ki dande ti ki oji sie ngon bay taa kadi oy goto. Gode ti pati, daro dane wa re oy to. 23 Ə se ndo ki nje koy je a ii taa lo koy ti, a ai je a ii lo koy ti a, na dande ti a dane kin a e nee a? Tado ai siri pati taai-e nede ti.» 24 Jəju al-de a na: «Sai dije ki indami rabi, ninga kadi igəri taki indami rabi tado igəri makitibi la Luwə al nim, taa igəri tagi la Luwə al nim to. 25 Taki rojeti, ndo dije a ii taa lo koy ti, dingam je ki dane je a taai-naa al ngata. Pati a toi ta *Malayka je be me dora ti. 26 Ta ki oji do ki ki nje koy je a ii taa lo koy ti, itidai ta ki oji do por ki o me nga ti, a e ki kal tae me makitibi ti la Moji kin al a? Luwə al Moji ta lo kin ti a na: “Mi Luwə la *Abirakam, mi Luwə la *Isaki, ki Luwə la *Jakobi.” 27 Luwə e Luwə la dije ki nje kisi kam ba, bi e Luwə la nje koy je al. Indami rabi ndam ki do gangi.»

*NDu-kun ki ita ndu-kun je
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)*

28 Nje ndo ndu-kun kare ki oo ndude lo naji-naa ta ti, lo ki oo adi Jəju ila ta *Sadusi je ti maji ngay, oti aw ro Jəju ti daje a na: «Dan ndu-kun je ti pati kin, e ki ra a e ki dosay dan ti a?» 29 Jəju al-e a na: «NDu-kun ki dosay ki ita ndu-kun je pati a to kin: “O *Isirayəl! Bafe Luwə laje e Bafe ki e karne ba. 30 A indigi Bafe Luwə lai ki ngamei ba pati, ki ndili ba pati, ki mar ta lai ba pati, taa ki tagi ba pati to.» 31 Ninga ndu-kun ki ko joo a to kin: “A indigi daw madi ta daroi j wa be to.” *NDu-kun ki rangi ki ita ndu-kun je ki joo kin goto.» 32 Nje ndo ndu-kun je la Luwə al Jəju a na: «Maji ngay Nje ndo! ta ki al e ta ki rojeti: Bafe Luwə laje e karne ba par a e Luwə, Luwə ki rangi goto. 33 Ninga, kadi daw ndige ki ngamene ba pati, ki ne gar ki dane ba pati, ki tagine ba pati, taa kadi daw ndigi daw madine ta darone wa be to. E kin e soti ngay ita da je ki kijə maside kadi-kare ti, kilə por do ti ta kadi-kare, ki kijə masi kadi-kare je ki dangi dangi ki kadi Luwə.» 34 Lok Jəju oo kadi nje ndo ndu-kun kin ila ta ti ki kam-kadi, ninga al-e a na: «I say al ki qofe la Luwə.» Go ta je ti kin, daw ka sangi kadi n-dəji ta Jəju al ngata.

*Kirisi ki Dabidi
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)*

35 Lok Jəju isi ndo dije ne gin kay ti la Luwə, dəji-de ta a na: «Ra ban be a nje ndo ndu-kun je ali par ai na Kirisi ki e *Daw ki Luwə mbete

e ngon ka *Dabidi a? 36 Dabidi a wa ki dane, loki NDil Luwə ra kila mee ti, al a na:

“Bafe Luwə al Bafe lam a na:
«Re isi do ji kom ti ne,
Biti kadi m-ilə nje ba je lai gin tagi ti.»»

37 «Dabidi a wa ki dane bar-e Bane, nga ki go rabi ki ban taa Kirisi e-n ngon ka Dabidi* a?» Kosi dije ngay ooi ta la Jəju ki ronal.

Jəju gangi ta do nje ndo ndu-kun je ti la Luwə

(Mt 23.1-12; Lk 20.45-47)

38 Me ne ndo ti la Jəju ki isi ndo kosi je, al-de a na: «Indai kam-kadi do rasi ti ki ro nje ndo ndu-kun je ti. Ə dije ki gei njiyə ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingə-naa je ti la kosi je to. 39 Gin kay kaw-naa je ti, a se lo ne kuso ti, a gei lo kisi dije ki bo, kate no dije ti. 40 Taai ne maji je la nje ngaw koy je pati pati jide ti, ninga adi kam dije ki kal ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi-de taki n-ai dije ki maji. Go kila ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki nga ngay do de ti ita ndagi dije.»

*Kadi kare la nje ngaw koy ki nje ndoo
(Lk 21.1-4)*

41 Jəju isi sobi no lo kila kadi-kare, isi isi oo kila ki dije isi lai kadi-kare. Nje ne kingə je ngay adi la ngay ngay. 42 Ninga nje ngaw koy ki nje ndoo kare re ki ngan silə joo, ta ne ki tee ne al ila to. 43 Adi Jəju bar nje ndo je lane al-de a na: «M-al sasi taki rojeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ila kadi-kare ita ndagi dije pati. 44 Tado ndagi dije adi burim la je lade, na nje ngaw koy kin adi ne kingə ki me kay ti lane ba pu. E bay ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rone a un adi kin.»

13

*Jəju al ta la kay kaw-naa ki a tuji
(Mt 24.1-3; Lk 21.5-7)*

1 Lok Jəju isi tee me kay ti la Luwə isi aw ninga, nje ndo lie kare al-e a na: «Nje ndo dije, oo mbal je ki rai kay, ki kay je ki boy boy ki ati bal ki dum kam!» 2 Jəju tal al-e a na: «O kay je ki boy boy kam maji, mbal kare ki a nay kadi isi do made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

*Ne je ki a rai ne kate no dabay ndo ti
(Mt 24.3-13; Lk 21.7-19)*

3 Go ti, lok Jəju aw isi do mbal kagi bini je ti, sobi do kay la Luwə. Piyar nim, Jaki nim, Ja nim, Andire nim, daji-e ta loki ai sie ki karde ai na: 4 «Əl-je adi j-o, dokagilo ki ra ti a ne je kin a rai ne a? Ə ne kaji ki ban a a toji kadi ji gar taki ne je kin pati a indai ngangide a?»

5 Lo kin ti Jəju la rone al-de a na: «Indai kam-kadi do rasi ti, adi daw adi sasi al. 6 Dije ngay a rai ki tom, a ali ai na: “Mi ə mi Kirisi”, ninga a

6uki dije ngay wale to. ⁷ Loki a oi ka ro je ki e sasi basi, ki poy ro je ki e say, adi bal ra sasi al. Re e ri ri ka ne je kin a rai, na e dabay ndo al bay. ⁸ Gin be madi a aw ro do gin be madine, kofe madi a aw ro do kofe madine ti; donangi a yaki je, bo a o je ki lo je ki dangi dangi, na ne je kin a toi to lo kilə ngirə to ndoo ki a ra dane kin be bay. ⁹ Ningə ki oji dəsi səi je wa, maji kadi isi do njasi ti maji, tado dije a awi sasi lo gangi ta je ti, a tindai sasi gin kay kaw-naa je ti. A awi sasi kadi ai no njə kofe je ti, ki no ngar je ti ki boy ki mbata lam. Lo kin ti a e ta rabi ki kadi a ingəai naji ki ma ki dom ti rəsi ti. ¹⁰ NGata ningə, ne ki dosay, sobi kadi Poy Ta ki Maji osi mbi dije ti ki donangi ti ne pəti. ¹¹ Loki a uwai sasi kadi a awi sasi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi bal, ka na se ta ri ə a əli no njə gangi ta je ti wa? Ta wa ki Luwə a ində tasi ti loe ti noo kin ə əli-de par. Tado e səi je wa ə a əli ta al, na e NDil Luwə ə a ində tasi ti kadi əli. ¹² NGakonaa je a uni do-naa awii lo tal-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi tali-e ko, ningə ngan je, mede a majal ki njə koji-de je, ə a uni dode awi kadi tali-de to. ¹³ Dije pəti mede a majal sasi ki mbata lam, na daw ki uwə togine ba biti dabay ti a ingə kaji.

Ko ki bo ngay ki a re
(Mt 24.15-25; Lk 21.20-24)

¹⁴ «Ningə loki a oi daw ki nje ra ne ki kabi, ki nje tuij lo, ki a uwə lo kisi lo ti ki e lo ki sobi kadi e ti al*». Maji kadi daw ki nje tidə ne je kin gər gine maji. Ningə njə ki isi Jude ti a ayi-naa ki do mbal je ti. ¹⁵ Daw ki isi do kay ti a ur nangi ba a aw me kay ti kadi to un ne madi tege-n al. ¹⁶ Daw ki a e me ndor ti, a asi kadi tal re be un kibi rone al. ¹⁷ NDəne ti noo kin, kam-to-ndoo ki gae goto a e la done je ki njə sam, ki njə kadi mba ngan je. ¹⁸ Əli ta ki Luwə kadi ne kin ra ne bara al. ¹⁹ Ki rojeti, a e dokagilo ko ki daw oo ndo kare al bay. Lo kilə ngirə dorə ki donangi ti, ki Luwə ində-n ne je nu, biti bone, daw oo ko ko kin nja kare al, taa daw a oo ko ko kin gogi al to. ²⁰ Re Babe uwə ta ndo je kin gangi al ə, daw kare ki a isi ki done taa goto. Ne ki mbata la dije ki e wa mbəti-de, tə dije lone kin ə, uwə-n ta ndo je kin gangi. ²¹ NGa ningə, re daw əl səsi ə nə: «Kirisi, ki e *Daw ki Luwə mbate ə aw yo am, e ə aw ne am» ə, adi-e mesi al. ²² MBata kirisi je ki ngom, ki njə kal ka nə n-ai njə kal ta je ki ta Luwə ti, a rai noo tə rai ne koji ki ne je ki əti bal bal ki dum kal tae. A rai kadi tə re to ban ə njə wa ki Luwə mbəti-de kin ka n-buki-de wale. ²³ E be ə, kadi, səi isi do njasi ti, m-al səsi ne je kin pəti kadi igəri.

NDə re NGon daw
(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ «Ningə, dokagiloe ti ka kin, go ko je ti kin ba, kadi a tege kamne al, nay a nda al, ²⁵ mee je a ii ki dorə ti tosi ki nangi, ningə togi je ki me dorə ti a yaki. ²⁶ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon daw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki togi, me kunji ti ki əti bal. ²⁷ M-a m-ilə malayka je lam kadi tə do kum donangi ti ki so, a kawi njə ki mbəti-de ki naa ti. A kawi-de ii ngangi donangi ti ki kare tege e ki nung ti.

Ne ndo ki oji do kagi mbay-kote
(Mt 24.32-36; Lk 21.29-33)

²⁸ «Maji kadi igəri ne ndo ki do kagi mbay-kote ti kin maji. Loki bajie je indəi rungiru, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ba e basi ngata. ²⁹ Be to ə, loki oi ne je kin rai ne ningə, maji kadi igəri taki mi *NGon daw mi ta kay ti, basi rəsi ti. ³⁰ Ningə taki rojeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dode taa ne kin a oyi tigə al bay ə ne je kin a rai ne. ³¹ Dorə ki donangi a gotoi ndo madi, nə ta lam a to to lone ti ba ratata ki no ti.

Luwə ki karne ba ə gər ndo ki dabay ti
(Mt 24.42; 25.13-15; Lk 12.36-38; 19.12-13)

³² «Daw kare ki gər ndo ə se do kadi ki ne je kin a rai ne ti goto. *Malayka je ki dorə ti al nim, mi NGon la Luwə ə wa al nim. Daw ba, e Bawje Luwə ba par ə gər. ³³ Maji kadi oi go rəsi, isi dogi ti, tado igəri do kade kin al. ³⁴ A to tə ta la dingəm kare ki iyə me kay lane ə aw mba kin be. Kəte bay taa kadi aw, iyə kilə je ki me kay ti ji njə kilə je ti lone. Adi nā nā kilə ki sobi doe kadi ra, ningə ndəji nje ngəm ta kay kadi isi dogi ti. ³⁵ Ə maji kadi isi dogi ti, tado igəri ndo ki ba nje kay a re-n al. A re lo solo, ə se dan lo ti, ə se ndu no kinjə ti, ə se ki si, igəri al. ³⁶ Re tege pəti ningə, kadi ingə səi do gi ti al. ³⁷ Ta ki m-əl səsi kin, e dije pəti ə m-əl-de. İsi do njasi ti.»

14

Ta koji ki do tal Jəju ti
(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jə 11.47, 49, 53)

¹ Nay ndo joo kəte kadi ndo ra nay Paki, ki nay mapa ki əm əde al asi. Njə kun do njə kijə ne mesi kadi-kare je, ki njə ndo ndu-kun je, sangi rabi kadi n-uwəi Jəju gidə ngay n-tali-e. ² Be ə, əli-naa əi nə: «Adi j-uwai-e ndo ra nay ti al nə dije a ii tə rai wongi.»

Dəne madi ur yibi ki əti maji do Jəju ti
(Mt 26.6-13; Jə 12.1-8)

³ Jəju e me be ti ki Bətani, me kay ti la Simo ki kəte e nje banji. Loko Jəju isi uso ne, dane madi re ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. Yibi kin gate e ngay, rai ki man kagi ki bari-e nar. Dəne to ku, ningə ur yibi ka kin do Jəju ti. ⁴ Dije madi dan njə ki əi loe ti

* 13:14 Lo ki sobi kadi e ti al: E kay la Luwə. * 13:14 Daniyal 9.27; 11.31; 12.11 † 13:15 Donangi Paləsitin ti, dije rai kay adi doe ki taa lay, ningə doe ki taa ki lay ka kin ə e lo kisi kor kəə. Mt 24.17.

nogo, røde näl-de al adi äli-naa dande ti äi nä: «Kam tuji yibi kin kò be par kin nä ri ä? ⁵ Asi kadi dæw taa-n la ki al dò kilä ti ki ndò bu mitä be ka e ki ra-n ki njé ndoo je!» To røde adi äli ta dæne ka kin ngay. ⁶ Nə Jaju ä-l-de ä nä: «tyäi dæne kin jåke. MBari ä isi njibäi-e ä? Nə ki ra döm ti kin e kilä ki maji. ⁷ NJé ndoo je kam, isi säsi ne ki ndò je pæti, adi ndò ki mesi ndigi par ä a rai säde, nə mi, m-a m-isi säsi ki nõ ti al. ⁸ Dæne kin ra ne ki asi go tågine: Jy yibi röm ti kæte kadi tæ darom aw-n bada. ⁹ Ningä adi m-äl säsi ta ki røjeti: lo je pæti donangi ti ne, ki dije a iläi mbë Poy Ta ki Maji titi, a çri poy ne ki dæne ra kin kadi mede ole-n dæ ti.»

Judası un dõ Jaju
(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Judası Isikariyoti ki e ki kare mbõ njé ndo je ti læ Jaju ki dægi gide joo, aw indä dõ ta naa ti ki njé kun dõ njé kijä ne mäsi kadi-kare je, mba kadi ilä-n Jaju jide ti. ¹¹ Loki ki bo je ooi ta ki ta Judası ti, røde näl-de ngay adi uni mindide kadi n-adi-e la. Loe ti nogo, Judası ilä ngirä sangi kadi n-oo se n-a n-ra ban ä n-a ningä dökagilo ki to kadi n-ilä-n Jaju jide ti wa.

Jaju uso ne Paki ki njé ndo je læne
(Mt 26.17-19; Lk 22.7-13)

¹² NDò ki dõsay læ ra nay kuso mapa ki æm ode al, ki e ndò ki dije isi tölj ngan dægi bati je mbata ne kuso Paki, njé ndo je læ Jaju daji-e äi nä: «Lo ki ra be ä indigi kadi j-aw ji ra ne kuso Paki titi, j-indä dõe dana j-adi uso ä?» ¹³ Ningä Jaju ilä njé ndo je læne joo, ä-l-de ä nä: «Awi me be bo ti kam 6a, a ingäi dingæm kare ki otı gum man done ti ningä uni goe. ¹⁴ Me kæy ki ur ti ä, äli 6a nje kæy kin äi nä: “NJé ndo dije ä nä se me kæy ki ra ä kadi n-re n-uso ne Paki ti ki njé ndo je læne wa?” ¹⁵ A çji säsi me kæy ki boy. Me kæy kin to taa, e ki ra oy, ki ne je ki me ti pæti. Lo kin ä a rai ne kuso Paki titi kadi j-usoi. ¹⁶ *NJé ndo je jı taai, awi me be bo ti ka kin ningä, ingäi ne je pæti asi naa tæki wa ki Jaju ä-l-n-de, adi rai ne kuso Paki, indäi dõe dana.»

Nje ndo kare ki a un dõ Jaju

¹⁷ Loki kadi ur, Jaju re ki njé ndo je læne ki dægi gide e joo. ¹⁸ Ningä loki isi ta ne kuso ti, Jaju ä-l-de ä nä: «Tæki røjeti, adi m-äl säsi, dæw kare dansi ti ki isi usoi sæm ne ne kin, a ilä-m ji dije ti.» ¹⁹ Me njé ndo je ilä ngirä tõi-de, adi dæji ta Jaju ki bare bare äi nä: «E mi be?» ²⁰ Jaju ä-l-de ä nä: «E dæw kare dansi ti säi ki dægi gide e joo wa kin. E ki isi ilä jine sæm naa ti me ka ti wa kin. ²¹ Mi *NGon dæw m-a m-oy tæki ndangi me makitibi ti læ Luwä*, nə kæm-to-ndoo e læ dæw ki a ilä-m mi NGon dæw ji dije ti. Dæwe kin, koje al e soti ngay.»

Ne kuso læ Babë
(Mt 26.26-30; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Loki isi ta ne kuso ti, Jaju un mapa, ra oyo Luwä dõ ti, uwä tæti naa ti, tæl-n adi njé ndo je, ningä ä-l-de ä nä: «Itaai, e kin e darom.» ²³ Go mapa ti, Jaju un kõi kasi kandi nju, ra oyo Luwä dõ ti, ningä tæl-n adi njé ndo je ayi-naa pæti dande ti, ²⁴ ningä ä-l-de ä nä: «E kin e mäsim, mäsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije. ²⁵ Ningä tæki røjeti, adi m-äl säsi m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay ki sigi me beko ti læ Luwä.» ²⁶ Loki osi pa kilä toji dõ Luwä ti gine gangi, tæçi awi dõ mbal kagi bini je ti.

Jaju ä tæki Piyär a naji ta gær-ne
(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jq 13.36-38)

²⁷ Jaju ä njé ndo je læne ä nä: «A imbati-mi pæti, tadõ ndangi me makitibi ti læ Luwä äi nä: “M-a m-töl 6a bati je, ningä bati je a sanäi-naa ki lo lo”». ²⁸ Nə loki m-a m-ı lo koy ti, m-a m-aw kate nõsi ti, ta ngæm säsi Galile ti.» ²⁹ Piyär ä Jaju ä nä: «Re dije pæti ä iyäi-ni kò ka, ne kin a ra ne röm ti mi Piyär al.» ³⁰ Jaju tæl ä-e ä nä: «ı, tæki røjeti, adi m-äli, bone, me kondõ ti wa kin, kunä kinjå nõ nja joo al bæy ä a naji ta nja mitä ä nä igær-m al.» ³¹ Nə Piyär a dõ ndune ä nä: «Re e-n koy ka m-a m-oy säi, 6i m-a naji ta gæri, al ratata.» Ningä ndægi njé ndo je pæti äli ko ta wa ki Piyär al ka kin to.

Jaju ä ta ki Luwä Jätisæmane ti
(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Go ti, Jaju äi ki njé ndo je læne otı räi lo ti madi ki tõe ne Jätisæmane. Jaju ä-l-de ä nä: «ısi lo kin ti ne be inginæi-mi, dökagilo ti ki m-a m-äl ta ki Luwä.» ³³ Jaju adi Piyär nim, Jaki nim, Jä nim awi sie. Lo kin ti, dadi ki bæ ki me ndil ti ilä ngirä ra Jaju. ³⁴ Adi Jaju ä-l-de ä nä: «Me-kõ rosi mem rosi ki asi koy. İsi lo kin ti ne be, isi kæm 6i itoi 6i al.» ³⁵ Jaju otı ki kæte ndæy, ningä osi ki nangi, dæji Luwä kadi re to ban ä, äsi dõ kadi kõi kin ngærangi rone ti. ³⁶ Jaju ä nä: «Aba! Bai, ne ki dum togi goto, ä äsi kõi kin ngærangi kò röm ti! Nə ke ä kadi e ndigi læm al, nə kadi e ndigi læi yoo taa.» ³⁷ Jaju tæl re rõ njé ndo je ti ki mitä, ningä ingä-de, isi toi 6i, adi ä Piyär ä nä: «Simõ, isi to 6i wa biti a? Asi kadi isi kæm dõ kadi ki kare be al biti a? ³⁸ İsi kinm ba, äli ta ki Luwä, kadi osi me ne na ti ki. Ndil ndigi ra ne ki maji, nə daro e ki tq.» ³⁹ Ningä tæl or ndæne säde ki rangi bæy, ä ta ki Luwä, un go mindine ki kate wa ka kin bæy. ⁴⁰ Loki tæl re rõ njé ndo je ti ningä, ingä-de isi toi 6i bæy, kæmde oy diriri, lo ta ki kadi äli ka gæri al. ⁴¹ Jaju tæl aw, re ki kõi mitä, ä-l-de ä nä: «ıtoi ta 6i ti ne, isi çri kæä bæy a? Asi be nga! Dökagilo re kadi a iläi-mi *NGon dæw ji njé ra majal je ti ngata. ⁴² İı taai adi j-awi, nje kilä-m jide ti ä re am!»

Kuwä Jaju
(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jq 18.3-12)

⁴³ Loe ti nõõ, loki ta nay ki ta Jøju ti ba 6øy ningə, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dæg; gide e joo, ə tɛɛ isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwə kiyə kasigar je, njé kuwə gəl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatəgi je, ə iləi-de. ⁴⁴ Judasi ki nje kun dɔ Jøju, əli-naa sade nɛ ki n-a n-ra kadi tə gəri Jøju ə nə: «Dəw ki m-a m-uwe rəm ti rututu kin 6a, e darəe ə wa ən ə, uwəi-e, indai kəmsi goe ti awi sie!» ⁴⁵ E be ə, tɛɛ ə wa ki Judasi re tɛɛ par ə, sobi Jøju əl-e ə nə: «Nje ndo dije!» Ningə, uwe rututu ki rone ti. ⁴⁶ Ba loe ti nõõ dije, ki rəi ki Judasi ka kin indai jide dɔ Jøju ti uwəi-e. ⁴⁷ Loki uwəi-e, ki kare dan njé ki əi sie naa ti, or kiyə kasigar, tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, 6a tigə mbie lati gangi. ⁴⁸ NGA ningə Jøju un ta əl-de ə nə: «To tə nɛ ki mi nje 6ogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki gəl je taa kadi uwəi-mi be?» ⁴⁹ NDɔ je pəti, mi dansi ti gin kəy ti lə Luwə, m-ndo dije nɛ, ka uwəi-mi al, nə e kin to be 6one mba kadi ta je ki ndangi me makitibi ti lə Luwə tɔli tade.» ⁵⁰ Lo kin ti, njé ndo je lie pəti ayi-naa ə iyəi-e ⁵¹ Ngon ki basa kare, ki dole rone ni ta kibi ə wa par, un go Jøju. Dije uwəi ngon ki basa ka kin, ⁵² nə, iyə ta kibi ki dolə-n rone ka kin jide ti, ə ay ki rone kare aw.

Jøju a nõ njé gangi taje ti lə Jipi je

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jə 18.12-18)

⁵³ Njé kuwə Jøju, awi sie nõ ki bo ti lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je. E lo ki njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je, ki njé ndo ndu-kun je, pəti kawinaa ti. ⁵⁴ Piyər adi ndəe ngal, ə njiyə-n go Jøju ti, ndəy, ndəy, re ur-n gode ti kəy, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je ta por ti, isi ndibi. ⁵⁵ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je, ba pəti, sangi rəbi ta madi kadi n-gangi ta koy dɔ Jøju ti, nə ingai al. ⁵⁶ Dije ngay təti ta je ki ngom dəe ti, nə ta ki təti je ləde aw go-naa ti al. ⁵⁷ Njé ki nɛ jə ai taa ki njade, taa təti ta je ki ngom minde ti əi nə: ⁵⁸ «J-o tae ti əl ə nə: «M-a m-tuji kəy lə Luwə ki dije rai ki jide kam kɔ, ningə me ndo ti ki mitə, m-a m-təl m-ində e ki rangi gogi. A e kəy ki dəw a ra ki jine al.» ⁵⁹ Dɔ ta ti wa kin ka, ndu njé təti ta je osi go-naa ti al. ⁶⁰ Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je j taa dan dije ti, dəji Jøju ə nə: «Ta ki dije a əli dɔi ti kam, a əl ta madi dɔ ti al a?» ⁶¹ Nə Jøju a tane mbə, tɛɛ tane ilə-de ti al. Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je dəji Jøju ta ki rangi 6əy ə nə: «E j, ə j Kirisi ki Luwə mbəte, ki e Ngon lə Luwə ki dije isi iləi təji dɔe ti kin a?» ⁶² Ə Jøju əl-e ə nə: «E mi wa, ningə a oi-mi *NGon dəw m-isi dɔ j ki Luwə ti ki nje tagi, m-a m-j dorə ti mre me kil ndi ti.» ⁶³ Ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti kibi je ki rone ti, 6a əl ə nə: «E

kin, jə sangi kadi dəw madi ki rangi əl ta dɔe ti 6əy a?» ⁶⁴ Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal dɔ Luwə ti ki mbisi ne. Ta ri ə iməri dɔe ti ə?» Ə dije pəti gangi ta dɔ Jøju ti, kadi e dəw ki sobi koy. ⁶⁵ Njé ki nɛ je, iləi gin tibi man tade dɔe ti, ndəmi ta kame, ningə 6iri jide əsi-e-n, ə əli-e ə nə: «Indɔ ndil, ə i6a tɔ dəw ki indəi adi j-o.» Loe ti nõõ, paja je taai Jøju, 6a agi ki ta tində mbəe ti.

Piyər naji ta gər Jøju

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jə 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Loki Piyər e ta mbalo ti, nangi ne 6əy, dəne kare ki dan dəne je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je j nõõ re. ⁶⁷ Ə loki oo Piyər isi ndibi por ningə, ində manje ba, 6a əl-e ə nə: «J ka, j ki Jøju ki Najarəti ti tɔ al a?» ⁶⁸ Nə Piyər naji ə nə: «Jagi m-gər-e al, taa m-gər me ta ləi ki igə kəl kin al tɔ.» Go ti Piyər əti njiyə isi aw ki ta ndogɔ ti, [ningə kunə kinjə nɔ.] ⁶⁹ Dəne ka kin ilə kəmnə oo-n Piyər, ningə təl re dɔ ta ti ka kin 6əy, əl dije ki ai loe ti nõõ ə nə: «Dingəm kam e ki kare dan dije ti lie tɔ.» ⁷⁰ Piyər təl naji nja kare 6əy, ə nə n-gər-e al. Ningə njaba go ti ə, dije ki ai səde nõõ, rai əli Piyər 6əy əi nə: «Təki rəjeti, j ka, j ki kare dan dije ti lie tɔ, tado j dəw ki Galile ti.» ⁷¹ Ə lo kin ti, Piyər ibi rone ki ta ki ngə ngay ə nə: «M-ibi rəm kadi Luwə ra səm nɛ ki ngə, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm ki a əli ta lie kam al.» ⁷² Ba ta naa ti nõõ, kunə kinjə nõ ki kɔ joo. NGA ningə, me Piyər ole dɔ ta ti ki Jøju əl-e ə nə: «Kəte taa kadi kunə kinjə nõ nja joo, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al,» ka kin, adi Piyər ində lo tɛɛ taga ki ngədi njane ti, nõ ki man kəmnə.

15

Awi ki Jøju nõ ngar Pilati ti

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jə 18.28-38)

¹ Ki sɔ 6ati ba, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ingəi-naa ki ngatəgi je, ki njé ndo ndu-kun je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je ba pəti, uni ndude, 6a dɔi Jøju, awi sie iləi-e jə *Pilati ti. ² Ə Pilati dəji Jøju ə nə: «J ngar lə Jipi je a?» Ba Jøju ile ti ə nə: «E ta ki tɛɛ tai ti.» ³ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je təti ta je ngay dɔ Jøju ti. ⁴ Ə Pilati təl dəji Jøju ta ki rangi 6əy ə nə: «A əl ta madi al a? O ta je pəti ki dije a indəi dɔi ti kam!» ⁵ Nə Jøju tɛɛ tane ilə ti al, adi ndəji Pilati ki dum.

Gangi ta koy dɔ Jøju ti

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jə 18.39-19.16)

⁶ Dɔ 6al je pəti, lo ra nay Paki ti, *Pilati ər dangay kare ile taa, adi e dəw ki kosi je dəji-e kadi ər-e dangay ti adi-de. ⁷ NGA ningə dingəm kare ki 6ari-e nə Barabasi e dangay ti nõõ tɔ. Uwəi-de dangay ti əi ki madine je əji-n dɔ təl ki tɔli dəw, lo wongɔ ti ki ra-de dɔ njé kɔbe je ti. ⁸ Kosi je awi rɔ Pilati ti, ningə

dąji-e kadi ra ne ki isi ra kate kate ka kin adide. ⁹NGata a Pilati dąji-de a na: «tđai kadi miyę ngar la *Jipi je taa madi sasi wa?» ¹⁰Pilati dąji ta kin be, mbata gęr maji kadi e ni a ra nję kun do nję kiję ne mąsi kadi-kare je do Jęju ti a ilai-e jine ti. ¹¹Nę nję kun do nję kiję ne mąsi kadi-kare sulai kosi je adi dąji Pilati kadi or Barabasi yo adi-de bi Jęju al. ¹²Pilati dąji-de bęy a na: «tđei kadi m-ra ri ki e ki bari-e ngar la Jipi je a?» ¹³Ba ai je tali uni ndude ki taa ai Pilati ai na: «tđe kagi-dasi ti!» ¹⁴Pilati dąji-de a na: «E ri ki majal a ra a?» Ningę uni ndude ki taa ngay bęy, ai ai na: «tđe kagi-dasi ti!» ¹⁵E be a, mba kadi r kosi je nal-n-de, Pilati or Barabasi adi-de. Ningę go ti, adi indai Jęju ki nday kabilay, a ile ji asigar je ti kadi bęi-e kagi-dasi ti.

Asigar je ibai Jęju kogii
(Mt 27.27-31; Ją 19.2-3)

¹⁶Asigar je ai Jęju awi sie dana, lo ti ki bari-e piratuwar, me lo ti ki boy ki *Pilati isi ti wa kin noę, ningę bari ndęgi asigar je pęti adi-de rai. ¹⁷Loe ti noę, ilai kibi ki kęr pir pir r Jęju ti, a oji jogi kon ilai dęe ti to. ¹⁸Ningę, ilai rđe rai-e lapiya ai na: «Lapiya ngar la *Jipi je!» ¹⁹Indai dęe ki gakira, tibi man tade dęe ti, a sasi makaside nangi, rai ta ne ki isi sasi gone be. ²⁰Loki ibai-e kogii asi-de ningę, ai kibi ki kęr pir pir ka kin rđe ti kę, a tali ilai kibi je lie wa rđe ti gogi, ba tđei sie taga kadi awi bęi-e kagi-dasi ti.

Bai Jęju kagi-dasi ti
(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Ją 19.17-27)

²¹Dingęm kare ki Siręn ti, tōe nę Simę, e baw Alęgijandır ai ki Rupusi, i wale, ningę asigar je uwai-e indai tđgi dęe ti adi oti kagi-dasi la Jęju. ²²Awi ki Jęju lo madi ti kare to noę, bari-e nę Golgota, ki kęr me nę: «Lo ki to tę ka dę daw be.» ²³Gei kadi n-adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti ki ne ki bari-e nę mir[†], kadi ay, nę Jęju mbati kay. ²⁴Go ti, asigar je bęi-e kagi-dasi ti, ba tigai kir (mbare) dę kibi ti lie, kadi n-ooi ne ki dęw ki ra dande ti a ingę^o. ²⁵E ki kadi ki jikare, a bęi-e-n kagi-dasi ti. ²⁶NDangi me bati, ne ki ra a n-bęi-e-n kagi-dasi ti ai na: «NGar la *Jipi je.» ²⁷Bai nję ęogi je joo naa ti sie kagi-dasi ti. Ki kare dę ji kęe ti, ki nungi dę ji gęle ti to. [²⁸E be kadi ta ki ndangi me makitibi ti la Luwę ai na: «Tidai-e dan nję ra majal je ti» kin tıl-n tane.][‡] ²⁹Dije ki nję dę rąbę, tigai dđde, ningę taji-e, a ai ai na: «Ma, i ki nje tuji kęy la Luwę, a tıl ra e ki rangi me ndo ti ki mitę ka kam!» ³⁰Aji roi i wa, a i taa dę kagi-dasi ti ur nangi adi j-o!» ³¹Be

to a, nję kun do nję kiję ne mąsi kadi-kare je, ki nję ndo ndu-kun je, ibai Jęju kogii dande ti ai na: «Aji dije ki rangi, nę e wa asi kaji rone al!» ³²Kirisi, ki Luwę mbate, ngar la *Isirayal je ka kam, kaje a wa ki j-a ne kin, kadi i taa dę kagi-dasi ti ur nangi adi j-o, adi ta j-o-n ta lie tę ta ki rđeti!» Nję ki bęi-de kagi-dasi ti naa ti sie ka kin ka taji-e to.

Koy Jęju
(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Ją 19.28-30)

³³Loki kadi a jam dę ęe ti, lo ndul donangi ti ba pęti, biti kadi ki mitę ki lo sęlę. ³⁴Ningę kadi ti ki mitę, Jęju nę ki ndune ki bo a na: «Eloyi, Eloyi, lama sabatani?» Kęr me nę: «Luwę lęm, Luwę lęm, mbari a iyę-m kę a?» ³⁵Dije madi dan nję ti ki ai noę, ooi ndue, ningę ai ai na: «Oi dęw ka a bęr Eli!» ³⁶Dęw kare dande ti ay ngodi, un ne ki to hom hom, ilę me man kandi ndu ti ki masi, ningę ilę ta gakira ti adi Jęju kadi ay, ba ai a na: «tđęmi adi j-oi se Eli a re rise nangi dę kagi-dasi ti wa?» ³⁷Lo kin ti noę be, Jęju nę ki ndune ki bo, ningę kęęe tđę. ³⁸Go ti, kibi gangi lo ki a me kęy ti la Luwę, til dana joo, i taa nu biti re nangi. ³⁹Ki bo la bęti asigar je ki ęu, ki a ta kęm Jęju ti, oo-e lo koy ti ki oy, al a na: «Tęki rđeti, dęw kin e NGoN la Luwę.» ⁴⁰Dęne je madi ai noę to, ai say, indai kęmde a ooi ne je ki isi rai ne. Dande ti, Mari ki Magidala e noę nim, Mari ki kę Jaki ki ibari-e ngon ki e kę Jose e noę nim, taa Salome e noę nim to. ⁴¹E ai je kin a ndolai go Jęju, ta rai sie me ne ge je ti lie loki e-n Galile ti. Ningę, dęne je ki rangi ngay ki rai sie Jorijalęm ti ka ai noę bęy to.

Jisapi un nin Jęju dibi
(Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Ją 19.38-42)

⁴²NDęe ti kin, e ndo ki dije a sasi nja ne je naa ti indai, adi e ndo ki nę ndo ta kęę ti. ⁴³Loki lo sęl, Jisapi ki Arimate ti, ki e dęw kare ki dije buki-e ti ngay dan nję gangi ta je ti la *Jipi je re. E wa ka isi nginę ta kębe la Luwę ki kadi a re kin to. Bęl ra-e al, adi aw rđ *Pilati ti dęne nin Jęju. ⁴⁴Loki Pilati oo kadi Jęju oy ba, ate bęl, adi ilę go nje kisi dę buti asigar je ki ęu, ade re, ningę dęje a nę se Jęju oy mari nu wa? ⁴⁵Loki oo ta ki ta nje kisi dę asigar je ti ningę, adi ta rabi Jisapi kadi un nin Jęju. ⁴⁶Jisapi ndogi ta kibi, risi nin Jęju dę kagi-dasi ti re-n nangi, dole, ile me ęe nin ti ki uri me mbal ti, ningę nduguru mbal ilę ta ti. ⁴⁷Mari ki Magidala ai ki Mari ki kę Jose ai, a oi lo ki ilai Jęju ti.

* **15:17** Dękagiloe ti kin, kibi ki kęr pir pir, sđbi dę ngar je par a kadi ay. † **15:23** Mir e yibi ki rai ki nom kagi madi donangi Palasitin ti noę. Gate e ngay, ningę lo ki daw oy ęa, a oyi rđ nin ti bęy taa a dibi. Taa lo ki rđ daw to-e ngay ningę, rai adi ba rđe yogiro ndęy. * **15:24** Pa je 22.19 † **15:28** Bari ta kin dije madi ai tęki goto me makitibi je ti ki nję ndange kate ndangi. § **15:38** Kibi gangi lo kin gangi lo ki kay njay ki lo ki kay njay njay naa ti. Lo ki kay njay njay, e ki bo la nję kiję ne mąsi kadi-kare je par a a un majal la kosi je kadi aw-n me ti noę Luwę ti. Loki Jęju oy, kibi ka kin til dana joo, adi ta rabi to mbata la dije pati kadi awi nę Luwę ti. Tęę ki taga 26.31-33.

16

*Jəju i lo koy ti**(Mt 28.1-8; Lk 24.1-11; Jə 20.1-2)*

¹ Loki ndo taa kəə də, Mari ki Magidala nim, ki Mari ki kə Jaki nim, Salome nim, ndogi yibi kagi ki əti mbi, mba kaw koy ro nin Jəju ti. ² NDə dimasi, ki si ɓati ba, loki kadi isi bə kin, ə yə awi do ɓadi ti. ³ Loki isi awi ningə, əli-naa dande ti əi nə: «NGa kin, naa ə tə nduguru mbal ta ɓadi ti rangi adi-je ə?» ⁴ Nə loki uni kəmdə ningə, ooi kadi mbal ka kin, dəw nduguru-e rangi. ⁵ Dəne je kin uri me ɓe ɓadi ti ningə, oi ngon ki basa madi kare, ilə kibi ngal ki nda rone ti, isi-n ki do ji kə ti. Lo kin ti, ɓəl ra dəne je. ⁶ Nə, ngon ki basa ka kin əl-de ə nə: «tɓali al. Isi sangi Jəju ki Najarəti ti, ki dije ɓai-e kagi-dasi ti, nə e goto ne, i taa lo koy ti. Oi lo ki ilai-e ti ə to kare kin. ⁷ Ningə ki ɓasine kin, awi əli Piyər əi ki ndəgi njé ndo je lə Jəju təkɪ a aw kadi nginə sasi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti, təkɪ əl-n sasi kəte.» ⁸ Dəne je tɛɛi, ɔri ngodi ta ɓadi ti isi awi, dadi par par ki ɓəl, ɓəri rəbi rəde al. Ta ka əli dəw al, mbata ɓəl təl-de.*

Jəju əji rəne Mari ki Magidala

⁹ [Jəju i lo koy ti ki ndo dimasi, si ɓati ba. Loki i lo koy ti, dəw ki dasay ki taje rone e Mari ki Magidala, ki ndo ki tuwə ndil je ki majal siri dɛe ti kə. ¹⁰ Ningə, Mari ə e nje kaw kəl njé ndo je lie ki isi ta kuwə ndoo ti ki ta no ti. ¹¹ Nə loki Mari əl-de təkɪ Jəju i lo koy ti, adi ne wa n-oo-e ki kəmnə, njé ndo je taai me al.

Jəju əji rəne njé ndo je joo

¹² Go ti, Jəju əji rone kəji ki to-n ta dangi njé ndo je joo ki əi do rəbi ti, isi awi ki ngan ɓe je ti. ¹³ Loki Jəju ingə-de, təlɪ awi ɔri poye ndəge je, nə ndəge je taai mede al tə.

Jəju əji rəne njé ndo je ki dɔgi gide kare

¹⁴ Ta təl tae ti, Jəju əji rone njé ndo je ki dɔgi gide e kare loki isi usoi nɛ. Lo kin ti, Jəju kəl səde do me ngə ti, ki kəm kuti ləde, mbata mbati taai me njé ki ool-e təkɪ i lo koy ti. ¹⁵ Go ti, əl-de ə nə: «Awi ki do ɓe je ki dɔnangi ti ne pəti, iləi mbɛ Poy Ta ki Maji mbi dije ti pəti. ¹⁶ Dəw ki un mənə, ə rai-e batəm, ningə a ingə kaji, nə dəw ki mbati kun mənə, ta ki gangi a e dɛe ti. ¹⁷ Nɛ kəji je ki njé ki uni mede adi Luwə a əji ə to kin: me təm ti, a tuwəi ndil je ki majal, a əli ndon ta je ki mba. ¹⁸ A uwəi li je ki jide, ningə re ayi-naa nɛ ki nje təl dəw ka, a ra səde nɛ madi al. A indəi jide do njé moy je ti, adi njé moy je ingəi ro nga.»

Jəju təl aw dɔrə ti

¹⁹ Go ta je ti ki Bəbe Jəju əl-de, uni-e awi sie dɔrə ti, adi isi do ji kə Luwə ti. ²⁰ Go kawə dɔrə ti, njé ndo je awi iləi mbɛ Poy Ta ki Maji. Bəbe e səde naa ti, adi-de tɔgi adi rai nɛ je ki əti ɓəl

ɓəl. Nɛ kəji je kin to be, kadi təji təkɪ ta lə njé ndo je e ta ki rəjeti.]†

* 16:8 Be nin ləde dɔnangi Paləsitin ti e mbal ə uri kade tə ɓe ningə, ləi nin ti, ɓa ndugugui mbal ki rangi uti tae. † 16:20 Bar ta je kin dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange kate ndangi.

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Luki ndangi

Ta ki do Poy Ta ti ki Maji la Jəju ki Luki ndangi

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Luki ndangi e ki kare dan Poy ta je ti ki Maji ki ndangi so, adi e Matiye, Marki, Luki ki Ja. Ningə kae ti wa ki j-o-n me makitibi ti la Matiye ka kin ə, ta je ngay ki Luki əl, toi me Poy Ta ti ki Maji la Jəju ki Marki ndangi noo to. J-a j-ingə:

Ja Batisi ki tee ilə mbe ta daw ki nje ra rəbi no Jəju ti (3.1-20);

Batəm la Jəju ki na ki Su na-e (3.21-4.13);

Kilə je ki Jəju ra-de ki taga ta kəm dije ti donangi Galile ti, adi e kilə mbe Poy Ta ki Maji, ki kaji njé moy je (4.14-9.50);

Jəju osi do rəbi ti, i Galile aw Jorijaləm ti (9.51-19.28). Nə nē kare, Luki tee ki ngan ta je ki rangi ngay ki Marki əl al, tə kuji ta ki do dingəm ti ki Samari ki nje me-maji, kuji ta ki do nje nē kingə ti ki mba, kuji ta ki do ngon ti ki nje koo maji rone ki tae ti ə təl re kin, taa ngan ta je ki rangi ngay ta ta kaw Jəju be la Marti əi ki Mari kin je.

Nē je ki Jəju ra-de Jorijaləm ti (19.29-21.38), ki awi biti tōli tade do ko je ti ki inge, ki do koye ti (22-23).

Luki tōl ta makitibi ləne ki ra nay Paki (24), ningə lo kin ti, əl ta ki do Jəju ti ki, go tee lo koy ti, ingə njé ndo je joo do rəbi ti ki kaw Emawusi nim, əl ta ki do kawə dora ti nim.

Nē ki me makitibi ti la Luki ki to dangi ki ya Marki, e ta ki Luki əl do kate nday be, ə əl-n ta la daw ki makitibi kin sobi doe nim, gin nē ki ndangi-n makitibi kin nim to (1.1-4). Go ngon ta ti kin, Luki ilə ngirə ndangi Poy Ta ki Maji la Jəju kin ki kor gin nē je ki rai nē dokagilo koji Jəju ti əi ki Ja Batisi (1-2). Lo kin ti ə j-a j-ingə ta ki malayka əl ki Mari nim, ta ki do koji Ja batisi ti nim, ta ki do njé kul da je ti ki awi oi Jəju, taa j-a j-ingə pa la Mari ki osi nim, la Jakari nim, la Siməyo nim to. Lo kilə ngirə ta ti kin bay ba, Luki əl nga dan ta ləne ki ma naje kin ki taga ngata: adi e ngirə Jəju ki i ro Luwə ti nim, kee gin koji ti ki rojeti la Isirayal je nim, kire ki re mbata la gin dije pati ki donangi ti ne kin nim to. Lo kin ti, Luki toji ndigi ki Luwə ndigi dije ki madide je ooi tode al (njé do sol, ki njé ki dije əsi-de ngərəngi, ki dāne je, ki njé ndoo je, ki mba je) nim, toji rənəl ki bo ki njiyə naa ti Poy Ta ki Maji nim to.

Dan Poy Ta je ti ki Maji ki so, Luki ə ta girəki lie ki ndangi-n makitibi kin to ay njay ngay. Luki dangi makitibi kin adi dije ki əi girəki je ki gəri nē madi ngay do nē jibəl be ti la Isirayal je al, adi ər gin ta ləne njoti njoti kadi nē madi to mba rəde ti al. Ki rə dije ti ki bone kin ba, Luki ə e Poy Ta ki Maji ki daw tidə ba gər maji ngay nim, a ingə kadi Jəju e Nje kaji dije pati nim to.

Kilə ngirə ta

¹ Təwopil, dije ngay adi rəde, ndangi nē je ki rai nē danje ti ne kin ki goe goe*. ² NDangi təki, njé ki ooi nē je kin ki kəmdə əli-je. Ooi ki kəmdə lo kilə ngire ti nu, ə təl njé kilə mbe Poy Ta ki Maji la Luwə. ³ Be ə, mi ka, m-sangi gin nē je pati ki rai nē kin, lo kilə ngire ti nu kore kore kadi m-o. Ningə go sange ti ki m-sangi, m-o maji ngay kadi, m-ndangi me makitibi ti ki goe goe madi i ki bo Təwopil. ⁴ Lo kin ti, a gər kadi nē ndo je ki ingə-de e nē ndo ki rojeti.

Ta koji Ja Batisi

⁵ Dəkagilo ti ki *Erodi e-n ngar ki Jude ti, dingəm kare isi no tōe nə Jakari. Jakari e ki kare me buti ti la nje kijə nē məsi kadi-kare ki bari-e Abiya. Tō nee nə Elijabəti. E ngon dāne ki gin koji ti la *Aro. ⁶ Jakari əi ki Elijabəti joo pu əi dije ki dana ta kəm Luwə ti. Təli rəde maji ngay go ndu-kun je ti ki go rəbi je ti la Bafe pati. ⁷ Nə ingəi ngon al, tado Elijabəti e kuji. Ningə e dokagilo ki, əi joo pu, bugai ngata. ⁸ NDə kare Jakari isi ra kilə kijə məsi kadi-kare ta kəm Luwə ti, tado e ndo ra kilə la buti lie. ⁹ Ningə, ki go rae ti la njé kijə nē məsi kadi-kare je, kir osi do Jakari ti kadi ur me kəy ti la Luwə. Ur kəy kadi buki nduji kagi ki əti mbj poro*. ¹⁰ Lōki Jakari a buki nduji kagi ki əti mbj poro kin, kosi dije ngay ai taga nē a əli ta ki Luwə. ¹¹ Loe ti noo, malayka la Bafe tee hōy ki ro Jakari ti, a ki do ji ko lo buki nduji kagi ti be. ¹² Lōki Jakari oo malayka ka kin ningə, ndile tee ay nay sar, bəl təl-e. ¹³ Nə Malayka əl-e ə na: «təbəl al Jakari, tado Luwə oo do ndu ta ki əl sie. Nei Elijabəti a oji ngon adi, a ində tōe nə Ja. ¹⁴ A e nē rənəl lai ki bo ngay, taa dije ngay a rai rənəl do koje ti to. ¹⁵ Tado a e daw ki bo ta kəm Bafe ti. A ay kasi nju al nim, a ay ndəgi kasi je ki əm əde al nim to. Lōki to me kone ti bay, NDil Luwə a rose. ¹⁶ A təl ki ngan *Isirayal je ngay re səde ro Bafe Luwə ti ləde. ¹⁷ A njiyə ta kəm Bafe ti ki NDil nim, ki togi la nje kəl ta ki ta Luwə ti, Eli nim to. A njiyə ki NDil nim ki togi nim mba kadi ilə noji ngan je ki bawde je naa ti. Taa kadi njé do nga je təl njé kaw ki hal la dije ki dana, mba kadi dije indəi do rəde dana mbata la Bafe.» ¹⁸ Jakari daji malayka ə na: «Ki go rəbi ki ban ə m-a m-gər-n kadi e ta ki rojeti ə? Tado mi ki dəm m-biga, taa nem ka

6ale al dō lo tō ngata.»¹⁹ Ba malayka təl əl-e ə nā: «Mi Gabiriyəl, ki nje ra kilā ta kəm Luwə ti. Luwə ilā-m kadi m-əli ta, m-ilə Poy Ta ki Maji kin mbi ti.»²⁰ O maji, a təl mbiki, adi a asi kəl ta madi al, biti kadi ndō ki nje je ki m-əli tae kin rai nje 6əy taa. A e be, tado adi mei dō ta je ti ki m-əli kin al. Nje je kin a rai nje dəkagiloe ti ki Luwə oji.»

²¹ Me lo kin ti, kosi je toi ta ngəm ta Jakari ti, ta ndoži-de, tado Jakari un dəkagilo ngay me kəy ti lə Luwə.²² Loki ində lo tēē ki taga ki rō kosi je ti ningə, asi kadi əl-de ta al. Loki əl-de ta al, gəri kadi oo nje me ndil ti me kəy ti lə Luwə. Jakari əl-de ta ki jine par, ə isi ki mbiki ti.

²³ Loki təl ta kilā ningə, təl aw me kəy ti ləne.²⁴ Ba ngay al go ti, nee Elijabəti j səm. Elijabəti 6əy rōne kəy, adi dəw oo-e al, asi nay mi, ə əl ə nā:²⁵ «Oj maji ki Bəbe ra səm kin. Bəbe ində kəmne gom ti, ər rōsol dōm ti dan dije ti.»

Ta koji Jəju Kirisī

²⁶ Me nay ti ki kō mehe, Luwə ilā malayka Gabiriyəl me 6e bo ti ki tōe nā Najarəti, dōnangi ti ki Galile.²⁷ He rō ngon mandī ti madi ki gər ngaw al 6əy, ki dīngəm kare ki tōe nā Jisəpi, ki gin koji ti lə *Dabidi uwa dōe. Tō ngon mandī ka kin nā Mari.²⁸ Malayka ur kəy go Mari ti əl-e ə nā: «M-uwə jii Mari, j ki ingə me-maji ta kəm Luwə ti, Bəbe e naa ti səl.»²⁹ Ta kin əti Mari 6əl, adi dəji rōne ta ə nā se gin kuwə ji kin e ri wa?³⁰ Malayka əl-e ə nā: «f6əl al Mari, tado ingə maji ta kəm Luwə ti.»³¹ A j səm, a oji ngon ki dīngəm, a ində tōe nā Jəju.³² A e ki bo, a 6ari-e NGon lə nje ke dō nje je ti pəti. Ningə, Bəbe Luwə a ade kimbər ngar lə kae Dabidi.³³ A o 6e dō gin koji ti lə *Jakobi biti ki nō ti. Ningə kōbe lie a ində ngangi al tō.»³⁴ Mari əl malayka ə nā: «Go rəbi ki ban ə nje je kin a rai nje ə? Tado m-gər ngaw al 6əy.»³⁵ Malayka əl-e ə nā: «NDil Luwə a re dōi ti, Luwə ki e dō nje je ti pəti a 6uki tōgine dōi ti. E mbata kin ə, ngon ki a oje j rō Luwə ti, a 6ari-e NGon Luwə.»³⁶ O noji Elijabəti ki 6igə wa kin ka j səm tō. E ki dije 6ari-e kuji ka ə yə j səm ra nay mehe kin.³⁷ J səm tado nje ki dum Luwə goto.»³⁸ Mari ə nā: «Mi 6əə lə Bəbe, maji kadi Luwə ra səm takī tēē-n tai ti.» Loe ti kin, malayka iyə Mari ə oti aw.

Mari aw mba dō Elijabəti ti

³⁹ Me ndō je ti ki go ti, Mari j taa, aw law law ki dōnangi ki mbal je əi ti, me 6e ti ki Jude.⁴⁰ Aw ur me kəy ti lə Jakari, uwə ji Elijabəti.⁴¹ Lōki Elijabəti oo ndu Mari ningə, NGon ki mee ti dōi rōne ndur kuti kuti. Ningə NDil Luwə rose tō.⁴² Lo kin ti, Elijabəti un ndune ki taa, əl Mari ə nā: «Luwə adi maji uri dan dāne je ti pəti. Ningə NGon ki to mei ti ka maji ur-e tō.»⁴³ Ra ban ə mi kin par, Luwə 6uki-m

ti kədi be biti, adi kō Bəm re me kəy ti ləm ə?⁴⁴ Lōki m-o ndui ki uwə-n jim, ngon ki mem ti dōi rōne ndur ki rōnəl.⁴⁵ J nje maji-kur, tado adi mei kadi nje je ki Bəbe əli tae a tōli tade.»

Pa lə Mari

⁴⁶ Bə ə Mari ə nā:

«NGə mem osi pa ilə tōji dō Bəbe ti.

⁴⁷ NDilm ra rōnəl dō Luwə ti ki nje kaji-m.

⁴⁸ Tado Luwə təl kəmne oo-n 6əə ləne ki dāne ki asi nje madi al.

E be ə, kaw ki kəte nōq,

Dije pəti a 6ari-mi nje maji-kur ki dō lo je ki dangi dangi.

⁴⁹ MBata Luwə ki nje tōgi pəti,

Ra nje je ki əti 6əl 6əl mbata ti ləm.

Maji kadi tōe e ki kay njay.

⁵⁰ Ningə, kadi me-maji lie to ki dō 6əl je dō 6əl je dō dije ti ki njé 6əl NDile.

⁵¹ Luwə oji tōgine pəti ki taga,

NJé ki ngamede rosi ki kōji rō,

Luwə tində-de sane-de.

⁵² Sur njé tōgi je tilə-de dō kimbər ngar je ti ləde,

Ningə njé dō səl, un dāde ki taa tō.

⁵³ Adī nje kingə rosi ji njé ndoo je,

ə tuwə njé nje je jide kare adi awi.

⁵⁴ ņsi sil *Isirayəl ki 6əə kilə lie,

Adi mee ole dō me-maji ti ki mbata dije lie.

⁵⁵ Me ole dō ti təkī un-n mindine adi kajē je kəte nu.

Un adi Abirakam ki gin koji lie ba pəti ki nō ti.»

⁵⁶ Mari isi ki Elijabəti asi nay mitə, ningə təl aw 6e.

Koji Jə Batisi

⁵⁷ Dəkagilo koji ngon lə Elijabəti asi, ə oji ngon ki dīngəm.⁵⁸ Njé gədi kəy je lie ki noje je ooi poy maji ki Luwə ra sie adi rai sie rōnəl.

⁵⁹ Lōki ndō ki kō jiiōo go koji ngon ti asi ningə, rai kadi ijai mōte^o. Dije ndigi kadi n-6ari-e ki tō bawe ki Jakari.⁶⁰ Nə kōe əl-de ə nā: «Jagi, a 6ari-e nā Jə.»⁶¹ Ə dije əli Elijabəti əi nā: «Dəw ki gin koji ti ləi ki tōe to be goto.»⁶² Lo kin ti, dəji bawe ta ki jide əi nā se ge kadi n-6ari ngon ka kin nā nā wa?⁶³ Jakari dəji adi rai ki ba ndangi nje adi-e, ningə ndangi nje ti: «Tōe e Jə.» Lo kin ti, ta ndoži dije pəti.⁶⁴ Loe ti nōq,

ta Jakari tēē, ndone tuti adi əl ta ilə-n tōji dō Luwə ti.⁶⁵ Nje kin ra 6əl dije pəti ki me 6e je ti ki dō lo ti ki nōq, taa go nangī mbal je ti ki Juda pəti, dije əli tae ki lo lo.⁶⁶ Dije pəti ki ooi poy ta kin ngəmi mede ti, ə əli əi nā: «NGon kin a təl ri ə?» Təkī rojeti, ji Bəbe e dōe ti.

Pa lə Jakari

⁶⁷ NDil rosi Jakari ki baw ngon, adi əl ta ki ta Luwə ti ə nā:

⁶⁸ Tōji ki dō Bəbe ti, ki Luwə lə *Isirayəl,

MBata re oo dije ləne, taa-de ilə-de taa.

69 E ə teę ki Nje kaji ki Nje tığı gin koji ti lə *Dabidi adi-je.
 70 Teę sie taki ilə-n mbee ki ta njé kəl ta je ki tae ti ki ayi njay, dəkagilo ti ki mari nu.
 71 Nje kaji ki a taa-je ji njé bə je ti ləje ki njé koo kəmje je al pəti.
 72 E be ə, Luwə tɔji-n me-maji ləne ki rɔ kaje je ti,
 Nım taa, me ole dɔ kilə mindi ti ki ay njay nım tɔ.
 73 Kilə-mindi ki go minde ti ki un adi ka je *Abirakam.
 74 Kun mindi ki a ra kadi ji ra kilə bəə lie ki kanji bəl,
 Loki a taa-je ji njé bə je ti ləje.
 75 Kadi ji njiyə ta kəme ti, me kay njay ti nım, me ka dana ti nım,
 Dəkagilo pəti ki je-n ki doje taa.
 76 I ngonm, a bari-ni nje kəl ta ki ta Luwə ti ki e dɔ ne je ti pəti,
 MBata a njiyə nɔ Bəbe ti kadi ira rəbi lie.
 77 Lo kin ti, dije lie a gəri kaji ki aji-de ki go rəbi kiyə go majal je ti ləde kɔ.
 78 Luwə e nje me-maji.
 Ki takul me-maji ki koo kəm-to-ndoo lie ə,
 Kunji ki dɔrə ti unji-n doje ti tə kadi be.
 79 Kunji kin unji dɔ dije ti ki isi me til ti nım,
 Me ndil koy ti nım,
 MBa kadi ndr-je ta rəbi, aw səje dɔ rəbi kisi-maje ti.
 80 NGon ka kin tığı, təl dəw ki mbuji me ndil ti. Ra 6e dilə mbo ti, biti ndɔ ki teę-n taga ta kəm Isirayəl ti.

2

Koji Jəju (Mt 1.18-25)

1 Dəkagilo e ki kin, nje kɔbe ki bo Səjar Ogusiti un ndune kadi rai kər dije ki dɔnangi ti pəti me makitibi ti. 2 Kində tɔ ki dɔsəy kin e dəkagilo ti ki Kiriniwusi e-n nje kɔbe dɔnangi ti ki Siri. 3 Dije pəti awi kadi ndangi tade, Nə nə ka aw 6e koji-ne ti. 4 E be ə, Jisəpi ka j 6e bo Najarəti ti, dɔnangi Galile ti, isi aw 6e bo ti lə *Dabidi, ki bari-e Bətiləhəm, dɔnangi Jude ti. MBata Jisəpi e dəw ki gin koji ti lə Dabidi. 5 Awi kadi indəi tade naa ti ki Mari ki nje nongi lie, ki a ki səm.
 6 Loki əi Bətiləhəm ti nɔqɔ bəy ningə, ndɔ koji ngon lə Mari asi. 7 Mari oji ngonne ki dɔsəy tə ngon ki dɔngəm. Bir ngon ka kin ki kibi, ile me ne ngəm ne kuso ti lə da je, tado lo ki kadi adi-de toi ti goto me kəy to mba je ti.

Njé kul da je

8 Njé kul da je əi me mu ti, dɔ lo ti ki nɔqɔ, indəi bɔi taa isi ngəmi da je ləde kondɔ. 9 Ningə yə ooi malayka lə Bəbe teę hɔy ki rɔde ti. Təbə lə Bəbe unji gugɔ dɔde, adi bəl tɔl-de. 10 Nə malayka əl-de ə nə: «fəli al, mbata m-re ki

Poy Ta ki Maji kadi madi səsi. Poy Ta ki Maji kin a e ne rɔnal ki bo ngay mbata ti lə dije pəti ki dɔnangi ti ne. 11 E 6one ə oji nje kaji me 6e ti lə *Dabidi adi səsi. Nje kaji ki e Kirisi, Bəbe. 12 Ningə ne ki a igəri-e-n ə to kin: A ingəi ngon ki kasi ki 6iri-e ki kibi, ə iləi-e me ne ngəm ne kuso ti lə da je.»

13 Ta naa ti nɔqɔ, kosi njé rɔ je ki dɔrə ti, teęi, indəi rɔde naa ti ki malayka ki kare ka kin, ningə osi pa tɔji Luwə əi nə: 14 «Təbə e ki dɔ Luwə ti ki nje kisi dɔrə ti taa nu. Taa, kisi maji ki dɔ dɔnangi ti, ki rɔ dije ti ki Luwə ndigi-de tɔ.»

15 Loki malayka je iyəi-de ə təli awi dɔrə ti gogi, njé ngəm da je əli-naa dande ti əi nə: «Adi j-awi biti ki Bətiləhəm ti j-oi ne ki ra ne ə Bəbe teę ki dɔe adi-je kin.» 16 II taai kalangi awi ningə yə, ingəi Mari əi ki Jisəpi, naa ti ki ngon ki kasi ki iləi-e me ne ngəm ne kuso ti lə da je. 17 Loki ooi ngon ki kasi ka kin ningə, go ti ərɔ gin ne je ki əli-de oji dɔ ngon ki kasi kin. 18 Dije pəti ki ooi ta ki njé ngəm da je ərɔ goe, əti-de bəl. 19 Mari ngəm ne je kin pəti mene ti, mər ta dɔ ti ki goe goe. 20 Njé ngəm da je tali gogi ki pa, ki kilə tɔji dɔ Luwə ti tade ti. MBata Luwə ədi-de ooi ne je ki mbide je, ki kamde je. Ningə ne je ka kin rai ne ki go rəbe ə wa ki malayka ilə-n-de mbee ka kin tɔ.

Koji Jəju me kəy kaw-naa ti

21 Loki ndɔ ki kɔ jiiqoo go koji ngon ti asi, ijəi mətə*, ningə indəi təe nə Jəju. E tɔ ki malayka əl-de, loki kɔe a ki səme al bəy, kadi tə bari-e-n. 22 Ningə, loki ndɔ ki e ndɔ kay rɔ ki go ndu-kun ti lə *Moji asi*, Jisəpi əi ki Mari awi ki ngon ka kin Jorijaləm ti kadi tɔji-e Bəbe, 23 ki go ndange ti ki ndangi me ndu-kun ti lə Bəbe əi nə: «NGan dər je ki dɔngəm pəti a əi ki kində ji dɔde ti mbata lə Bəbe*.» 24 Nım taa, rəi kadi adi də kərməsi je joo ə se nğan də dum je joo kadi-kare ti, ki go ndange ti ki ndangi me ndu-kun ti lə Bəbe*.

Pa lə Siməyo

25 Dɔngəm kare e Jorijaləm ti nɔqɔ təe nə Siməyo. E dəw ki dana taa e dəw ki nje ra go ndigi ti lə Luwə tɔ. Isi nginə ta nje kaji *Isirayəl mari nu ba. Ningə NDil Luwə e dɔe ti tɔ. 26 NDil Luwə əl-e kate ade gər təkɔ n-a n-oy al biti kadi n-oo Kirisi ki Bəbe kote ki kəme bəy taa n-a n-oy. 27 NDil ɔse kadi aw gin kəy ti lə Luwə, ningə təkɔ njé koji Jəju awi sie gin kəy ti kadi rai ki go ndu-kun ti lə Bəbe, 28 Siməyo taa Jəju jine ti, ningə ilə tɔji dɔ Luwə ə nə: 29 «Basine, Bəbe, iyə bəə lai ade aw maje, ki go ta ti ləi ngata, 30 MBata ka kəmm oo nje kaji dije ngata. 31 Kaji ki ində dɔe dana ta kəm kosi je ti pəti. 32 E kunji ki kadi unji dɔ gin dije ti pəti, taa a e tɔji ki dɔ dije ti lai, Isirayəl tɔ.»

33 Ta ki Siməyo əl dɔ Jəju ti əti kɔe je ki bawe je bəl. 34 Siməyo tər ndune dɔde ti, ningə əl

Mari ə nə: «Maji kadi igər maji, ngon ki oje kin a e rəbi kosi nim rəbi ki taa nim lə dije ngay dənangi Isirayəl ti. Taa, re tə nē ki nje re ki ta kasi-naa al tō. ³⁵ A adi gir ta ki ngame dije ti ngay, gine a tēg taga. Ningə rəi j wa ti, kiyə rə a gangi ndili dana tō.»

An ra oyo Luwə mbata Jaju

³⁶ Dane kare ki nje kəl ta ki ta Luwə ti isi nōq, tə nə An. E ngon lə Panuwəl, gin koji ti lə Ajər. Loki taa dingəm mandine ti, isi sie asi 6al siri ba par ə ngawe oy. Ningə ki 6asine kin, An tōgi ngay ngata. ³⁷ Bale e dō jioo gide e sō. Nje ngaw koy kin e me kəy ti lə Luwə ki dəkagilo je pəti. Kondō ki kada e me kəy ti lə Luwə, əl sie ta, əgi rəne nē kuso. ³⁸ E be ə, dəkagilo je kin, e ka tēg nōq re tō. Osi pa ilə-n tōji dō Luwə ti, taa əl ta ki dō ngon ti kin dije pəti ki isi nginəi kadi Luwə taa Jorijaləm ji njé bə je ti tō.

³⁹ Loki njé koji Jəju je rai nē je pəti ki go ndu Bəbe ti ningə, təli awi Galile me 6e bo ti ləde ki Najarəti ti gogi. ⁴⁰ Ningə, ngon ka kin tōgi, aw ki singəne. Rosi ki tər, ta me-maji lə Luwə e sie naa ti tō.

Jaju e me kəy ti lə Luwə loki 6ale e dōgi gide e joo

⁴¹ Dō 6al je pəti, njé koji Jəju awi lo ra nay ti ki 6ari-e nay paki. ⁴² Loki Jəju ra 6al dōgi gide e joo ningə, awi ki njé koji-ne je lo ra nay ti təkəi isi rai kəte kəte go kuji rae ti*. ⁴³ Ningə, loki ndō ra nay tigə 6a, njé koji Jəju je isi tali gogi, nə Jəju nay gogi Jorijaləm ti, ki kanji kadi njé koje je gəri go. ⁴⁴ Njé koji Jəju je ooi nə Jəju nay nja madide je ti ki uni səde rəbi, adi njiyəi ndō kare 6əy taa iləi ngirə sange dan nōjide je ti ki madide je. ⁴⁵ Sangi-e, nə sangi-e pi ingəi-e al. Loki ingəi-e al, tōli tui dəde awi Jorijaləm ti gogi sange ti. ⁴⁶ Sangi-e biti ndō ki kō mitə ningə yə, ingəi-e, isi gin kəy ti lə Luwə dan njé ndo ndu-kun je. Isi dande ti, isi ur mbine oo-n ta je ki isi əli tō, dəji-n-de ta tō. ⁴⁷ Dije pəti ki ooi ta kəl Jəju kin, nē gər lie, ki ta ki tur lie, əti-de 6əl ngay. ⁴⁸ Loki njé koje je ooi-e, əti-de 6əl ngay, adi kōe əl-e ə nə: «NGonm, ra ban ə ira səje nē be ə? O je ki bawī, j-a ta sangi ti ki nō kəmje ti.» ⁴⁹ Ningə əl-de ə nə: «İsangi-mi ki mba ri ə? Səbi kadi m-ra kilə gin kəy ti lə Bai kin, igəri ə se igəri al ə?» ⁵⁰ Nə njé koje je gəri me ta lie kin al.

⁵¹ Ningə go ti, Jəju təl aw səde Najarəti ti gogi. Jəju təl rəne go ta ti lə njé koji-ne je. Kōe ngəm nē je pəti ki rai nē kin mene ti. ⁵² Jəju tōgi darəne ti nim, me gosi ti nim tō, adi ingə maji ta kəm Luwə ti nim, ta kəm dije ti nim pəti.

3

Jə ilə mbə Poy Ta ki Maji
(Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Jə 1.19-28)

¹ Dəkagilo je kin, nje kō6e ki bo Sajar, ki 6ari-e na Tibər o 6e 6al dōgi gide e mi. Ningə Pōsi *Pilatı ə e nje kō6e dənangi ti ki Juda, *Erodi e ngar dənangi ti ki Galile, Pilipi ki ngon kō Erodi e ngar dənangi ti ki Iture ki dənangi ki Tirakonitidi, ningə Lisaniyasi e ngar dənangi ti ki Abilən tō. ² An əi ki Kayipi ə əi njé kijə nē məsi kadi-kare je ki bo ki dəkagilo je nōq. Ningə, dəkagilo je ti nōq kin, Jə ki ngon lə Jakari e dilə lo ti ə Luwə əl-e ta. ³ Jə aw dənangi Jurde ti pəti, ilə mbə ə nə: «İyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, adi rai səsi batəm, mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləsi kə.» ⁴ Ra təkəi ndangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti, Ejay, əi nə: «NDu dəw madi 6a dilə lo ti ə nə: İrai go rəbi lə Bəbe!

İrai go rəbi lie adi a njururu.

⁵ Uti bole 6e je adi asi naa, İkəsi dō mbal je ki dō gadi je adi asi ta nangi bərəre;

İrai rəbi je ki rugi gəndi gəndi adi a njururu; İrai rəbi kōkırə je adi osi naa ti lay.

⁶ Lo kin ti, dije pəti a gəri kaji ki Luwə aji-je*.

⁷ Kosi dije ki rəi kadi Jə rade batəm, Jə əl-de ə nə: «Səi njé man majal tə li je be kam, nə ə əl səsi kadi əyi-naa wongi lə Luwə ki a re ə? ⁸ Maji kadi kilə rasi tōji kadi səi dije ki iyəi pa njiyəsi je ki majal kə. Ningə oti kadi əli mesi ti əl nə: «Je ngan ka *Abirakam.» MBata, Luwə asi kadi a təl gəji mbal je kam ngan ka Abirakam ti kare. ⁹ Ki 6asine kin, kingə e 6asi kadi tigə ngirə kagi je gangi ngata. Kagi ki ra ki andi maji al ə, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kə.»

¹⁰ Kosi dije dəji Jə əi nə: «E ri ə kadi ji ra ə?»

¹¹ Ə Jə əl-de ə nə: «Dəw ki aw ki kibi joo ə, maji kadi adi kare dəw ki aw-n al, ningə dəw ki aw ki nē kuso ə, maji kadi ra-n ki e ki aw-n al tō.»

¹² *Njé taa la-mbə je ka, rəi kadi Jə rade batəm tō. Ningə dəji Jə əi nə: «Nje ndo, e ri ə kadi ji ra ə?» ¹³ Bə Jə əl-de ə nə: «İtaai la al dō e ki dəji səsi kadi itaai kin al.»

¹⁴ Asigar je ka dəji əi nə: «NGa je, e ri ə kadi ji ra ə?» Jə əl-de ə nə: «İndəi tōgi dō dəw ti itaai la lie al, taa, itəti ta ngom indəi dōe ti al tō. Ai dō la nay ti ləsi wa kin par.»

Jə ilə mbə lə dəw ki a re gone ti

¹⁵ Dəkagilo je kin, dije isi nginəi dəw ki a re, adi dəji rōde ta se Jə e Kirisi ki Luwə kote al biti wa? ¹⁶ Ə Jə əl dije pəti ə nə: «Mi, m-ra səsi batəm me man ti, nə dəw madi a re gom ti nōq, a ra səi batəm me NDil Luwə, ki me por ti. E dəw ki tōge əti 6əl, itə-m say, kilə sa lie ka m-asi tuti al. ¹⁷ Dəw kin uwə kee to nē jine ti kadi tō-n kə ko ki maji, əy me dam ti, 6a ilə tise por. E por ki a oy al ratata.»

¹⁸ Jə adi dije ta kōji je ki rangi ngay, ilə-n-de mbə Poy Ta ki Maji.

19 Ne kare bay, Ja kol ki *Erodi ki e nje kobe donangi ti ki Galile, mbata taa ki taa Erodiyadi ki ne ngokone nim, taa ra ne je ki rangi ki majal ngay nim to. 20 Na, ne je ki go ti al pæti ki Erodi ra kin ka, tal uwæ Ja dangay ti do ti bay.

Jaju ra batam
(Mt 3.13-17; Mk 1.9-11)

21 Loki dije pæti rai batam ningæ, Jaju ka ra batam to. O Loki isi al ta ki Luwæ ba, ta dora tee. 22 NDil Luwæ, risi tæ dæ dum be isi dæe ti. Ningæ, ndu ta madi tee dora ti, æ næ: «Ji NGonm ki nje ndigi læm, ki j ne ronal læm ki bo ngay.»

Gin ka la Jaju
(Mt 1.1-17)

23 Jaju ila ngiræ kilæ læne, loki bale e kuti mita. Ki go gar-e ti ki dije gari, Jaju e ngon læ Jisæpi, Jisæpi ki ngon læ Oli, 24 Ningæ Oli e ngon læ Mata, Mata e ngon læ *Læbi, Læbi e ngon læ Mælsi, Mælsi e ngon læ Yanay, Yanay e ngon læ Jisæpi, 25 Jisæpi e ngon læ Matatiyasi, Matatiyasi e ngon læ Amosi, Amosi e ngon læ Nawim, Nawim e ngon læ Osilil, Osilil e ngon læ Nagay, 26 Nagay e ngon læ Mati, Mati e ngon læ Matatiyasi, Matatiyasi e ngon læ Sæmæyini, Sæmæyini e ngon læ Yosæki, Yosæki e ngon læ Yoda, 27 Yoda e ngon læ Yowana, Yowana e ngon læ Ræsa, Ræsa e ngon læ Jorobabæl, Jorobabæl e ngon læ Salatiyæl, Salatiyæl e ngon læ Næri, 28 Næri e ngon læ Mælki, Mælki e ngon læ Adi, Adi e ngon læ Kosam, Kosam e ngon læ Elmadam, Elmadam e ngon læ Oer, 29 Oer e ngon læ Jaju, Jaju e ngon læ Eliyajar, Eliyajar e ngon læ Yorim, Yorim e ngon læ Mata, Mata e ngon læ Læbi, 30 Læbi e ngon læ Simæyo, Simæyo e ngon læ Juda, Juda e ngon læ Jisæpi, Jisæpi e ngon læ Yonam, Yonam e ngon læ Eliyakim, 31 Eliyakim e ngon læ Mælæya, Mælæya e ngon læ Mana, Mana e ngon læ Matata, Matata e ngon læ Nata, Nata e ngon læ *Dabidi, 32 Dabidi e ngon læ Jæse, Jæse e ngon læ Obædi, Obædi e ngon læ Bowaji, Bowaji e ngon læ Sala, Sala e ngon læ Naso, 33 Naso e ngon læ Aminadabi, Aminadabi e ngon læ Adimin, Adimin e ngon læ Arni, Arni e ngon læ Osirom, Osirom e ngon læ Pæresi, Pæresi e ngon læ Juda, 34 Juda e ngon læ *Jakobi, Jakobi e ngon læ *Isaki, Isaki e ngon læ *Abirakam, Abirakam e ngon læ Tæra, Tæra e ngon læ Nawor, 35 Nawor e ngon læ Sarugi, Sarugi e ngon læ Ræwu, Ræwu e ngon læ Pelægi, Pelægi e ngon læ Ebær, Ebær e ngon læ Sæla, 36 Sæla e ngon læ Kaynam, Kaynam e ngon læ Arpasadi, Arpasadi e ngon læ Sæm, Sæm e ngon læ Nuwe, Nuwe e ngon læ Læmæki, 37 Læmæki e ngon læ Matusalæm, Matusalæm e ngon læ Oenaki, Oenaki e ngon læ Yæredi, Yæredi e ngon læ Malælæl, Malælæl e ngon læ Kaynam,

38 Kaynam e ngon læ Oenosi, Oenosi e ngon læ Sæti, Sæti ki ngon læ Adam, Adam ki ngon læ Luwæ.

4

Su na Jaju
(Mt 4.1-11; Mk 1.12-13)

1 Go NDil Luwæ ti ki rosi Jaju, Jaju tal ta ba Jurde ti re. Tal re ningæ, NDil Luwæ or noe aw sie dilæ lo ti. 2 Su na-e ndo dæso dilæ lo ti. NDæ ki Jaju ra dæso kin, uso ne madi al, adi bo ra-e. 3 Nnoo be, su æl-e æ næ: «Re ji NGon læ Luwæ æ, adi mbal kin adi tal mapa adi m-o.» 4 O Jaju tal æl-e æ næ: «NDangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: Dæw a isi ki dæne taa ki takul ne kuso par al.»

5 Su aw ki Jaju dæ lo ti taa, ba ki kæm ki kindæ jipi, oje kobe je ki donangi ti ne pæti ade oo. 6 Loki oje ningæ, tal æl-e æ næ: «M-a m-adi tægi dæ kobe je, su kin ki ne kinga je ki me ti pæti. Tædæ e ne ki adi-mi me jim ti, ningæ dæw ki mem ndigi æ m-ade. 7 Re j, osi mækæsi nangi nom ti æ, m-a m-adi ba pæti ta yayi.» 8 Jaju tal æl-e æ næ: «NDangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: “A osi mækæsi nangi no Baæe Luwæ ti læi, ningæ e ki karne ba par æ a re noe ti kadi igose.”»

9 Go ti gogi, su aw ki Jaju Jorijalæm ti, aw sie jam dæ køy ti læ Luwæ taa. Loki aw sie taa, ningæ æl-e æ næ: «Re ji NGon læ Luwæ æ, iyæ jii taa osi adi m-o, 10 tædæ ndangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: Luwæ a adi ndune malayka je læne kadi tæ indæi kæmde goi ti. 11 Bay taa, a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tigæ mbal al.» 12 Jaju tal æl-e æ næ: «NDangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: “A na Baæe Luwæ læi al.”» 13 Loki su tigæ ki ne na je ki kadi n-na-n Jaju ba, or rone gogi say ræe ti. Or rone ngin-n dækagilo ki rangi.

Jaju ila ngiræ kilæ Galile ti
(Mt 4.12-17; Mk 1.14-15)

14 Lo kin ti, Jaju tal Galile. Re ki tægi ki j ro NDil Luwæ ti. To Jaju ba ki do lo je ki nnoo pæti. 15 NDo ne me køy kaw-naa je ti læ *Jipi je. Dije pæti ilæi toji dæe ti.

Dije ki Najaræti ti mbati taai ne ndo la Jaju
(Mt 13.54-58; Mk 6.1-6)

16 Jaju aw Najaræti ti, ki e be ki tægi ti. Tæki isi ra-n kate kate, loki ndo taa kææ asi ningæ, Jaju aw køy kaw-naa ti læ *Jipi je. Jaju j taa kadi n-tidæ makitibi. 17 Loki j taa, adi-e makitibi læ nje kæl ta ki ta Luwæ ti Ejay, ki kæi. Jaju riræ makitibi ka kin ningæ, ingæ ta ki ndangi æi næ: 18 «NDil læ Baæe e dæm ti, Baæe koti-m kadi m-ilæ mbe Poy Ta ki Maji njæ ndoo je. Baæe ilæ-m kadi m-æl dangay je ta teepe køy dangay ti, Kadi m-æl njæ kæm to je tæki, kæmde a oo lo.

Kadi m-taa njé ki dije isi indai kámde ndoo m-ilá-de taa.

¹⁹ Kadi m-ilá mbe bal me-maji lá Bábé kin.»

²⁰ Go ti, Jəju ká makitibi ka kin, ningə tal-n adi nje kilá ki me kəy ti, ə isi nangi kadi əl ta. Dije pəti ki me kəy kaw-naa ti buki kámde ki dəe ti.

²¹ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Ta ki oi kin, təl tane dəsi ti bəne.» ²² Dije pəti mai naji lá Jəju, taa mbe me-maji ki tɛɛ tae ti əti-de bəl ki dum tə, adi əli-naa əl nə: «Ma, e ngon lá Jisəpi rəje ti ne al a?» ²³ Bə ə Jəju əl-de ə nə: «M-gər kadi a əli-mi kuji ta ki ə nə: «I nje ra dije mɔy, əji rəi j wa,» kin. A əli-mi əl nə: «J-o poy nɛ jə pəti ki ira Kapərnayim ti kin, ə ira bə kəji ti ne bə tə adi j-o.» ²⁴ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «M-əl səsi ta ki rəjeti, nje kəl ta ki ta Luwə ti ki bə kəje uwe rəne ti maji goto. ²⁵ Ki rəjeti, dəkagilo ti lá nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli, njé ngaw koy je əi ngay *Isirayəl ti. Nə loki ndi ədi dənangi ti al bəl mitə ki nusi, ə 60 ɔ ki dənangi pəti²⁶, ²⁶ dəw kare dande ti ki Luwə ilá Eli rəe ti goto. E nje ngaw koy ki Sarəpita ti, dənangi ki Sidɔ ti yo ə Luwə ilá Eli ki rəe ti²⁷. ²⁷ Njé banji je ka əi ngay Isirayəl ti dəkagilo ti lá Elije tə, nə e ki kare ki kadi Luwə ər banji rəe ti goto. E Nama ki Siri ti yo ə Luwə ər banji rəe ti²⁸.» ²⁸ Lóki dije ki isi gin kay kaw-naa ti ooi ta kin, wongí təl-de pəti. ²⁹ Lo kin ti, ii taai tuwəi Jəju me bə bo ti kə, ningə awi sie jam də mbal ti ki indai bə bo ti. Awi sie ti mba kadi n-suri-e n-lai-e n-təli-e kə. ³⁰ Nə Jəju ur dande ti aw.

Dingəm ki ndil ki majal ra-e
(Mk 1.21-28)

³¹ Jəju aw Kapərnayim ti, ki e bə bo ki dənangi Galile ti. Jəju ndo nɛ dije ndə taa kəə ti. ³² Nɛ ndo lie əti dije bəl ki dum. Əti-de bəl ki dum tado əl ta ki tɔgi ki j rə Luwə ti. ³³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti ləde nɔɔ, nɔ ki ndune ki bo ə nə: ³⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə ige rəje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: j ki Kay njay lá Luwə.» ³⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki təgine ə nə: «Uti tai, ə itɛɛ kə rə dingəm ti kin.» Lo kin ti, ndil ki majal bi dingəm ilə dande ti, ningə tɛɛ rəe ti ki kanji kade kə. ³⁶ Nɛ kin əti dije pəti bəl, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Ta kin e ta ki ban əti bəl bə ə? Dəw kam aw ki tɔgi kəbɛ də ndil je ti ki majal, ndangi-de ki tɔgi ki j rə Luwə ti adi tɛɛi kə!» ³⁷ E bə ə, tɔbá lá Jəju sane ki dənangi ki nɔɔ pəti.

Jəju adi rə nga njé mɔy je ngay
(Mt 8.14-17; Mk 1.29-34)

³⁸ Lóki Jəju j kəy kaw-naa ti lá *Jipi je, aw me kəy ti lá Simɔ. Məm Simɔ ki dəne, mɔy ra-e, rəe tingə ngay. Bə ə, əli Jəju kadi ra nɛ madi mbata ti lie. ³⁹ Jəju rugi rəne dəe ti, ndangi rə ki tingə ngay ka kin adi iye. Kalangi ba go ti, məm Simɔ j taa ra nɛ kuso adi-de.

⁴⁰ Lo səlɔ, ta kadi kur ti, dije pəti ki awi ki dije ki mɔy je ki dangi dangi rai-de, rai sade rə Jəju ti. Jəju ində jine dəde ti kare kare pəti adi ingəi rə nga. ⁴¹ NDil je ki majal ka tɛɛi rə dije ti ngay ki nɔ tade ti əi nə: «I NGon lá Luwə!» Nə Jəju ində tɔgi dəde ti, adi-de ta rəbi kadi əli ta al, tado gəri-e bəti kadi e Kirisi.

Jəju ilá mbe Poy ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti

(Mk 1.35-39)

⁴² Lóki lo ti, Jəju tɛɛ me bə bo ti aw dilá lo ti. Kosi dije ngay sangi-e, awi ingəi-e. Lóki ingəi-e, ndigi kadi n-uwəi-e nangi rəde ti kadi tə aw lo al. ⁴³ Nə Jəju əl-de ə nə: «Səbi kadi m-ilá mbe Poy Ta ki Maji ki əji də kəbɛ lá Luwə ndəgi bə bo ti ki tə, tado e ki mbata ta kin ə Luwə ilá-m.» ⁴⁴ E bə ə, Jəju ilá-n mbe Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lá *Jipi je dənangi Jude ti.

5

Dije ki dəsəy ki Jəju bər-de

(Mt 4.18-22; Mk 1.16-20; Jə 21.1-11)

¹ NDə kare, Jəju e bası kadi ba bo ti ki Ganəjarəti ti. Kosi dije uwəi-naa gəi gide mba kadi n-ooi ta lá Luwə. ² Lo kin ti, Jəju oo to je joo ki isi ngangı ba ti. Əi to je ki njé ndo je ki me ti indai-de ə awi a togi bandi je ləde. ³ Jəju al me to ti ki kare ki e yə Simɔ, ningə əl Simɔ ade iyə ngangı ba ə aw ki dana ndəy. Go ti, Jəju isi nangı me to ti ndo nɛ kosi dije. ⁴ Lóki əl ta oy ningə, əl Simɔ ə nə: «Aw ki dana lo ki man u ti, ə ilai bandi je ləsi indɔi kanji je.» ⁵ Simɔ təl əl-e ə nə: «Bábé, j-ilá bandi ndə biti lo ti, na kanji kare ka j-ingə al. Nə təkı e j ə idəji-m, m-a m-ilá bandi təkı əl-m.» ⁶ Lóki ilai bandi je ləde, əyi kanji kəy ki to bəl, adi bandi je ləde ka ge gangı. ⁷ Lo kin ti, dəji madide je ki əl me to ti ki nungı kadi rai rai səde. Madide je rai, adi əyi kanji ka kin rəsi to je ki joo. Kanji rəsi to je adi to je awi tə ndui man. ⁸ Lóki Simɔ oo nɛ kin, osi, əsi məkəsine nangı nɔ Jəju ti əl-e ə nə: «Bábé, əsi rəi ngərangı rəm ti, tado mi nje ra majal.» ⁹ Simɔ ki made je ki əi sie, bəl rade əji-n go kanji ki əyi me bandi ti to bəl ngay. ¹⁰ Jaki ki Jə ki ngan lá Jəbədə ki əi ki Simɔ ka bəl rade tə. Ə Jəju əl Simɔ ə nə: «Adi bəl rai al, kaw ki kate nɔɔ, e dije ngata ə isa-de.» ¹¹ Lo kin ti, təli rəi ki to je ngangı ba ti, ningə iyəi nɛ je pəti ə uni go Jəju tə njé ndo je lie.

Jəju nga nje banji kare
(Mt 8.1-4; Mk 1.40-45)

¹² NDə ki rangı, Jəju e me bə bo ti kare, ningə dingəm kare ki banji ra-e tɛɛ nɔɔ re. Lóki oo Jəju ningə, osi ki ta kəmne nangı nɔe ti, nɔ ki dəe ti ə nə: «Bábé, re indigi ə a adi banji lam ur, kadi rəm ay njay.» ¹³ Jəju ilá jine əde-n ningə əl-e ə nə: «M-ndigi, ə kadi banji

lai ur, adi roi ay njay.» Ba ta naa ti noo par a banji ur, adi rae ay njay. ¹⁴ Go ti, Jaju ade ndune kadi al tae daw madi al, ninga al-e a na: «Nje kija ne masi kadi-kare yo a aw oje roi, ninga adi kadi-kare taki ndu-kun ti la *Mojj daji-n*. Ira be mba kadi gari taki banji lai ur adi inga ro nga.» ¹⁵ Toba la Jaju sane ki lo lo adi dije rai kosi kosi mba kadi n-ooi ta lie je kadi aji-n-de do moy je ti lade je. ¹⁶ Na Jaju or rone aw lo je ti ki to dilu mba kal ta ki Luwa.

Jaju nga daw ki nje ro koy njururu
(Mt 9.1-8; Mk 2.1-12)

¹⁷ ND^o kare Jaju isi ndo ne dije ninga, *Parisi je ki nje ndo ndu-kun je isi dan dije ti noo to. Dije ii ki ngan be je pæti ki donangi Galile ti, ki donangi Jude, ki be bo Jorijalam. Babe oji togine me kaji nje moy je ti. ¹⁸ Lo kin ti, dije madi oti daw kare ki rae oy njururu, me ne koti nje moy je ti, rai sie ro Jaju ti. Sangi rabi kadi n-awi sie kay n-ilai-e no Jaju ti. ¹⁹ Na gari rabi ki kadi awi sie al, tado dije ai ngay. Be a, ali taa, rai bole do kay ti ninga, ilai nje moy ki ne koti nje moy je ti, ilai-e dan kosi dije ti no Jaju ti. ²⁰ Loka Jaju oo kadi-me lade ninga, al dingam a na: «Majal je lai e ki kiy₂ go ko.» ²¹ Nje ndo ndu-kun je la Luwa ki Parisi je ilai røde mari ta ninga ali ai na: «Dawe kam e na a al ta ki mal do Luwa ti be a? Luwa ki karne ba par a asi kiy₂ go majal je la dije ko, daw ki rangi goto.» ²² Jaju gar mar ta je lade ki mede ti adi al-de a na: «Ra ban a isi imari ta je ki be kin mesi ti a? ²³ Kal daw ka na: «Majal je lai e ki kiy₂ go ko» ba nga ngay al a se, kal-e ka na: «I taa a injiya» ba nga ngay al a? ²⁴ Re e be ba, m-a m-oji sai taki mi NGON Daw, m-aw ki togid donangi ti ne, mba kadi m-iy₂-n go majal je la dije ko.» Ninga, Jaju al nje ro koy njururu a na: «I taa, un tuwa lai, a aw be.» ²⁵ Ta naa ti noo, dingam ka kin i taa ta kam dije ti pæti, un tira ki kate to ti, a tee aw be ki kilu taji do Luwa ti tane ti. ²⁶ Dije pæti, ne kin æti-de bal adi ilai taji do Luwa ti. Bal rosi mede adi ali ai na: «J-o ne ki mba bone.»

Jaju bar Labi
(Mt 9.9-13; Mk 2.13-17)

²⁷ Go ti Jaju tee ninga ya oo daw kare ki nje taa la-mba kadi nje kobe je ki bari-e na *Labi, isi me kay taa la-mba ti. Loka oo Labi ninga al-e a na: «Un gom.» ²⁸ Ninga Labi iy₂ ne je pæti, a i taa un go Jaju.

²⁹ Go ti, Labi ra ne kuso ki bo ngay me kay ti lane, bar-n Jaju. Lo ne kuso ti kin, nje taa la-mba je, ki ndagi dije ki rangi ai sode titi noo. ³⁰ *Parisi je ki nje ndo ndu-kun je bai ta, ali nje ndo je lie ai na: «Ra ban a isi usoi ne je, ayi-naa je ki nje taa la-mba je, ki nje ra majal je a?» ³¹ Jaju un ta al-de a na: «E dije ki nje moy je a a sangi daw ki nje ra moy, bi

e nje ro nga je a a sangi daw ki nje ra moy, al. ³² Ninga, m-re mba bar dije ki dana al, na m-re mba dije ki nje ra majal je yo mba kadi iy₂ kilu rade je ki majal.»

Jaju al ta ki do kogi ro ne kuso ti
(Mt 9.14-15; Mk 2.18-20)

³³ Nje ki madi je ali Jaju ai na: «Taa taa, nje ndo je la Ja Batisi ai ki nje ndo je la *Parisi je isi iy₂ ta ne kuso, taa isi ali ta ki Luwa to, a nje ki yayi je, isi usoi ne je, ayi-naa man je.» ³⁴ A Jaju al-de a na: «A asi kadi oji dije ki bari-de lo ne kuso taa-naa ti kuso ne a? Dokagilo ki nje taa dane isi-n sode naa ti kin, a asi kogi-de kuso ne al.» ³⁵ ND^o je a rai noo kadi a uni-e tade ti ninga to, a iy₂ ta ne kuso.

Ne ndo la Jaju aw naa ti ki koki ne ndo la Parisi je al

(Mt 9.16-17; Mk 2.21-22)

³⁶ Jaju al-de kuji ta kare a na: «Daw a gangi ta kibi ki sigi kadi ilai-n kam e ki koke al. Re e be a, kibi ki sigi a e ki gangi ko, ninga ta kibi ki sigi ka kin uwai naa ki ki koke al bay to, adi joo pu tal ne ki tuji. ³⁷ Taa, daw a un kasi kandi nju ki ki i al bay uti me mbu nda je ti ki koke al. Re e be ninga, loka kasi a i ba mbu nda je a ndui, kadi kasi lo ko. Ninga mbu nda je tali ne ki tuji ko. ³⁸ Be a, re kasi kandi nju i al bay ba, maji kadi mbu nda je ai ki sigi taa. ³⁹ Loka daw ay kasi kandi nju ki i ninga, a ge e ki i al bay al ngata. Tado dije ali ai na: «Kasi ki i a maji.»»

6

Ta la Jaju do ndo taa ka₂₂ ti
(Mt 12.1-8; Mk 2.23-28)

¹ ND^o kare, Jaju inda da me ndar game je ti. E ndo taa ka₂₂ la *Jipi je. Ninga, nje ndo je lie ki ai sie, gangi do ko je jide ti, tami usoi. ² A *Parisi je madi ali-de ai na: «Ra ban a irai ne ki kadi daw ra ndo taa ka₂₂ ti al be a?» ³ Jaju al-de a na: «Itidai ne ki ngar *Dabidi ra loka bo ra-de ki dije ki goe ti kin al biti a? ⁴ Dabidi ur me kay ti la Luwa, un mapa ki dije adi Luwa kadi-kare ti uso, ninga tal-n adi dije ki goe ti usoi to. Usoi mapa ki e ne ki sibi kadi nje kij₂ ne masi kadi-kare je par a usoi.» ⁵ Jaju tal-de bay a na: «Mi *NGON daw m-aw ki togid do ndo taa ka₂₂ ti.»

Jaju adi ro nga dingam ki jie oy njururu
(Mt 12.9-14; Mk 3.1-6)

⁶ ND^o taa ka₂₂ ki rangi, Jaju aw kay kaw-naa ti la *Jipi je, ndo ne dije. Ninga dingam kare ki ji koe oy njururu, e me kay kaw-naa ti noo. ⁷ Nje ndo ndu-kun je ki *Parisi je isi jake isi indai kamde kadi n-ooi se Jaju a adi dingam kin ro nga ndo ta ka₂₂ ti la Jipi je wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-ingai ba n-indai

* 5:14 Labatiki 14.2-32 * 5:14 Ki go jibal ra-e ti la Jipi je, nje banji e daw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki ba to Luwa al. * 6:2 Tee ki taga 34.21 * 6:4 1 Samiyal 21.2-7 * 6:4 Labatiki 24.9

ta dœe ti. ⁸ Nə Jəju gər mər ta je ləde, adi əl dingəm ki jie oy njururu ka kin ə nə: «I taa, a dana ta kəm dije ti pəti.» Dingəm j a taa. ⁹ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə nə: «M-dəji səsi m-o, e ri ə maji kadi dər ra ndə ta kəə ti ə? Kadi dər ra maji ə se kadi ra majal ə? Kadi dər nagi madine ta yo ti ə se kadi iyə adi tuji kə ə?» ¹⁰ Jəju ində kəmne gō-n-de ba pəti, ningə əl dingəm ka kin ə nə: «Isurə jii.» Dingəm surə jine, ningə jie təl to maji kare. ¹¹ Wongi təl njə ndo ndu-kun je ki Parisi je, adi əli-naa ta dande ti də nē ti ki kadi n-rai ki Jəju.

Jəju mbəti njə ndo je ləne ki dəgi gide e joo
(Mt 10.1-4; Mk 3.13-19)

¹² Me ndœe je ti kin, Jəju aw də mbal ti mba kəl ta ki Luwə. Əl ta ki Luwə kondə biti lo ti. ¹³ Løki lo ti, Jəju 6ar njə ndo je ləne. Ningə mbə njə ndo je ti kin ə, mbəti-de dəgi gide e joo, 6ar-de njə kaw kilə je. ¹⁴ Adi e Simə, ki ində tœe nə Piyər əi ki ngokone Andire, ki Jaki, ki Ja, ki Pilipi, ki Batiləmi, ¹⁵ ki Matiyə, ki Tomasi, ki Jaki, ki ngon lə Alpe, ki Simə ki 6ari-e daw ki e mbə njə rə mbata kingə də lə 6e ləde ti, ¹⁶ ki Judi ki ngon lə Jaki, taa Judasi Isikariyoti ki təl nje kun də Jəju tə.

Jəju aji njə moy je dan kosi dije ti
(Mt 4.23-25)

¹⁷ Jəju j ki njə kaw kilə je də mbal ti re tēē lo ti ki gide asi naa maji ningə, ingə kosi njə ndo je ləne, ki kosi dije ngay ki j dənangi Jude ti je, njə ki 6e bo Jorijalam ti je, njə ki 6e bo je ti ki kadi ba ti ki Tir je ki Sidə je. Rəi mba koo ta lə Jəju je mba kadi aji-de də moy je ti ləde je. ¹⁸ Njə ki ndil je ki majal yəti angalde ingəi rə nga tə. ¹⁹ Ningə kosi dije pəti sangi kadi n-didi rœe, tado təgi madi isi tēē rœe ti adi-de rə nga.

Maji-kur ki kəm-to-ndoo
(Mt 5.1-12)

²⁰ Jəju un kəmne oo-n njə ndo je ləne ningə əl-de ə nə:

Səi njə ndoo je, səi njə maji-kur, tado kə6e lə Luwə e yəsi.

²¹ Səi ki 6o isi ra səsi 6one, səi njə maji-kur, tado lo ti ə a indani.

Səi ki isi nqi 6one, səi njə maji-kur, tado lo ti ə a kogi.

²² Maji-kur e ləsi løki dije isi mbati səsi, dije isi tuwəi səsi, dije isi taji səsi, dije isi əli ta je ki majal dəsi ti, mbata ti ləm mi *NGon dəw. ²³ NDə ki nē je kin tēē dəsi ti ə, maji kadi irai rənəl, itii bal, tado nē kigə go jisi e ngay dərə ti. Tado e be ə kade je adii kə njə kəl ta je ki ta Luwə ti, kəte.

²⁴ Nə səi njə nē kingə, səi njə kəm-to-ndoo. Səi njə kəm-to-ndoo tado ingəi nē səl me ləsi ngata.

²⁵ Səi ki 6one indani, səi njə kəm-to-ndoo, tado lo ti ə 6o a ra səsi.

Səi ki 6one isi kogi, səi njə kəm-to-ndoo, tado lo ti ə a uwəi ndoo je a nqi je.

²⁶ Səi ki dije isi əli ta ki maji maji dəsi ti, səi njə kəm-to-ndoo, tado e be ə kade je rai ki njə kəl ta ki ta Luwə ti ki njə ngom je.

NDigi njə bə je
(Mt 5.39-47)

²⁷ Ningə səi ki isi oi ta ləm, m-əl səsi kadi indigi njə bə je ləsi, irai maji ki njə ki isi əsi səsi ta. ²⁸ Injangi də njə ki isi mani səsi, ə əli ta ki Luwə mbata lə njə ki isi əli ta je ki majal dəsi ti.

²⁹ Re dəw ində dam mbəi ki kare ə, iyəti dame ki nungə ade ində 6əy. Re dəw taa kibi ki ngal lai ə, ade e ki gəji də ti. ³⁰ Dəw ki ra ki dəji nē ə ade, ningə dəw taa nē lai ə idəji goe al tə. ³¹ Nē je ki indigi kadi dije rai adi səsi kin ə, irai kae ti wa kin adi-de tə. ³² Kin ə indigi njə ki ndigi səsi tə par ə, oyo ri ə kadi dəw ra səsi ə? Dəw a ra səsi oyo al, tado njə ra majal je ka ndigi njə ki ndigi-de tə. ³³ Kin ə irai maji ki njə ki rai səsi maji par ningə, oyo ri ə kadi dəw ra səsi ə? Dəw a ra səsi oyo al, tado njə ra majal je ka rai təkəi irai kin be tə. ³⁴ Kin ə adi njə ki igəri maji kadi a ugəi səsi 6angi par ə tunəi səsi nē ningə, oyo ri ə kadi dəw ra səsi ə? Dəw a ra səsi oyo al, tado njə ra majal je ka, adi njə ki gəri maji kadi a ugəi-de kar nē ləde kogi par ə tunəi-de nē tə. ³⁵ Maji kadi indigi njə bə je ləsi, irai maji ki nqo par, ə adi dije tunəi səsi nē ki kanji kadi indai mesi də kinge ti gogi. E be ə a ingəi nē kigə go ji ki bo, taa a səi ngan lə nje kisi də nē je ti pəti tə. Tado e nje ra maji ki dije ki gəri ra oyo al ki dije ki nje me majal.

Igangi ta də dije ti al

³⁶ Maji kadi səi njə ra maji ki ngay təkəi Bawsi Luwə e-n nje ra maji ki ngay kin be tə.

³⁷ Igangi ta də dəw ti al, ningə Luwə a gangi ta dəsi ti al tə. Uwəi dəw ki ta al, ningə Luwə a uwə səsi ki ta al tə. Iyəi go majal lə dəw kə, ningə Luwə a iyə go majal ləsi kə tə. ³⁸ Adi, ə Luwə a adi səsi tə. Luwə a 6uki posə kibi ti ləsi kadi rosi maji: a yəki, mbisi digi digi, 6uki kadi rosi re puu kə. Tado go rəbi ki igangii ta də dije kin ə Luwə a gangi-n ta dəsi ti tə.

³⁹ Ningə Jəju təl əl-de ta kare me kuji ta ti 6əy ə nə: «Nje kəm tə a ndrə nje kəm tə madine ban ə? A ndrə-e al, tado re ndrə-e ə a osi joo pu me 6e ti. ⁴⁰ Nje ndo itə nje ndo-e nē al, re e nje ndo ki 6ae ndo-e nē bərəre bərəre maji ningə, a to tə 6ane be.

⁴¹ «Ra ban be ə, o burim wale ki to kəm ngokoi ti yo, ə o kagi ki boy ki to yai ti j wa kin al ə? ⁴² Kagi ki boy ki to kəmi ti j wa kin o al ningə, ki go rəbi ki ban ə a asi kadi əl ngokoi ə nə: “NGokom, adi m-un burim wale ki to kəmi ti kin,” ə? I nje kədi kəm dije, un kagi ki boy ki kəmi ti kin ningə tə, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kəm ngokoi ti.

Kagi ki kande

(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ «Kagi ki maji ki kadi a andi kandi ki majal goto, taa kagi ki majal ki kadi a andi kandi ki maji ka goto to. ⁴⁴ E ki kandi kagi ki sobi do kage kin a o gari-e-n. Daw a ijo kandi mbaykote do kon pa ti al, taa daw a ijo kandi nju do kon bar ti al to. ⁴⁵ Daw ki maji, kilae rae tee me ne ra ti ki maji ki uwae mee. Ningae daw ki majal, kilae rae tee me ne ra ti ki majal ki uwae mee to. Tado e ne je ki rosi me daw kin a isi tee tae ti.

Tal ro go ndu ti

(Mt 7.24-27)

⁴⁶ «Ra ban a i fari-mi “Babe, Babe”, a irai ne ki m-al sasi al a? ⁴⁷ Daw ki ra ki re rom ti, oo ta lam, a tal rone go ti ningae, e daw ki to ta daw ki m-a m-al sasi ta lie kam be. ⁴⁸ To ta daw ki nje ra kay, ki ur be do dii ti adi abi maji, bay taa, inda gin kay ti kin be. Loka man i ningae, man ko lo re un kay ka kin, na asi kadi to kay ka kin al, tado inda adi nga maji. ⁴⁹ Na daw ki oo ta lam, a tal rone go ti al, to ta daw ki inda kay lane donangi ti taa ne kare, ki kanji kur be kinda gine ti be. Loka man ko re un kay ka kin ningae, nday ba bay par a kay budi nangi mur mur ko.»

3

Jaju aji ngon nje kilae la ki bo ki do asigar je ki bu

(Mt 8.5-13)

¹ Loka Jaju al ta je kin pæti kosi dije ba, a aw Kaparnayim ti. ² Me be ti kin, daw kare ki nje kun do buti asigar je ki bu, aw ki ngon nje kilae lane kare ki e moy, to ta koy ti. Ningae e ngon nje kilae ki baee ge ta lie ngay. ³ Be a, loka ki bo la asigar je ka kin oo ta la Jaju ningae, ila ngatogi je madi, ki ai ngatogi la *Jipi je, adi-de awi ingai Jaju kadi daji-e adi re sade aji ngon nje kilae lane kin. ⁴ Loka rai ingai Jaju ningae, noi doe ti ki nja naa ti naa ti ai na: «Dingam kin, e daw ki asi kadi ira sie me ne daji ti lie kin, ⁵ tado ndigi-je je Jipi je ngay, taa e e to a ra kay kaw-naa laje adi-je.» ⁶ O Jaju a aw sade. Awi, a loka indai do kay basi ningae, ki bo la asigar je ka kin ila madine je madi adi awi ai Jaju ai na: «Babe, itapi roi al, tado mi m-asi kadi inda njai ta kay ti lam al. ⁷ E mbata kin a, mi wa m-aw-n ki rom roi ti al. Nga ningae, m-daji kadi al ta kare par a ngon nje kilae lam a ingae ro nga. ⁸ M-al be tado, mi ki dom mi gin tagi ti la nje ki dom ti, ningae m-aw ki asigar je ki ai gin tagi ti lam to. Adi re m-al asigar kare m-a na: “Aw!” ba aw; kin a m-al ki nungi m-a na: “Fre!” ba re; kin a m-al ngon nje kilae lam m-a na: “Fra ne ki be!” ba ra nee kin to.»

⁹ Loka Jaju oo ta je kin ba, piti ki bo la asigar je ka kin, ningae tal kamne ki do kosi dije ti ki a

njiyai goe ti, al-de a na: «Adi m-al sasi, ko kadi-me ki be kin, donangi ki *Isirayal ti wa ka mingae al bay.» ¹⁰ Loka nje kaw kilae je ai na n-tali be ningae yae ingai ngon nje kilae ka kin, roe nga adi isi kare.

Jaju adi ngon basa ki Nayim ti tasi ndal

¹¹ Jaju a ni noo aw be bo ti ki tae na Nayim. *Nje ndo je lie ki kosi dije ngay uni goe awi sie. ¹² Loka rai tee basi ki ta rabi ki ur ki me be ti ka kin ningae, dije isi awi ki daw ki oy kadi dibi-e. Daw ki oy ka kin e ngon la dane ki nje ngaw koy kare be. E ngone ki dingam ki kare ba be, adi kosi dije ngay ki me be ti, isi dani dane ka kin lo dibi ngone ti. ¹³ Loka Jaju o dane ka kin ningae, kam ko ra-e ngay mbata ti la dane ka kin, adi al-e a na: «Ino al.» ¹⁴ Jaju aw kadi kasi yo ti, ila jine adi-n. Nje koti nin je ai nangi, ba Jaju al a na: «Basa, m-ali kadi i taa!» ¹⁵ Ningae nje koy i isi taa, a ila ngirae kal ta. Jaju tal ule ji koy ti. ¹⁶ Dije pæti, ne je kin ai-de bal, adi ilai toji do Luwae ti ai na: «Nje kal ta ki ta Luwae ti kare ki bo tee danje ti ne: Luwae ra ra ki dije lane.» ¹⁷ Ne ki ra ne kin, poye rosi donangi ki Jude ti pæti ki ngan be je ki gai gide.

Ja Batisi daji ta ki do Jaju ti

(Mt 11.2-6)

¹⁸ *Nje ndo je la Ja ari-e poy ne ki ra ne kin adi-e oo, a Ja bar nje ndo je lane joo, ¹⁹ ila-de ro Babe ti adi daji-e ai na: «I a i daw ki Luwae mbate, ki sobi kadi a re ka kin a se, e nay noo bay kadi ta ji ngam tae a?» ²⁰ Loka rai tee ro Jaju ti, ai-e ai «E Ja Batisi a ila-je ki roi ti kadi ji daji se “I a i daw ki Luwae mbate, ki sobi kadi a re ka kin a se, e nay noo bay kadi ta ji ngam tae wa?”»

²¹ Dakagiloe ti wa ki isi daji-e ta kin, Jaju isi aji nje moy je ngay nim, nje mæti je nim, isi tuwae ndil je ki majal do dije ti nim, taa adi nje kam to je ngay ooi lo nim to. ²² Ningae ila nje kilae je ti la Ja a na: «Awi ali Ja ne je ki oi ki mbisi je, ki kamsi je kin: Nje kam to je ooi lo, nje mæti je njiyai maji, nje banji je ingai ro nga, nje mbi bay je ooi ta, nje koy je i ta lo koy ti, taa nje ndoo je ka, e ki kilae-de mbe Poy Ta ki Maji to. ²³ Maji-kur e la daw ki m-tal gin kosi lie, al.»

Jaju al ta ki do Ja ti

(Mt 11.7-11)

²⁴ Loka nje ndo je la Ja tali awi, Jaju ila ngirae kal kosi je ta ki do Ja ti a na: «E ri a awi isi oi dilae lo ti a? E gakira ki nal isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a? ²⁵ A re e e al a, e ri wa bangi awi isi oi a? E daw ki a kibi ki ndole ngay ba awi oi-e ma? Nga nje ki ai kibi je ki gate e ngay ka, isi lo je ti ki sol lum, isi me kay je ti ki boy ki ngar je isi ti. ²⁶ O se e ri wa a awi oi wa? E nje kal ta ki ta Luwae ti a awi oi-e ma? Re e e a, m-al sasi m-a na oyo, e nje kal ta ki ta Luwae ti ki ita nje kal ta je ki ta Luwae ti bay. ²⁷ E e a

makitibi lə Luwə əl ta ki dæ ti kætə ə nɑ: “M-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kætə kadi ra go rəbi nɔi ti*.”²⁸ Ningə adi m-əl səsi, dan dije ti pəti ki dæne je oji-de kin, dæw ki bo ita Jə goto. Nə ki basine kin, dæw ki e ki du ngay me bəkɔ ti lə Luwə bo ite.²⁹ Dije pəti ki ooi ta lie, naa ti ki njé taa la-mbə je gəri kadi Luwə ra nɛ ki dana, adi adi Jə ra-de batəm.³⁰ Nə *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je əsi nɛ ki Luwə ində dæe dana mbata ti ləde ngarəngi, adi mbati kadi Jə ra-de batəm.³¹ M-o dæw ki kadi m-un-e m-ɔji-n dije ki dəkagilo ti ki ɓone kin al. Toi tə nɑ wa ka m-gər al.³² M-a m-ə nɑ toi tə ngan je ki du ki isi ta mbalo ti, ɓari-naa ki yo je, ki ne je əi nɑ: “Ji kol nal kadi indamii, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inɔi, ə imbati nɔ.”³³ E be ə, Jə Batisi re, ə uso mapa al nɛm, ay kasi nju al nɛm ɓa, əli əi nɑ: “Dəe majal.”³⁴ NGa ə, mi *NGon dæw m-re, ə m-uso nɛ je, m-ay man je ɓa, səi əli əi nɑ: “Mi nje kuso nɛ kədi, mi nje kəy nɛ, mi madi njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je.” ɓəy tə!³⁵ Nə ngan lə Luwə pəti ki ndigi gosi lie, gəri kadi gosi lie e gosi ki dana.»

Jəju aw me kəy ti lə Parisi kare ki ɓari-e nɑ Simɔ

³⁶ Parisi kare ɓa Jəju kadi aw uso səne ne. Be ə, Jəju aw isi sie ta nɛ kuso ti.³⁷ Lo kin ti, dæne kare ki me ɓe ti kin tɛɛ nɔɔ re. E dæne ki nje ra kaya, ə gər kadi Jəju isi ɓe lə Parisi ki ɓari-e Simɔ kin nɔɔ, isi uso nɛ. Dæne re ki ku mbal ki ɓari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi.³⁸ Re isi go Jəju ti, njæe ti, isi nɔ, ningə yom nja Jəju ki man kəmne, ɓa ɓər ki bisi dæne. Go ti, təl tən nja Jəju, ɓa ɓuki yibi ti ka kin.³⁹ Lo kin ti, Parisi ki ɓa Jəju ɓe ləne ka kin əl mene ti ə nɑ: «Kin ə re dingəm kin e nje kəl ta ki ta Luwə ti təkɔ rəjeti ə, asi kadi a gər dæne ki isi ɔde kin, asi kadi a gər kilə ra-e je ki majal kin.»⁴⁰ Ə Jəju əl-e ə nɑ: «Simɔ, m-aw ki ta kare ne kadi m-əli.» NGa ə Simɔ ilə Jəju ti ə nɑ: «Nje ndo dije, əl-m.»⁴¹ ɓa Jəju əl-e ə nɑ: «Dingəm kare adi la dije joo, ində kirə ti. Ki kare kadi a uge kirə ki lo kilə ki ndo ɓu mi, ə ki nungɔ kadi a uge kirə ki lo kilə ti ki ndo kuti mi tə.⁴² Nə loki asi kadi ugə kirə ka kin dode ti al, dingəm ki nje la ka kin iyə kə ki go me-maji ti adi-de joo pu. Ə se dan dije ti ki joo kin, e ki ra a ndigi dingəm ki nje la kin ngay ə?»⁴³ Ningə Simɔ ilə Jəju ti ə nɑ: «M-o kadi e e ki la ki dæe ti e ngay ə ɓae iyə kə kin ə a ndigi nje la kin ngay.» Ə Jəju əl-e ə nɑ: «Ta ləi e ta ki rəjeti.»

⁴⁴ Ningə təl kəmne ki də dæne ti ka kin, ɓa əl Simɔ ə nɑ: «O dæne kin a? M-re ɓe ləi, ə man ki kare ka imbəl də njam ti al, nə e, yom njam ki man kəmne, taa ɓər ki bisi dæne ɓəy.⁴⁵ I uwə-m ki rəi ti jururu al, nə e, loki m-ur kəy nu, ra kilə kəy njam jururu ki rəne ti.⁴⁶ I ɓuki yibi də njam ti al, nə e, ɓuki yibi ki əti maji

də njam ti pə pə.⁴⁷ Be ə, m-a m-əli təkɔ e ki go rəbi majal je lie ki ngay ki kiyə kin ə, ɔji-n ndigi-naa ki əti ɓəl kin. Ningə dæw ki majal je lie e ki kiyə go kə ngay al, a təji ndigi-naa ki ngay al tə.»⁴⁸ ɓa Jəju əl dæne ka kin ə nɑ: «Majal je ləi e ki kiyə go kə kadi.»⁴⁹ Lo kin ti, dije madi ki isi sie ta nɛ kuso ti iləi ngirə kəl mede ti əi nɑ: «Dəw kin e nɑ ə aw biti kadi iyə go majal lə dije kə ə?»⁵⁰ Nə Jəju əl dæne ə nɑ: «Kadi-me ləi əji, aw ki lapiya.»

8

Dæne je ki njiyəi go Jəju ti

¹ Go ti, Jəju aw ki ɓe bo je, ki ngan ɓe je, əl ta, ilə-n mbɛ Poy Ta ki Maji ki ɔji də kɔɓe lə Luwə. *NJé ndo je lie ki dɔgɔ gide joo əi sie naa ti.² Taa, dæne je madi ki ndo ki Jəju tuwə ndil je ki majal dode ti kə je, e ki adide rə nga də moy je ti lade je kin ka əi nɔɔ tə. Adi e Mari ki Magidala ki ndo ki Jəju tuwə ndil je ki majal siri dæe ti kə kin nɛm,³ Jan ki ne Suja, ki e dingəm ki nje ngəm ne lə *Erodɔi kin nɛm, Sujan nɛm, taa ndagi dæne je ki rangi ngay ɓəy tə. Əi kin ə əi dæne je ki njé ra ki Jəju ki nɛ kingə je lade.

Kuji ta ki də nje dibi nɛ ti

(Mt 13.1-9; Mk 4.1-9)

⁴ Kosi dije ki ii ki ɓe bo je ki dangɔ dangɔ, kawɔ-naa ki də Jəju ti, ə Jəju əl-de kuji ta madi ə nɑ: ⁵ «Nje ndər kare aw kadi dibi nɛ, ningə dəkagilo ki a ilə kə nɛ, kə kə je madi tosi ngangɔ rəbi ti, adi dije njiyəi də ti, yəl je rəi ɔi maki.⁶ Kə ko je madi tosi donangi njəkira ti, adi loki mbie je əi nə n-tɛɛi ɓa, təlɔi tuti kurim, mbata lo ki səl ki kadi iləi ngirəde ti goto.⁷ Kə ko je ki nungɔ, tosi dan kon je ti, adi kon je tɔgɔ sæde naa ti, təlɔi ndəmi-de mbəl.⁸ Nə kə ko je madi, tosi donangi ti ki maji, adi tɔgɔ, kandidate tɛɛ. Dæe kare andi əsi ɓu, ɓu.» NGa ningə, Jəju təl də ta ləne kin ə nɑ: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n də ta ɓa, kadi oo də ta kin maji!»

Gin nɛ ki Jəju əl-n ta me kuji ta ti

(Mt 13.10-17; Mk 4.10-12)

⁹ *NJé ndo je lə Jəju daji-e əi nə se kuji ta kin me nə ri wa?¹⁰ Ə Jəju ilə-de ti ə nɑ: «Səi, Luwə tɛɛ ki də nɛ ki to lo ɓəyɔ ti ki ɔji də kɔɓe lie adi igəri, nə ndage je, nɛ kin e ki kɔji-de ki kuji ta, mba kadi:

“Re kəmde oo lo maji ka, ooi nɛ al, MBide oo də ta maji ka gəri me al”*».

Jəju ɔr me kuji ta ki də nje dibi nɛ ti

(Mt 13.18-23; Mk 4.13-20)

¹¹ Jəju əl njé ndo je ləne ə nɑ: «Kuji ta kin, me ə to kin: kə ko, e ta lə Luwə.¹² E ki tosi ngangɔ rəbi ti, e dije madi ki ooi ta lə Luwə, ningə su re ɔr ta ki oi ka kin mede ti kə, nə tə pa nɛ ta ii adi mede Jəju kadi ii ingəi kaji.¹³ Kə ko ki tosi donangi njəkira ti, əi dije ki ooi

ta læ Luwə 6a, taai ki rənəl, nə lo kadi ta kin ilə ngirəne mede ti nga goto. Adi mede ngon kagi lo ki ndəy be par, nə loki kə je tēē dōde ti 6a, iyəi go kadi-me lade kə. ¹⁴ Kə ko ki tosi dan kon ti, əi dije ki ooi ta læ Luwə, nə go ti, me ka sururu, ki nə maji je, ki koo maji rə ki dənangi ti ne əgi-de kadi tōgi me kadi-me ti lade. ¹⁵ Ningə kə ko ki tosi dənangi ti ki maji, əi dije ki ooi ta læ Luwə ki ngamede ki maji, ngame ki rəjeti, ningə ngəmi mede ti, uwəi togide ba, adi kandi kilə lade tēē.»

Kuji ta ki dō kunji ti
(Mk 4.21-25)

¹⁶ «Dəw a ində por lambi ti kadi dabi ngo dō ti al, taa ində gin tirə ti al tə. A ində dō nə ti taa, kadi dije uri kəy 6a, oi lo ki kunje. ¹⁷ Tado nə ki to lo 6əyō ti, ki gine a tēē al goto, taa nə ki to lo 6əyō ti, ki a to taga kadi dije gəri al ka goto tə. ¹⁸ Maji kadi uri mbisi maji oi dō ta ki isi oi, bi kadi oi ki nōq be al. Tado dəw ki aw ki nə jine ti, a adi-e dō ti 6əy. Nə dəw ki nə lie goto, e ki ndikiri wa ki ində mene dō ti kin ka, a taai jie ti wa 6əy.»

Ko Jəju ki ngakəje
(Mt 12.46-50; Mk 3.31-35)

¹⁹ Kə Jəju ki ngakəje je rəi kadi n-ooi-e, nə lo kadi tēēi rəe ti goto mbata kosi dije ki əi ngay. ²⁰ Ə əli-e əi nə: «O kəi je, ki ngakəi je ai taga nōq, a sangi kadi n-ooi-ni.» ²¹ Ningə Jəju təl əl-de ə nə: «Kom je, ki ngakom je ə əi dije ki ooi ta læ Luwə, 6a təl rōde go ti, rai kile.»

Jəju ndangi nəl adi a lo ka ti
(Mt 8.18, 23-27; Mk 4.35-41)

²² NDō kare, Jəju al me to ti əi ki njé ndo je ləne, ningə əl-de ə nə: «Adi ji gangi ba j-awi dame ti ki kare.» Ba awi. ²³ Loki isi əsi to isi gangi ba kin 6a, Jəju to bi maki. Ə nəl ki bo ngay osi dō ba ti, ra adi man rosi to, əi ta yo ti. ²⁴ Lo kin ti, njé ndo je rəl ki rəe Jəju ti, ndəli-e ki nō tade ti əi nə: «Nje ndo dije, Nje ndo dije, j-isi j-oy!» Loki Jəju ndəl, ndangi nəl je ki pungji man je adi təlī toi jəke, lo to jijji. ²⁵ Ba təl əl njé ndo je ə nə: «Kadi-me ləsi to ra be tōy ə?» NGa ningə 6əl ra-de, nə kin əti-de 6əl ngay, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Dəw ə wa kam e nə ə nəl je ki man je ka əl-de ta par a təlī rōde goe ti be ə?»

Jəju tuwə ndil je ki majal dō dingəm madi ti
(Mt 8.28-34; Mk 5.1-20)

²⁶ Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tēēi dənangi ti ki Gərasa, ki a ta 6e ti ki Galile. ²⁷ Loki Jəju j me to ti ur ki nangi ningə, dingəm kare ki me 6e ti ki Gərasa, j nōq re ki rə Jəju ti. E dingəm ki ndil je ki majal rai-e. Asi dəkagilo ngay, dingəm kin ilə kibi rone ti al nim, isi 6e me kəy ti al nim. Lo kise e dō 6adi je ti par. ²⁸ Loki oo Jəju ningə, osi nangi njae ti, 6a əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Jəju ki NGon læ Luwə ki nje kisi dərə ti taa nu, e ri ə ige rəm ti ə? Njai ba, adi-m kə al.» ²⁹ Əl be tado Jəju adi ndune

ndil ki majal kadi tēē rəo dingəm ti kin kə. Nja ngay ndil ki majal kin j ki dingəm ka kin 6a ra-e. Dije dəsi-e ki kulə gindi je, iləi kangila gindi njae ti je, nə gangi kulə gindi je kin riw riw ə təti kangila gindi je kin nusi nusi rone ti kə, 6a ndil je ki majal əsi-e adi aw ki dilə lo dilə lo. ³⁰ Ə Jəju dəje ə nə: «Təi nə na?» Ba e ilə Jəju ti ə nə: «Təm nə kosi njé rə je.» Tado ndil je ki majal ngay uri me ti. ³¹ Lo kin ti, ndil je ki majal ka kin nōi dō Jəju ti kadi adide n-awi lo dangay ti læ ndil je ki majal al. ³² Kosi kəsongi je ai lo ti kin nōq a usoi nə dō mbal ti, ə ndil je ki majal ka kin nōi dō Jəju ti kadi adide n-awi mede ti. Ba Jəju adide ta rəbi kadi awi mede ti. ³³ NDil je ki majal tēēi me dingəm ti, awi uri me kəsongi je ti ka kin. Ningə yə, kəsongi je 6ingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi. ³⁴ Loki dije ki njé ngəm kəsongi je ooi nə ki ra nə kin 6a, ayi-naa awi me 6e bo ti ki ngan 6e je, əri poy nə ki ra nə kin dije. ³⁵ Dije tēēi awi kadi n-ooi nə ki ra nə kin. Be ə, loki rai tēēi rə Jəju ti ningə, ooi dingəm ki ndil je ki majal tēēi me ti ka kin, isi nja Jəju ti. Ooi-e kadi isi ki kibi rone ti, ki angal ki maji, adi ra-de 6əl. ³⁶ Njé ki ai lo nə ti ki ra nə kin, əri madide je poye, tōji rəbi ki dingəm ki aw ki ndil je ki majal kin ingə-n rə nga. ³⁷ Lo kin ti nōq be, dije ki dənangi Gərasa ti, 6əl təl-de, adi dəji Jəju kadi iyə dənangi lade ə aw. Ə Jəju al me to ti, təl gogi. ³⁸ Dingəm ki Jəju tuwə ndil je ki majal dōe ti kə ka kin dəji Jəju kadi n-aw sie, nə Jəju tuwe ³⁹ ə nə: «Təl aw 6e, əri poy nə je pəti ki Luwə ra səi kin adi dije ooi.» Be ə, dingəm aw ilə mbə nə ki Jəju ra sie kin me 6e bo ti ki tae ba.

Ta læ ngon læ Jayrusi ki dāne ki ta læ dāne ki nje moy məsi

(Mt 9.18-26; Mk 5.21-43)

⁴⁰ Loki Jəju təl re, kosi dəji uwəi-e ki rōde maji, tado pəti isi nginai tae. ⁴¹ Ningə yəo dingəm kare ki tōe nə Jayrusi, ki e nje kun dō kəy kaw-naa læ *Jipi je j nōq re. Re osi nja Jəju ti, nō dōe ti kadi re aw 6e ləne. ⁴² Kadi aw 6e ləne mbata ngone ki dāne ki e kare ba, 6ale e dəgi gide joo to ta koy ti. Loki Jəju isi aw, kosi dije mborəi-e ki yo je ki ne je, lo kər kəə goto. ⁴³ Dan kosi dije ti kin, dāne kare ki moy məsi ade kə 6əl dəgi gide joo e nōq. Dāne kin tuji nə kingə ləne kə pəti ji njé ra dije moy ti, nə dəw ki kadi ade rə nga goto. ⁴⁴ Dāne re 6asi rə Jəju ti, ki rəbi ki gide ti, ədi ta kibi læ Jəju par ə, ta naa ti nōq, masi gangi rəe ti. ⁴⁵ Loe ti nōq Jəju dəji ə nə: «Nə ə ədi-m ə?» Ningə dije pəti naji-e ti əi nə n-ədi-e al. NGa ə Piyər əl-e ə nə: «Babe, e dije ki rəsi gidi, mborəi-ni ki yo je ki ne je kin ə ədi-ni.» ⁴⁶ Nə Jəju ə nə: «Dəw madi ədi-m, m-gər kadi tōgi tēē rəm ti.» ⁴⁷ Loki dāne oo kadi nə ki n-ra kin Jəju gər 6a, dadi par par, osi nja Jəju ti. Ningə ər go nə ki ra ə ədi n-ədi-n Jəju kin ta kəm dije ti pəti. Taa,

or-de go kingə ki ingə rə nga ta ji naa ti nŋo par kin tə. 48 Ə Jəju əl-e ə nə: «NGonm, kadi-me lai aji. Aw ki lapiya.»

49 Loki Jəju a əl ta ba ɓay ningə, dəw kare j ɓe lə nje kun də kəy kaw-naa lə Jipi je re. Re əl Jayrusi ə nə: «NGoni oy, itapi NJe ndo dije əl ngata.» 50 Nə Jəju ki oo də ta kin əl Jayrusi ə nə: «Adi rai ɓəl al, adi mei par, ə a aji.» 51 Loki rai tɛɛi me kəy ti, Jəju iyə ta rəbi adi dəw ur kəy go ngon ti al. Adi Piyər nim, Ja nim, Jaki nim, baw ngon əi ki kəy ngon nim tə par ə uri sie kəy go ngon ti. 52 Dije pəti nŋi je, ndingai rəde je mbata ti lə ngon, nə Jəju əl-de ə nə: «nŋoi al, ngon oy al, nə tə ɓi kare.» 53 Ba ibai Jəju kogii, mbata gəri kadi ngon oy. 54 Nə Jəju uwə ji ngon, ɓa əl-e ta ki ndune ki boy ə nə: «NGonm, j taa.» 55 Lo kin ti, ngon tɔsi ndəl, adi j taa ta ji naa ti nŋo. Ba Jəju daji-de kadi adi-e ne uso. 56 Nə kin ra ɓəl njé koje je ngay. Nə Jəju adi-de ndune kadi əli tae dəw madi al.

9

Jəju ilə njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo (Mt 10.1-9, 11-14; Mk 6.6-13)

1 Jəju ɓar njé ndo je ki dɔgi gide joo, adi-de tɔgi, ki kɔɓe dɔ ndil je ti ki majal pəti, taa kadi ajii njé moy je tə. 2 Jəju ilə-de kadi ilai mbɛ Poy Ta ki Maji ki oji də kɔɓe lə Luwə, taa kadi adi rə nga dije tə. 3 Ningə əl-de ə nə: «Uni nɛ madi mbata də rəbi al nim, uni kagi tɔsi al nim, uni ɓəl al nim, uni mapa al nim, uni la al nim, taa kadi awi ki kibi rɔsi joo al nim tə. 4 Ə me kəy ki ra ki uri ti ɓa, a isi titi nŋo biti kadi awii. 5 A kin ə re, me ɓe ti, dije mbati kuwai sasi ki rode ti ɓa, loki isi tɛɛi me ɓe ti kin ki taga ə, indai bu ki njasi ti kɔ*, mba kadi tə tə nɛ ndaji ndude.» 6 *NJé ndo je ilai dɔde awi ki ɓe ɓe, ilai mbɛ Poy Ta ki Maji, taa aji njé moy je ki lo lo tə.

Ta ndaji Erodɔ də Jəju ti (Mt 14.1-2; Mk 6.14-16)

7 Loki *Erodɔ ki e nje kɔɓe dɔnangi ti ki Galile, oo poy nɛ je ki isi rai nɛ kin ɓa, ta ndaje də Jəju ti, tado dije madi əli əi nə: «E Ja Batisi ə j taa dan njé koy je ti.» 8 NJé ki nungi əli əi nə: «E Eli ki nje kəl ta ki ta Luwə ti ə tɛɛ.» Njé je ki nɛ je ɓay əli əi nə: «E njé kəl ta je ki ta Luwə ti ki kəte je kin ə ki kare j dan njé koy je ti.» 9 Lo kin ti Erodɔ əl ə nə: «Ja, e mi wa ə ndo ki madi gangi dɛe, nga e na ɓay ə m-isi m-o ta je ki be kin dɛe ti wa ka m-gər al.» Ba sangi kadi n-oo Jəju.

Jəju adi nɛ kuso dingam je dibi mi usoi (Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Ja 6.1-15)

10 Loki njé kaw kilə je tali nŋo rai ɓa, ɔri Jəju poy nɛ je ki rai adi-e oo. Ə Jəju ɔr-de, aw sɛde kadi ɓe bo ti ki ɓari-e Batisayda. 11 Nə kosi je gəri gode, adi awi gode ti. Jəju uwə-de ki rone ti, əl-de ta ki də kɔɓe ti lə Luwə, taa aji njé je

ki sangi rə nga tə. 12 Ningə loki kadi aw tə ur, njé ndo je ki dɔgi gide e joo, rai rə Jəju ti əli-e əi nə: «tuwə kosi dije kam adi awi ki ngan ɓe je ti, ki lo ndar je ti, sangi lo to je ki nɛ kuso je, tado lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti.» 13 Nə Jəju əl-de ə nə: «Sai je wa adi-de nɛ usoi.» Ə njé ndo je əli əi nə: «J-aw ki mapa mi ə kanji joo wa be tə par, adi re e be al wa ningə kadi je wa j-aw ji ndogi mapa mbata ti lə kosi dije kin pəti wa ta.» 14 Dingam je asi dibi mi loe ti nŋo. Nə Jəju əl njé ndo je ə nə: «Adi-de isi nangi, uwai-naa asi kuti mi, kuti mi be.» 15 *NJé ndo je rai təkɔ Jəju əl-n-de, adi adi-de isi nangi pəti. 16 Ə Jəju əy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, ɓa un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi də nɛ kuso kin. Go ti, Jəju uwə mapa je ka kin gangi naa ti, ə təl-n adi njé ndo je kadi ləbi kosi dije. 17 Dije pəti usoi nɛ ndani maji. Ningə, njé ndo je əyi gindi mapa je ki nay, kare dɔgi gide e joo ɓay.

Piyər gər kadi Jəju e Kirisi ki Luwə mbate (Mt 16.13-20; Mk 8.27-30; Ja 6.67-71)

18 NDə kare Jəju isi əl ta ki Luwə gidɔ lo ti gogi, njé ndo je lie əi sie naa ti, ə Jəju daji-de ə nə: «Kosi je isi əli ta ki dɔm ti təkɔ mi nɛ ə?» 19 Ə ilai-e ti əi nə: «Dije madi əli əi nə j Ja Batisi, njé ki nungi əi nə j nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi ɓay əi nə e njé kəl ta ki ta Luwə ti ki kəte je kin ə e ki kare dande ti ə j dan njé koy je ti.» 20 Ningə Jəju əl-de ə nə: «NGa sai wa ki dɔsi, əli əi nə mi nɛ ə?» Ba Piyər ile ti ə nə: «j Kirisi ki Luwə mbate.» 21 Jəju ndaji njé ndo je ki tɔgine ngay kadi əli ta kin dəw madi al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti (Mt 16.24-28; Mk 8.34-9.1)

22 Jəju ilə də ta ti kin ə nə: «Səbi kadi mi *NGon dəw m-a m-ingə kɔ ngay. *NGatagi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-mi. Dije a tɔli-mi, nə ndo ki kɔ mi tɛ lə ndo koym ɓa, m-a m-tɛɛ lo koy ti.» 23 Go ti, Jəju əl dije pəti ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rone tə nɛ madi al, kadi ndo je kare kare pəti, e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. 24 Taki rɔjeti, dəw ki ge kajɔ rone ne wa dɔnangi ti ne a tɔ ta rone. Nə dəw ki tɔ ta rone ki mbata ləm, a aji rone tə. 25 Kin ə re dəw ingə nɛ maji je ki dɔnangi ti ne pəti tigə, nə kadi e wa tɔ ta rone, ə se tɔji rone ə, maje to ra be ə? 26 Təkɔ rɔjeti, re rə dəw madi səl-e ki mbata ləm, ə se ki mbata ta ləm ningə, mi NGon dəw ka, m-a m-ra rɔsəl dɛe ti tə, ndɛe ti ki m-a m-re-n me kosi-gon ti ləm, ki me kosi-gon ti lə Bawm, ki me kosi-gon ti lə malayka je ki ayi njay.» 27 Təkɔ rɔjeti, adi m-əl səsi: dije madi dansi ti ne a oyi al ɓay ə, a oi kɔɓe lə Luwə ki kamde.

Jəju mbəl rone (Mt 17.1-8; Mk 9.2-8)

* 9:5 Ta lə kində bu ki nja ti kə ɓa, igoi Mt 10.14 ki ta ki dɔ ti ki e gin ti nangi.

²⁸ ND^o jijoo go ta je ti kin ningə, Jəju ər Piyər nim, Ja nim, taa Jaki nim tə, ə al aw səde də mbal ti kadi n-əli ta ki Luwə. ²⁹ Loki Jəju isi əl ta ki Luwə ningə, ta kəme mbəl, taa kibi lie təl nda bal bal tə. ³⁰ Ningə loe ti noo, dingəm je joo a əli sie ta. Dingəm je ka kin e *Moji əi ki Eli. ³¹ Təgi me tə 6a ti, a əli sie ta oji də kaw ki a aw Jorijaləm ti kadi oy, təl-n ta kilə lane. ³² Piyər əi ki madine je, 6i təl-de maki. Ə loki ə nə n-ndəli ningə, ooi kunji Jəju ki dingəm je ki joo ki ai sie. ³³ Loki dingəm je ka kin iyəi Jəju ə isi awi 6a, Piyər əl Jəju ə nə: «Bəbe, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. J-a ra kəy-lo misa: kare e yai, kare e yai, Moji, ə ki kare e yə Eli tə.» Piyər gər me ta ki isi əl kin al. ³⁴ Ə loki a əl ta tə kəl ba 6ay ningə, kil ndi j re səbi dode liti. Loki kil ndi isi səbi dode kin, 6əl təl njé ndo je. ³⁵ Lo kin ti, ndu ta madi tēg je kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm, e ə e dəw ki m-kote, ə oi ta lie.» ³⁶ Go ndu ta ti kin, Jəju təl nay ki karne ba, dəw oo dəw madi ki rangi kade ti al. *NJé ndo je ngəm ti tade, ta kare ka əli dəw madi ndəe ti noo də ne je ti ki ooi kin, al.

Jəju aji ngon ki ndil ki majal ra-e
(Mt 17.14-18; Mk 9.14-27)

³⁷ Lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je lane ki mitə jii də mbal ti isi rəi ki nangi 6a, kosi dije ngay tiləi kəme. ³⁸ Ningə dan kosi dije ti ka kin, dingəm kare un ndune ki taa ə nə: «Nje ndo dije, m-no ki dəi ti kadi igo ngonm kin adi-m, tado e ki karne ba jim ti. ³⁹ Dəkagilo je madi 6a, ndil ki majal a uwə, ra-e adi ur kəl, ə yake ki tōgine, adi kulum tae ibə jugi jugi. A ade kə ratata, tə ne ki a iyə əl be 6ay taa təl iyə. ⁴⁰ Be ə, m-dəji njé ndo je ləi kadi tuwəi ndil ki majal kin dəe ti kə, nə asi kadi tuwəi-e al.» ⁴¹ Lo kin ti, Jəju un ta əl ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki 6one ki səi njé me nga je, səi njé ra ne ki majal, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban 6ay taa ə? Kadi m-a m-osi ginsi dəkagilo ban 6ay taa ə? Ire ki ngoni rəm ti ne.» ⁴² Loki ngon isi re basi ki rə Jəju ti ningə, ndil ki majal ka kin un-e, ətə nangi, yake ki tōgine, nə Jəju ndangi ndil ki majal ade tēg rə ngon ti, adi ngon ingə rə nga, 6a təl sie adi bawe. ⁴³ Lo kin ti, dije pəti, ta ndəji-de də tōgi Luwə ti ki əti 6əl kin.

Jəju təl əl 6ay kadi n-a n-oy
(Mt 17.22-23; Mk 9.30-32)

Loki ne je pəti ki Jəju ra, əti dije pəti 6əl, Jəju əl njé ndo je lane ə nə: ⁴⁴ «Oi ta ki m-aw ta m-əl səsi kin maji: A iləi-mi *NGon dəw ji dije ti.» ⁴⁵ Nə njé ndo je gəri me ta kin al. Ta kin to ki ndəme ba mba kadi gəri me al. Ningə 6əli kadi dəji ta Jəju do ti tə.

Jəju un ta lə ngan je ki du ndo-nə njé ndo je lane
(Mt 18.1-5; Mk 9.33-37)

⁴⁶ *NJé ndo je iləi ngirə naji-naa ta ti kadi n-gəri se nə dande ti ə e ki bo wa? ⁴⁷ Jəju gər ta ki mede ti, adi un ngon ki du, ur-e ade a gədinə ti, ⁴⁸ ningə əl-de ə nə: «Re dəw madi uwə ngon kin ki rone ti me təm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m ki rone ti. Ningə, dəw ki uwə-m ki rone ti, e nje kilə-m ə uwe ki rone ti.» Təki rəjeti, dəw ki e ə e ki du ngay dansi ti, e dəwe kin ə e ki bo dansi ti.

Dəw ki e nje kəsi-m ta al e dəw ləm
(Mk 9.38-41)

⁴⁹ Ja un ta əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, j-o dəw madi ki a tuwə ndil je ki majal me təi ti, ə ji ndigi kadi j-oge də ra ne kin, tado e njiyə səje goi ti al.» ⁵⁰ Nə Jəju ile ti ə nə: «Ogi-e də al, tado dəw ki əsi səsi ta al, e dəw ləsi.»

NGon be kare ki Samari ti mbati kuwə Jəju ki rone ti

⁵¹ Loki dəkagilo nay basi kadi a uni Jəju awi sie dərə ti, Jəju ilə ndune kadi gar n-aw Jorijaləm ti. ⁵² Be ə, ilə njé kaw kilə je nōne ti kəte. *NJé kaw kilə je awi, uri me ngon be ti ki *Samari mba kadi indəi də re lə Jəju naa ti kəte. ⁵³ Nə dije ki ngon be ti ka kin mbati kuwə Jəju ki rōde ti tado isi aw ki Jorijaləm. ⁵⁴ Loki njé ndo je lie, Jaki əi ki Ja ooi ta kin 6a, əli Jəju ə nə: «Bəbe, indigi kadi ji dəji por j-adi j dərə ti, osi dode ti, ro-de kə a?» ⁵⁵ Ə Jəju təl kəme, kəl səde. ⁵⁶ Ba uni rəbi, awi ngon 6e ti ki rangi.

Kun go Jəju
(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Loki əi də rəbi ti, dəw madi al Jəju ə nə: «M-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.» ⁵⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Nja je ai ki be tode, ə yal je ai ki kəyde tə, nə *mi NGon dəw m-aw ki lo ki kadi m-ilə dəm ti al.»

⁵⁹ Go ti, Jəju əl dəw ki rangi ə nə: «Un gom.» Ningə daw ka kin əl-e ə nə: «Bəbe, adi-m ta rəbi adi m-aw m-dibi bawm 6ay taa.» ⁶⁰ Nə Jəju əl-e ə nə: «Iyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde, nə j aw ilə mbə kōbe lə Luwə.» ⁶¹ E ki rangi 6ay əl ə nə: «Bəbe, m-a m-un goi, nə m-dəji kadi adi-m ta rəbi adi m-aw m-əl ta ki kadi j-iyə-n-naa ki njé ki me kəy ti ləm 6ay taa.» ⁶² Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki uwə də kəsi mangi, ə təl ilə rəti gogi 6a, dəwe kin kōbe lə Luwə e ki ta təe al.»

10

Jəju ilə njé ndo je kuti siri gide joo
(Mt 9.37-38; 10.7-16; Mk 6.8-11; Lk 9.3-5)

¹ Go ne je ti kin, Jəju mbəti njé ndo je ki rangi kuti siri gide joo, 6a ilə-de joo joo ki 6e bo je ki lo je ki dangi dangi ki oji kadi re e wa a aw ti. ² Ningə əl-de ə nə: «Ko ki asi kija, dile e ngay, nə njé kije je əi ngay al. Ə əli ta ki Ba nje ko, adi ilə ki njé ra ko je me ko ti lie. ³ Ningə ki 6asine kin, osi də rəbi ti awi! M-ilə səsi tə ngon bati je dan jagim je ti. ⁴ Uni la al nim,

uni bəl al nim, uni sa njasi al nim tə. Taa ai rəbə ta lapiya ki ra ti al nim tə. ⁵ Kin ə awi kadi uri me kəy ti madi 6a, ne ki dəsəy, əli əi nə: “Lapiya ki də me kəy ti kin.” ⁶ Ningə kin ə re dəw ki nje ndigi lapiya isi me kəye ti kin nōq 6a, lapiya lasi a aw ki dəe ti. A re dəw goto 6a, lapiya lasi a təl ki rəsi ti tə. ⁷ Isi me kəy ti ki uwə səsi ki rone ti kin nōq, ne kuso ki adi səsi ə usoi, man ki adi səsi ə ayi-naa. Tadə səbi kadi nje ra kilə ingə ne kigə go ji ləne, ji dije ti ki ra kilə dande ti. Həii kəy joo al. ⁸ Kin ə re uri me 6e ti, ə 6e uwə səsi ki rone ti 6a, ne ki adi səsi ə usoi par. ⁹ Re dije ki moy ra-de əi me 6e ti kin nōq ə, aji-de. ‘Ba əli dije ki me 6ee ti əi nə: “Kəbe lə Luwə e 6asi ki rəsi ti.” ¹⁰ A re uri me 6e ti, ə dije ki me 6ee ti kin uwəi səsi ki rəde ti al 6a, iteji ki taga ta mbalo ti, ə əli əi nə: ¹¹ “Bu ki me 6e ti ləsi ki nay gin sa njaje ti ka, j-ində kə gogi j-adi səsi. Ningə kadi igəri təkə kəbe lə Luwə e 6asi.” ¹² Ə adi m-al səsi m-adi igəri təkə ndə gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də 6ee ti kin a itə ya Sodom 6əy^ə.”

¹³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi dije ki Koraje! Kəm-to-ndoo e ləsi səi dije ki Bətişayda! Ne kəji je ki əti bəl, ki Luwə oji dansi ti kin, re ne je kin rai ne me 6e 6o Tir ti ki 6e bo Sidə ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi ne rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, ki go rəbi kilə kibi kuwə ndoo rə ti, kisi-n bu por ti. ¹⁴ E be ə, kadi igəri təkə, dəkagilo gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də Tir ti ki Sidə, yəsi a ngə ite. ¹⁵ NGA ningə j Kapərnayim, o kadi a un dəi taa biti kadi ədi rə, nə Luwə a təl səi biti kaw səi koo^ə.”

¹⁶ Jəju təl əl njé ndo je ləne 6əy ə nə: «Dəw ki oo ta ləsi, e mi ə dəwe kin oo ta lam. Ə dəw ki əsi səsi ngərəngi 6a, e mi ə dəwe kin əsi-m ngərəngi. Ningə dəw ki əsi-m ngərəngi 6a, e nje kilə-m tə ə əse ngərəngi.»

Təl njé ndo je ki kuti siri gide joo

¹⁷ *NJé ndo je ki kuti siri gide joo ki Jəju ilə-de, təl lo kilə ti ki rənəl, ningə əli Jəju əi nə: «Bəbe, ndil je ki majal ka, lo ki ji 6a toi 6a, iləi dəde gin təgije ti.» ¹⁸ Jəju əl-de ə nə: «M-o *Satə j dərə ti osi ki dənangi ti tə təl ndi be. ¹⁹ Ningə m-adi səsi təgi kadi injiyəi də li je ti, də ni je ti, ki də təgi je ti pəti ki nje bə aw-n. Ne madi kare ki kadi a ra səsi majal goto. ²⁰ NGA ningə kadi irai rənəl mbata kilə ki ndil je ki majal iləi dəde gin təgisi ti kin al, nə kadi irai rənəl mbata təsi ki e ki ndangi me dərə ti taa.»

Rənəl lə Jəju (Mt 11.25-27)

²¹ Dəkagiloe ti nōq, NDil Luwə ra adi rənəl rosi me Jəju, ə Jəju əl ə nə: «Bai, ki j Ba dərə ki dənangi, m-ilə təji dəi ti, təkə i6əy ne je kin njé tər je, ki njé ne gər je, ə iteji kə dəe adi ngan je ki du gəri. Oyo, Bai, e ndigi ləi kadi

ne kin ra ne be.» ²² Ba, Jəju əl dije ki ai nōq ə nə: «Bai, adi-m ne je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto tə, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigi kadi m-adi gəri-mi par tə.» ²³ Go ti, Jəju təl kəmne ki də njé ndo je ti əl-de ki karde ba ə nə: «Səi njé maji-kur mbata ne ki kəmsi oo kin! ²⁴ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti ngay ki ngar je ngay ndigi kadi kəmdə oo ne ki səi je, kəmsi oo kin, nə asi koo al, ndigi kadi mbide oo də ta ki səi je, mbisi oo kin, nə asi koo al tə.»

Kuji ta də dəw ki Samari ti ki nje me-maji

²⁵ Nje ndo ndu-kun kare əsi nangi j taa, ningə dəji ta kare Jəju tə ta kuwə-naa ki ta ə nə: «Nje ndo dije, e ri ə səbi kadi m-ra kadi tə m-ingə-n kajji ki biti ki nōq ti ə?» ²⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «E ta ri ə ndangi me ndu-kun ti? Ə go gər-e ləi e ban?» ²⁷ Ba nje ndo ndu-kun ka kin ilə Jəju ti ə nə: «A indigi Bəbe Luwə ləi ki ngamei ba pəti, ki ndili ba pəti, ki təgi ba pəti, ki mər ta ləi ba pəti. Ningə a ndigi dəw madi tə darəi j wa be tə^ə.» ²⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Ta ki m-dəji, ilə-m ti maji ki dum. Ə ira be, 6a a ingə kajji.» ²⁹ Nje ndo ndu-kun sangi kadi n-təji təkə ne dəw ki dana, adi təl dəji Jəju ə nə: «Nə ə e dəw madim ə?» ³⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dingəm kare j Jorijaləm isi aw Jəriko, 6a osi ji kaya je ti ki njé gangi rəbi, adi taai ne je lie pəti jie ti, tindəi-e adi to ta koy ti, ningə iyəi-e ə əti awi. ³¹ Go ti 6a, nje kijə ne məsi kadi-kare j nōq re tēe dəe ti, nə loki oo-e, gangi say aw lo ləne. ³² Go ti, dəw ki gin kəji ti lə *Ləbi kare j nōq re tə, nə loki oo dingəm ka kin 6a, gangi say aw lo ləne. ³³ Go ti ningə, dəw ki *Samari ti kare ki isi aw mba j nōq re tēe də dingəm ti ka kin. Loki oo-e, oo kəm-to-ndoo lie ki rojeti. ³⁴ Be ə, re rəe ti, ur yibi kasi nju ta do ti, də-n, ningə un-e inde də koro ti ləne, aw sie lo to mba je ti, ində kəmne goe ti. ³⁵ Lo ti go ti, dingəm ki Samari ti ka kin ər la ki asi ra kilə ndə joo adi nje kində kəmne go kəy mba je ti, ningə əl-e də ti ə nə: “Ində kəmi goe ti maji, a re ne ki ində-n kəmi goe ti, al də e ki madi kin 6a, ndə talm ə, mi wa m-a m-igə-i.”» ³⁶ Ningə Jəju dəje ta də ti ə nə: «Dan dije ti ki mitə kin, e ki ra ə e madi dingəm ki kaya je ki njé gangi rəbi gangi-e kin ə?» ³⁷ Ba, nje ndo ndu-kun ə nə: «E e ki oo kəm-to-ndoo lie kin.» NGA ə Jəju əl-e ə nə: «Re e be ningə, j ka kadi aw, ə ira be tə.»

Jəju aw 6e lə Marti əi ki Mari

³⁸ Jəju əi ki njé ndo je ləne j də rəbi ti rai tēeji ngon 6e ti kare be ningə, dənə madi ki təe nə Marti uwə Jəju rone ti me kəy ti. ³⁹ Marti aw ki ngokone ki dənə ki təe nə Marti nōq. Ə ngokəe ka kin re isi nangi nja Bəbe Jəju ti, isi oo də ta ki Jəju isi əl. ⁴⁰ Nə Marti a ta ngan

✧ 10:12 Kilə ngirə ne je 19.24-28 ✧ 10:15 Ejay 14.13-15

✧ 10:27 Dətarənom 6.5; Ləbatiki 19.18

kilə je ti ki njae ədi nangi al, aw yo je ki ne je. Ningə tēə pati, re əl Jəju ə nə: «Baḅe, ra ban ə ngokom Mari iyə-m adi m-a ta kilə je ti ki karm ba be ka usi al par ə? Əl-e adi re ra səm kilə je.»⁴¹ Ə Baḅe əl Marti ə nə: «Marti, Marti, mei osi nangi al, adi aw ki yo je ki ne je mbata ne je ngay.⁴² Nə ne ki soti e kare ba. Ningə Mari un ne ki maji itə ne je pati. E ne ki dəw a taa jie ti al.»

11

*Jəju ndo njé ndo je ləne rəbi kal ta ki Luwə
(Mt 6.9-13)*

¹ NDə kare Jəju isi əl ta ki Luwə lo madi ti. Loki əl ta ki Luwə gine gangi ningə, nje ndo lie kare əl-e ə nə: «Baḅe, indo-je kəl ta ki Luwə tək i Jə Batisi ndo-n njé ndo je ləne kin be to.»

² Ə Jəju əl-de ə nə: «Loki isi əli ta ki Luwə ningə, kadi əli əi nə:

“Bawje,

Kadi dəw ki ra gər toi tək i Luwə,

Kadi kəḅe lai re.

³ Adi-je ne kusoje ki asi taje ki ndə je ndə je.

⁴ Iyə go majal je ləje kə, tado je wa ka,

J-iyə go majal lə dije pəti ki rai səje majal kə to.

Iyə-je adi j-os i me ne na ti al.»

⁵ Ba Jəju təl əl-de ḅəy ə nə: «Kin ə, dəw kare dāsi ti je be, aw ki madine nōḅ, ə j dan lo ti aw ində ta kəy ḅəe ti ə nə: “Madim, itunə-m mapa mitə,⁶ mbata madim kare j mba ti re tēə ḅəm ti, nə ne ki kadi m-ra-e-n mba goto.”

⁷ Ə re made ka kin to ki kəy nōḅ ə nə: “Itapi-m al, ta kəy e ki kuti ngata, ningə je ki nganm je ji to nangi to, ḅi lo kadi m-a m-j taa m-adi mapa goto.”⁸ M-əl səsi kadi igəri, kin ə re j taa ade mapa kin mbata ke madi-naa ləde al ka, a j kadi ade ne je pəti ki ge, mbata ta kəy ki a ində ki naa ti naa ti kin.⁹ Ningə mi, m-əl səsi: Idəji, ə a adi səsi, isangi ə a ingəi, indəi ta kəy ə a tēəi adi səsi.¹⁰ Tado dəw ki dəji ə a adi-e, dəw ki sangi ə a ingə, dəw ki ində ta kəy ə a tēəi adi-e to.¹¹ Baw ngon ki ra dāsi ti ə ngone dəje kanji, ningə a un li yo taa ade ə?

¹² Ə se ngone dəje kaw, ningə a un ni yo taa ade ə? ¹³ A kin ə səi ki səi dije ki kilə rasi majal kin mindi ə igəri rəbi kadi ne ki maji ngāsi je ningə, ra ban be ə, Bawje ki isi dərə ti taa kin taa, a adi NDilne dije ki dəji-e al ə?

*Jəju əl ki ndil je ki majal
(Mt 12.22-30; Mk 3.22-27)*

¹⁴ NDə kare Jəju tuwə ndil ki majal ḅə dīgəm kare ti ki ndil ka kin ra-e adi əl ta al. Loki ndil ki majal tēə ḅə, dīgəm ki kəte əl ta al ka kin, təl əl ta, adi əti kosi dije ḅəl ngay.¹⁵ Ningə dije madi əli əi nə: «E ki tōgi lə Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.»¹⁶ Ə njé ki nungi, kadi nai-e-n ḅə, dəji-e kadi ra ne kōji madi

kare ki j dərə ti adi-de n-ooi.¹⁷ Nə Jəju gər mər ta ləde ḅəti, adi əl-de ə nə: «Kin ə, dije ki me ḅəḅə ti ki kare ba, təl ḅə-naa ti rōi-naa ə, ḅe kəe kin a tuji, ningə kəy je a budi ḅə-naa ti mur mur to.¹⁸ Kin ə re *Satə ə wa adi dije lie təl ḅə-naa ti rōi-naa ə, lo kadi kəḅe lie a aw ki kəte goto. M-əl be mbata əli əi nə e ki tōgi lə Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal.¹⁹ Kin ə re e ki tōgi lə Bəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwai-de ki tōgi lə nə ə? Dije ki gosi ti wa a taji kadi ta ləsi e ta ki go ti al.²⁰ A re e ki tōgi lə Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal to ningə, tōji kadi kəḅe lə Luwə re tēə rōsi ti ngata.²¹ Kin ə dəw ki tōge e ngay, ki aw ki ne rə je, ngəm ta kəy ləne ə, ne kare ki a ədi kadi ne kingə lie goto.²² A re dəw madi ki tōge ite re ur goe ti ə tate rə ə, a əy ne rə je lie ki ində mene ḅə ti kin pəti, taa a sane ne kingə je lie to.²³ Ningə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kōsi-m ta, taa dəw ki kaw səm ne ki naa ti al, e nje tində ti to.»

*Loki ndil ki majal təl re me dəw ti gogi
(Mt 12.43-45)*

²⁴ «Loki ndil ki majal tēə me dəw ti, aw ilə ki dilə lo ki tuti mba kadi n-ingə lo kisi ki rangi kadi n-ər kəə ti, nə ingə al ḅə, əl ə nə: “M-a m-təl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kəte m-isi ti ə m-tēə ka kin gogi.”²⁵ Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo ka kin, utəi, rai adi maji.²⁶ NGA ə, təl aw, əy ndil je ki majal itai-e e wa ḅəy siri, ḅə rəi uri me dəw ti ka kin isi. Lo kin ti, j i kisi dəw kin ki ḅəe taa a majal ngay itə e ki kəte ḅəy.»

Maji ki rəjeti

²⁷ Loki Jəju a əl ta kin ba ningə, dāne kare ilə ndune dan kosi je ti ə nə: «Maji-kur e ḅə dāne ti ki nje kōji ki nje kadi mba.»²⁸ Nə Jəju ile ti ə nə: «Maji-kur ḅə e ḅə dije ti ki njé koo ndu Luwə ə təl rəde go ti kin yo taa.»

*Dije dəji ne kōji
(Mt 12.38-42)*

²⁹ Dije uwəi naa muki muki gidi Jəju ti, adi Jəju əl-de ə nə: «Dije ki ḅəkagilo ti ki ḅone kin əi dije ki maji al. Dəji kadi ta n-ooi ne kōji madi, nə ne kōji madi ki rangi ki kadi dāw a ra ore-n ḅə ne kōji lə Jonasi, goto ngata.³⁰ MBata, tək i Jonasi e-n ne kōji mbata ti lə dije ki Ninibi ti ka kin ə^ḅ, mi NGon dəw m-a mi-n ne kōji mbata lə dije ki ḅone to.³¹ NDə gangi ta ti ə, ngar ki dāne ki j gin ḅe ti, a j taa ta kəm dije ti ki ḅəkagilo ti ki ḅone kin kadi a ilə ta ḅḅe ti. MBata, j soy ḅənangi ti nu ə ndə ki re kadi oo gosi ta lə Salomə^ḅ. NGA ningə, ki ḅasine kin, dəw ki itə Salomə say e ne.³² NDə gangi ta ti ə, dije ki Ninibi ti a j taa ta kəm dije ti ki ḅəkagilo ti ki ḅone kin kadi a iləi ta ḅḅe ti. MBata, loki Jonasi ilə mḅə Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyəi rəbi ne rade je

ki majal ko⁵⁰. NGa ningə, ki basine kin, dəw ki itə Jonasi say e ne.

Njɔy me kunjɔ ti
(Mt 5.15; Mk 4.21; Lk 8.16)

³³ «Dəw a ində por lambi ti kadi ɔyɔy ə se dəbi ngo dɔ ti al, nə a ində dɔ nɛ ti taa, kadi dije uri kəy ɔa, ooi lo ki kunjɛ. ³⁴ Kəm dəw ə e lambilə darəe, re kəmi oo lo maji ɔa, darəi ba pəti e me kunjɔ ti tɔ. A kin ə re kəmi oo lo maji al ningə, darəi e me til ti tɔ. ³⁵ Ə ində manji rəi adi kunjɔ ki aw-n rəi ti təl til al. ³⁶ Kin ə re darəi pəti e me kunjɔ ti ki kanji kadi ngon til ndəti kade ɔa, darəi a unji njay njay təkɔ lambi a unji-n dɔi ti kin be tɔ.»

Jəy gangi ta dɔ Parisi je ti ki njé ndo ndu-kun je ti

(Mt 23.4-36)

³⁷ Loki Jəy al ta oy ningə, Parisi kare ɔar-e kadi aw uso ne ɔe ləne. Be ə, Jəy aw isi sie ta nɛ kuso ti. ³⁸ Lo kin ti, ta ndəji Parisi ka kin ngay kadi Jəy togi jine kəte nɔ nɛ kuso ti al. ³⁹ Nə Jəy al-e ə nə: «Səi *Parisi je, ki ne kin, isi itogi gidi ka man, ki gidi ka kuso nɛ adi ay, nə ngur ɔogi, ki me ndul rosi mesi. ⁴⁰ Səi dije ki mbə, Luwə ra gidi nɛ, ə ra me nɛ tɔ. ⁴¹ Maji kadi adi njé ndoo je nɛ ki e me ka ti, ə nɛ je pəti a ayi njay ki rəsi ti.

⁴² «Kəm-to-ndoo e ləsi səi Parisi je. Ɔri nɛ kare dan ki dəgi ti, me mbi kam je ti ki ətɔ maji, ki me mbi kam je ti ki dangi dangi ki mba ndir təy, adi Luwə⁵⁰, ningə indəi njasi dɔ nɛ ra ki dana ti ki dɔ ndigɔ-naa ti lə Luwə. Ki rɔjeti, e kin ə e nɛ je ki sɔbi kadi re a indəi kəmsi go ti iral, ki kanji kər kəm ndəge je. ⁴³ Kəm-to-ndoo e ləsi, səi Parisi je, mbata igei lo kisi ki kate nɔ dije ti gin kəy kaw-naa je ti, taa igei kadi dije rai səsi lapiya lo kingə-naa je ti lə kosi je tɔ. ⁴⁴ Kəm-to-ndoo e ləsi səi, mbata itoi tə dɔ ɔadi je ki nɛ ki toji kadi dəw ɔar-n-de goto, adi dije njyɔi dode ti ki nɔɔ be par kin be.»

⁴⁵ Lo kin ti, nje ndo ndu-kun kare əl Jəy ə nə: «Nje ndo dije, me ta ti ləi ki isi əl kin, e je tɔ ə isi itaji-je!» ⁴⁶ Ə Jəy ilə ti ə nə: «Oyo, kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je tɔ, tadd indəi nɛ ki oy ngay dɔ dije ti, nə ngon jisi ki ndəy be ka uni taa, uwəi səde nɛ ki kəy kin al. ⁴⁷ Kəm-to-ndoo e ləsi! Indəi ɔadi njé kəl ta ki ta Luwə ti ki e bawsi je wa ə tɔli-de. ⁴⁸ Lo kin ti, isi toji təkɔ indigi ki bawsi je dɔ kilə rade ti ki rai, mbata əi je əi njé tɔl njé kəl ta ki ta Luwə ti, ningə səi je səi njé kində ɔadide tɔ. ⁴⁹ E mbata kin ə, Luwə əl ta me tər ti ə nə: «M-a m-ilə ki njé kəl ta je ki tam ti, ki njé kaw kilə je, m-adi-de, ɔa a tɔli-de je, a adi-de kɔ je.» ⁵⁰ E be mba kadi dajji dije ki dəkagilo ti ki ɔone, məsi njé kəl ta je ki tam ti ki ɔuki kɔ lo kilə ngirə dərə ki dənangi ti nu biti ɔone. ⁵¹ Məsi ki ilə ngire dɔ Abəl ti nu biti tɛɛ-n dɔ

Jakari ti, ki ndə ki tɔli-e dadan lo ti ki jɔ dingiri kadi-kare ti re kəy ti lə Luwə⁵⁰. Ki rɔjeti, adi m-əl səsi təkɔ dije ki dəkagilo ti ki ɔone a ugəi kirə nɛ je ki ra nɛ kin. ⁵² Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki ta rəbi nɛ ɔər e jisi ti, ə səi wa uri me ti al nim, taa dije ki gei kadi tə n-uri me ti ka ɔgi-de nim tɔ.»

⁵³ Loki Jəy tɛɛ me kəy ti ka kin ɔa, njé ndo ndu-kun je ki Parisi je iləi ngirə ra togi dɔ Jəy ti je, dajɛ-e ta je ki dangi dangi. ⁵⁴ Sangi rəbi me ta je ti kadi tə n-ingəi ta ki go ti al tae ti ɔa n-uwəi-e-n.

12

Kəl ta ay njay təkɔ Jəy e NGon dəw
(Mt 10.26-33, 19-20)

¹ Dəkagiloe ti kin, dibi dije ki bay bay ə kawɔ-naa dɔ Jəy ti, adi mbisəi-naa ki yo je, ki ne je. Lo kin ti, Jəy əl njé ndo je ləne ə nə: «Nɛ ki dɔ kəte, maji kadi indəi kəm-kadi dɔ rəsi ti ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, adi e kadi kəm-naa ləde. ² Nɛ ra ki gidi ngay ti ki gine a tɛɛ al goto, taa nɛ ki to lo ɔyɔy ti, ki dəw a ɔər al ka goto tɔ. ³ Mbata, ta je pəti ki əli lo ki ndul ti, dije a oi dɔe kada wangi, ə ta je ki uwəi tasi mbinaa ti taa əli kay kərəkɔ, dije a iləi mbeɛ dɔ kagi ti taa tɔ.»

⁴ Səi ki səi madim je, m-əl səsi kadi ifəli dije ki a tɔli darəsi par, ə go ti asi ra nɛ ki rangi al, kin al. ⁵ M-a m-toji səsi dəw ki sɔbi kadi ifəli-e. Dəw ki sɔbi kadi ifəli-e e Luwə ki a tɔl darəsi, ɔa tɔl a dɔ ti nɔɔ kadi ilə səsi me por ti lə su ɔəy kin. Təkɔ rɔjeti, e ə sɔbi kadi ifəli-e. ⁶ Dije isi gati ki ngan yəl je mi ə gusi joo adi oi ne, nə ki kare dande ti ki kadi me Luwə oy dɔe ti goto. ⁷ Ki ətɔ ilə ngay wa ɔay ki kadi igei, bi dəsi wa kin ka Luwə tidə kare kare ɔər kərə. Ifəli nɛ madi al, səi je, Luwə oo ndasi itai ngan yəl je ki ngay. ⁸ M-əl səsi ta ki rɔjeti kadi igei təkɔ, dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangi təkɔ n-e dəw ləm, mi *NGon dəw m-a m-əl ta wangi ta kəm malayka je ti lə Luwə təkɔ e dəw ləm tɔ. ⁹ Nə dəw ki naji ta ta kəm dije ti təkɔ n-ɔər-m al, mi NGon dəw m-a m-naji ta ta kəm malayka je ti təkɔ m-ɔər-e al tɔ. ¹⁰ Dəw ki əl ta ki majal əsi-n tam mi NGon dəw ə, Luwə a iyə go majal je lie kɔ, nə dəw ki əl ta ki mal əsi-n ta NDil Luwə, Luwə a iyə go majal lie kɔ al ratata. ¹¹ Loki a uwəi səsi kadi awi səsi lo kaw-naa je ti lə *Jipi je kadi gangi ta dəsi ti, a awi səsi nɔ ngar je ti, ki nɔ njé kɔɔje je ti, onosi kadi mesi ɔəl kə nə se a asi kadi inaji ta dəsi ti wa, se ta ri ə ə əli wa. ¹² Tadd, loe ti wa nɔɔ kin, NDil Luwə a ndo səsi ta ki kadi əli.

Kuji ta dɔ nje nɛ kingə ti ki mbə

¹³ Dəw kare dan kosi dije ti əl Jəy ə nə: «Nje ndo dije, əl ngokom adi, nɛ nduwa ki bawje iyə adi-je kin, kay yam adi-m.» ¹⁴ Ə Jəy əl-e ə nə: «Dəw ki ində-m kadi tə mi nje ngangɔ ta

✧ 11:42 Labatikɔ 27.30; Dətarənom 14.22

✧ 11:51 Kilə ngirə nɛ je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22

dansi ti ə se kadi tə mi nje kay səsi ne kingə goto.»¹⁵ Ba təl əl dije pəti ə nə: «Maji kadi indəi kəm-kədi dō rōsi ti oji-n dō mal ne kingə ki duniya ti. Tado re daw ingə-n ne tə ri, tə ri ka, ne kingə lie kin ə a ra adi isi-n ki dōne taa al.»

¹⁶ Ba Jəju təl əl-de kuji ta madi ə nə: «Dingəm madi kare ki nje ne kingə isi noo, lo ndor je lie, ingə ne me ti ngay. ¹⁷ Ə daji rone ta ə nə: “E ri ə kadi tə m-ra dana? Lo ki kadi ta m-kaw ne ndor ti ləm goto.” ¹⁸ Ningə təl əl ə nə: “Maji, ne ki m-a m-ra ə to kin: m-a m-ndu dam je ləm ki kəte kin ka, ba m-a m-ur dam je ki boyi ngay kadi tə m-kaw ne ko je ləm ti pəti, naa ti ki ndəgi ne maji je ləm. ¹⁹ Ningə m-a m-əl mem ti m-ə nə: ‘Basine m-aw ki ne kingə ki to mbar mbar kadi m-ra-n bəl bay bay, ə kadi m-uwə kō rəm, m-uso je, m-ay je, m-o-n maji rəm.’” ²⁰ Nə Luwə əl-e ə nə: “I mbə dəw ki isi əl ta kin, kondə ki ne wa kin ndəi a asi. Ə se ne je ki isi kaw ki dō-naa ti kin, a e ya na wa?” ²¹ E kin ə ne ki a tēē dō dəw ti ki nje kaw ne kingə je ki naa ti mbata lə rone wa, bi mbata ti lə Luwə al.»

Kində me dō Luwə ti
(Mt 6.25-33)

²² Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mesi a sururu dō ne kusosi ti, ki kadi isi ki dōsi taa al, taa dō kibi kōsi ti al nim tō. ²³ Tado kisi ki dō taa itə ne kuso, taa darō dəw itə kibi ki kō tō. ²⁴ Igoi kaga je oi, dibi ko al nim, təti al nim, taa awi ki lo madi ki kadi ngəmi ne ti mba ndo ki lo ti ti al nim, dam ləde ka goto nim tō, nə Luwə isi adi-de ne usoi maji. Ningə səi, oi kadi Luwə oo ndasi itə yəl je al a? ²⁵ Nə dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be dō ndone ti ki takul me ka sururu ləne ə? ²⁶ Kin ə ne ki ndəy be kin ka asi kadi irai ki dōrosi al ə, ra ban be ə mesi osi nangi dō ndəgi ne je ti al ə? ²⁷ Igoi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nim, oji kibi al nim tō, nə ngar *Salomō ki tōe ba ngay me ne kingə ti kin ka o kibi ki ndole asi naa səde al^o. ²⁸ Ə kin ə Luwə ilə kibi rō ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de bōne, ə lo ti par ə a oī por kin be ningə, ra ban ə səi dije taa a ilə kibi rōsi ti al ə? Səi tō je me kadi-me ti. ²⁹ Adi ta ga al dōsi oji-n dō ne kusosi ə se man kaysi al. ³⁰ Ne je kin pəti, e dije ki gəri Luwə al ki dōnangi ti ne kin ə isi sangi ki nō kəmde ti, nə səi, Bawsi gər maji kadi awi ki ndooe tō. ³¹ Ne ki kadi isangi, e kōbe lie, ningə a adi səsi ndəgi ne je kin dō ti. ³² Səi ki itoi tə ne kul je ki ngay al, ki isi uni go bade be kin, adi bəl ra səsi al, mbata Bawsi oo maji ngay kadi adi səsi beko ləne.

Kində ne kingə rō Luwə ti
(Mt 6.19-21)

³³ «Igati ki ne maji je ləsi, ə adi lae njé ndoo je. Irai bəl la ki a tuji al, ikawi ne kingə je ləsi dōrə ti, ki e lo ki nje bogi a tēē ti al nim, e lo ki yo goto ti nim kin. ³⁴ Tado lo ki ne kingə ləsi e titi ə mesi a e ti tō.

Kuji ta dō kisi dō nja ti

³⁵ «Isti dō njasi ti ki kibi ra kilə, adi por lambi je ləsi o maji. ³⁶ Ningə kadi itoi tō dije ki isi ngəmi ta təl bade ki aw lo taa naa ti be. Isi ngəmi tae kadi re təl taa, ə ində ta kəy ba tēē adi-e. ³⁷ Maji-kur e dō bəə kilə je ti ki, bade təl bə ingə-de isi dō njade ti. Təki rōjeti, adi m-əl səsi, bade a un kibi kilə ləne ilə rone ti, ə a adi-de isi nangi kadi adi-de ne usoi. ³⁸ Kin ə re təl dan lo ti, ə se ta gin lo ti, ə ingə-de isi dō njade ti ə, maji a ur-de.

³⁹ «Igəri maji kadi re bə nje kəy gər dō kadi ki nje bogi a re-n ə, a iyə nje bogi kadi ur kay al. ⁴⁰ Ə səi ka, isi dō njasi ti tō, tado mi *NGon dəw m-a m-re dō kadi ti ki igəri al.»

⁴¹ Lo kin ti, Piyər daji Jəju ə nə: «Bəbe, kuji ta ki əl kin sōbi dōje je par ə se sōbi dō dije pəti ə?» ⁴² Ə Bəbe əl-e ə nə: «Nje ngəm ne ki e dəw ki dana, ki kəme ədi, ə e dəw ki bəe a inde dō me kəy ti kadi ləbi ne kuso dije ki kadi ki kadi adi-n-de. ⁴³ Nje ra kilə kin a e nje maji-kur, lo ki bəe təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁴ Təki rōjeti kadi m-əl səsi, a inde dō ne maji je ti ləne pəti. ⁴⁵ A kin ə re nje ra kilə kin əl mene ti ə nə: “Bam a re law al bəy” ə, a a ta tində ndəgi njé kilə je ti ki dāne ki ki dingəm, a ta kuso ti, ki ta kay ti, ra-n kasi ra. ⁴⁶ Lo kin ti, bə nje kəy a re ki ndo ki e ində mene dō ti al, ki dō kadi ki e gər al. Bəe a tuwe kō, kadi oo ne kō ki a ra dije ki nje ra ne ki dana al. ⁴⁷ Bəə kilə ki gər ndigi ra lə bəne maji, nə ində rone ta ndigi ra ti kin ra al, a ingə ndəy ta bay bay. ⁴⁸ NGA ningə, bəə kilə ki gər ndigi ra lə bəne al, ə ra ne ki asi ta kində ə, a ingə kində ngay al. Igəri kadi dəw ki adi-e ngay, a daji-e ngay tō, ə dəw ki adi-e ne ngay kadi ngəm, a gei ne ngay jie ti tō.

Jəju re ki gangi-naa

⁴⁹ «M-re ki por dōnangi ti; ningə kin, m-ndigi kadi por ka kin o ngata! ⁵⁰ Sōbi kadi m-nduy me kō ti tək dəw a ra-n batam kin be. Ningə e ne ki adi-m kō me ndilm ti, biti kadi ne je tali tade. ⁵¹ Kadi igai mesi ti tək m-re ki lapiya dōnangi ti, al. M-əl səsi, m-re ki lapiya al jagi, nə m-re ki gangi-naa yo. ⁵² Ningə ki basine kin, dije mi ki isi me kəy ti ki kare a gangi-naa, dije ki mitə a əsi ta njé ki joo, ə dije ki joo a əsi ta njé ki mitə. ⁵³ Baw ngon a əsi ta ngonne ki dingəm, ngon ki dingəm a əsi ta bawne; kō ngon a əsi ta ngonne ki dāne, ngon ki dāne a əsi ta kone; kō ngon ki dingəm a əsi ta məmne; ngon ki dāne a əsi ta məmne ki dāne^o.»

*Ta do dokagilo ti
(Mt 16.2-3)*

⁵⁴ Jəju əl kosi je ə nə: «Loki oi ndi i lo kibə kadi ti ningə, ta naa ti noo əli əi nə: “NDi a ədi”, 6a ndi ədi tə. ⁵⁵ A re oi nəl ki i gin 6e ti ə isi ilə ningə, əli əi nə: “Lo a tingə”, 6a lo tingə ka tə. ⁵⁶ Səi dije ki njé me nga, asi kadi igəri kəm ne je ki a rai ne donangi ti ne, ə se dərə ti, ningə dokagilo ki 6one kin 6a, asi kadi igəri ne je isi ra ne titi al!

*Kində do ta naa ti ki nje ta ləi
(Mt 5.25-26)*

⁵⁷ «Ra ban be ə səi je wa, ne ki to kadi igangi ta ki dana do ti ə, igangi al ə? ⁵⁸ Kin ə isi awi lo gangi ta ti ki nje ta ləi 6a, loki səi do rəbi ti 6əy ə, isangi rəbi kadi ndusi osi go-naa ti sie, nə tə aw səi iləi ji nje gangi ta ti, adi nje gangi ta uni iləi ji asigar je ti, adi asigar je iləi-ni dangay ti. ⁵⁹ Ningə adi m-əli, a iteə lo kin ti al biti kadi ugə dəbəy sisi 6əy taa a iyəi-ni taa.»

13

Maji kiyə pa njiyə ki majal kə

¹ Dokagiloe ti noo ə, dije madi rəi əli Jəju ta lə dije ki Galile ti ki ndə ki *Pilati ki nje kəbe adi tali-de dokagilo ti ki isi ija i məsi kadi-kare adi Luwə. ² Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Igiri kadi dije ki Galile ti ki ingəi ne ki to ki əti 6al be kin e mbata ke ə si njé ra majal je ki ngay itəi ndəgi dije ki Galile ti a? ³ Jagi e be al. Ningə səi je wa ka adi m-əl səsi, re iyəi pa njiyəsi je ki majal kə al ə, kosi a tə pəti be tə. ⁴ Se oi kadi dije ki dəgi gide e jijoo ki ndogi bər ki Silowe ti osi dode ti təl-de kin, majal ləde itə ndəgi dije ki Jorijaləm ti pəti tigə a? ⁵ Jagi e be al. Ningə səi je wa ka adi m-əl səsi, re iyəi pa njiyəsi je ki majal kə al ə, kosi a tə pəti be tə.»

Kuji ta do kagi mbay-kote ti ki andi al

⁶ Go ta je ti kin, Jəju əl kuji ta kare ə nə: «Dingəm kare aw ki kagi mbay-kote kare ki mə-e me ndər nju ti ləne, ə ndə kare aw kadi tə n-ijə kande 6a ingə kande do ti al. ⁷ Ə əl nje ngəm ndər ləne ə nə: “O, asi 6al mitə ngata ə m-sangi kadi m-ijə kandi mbay-kote kam m-uso, nə m-ingə kande al. Maji kadi itige kə, tado kame ki kadi a uti-n lo kare goto.” ⁸ Nə nje ngəm ndə ka kin ile ti ə nə: “Bam, iyə adi a 6al kare 6əy. M-a m-r- gine kadi m-6uki sj ne je njəe ti. ⁹ Dəmaji ə 6al ki rangi ə a andi. A re 6al ki rangi ə andi al 6əy ə tə adi m-tige kə mindi.”»

Jəju ki ndə taa kəə

¹⁰ NDə kare Jəju isi ndo ne dije kəy kaw-naa ti madi kare ndə ta kəə ti. ¹¹ Ningə me kəy kaw-naa ti ka kin, dəne kare ki ndil ki majal uwə, ilə tae nangi, asi 6al dəgi gide jijoo isi me ti noo. NDil ki majal ka kin də-e ngən, lo kadi ndaji taa maji goto tə goto. ¹² Loki Jəju oo-e ningə 6ar-e ə əl-e ə nə: «Dəne i ki ta kiyə

taa do tə ti ləi.» ¹³ Jəju ində jine dəe ti, 6a ta ji naa ti noo par ə, dəne ndaji rone taa maji, ningə ilə ngirə kilə təji do Luwə ti. ¹⁴ Lo kin ti, ki bo ki do kəy kaw-naa lə Jipi je ka kin, mee o-e mbata kadi ki Jəju adi dəw rə nga ndə taa kəə ti, adi əl kosi dije ə nə: «NDə ki kadi dije rai kilə e meheə, ə irəi ndəe je ti ki mehe kin adi adi səsi rə nga, 6i e ndə taa kəə ti al!» ¹⁵ Bəbe əl-e ə nə: «Səi njé kədi kəm dije! dəw ki ra dānsi ti ə tūti mangi ləne ə se koro ləne ndə ta kəə ti, lo kuso ne ti aw sie lo kəy man ti al ə? ¹⁶ NGA dāne kam ki e ngon ka *Abirakam, ki *Satə uwe gin təgi ti ləne asi 6al dəgi gide e jijoo be kin ə, kadi m-tute m-ile taa al mba ke ki e ndə ta kəə a?» ¹⁷ Dokagiloe ti ki Jəju isi əl ta kin ningə, rə njé bə je lie səl-de ngay. Nə rə kosi dije nal-de ngay mbata ne je ki əti 6al ki Jəju isi ra.

*Kuji ta ki do kə kagi ti ki bari-e mutadi
(Mt 13.31-33; Mk 4.30-32)*

¹⁸ Go ti ningə Jəju ə nə: «M-a m-oji səsi ne ki titi-naa ki kəbe lə Luwə, m-a m-un ne kare kadi m-oji-n səsi. ¹⁹ To titi-naa ki kandi kagi madi ki a bari-e nə mutadi ki dəw madi un dibi me ndər ti ləne kin be. Kandi kagi ka kin ibə, təgi, adi yəl je uwai lo kisi bajie je ti.» ²⁰ Jəju təl əl 6əy ə nə: «M-a m-un ne ki rangi kare kadi m-oji-n səsi kəbe lə Luwə. ²¹ To titi-naa ki əm ki dəne madi un ləy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki ləy ba pəti i kin be.»

*Ta do rəbi ti ki mbəngirə
(Mt 7.13-14)*

²² Loki Jəju isi aw Jorijaləm ti, ndo ne dije 6e bo je ti ki ngan 6e je ki ində man titi. ²³ Ningə dəw madi dəje ə nə: «Bəbe, dije ngay al ba par ə a aji a?» Ə Jəju əl-de ə nə: ²⁴ «Uwai təgisi ba kadi uri kəy ki ta rəbi ki mbəngirə, tado adi m-əl səsi, dije ngay a sangi kadi n-urii nə a asi al. ²⁵ Loki 6a nje kəy a i taa, ə a uti ta kəy ningə, səi je inay-i-naa taga, iləi ngirə kində ta kəy əi nə: “Bəbe, iteə ta kəy adi-je!” kin 6a, e a əl səsi ə nə: “Səi, m-gər lo ki i i ti al.” ²⁶ Lo kin ti, a əli əi nə: “J-uso səi nim, j-ay səi nim, taa ta mbalo je ləje ə indo ne dije ti nim tə.” ²⁷ Nə, a əl səsi ə nə: “M-gər lo ki i i ti al, əri rəsi kə rəm ti. Səi pəti səi njé ra majal je.” ²⁸ Loe ti kin, a nəi je, a ingəi ngangisi je, loki a oi *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobi je, ki njé kal ta ki ta Luwə ti pəti me 6eko ti lə Luwə. Ningə səi je, a tuwəi səsi 6uki səsi kə taga. ²⁹ Dije a i i ki lo kibə kadi ti je, lo kur kadi ti je, jam do 6e ti je, gin 6e ti je, kadi rai isi ta ne kuso ti 6eko ti lə Luwə. ³⁰ Lo kin ti, dije madi ki əi njé ki gogi a təli njé ki kəte, ə dije ki madi ki əi njé ki kəte a təli njé ki gogi tə.»

Jəju əl ta ki do Jorijaləm ti

³¹ Dəkagiloe ti wa kin, *Parisi je madi rəi rə Jəju ti əli-e əi nə: «Oti lo kin ti kə, aw lo ki rangi

* 13:14 Tee ki taga 20.9-10; Dətaranom 5.13-14

ti, tado *Erodi ge kadi n-töli.»³² ð Jəju əl-de ə nə: «Awī əli nja dəw kam, təkī ðone ki lo ti, m-a m-tuwə ndil je ki majal nim, m-a madi dije rə nga nim tə, ða ndo ki kə mitə ə m-a təl ta kilə ləm. ³³ Ningə səbi kadi m-un ta rəbi ləm me ndo ti ki ðone nim, lo ti nim, lo ti ki go ti nim, tado e ne ki go rəbe ti al kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti, oy lo ki rangi ti, bi oy Jorijaləm ti al.

³⁴ «Səi dije ki Jorijaləm ti, oyo, səi ki Jorijaləm ti, səi ki səi njé təl njé kəl ta je ki ta Luwə ti, səi njé tilə dije ki Luwə ilə sade adi səsi ki mbal tölī-de. Nja ngay, m-sangi kadi m-kaw səsi təkī kə kinjə a kaw-n ngane je ki tōde gin bagine ti kin be, nə ədi al. ³⁵ Ningə ki ne kin, Luwə a iyə kay kaw-naa ləsi kə jisi ti. ð adi m-əl səsi madi oi təkī a oi-mi al bitī kadi ðakagilo madi a re ki a əli əi nə: «Njangi də e də dəw ti ki re me tə Bəbe ti.»»

14

Jəju nga dəw ndo ta kəə ti

¹ NDə kare, Jəju aw me kəy ti lə nje kər nq *Parisi je kare mba kuso ne, ndo taa kəə ti. Dije ki isi nqə, isi indəi manji Jəju ba ooi-e. ² Dingəm kare ki moy ti-e a nqə Jəju ti nqə. ³ ð Jəju daji njé ndo ndu-kun je ki Parisi je ə nə: «Ta rəbi to kadi dəw nga-n dəw ndo ta kəə ti ə se goto ə?» ⁴ Nə dəw ilə Jəju ta ti al. ð Jəju təl rone ki rə nje moy ti, ade rə nga ningə əl-e ade aw. ⁵ Go ti Jəju əl-de ə nə: «Nə dansi ti ə, ngone, ə se mangi lie wa osi ðe man ti ndo taa kəə ti, ə un-e taji-naa ti nqə al ə?» ⁶ Ningə lo kadi ilə-e ta ti ki daji kin goto.

Ta ki də kəji rə ti

⁷ Loki Jəju oo kadi dije ki ðari-de lo ne kuso ti kin sangi lo kisi ki kəte nq dije ti ða, əl-de kujī ta madi ə nə: ⁸ «Loki dəw madi ðari lo ne kuso taa-naa ti ə, oti kadi aw igangi rəi isi kəte nq dije ti. Dəmajal ə, ðari dəw ki itəi loe ti nqə tə, ⁹ ningə kadi nje ðar səsi joo pu ka kin re, əli ə nə: «J taa ə iyə lo kisi kin adi madi.» ða a e ki rəsol ki bo ngay ə a aw kadi isi-n lo ki gogi ti. ¹⁰ Nə loki dəw madi ðari, maji kadi aw isi loki gogi ti, adi nje ðar-i ə wa loki re ningə əli ə nə: «Madim, j taa ire isi kəte yo be.» Lo kin ti, a e kəsi-gon lai ta kəm madi je ti pəti ki ðari-de lo ne kuso ti kin. ¹¹ Təki rəjeti, dəw ki ra ki un dəne taa, ə a iləi dəe nangi, ningə dəw ki nje kulə done nangi ə, a uni dəe taa tə.»

Ba njé ndoo je lo ne kuso ti

¹² Go ti Jəju əl dəw ki nje ðar-e ka kin ə nə: «Loki ira ne kuso ki be kin, ki kada ə se ki lo sələ, oti kadi iðar madi je ki ngakəi je ki noji je, ə se njé gadi kəy ðe je lai ki njé ne kingə je. Tado əi je ka a ðari-ni ndo madi ti tə, ningə a igəi-ni ne ki ndo ki ira adi-de ka kin gogi. ¹³ Nə loki ira ne kuso rənəl ki ngay be kin, maji kadi iðar njé ndoo je ki njé je ki ta rəde asi-naa al, ki njé mətī je, ki njé kəm tə je. ¹⁴ Ningə rəi a nəl-i, tado a ingəi ne kadi a igəi-ni gogi al.

Təki rəjeti, Luwə a igəi ndo ki a tēē ki njé ra ne je ki dana lo koy ti.»

Bar dije ki bo lo ne kuso ti
(Mt 22.1-10)

¹⁵ Loki oi ta kin ningə, dəw kare mbə dije ti ki isi lo ne kuso ti əl Jəju ə nə: «Rənəl e lə dəw ki a uso ne me ðekə ti lə Luwə!»¹⁶ Ningə Jəju təl əl-e ə nə: «NDə kare, dingəm madi ra ne kuso ki bo ngay ðar-n dije ngay. ¹⁷ Dəkagilo kuso ne ti ningə, ilə nje kilə ləne adi aw əl dije ki ðar-de ka kin ə nə: «Ne kuso oy ngata ə irəi.» ¹⁸ Nə dije pəti ki ðari-de ka kin, kare, kare, iləi ngirə kadi daji me-səl. E ki dəsəy əl-e ə nə: «M-ndogi lo ndər ngosine ðəy, m-isi m-aw kadi m-o; ə m-dəji kadi adi mei səl dəm ti.» ¹⁹ E ki rangi ə nə: «M-ndogi mangi je dəgi ngosine ðəy, m-a m-aw kadi m-na-de m-o; ə m-dəji kadi adi mei səl dəm ti.»²⁰ E ki rangi ə nə: «M-taa dāne ngosine ðəy, adi lo kadi m-a m-aw goto.»²¹ Nje kilə təl aw rə ðane ti, əl-e ta je pəti ki əli-e kin ade oo. Lo kin ti, wongī təl ða nje kəy ka kin, adi əl nje kilə ləne ə nə: «J taa kalangi, aw ta mbalo je ti, ki go rəbi je, iðar njé ndoo je, ki dije ki ta rəde asi-naa al, ki njé kəm tə je, ki dije ki njé mətī je, ire sade.»²² NDəy go ti ningə, nje kaw kilə re əl ðane ə nə: «Bam, j ra ne je ki idəji ka kin, nə lo kisi nay nqə ðəy.»²³ ð ðəe əl-e ə nə: «Jti aw taga də rəbi je ti, ki lo ndər je, ində təgi də dije ti adi-de rəi mba kadi-me kəy ləm rosi.»²⁴ Təki rəjeti adi m-əl əl, dəw kare mbə dije ti ki m-ðar-de kəte kin ki a ədi ne kuso ləm kin tane ti goto.»

Kiyə ne je pəti mba kun go Jəju
(Mt 10.37-38)

²⁵ Kosi dije ngay isi njiyəi ki Jəju də rəbi ti. Jəju təl ilə rəti ningə əl-de ə nə: ²⁶ «Re dəw madi re rəm ti ə ge-m itə bawne ki kone al, nene ki ngane je al, ngakone je ki konane je, ə se darone wa al ə, a asi ke nje ndo ləm al.»²⁷ Taa dəw ki un kagi-dəsi ləne ə njiyə gom ti, al, a asi ke nje ndo ləm al tə. ²⁸ Təki rəjeti, nqə dansi ti ə loki aw ta kində ndogi rəi ki ngal ningə, isi nangi ilə kər ne ra kilə je naa ti, mba kadi n-oo se n-a n-asi təl ta kilə kin kare wa al ə? ²⁹ Nə re ində gin kəy ə təl tae al ə, dije pəti ki a oy gin kəy ki ində kin, a kogi dəe ti. ³⁰ A əli əi nə: «Oi, dingəm ki ilə ngirə kadi ində kəy, nə təge asi kadi təl tae al kin!»³¹ ð se ngar ki ra ə loki isi aw kadi rə ki ngar madine ki rangi ningə, isi nangi ə daji ta rone oo se ki njé rə je ləne ki dibi kuti kin n-a n-aw n-ilə-n rə madine ki isi re ki njé rə je ləne ki əi dibi kuti joo kin kare wa al ə? ³² Re oo kadi təgine a asi al ningə, a ilə daji ta ngar madine, mba sangi rəbi lapiya, loki ndəe ngal ðəy. ³³ Ta ki dəsi ti ka tə be tə. İməri ta maji oi taa, adi rəsi, tado dəw ki e basi mba kiyə ne kingə je ləne al, a asi ke nje ndo ləm al.

Kati ki nāle goto
(Mt 5.13; Mk 9.50)

³⁴ «t̄gəri kadi kati e ne ki maji, nā loki nāle goto, ə se ri ə dəw a ra-n kadi təl nəl gogi ə? ³⁵ Ne ki kadi dəw a ra-n goto. A maji mba donangi al nim, a maji mba ne ki a adi t̄gri donangi kin al nim t̄o. A buki-e k̄o gidi lo ti. Dəw ki aw ki mbine kadi oo-n ta, ningə kadi oo ta kin maji.»

15

Kuji ta ki oji d̄o ne ki kare ki nay
(Mt 18.12-14)

¹ *Nj̄e taa la-mb̄ə je, ki nj̄e ra majal je, r̄ai ki r̄o J̄əju ti mba kadi n-ooi ta ki isi əl. ² *Parisi je, ki nj̄e ndo ndu-kun je, ind̄ai nḡone ki J̄əju ə əli əi n̄ə: «Oi! Dəw ka uw̄ə nj̄e ra majal je r̄one ti nim, uso s̄əde ne nim!» ³ Ə J̄əju əl-de kuji ta madi kare ə n̄ə: ⁴ N̄ə dansi ti ə re aw ki bati je bu, ə e ki kare nay ninḡə, a iȳə nd̄əge je ki d̄o j̄ikare gide j̄ikare d̄o wale ti, ə aw sangi e ki nay kin, ratata kadi inge b̄əy taa al ə? ⁵ Loki inge ninḡə, ki r̄on̄əl un-e ile bagine ti. ⁶ Ninḡə t̄əl aw b̄e, b̄a madine je ki nj̄e ḡadi k̄əy b̄e je l̄əne, əl-de ə n̄ə: «t̄r̄ai irai r̄on̄əl s̄əm t̄ad̄o m-inḡə ngon bati l̄əm ki nay ka!» ⁷ Be t̄o ə adi m-əl s̄əsi, r̄on̄əl a e ngay me d̄or̄a ti mbata l̄ə nje ra majal kare ki iȳə go r̄əbi nj̄iȳəne ki majal k̄o, it̄ə nj̄e je ki dana ki d̄o j̄ikare gide j̄ikare ki ta ki d̄o mb̄əl pa nj̄iȳə ti, e ta l̄əde al kin al. ⁸ D̄əne madi kare aw ki ne mbi ki gate e ngay asi d̄əgi, ə e ki kare nay. Loki e ki kare nay, d̄əne ind̄ə por lambi ti je, it̄ə me k̄əy je, sangi-n ne mbi l̄əne ka kin, biti inḡə b̄əy taa, taa k̄əə. ⁹ Loki inḡə ngata ninḡə, b̄a madine je, ki nj̄e ḡadi k̄əy b̄e je l̄əne, əl-de ə n̄ə: «t̄r̄ai s̄əm r̄on̄əl, t̄ad̄o m-inḡə ne mbi l̄əm ki nay ka kin!» ¹⁰ Be t̄o ə, adi m-əl s̄əsi, r̄on̄əl e ngay mb̄o malayka je ti l̄ə Luw̄ə, mbata nje ra majal kare ki iȳə r̄əbi pa nj̄iȳəne ki majal k̄o.

Kuji ta ki oji d̄o ngon ki nje kaw kaya

¹¹ J̄əju t̄əl əl b̄əy ə n̄ə: «Dinḡəm kare aw ki ngan je joo. ¹² Ə e ki du əl bawne ə n̄ə: «Bai, adi-m ne nduw̄ə l̄əm.» Be ə bawne l̄əbi ne kinḡə l̄əne ngane je ki joo. ¹³ ND̄o ngay al go ti ninḡə, e ki du gati ki ne je p̄əti ki inḡə, ə aw mba me b̄e ti ki s̄əy. Me b̄e ti ka kin ə tuji ki la l̄əne k̄o me kaya ti ki ra. ¹⁴ Loki tuji ki la l̄əne ka kin p̄əti tiḡə ninḡə, b̄o ki b̄o osi me b̄e ti ka kin. Ninḡə il̄ə ngir̄ə kadi ne je p̄əti to r̄əe ngata. ¹⁵ Aw ra kil̄ə b̄e l̄ə d̄əw madi kare me b̄e ti kin n̄oq̄. Dinḡəm ka kin ade kil̄ə nḡəm k̄osonḡi je wale. ¹⁶ B̄o kuso ne kuso l̄ə k̄osonḡi je to me ti, n̄ə d̄əw ki ade goto. ¹⁷ Be ə il̄ə ngir̄ə kadi m̄ər ta, ninḡə əl r̄one ə n̄ə: «NJ̄e ra kil̄ə je əi ban b̄e l̄ə bai, ə usoi ne dum-de dum-de, ə mi ta m-isi m-oy yo b̄o b̄e əl! ¹⁸ M-a m-ɨ taa ə m-aw r̄o bai ti m-a m-əl-e m-ə n̄ə: «M-ra majal m-osi-n ta Luw̄ə, taa m-osi ta t̄o. ¹⁹ M-asi ta kadi iḡar-m ngoni al. Ira-m t̄əki kare mb̄o nj̄e ra kil̄ə je ti l̄əi be.» ²⁰ Be ə, ɨ taa osi

r̄əb̄ə mba t̄əl kaw r̄o bawne ti. Loki nay s̄əy ki k̄əy b̄əy ninḡə, bawne oo-e. Loki oo-e, aw ki me-k̄o ki ngay mbata lie, adi ay nḡodi t̄il̄ə t̄əe, uwe rututu, ore njarara r̄one ti. ²¹ NGon əl bawne ə n̄ə: «Bai m-ra majal m-osi-n ta Luw̄ə nim, m-osi-i j̄i wa ta nim t̄o, m-asi ta kadi iḡar-m ngoni al.» ²² N̄ə bawne əl nj̄e ra kil̄ə je ə n̄ə: «t̄r̄ai ki kibi ki maji it̄ə nd̄əge je kalangi il̄əi r̄o ngonm ti. H̄əi ninḡə ngon j̄ie ti ə il̄əi sa nj̄ae ti t̄o. ²³ t̄r̄ai ki ngon mangi ki b̄o mbul mbul it̄əli-e adi j-usoi j̄i r̄ai r̄on̄əl. ²⁴ T̄ad̄o ngonm kin oy ə t̄əl isi ki d̄əne ta. Nay ə e ki kinge!» Ninḡə il̄əi ngir̄ə kadi r̄ai r̄on̄əl. ²⁵ D̄okagiloe ti kin, ngok̄e ki ngat̄əgi e wale. Loki isi t̄əl wale ə e nḡosi ki k̄əy ninḡə oo ndu ne kind̄ə je ki ndam je. ²⁶ Bar nje ra kil̄ə kare, ə d̄əje n̄ə se ri ə isi ra ne wa. ²⁷ Nje ra kil̄ə ka kin əl-e ə n̄ə: «NGok̄oi ə re ə baw i adi t̄əl ngon mangi ki b̄o mbul mbul t̄ad̄o t̄əl ki lapiya.» ²⁸ NGon ki ngat̄əgi ra wonḡi adi mbati kaw k̄əy. Bawne t̄əḡe taga mba kadi s̄əl me ade ur k̄əy. ²⁹ N̄ə əl bawne ə n̄ə: «O b̄al ngay ə m-isi m-ra kil̄ə madi, nd̄o kare ki m-mbati t̄əl r̄əm go ta ti l̄əi goto. N̄ə nd̄o kare ki adi-m ngon biȳə be adi-m m-ra-n r̄on̄əl ki madim je goto. ³⁰ N̄ə loki ngoni ki tuji ne kinḡə l̄əi d̄o kaya d̄əne je ti kin re ninḡə, it̄əl ngon mangi ki b̄o mbul mbul ade.» ³¹ Ninḡə bawne əl-e ə n̄ə: «I, ngonm, ɨ s̄əm ne naa ti ki nd̄o je p̄əti, adi ne je p̄əti ki e yam e yai. ³² N̄ə e go ti kadi j̄i ra ne kuso j̄i ra-n r̄on̄əl, t̄ad̄o ngok̄oi kam oy ə t̄əl isi ki d̄əne taa, nay ə e ki kinge!»»

16

Kuji ta ki oji d̄o nje nḡəm ne ki e nje ra ne ki dana al

¹ Go ti ninḡə J̄əju əl nj̄e ndo je l̄əne ə n̄ə: «Dinḡəm kare ki nje ne kinḡə aw ki nje kind̄ə k̄əmne go ne je ti ki me k̄əy ti l̄əne n̄oq̄. Dije r̄ai əli-e əi n̄ə: «Nje nḡəm ne je l̄əi isi tuji ki ne kinḡə l̄əi t̄iḡə.» ² Nje k̄əy b̄ar nje ra kil̄ə l̄əne əl-e ə n̄ə: «Ta ri ə m-isi m-o d̄oi ti b̄a ə? Oji-m go ne je ki oji d̄o kil̄ə l̄əi ki me k̄əy ti adi-m m-o. T̄ad̄o kaw ki k̄əte n̄oq̄ kin, a asi kind̄ə k̄əmi go ne je ti l̄əm al ngata!» ³ Nje nḡəm ne əl r̄one ə n̄ə: «Bam ge kadi m-ind̄ə k̄əm go ne kinḡə je ti ki me k̄əy ti al ngata kam, m-a m-ra ri nga am ə? ND̄or̄ donangi ə, t̄əgim asi kadi m-nd̄or̄n al. Kaw k̄əy ne ə, r̄əm a s̄ol-m t̄o. ⁴ M-ḡər ne ki m-a m-ra mba kadi dije a uw̄əi-mi ki r̄ode ti me k̄əy ti l̄əde loki b̄am tuw̄ə-m kil̄ə ti.» ⁵ Be ə, b̄ar nj̄e kir̄ə je l̄ə b̄ane kare kare. Əl nje kir̄ə ki d̄osay ə n̄ə: «Kir̄ə l̄ə b̄am e ban d̄oi ti ə?» ⁶ Nje kir̄ə ki d̄osay ka kin ə n̄ə: «Ku ȳibi bu kare.» Ninḡə əl-e ə n̄ə: «Makitibi kir̄ə l̄əi ən, isi nanḡi kalangi, indangi me ti kuti mi.» ⁷ Go ti ninḡə əl ki nungi ə n̄ə: «I yai e ban ə?» Nje kir̄ə ki k̄o joo əl-e ə n̄ə: «Yam e saki ḡəme bu kare.» Ninḡə əl-e ə n̄ə: «Makitibi kir̄ə l̄əi ən, indangi me ti d̄o j̄ijoo.» ⁸ Lo kin ti, b̄a nje ne il̄ə t̄oji d̄o nje nḡəm ne ti ki majal ka kin, t̄ad̄o ra ne ki

kəm-kædi. Dije ki gəri Luwə al rai ne ki kəm-kædi ngay me kilə rade ti dande ti itə ngan je la lo kunjji.»

Luwə ai ki la

⁹Go ti, Jəju əl ə nə: «Adi m-əl səsi, uwəi madi ki ne kingə ki go rabe ti al ki dnanangi ti ne kin, mba kadi ndo ki goto jisi ti ə, madisi je ka kin uwəi səsi rade ti lo kisi ti ki ratata. ¹⁰Dəw ki ra ki asi ta kadi dəw ade mene do ne ti ki ndəy, a asi kadi dəw ade mene do ne ti ki boy to. Dəw ki nje ra ne ki dana al me ne ki ndəy ti, a ra ne ki dana al me ne ki boy ti to. ¹¹E be ə, re dəw asi kadi mene al do ne kingə ki go rabe ti al ki dnanangi ti ne kin ə, na ə a adi ne kingə ki rojeti ə? ¹²Re dəw asi kadi adi mene al do ne ti la dəw ki rangi ə, na ə a adi yai ki sɔbi do i ə?. ¹³Nje ra kilə madi, ki a ra kilə 6əə la ngar je joo goto: re əsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki nungi to. A asi kadi irai 6əə la Luwə nim, 6əə la la nim al.» ¹⁴*Parisi je ki njé ge ta la la, ibəi Jəju kogii loki ooi ta je kin pəti. ¹⁵Ningə Jəju əl-de ə nə: «Irai rəsi tə dije ki njé ra ne ki dana be ta kəm dije ti, nə Luwə gər mesi. Tado ne ki dije ooi ta ne ki nga ngay ta kəmde ti kin, e ne to koo al ta kəm Luwə ti.

NDu-kun ai ki kɔbe la Luwə

¹⁶«NDu-kun ilə ngire do *Moji ti, ki njé kal ta je ki ta Luwə ti, biti dɔkagilo ti la Jə Batisi, nə go ti nu kin 6a, dije ilai mbə Poy Ta ki Maji la kɔbe la Luwə, ningə dəw ki ra, ində tɔgine kadi ur-n me ti. ¹⁷Dəra əi ki dnanangi a dəi kɔ təkɔ o al be par, nə a ngə ngay kadi dəw ər ngon ku ta ki me ndu-kun ti la Luwə kɔ. ¹⁸Dingəm ki ra ki tuwə nene, ə taa e ki rangi, e nje kuwə marim. Taa dəw ki nje taa dənə ki ngawe tuwe ka təl nje kuwə marim to.

Nje ne kingə ai ki Lajar

¹⁹«Dingəm kare ki nje ne kingə ki nje kilə kibi ki ndole pir ki gate e ngay e nɔo. NDə je kare kare pəti, isi ra rənəl mbata isi maji. ²⁰Nje ndoo kare ki təe nə Lajar ki do bay ində rəe yəngi yəngi, re to ta kəy ti lie. ²¹Ge kadi n-uso burim ne kuso je ki tosi nangi ta tabilə kuso ne ti la nje maji. Nə bisi je yo ta rəi tani ta do bay lie. ²²NDə kare nje ndoo ka kin oy, adi malayka je rəi uni-e awi sie kadi *Abirakam ti. Nje maji ka re oy to, adi dibi-e. ²³Loki e koo, ingə kɔ ngay. Ningə loki un kəmne taa 6a, oo Abirakam say nu be ki Lajar kade ti. ²⁴Nje maji ka kin un ndune ki taa nɔ ə nə: «Bai Abirakam, o kəm-to-ndoo ləm, əl Lajar adi ilə ta ngon jine man ti, kadi re səl-n ndonm mbata m-ingə kɔ ngay me por ti.» ²⁵Ə Abirakam əl-e ə nə: «NGonm, adi mei ole do ti təkɔ ndo ki ingə maji me duniya ti, ə Lajar ingə ne ki to to. NGə sine, bəri man nɔ kəme ti, nə j, j, j me ne ki to ti ngata. ²⁶Ningə ki bo tɔy, ngə sine bole 6e ki bo to danje ti səsi, adi dəw ki ge kadi n-aw rəsi ti

ka, a asi kadi a man do ti aw rəsi ti al, taa dəw a asi kadi a man do ti re rojeti al nim to.» ²⁷Ə nje maji əl ə nə: «Re e be ningə, njai ba, bawm, ilə Lajar ade aw əl njé ki me kəy ti la bai. ²⁸Tado ndəgi ngakom je nayi nɔo əi mi 6əy, ə kadi aw ndəy mbide kadi rəi, tɔeji lo kɔ ti kin al ngata.» ²⁹Ə Abirakam əl-e ə nə: «NGəkɔi je awi ki ndu-kun ki *Moji ndangi ki ta je ki njé kal ta ki ta Luwə ti ndangi nɔo. Maji kadi ooi do ndude.» ³⁰Nje maji ə nə: «E kin asi al bawm Abirakam. Re dəw madi j dan nje koy je ti ne ə aw ingə-de ə, a mbali pa njiyəde.» ³¹Ə Abirakam təl əl-e ə nə: «Re ooi ta la Moji al nim, ta la njé kal ta je ki ta Luwə ti al nim ə, kin ə dəw j-n dan njé koy je ti aw rode ti ka, a ooi tə ta ki rojeti al wa kin.»»

17

Ta do kosi me majal ti (Mt 18.7, 6; Mk 9.42)

¹Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Lo kadi dije a osi me majal ti al goto. Nə kəm-to-ndoo e do dəw ti ki majal re ki takule. ²A e soti ngay 6əy mbata ti lie kadi dɔsi mbal ki bo ngay minde ti, ə ilai-e me ba ti, ita kadi ra adi ki kare be par dan ngan je ti ki du ngay kin, osi, adi Luwə gangi ta dɔe ti.» ³Indəi kəm-kædi do rəsi ti! Re ngəkɔi ra majal ə, maji kadi indange do ti, re tu kalne ə, iyə go majal lie kɔ ade. ⁴Re ra majal səi nja siri me ndo ti ki kare ka, re re roi ti nja siri dəji kiyə go kɔ ə, iyə go kɔ ade.

Təgi kadi-me

⁵*NJé kaw kilə je əli Bəbe əi nə: «Ila kadi-me do made ti ləje adi-je.» ⁶Ə Bəbe əl-de ə nə: «Təkɔ rojeti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tə kə kagi ki bəri-e mutadi kin be mindi ka, asi kadi əli kagi mbay-kote kam əi nə: «Jr ki ngirəi ba ə aw imə rəi me ba ti», ə a təl rəne go ta ti ləsi.

Kilə lo 6əə kilə

⁷«Re dəw madi dansi ti aw ki nje ra kilə madi ki e nje ndə ə se e nje kul da je, ə nje kilə kin təl wale re ə, a əl-e ə nə: «Ire kalangi isi nangi uso ne ə?» Jagi a əl-e ba al. ⁸Ta ki a əl-e 6a, a əl-e ə nə: «Ira rəi maji, ira go ne kuso ləm, ire-n adi-m. Ningə loki m-isi m-uso ne je, m-ay je kin ningə, tə go ti j i uso yai je, ay je to.» ⁹NGa ningə, ne kare, dəw kin a ra oyo nje kilə ləne mbata təl ki təl rəne go ndu je ti lie kin, al. ¹⁰Be ə, ta ki dɔsi ti ka e be to. Loki irai ne je pəti ki Luwə un ndune kadi irai ningə, maji kadi əli əi nə: «Je njé ra kilə je ki nda je goto, ji ra kilə ki sɔbi kadi ji ra par.»»

Jəju nga nje banji je dəgi

¹¹Loki Jəju isi aw Jorijaləm ti, ində man mbə dnanangi *Samari ti ki dnanangi ki Galile ti. ¹²Loki isi ur me ngon 6e ti ningə, njé banji je dəgi rəi langi tae, 6a ai nangi say jə, ¹³uni ndude ki taa əli-e əi nə: «Jəju, nje ndo dije, oo kəm-to-ndoo ləje!» ¹⁴Loki oo-de ningə əl-de

ə nə: «Awi oji rōsi njé kijə nē məsi kadi-kare je[✱].» Ningə dō rəbi kawde ti bəy par ə, ingəi rō nga. ¹⁵ Ki kare dande ti, loki oo kadi ingə rō nga ningə, təl dō njane ti, ki kilə tōji dō Luwə ti, ki ndune ki bo. ¹⁶ Re osi ki ta kəmne nangi nō Jəju ti, ra-e oyo. E dingəm ki Samari ti. ¹⁷ Ə Jəju əl ə nə: «Njé banji je ki dōgi pəti ingəi rō nga, ə njé ki jikare awi ra ə?» ¹⁸ MBōde ti pəti, dəw kare ki təl re ilə tōji dō Luwə ti goto. Dəw 6a, e dəw ki Samari ti kin ki karne ba par. ¹⁹ Ningə Jəju əl dəw ki Samari ti ka kin ə nə: «J taa aw, tado kadi-me ləi aji.»

Kōbe lə Luwə

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ NDō kare *Parisi je dəji Jəju ta ki oji dō dəkagilo re kōbe lə Luwə. Ə Jəju əl-de ə nə: «Kōbe lə Luwə a re tə nē ki dije a ooi-e ki kəmde njə njə al. ²¹ A e ki kəl kə nə: “E yo 6o”, “E ne 6o”, al. Təki rōjeti, kōbe lə Luwə e dānsi ti ne ngata.» ²² Go ti ningə əl njé ndo je ə nə: «NDō madi a re nōq ki a ndingəi ngay kadi oi ndō kare me ndō je ti lə NGon Dəw, nə lo kadi a oi goto. ²³ Ningə a əli səsi əi nə: “Kirisī e yo”, “Kirisī e ne”, nə awi al, ayi-naa ngōdi awi loe ti al. ²⁴ Ningə, təkī ndi təl ə lo ay njay njay, j dam dōnangi ti ki kare tēē-n dame ti ki nungi ka kin ə, ndō rem mi *NGon dəw ka a to be tō. ²⁵ Nə kate nō ti, səbi kadi mi NGon Dəw m-ingə kō ngay, kadi dije ki dəkagilo ti ki bone kin mbati-mi bəy taa. ²⁶ Ningə, ko ne ki ra nē dəkagilo ti lə Nuwe kin ə, nēe a ra nē ndō ki mi NGon dəw m-a m-re-n ti tō. ²⁷ Dije usoi je, ayi-naa je, taai-naa ki yo je ki ne je, bitī ndō ti ki Nuwe ur-n me bato ti. Go ti ningə man kō ki bo re tuji dije pəti[✱]. ²⁸ A to tə nē a ra nē dəkagilo ti lə Loti be tō: Dije usoi je, ayi-naa je, ndogi nē je nim, gati ki nē je nim, məi kagi je nim, rai kəy je nim tō. ²⁹ Nə ndō ki Loti tēē-n me 6e bo ti ki Sodom, Luwə adi ndi por ki nē je ki njé taa por j dōrə ti o dije təl-de pəti[✱]. ³⁰ NDō ki mi NGon dəw m-a m-tēē hōy ka, nē je a rai nē be tō. ³¹ Me ndəe ti kin, dəw ki isi dō kəy ti, a ur nangi kadi oyo nē je ləne ki me kəy ti tēē-n taga al. Be tō ə, dəw ki a e me ndər ti ka, a təl re 6e al tō. ³² Adi mesi ole dō nē ti ki tēē dō ne Loti ti, ki ilə rəti ə ingə yo kin[✱]. ³³ Dəw ki sangi kadi n-ngam rōne ki nō ti, a tī ta rōne. Nə dəw ki tī ta rōne mbata ləm ə, a ngam rōne ki nō ti tō. ³⁴ Adi m-əl səsi, me kondəe ti kin, dije joo a toi dō tirə ti ningə, a uni ki kare, a iyəi ki nungi. ³⁵ Dəne je joo, a uri nē naa ti, a uni ki kare ə, a iyəi ki nungi. ³⁶ [Dingəm je joo, a rai kilə me ndər ti ki kare ə, a uni ki kare ə a iyəi ki nungi.] ³⁷ Ningə, njé ndo je dəji Jəju əi nə: «Bəbe, lo ki ra ti ə, nē je kin a rai nē ə?» Ə əl-de ə nə: «Loki nin a to ti, e ə mal je a kawī-naa ti.»

18

Nje gangi ta əi ki dāne ki nje ngaw koy

¹ Jəju əl kuji ta madi njé ndo je ləne, tōji-nde kadi əli ta ki Luwə taa taa, 6i kadi tōgide goto ta ti al, ² ə nə: «Nje gangi ta kare isi 6e bo ti madi nōq. E dəw ki 6əl Luwə al nim, taa ilə kōji dō dəw ti al nim tō. ³ Ningə me 6e bo ti ka kin, dāne kare ki nje ngaw koy isi ti nōq tō. Dəne ka kin re ki dəkagilo je pəti əl-e ə nə: “Igangi ta ka ki to danje ti ki nje ta ləm ka kin adi-m.” ⁴ Nje gangi ta ka kin mbati dəkagilo ngay. Nə təl əl ta rōne ə nə: “Re m-6əl Luwə al nim, taa m-ilə kōji dō dəw madi ti kare al ka, ⁵ dāne ki nje ngaw koy kam tapi-m ngay. Səbi kadi m-gangi ta lie made, mba kadi təl re gogi ndō ki rangi ti, tapi-m bəy al ngata.” ⁶ Bəbe ilə dō ti bəy ə nə: «Maji kadi oi ta ki nje gangi ta ki dana al, əl kin maji. ⁷ Səi oi kadi Luwə a gangi ta ki dana adi dije lie ki isi nōi dōe ti kondə je ki kada je kin al a? A isi gərəə ba 6i a ra sade al a? ⁸ Adi m-əl səsi, a gangi ta ki dana kalangi ba adi-de. Nə nē kare 6a, se ndō ki mi NGon Dəw m-a m-təl m-re ə, m-a m-ingə dije ki adi made dōnangi ti wa mindi wa?»

Parisi əi ki nje taa la-mbə

⁹ Jəju əl kuji ta ki dō njé je ti ki ooi rōde tə dije ki dana ə kidi ndəgi dije ¹⁰ ə nə: «Dingəm je joo, awi kəy kaw-naa ti mba kal ta ki Luwə; ki kare e Parisi, ki nungi e nje taa la-mbə tō. ¹¹ Parisi j a taa ə al ta ki oji dō rōne mene ti ə nə: “Luwə ləm, m-ra-i oyo tado mi m-to tə ndəgi dije ki njé 6ogi je ə se njə ra nē je ki go ti al, ki njé kuwə marim, taa tə nje taa la-mbə kam al tō. ¹² Me ndō je ti ki sirī, m-ōgi rōm nē kuso ti nja joo, madi Luwə nē kare me ki dōgi ti, me nē kingə je ti ləm pəti.” ¹³ Nə nje taa la-mbə 6a, əsi rōne ngərəngi nu, kun ka ge kun kəmne ki dōrə ti al, ra rōne ndoo, ə əl ə nə: “Luwə ləm, oo kəm-to-ndoo ləm tado mi nje ra majal!” ¹⁴ Adi m-əl səsi, e nje taa la-mbə ə təl aw 6e ləne ki ta ki kər dō ti nōq Luwə ti, 6i e Parisi al. Tado dəw ki un dāne taa ə, a iləi dōe nangi, ningə dəw ki ilə dāne nangi, a uni dōe taa tō.»

Jəju ində jine dō ngan je ti ki du

(Mt 19.13-15; Mk 10.13-16)

¹⁵ NGan je ki kasi wa kin ka, dije rai səde rō Jəju ti mba kadi njangi dōde. Nə loki njé ndo je ooi nē kin 6a, kəli səde. ¹⁶ Nə Jəju adi rai ki ngan je ki du rōe ti 6a əl ə nə: «Iyəi ngan je ki du adi rai rōm ti, oti kadi ogi-de ta rəbi, tado kōbe lə Luwə e yā dije ki toi tə ngan je ki du be. ¹⁷ Təki rōjeti, adi m-əl səsi, dəw ki ndigi kadi Luwə o 6e dōe ti tə ngon ki du be, al, a ur kōbe ti lə Luwə al ratata.»

Nje nē kingə

(Mt 19.16-30; Mk 10.17-31)

✱ 17:14 Labatiki 14.2-3 ✱ 17:27 Kilə ngirə nē je 6.9-7.24 nē je 19.26

✱ 17:29 Kilə ngirə nē je 18.20-19.25 ✱ 17:32 Kilə ngirə

18 Ki bo læ *Jipi je kare, daji Jaju ə nə: «Nje ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki a to biti ki nq̄ ti ə?» 19 Ə Jaju əl-e ə nə: «Mba ri ə ifar-m dəw ki maji ə? Daw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par ə e dəw ki maji. 20 I igər ndu-kun je læ Luwə ki ə nə: «A uwə marim al, a təl dəw al, a bəgi al, a ma naji ki ngom də madi ti al, a əsi gon hawi ki kəi*» 21 Ningə dingəm təl əl Jaju ə nə: «Nje je kin pəti m-təl rəm go ti dəkagilo kilə ngirə basam ti nu.» 22 Go ta je ti kin Jaju əl-e ə nə: «Nje kare be ə nayii kadi ira bəy. Aw igati ki ne kingə je læi pəti, iləbi lae njé ndoo je, 6a a aw ki ne kingə ngay me dəra ti, ə ire un gom.» 23 Nə loki ta kin əsi mbi dingəm ti ka kin, rəe təl nəl-e al, tadə e dəw ki ne kingə lie e ngay. 24 Loki Jaju oo-e kadi mee q-e ningə əl ə nə: «E ne ki nga ngay rə njé ne kingə je ti kadi uri me bəkə ti læ Luwə. 25 E ne ki nga ngay wa kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nə a nga ngay itə e kin bəy kadi nje ne kingə ur me bəkə ti læ Luwə.» 26 Njé ki isə ooi də ta læ Jaju əli əi nə: «NGa kin ə e be ningə, nə ə asi kadi ingə kaji ə?» 27 Jaju ilə-de ti ə nə: «Nje ki daw əsi al, Luwə əsi ra.» 28 Piyər əl-e ə nə: «NGa je kin, j-i-yə ne kingə je læje pəti kə, ə j-un goi kin.» 29 Jaju əl-de ə nə: «Təkə rəjeti, adi m-əl səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki nene, ki ngane je, ki ngakone je, ki nojine je, ki mbata kəbe læ Luwə ə, 30 a ingə ne je al də e kin, dəkagilo ti ki bəne, taa dəkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki nq̄ ti tə.»

Jaju al ta ki də koyne ti ki kine lo koy ti (Mt 20.17-19; Mk 10.32-34)

31 Jaju bər njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo ki rəne ti, ningə əl-de ə nə: «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm ti, ne je pəti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti ndangi əji dəm mi *NGon dəw, a təlɪ tade. 32 Tadə a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al kadi tə kəgi dəm ti je, taji-mi je, taa a tibi man tade dəm nim tə. 33 Go ti, loki tindəi-mi ki ndəy kabilay ningə, a təlɪ-mi. Nə ndə mite læ ndə koy m bə, m-a m-təe lo koy ti.» 34 Nə ne kare ki njé ndo je gəri me ta ti kin goto. E ta ki to lo bəyə ti rəde ti. Gəri me ta ki Jaju ge kəl-de al.

Jaju adi nje kəm tə oo lo Jəriko ti (Mt 20.29-34; Mk 10.46-52)

35 Loki Jaju e bəsi ki 6e ki Jəriko ningə, nje kəm tə madi isə ngangə rəbi ti nq̄, isə kəy ne. 36 Loki nje kəm tə oo ka kəsi dije ki isə indəi də bur bur ningə, daji ta se ri ə isə ra ne wa. 37 Ə əli-e əi nə: «Jəju ki Najarətə ə isə ində də.» 38 Nje kəm tə ilə ngirə kadi un ndune ki taa, ə nq̄ ki təgine, ə nə: «Jəju ki NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləm!» 39 Dije ki njé njiyə kəte nq̄ dije ti kang-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm tə un ndune ki taa də made ti bəy ə nə: «NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» 40 Jaju a lo

ka ti, 6a un ndune kadi rai sie rəne ti ne. Loki re rəe ti bəsi ningə, Jaju dajə ə nə: 41 «E ri ə ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm tə əl-e ə nə: «Bəbe, m-ge kadi kəm oo lo!» 42 Jaju əl-e ə nə: «O lo! Kadi-me læi əji.» 43 Par ə, loe ti nq̄, kəme oo lo, adi un go Jaju ki kilə təji də Luwə ti tane ti. Loki kəsi dije ooi ne kin ningə, iləi ngirə kəsi-gon Luwə.

19

Jaju əi ki Jase

1 Loki Jaju ur me 6e ti ki Jəriko ə isə ində də ningə, 2 dingəm ki nje ne kingə kare ki təe nə Jase, ki e boy də njé taa la-mbə je ti isə nq̄. 3 Dingəm kin sangi kadi n-oo se Jəju e nā dana wa, nə lo kadi oo Jəju goto, mbata kəsi dije, tadə e dəw ki gəji. 4 Be ə, ay ngədi kəte, aw al də kəgi mbay-kote ti, kadi n-oo Jəju ki a man ki rəbi ki loe ti kin. 5 Loki Jəju re tēe loe ti ka kin ningə, un kəmne ki taa, əl Jase ə nə: «Jase, ur nangi ne law, tadə səbi kadi m-isi me kəy ti læi bəne.» 6 Lo kin ti, Jase ur nangi law, uwə Jəju rəne ti ki rənəl.

7 Dije pəti ki ooi ne kin, 6ai ta də Jəju ti əli əi nə: «Aw isə 6e læ nje ra majal.» 8 Nə Jase a taa, əl Bəbe ə nə: «Bəbe, m-a m-adi nusi ne kingə ləm njé ndoo je. A kin ə re m-taa ne læ dəw ki al də maji ə, m-a m-tal m-ige kire gəgi nja sə.» 9 Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Bəne səi ki njé ki me kəy ti læi ingəi kaji, tadə j ka j ngon ka *Abirakam tə. 10 Tadə kə rəjeti, mi *NGon dəw m-re mba kadi m-sangi dije ki tade ti, m-əji-de.»

Dəw ki aw kadi indəi jəgi ngar dəe ti (Mt 25.14-30)

11 Jəju e bəsi ki Jorijaləm adi dije ooi kadi kəbe læ Luwə a ədi rəne loe ti nq̄. Loki dije uri mbide isə oi ta ki Jəju isə əl-de ba bəy ningə, Jəju un kuji ta kare tane ti kadi 12 əl-de ə nə: «Dingəm kare ki oji-e me maji ti isə aw 6e madi ti ki say kadi indəi jəgi ngar dəe ti bəy taa tə təl. 13 Be ə, kəte bəy taa kadi aw, bər njé kilə je ləne dəgi, adi dəw ki ra dande ti mbal ər kare, ningə əl-de ə nə: «Itaai, irai gati biti kadi m-tal m-re m-ingə-n səsi.» 14 Nə dije ki me 6e ti lie jii gine ti, ə iləi dije goe ti əli əi nə: «Ji ndigi al kadi dəw kin re isə ngar dəje ti.» 15 Be ka, indəi jəgi ngar dəe ti. Be ə, loki təl re 6e ningə, bər njé kilə je ləne ki adi-de la ka kin kadi n-oo se e ri ə rai wa. 16 Dəw ki də kəte re, ningə əl ə nə: «Bam, mbal ər ki kare ki adi-m ka, yə m-ingə dəgi də ti kin.» 17 Ə ngar əl-e ə nə: «Maji ngay, j nje kilə ki maji. Ningə təkə a-n dana me kində kəm go ne ti ki ndəy be, m-ində-i nje kəbe də 6e bo je ti dəgi.» 18 Dəw ki kə joo re, ningə əl ə nə: «Bam, mbal ər ki kare ki adi-m ka, yə m-ingə mi də ti kin.» 19 Ə ngar əl-e ko ta wa ka kin tə ə nə: «I, isə tə nje kəbe də 6e bo je ti mi.» 20 E ki rangi re ningə əl ə nə:

* 18:20 Təe ki taga 20.12-16; Dətarənom 5.16-20

* 18:38 Igi Mk 10.47 ki ta ki də ti gin makitibi ti nangi.

“Bam, mbal ɔr ki kare ki adi-m ka yə to kin, m-aw m-bəyɔ-e ta kibi ti m-ade to. ²¹Tadɔ m-6ali. I, j daw ki nga ngay, ne ki ində al ka un nim, ne ki idibi al ka itəti nim.” ²²Lo kin ti ngar əl-e ə nə: “I nje kilə ki majal. Ningə m-a m-gangi ta dɔi ti ki ta ki tɛɛ tai ti j wa. I igər maji kadi mi dəw ki nga ngay, ne ki m-ində al ka m-un nim, ne ki m-dibi al ka m-təti nim. ²³NGa ra ban be ə re a ində la ləm lo ngəm la ti al ə? Re ində lo ngəm la ti ə, m-təl kin re m-a m-taa ki mane dɔ ti.” ²⁴Go ti ngar əl dije ki ai loe ti nɔɔ ə nə: “Itaai mbal ɔr ki kare ki jie ti kin adi e ki aw ki mbal ɔr dɔgi kin.” ²⁵Ə dije ali ngar əi nə: “E kam aw ki mbal ɔr dɔgi ngata.” ²⁶Nə ngar əl-de ə nə: “M-əl səsɪ təkɪ, dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e dɔ ti, nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kin ka a taai jie ti wa 6əy. ²⁷Ningə njé bə je ləm, ki mbati kadi mi ngar dɔ ti, irəi sədə, itəli-de ta kəm ti ne.”»

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
(Mt 21.1-11; Mk 11.1-10; Jə 12.12-16)

²⁸Go ta je ti kin, Jəju gangi kəte nɔ kosi je ti, un rəbi ki kaw ki Jorijaləm. ²⁹Loki Jəju re tɛɛ 6asi ki 6e ki Bətɪpaje əi ki 6e ki Bətani, ki kaw ki kadi mbal je ti ki 6ari-de mbal kagɪ bini je ki kin 6a, ilə njé ndo je ləne joo ³⁰ə nə: «Awi me ngon 6e ti ki a nɔsi ti kam. Loki a uri ki me 6e ti, a ingəi ngon koro ki dɔɔi-e adi a. E ngon koro ki dəw al gide ti nja kare al 6əy. Ituti-e, irəi sie adi-mi. ³¹A re dəw madi dəji səsɪ ə nə: “Mba ri ə isi ituti ngon koro kin” ə, əli-e əi nə: “E Bəbe ə ge-e.”»

³²Njé ki Jəju ilə-de ka kin awi ningə yə, ingəi ne je təkɪ wa ki Jəju əl-n-de. ³³Be ə, tuti ngon koro ka kin ningə, 6a njé koro je dəji-de əi nə: «Mba ri ə ituti ngon koro kin ə?» ³⁴Ningə njé ndo je iləl-de ti əi nə: «Bəbe ə ge-e.» ³⁵Loki rai ki ngon koro ka kin adi Jəju 6a, labi kibi je ləde gide ti, ə adi Jəju al isi dɔ ti. ³⁶Kəti wa ki isi ɔti kəte kəte kin 6a, dije labi kibi je ləde dɔ rəbi ti adi-e njiyə dɔ ti. ³⁷Loki Jəju isi re 6asi ki Jorijaləm ti ki rəbi ki j ki dɔ mbal kagɪ bini je ti kin 6a, kosi njé ndo je lie, rɔde nəl-de ngay adi uni ndude ki taa, pitii Luwə mbata ne kəji je pəti ki ra adi oi ki kəmde, ³⁸əi nə:

«Kadi Luwə njangi dɔ ngar ki re ki tɔ Bəbe!
Kadi Lapiya re ki dɔ dɔrə ti, ə tɔ6a e ki dɔ Luwə ti ki isi taa dɔ dɔrə ti tɔ.»

³⁹*Paris je madi ki əi dan kosi je ti əli Jəju əi nə: «Bəbe, əl njé ndo je ləi adi uri tade naa ti.» ⁴⁰Ə Jəju əl-de ə nə: «M-əl səsɪ m-adi oi, re əi je uri tade naa ti ə, gajɪ mbal je a singəi.»

Jəju nɔ mbata 6e bo Jorijaləm

⁴¹Loki Jəju ində dɔ 6e ki Jorijaləm 6asi ə un kəmne ɔɔ-e-n ningə, man nɔ re kəme ti. ⁴²Man nɔ re kəme ti adi əl ə nə: «Kin ə re dəkagilo ki je ti 6one kin, j wa igər rəbi lapiya kin ə re a e soti sai, nə kəmi tɛɛ dɔ ti al. ⁴³NDɔ je ki nga a rəi nɔɔ kadi njé bə je ləi a iləi-naa

gəi dəi, a iləi-naa ki ta tɔ rəbi je pəti, a uti-ni nguy lo kadi itɛɛ goto. ⁴⁴A budi-ni nangi mur mur ki dije ləi. MBal madi ki kadi dəw a iyə adi isi dɔ made ti goto. Tadɔ kami tɛɛ dɔ dəkagilo ti ki Luwə re-n kadi ra-n səi kin al.»

Jəju tuwə njé ra gati je kə me kəy ti lə Luwə

⁴⁵Go ti, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rɔne tuwə njé labi ne je titi kɔ. ⁴⁶Ningə əl-de ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm a i6ari-e kəy kəl ta ki Luwə, nə səi, itəli-e lo 6əyɔ rɔ ti lə njé 6ogi je yo.”»

⁴⁷NDɔ je pəti, Jəju ndo dije ne gin kəy ti lə Luwə. Lo kin ti, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je, ki njé kun dɔ dije me 6e, sangi rəbi kadi n-təli Jəju, ⁴⁸nə gəri rəbe al, tadɔ kosi je indəi mbide maji ngay go ta ti lə Jəju.

20

Ta ki dəji dɔ tɔgi ti ki Jəju aw-n
(Mt 21.23-27; Mk 11.27-33)

¹NDɔ kare, Jəju isi ndo dije ne me kəy ti lə Luwə, ilə-n mbɛ Poy Ta ki Maji ningə, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je, tɛɛgi nɔɔ rəi. ²Loki rəi ningə əli-e əi nə: «əl-je adi j-o, e ki tɔgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nɔ tɔ ə adi ndune ə isi ira-n ə?» ³Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-dəji səsɪ ta kare kadi əli-mi adi m-o to. ⁴Nə ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije?» ⁵Nə təli a məri ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ilə” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-ade meje al wa? ⁶A kin ə re j-əl j-ə nə: “E dije ə iləi Jə” ə, kosi je ba pəti a tiləi-je ki mbal təli-je, tadɔ gəri maji ngay kadi Jə e nje kəl ta ki ta Luwə Jə.” ⁷Be ə, təl ali Jəju təkɪ n-gəri dəw ki ilə al. ⁸Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsɪ tɔgi ki m-isi m-ra-n ne je ki kin al tɔ.»

Kuji ta dɔ dije ti ki njé ra kilə ndɔr nju, ki njé me majal
(Mt 21.33-46; Mk 12.1-12)

⁹Go ti, Jəju ilə rɔne əl ta *Jipi je me kuji ta ti ə nə: «Dingəm kare ndɔr nju, ningə dɔɔi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi ta rai kile adi-e, ə kagi loe ti 6a, a kəyɪ-naa nee, ningə e wa ɔti aw mba ki goe ngal. ¹⁰Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə 6əə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndɔr ka kin, ki yane ji njé ra kilə je ti adi-ne. Nə loki 6əə aw ningə, njé ra kilə je, tindəi-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ¹¹Nje ndɔr təl ilə 6əə ki rangi 6əy. Nə e ka, tindəi-e je, tajɪ-e je, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ¹²Be ka dingəm ka kin təl ilə 6əə ki nje kɔ mita 6əy. Bə e ki nje kɔ mita kin, njé ra kilə je ka kin tindəi-e, adi-e do, ə tuwəi-e adi-e aw. ¹³Lo kin ti, nje ndɔr dəji ta rɔne ə nə: “E ri ə kadi m-ra ə? M-a m-ilə ki ngonm ki dingəm ki m-ndige ngay kin. E ə, a 6əli gide.” ¹⁴Nə njé ra kilə nju, loki kəmde osi dɔ ngone ti 6a, əli-naa ta kin dande ti əi nə:

“Daræ e wa kam æ a e nje ne nduwæ. Ji tali-e j-adi ndor nju kin tal ne laje!”¹⁵ Be æ, ndori ngon ka kin, awi sie gidi ndor ti taga, tali-e. Æ se dingam ki nje ndor kin a ra sæde ban wa?¹⁶ A re kadi tal nje ra kilæ je kin kò, æ sangi nje ki rangi indæ-de ta ndor ti.» Loki dije ooi ta ki Jøju æl kin ba, æli æi næ: «Jagi, ne kin a re ne ba al.»¹⁷ Næ Jøju go-de ba ningæ æl-de æ næ: «Ta ki makitibi læ Luwæ æl æ næ
 “MBal ki njé ra kæy je mbatie-e, E æ tal mbal ki e tugi kæy»,” kin me næ ri æ?

¹⁸ «Dæw ki ra ki osi dæ mbal ti kin æ, a tæti njæki njæki, a re e æ mbal kin æ osi dæe ti to ningæ, a rækite rækite rækite tæ.»

Ta dæ kigæ la-mbæ nje kqbe ki bo Sajar ti (Mt 22.15-22; Mk 12.13-17)

¹⁹ Njé ndo ndu-kun je, ki ki bo je ki dæ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ti, sangi ræbi kadi n-uwæi Jøju loe ti wa kin noq, tado gæri maji kadi kujæ ta ki Jøju æl kin sôbi dæde, næ bæli kosi je.²⁰ Be æ, indæi kæmde go Jøju ti, bæ ilæi dije madi ki rai rode ta dije ki dana be ræe. Hæl-de ræe ti mba kadi tæ me ta ti ki a tæe tæe ti kin bæ, n-uwæi-e-n, n-ilæi-e-n, n-ilæi-e-n je ti njé kqbe je ti.²¹ Dije ka kin dæji Jøju æi næ: «Nje ndo dije, ji gær kadi i nje kæl ta ki røjeti, taa i nje ndo ne ki røjeti tæ. Kør kæm dæw dana goto roi ti, isi indo dije ræbi ki røjeti ki næl Luwæ.²² Æ æl-je adi j-o: e loe ti æ se e loe ti al kadi j-igæ la-mbæ nje kqbe ki bo Sajar æ?»²³ Næ Jøju ki gær kadi isi ædi kæme, æl-de æ næ:²⁴ «Adi-mi silæ kare adi-mi m-o, se dæ næ æ indæi ti, æ tæ næ tæ æ ndangi ti wa?» Ningæ æli æi næ: «E nje kqbe ki bo Sajar.»²⁵ NGata æ Jøju æl-de æ næ: «Næ læ Sajar æ adi Sajar, ne læ Luwæ æ adi Luwæ tæ.»²⁶ Lo kin ti, lo kadi uwæi Jøju ki ta ki tæe ti noq kosi je ti goto. Ta ki tur-de ti kin dum dæde, adi ai tade mbæ.

Ta ki dæji læ Sadusi je dæ ki njé koy je lo koy ti (Mt 22.23-33; Mk 12.18-27)

²⁷ Ba go ti, *Sadusi je ki æi dije ki njé maji tæki njé koy je a ii taa lo koy ti al, ki madi je dande ti, ræi ræ Jøju ti dæji-e æi næ:²⁸ «Nje ndo dije, *Moji ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je æ næ: “Re dæw madi, ngokqæ taa dæne, æ ngokqæ ka kin oji ngan je ki dæne ka kin al bæy æ oy ningæ, sôbi kadi taa dæne nduwæ kin oji-n ngan je kadi tægi to nje goto ti.”»²⁹ Ningæ ki oji dæ ta kin, ngakonaa je æi siri. Ki dæsay taa dæne, æ oji-n ngon al bæy par æ oy.³⁰ Ki kqjo re taa dæne nduwa ka kin, bæ kae ti wa bæy.³¹ Re tæe dæ ki kq mitæ bæ, adi ngakonaa je ki siri kin, taa dæne ki kare kin pæti, bæ oyl ki kanji kadi dæw kare dande ti oji sie ngon.³² Ta tæl tæ æ, daræ dæne wa re oy tæ.³³ NGA æ se ndæ ki njé koy je a ii taa lo koy ti æ, næ dande ti æ dæne ka kin a e nee wa? Tado æl siri pæti taai-e nede ti.»³⁴ Æ Jøju æl-de æ næ: «Donangi ti ne kin æ dingam je ki dæne je isi

taai-naa.³⁵ Næ dije ki Luwæ oo-de kadi asi kadi a ii taai lo koy ti, kadi isi me bæko ti ki sigi, a taai-naa al ngata.³⁶ Taa a oyi al tæ, tado a toi ta malayka je be. Æi ngan læ Luwæ tado Luwæ adi-de ii lo koy ti.³⁷ Ningæ ta ki næ njé koy a ii taa lo koy ti, Moji wa æl ta ay njay dæ ti kadi njé koy je a ii taa lo koy. Loki æl ta oji-n dæ por ki q me ngæ ti, Moji bæ Luwæ æ næ: “Luwæ læ *Abirakam, Luwæ læ *Isaki, ki Luwæ læ Jakobi».³⁸ Ningæ Jøju ilæ dæ ti tæki Luwæ e Luwæ læ dije ki njé kisi kæm bæ, bæ e Luwæ læ njé koy je al. Tado ta kæm Luwæ ti, dije pæti isi ki dode taa.»³⁹ Lo kin ti, njé ndo dije ndu-kun ki næ je æli Jøju æi næ: «Nje ndo dije, æl ta maji ngay.»⁴⁰ Ningæ sangi kadi n-dæji-e ta ki rangi al ngata.

Kirisæ æi ki Dabidi (Mt 22.41-45; Mk 12.35-37)

⁴¹ Jøju dæji-de ta æ næ: «Ra ban bæ æ dije æli par æi næ Kirisæ ki e *Dæw ki Luwæ mbæte e ngon ka *Dabidi æ? ⁴² Tado Dabidi æ wa ki dæne æl me makitibi Pa je ti æ næ:

“Bæbe Luwæ æl Bæbe læm æ næ:
 «Re isi dæ ji kqem ti ne,
⁴³ Biti kadi m-aw ki njé bæ je læi m-ilæ-de gin tugi ti».”

⁴⁴ «Æ re Dabidi bæ Kirisæ Bane æ, ra ban taa Kirisæ a e ngon ka Dabidi æ?»

Jøju gangi ta dæ njé ndo ndu-kun je ti (Mt 23.37-39; Mk 12.38-40)

⁴⁵ Jøju æl njé ndo je læne ta kæm kosi je ti ki isi oi dæ ne ndo lie⁴⁶ æ næ: «Indæi kæm-kædi dæ ræsi ti ki ræ njé ndo ndu-kun je ti. Æi dije ki gei njyæ ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingæ-naa je ti læ kosi je tæ. Gin kæy kaw-naa je ti, æ se lo ne kuso je ti, a gei lo kisi dije ki bo, kæte noq dije ti.⁴⁷ Taai ne maji je læ njé ngaw koy je pæti pæti jide ti, ningæ ædi kæm dije ki kæl ta ki Luwa ki gine gangi al, kadi dije ooi-de tæki n-æi dije ki maji. Go kilæ rade je ti ki be kin, Luwæ a gangi-n ta ki ngæ ngay dæde ti itæ ndægi dije.»

21

Kadi kare læ nje ngaw koy ki nje ndoo (Mk 12.41-44)

¹ Jøju un kæmne isi oo-n njé ne kingæ je ki isi ilæi kadi-kare læde me ne kadi-kare ti.² Ningæ oo nje ngaw koy ki nje kæm-to-ndoo kare re ki ngan silæ joo ilæ tæ.³ Æ Jøju æl æ næ: «M-æl sæsi tæki røjeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilæ kadi-kare itæ ndægi dije pæti.⁴ Tado ndægi dije pæti kæm, æi burim læ je læde, næ nje ngaw koy kin, me ndoo ti lie, ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rone æ un bæ pa adi.»

Jøju æl ta læ kæy kaw-naa ki a tuji (Mt 24.1-2; Mk 13.1-2)

✧ 20:17 Pa je 118.22 ✧ 20:28 Kilæ ngiræ ne je 38.8; Dætaranom 25.5-10 ✧ 20:37 Tægi ki taga 3.2, 6 ✧ 20:43 Pa je 110.1

⁵ Go ti, dije madi isi əli ta dɔ kəy ti lə Luwə, əli əi nə: mbal je ki ndole ki rai, ki nɛ je ki dije adi Luwə kin ra adi kəy kin əti bəl ki dum b̄iti. Nə Jəju əl-de ə nə: ⁶ «Nɛ je pəti ki oi-de kin, ndɔ madi a re nɔɔ ki mbal kare ki a nay kadi isi dɔ made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

Nɛ kɔji je ki a tɔji dɔkagilo ki kɔ ki a re (Mt 24.3-8; Mk 13.3-8)

⁷ Lo kin ti, dije ka kin dɔji Jəju əi nə: «Nje ndo dije, dɔkagilo ti ki ra bangi ə nɛ je kin a rai nɛ? Ə nɛ kɔji ki ban ə a tɔji kadi dije gərii dɔkagiloe kin ə?» ⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «ɪndəi kəm-kadi dɔ rəsi ti, iyəi ta rəbi adi daw ədi səsi al. Tado dije ngay a rai ki təm əi nə: “M̄i ə mi Kirisi”, taa a əli tɔ əi nə: “Dɔkagilo re ngata”, nə maji kadi uni gode al. ⁹ Loki a oi ka rɔ je, dije a j̄i ki naa ki rɔ je kin, adi bəl ra səsi al. Tado ri ri ka nɛ je kin a rai bəy taa, nə e dɔbəy nda ta j̄i naa ti nɔɔ al bəy.»

¹⁰ Ba Jəju əl-de bəy ə nə: «Gin be madi a aw rɔ dɔ gin be madine, kɔbɛ madi a aw rɔ dɔ kɔbɛ madine ti. ¹¹ Dɔnangi a yəki, yəki ki əti bəl, taa ki lo je ki dangi dangi, mɔy je ki njɛ tɔ ko dije a osi je, 6o a o je. Ningə nɛ je ki əti bəl ngay a j̄i ki dɔrɔ ti rai ki nɛ kɔji je ki tɔ bəl.

Dɔkagilo kində kəm-ndoo

¹² «Nə kəte nɔ nɛ je ti kin piti, dije a indəi jide dəsi ti, a adi səsi kɔ. A awi səsi lo kawnaa je ti, a buki səsi dangay ti, a awi səsi nɔ ngar je ti ki boy, ki nɔ njɛ kɔbɛ je ti ki mbata ləm. ¹³ Lo kin ti, e ta rəbi ki a ingəi kadi imai naji ləm ki rɔde ti. ¹⁴ Ningə nɛ ki kadi indəi dəsi ti ə to kin. Onosi kadi isangi ta madi indəi dəsi ti kate kadi tə əli-de inajii ta dəsi ti. ¹⁵ Tado mi wa m-a m-adi səsi ta ki gosi ki kadi əli-de. Ningə njɛ kəsi səsi ta a asi kadi awi ki ta madi ki kadi əsi kəm yəsi ə se kadi najii al. ¹⁶ A oi kadi kəsi je, ki bawsi je, ki ngəkəsi je, nojisi je ba pəti, ki madisi je a uni dəsi kadi adi dije. Ningə a gangi ta koy dɔ dije ti ngay dansi ti. ¹⁷ Dije pəti mede a majal səsi ki mbata ləm. ¹⁸ Nə bisi dəsi kare ka a osi kɔ al. ¹⁹ Ningə e me kuwə tɔgi ba ti ə yə a ingəi kaji.

Tuji ki a tɛɛ dɔ be bo Jorijaləm ti (Mt 24.15-21; Mk 13.14-19)

²⁰ «Loki a oi njɛ rɔ je iləi-naa gəi dɔ Jorijaləm kin 6a, kadi igəri təkɔ dɔkagilo tuje asi ngata. ²¹ Be ə, dije ki isi Jude ti a aji-naa ki dɔ mbal je ti, ə kadi njɛ ki isi me be bo Jorijaləm ti, tɛɛi ki taga kɔ, ningə kadi dije ki awi wale, təlɛ me be bo ti al. ²² Tado a e ndo gangi ta ki kadi nɛ je pəti ki Makitibi lə Luwə əl tae a rai nɛ. ²³ NDəe ti kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dənɛ je ki njɛ səm, ki njɛ kadi mba ngan je. Tado kəm-to-ndoo ki ngay a ra dije, taa wongl lə Luwə a re dɔde ti me beɛ ti kin tɔ. ²⁴ Dije a tɔli-de ki kiyə kasigar, a uwəi-de awi sɔde bəə ti dɔ be je ti ki dangi dangi. Dije

ki gəri Luwə əl a njɔyɔi dɔ Jorijaləm mbisi-e mbaraki mbaraki, b̄iti kadi dɔkagilo ləde ki Luwə əji ində ngangine.

Re NGon dəw (Mt 24.29-31; Mk 13.24-27)

²⁵ «Dɔkagiloe ti kin, nɛ je ki tɔ bəl a tɛɛi kəm kadi ti je, ki nay je, ki mee je^o. Man ba a j̄, kae a 6a ki taa, adi dije ki gin be je ti ki dangi dangi, bəl a tɔl-de. ²⁶ Bəl a tɔl-de adi dadi par par, isi nginəi ta nɛ ki a tɛɛ dɔde ti dɔnangi ti. Tado tɔgi je ki dɔrɔ ti a yəki. ²⁷ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki tɔgi, me kunjɛ ti ki əti bəl^o. ²⁸ Loki nɛ je kin rai nɛ ningə, maji kadi irai rəsi, ɔri dəsi taa, tado kagi lo kingə dɔ ləsi e bəsi.» ²⁹ Ningə Jəju un nɛ kare ndo-n-de nɛ ə nə: «Iggɔ kagi mbay-kote ki ndəgi kagi je oi. ³⁰ Loki mbie ilə ngirə kiti kin ningə, igəri kadi nay 6a e bəsi ngata. ³¹ Be tɔ ə, loki oi nɛ je kin rai nɛ ningə, maji kadi igəri təkɔ kɔbɛ lə Luwə e bəsi. ³² Ningə təkɔ rojeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dɔde taa nɛ kin a oyi t̄igə al bəy ə nɛ je kin a rai nɛ. ³³ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoi ndɔ madi, nə ta ləm a tɔ lo tone ti ba ratata ki nɔ ti.

Kisi dɔgi ti

³⁴ «Maji kadi isi dɔgi ti, bi adi gɔ nɛ kuso ki gɔ nɛ kay, ki taga ki dɔ nɛ ki duniyɔ ti nɛ uwə mesi adi ndo kin uwə səsi nangi busi al. ³⁵ Kadi uwə səsi nangi təkɔ bandi a osi-n dɔ kanji je ti kin be al. Tado e nɛ ki a əni dɔ dije ti pəti ki dɔnangi ti. ³⁶ Ningə kadi itoi bi al, əli ta ki Luwə ki dɔkagilo je pəti kadi tə ingəi tɔgi idumi dɔ nɛ je pəti ki a rai nɛ kin, ə kadi itɛɛi ai taa ta kəmm *mi NGon dəw ti.»

³⁷ Re kada 6a, Jəju ndo nɛ dije gin kəy ti lə Luwə. A re kondɔ tɔ ningə, tɛɛ aw dɔ mbal ti ki bari-e dɔ mbal kagi bini je ti. ³⁸ Loki lo ti njay tɔ 6a, kosi je rai gin kay ti kadi ooi dɔ ta lie.

22

Judası un dɔ Jəju (Mt 26.1-5, 14-16; Mk 14.1-2, 10-11)

¹ Nay mapa ki əm əde al, ki bari-e nay Paki e bəsi^o. ² Njɛ kun dɔ njɛ kijə nɛ masi kadi-kare je, ki njɛ ndo ndu-kun je, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju n-tɔli-e, nə bəli kosi je. ³ Ningə *Satə ur me Judası ti ki bari-e Isikariyoti ki e ki kare mbɔ njɛ ndo je ti lə Jəju ki dɔgi gide joo. ⁴ Ur me ti ade aw ində ta naa ti ki njɛ kun dɔ njɛ kijə nɛ masi kadi-kare je ki njɛ kun dɔ njɛ ngəm ta kəy lə Luwə, dɔ rəbi ti ki kadi ilə-n Jəju jide ti. ⁵ Lo kin ti, rɔ njɛ je ki Judası aw ingə-de ka kin nəl-de ngay adi ndude osi naa ti kadi n-adi-e la. ⁶ Judası ndigi dɔ ti, nga ningə ilə ngirə sangi rəbi ki tɔ kadi ilə-n Jəju jide ti ki kanji kadi kosi je ooi loe.

✧ 21:25 Ejay 13.10; Ejakal 32.7; Juwal 3.3-4 ✧ 21:27 Daniyal 7.13 ✧ 22:1 Tɛɛi ki taga 12.1-27

*Jəju adi indəi də ne kuso Paki naa ti
(Mt 26.17-19; Mk 14.12-16)*

⁷ NDə kuso mapa ki əm əde al, ki e ndə ki kadi dije təli ngan dəgi bati je mbata ne kuso Paki asi. ⁸ Ə Jəju ilə Piyər əi ki Jə ə nə: «Awi indəi də ne kuso Paki dana kadi j-usoi.» ⁹ Ba əi je təli dəji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra ne kuso titi ə?» ¹⁰ Ningə Jəju ilə-de ti ə nə: «Awi, loki isi uri ki me 6e ti 6a, a ingəi dingəm kare ki otigum man dəne ti ningə uni goe, uri me kəy ti ki ur ti. ¹¹ Loki uri goe ti 6a, əli 6a nje kəy kin əi nə: «Nje ndo dije ə nə kadi ji dəji se me kəy ki ra ə kadi n-uso ne Paki ti ki njə ndo je ləne wa?» ¹² Lo kin ti, a oji səsi me kəy ki boy. Me kəy kin to taa, ki ne je pəti me ti. Lo kin ə a rai ne kuso ti kadi j-usoi. ¹³ Piyər əi ki Jə awi ningə, ingəi ne je pəti asi naa təkəi wa ki Jəju əl-n-de ka kin, adi rai ne kuso Paki, indəi dəe dana.»

*Ne kuso la Babe
(Mt 26.26-29; Mk 14.22-25; 1Kor 11.23-26)*

¹⁴ Loki də kadi asi, Jəju əi ki njə kaw kilə je isi ta ne kuso ti. ¹⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-ndigi ngay kadi m-uso ne Paki kin səsi 6əy taa kadi m-ingə kə. ¹⁶ Ningə m-əl səsi, m-a m-uso səsi ki rangi gəgi al, biti kadi ne kuso kin təl tane me 6əkə ti lə Luwə.» ¹⁷ Go ti, Jəju taa kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə də ti, ningə təl-n adi njə kaw kilə je ə əl-de ə nə: «ftaa ayi-naa dansi ti, ¹⁸ Tadə, m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi 6əkə lə Luwə re-n.» ¹⁹ Go ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə də ti, uwə tətəi naa ti, təl-n adi njə ndo je, ningə əl-de ə nə: «E kin e darəm, ki e ki kun kadi mbata ləsi. ftaai usoi kadi mesi ole-n dəm ti.» ²⁰ Go ne kuso ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra təkəi ra-n kətə ka kin be 6əy, ningə əl-de ə nə: «Kəpi kin e kun mindi ki sigi me məsım ti ki a ay mbata ləsi».

²¹ «Ningə kadi igəri təkəi dəkə ki a ilə-m ji dije ti, isi səm ta ne kuso ti ki ne wa kin. ²² Mi *NGon dəkə m-a m-oy təkəi Luwə oji-n, nə kəm-to-ndoo e lə dəkə ki a ilə-m mi NGon dəkə ji dije ti.» ²³ Lo kin ti, njə kaw kilə je iləi rəde isi dəji-naa ta dande ti se naa dande ti ə kadi a ra ne ki be kin wa?

*Dəw ki e ki bo
(Mt 20.24-28; 19.28; Mk 10.41-45)*

²⁴ Go ti, njə kaw kilə je iləi ngirə naji-naa ta ti ki təgide əi nə se nə ə a e ki bo dande ti wa? ²⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «NGar je ki oī 6e də gin dije ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne, rai rəde kadi n-əi 6a6e je də dije ti, taa njə ki təgi kə6e e jide ti, indəi təgi də dije ti adi 6ari-de njə ra maji je tə. ²⁶ Nə səi, maji kadi irai təkəi əi je isi rai kin be al. Dəkə ki e ki təgi dansi ti, maji kadi təl rəne dəkə ki də du ti, ningə kadi dəkə ki nje kun dosi, təl nje ra kilə lasi tə. ²⁷ Tadə dəkə ki nje kisi ta ne kuso ti nim, dəkə ki nje re ki ne

kuso nim, dande ti ki joo kin, e ki nje kisi ta ne kuso ti ə e ki bo al a? Ningə mi, m-isi dansi ti tə nje re ki ne kuso kadi səsi. ²⁸ Səi ə səi dije ki uwəi təgisi ba səm me kə ti. ²⁹ Ningə təkəi Luwə ki Bai adi-m kə6e ka kin ə, mi m-adi-n səsi tə. ³⁰ A usoi je, a ayi-naa je səm me 6əkə ti ləm. Ningə a isi də kimbər kə6e ti kadi igangi ta də gin ka *Isirayəl ti ki dəgi gide joo.»

*Jəju əl təkəi Piyər a naji ta gər-ne
(Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Jə 13.37-38)*

³¹ Jəju əl Sımə ə nə: «Sımə, Sımə, Su dəji ta rəbi kadi n-siyə səsi təkəi dəkə a siyən ko me kee ti be. ³² Nə mi, m-əl ta ki Luwə mbata ti ləi, kadi ilə kadi-me ləi kə al. Ningə loki a təl ki rəm ti, maji kadi ilə dingəm me ngəkəi je ti.» ³³ Ə Piyər əl Jəju ə nə: «Bə6e, mi 6asi kadi re e dangay ka m-a m-aw ti səi. A re e-n koy ka m-a m-oy səi.» ³⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Piyər, adi m-əli, 6one wa kin, kunə kinjə nə al 6əy ə, a naji ta nja mətə təkəi gər-m al.»

La, ki 6əl, ki sa nja

³⁵ Jəju əl njə ndo je ə nə: «Loki kətə m-ilə səsi ki kanji kadi uni la, ə se 6əl, ə se sa njasi kin ne madi du səsi ma?» Ə iləi Jəju ti əi nə: «Jagi, ne madi du-je al.» ³⁶ NGA ə Jəju əl-de ə nə: «Ningə ki ngosine kin, dəkə ki aw ki la 6a kadi un jine ti, e ki aw ki 6əl ə kadi un jine ti. A kin ə re dəkə madi aw ki ne kati al ə kadi ər kibi ki rəne ti gati-n ə iyə lae ndogi-n ne kati kare uwə jine ti tə. ³⁷ Adi m-əl səsi, səbi kadi ne ki makitibi lə Luwə əl tae ə nə: “Tidəi-e dan njə ra majal je ti».” kin ra ne dəm ti. Ningə ne ki səbi kadi a re dəm ti kin, a ra ne.» ³⁸ Ə njə ndoo je əli-e əi nə: «Bə6e, ne kati ə e joo kin.» Ba əl-de ə nə: «E wa kin asi.»

*Jəju əl ta ki Luwə də mbal kəgi bini je ti
(Mt 26.36-41; Mk 14.32-38)*

³⁹ Go ti Jəju təkə, ningə təkəi isi ra-n kətə kətə, un ta rəbi isi aw ki də mbal kəgi bini je ti. *Njə ndo je lie uni goe. ⁴⁰ Loki rəi təkəi də mbal ti, Jəju əl njə ndo je ə nə: «Əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al.» ⁴¹ Ba ər rəne say ndəy, ningə əsi məkasine nangi, əl ta ki Luwə ə nə: ⁴² «Bai, re indigi ə, əsi kə kin ngərəngi kə rəm ti. Nə ke ə kadi e ndigi ləm mi al, nə kadi e ndigi ləi j wa ə təl tane.» ⁴³ Lo kin ti nqə be, malayka kare j dora ti re ade təgi. ⁴⁴ Bəl ra Jəju, NDile isi nangi al, adi əl ta ki Luwə ki təgine, tətə tosi nangi tə kər məsi be.

⁴⁵ Go kəl ta ti ki Luwə, Jəju j taa, təl re rə njə ndo je ti ningə, ingə-de, isi toi 6i ki me-kə. ⁴⁶ Ə əl-de ə nə: «Wa! isi itoi 6i wa biti a? Ii taai, ə əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al.»

*Kuwə Jəju
(Mt 26.47-55; Mk 14.43-49; Jə 18.3-11)*

⁴⁷ Loki Jəju a əl ta ba 6əy ningə, kosi dije təkəi nqə isi rəi. Judasi, ki e ki kare dan njə ndo je ti lə Jəju ki dəgi gide e joo ə e nqəde ti. Re ki rə

Jəju ti kadi n-uwe ki rone ti. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «E ki kuwə ki a uwə-m mi *NGon dəw ki roi ti ə a ilə-m ji dije ti!»

⁴⁹ Loki njé njiyə ki Jəju ooi ne je ki isi ra ne kin be 6a, dəji Jəju əi nə: «Ba6e, s6bi kadi ji tigə-de ki ne kati ə se kadi ji ra ban ə?» ⁵⁰ Ningə loe ti noo, ki kare dande ti 6r kiyə tigə-n paja la ki bo la njé kijə ne məsi kadi-kare je, 6a tigə mbie ki d6 ji k6 ti lati gangi. ⁵¹ Nə Jəju əl-de ə nə: «Asi be ngata, iyəi-de adi rai.» Ningə ilə jine 6di-n mbi paja ka kin, 6a mbie təl to maji gogi. ⁵² Go ti, Jəju un ta əl ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé je ki njé ngəm ta kəy la Luwə, ki ngat6gi je ə nə: «To ta ne ki mi nje 6ogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki g6l je taa kadi uwəi-mi be? ⁵³ ND6 je pəti, mi səsi naa ti gin kəy ti la Luwə, nə jisi 6di-m al, ningə e nd6 lasi 6one, e nd6 ki kadi t6gi je ki majal 6di r6de me til ti.»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.57-27.1; Mk 14.53-15.1; Jq 18.13-27)

⁵⁴ Lo kin ti, uwəi Jəju, awi sie, uri sie kəy la ki bo la njé kijə ne məsi kadi-kare je. Piyər adi ndəe ngal ndəy, ningə un gode isi aw səde. ⁵⁵ Dije iləi por dana nati lo ti, isi ta ti, adi Piyər aw isi ta ti səde. ⁵⁶ Ningə ngon dəne kare ki nje ra kilə me kəy ti, oo Piyər isi kunji por ti, ə ində manje ba, ningə əl ə nə: «E ki isi kin ka, kəte e sie t6.» ⁵⁷ Nə Piyər naji ə nə: «Dəne, m-gər-e al.» ⁵⁸ Ba ndəy go ti ə dəw ki rangi oo Piyər, ningə təl əl 6əy ə nə: «! ka, i dan dije ti lie t6.» Nə Piyər ilə dəw ti ka kin ə nə: «Jagi, mi səde al.» ⁵⁹ Biti asi kadi-kare go ti, ningə dəw ki rangi təl re d6 ti 6əy ə nə: «Ki r6jeti, dingəm kin kəte e sie t6, tād6 e dəw ki Galile ti.» ⁶⁰ Ə Piyər ile ti ə nə: «Dingəm, m-gər me ta ləi ki ige kadi əl kin al.» Ba ta naa ti noo wa ki Piyər isi əl ta tane ti ba 6əy ningə, kunə kinjə n6. ⁶¹ Loe ti noo, Jəju ilə rəti go Piyər, 6a me Piyər ole d6 ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Bone wa kin, kəte 6əy taa kadi kunə kinjə n6, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al*,» ka kin. ⁶² Piyər ində lo tēē taga, n6 ki man kəmne.

Dije taji Jəju, tindəi-e

(Mt 26.67-68; Mk 14.65)

⁶³ Dije ki njé ngəm Jəju, mbəi sie je, tindəi-e je. ⁶⁴ Ba d66i kəme ə əli əi nə: «Nə ə indəi wa igər dəwe adi j-o!» ⁶⁵ Taa ne taji je ki rangi ngay tēē tade ti ki r6e ti to.

Jəju a no njé gangi ta je ti la Jipi je

(Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Jq 18.19-24)

⁶⁶ Loki lo ti ningə, ngat6gi je la *Jipi je, ki njé kun d6 njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ingəi-naa, awi ki Jəju no njé gangi ta je ti la Jipi je. ⁶⁷ Ningə əli-e əi nə: «Re e i ə i Kirisi ki Luwə mbəte ə əl-je adi j-o.» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re m-əl səsi ka a taai mem al. ⁶⁸ Taa re m-dəji səsi ta ka a iləi-mi ti al t6.

⁶⁹ Ningə ki j-ai ta jije ti ne kin, ilə ngire 6one kin, mi *NGon dəw m-a m-si d6 ji k6 Luwə ti ki nje t6gi ngata.» ⁷⁰ Ba pəti dəji-e əi nə: «Adi i ngon la Luwə ta?» Ə Jəju əl-de ə nə: «Səi je wa əli ki tasi təkı, mi NGon la Luwə.» ⁷¹ Lo kin ti, əli əi nə: «E kin, ji sangi kadi dəw madı ki rangi əl ta d6e ti 6əy a? J-əi je wa j-oi ta ka tae ti ki mbije ne ngata kin.»

23

Jəju a no ngar Pilati ti

(Mt 27.2, 11-14; Mk 15.1-5; Jq 18.28-38)

¹ Go ti, iı taai pəti awi ki Jəju noo *Pilati ti. ² Ningə lo kin ti, iləi r6de isi indəi ta d6 Jəju ti əi nə: «Dingəm kam j-inge isi sulə dije kadi 6uki-de wale. Əl-de kadi ugəi la-mbə tje k6 ki bo Səjar al. Taa a d6 ti noo əl 6əy təkı n-e Kirisi, n-e ngar.» ³ Ə Pilati dəji Jəju ə nə: «! ngar la *Jipi je a?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki tēē tai ti.» ⁴ Lo kin ti, Pilati əl ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je ki kosi je ə nə: «M-ingə ne madi ki asi kadi m-gangi-n ta d6 dingəm ti kin al.» ⁵ Nə uwəi tade ngə əi nə: «E nje sulə dije ki ne ndo ləne kadi taji r6. Hə ngire Galile ti, un-n dənangi ki Jude ba pəti, bitı ə tēē-n r6jeti ne kin.»

Jəju a no Erodi ti

⁶ Loki *Pilati oo ta kin ningə dəji ə nə se dingəm kin e dəw ki Galile ti wa? ⁷ Ə loki oo kadi Jəju i gin 6ek6 ti la *Erodi ningə, ilə sie adi Erodi ki dəkagiloe ti kin e Jorijaləm ti noo t6. ⁸ Loki Erodi oo Jəju 6a, r6e nəl-e ngay tād6 mari nu ba əi si sangi kadi n-oo Jəju 6i-n d6 ta lie ki dije isi əli. Erodi ində mene ti kadi Jəju a ra ne k6ji je kadi n-oo. ⁹ Ə dəje ta je ngay, nə Jəju ile ti al. ¹⁰ Ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je əi noo, isi səki d6 Jəju ki t6gide. ¹¹ Erodi əi ki asigar je lane kidi Jəju, mbəi sie, 6a iləi kibi ki ndole r6e ti, ə təl iləi sie adi Pilati gogi. ¹² ND6e ti noo, Erodi əi ki Pilati ki kəte əi njé bə je la naa, təl madi-naa je.

Gangi ta koy d6 Jəju ti

(Mt 27.11-26; Mk 15.1-15; Jq 18.39-19.16)

¹³ *Pilati 6ar ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé kun d6 kosi je, ¹⁴ əl-de ə nə: «irəi ki dingəm kin adi-mi əi nə e nje sulə dije 6uki-de wale, nə me ta ti ki m-dəje n6si ti ne kin, m-ingə ne ki majal ki isəki-e-n, ki asi kadi m-gangi-n ta d6e ti al. ¹⁵ *Erodi ka ingə ne madi al t6, tād6 təl ilə sie r6jeti gogi. Ne ki asi kadi dəw təl-e-n goto. ¹⁶ Be ə, m-a m-adi indəi-e par ə m-a m-iyē taa.» [¹⁷ Pilati əl be mbata d6 6al je pəti, lo ra nay paki ti, s6bi kadi Pilati 6r dəw kare dangay ti adi-de.]

¹⁸ Nə dije pəti uni ndude ki taa əli əi nə: «t6l-e k6 ə 6r Barabasi adi-je.» ¹⁹ Barabasi e dəw ki uwəi-e dangay ti mbata e dan dije ti

ki wongɪ ra-de dɔ njé kɔbɛ je ti me ɓe ti nim, tali dɔw nim.

²⁰ Ningə təkɪ Pilati ndigi-n kadi n-iyə Jəju taa, tal dajɪ-de ta dɔ ti ɓəy. ²¹ Nə əi je əli ta ki ndu ki ngə ngay əi na: «Ibɛ kagi-dəsi ti, ibɛ kagi-dəsi ti.»

²² Pilati re sɔde dɔ ti ɓəy ki kɔ mitə ə nɔ: «E ri ki majal ə dingam kin ra ə? Nɛ ki asi kadi dɔw tɔl-e-n goto, adi m-a m-adi indai-e par ə m-a m-iyɛ taa.» ²³ Nə əi je ai dɔ ndude ti, uni ndude ki taa, əli ta ki tɔgide ngay itə ki kətɛ kadi ɓe kagi-dəsi ti tɔ ɓə wɔ. ²⁴ Be ə, Pilati un ndune kadi n-ra nɛ ki kosi je ndigi. ²⁵ Adi ɔr Barabasi ki ndigi kadi ɔr-e adi-de. Barabasi e dɔw ki uwəi-e dangay ti mbata e dan dije ti ki rai wongɪ dɔ njé kɔbɛ je ti nim, taa tali dɔw nim. NGa ningə ndigi kadi tɔ Jəju taa n-ule ji asigar je ti kadi rai sie nɛ ki go ndigi ti lɔde əi kosi je.

*Awi ki Jəju ki lo ɓe kagi-dəsi ti
(Mt 27.32; Mk 15.21)*

²⁶ Lokɪ asigar je isi awi ki Jəju ningə, ingəi Simɔ, dɔw ki Sirən ti, ki i wale, ɓa indai kagi-dəsi lə Jəju dɔe ti, adi otɪ goe ti. ²⁷ Kosi dije ngay uni go Jəju. Dɔne je indai kadide nɔi, ndingai rɔde mbata lie. ²⁸ Be ə, Jəju yəti kəmne ki dɔde ti, əl-de ə nɔ: «Dɔne je ki Jorijaləm, inɔi-mi al, nə kadi inɔi rɔsi səi je wa, ə inɔi ngansi je. ²⁹ MBata ndɔ a re nɔɔ kadi dije a əli əi nɔ: «Maji-kur ə dɔ kuji dɔne je ti, e dɔ njé je ti ki oji ngon ndɔ kare al, ki iləi mba ta ngon ti al.» ³⁰ Lo kin ti nɔɔ be, dije a əli mbal je əi nɔ: «Osi dɔje ti!» Ə a əli dii je əi nɔ: «Ibɔyɔi-je!» ³¹ Kin ə dɔw ra kagi mbəl be ningə, kagi ki tuti taa yəe a tɔ ban ə?»

³² Lo kin ti, rəi ki baw kaya je ki njé tɔl nɛ joo kadi tɔli-de naa ti ki Jəju.

*Dije ɓai Jəju kagi-dəsi ti
(Mt 27.33-44; Mk 15.22-32; Jq 19.17-24)*

³³ Lokɪ rai tɛɛi lo ti ki ɓari-e «Ka dɔ dɔw» ɓa, asigar je ɓai Jəju kagi-dəsi ti, loe ti nɔɔ, taa ɓai baw kaya je ki joo ka kin naa ti ki Jəju dɔ kagi-dəsi ti tɔ. ɓai ki kare dɔ ji kɔɛ ti, ə ɓai ki nungɪ dɔ ji gale ti tɔ. ³⁴ Ningə Jəju əl ə nɔ: «Bai, adi meɪ sɔl dɔde ti, tɔdɔ gəri nɛ ki a rai kam al.» Nɔɔ be, asigar je tigai kir (mbare) dɔ kibi ti lie, ləbi-naa. ³⁵ Kosi dije ai nɔɔ a goi-de, ningə njé kun dɔ *Jipi je ibai Jəju kogii əi nɔ: «Aji dije ki rangi, ən ə, kadi aji rɔne e wa adi j-o tɔ, təkɪ re e Kirisi lə Luwə ki Luwə mbate.» ³⁶ Asigar je ka kin agi ki rɔ Jəju ti, mbəi sie, ɓa adi-e kasi ki masi kade ay. ³⁷ Ningə əli-e əi nɔ: «Re i ngar lə Jipi je ə, aji rɔi i wa adi j-o.» ³⁸ Ba ndangi nɛ madi ɓay tɔ me ba ti, indai taa dɔ Jəju ti əi nɔ: «Dɔw kam e ngar lə Jipi je.»

³⁹ Ningə baw kaya kare ki ɓai-e dɔ kagi-dəsi ti taji Jəju ə nɔ: «I al ə ə nɔ i Kirisi ki Luwə mbate a? Aji rɔi i wa, ə aji-je səi.» ⁴⁰ Nə e ki nungɪ kɔl ki madine ə nɔ: «I ki ta ki gangɪ ki

kare wa kin isi dɔi ti tɔ kin, ibəl Luwə al a? ⁴¹ Ki oji dɔje, e go ti, tɔdɔ e nɛ ki je wa ji dibi ə ji tətɪ kande, nə e, nɛ madi kare ki majal ki ra goto.» ⁴² ɓa e ki nje kɔl ki madine ka kin tal əl Jəju ə nɔ: «Jəju, ndɔ ki a re tɔ ngar ə, adi meɪ ole dɔm ti.» ⁴³ Ə Jəju ile ti ə nɔ: «Təkɪ rɔjeti, adi m-ali, ɓone wa kin a j sɔm naa ti me ɓe rɔnəl ti.»

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Jq 19.28-30)

⁴⁴ Ki kadi ki kaw ki jam dɔ ɓe ti be, ə lo ndul dɔnangi ti bitɪ kadi ki mitə kɪ lo sɔlo. ⁴⁵ Kadi ur dana, dɔw oo-e al. NGa ningə, kibi ki gangɪ lo ki me kɔy ti lə Luwə gangɪ dana lə naa je joo. ⁴⁶ Ba Jəju un ndune ki taa ə nɔ: «Bai, m-iyə ndilm me jii ti.» Ningə go ta ti kin ɓa kɔɔe tɛɛ. ⁴⁷ Lokɪ ki bo lə asigar je oo nɛ je ki rai nɛ kin be ɓa, ilə tɔji dɔ Luwə ti ə əl ə nɔ: «E ki rɔjeti, dɔw kin e dɔw ki dana.» ⁴⁸ Kosi dije ki əi lo nɛ ti kin, lokɪ ooi nɛ ki ra kin ɓa, tali ɓe je ki kadide ki kində, ndingai rɔde. ⁴⁹ Dije pətɪ ki gəri Jəju, ki dɔne je ki j sie Galile ti, ai say indai kəmde a ooi nɛ je ki isi rai nɛ.

Kilə Jəju ɓe nin ti

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Jq 19.38-42)

⁵⁰ Lo kin ti nɔɔ be ə, dingam kare ki tɔe nə Jisəpi i nɔɔ re. Jisəpi e ki kare dan njé gangɪ ta je ti lə *Jipi je, e dɔw ki maji, e dɔw ki dana, ⁵¹ adi nɛ je ki made je dɔɔi naa ti ə rai kin, e ndigi sɔde dɔ ti al. Jisəpi e dɔw ki Arimate ti, ki e ɓe lə Jipi je. E isi nginə ta kɔbɛ lə Luwə ki kadi a re. ⁵² Jisəpi aw rɔ *Pilati ti, dɔje nin Jəju. ⁵³ Be ə, aw risi nin Jəju dɔ kagi-dəsi ti, re-n nangi, dɔle ki kibi, ɓa aw ile me ɓe nin ti ki rai kadi mbal ti. E ɓe ki dɔw ilə nin ti al ɓəy. ⁵⁴ NDɔe ti kin, e ndɔ ki dije isi ɔsi nja nɛ je naa ti, tɔdɔ lo ti par ə e ndɔ taa kɔɔ. ⁵⁵ Dɔne je ki j ki Jəju Galile ti nu, rai sie, awi naa ti ki Jisəpi. Awi goi ɓe nin ki kadi iləi Jəju ti ka kin, ə ooi kuji kilə ki iləi nine. ⁵⁶ Go ti, tali awi ɓe, indai dɔ yibi kagi ki əti mbi, naa ti, mba kɔy rɔ nin Jəju ti. Ningə ndɔ kɔr kɔɔ, uwəi kə rɔde təkɪ ndu-kun əl-n.

24

Jəju i lo koy ti

(Mt 28.1-8; Mk 16.1-8; Jq 20.1-13)

¹ NDɔ dimasi ki sɪ ɓati ba ɓa, dɔne je awi dɔ ɓadi ti ki yibi kagi ki əti mbi ki indai dɔe dana mba kɔy rɔ nin Jəju ti. ² Lokɪ awi ningə, ingai mbal ki uti ta ɓadi ka kin dɔw ndurgu-e rangi. ³ Lokɪ uri me ɓadi ti ɓa, oi nin ɓabɛ Jəju, al. ⁴ Loe ti nɔɔ be, gəri nɛ ki kadi rai al, ningə yə dingam je joo ki iləi kibi ki ndoy rɔde ti, tɛɛi hoy ki rɔde ti. ⁵ ɓəl tɔl-de, adi iləi dɔde ki nangi, nə dingam je ka kin əli-de əi nɔ: «Ra ban ə isi sangɪ dɔw ki isi kəm dan njé koy je ti ə? ⁶ E goto ne ngata, j taa lo koy ti. Ningə

maji kadi adi mesi ole do ta ti ki el sasi loki e-n Galile ti bay kin.» ⁷ Ə ə na: «Sobi kadi dije a ilai-mi *mi NGon daw ji njé ra majal je ti kadi bai-mi kagi-dasi ti, ba go ti, m-a m-i taa lo koy ti ki ndo ki ko mitə go koym ti.» ⁸ Lo kin ti, mede ole do ta ti ki Jəju al. ⁹ Be ə, loki teli do badi ti, rai əri poy ne je kin njé ndo je ki dəgi gide kare ai ki ndəge je pati adi-de oi. ¹⁰ Njé kor poy ne kin njé kaw kilə je e Mari ki Magidala nim, Jan nim, Mari ki ko Jaki nim, ki ndəgi dāne je ki ai səde. ¹¹ Nə njé kaw kilə je ooi ta kin tə ta ni adi taai ta la dāne je ka kin al. ¹² Lo kin ti nqo, Piyər ə j ki ngodi, aw ilə mbane be nin ti ningə, oo ta kibij je ki dolai nin par ə a nangi. Ne kin ndəji Piyər ngay, loki isi təl ki be.

Jəju ai ki njé ndo je joo do rəbi ti ki kaw Emawusi

(Mk 16.12-13)

¹³ NDəe ti wa ka kin, njé ndo je joo isi awi ngon be ti kare ki bari-e Emawusi, ki a asi kulə mətər dəgi gide kare ki be bo ki Jorijalam. ¹⁴ *Njé ndo je ki joo ka kin, a əli-naa ta do ne je ti ki ra ne kin. ¹⁵ Ningə loki a əli-naa ta, a naji-naa ti ka kin ningə, Jəju tēə uwə sade rəbi. ¹⁶ Nə kəmdə uti dəe ti adi gari-e al. ¹⁷ Ə Jəju dəji-de ə nə: «E ri ə a naji-naa ta ti do rəbi ti be ə?» Ningə teli ai lo ka ti, kəmdə il kiriri. ¹⁸ Ba ki kare dandə ti ki toe nə Kilawopasi əl Jəju ə nə: «Ji ki kari ba par ə j daw ki isi Jorijalam ti ne ki kanji kadi oo ka ne je ki rai ne me ndo je ki ne kin!» ¹⁹ Ə təl dəji-de ə nə: «E ri ə ra ne ə?» Ningə ilai-e ti əi nə: «Nə ki ra ne əji-n do Jəju ki Najarəti ti, ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki aw ki təgi ngay. Aw ki təgi me kilə rane ti nim, me ta kalne ti nim, nq Luwə ti ki nq dije me ti pati. ²⁰ Nə ki bo je ki do njé kijə ne məsi kadi-kare ti, ki njé kun do Jipi je, uwəi-e, ilai-e ji dije ti kadi gangi ta koy dəe ti, ə bəi-e do kagi-dasi ti. ²¹ Je j-o kadi e ə e dəw ki kadi a taa *Isirayəl je ilə-de taa. Ningə me ne je ti kin pati, bone ə e ndo ki ko mitə ki ne je kin rai ne. ²² Nə ne kare, dāne je ki me buti ti laje əli-je ne ki ndəji-je ngay. Tēəi ki sji bati ba awi do badi ti, ²³ nə oi nine al, ba teli rai əli-je təkī malayka je tēəi rəde ti əli-de təkī a ki dāne taa. ²⁴ Ə madije je madi awi do badi ti ba, oi ne je təkī wa ki dāne je əlii. Ningə e wa taa, daw oo-e al.» ²⁵ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Sai dije ki ne gər ləsi goto, ngə sasi kadi adi mesi kalangi ba nje kəl ta ki ta Luwə ti! ²⁶ Sobi kadi Kirisi a ingə ko be taa kadi a ingə-n təba ləne.» ²⁷ Be ə, ər-n-de gin makitibi je pati ki əl ta ki dəe ti, ilə ngire do ndu-kun ti lə *Moji tēə-n do njé kəl ta je ki ta Luwə ti pati.

²⁸ Loki indai do be ki isi awi ti bəsi ba, Jəju ra do kəmdə ti tə ne ki a aw ki kəte be. ²⁹ Ə gangi-e əi nə: «Kadi ur ngata, adi lo dibi, ə nə isi nangi rəjeti.» Be ə, to aw səde lo kiside ti. ³⁰ Loki isi ta ne kuso ti səde, un mapa, ra

oyo Luwə do ti, uwə tətī naa ti, ba təl-n adi-de. ³¹ Lo kin ti ngata ə, kəmdə tēə adi gari-e təkī e Jəju, nə loe ti nqo, Jəju tən jipi adi ooi-e al. ³² Ə teli isi əli-naa əi nə: «Loki isi əl-je ta do rəbi ti, isi ər-n-je gin ne je ki ndangi me makitibi je kin, to tə ne ki e por ə isi o meje ti be.»

³³ Ba loe ti nqo, jii taai, teli ilai dəde kaw Jorijalam gogi. Awi ingəi njé ndo je ki dəgi gide kare ki ndəge je ki gode ti kawī-naa isi. ³⁴ Ə pati əli njé ndo je ki joo ka kin əi nə: «E ta ki rəjeti kadi Bəbe j lo koy ti! Tēə ingə Simo, adi Simo oo-e ki kəmdə!» ³⁵ Lo kin ti, njé ndo je ki joo, ilai rəde əri-de gin ne je ki ingə-de do rəbi ti, ki gər ki gari Jəju lo tətī mapa ti.

Jəju əli rone njé ndo je ləne
(Jə 20.19-23)

³⁶ Loki isi əli-naa ta ba bay ningə, Jəju wa tēə hoy dandə ti, əl-de ə nə: «Lapiya e sasi.»

³⁷ Lo kin ti, bəl təl-de, ndilde tēə. Gai kadi e ndil ə ooi-e. ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban ə ndilsil goto je, mesi təsi je be ə? ³⁹ Igoi jim je, ki njam je kin oi, e mi wa. NDil aw ki dāne je, ki singane je təkī oi-mi kin al.» ⁴⁰ Lo kin ti, təji-de jime je, ki njane je adi-de ooi. ⁴¹ Rənal dum do njé ndo je, e ne ki əti-de bəl ki dum, adi lo kadi ooi tə e ne ki rəjeti ngə. Ə Jəju dəji-de ə nə: «Awi ki ngon ne kuso ne a?» ⁴² Ba adi-e ngon dam kanji ki ndaw. ⁴³ Ə Jəju taa, uso ta kəmdə ti.

⁴⁴ Ningə go ti, əl-de ə nə: «Ta je ki ndo ki m-əl sasi loki mi-n sasi bay ə to kin: NDə ki m-əl sasi təkī, ne je pati ki ndangi me ndu-kun ti lə *Moji je, ki me ta ti lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki me pa kosi je ti kin, sobi kadi a tōli tade be.» ⁴⁵ Lo kin ti nga ə, Jəju adi-de ku dəde, kadi gari me makitibi lə Luwə. ⁴⁶ Ningə əl-de ə nə: «E ta ki ndangi kate, təkī mi Kirisi m-a m-ingə ko, dije a tōli-mi, ba go ti, m-a m-i taa dan njé koy je ti ki ndo ki ko mitə la ndo koym^ə. ⁴⁷ Dije a ilai mbə ki tōm, ilə ngire Jorijalam ti, bitī ki rə gin dije ti pati, kadi dije iyəi go rəbi ne rade je ki majal ko, kadi Luwə iyə-n go majal je lade ko tə. ⁴⁸ Ningə səi ə səi njé ma naji kin. ⁴⁹ Ki əji dōm, m-a m-ilə ki ne ki Bai un mindine do ti kadi n-a n-adi sasi kin. Ningə a isi be bo ti ne bitī kadi təgi ki j dərə ti kin re dasi ti bay taa.»

Jəju aw dərə ti
(Mk 16.19-20; Knjk 1.9-14)

⁵⁰ Go ti, Jəju aw ki njé ndo je ləne bəsi kadi be ti ki Bətāni, ba əy jine ki taa, njangi dəde. ⁵¹ Loki njangi dəde ningə, iyə-de ə ər rone ko rəde ti, ba uni-e awi sie dərə ti. ⁵² Lo kin ti nqo, njé ndo je əsi makəsīde nangi nqə ti, ba teli gogi Jorijalam ti ki rənal ngay. ⁵³ Dəkagilo je pati, əi gin kəy ti lə Luwə, ilai təji do Luwə ti.

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi

Ta ki do Poy ta ti ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi e ki kare dan Poy ta je ti ki Maji ki so (Matiye, Marki, Luki ki Ja). NGA ningə ta je ki aw naa ti ki njé ki mitə e ngay al. Ta je ki aw naa ti səde, e ta ki do koy Jəju Kirisi ti ki kaw ki ta təl ta makitibi ti kin par. Ne je madi ki Ja əl tae, made je əli al, tə ta lə taa-naa ki Kana ti (2.1-12), ki ta lə Nikodəm ki aw ingə Jəju (3.1-21), ki ta lə dəne ki Samari ti əi ki Jəju (4.1-12), ki ta lə dingəm ki rəe oy njururu ki Jəju aje (5.1-18), taa ta lə dəw ki kəme tə lo koje ti nu ə Jəju adi kəme oo lo (9.1-41) je kin. Ne ki rə Jəju ti ki Ja a do ti ngay, e ne ndo je lie ki ndo dije.

Me ta ti ki Ja ilə-n ngirə makitibi ləne kin (1.1-18), toji Jəju kadi e Ta lə Luwə. Ta ki təl rone dəw ti, re dan dije ti ki dənangi ti ne. Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi kin asi kadi dəw gangi kəy kəme asi joo:

Kəy kəme ki dəsay (1.19-12.50) əl ta ki do naji ki ma ti ki dije ki dangi dangi (Ja Batisi, Andire, Pilipi ki Natanisəl) mai do Jəju ti, nə nə ma ki go lo kooe ti ləne. Taa əl ta do dije ti ki dangi dangi ki Jəju ingə-de nim, ne kəji je ki asi gin siri ki Jəju ra nim tə, ki kadi dije sangi gine gəri maji. Ja təl ta kəy kəm ta ləne ki dəsay kin ki kəsi do ta je ki dangi dangi ki Jəju əl naa ti (12.37-50).

Kəy kəme ki kə joo, əl ta lə Jəju ki tēe ki ta je ki təgide to, ki rai rəde tə ta je ki dəw a əl nginə-n ndone kam be, ki rə njé ndo je ti ləne (13-16). Lo kin ti, Jəju əl ta ki Bawne, ningə me kəl ta ti ki Bawe Luwə, ində do rəne dana kadi ngəm-n koy ki a re dəe ti, 6a dəji Bawne kadi ində kəme go njé kun gone ti ki n-a n-iyə-de tone ti kin maji (17). Ta lə Ja təl osi go ndəgi Poy ta je ti ki Maji ki mitə, loki əl-n ta kuwə ki uwəi Jəju, ki gangi ki gangi ta koy dəe ti, 6əi-e kagi-dəsi ti, ningə go ti tēe dan njé koy je ti kin (18-20). NDə ra nay Paki ti, Jəju tēe ingə Mari ki Magidala nim, ingə njé ndo je ləne nim. Taa go ti, təl tēe ingə-de kingə ki rangi 6ay mbata lə Tomasi ki made je əli-e ta lə Jəju ki tēe lo koy ti ə naji kin kadi tə e ka oo-e tə. To ta ne ki Ja əl gin ne ki ndangi-n Poy Ta ki Maji kin (20.30-31), təl-n ta makitibi ləne ngata be, 6ay taa təl re do tēe ti ki Jəju tēe ingə njé ndo je siri ta ba ti kin.

Gin ne ki Ja ndangi-n Poy Ta ki Maji kin (20.30-31) ə ilə jine do ti kin ə a ra kadi dəw ki tidə makitibi kin 6a, a gar ay njay təkə Jəju e darə Kirisi wa ki Luwə mbəte ki səbi kadi a re ka kin nim, e Ngon lə Luwə nim. E lo kin ti ə dəw ki ra a ingə-n kaji təkə Jəju wa əl-n ə

nə: «Mi rəbi, mi ta ki rəjeti, mi kisi ki do taa...» (14.6).

Jəju e ta ki i rə Luwə ti

¹ Lo kilə ngirə ne je ti pəti, dəw ki e ta e nqo ngata,

Dəw ki e ta e naa ti ki Luwə,

Dəw ki e ta e Luwə.

² Lo kilə ngirə ne ti, dəw ki e ta e naa ti ki Luwə.

³ E ə Luwə un-e ra-n ne je pəti.

Ne ki Luwə ra-e ki kanje e goto^o.

⁴ Dəw ki e ta ka kin ə e nje kadi dije isi ki dəde taa.

Ningə kisi ki do taa ki i rəe ti kin ə e kunjji do dije ti ki dənangi ti ne.

⁵ Kunji unji do til ti,

Nə til uwə kunjji ka kin ki rəne ti al.

⁶ Luwə ilə dəw kare ki təe nə Ja ade re.

⁷ Re tə nje ma naji kadi ma naji lə kunjji,

Kadi dije pəti adi mede kunjji ki takule.

⁸ Ja e kunjji al, nə e nje ma naji lə kunjji.

⁹ Dəw ki e ta kin e ə e kunjji ki rəjeti.

Kunji ki rəjeti ki re dənangi ti ne,

Unji do dije ti pəti.

¹⁰ Dəw ki e ta e dənangi ti ne.

Ningə e ə Luwə un-e ra-n dije ki dənangi ti ne,

Nə dije ki dənangi ti ne gəri-e al.

¹¹ Dəw ki e ta kin re dan dije ti lie,

Nə dije lie uwəi-e ki rəde ti al.

¹² NGA ningə, njé ki uwəi-e ki rəde ti,

Adi e njé ki adi-e mede, adi-de ta rəbi kadi tali ngan lə Luwə.

¹³ Təli ngan lə Luwə, ki go koji ti ki məsi təkə dije isi ojii-naa kin al nim,

Ki go ndigi ti lə dəw al nim, nə e Luwə wa ə ra adi tali ngane je.

¹⁴ Dəw ki e ta, təl darə dəw ki rəjeti,

Uwə lo kisi danje ti.

Me-maji, ki ne ki rəjeti rosi mee.

Je j-o təba lie. E təba ki Ngon ki kare ba ingə ki rə Bawne ti.

¹⁵ Ja un ndune ki taa, ma-n naji lie ə nə:

«E ə e dəw ki m-əl ta lie kəte m-əl m-ə nə:

“Dəw ki re gom ti, e ki bo dəm ti,

Tadə e isi ki dəne taa kate nqəm ti.”

¹⁶ «Je pəti, j-ingə ne maji ki i rəe ti, ki go me-maji ti lie.

Adi-je maji-kur ki əsi go naa go naa.

¹⁷ Luwə adi-je ndu-kun ki go rəbi lə Moji^o,

Nə me-maji ki ne ki rəjeti rəi ki go rəbi lə Jəju Kirisi.

¹⁸ Dəw ki oo Luwə goto, nə Ngon ki kare ba, Ki e Luwə ə isi kadi Bawne ti, ə ra adi ji gər-e.»

Ta ki Ja Batisi əl do rəne ti

(Mt 3.1-12; Mk 1.2-8; Lk 3.15-17)

¹⁹ Loki *Jipi je ki Jorijaləm ti iləi njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé je ki gin koji ti lə *Ləbi ki rə Ja ti dəji-e ə nə: «I nə ə?» ²⁰ Ba, Ja əl-de wangi ki taga, ki kanji yəti ta ə nə: «Mi Kirisi

al.»²¹ Njé ki ilai-de ka kin tæi dæji-e æi næ: «NGa i na dana? I nje kæl ta ki ta Luwæ ti Eli a?» ð Jæ ilæ-de ti æ næ: «Jagi, mi Eli al.» Tæi dæji-e bæy æi næ: «I Nje kæl ta ki ta Luwæ ti ki j-isi ji ngæm-e a?» Jæ æ næ: «Jagi, mi Nje kæl ta ki ta Luwæ ti al.»²² Lo kin ti noq, æi-e æi næ: «NGa i na dana bangi wa æl-je adi j-o, tado sæbi kadi j-a ji tal ki ta madi kadi j-aw-n ki ræ njé je ti ki ilai-je. Ta ri æ æl dæ ræi ti i wa æ?»²³ Noq be ngata æ Jæ ilæ-de ti æ næ:

«Mi æ mi dæw ki ndue 6a dilæ lo ti æ næ:

“Irai go ræbi læ Bæbe adi a njururu!”^{*}

Tæki nje kæl ta ki ta Luwæ ti Ejay æl-n.»

²⁴ Njé ki ilai-de ka kin æi *Parisi je. ²⁵ ð tæi dæji Jæ Batisi bæy æi næ: «A kin æ re i Kirisi al nim, i Eli al nim, taa i Nje kæl ta ki ta Luwæ ti ki j-isi ji ngæm-e kin al nim to æ, ra ban æ isi ira dije batæm æ?»²⁶ ð Jæ æl-de æ næ: «Mi m-ra dije batæm me man ti, næ dæw madi e mbæsi ti noq ki igæri-e al.»²⁷ E re gom ti, næ kilæ sa ki njæe ti ka mi m-asi kadi m-tuti al.»²⁸ Ne je kin pæti rai ne Bætani ti, dam ba Jurde ti, ki Jæ ra dije batæm ti.

Ta ki Jæ Batisi æl dæ Jæu ti

²⁹ Lo ti dæ ti, Jæ oo Jæu ki isi re ki ræe ti ningæ æl æ næ: «Oi *NGon dægi bati læ Luwæ ki nje kær majal læ dije ki dængangi ti ne kæ.»³⁰ E æ dæw ki m-al ta lie kæte m-æ m-æ næ: “Dæw ki re gom ti, e ki bo dæm ti, tado e isi ki dæne taa kæte nom ti.”³¹ Mi ki dæm m-gær-e kæte al, næ m-re m-ra dije batæm me man ti mba kadi m-adi *Isirayæl je gæri-e-n.»³² Jæ ma naji æ næ: «M-o NDil Luwæ i taa, risi tæ dæ dum be re isi dæe ti.»³³ Mi m-gær-e al, næ Luwæ ki ilæ-m m-re m-ra dije batæm me man ti æ æl-m æ næ: “Dæw ki a o NDil i taa risi re isi dæe ti kin æ, a ra dije batæm me NDil ti.”³⁴ Ningæ mi, m-o ne kin ki kæm, adi m-ma naje takæ dæw kin e NGon Luwæ.»³⁵ Lo ti ki go ti, Jæ tæl re loe ti ka kin bæy, æi ki njé ndo je læne joo.³⁶ Be æ, loki Jæu isi dæ, adi kæme e ki dæe ti oo-e-n, ningæ æl æ næ: «Oi NGon dægi bati læ Luwæ.»³⁷ Loki njé ndo je læ Jæ ooi dæ ta kin ningæ, uni go Jæu.³⁸ Loki Jæu ilæ ræti ningæ, oo-de kadi isi uni goe, æ dæji-de æ næ: «ð ri æ isi sangi æ?» ð æi je ilæi-e ti æi næ: «Rabi, lo ki isi ti e ra be æ?» («Rabi» kær me næ: Nje ndo dije)³⁹ Jæu æl-de æ næ: «Irai, æ a oi.» Be æ, awi, ooi loki Jæu isi ti. Ba isi, tæi ta ndæ læde ræe ti noq. Dæ kadi, e kadi ki sæ ki lo solæ.

⁴⁰ Andire ki ngokø Simo Piyær e dæw kare dan dije ti ki joo ki ooi ta ta Jæ ti æ uni go Jæu.⁴¹ Dæw ki dæsay ki Andire inge, e ngokøe Simo. ð æl-e æ næ: «J-ingæ Mæsi.» («Mæsi» kær me næ «Kirisi, ki e dæw ki Luwæ mbæte.»)⁴² Ba, aw ki Simo ræ Jæu ti. ð Jæu go Simo ba ningæ æl Simo æ næ: «I Simo, ki ngon læ Jonasi. A bari-ni Sæpasi», («Sæpasi», kær me næ «Piyær».)

Pilipi æi ki Nataniyæl

⁴³ Lo ti ki go ti, Jæu un ndune kadi n-aw dængangi Galile ti. Dæ ræbi ti, ingæ Pilipi, ningæ æl-e æ næ: «Un gom.»⁴⁴ Pilipi e dæw ki Bætisayda ti, ki e 6e læ Andire æi ki Piyær.⁴⁵ Go ti, Pilipi aw ingæ Nataniyæl, ningæ æl-e æ næ: «J-ingæ dæw ki *Moji æl ta lie me ndu-kun ti, taa njé kæl ta je ki ta Luwæ ti ka æli ta lie to ka kin. E Jæu ki ngon læ Jisæpi ki Najaræti ti.»⁴⁶ ð Nataniyæl æl-e æ næ: «Be ki Najaræti ti kam kadi ne ki maji a tæe ti to ma?» ð Pilipi æl-e æ næ: «Ire o.»⁴⁷ Loki Jæu oo Nataniyæl isi re ki ræe ti, æl ta dæe ti æ næ: «Oi *Isirayæl ki rojeti, ki dæw asi kingæ ne ki majal ræe ti al.»⁴⁸ Lo kin ti noq, Nataniyæl dæji Jæu æ næ: «Ira ban æ igær-m æ?» ð Jæu æl-e æ næ: «Kæte bæy taa kadi Pilipi bær-i, loki isi gin kagi mbay-kote ti kin m-o-i.»⁴⁹ NGata æ Nataniyæl æl Jæu æ næ: «Nje ndo dije, i NGon læ Luwæ, i ngar læ Isirayæl je.»⁵⁰ Jæu ile ti æ næ: «MBata kæl ki m-æli m-æ næ m-o-i gin kagi mbay-kote ti kin æ adi-m me, næ a o ne je ki æti 6æl itæ e kin bæy.»⁵¹ Taa Jæu tæl ilæ dæ ta ti kin bæy æ næ: «Tæki ræjeti, m-æ sæsi, a oi dæw tæe tane, ningæ malayka je læ Luwæ a awi ki taa je, tæi ki nangi je dæm ti mi *NGon dæw.»

2

Jæu ra man adi tæl kasi lo taa-naa ti ki Kana

¹ NDæ joo go ti, taa-naa to Kana ti ki Galile. Kæ Jæu e loe ti noq, ² ningæ 6ari Jæu æi ki njé ndo je læne loe ti to. ³ Dæ gangi lo madi 6a, kasi goto. ð kæ Jæu æl-e æ næ: «Dije æyi-naa kasi tigæ.»⁴ Næ Jæu ile ti æ næ: «E ri æ ige rom ti æ dæne? Dæ kadi læm asi æl bæy.»⁵ Ba kœe æl njé læbi ne je æ næ: «Ne ri ki æl sæsi æ irai.»⁶ NGa ningæ gum je mehe ki kibæ ki mbal isi noq, tæ gum je ki *Jipi je isi ædi man ki mee ti ndogi ræde ki go kuji ne ra je ti læde kadi tæ awi ki ta dæde al, ta kæm Luwæ ti. Gum je ka kin, ki kare mee a asi mbul joo je mitæ je kare.⁷ Jæu æl njé ra kilæ je æ næ: «Uti man me gum je ti kin adi rosi,» ningæ uti man me ti adi rosi bututu.⁸ Ba Jæu æl-de æ næ: «Ðdi ngata, æ awii adi nje kindæ kæmne go ne kuso je ti,» 6a ædi awii ædi-e. ⁹ Nje kindæ kæmne go ne kuso ti ædi man ki tæl kasi ka kin tane ti. Gær lo ki kasi kin tæe ti al, næ njé ra kilæ je ki ædi kasi kin gæri maji. Nje kindæ kæmne go ne kuso ti bær nje taa dæne¹⁰ æl-e æ næ: «Dije æi njé kadi kasi ki næl dije æyi-naa kæte, ædi loki dije æyi-naa ædi rade bæy taa tæli dæ e ki næl al ti, nga i ra ban æ ingæm kasi ki næl ædi isi biti dæ kadi ki ne kin æ?»¹¹ E kin æ e ne kœji læ Jæu ki dæ kæte ki ra Kana ti, dængangi Galile ti. Ra oji-n tægine, ningæ njé ndo je lie ædi-e mede.¹² Go ne je ti kin, Jæu aw Kapærnayim ti, æi ki kone je, ki ngakone je, ki njé ndo je læne; æi kæ æi isi Kapærnayim ti ndæ ngay al.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə
(Mt 21.12-17; Mk 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³NDə ra nay Paki lə *Jipi je e basi ə Jəju aw Jorijaləm ti*. ¹⁴Jorijaləm ti, Jəju ingə njé gati mangi je, njé gati bati je, ki njé gati ki də dum je nati kəy ti lə Luwə, taa njé mbəl la je ka isi mbəl la je ləde nōo tə. ¹⁵Lo kin ti, Jəju ra ndəy kulə, tuwə-n-de pəti nati kəy ti lə Luwə kə, naa ti ki mangi je, ki bati je, taa njé mbəl la je ka, sane la je ləde kə, tində tabilə je ləde tilə tə. ¹⁶Ningə əl njé gati də je ə nə: «Ųyi nē je kin pəti kə lo kin ti rangi, ningə kadi irai me kəy lə Bai tə lo gati lasi al.» ¹⁷Lo kin ti, me njé ndo je ole də ta ti ki ndangi me makitibi ti əi nə: «Ta lə kəy ləi uwə mem kuwə ki a təl-m.»* ¹⁸Nə Jipi je uni ta əli-e əi nə: «Nə kəji ri ə a toji kadi ji gər-n təkə aw ki tōgi kadi ira-n nē je ki ira kin ə?» ¹⁹Ə Jəju əl-de ə nə: «Itəi kəy lə Luwə kam, ə me ndo ti ki mitə, m-a m-təl m-ində taa gogi.» ²⁰Ə Jipi je əli-e əi nə: «Ji ra 6əl kuti sə gide mehe 6ə ji ra kəy lə Luwə kam oy, ningə j a təl ində rangi me ndo ti ki mitə a?» ²¹Kəy ki Jəju əl tae kin e darəe. ²²NGa ningə, ndo ki Jəju jii-n taa dan njé koy je ti kin, me njé ndo je ole də ta təkə ndo ki əl ta kin, 6a adi mede ta lə Luwə ki ndangi nim, adi mede ta ki Jəju əl ka kin nim.

Jəju gər nē je pəti ki me dəw ti

²³Loki Jəju e-n Jorijaləm ti, dəkagilo ra nay paki ti, dije ngay adi-e mede, loki oi nē kəji je ki ra adi ooi ki kəmde. ²⁴Nə Jəju ə, taa mede al, tado gər-de pəti maji ngay, ²⁵taa aw ki ndoo kadi dəw ma naji də dəw ti ade al tə, tado e wa gər nē je pəti ki to me dəw ti.

3

Jəju əl ki Nikodəm

¹Me buti ti lə *Parisi je, dingəm kare e nōo, təe nə Nikodəm. E ki kare dan ki boy je ti lə *Jipi je. ²Dingəm kin re rə Jəju ti kondə əl-e ə nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi Luwə iləl kadi ire indo-je nē, tado dəw ki asi kadi ra nē je ki əti 6əl təkə isi ira-n kin be ki kanji kadi Luwə e sie goto.» ³Jəju əl-e ə nə: «Təkə rəjeti, adi m-əli, dəw ki asi kadi a oo kəbe lə Luwə ki kanji kadi oji-e kəji ki sigi goto.» ⁴Lo kin ti, Nikodəm dəji Jəju ə nə: «Dəw a ra ban be ə a təli oji-e kəji ki sigi, loki tōgi ngata kin ə? A asi kadi təl aw me kone ti gogi 6əy kadi oji-e ki kə joo a?» ⁵Jəju ile ti ə nə: «Təkə rəjeti, adi m-əli, dəw ki asi kadi a ur kəbe ti lə Luwə ki kanji kadi oji-e me man ti, ki me NDil ti goto. ⁶Darə dəw ki koo ki kəm, e ki kəji me məsə ti, ningə darə ki ndil, e NDil Luwə ə oje tə. ⁷Ta ki m-əli m-ə nə: “Səbi kadi oji səsə kəji ki sigi” kin, adi əti 6əl al. ⁸Tado nəl ilə lo ti ki me ndigi, ningə j o kae ki isi 6a, nə igər lo ki j ti əl nim, igər lo ki isi aw ti əl nim tə. Be ə, dəw ki NDil oje ka e be tə.» ⁹Lo kin ti,

Nikodəm dəji Jəju ə nə: «Nə kin a ra nē ki go rəbi ki ban ə?» ¹⁰Ə Jəju əl-e ə nə: «I ki j i nje ndo dije ndu-kun ki dije gəri dəi *Isirayəl ti ka igər nē je kin al 6əy a?» ¹¹Təkə rəjeti, adi m-əli, j-əl ta də nē ti ki ji gər, taa ji ma naji də nē ti ki j-o ki kəmde tə, nə səi, indigi naji ki ma ləje al. ¹²Loki m-əl səsə ta də nē je ti ki dənangi ti ne ə adi-mi mesi al, ə ra ban be a adi-mi mesi də nē je ti ki dərə ti ki m-a m-əl səsə tae ə? ¹³Dəw ki aw dərə ti goto. Re e dəw ə, e mi *NGon dəw ki karm ba par ə m-i dərə ti m-re dənangi ti. ¹⁴Ningə təkə *Moji ilə-n li ki rai-e ki ningə-kasi ta kagi ti dilə lo ti ka kin ə*, səbi kadi 6əi-mi mi NGon dəw taa də kagi-dəsə ti tə. ¹⁵MBa kadi dəw ki adi-m mene 6a, dəwe isi ki done taa biti ki nō ti. ¹⁶Tado Luwə ndigi dije ki dənangi ti ne ngay, ə adi-de NGone ki kəji kare be, mba kadi dəw ki ade mene 6a, kadi dəwe kin tuji kə al, nə kadi isi ki done taa biti ki nōne ti. ¹⁷Nə ki kadi dəw gər, Luwə ilə NGonne dənangi ti mba kadi gangi-n ta də dije ti ki dənangi ti al, nə əli sie mba kadi əji-de. ¹⁸Dəw ki adi mene NGon Luwə, Luwə a gangi ta dəe ti al, nə dəw ki ade mene al, dəwe kin Luwə gangi ta dəe ti ngata. Tado mbati kadi mene NGon Luwə ki kare ba kin. ¹⁹Go rəbi ki ta ki gangi re-n ə to kin: Kunji re dənangi ti, nə dije ki dənangi ti ndigi til yo ə mbati kunji, mbata kilə rade je e ki majal. ²⁰Dije pəti ki əi njə ra majal, mbati kunji, awi ki rəe ti al. Ningə ki rəjeti, 6əli kaw rə kunji ti, nə tə kunji toji nē rade je ki majal ki taga. ²¹Nə dije ki njé təl rəde go ndu Luwə ti, əi rəi ki rə kunji ti, mba kadi kunji toji kilə rade je ki taga wangi. Əi kilə je ki rai-de ki go ndu Luwə ti.»

Jə Batisi əi ki Jəju

²²Go nē je ti kin, Jəju əi ki njé ndo je ləne əti awi dənangi Jude ti. Isi ti səde nōo ba, ran dije batəm. ²³Jə ka a ra dije batəm Enō ti, ki e basi kadi Salim ti nōo tə. Tado e lo ki man e ti ngay. Ningə dije rəi ki rəe ti adi rade batəm. ²⁴Dəkagiloe ti kin, uwəi Jə dangay ti al 6əy.

²⁵Be ə, njé ndo je lə Jə ki nā je, naji-naa ta ti ki Jipi kare be, də togə rə mba kadi Luwə ər-n ta də dəw ti kə. ²⁶Go ti, awi ingə Jə əli əi nə: «Baje, dəw ki ndo ki ai sie dam ba Jurde ti ki kare, ki ndo ki ima naji lie ka kin, e ka a ra dije batəm tə, adi dije pəti awi ki rəe ti.» ²⁷Ə Jə ilə-de ti ə nə: «Dəw ki asi kadi ingə nē madi ki rangi ki done də e ti ki Luwə wa ade kin goto. ²⁸Səi je wa ka asi kadi imai naji ləm də ta ti ki m-əl m-ə nə: “Mi, mi Kirisi al, nə mi dəw ki iləi-mi kadi m-re kəte nōe ti.” ²⁹Kadi igəri təkə, dəw ki nje taa dənə ə e ngaw dənə, ningə ki oji də basa madi ngaw dənə, e, e kadi basa madine ti kadi oo ta lie, ə loki basa made al ta ə osi mbie ti 6a, rəe nal-e ngay də ti. NGa ningə, e kin ə e rənəl ləm, ningə e rənəl ki tae asi-naa bərəe. ³⁰Səbi kadi tōfa

lie aw ki dō made ti dō made ti, ə kadi mi, m-təl ki gogi gogi.

Dəw ki i dōra ti

³¹ «Dəw ki i dōra ti e dō ne je ti pəti, ningə dəw ki dōnangi ti ne e ne ki dōnangi ti, adi əl ta dō ne je ti ki dōnangi ti ne par. Nə dəw ki i dōra ti e dō ne je ti pəti. ³² Ma naji dō ne je ti ki oo ki kəmne je ki mbine je. Nə dəw ki ndigi naji ki ma lie goto. ³³ Dəw ki ndigi naji ki ma lie 6a, dəwe tōji kadi Luwə əl ta ki rōjeti. ³⁴ Təki rōjeti, dəw ki Luwə ile, əl ta je ki ta Luwə ti, tado Luwə rose ki NDilne. ³⁵ Baw NGon ndigi NGon, adi iyə ne je pəti me jie ti. ³⁶ Dəw ki adi mene NGon, a isi ki dōne taa biti ki nōne ti, nə dəw ki təl rōne go ndu ti lə NGon al, kisi ki dō taa lie goto, wongi lə Luwə a e dōe ti.»

4

Jəju əi ki dāne ki Samari ti

¹ Dije əli adi *Parisi je ooi tək i Jəju əi njé ndo je gone ti itə Jə, taa rade batəm ite tō. ² NGA ningə tək i rōjeti 6a, Jəju wa ra dije batəm al, nə e njé ndo je lie. ³ Ə loki Jəju oo kadi Parisi je ooi ta kin be 6a, iyə dōnangi Jude ə təl aw Galile ti. ⁴ NGA ningə kadi aw Galile ti, səbi kadi a ində dōnangi ki *Samari ti gangi. ⁵ E be ə aw tēg be bo ti ki bari-e Sisar ki e say al ki lo ndər ki ndo ki *Jakobi adi ngonne Jisəpi*. ⁶ E loe ti wa kin ə bilə man lə Jakobi to ti. Ə Jəju njiyə o 6a, təl isi nangi ta man ti ka kin. E dō kadi ti ki kaw ki jam dō be ti be.

⁷ Lo kin ti nōg, dāne ki Samari ti kare re kadi ədi man ə Jəju əl-e ə nə: «Adi-m man m-ay.» ⁸ *NJé ndo je lie 6a awi me be ti kadi ndogi ne kuso. ⁹ Nə dāne ki Samari ti ka kin əl Jəju ə nə: «E ta kin ban ə? I Jipi tō, ra ban be ə a daji-m mi ki mi dāne ki Samari ti man kadi ay ə?». Dāne əl be mbata *Jipi je gei kadi n-əi ki Samari je n-indəi rōde naa ti dō ne madi ti kare al. ¹⁰ Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re kəte igər kadi-kare lə Luwə nim, dəw ki nje daji man kay kin nim ə, re i ə re a daje kadi adi man kaji kadi ay.» ¹¹ Dāne əl-e ə nə: «Bəbe! Aw ki ne kodi man al tō, taa bilə man əbi tō, nga a ra ban be ə a ingə man kaji kin ə? ¹² I o rōi kadi itə bawje Jakobi ki adi-je man kin nim taa e wa əi ki nganne je ayi-naa ki da je ləne nim kin ə?». ¹³ Jəju ile ti ə nə: «Dəw ki ay man ki j-a-n ne kin, kində a ra-e 6əy; ¹⁴ nə dəw ki a ay man ki m-a m-ade kin, kində a ra-e gogi al ratata. Man ki m-a m-ade kin yo ə a təl ta be man ki man kaji a tēg ti.» ¹⁵ Dāne əl ə nə: «Bəbe, adi-m man ki a əl tae kin kadi kində ra-m gogi al, taa kadi m-təl m-re-n ne be gogi m-ədi man al ngata tō.» ¹⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw, iḃar ngawi ə itəl ire ne.» ¹⁷ Ba dāne əl Jəju ə nə: «Dəw oo ngawm al.» Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ta ləi e ki rōjeti kadi əl ə nə dəw oo ngawi al, ¹⁸ tado itaa dingəm je mi,

nə e ki isi sie 6asine kin e ngawi al. Lo kin ti e ta ki rōjeti ə əl.» ¹⁹ Nōg be ngata ə dāne əl ə nə: «Bəbe, m-gər kadi i nje kəl ta ki ta Luwə ti. ²⁰ Bawje je əsi məkəsise nangi nō Luwə ti dō mbal ti kin, ningə səi əli əi nə lo kəsi məkəsi nangi nō Luwə ti e Jorijaləm.» ²¹ Jəju əl-e ə nə: «Dāne, itaa mem. Dəkagilo re ki kadi a əsi məkəsisi nangi nō Bawje Luwə ti dō mbal ti kam al nim, Jorijaləm ti al nim. ²² Səi dije ki Samari ti, əsi məkəsisi nangi nō Luwə ti ki igəri-e al, nə je, j-əsi məkəsije nangi nō Luwə ti ki j-ə gər-e, tado kaji i rōje ti je Jipi je. ²³ NGA ningə ndo re, 6a e ndo ki kadi njé kəsi məkəsi ki rōjeti nangi nō Luwə ti a əsi məkəsise nangi nō Bawje Luwə ti me NDil ti ki me ne ra ti ki rōjeti. Əi je kin ə əi njé kəsi məkəsi ki rōjeti nangi nō Luwə ti ki Bawje isi sangi-de. ²⁴ Luwə e NDil, ningə kadi nangi kəsi məkəsise nangi nōe ti əsi me NDil ti ki me ne ra ti ki rōjeti.» ²⁵ Ə dāne əl-e ə nə: «M-gər kadi Dəw ki mbəti lə Luwə ki bari-e Kirisi kin a re. Ningə ndo ki a re 6a, a r-je me ne je pəti.» ²⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «E darəm mi wa ə m-a m-əli ta am.»

²⁷ Lo kin ti nōg be, njé ndo je lə Jəju tēgi nōg rəi, ningə ndo-je ngay kadi ooi Jəju a əl ta ki dāne dəw, nə dəw ki kadi əl-e ə nə: «E ri ə ige jie ti ə?» Ə se «mba ri ə əl-e ta ə?» goto. ²⁸ Dāne iyə gum man ləne nōg be, ə ay aw me be bo ti əl ə dije ə nə: ²⁹ «Irai oi dəw ki əl-m ne je pəti ki m-ra kin. A e Kirisi al biti a?» ³⁰ Ba dije tēgi me be bo ti ki taga awi ki rō Jəju ti. ³¹ Loki dāne əti aw kin ə njé ndo je əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, uso ne!» ³² Nə Jəju əl-de ə nə: «Mi m-aw ki ne kuso ki kadi m-uso ki e ne kuso ki igari al.» ³³ Dō ta ti kin njé ndo je daji-naa ta dande ti əi nə: «Dəw madi ade ne uso ma?» ³⁴ Ə Jəju əl-de ə nə: «Nje kuso ləm e ra go ndigi ti lə Nje kilə-m, ki təl ta kilə lie. ³⁵ Səi əli mesi ti əi nə: “Nay sō 6əy ə ko a asi tati,” nə mi m-a m-əl əsi m-ə nə: uni kəmsi ki taa igoi ndər oi; ko tati asi kija ngata! ³⁶ Ki j-a ne kin, dəw ki nje tati ko ingə ne kigə go ji ləne ningə kaw kandi ne ki dō-naa ti mba kisi ki dō taa ki biti ki nō ti kadi tə dəw ki nje dibi ne nim nje tate nim rai rōnəl naa ti. ³⁷ Tado kuji ta ki ə nə: “Dəw kare dibi ə e ki nungi tati” kin e ki rōjeti. ³⁸ M-ilə səsi m-adi awi tati ko me ndər ti ki səi je irai kilə al. Njé ki rangi ingəi kōe, ningə səi irai tati kandi kilə ləde.» ³⁹ Dije ki dōnangi Samari ti pəti ki me be bo ti kin adi mede Jəju dō naji ki ma ti ki dāne ma dōe ti ə nə: «Əl-m ne je pəti ki m-ra.» ⁴⁰ NGA ningə loki rəi tēgi rəe ti, daji-e kadi isi səde, ə Jəju isi səde ndo joo. ⁴¹ Ki takul ta ki tae ti, dije ki njé kade mede əi ngay wa 6əy; ⁴² ningə əli dāne əi nə: «E ki mbata ta je ki əl-je wa kin par 6a j-ade-n me je al, nə je wa j-o ta ki tae ti ki mbije, ningə ji gər kadi e nje kaji dije tək i rōjeti.»

Nə kaji ki kō joo ki me be ti ki Kana

* 4:5 Kilə ngira ne je 33.19; Jokuwe 24.32

⁴³ NDō joo go ti, Jəju ətī nōō təl aw dənangi Galile ti gogi. ⁴⁴ Ningə e wa ma naji ə nā: «Dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ingə kōsi-gon me 6e koji-ne ti goto.» ⁴⁵ Nə loki re tēē Galile ti, dije ki dənangi Galile ti uwai-e ki rōde ti maji ngay, tado əi je wa ka awi lo ra nay ti ki Jorijaləm to adi ooi ne je pəti ki Jəju ra lo ra nay ti ki kəmde.

⁴⁶ Jəju təl re Kana ki Galile ti ki ndō ki ra man adi təl kasi ti. Ningə dingəm kare ki e dəw ki bo lə asigar je ki isi ra kilə ki ngar, ə rō ngone ki dingəm to-e Kapərnayim ti e nōō. ⁴⁷ Lōki dingəm ka kin oo kadi Jəju i Jude ti re dənangi Galile ti, re inge, nō ki dōe ti kadi aw Kapərnayim ti aji ngonne ki to ta koy ti kin. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nā: «Kin ə re oi ne kōji je, ki ne je ki əti 6əl ki kəmsi al ə a asi kadi a adi mesi al ratata.» ⁴⁹ Dəw ki bo ki nje ra kilə ki ngar ka kin əl Jəju ə nā: «Ba6e, təkī ngonm oy əl 6əy kin ire 6e ləm.» ⁵⁰ Nə Jəju əl-e ə nā: «Aw, ngoni aji ngata.» Ba dingəm taa me Jəju dō ta ti ki əl, adi 6si dō rəbi ti aw. ⁵¹ Ə lōki e dō rəbi ti isi təl, 6əə je lie awi tilai kəme əli-e əi nā: «NGoni aji!» ⁵² Ningə dəji-de se kadi ki ban ə rō ngon to-n soti wa? Ba əli-e əi nā: «E tagine ki kadi ki dōgi gide mitə ə rōe ki tingə ngay kəte ka kin təl səl.» ⁵³ Lo kin ti, baw ngon oo kadi e dō kadi ti wa ki Jəju əl-e-n ə nā: «NGoni aji ngata» kin. Loe ti nōō, dingəm adi mene Jəju, naa ti ki dije ki me kəy ti lie ba pəti. ⁵⁴ E kin ə e ne kōji ki kō joo ki Jəju ra loki təl-n Jude ti re Galile ti.

5

Jəju aji dingəm ki rōe oy njururu

¹ Go ne je ti kin, *Jipi je rai nay lade adi Jəju aw Jorijaləm ti. ² NGA ningə Jorijaləm ti, lo ndogi man ki 6ari-e ki ta ebira nə Bətisata to nōō, 6asi kadi ta rəbi ndogi bər ti ki dije isi awii ki ne kul je me 6e bo ti. Pal je əi mi ta lo ndogi man ti ka kin, ³ ningə gin pal je ti ka kin njé moy je toi ti mbar mbar: njé kəm tō je, njé mətī je, ki njé rō koy njururu je. [Toi isi nginai ta man ki kadi 6di rone; ⁴ tado malayka lə Ba6e kare a ur me man ti kadi buu. Nje moy ki dōsəy ki 6si me man ti ki buu ka kin 6a, re moy lie to-n ban ban ka ingə rō nga.] ⁵ Loe ti kin, dəw ki moy ra-e 6əl kuti mitə gide jijoo e ti nōō. ⁶ Jəju oo-e to nangi, ningə lōki əli-e təkī to me kō ti kin be 6əl ngay, dəje ə nā: «Ige kingə rō nga a?.» ⁷ Ə nje moy ile ti nā: «Ba6e, dəw ki kadi un-m ilə-m me man ti loki man isi 6di rone kin goto. Lōki m-ə nā m-aw 6a, dəw ki rangi ur me ti nōm ti.» ⁸ Ə Jəju əl-e ə nā: «I taa, un tuwə ləi ə injiyə aw.» ⁹ Ningə ta naa ti nōō, dingəm ingə rō nga adi un tuwə ləne ə njyia aw.

NGA ningə ndəe ti kin e ndō taa kəə. ¹⁰ Ə Jipi je əli dingəm ki ingə rō nga ka kin əi nā: «Bone e ndō taa kəə, e go ti al kadi oti tuwə ləi

injiy-ə-n.» ¹¹ Nə əl-de ə nā: «E dəw wa ki adi-m rō nga kin ə əl-m ə nā: “Un tuwə ləi ə aw.”» ¹² Ə dəji-e ta əi nā: «Dəw ə wa ki əli ə nā: “Un tuwə ləi ə aw kin e nā a?”» ¹³ Nə dəw ki ingə rō nga gər-e al, tado Jəju ur kaki dan kōsi dije ti ki əi loe ti nōō kin. ¹⁴ NGA kadi je go ti, Jəju təl inge nati kəy ti lə Luwə 6a əl-e ə nā: «O, 6asine kin ingə rō nga ngata. Ningə kadi ira majal al ratata nə tə ne madi ki nga ngay tēē dōi ti 6əy.» ¹⁵ Lo kin ti, dingəm aw əl Jipi je təkī e Jəju ə adi-ne rō nga. ¹⁶ E be ə, Jipi je awii ki ta ki Jəju ki ra ne kin ndō taa kəə ti. ¹⁷ Nə Jəju əl-de: «Biti 6one ka Bai isi ta ra ki dije ti, ningə mi ka sōbi kadi m-ra ki dije tō.» ¹⁸ Ki mbata ta ki Jəju əl kin, njé kun dō Jipi je sangi rəbi ki rangi dō made ti kadi n-təli-e; tado əli əi nā Jəju ra ne buji-n ndō taa kəə par al, nə əl 6əy tō ə nā Luwə e Bawne ki oji-ne, adi ra rone kadi ne dəw ki n-asi-naa ki Luwə.

Tōgi kō6e ki NGon lə Luwə aw-n

¹⁹ Jəju təl un ta əl-de ə nā: «Oyo, təkī rōjeti, adi m-əl sasi, mi NGA lə Luwə m-asi kadi m-ra ne dō rōm al. E ne ki m-o Bai ra ə mi m-ra. Ne ki Bai ra 6a, mi NGone m-ra kae ti wa kin tō. ²⁰ Tado Bai ndigi-m mi NGone adi toji-m ne je pəti ki e wa ra. A toji-m kilə ra je ki əti 6əl 6əl ngay 6əy ki kadi a ra səsī 6əl. ²¹ Tado ta ka ki Bai un-n njé koy je lo koy ti adi isi kəm ka kin ə, mi NGone, m-ge 6a, m-a m-ade isi kəm tō. ²² Bai gangi ta dō daw ti al, nə adi-m tōgi mi NGone kadi m-gangi ta dō dije ti, ²³ kadi dije pəti 6si gonm təkī 6si gon Bai be tō. Dəw ki 6si gonm mi NGA al, 6si gon Bai ki nje kilə-m al jagi tō. ²⁴ Təkī rōjeti, adi m-əl səsī, dəw ki oo ta ləm, taa adi mene nje kilə-m nim to 6a, dəwe kin a ingə kaji ki bitī ki nō ti. Ta ki gangi a 6si dōe ti al, nə dō dō koy ngata adi e me kaji ti. ²⁵ Təkī rōjeti, adi m-əl səsī, ndō a re, ningə ndəe re ngata ki kadi njé koy je a ooi dō ndum mi NGA lə Luwə. NGA ningə dije ki a oi dō ndum a isi kəm ba. ²⁶ Tado tə ka ki Bai ə e nje kadi dije kaji ka kin ə, adi-m mi NGone tōgi kadi m-adi dije kaji tō. ²⁷ Adi-m mi NGone tōgi kadi m-gangi-n ta dō dije ti, mbata mi *NGON dəw. ²⁸ Ningə kadi adi əti səsī 6əl al, tado ndō re ngata ki kadi dije pəti ki toi 6e nin ti a ooi dō ndum. ²⁹ Njé ki rai ne ki maji a tēē lo koy ti mba kaw ki kaji ti, ə njé ra ne ki majal a tēē lo koy ti mba kaw ki lo gangi ta ti tō. ³⁰ Mi m-asi kadi m-ra ne madi dō rōm al. Mi m-gangi ta ki go ndu ti ki m-ingə rō Luwə ti. NGA ningə, ta ki gangi ləm e ta ki gangi ki dana tado m-isi m-sangi ndigi ləm al nə m-isi m-sangi ndigi lə nje kilə-m.»

Naji ki ma dō Jəju ti

³¹ Jəju əl ə nā: «Kin ə re e mi wa ə m-ma naji dō rōm ti ə re dəw ki a ndigi səm dō naji ki ma ti ləm goto. ³² Nə e daw ki rangi ə ma naji dōm ti, ningə m-gər kadi naji ki ma dōm ti kin e ta ki rōjeti. ³³ Səl iləi ki dije rō Jā Batisi

ti, ə Jā ma naji ki rōjeti dōm ti. ³⁴ Mi m-aw ki ndoo kadi dāw ma naji dōm ti al, nə m-əl be mba kadi ingəsi kaji. ³⁵ Jā Batisi e lambi ki kində por ti mba koo lo, ningə indigi kadi irai rənəl kunje ti ngon kagi lo kare. ³⁶ NGA ningə mi naji ki kadi dije mai dōm ti itə yə Jā say. Kilə je ki m-ra-de, adi e kilə je ki Bai adi-m kadi m-ra kin əl ta dōm ti taa tōji kadi Bai ilə-m tō. ³⁷ Bai wa ki ilə-m, ma naji dōm ti. Nə ke ə səi oi ndue ndə kare al nim, oi ta kəme al nim. ³⁸ Ingəmi ta lie mesi ti al tadə mi ki ilə-m kin adi-mi mesi al. ³⁹ Isi sangi gin ta lə Luwə maje maje tadə oi kadi a ingəi kaji ki biti ki nō ti me ti; nga ningə e ta lə Luwə wa kin ə e nje ma naji dōm ti. ⁴⁰ Nə səi imbati rai rom ti kadi ingəi kaji ki biti ki nō ti. ⁴¹ Mi m-sangi kadi dije piti-mi al. ⁴² Ningə ne kare ki m-o rōsi ti, m-gər kadi indigi Luwə al. ⁴³ Mi m-re ki tō Bai, nə imbati kadi uwəi-mi ki rōsi ti. Ningə kin ə dāw ki rangi re ki tane wa 6a, a uwəi-e ki rōsi ti maji. ⁴⁴ Səi ki isi sangi kadi ingəi tōji ki kadi səi je wa iləi dō-naa ti ki yo je ki ne je yo, 6i isangi kadi ingəi tōji ki j rō Luwə ti ki e ki karne ba ə e Luwa kin al, ningə a rai ban be ə a adi-mi mesi ə? ⁴⁵ Kadi oi təki e mi 6a m-a m-ində ta dōsi ti nō Bai ti al, nə e *Moji ki indəi mesi dōe ti kin ə a ində ta dōsi ti. ⁴⁶ Ningə kin ə re adi mesi Moji təki rōjeti dō ta ti ki ndangi ə re a adi-mi mesi tō, nə e kadi ki adi-e mesi al ə adi-mi mesi al tō, tadə e ta ki dōm ti ə Moji ndangi? ⁴⁷ Ə re oi ta ki ndangi kin ta ta ki rōjeti al ə ra ban be ə a adi-mi mesi dō ta ti ki m-əl ə?»

6

Jəju adi ne kuso dije dibi mi usoi

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Go ne je ti kin, Jəju əti nōo, aw gidi ba ti ki Galile, ki bari-e ba ki Tibəriyadi. ² Kosi dije ngay uni goe, tadə dije ooi ne kōji je ki əti 6əl ki Jəju ra dō njé moy je ti aji-n-de. ³ Jəju al dō mbal ti taa, ningə isi nangi ki njé ndo je ləne. ⁴ Dəkagiloe ti kin, nay lə *Jipi je ki bari-e nay Paki e basi.

⁵ Loki Jəju un kəmmə ningə, oo kosi dije ngay ki isi rai ki rəe ti. Ə dəji Pilipi ə nə: «J-a j-ingə mapa ra ə j-a ji ndogi kadi kosi dije kin pəti usoi ə?» ⁶ Jəju dəji ta kin be mba kadi oon ta ki me Pilipi ti, tadə e wa gər ne ki kadi a ra 6əti. ⁷ Ə Pilipi ile ti ə nə: «Kin ə re ki ndogi mapa ka li kila ki ndə 6u joo mindi ka asi kadi a ədi tade ndəy ndəy pəti al.» ⁸ Lo kin ti, nje ndo lə Jəju kare ki təe nə Andire, ki e ngokō Simō Piyər, əl Jəju ə nə: ⁹ «NGON ki dingəm kare, aw ki mapa mi, ki e mapa ki rai ki ko ki bari-e orji, taa ngan kanji je joo tō. Nə e kin e ne ki kadi dāw əl tae kadi dije ti ki bore be kin al?» ¹⁰ Ə Jəju ə nə: «Adi dije pəti isi nangi.» Loe ti kin, wale e ngay titi, adi dije uwəi lo isi ti nangi. Dije kin asi dingəm je dibi mi. ¹¹ Be

ə, Jəju un mapa, ra oyo Luwə dō ti, 6a ləbi dije pəti ki ai loe ti nōo kin. Un kanji ləbi-de kae ti ka kin tō. Adi-de ki go me ge ti ləde. ¹² Loki usoi asi-de ngata 6a, Jəju əl njé ndo je lane ə nə: «Ikawi ginde je ki nay kin, kadi dāw iyə ne madi kō al.» ¹³ Be ə, mapa ki mi ki dije usoi, njé ndo je kawi ginde ki nay kare dōgi gide e joo. ¹⁴ Loki dije ooi ne kōji ki əti 6əl ki Jəju ra kin ningə əli əi nə: «Ki rōjeti, dāw kin e NJe kəl ta ki ta Luwə ti ki sōbi kadi ta re dōnangi ti ka kin ə wa.» ¹⁵ NGA ningə, Jəju gər kadi a rai tə uni-e awi indəi-e ngar, adi təl or rone aw gogi dō mbal ti, ki karne ba.

Jəju njiyə dō man ti

(Mt 14.22-27; Mk 6.45-52)

¹⁶ Loki lo səl, njé ndo je lə Jəju awi kadi ba ti. ¹⁷ Awi ali me to ti, uni tade kaw ki Kapərnayim ti, ki e dam ba ti ki kare. Lo kin ti, lo ndul dode ti, taa Jəju ka təl re rōde ti al 6əy tō. ¹⁸ Nəl ilə ki tōgine ngay, adi man j pu. ¹⁹ *NJé ndo je əsi to asi kulə mətər mi be ningə, oi Jəju ka a njiyə dō man ti isi re ki rō to ti. Loki ooi Jəju a njiyə dō man ti, 6əl ra-de ngay. ²⁰ Nə Jəju əl-de ə nə: «E mi, ə i6əli al!» ²¹ Lo kin ti, ndigi kadi n-uni Jəju me to ti, nə ta naa ti nōo par ə, to ədi nangi lo ki isi awi ti.

Kosi je sangi Jəju

²² Lo ti go ti, kosi je ki nayi-naa gidi ba ti, oi kadi tagine to e kare ba par ə njé ndo je lə Jəju ali me ti awi dō rōde, 6i Jəju al me ti sade al. ²³ Lo kin ti nōo, to je ki rangi jī Tibəriyadi ti rai, ai lo ka ti, 6asi kadi lo ti ki ʼBəfə əl ta dō mapa ti titi ə tēē bay bay adi-de usoi ka kin. ²⁴ Loki kosi je ooi Jəju al nim, njé ndo je lie al nim 6a, ali me to je ti awi ki Kapərnayim sangi Jəju ti.

Jəju e mapa kuso koy al

²⁵ Loki ingəi Jəju dam ba ti ki kare, dəji-e əi nə: «Nje ndo dije, ire itēē ne kadi ban ti ə?» ²⁶ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Adi m-əl səsi ta ki rōjeti, isi sangi-mi mbata mapa ki usoi ndan mesi, 6i e mbata gər 6a igəri me ne kōji je ki m-ra kin al. ²⁷ Maji kadi irai kilə mba ne kuso ki a ndum kin al, nə mba ne kuso ki a to biti ki nō ti. E ne kuso ki mi *NGON dāw m-a m-adi səsi, mbata Luwa ki Bawje ra ndaji kare rom ti mba tōji-m təkī mi dāw ləne.» ²⁸ Lo kin ti, kosi je tali dəji-e əi nə: «E ri ə sōbi kadi ji ra taa kadi ji ra-n kilə ki Luwə ndigi ə?» ²⁹ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə ki Luwə ge rōsi ti, e kadi adi mesi dāw ki ile.» ³⁰ Be ə əli-e əi nə: «Nə kōji ri ə a ra taa kadi j-o ə j-adi-n me je ə? Kilə ri ə a ra ə?» ³¹ Kaje je usoi ne kuso ki j dōrə ti ki bari-e nə man. Be ə ndangi me makitibi ti əli ə nə: «Adi-de usoi mapa ki j dōrə ti taa?» ³² Lo kin ti, Jəju təl əl-de ə nə: «Təki rōjeti, adi m-əl səsi, e *Moji ə adi səsi mapa ki j dōrə ti al, nə e Bai Luwə ə adi səsi mapa ki rōjeti ki j dōrə ti taa. ³³ MBata mapa lə Luwə ki adi dije, e mapa ki

ĵ dora ti taa ki nje kadi dije ki donangi ti ne isi ki dode taa.»³⁴ Be a, tali ali-e ai na: «Babe, adi-je mapa kin ki ndoe ndoe adi j-uso.»

³⁵ Jaju al-de ay njay a na: «Mi mapa ki daw uso a a oy al. Daw ki re rom ti bo a ra-e al nim, daw ki adi-m me ne ka, kind a ra-e al nim to.»³⁶ Ninga m-al sasi taki oi-mi, na adi-mi mesi al.³⁷ NJe ki Bai adi-m-de a rai rom ti. Ninga daw ki re rom ti, m-a m-tuwe al jagi.³⁸ MBata m-j dora ti, m-re donangi ti mba ra ndigi lam al, na kadi m-ra ndigi la nje kilam-m.³⁹ Ninga ne ki nje kilam-m ki ilam-m ndigi kadi m-ra a to kin: ndigi kadi ta m-ti ta daw kare dan dije ti ki adi-m-de kin al, na kadi m-tee sade ji koy ti dabay ndo ti.⁴⁰ E kin a e ne ki Bai ndigi: ndigi kadi dije pati ki ooi-mi NGon la Luwa a adi-mi mede, ingai kaji ki to biti ki no ti, a kadi m-tee sade ji koy ti dabay ndo ti.

⁴¹ *Jipi je bai ta do Jaju ti mbata al a na: «Mi mapa ki ĵ dora ti taa.»⁴² Ninga ali-naa dande ai na: «Jaju kam, e ngon la Jisapi al a? Ji gar koe je ki bawe je maji to, nga ra ban be a al a na n-j dora ti taa a n-re a?»⁴³ Jaju tal al-de a na: «fai ta dansi ti al.⁴⁴ Daw ki asi kadi re rom ti ki kanji kadi Bai ki ilam-m, or-e ta rabi goto. Ninga re Bai tee ta rabi ade ba, mi m-a tee sie ji koy ti dabay ndo ti.⁴⁵ NDangi me makitibi ti la ki kare dan NJe kal ta ki ta Luwa ti ai na: «Pati, Luwa a ndo-de ne», ninga daw ki ra ki oo ndu Luwa ki Bai a taa ne ndo lie, daw kin re rom ti.⁴⁶ E kin ba toji kadi daw oo Bai Luwa al; e nje ki ro Luwa ti ki karne ba a oo Bai Luwa.⁴⁷ Ki rojeti, m-al sasi, daw ki un mene adi-m, inga kaji ki to biti ki no ti.⁴⁸ Mi mapa ki daw uso a a oy al.⁴⁹ Dilam mbo ti, kasi je usoi ne kuso ki ĵ dora ti ki bari-e na man, ka oyi.⁵⁰ Na mapa ki ĵ dora ti kin, e mapa ki kadi re daw uso ba, daw a oy al.⁵¹ Mi mapa kisi kam ba ki ĵ dora ti taa. Re daw uso mapa kin ba, daw a oy al. Mapa ki m-a m-adi, e darom ki kadi dije isii kam ba.»

⁵² Lo kin ti, Jipi je naji-naa ta ngay dande ti ai na: «Daw kin a ra ban ta kadi a adi-je daroe kadi j-uso a?»⁵³ E Jaju al-de a na: «Ki rojeti, adi m-al sasi, re usoi darom mi NGon daw al nim, ayi-naa masim al nim a, a ingai kaji al.⁵⁴ Daw ki uso darom a ay masim to ninga, daw kin a inga kaji ki to biti ki no ti, ninga m-a m-tee sie ji koy ti dabay ndo ti.⁵⁵ MBata darom e ne kuso ki rojeti, a masim e ne kay ki rojeti to.⁵⁶ Daw ki uso darom nim, ay masim nim to ba, je sie je naa ti kare ba.⁵⁷ Bai ki ilam-m isi kam ba adi mi m-isi kam ba ki takule. Be a, daw ki uso darom a isi kam ba ki ta kulm to.⁵⁸ E kin a e mapa ki ĵ dora ti taa. E ta mapa ki kasi je usoi a oyi kin al, na e mapa ki daw uso ba, daw kin a oy al, a isi ki done taa ki ndoe ndoe.»⁵⁹ Ta je kin tee ta Jaju ti lo ki isi ndo-n ne dije gin kay kaw-naa ti la Jipi je, me be ti ki Kaparnayim.

Ta ki nje kadi kaji ki biti ki no ti

⁶⁰ Dije ngay dan nje ndo je ti la Jaju, loki ooi ta kin ta Jaju ti ninga, ali ai na: «Ta kin e ta ki nga ngay, daw ki asi kadi a inda mbine go ti goto.»⁶¹ Jaju gar mene ti kadi nje ndo je lie isi bai ta do ta ti lie. Be a al-de a na: «Ta kin tige sasi jigi ti a?»⁶² A kin a re oi-mi *NGon daw m-tal m-aw taa lo kisi ti ki m-isi ti kate kin a a rai ban a?»⁶³ E NDil a e nje kadi daw isi ki done taa. Daw ki done e ne madi al. Ninga ta je ki m-al sasi kate kin e NDil nim e kisi ki do taa nim.⁶⁴ Na dije madi dansi ti adi-mi mede al.» Jaju al be, tado lo kilam ngire ti bay, gar dije ki a adi-e mede al, taa gar daw ki nje kile ji nje ba je ti to.⁶⁵ Jaju ila do ti bay a na: «E mbata kin a m-al sasi m-a na: «Daw ki Bai ade ta rabi al, asi kadi a re rom ti done al.»⁶⁶ I do ndoe ti no kin, ngay je dan nje ndo je ti lie tali goe ti, mbati njayi sie.⁶⁷ E Jaju tu rone ki ro nje ki dogi gide joo ti al-de a na: «NGa sai, a awi al yane ma?»⁶⁸ Na Piyer al Jaju a na: «Babe, j-a j-aw ki ro naa ti a? I a ta kaji e me ji ti.⁶⁹ Je, meje pati e doi ti. Ninga ji gar kadi ĵ Nje kay njay ki Luwa ile.»⁷⁰ Jaju tal al-de a na: «E mi a m-mbati sasi sai ki dogi gide e joo kin, na daw kar dansi ti, ndil su e mee ti.»⁷¹ Lo kin ti, Jaju isi al ta ki do Judasi ti ki ngon la Simo Isikariyoti ti. Tado e a e daw kare dan nje ndo je ti ki dogi gide e joo ki a ila Jaju ji nje ba je ti.

7

NGako Jaju je adi mede Jaju al

¹ Go ti, Jaju nay ki lo njaya ti donangi Galile ti, ge al kadi n-njaya n-aw a n-tal donangi Jude ti, tado nje kun do *Jipi je isi sangi kadi n-tolie.² NGA ninga dokagilo ra nay la Jipi je ki kadi isi gin Kay lo ti e basi.³ a ngako Jaju je ali-e ai na: «I ne a aw donangi Jude ti adi nje ndo je lai ka ooi ne je je ki isi ra-de kin to.⁴ Daw ki ndigi kadi dije ooi-ne kam a ra ne je kuti lo ti al. NGA ninga, taki isi ra ne je ki ati bal kin, maji kadi ira adi dije pati ooi-ni.»⁵ Na taki rojeti, ngakoe je wa adi-e mede al.⁶ E Jaju al-de a na: «Ndo lam re al bay; na sai je, ndo je pati to maji mbata ti lasi.⁷ Dije ki donangi ti ne kin a awi sasi ki ta al, na mi ba, mede majal sam mbata m-al kilal rade je ki majal ki taga.⁸ Sai a awi lo ra nay ti kin. Mi ba, m-a m-aw al, tado ndo lam nay bay.»⁹ Go ta je ti ki al kin, isi Galile ti ba.¹⁰ Na loki ngakoe je awi lo ra nay ti, e ka ati osi do rabi ti to ki kanji kadi daw oo-e. Aw to lo kaw ki lo bayo ti be.

Ne ndo ki lo ra nay kisi gin Kay lo ti

¹¹ Dokagilo ra nay ti, nje kun do *Jipi je sangi Jaju ninga daji ai na: «E lo ti ki ra be a?»¹² Dije naji-naa ta ti ngay doe ti dan kosi je ti; nje ki na je ali ai na: «E daw ki maji,» a nje ki nungi ali ai na: «Jagi, isi buki kosi dije wale,»

to. ¹³E be ka dæw ki kadi æl ta lie ki taga wangi goto, bæli njé kun dæ Jipi je.

¹⁴NDæ je ki mba ra nay dæ tæe dana ngata bæ Jæju aw gin kæy ti læ Luwæ, isi ndo ne dije. ¹⁵E ne ki ndæji Jipi je ngay adæ dæji-naa ta æi næ: «E kam dæw ndo-e ne æl ta, nga ra ban æ gar ne æti bæ be æ?» ¹⁶Æ Jæju ilæ-de ti æ næ: «Ne ki m-isi m-ndo kin ngire j röm ti æl, næ ngire j rø Luwæ ti ki nje kilæ-m. ¹⁷Kin æ re dæw ndigi kadi n-ra ne ki Luwæ ndigi bæ, lo kin ti æ a gar ay njay se ne ki m-isi m-ndo kin ngire j rø Luwæ ti æ se e mi wa æ m-indæ ngire wa. ¹⁸Dæw ki nje kæl ta ki tæne wa æi sangi tæba læne wa. Næ dæw ki nje sangi tæba læ nje kilæ-ne a æl ta ki ræjeti, ningæ ne ki dana al goto ræe ti to. ¹⁹*Moji adi sæsi ndu-kun adi itaai maji, næ dæw ki tæl ræne go ti goto. Nga ra ban æ isi sangi kadi itæli-mi æ?» ²⁰Æ kosi je æli-e æi næ: «J aw ki ndil ki majal mei ti! Næ æ isi sangi kadi n-tæli æ?» ²¹Æ Jæju tæl un ta ilæ-de ti æ næ: «M-ra ne kare ba be, æ sæi pæti æti sæsi bæll! ²²Moji adi sæsi ndu kadi ijæi mæti ngan je (ningæ e ndu ki tæe rø Moji ti ne par al, næ e kaje je ki kæte nu æ adi ndu kin) bæ sæi isi ijæi mæti ngan je ndæ taa kææ ti^ø. ²³Kin æ re ijæi mæti ngan ndæ taa kææ ti kadi ta dæw kidi ndu-kun læ Moji al æ, ra ban æ meso to sæsi dæm ti mi ki m-æji daræ dæw ba pæti ndæ taa kææ ti æ? ²⁴Iyæi ta gangi ta ki go lo koo ti læsi, æ igangi ta ki dana.»

Jæju e Kirisi ki Luwæ mbæte

²⁵Dije ki Jorijalam ti æli æi næ: «Dæw kam al æ dije isi sangi kadi n-tæli-e æ? ²⁶NGa yæ a æl ta taga wangi æm, æ dæw æl-e ta madi al! Njé kun doje je ooi kadi e Kirisi a se? ²⁷Ki ne kin, ji gar lo ki dæw kin j ti maji, næ ndæ ki Kirisi ki e dæw ki Luwæ mbæte a tæe hœy bæ, dæw kare ka a gar loki j ti æl.» ²⁸Lo kin ti, Jæju ki isi ndo dije ne gin kæy ti læ Luwæ un ndune ki taa æ næ: «Igai kadi igæri-mi maji, taa igæri lo ki m-j ti to! Ningæ e mi wa bæ m-ilæ röm al, næ Luwæ ki nje kilæ-m e dæw ki asi kadi dæw indæ mene dæe ti. Sæi, igæri-e maji al. ²⁹Mi m-gær-e maji tado m-j ræe ti, taa e e æ ilæ-m to.» ³⁰Lo kin ti, dije isi sangi kadi n-uwæi Jæju, næ dæw ki kadi indæ jine dæe ti goto, tado ndæ lie asi al bæy. ³¹Ningæ dan kosi je ti, dije ngay adi-e mede bæ æli æi næ: «Dækagilo ki Kirisi a re æ a ra ne kœji je ki itæ yæ dingæm kin wa?» ³²Æ ta ki kosi je isi kœti gin mindide ti œji dæ Jæju kin osi mbi *Parisi je ti, adi Parisi je, ki njé kun dæ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ilæi njé ngæm dæ lo je lode kadi awi uwæi Jæju. ³³Æ Jæju æl æ næ: «M-a mi sæsi ngan ndæ je nday bæy, bæ m-a m-aw ki rø nje kilæ-m ti. ³⁴A sangi-mi næ a ingæi-mi al, tado lo ki m-a mi ti kin a asi kadi a awi ti æl.» ³⁵Æ dæ ta ti kin *Jipi je dæji-naa ta æi næ: «Lo ki ra be æ a aw ti æ kadi j-a j-inge al æ? A aw go ngakone je ti ki sanæi-naa dan Giræki je ti kin kadi aw ndæ ne Giræki je ma? ³⁶Ta ki æl

æ næ: “A sangi-mi næ a ingæi-mi al, tado lo ki m-a mi ti kin a asi kadi a awi ti æl,” kin me næ ri æ?»

Dæbæy ndæ ra nay

³⁷Dæbæy ndæ ra nay, ki e ndæ ki bo ngay bæ^ø, Jæju j a taa un ndune æl æ næ: «Kin æ re dæw madi kindæ ra-e æ, kadi re röm ti æy man. ³⁸Dæw ki adi-m mene bæ, “ndææ man ki nje kadi dije isi ki dæde taa a tæe ngæmee ti,” tæki Makitibi læ Luwæ æl-n.» ³⁹Lo kin ti; Jæju isi æl ta læ NDil Luwæ ki kadi dije ki adi-e mede a ingæi, mbata dækagiloe ti kin NDil Luwæ re dæ dije ti æl bæy, tado Jæju ingæ kosi-gon al bæy.

Kosi je gangi-naa mbata læ Jæju

⁴⁰Dan kosi je ti, dije madi ki ooi ta kæl Jæju æli æi næ: «Tæki ræjeti, dæw kam e Nje kæl ta ki ta Luwæ ti ki sæbi kadi a re ka kin æ wal!» ⁴¹Njé ki næ je æli æi næ: «E Kirisi ki Luwæ mbæte.» Næ njé ki nungi bæy naji æi næ: «Kadi Kirisi e dæw ki Galile ti a? ⁴²Makitibi læ Luwæ æl tæki Kirisi a e dæw ki gin kœji ti læ *Dabidi, ningæ a tæe ki ta ræbi ki Bætilæhæm ti, ki e ngon bæ kœji Dabidi^ø.» ⁴³E be æ, kosi je gangi-naa mbata læ Jæju. ⁴⁴Dije madi dæde ti ndigi kuwe, næ dæw ki kadi indæ jine dæe ti goto.

Me ngæ læ njé kun dæ Jipi je

⁴⁵Njé ngæm ta lo læ *Jipi je ki awi kadi uwæi Jæju ka kin, tali ræi rø njé kun dæ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ti æi ki *Parisi je, æ njé kun dæ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ki Parisi je dæji-de æi næ: «Ra ban æ iræi sie æl æ?» ⁴⁶Æ njé ngæm lo je æli æi næ: «NDæ kare j-ø dæw æl ta tæki dingæm kin isi æl-n al.» ⁴⁷Æ Parisi je dæji-de æi næ: «Sæi je ka iyæi ræsi adi sæsi to æ? ⁴⁸Oi dæw kare be dan njé ki boy je ti æ se dan Parisi je ti æde mene nœœ a? ⁴⁹Kosi je kam æi dije ki gæri ndu-kun læ *Moji al, æi dije ki Luwæ a tuji-de ko!»

⁵⁰Nikodæm ki e ki kare dan Parisi je ti ki kate aw rø Jæju ti un ta æl-de æ næ: ⁵¹«Kin æ re dæw oo ta ki ta dæw ti æl nim, taa oo ne ki ra al nim æ, ndu-kun læje a gangi ta dæe ti æl^ø.» ⁵²Næ ilæi-e ti æi næ: «J ka j dæw ki Galile ti to æ? Isangi gine maji o, nje kæl ta ki ta Luwæ ti ki kadi e dæw ki Galile ti goto.» ⁵³[Go ti æ æ a ra ra ka æti æw bæ læne.

8

Jæju æi ki dæne ki nje kuwæ marim

¹Jæju æti nœœ aw dæ mbal kagi bini je ti. ²Næ loki lo ti njay par æ tæl re nati kæy ti læ Luwæ. Dije pæti ræi ki ræe ti, æ isi nangi isi ndo-de ne. ³Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je ræi ki dæne ki indæi jide dæe ti lo kuwæ marim ti, ædi-e a ta kæm dije ti, ⁴ningæ æli Jæju æi næ: «Nje ndo dije, dæne kam j-indæ jije dæe ti lo kuwæ marim ti. ⁵NGa ningæ, *Moji æl-je me ndu-kun^ø ti kadi ko dæne je ki be kin j i tilæ-de ki

mbal ji töl-de kə, ə se j, ta ləi e ri wa?»⁶ Əli ta kin be tə kulə ki kiya kadi uwəi Jəju tə indəi ta dōe ti. Nə Jəju ilə dōne nangi ə isi ndangi nē ki ngon jine nangi. ⁷ Ə loki nayi-naa ki lə dəje ta ti, Jəju ər dōne taa əl-de ə nā: «Dəw ki dansi ti ne ki ra majal nja kare al 6a, kadi ile ki mbal dəsəy.»⁸ Jəju əl ta be 6a təl ilə dōne nangi gogi, isi ndangi nē nangi. ⁹ Ə loki ooi ta kin 6a, əti kare kare, ilə ngire dō njé ki tōgi ti, təl-n dō njé ki du ti. Ta təl tae ti, Jəju nay ki karne ba. Dōne ka kin ə a dadan lo ti;¹⁰ ə Jəju un dōne ki taa əl-e ə nā: «Dəne, dije ka awi ra? Dəw kare ka gangi ta dōi ti al a?»¹¹ Ba dōne ile ti ə nā: «Bəbe, dəw kare ka gangi ta dōm ti al,» ə Jəju əl-e ə nā: «Mi ka m-gangi ta dōi ti al jagi tō, nga ningə aw, ə ira majal gogi al.»^{*}

Jəju e kunji ki dōnangi ti

¹² Jəju təl əl-de 6əy ə nā: «Mi kunji ki dōnangi ti, dəw ki un gom, a njiyə me til ti al, kunji ki nje kadi dije isi ki dōde taa a unji dōe ti.»¹³ Lo kin ti, *Parisi je əli-e əi nā: «I wa ə isi ma naji ki dōi ti 6a, naji ki ma ləi e ki rojeti al.»¹⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nā: «Re mi wa m-ma naji dō rōm ti ka m-gər kadi naji ki ma ləm e ta ki rojeti, tado mi m-gər lo ki m-j ti nim, m-gər lo ki m-isi m-aw ti nim, nə səi je, igəri lo ki m-j ti al nim, igəri lo ki m-isi m-aw ti al nim tō.»¹⁵ Səi isi gangi ta ki go lo koo ti lə dəw, nə mi m-gangi ta dō dəw ti al.¹⁶ A kin ə re m-gangi ta nōq 6a, e ta ki gangi ki go rəbe ti, tado mi ki karm ə m-gangi ta al, Bai ki nje kilə-m e səm naa ti.¹⁷ Ningə me ndu-kun ti ləsi wa ka ndangi əi nā: «Kin ə re dije joo mai naji, ə naji ki ma ləde aw go-naa ti 6a, ta ləde e ta ki rojeti.»¹⁸ Mi wa m-ma naji dō rōm ti, ningə Bai ki ilə-m ka ma naji ləne dōm ti tō.»¹⁹ Ningə dəji-e əi nā: «Bawi e lo ki ra ti dana?» Ə Jəju ilə-de ti ə nā: «igəri-mi al, taa igəri Bai al tō. Kin ə re igəri-mi ə re a igəri Bai tō.»²⁰ Ta je kin tēe ta Jəju ti loki isi ndo-n dije nē nati kəy ti lə Luwə. Isi lo ti ki nje je ki dije isi iləi kadi-kare titi adi Luwə isi ti. NGA ningə dəw uwe al, tado ndo lie asi al 6əy.

Jəju əl ta dō kawne rō Bawne ti

²¹ Jəju əl-de ta ki rangi 6əy ə nā: «M-a m-aw, ningə a sangi-mi, nə a oyi me majal je ti ləsi. Lo ki m-a m-aw ti kin a asi kadi a awi ti al.»²² Lo kin ti, *Jipi je əli-naa əi nā: «A tōl rōne ə se ra ban ə əl ə nā: “Lo ki m-a m-aw ti kin a asi kadi a awi ti al ə?”»²³ Ə Jəju əl-de ə nā: «Səi, səi dije ki dōnangi ti nangi ne, ə mi, mi dəw ki dōrə ti taa nu tō; səi dije lə dōnangi, nə mi, mi dəw lə dōnangi al.»²⁴ Ningə e mbata kin ə m-əl-n səsi m-ə nā: «A oyi me majal je ti ləsi.” Kin ə re adi-mi mesi təkimi “Nje kisi nōq” al ə, a oyi me majal je ti ləsi.»²⁵ Ə dəji-e əi nā: «I wa kam j nā ə?» Ba Jəju ilə-de ti ə nā: «Mi dəw ki m-əl səsi lo kilə ngire ti nu wa

kin.²⁶ NGA ningə, ki oji dōsi, m-aw ki ta ngay kadi m-əl je, m-gangi je; nə ta ki m-ingə rō nje kilə-m ti kin par ə m-a m-ilə mbeə rō dije ti ki dōnangi ti ne. E, ta lie e ta ki rojeti.»²⁷ Jəju isi əl-de ta ki dō Bawne Luwə ti nə əi je gəri me ta kin al.²⁸ Ə Jəju əl-de ə nā: «NDō ki a 6əi-mi *mi NGon dəw taa kagi-dəsi ti kin 6a, a gəri kadi mi “Nje kisi nōq”; taa a gəri kadi m-ra nē madi dō rōm al tō, nə e nē ki Bai ndo-m ə m-isi m-əl.²⁹ Nje kilə-m e səm naa ti; iyə-m ki karm al, tado dōkagilo je pəti m-ra nē ki nəl-e.»³⁰ Loki Jəju əl ta kin be, dije ngay adi-e mede.

NGan ka Abirakam

³¹ Jəju əl *Jipi je ki adi-e mede ə nā: «Kin ə re ai dō njasi ti me ta ti ləm 6a, səi njé ndo je ləm ki rojeti.³² A gəri nē ki rojeti, ningə nē ki rojeti kin a taa səsi ilə səsi taa ji 6əə ti.»³³ Ə əi je əli Jəju əi nā: «Je ngan ka *Abirakam, ningə ji ra 6əə lə dəw ndo kare al tō, nga ra ban be ə i əl ə nā nē ki rojeti a taa-je ilə-je taa ji 6əə ti ə?»³⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nā: «Təkı rojeti, adi m-əl səsi: dəw ki ra ki ra majal, e 6əə lə majal.³⁵ Bəə a isi ki dije ki isi ra 6əə ləde kin biti ki nō ti al, nə ngon koji-de a isi sode biti ki nō ti.³⁶ Adi re NGon lə Luwə taa səsi ji 6əə ti ilə səsi taa 6a, a səi dije ki taa kilə taa ki rojeti ji 6əə ti.»³⁷ NGA ningə, m-gər kadi səi ngan ka Abirakam; nə isi sangi kadi itōli-mi tado imbati ta ləm.³⁸ Mi m-isi m-əl nē ki m-o rō Bai ti, nə səi 6a, isi rai nē ki bawsi əl səsi tō.»³⁹ Ningə iləi Jəju ti əi nā: «Kaje e Abirakam.» Ə Jəju əl-de ə nā: «Kin ə re səi ngan ka Abirakam təkı rojeti ə re a rai kilə ra Abirakam.⁴⁰ Mi m-əl səsi nē ki rojeti ki m-ingə rō Luwə ti, ningə ki basine kin isi sangi kadi itōli-mi. E kin e kilə ki Abirakam ra al jagi.⁴¹ Səi isi rai kilə ra bawsi.» Ningə iləi Jəju ti əi nā: «Je ngan je ki koji gin kaya ti al; Bawje e kare ba ə e Luwə.»⁴² Ə Jəju əl-de ə nā: «Kin ə re Luwə e Bawsi ə re a indigi-mi, tado m-tēe rōe ti ə m-re lo kin ti. E mi wa ə m-re ki dōm al, nə e e ə ilə-m.⁴³ MBata ri ə igəri me ta ləm al ə? İgəri al tado asi kadi uri mbisi go ta ti ləm al.⁴⁴ Su ə e bawsi, ningə indigi kadi irai ndigi lə bawsi. E dəw ki e nje tōl dije lo kilə ngirə kosi ti lie nu. E a me nē ra ti ki rojeti nja kare al, tado nē ki rojeti goto rōe ti. Kin ə re əl ta ki ngom 6a, e kin ə e ta ki osi 6oe ti, tado e nje ngom nim, e baw nē ra ki ngom nim.⁴⁵ Mi 6a, mi nje kəl ta ki rojeti ə imbati kadi adi-mi mesi.⁴⁶ Nā dansi ti ə asi kadi tōji təkı m-ra majal ə? A kin ə re m-əl ta ki rojeti ə, ra ban ə imbati kadi-mi mesi ə? ⁴⁷ Dəw ki e ya Luwə, a oo ta lə Luwə, ningə səi, oi ta lie al, mbata səi yəe je al.»

Jəju əi ki Abirakam

⁴⁸ Lo kin ti, *Jipi je əli Jəju əi nā: «E go rəbe ti kadi j-əl j-ə nā: j dəw ki *Samari ti, taa ndil ki majal isi mei ti tō.»⁴⁹ Ə Jəju əl-de ə nā: «Jagi,

* **8:11** [] Bar ta je kin goto me makitibi je ti ki mari kəte ki e ta lə Luwə ki ndangi təkun mindi ki sigi. ✱ **8:17** Dətərənəm 19.15; 17.6

ndil ki majal goto mem ti, nā ne kare ki m-o 6a, mi m-osi gon Bai, ə sai imbati kasi gonm to par. ⁵⁰ Mi m-isi m-sangi kadi dije ilai toji dām ti al. Dəw ki isi sangi kadi dije ilai toji dām ti e noo, ə a gangi ta kin adi-m. ⁵¹ Ningə təki rōjeti, ə m-al səsi, dəw ki təl rone go ta ti ləm 6a, dəwe kin a oy al ratata.» ⁵² Lo kin ti noo, Jipi je əli-e əi nā: «Ki ne kin, ji gər maji ngata təki ndil ki majal isi mei ti. *Abirakam oy, taa njé kəl ta je ki ta Luwə ti ka oyi tə, ningə j əl ə nā: “Dəw ki təl rone go ta ti lai 6a, dəwe kin a oy al ratata.” ⁵³ I itə kaje Abirakam ki oy kin a? Taa njé kəl ta ki ta Luwə ti ka oyi tō! I o rai kadi j nā ə?» ⁵⁴ Ba Jəju ilə-de ti ə nā: «Kin ə re m-toji rōm mi wa ningə, ə toji ki ndae goto. NGa ningə, dəw ki nje kilə toji dām ti e Bai. E ki isi əli ta lie əi nā e Luwə lasi, ⁵⁵ nā igəri-e al. Mi m-gər-e. Kin ə re m-əl m-ə nā m-gər-e al ə, re m-a mi nje ngom tə sai je be tə. Nə mi m-gər-e, taa m-təl rōm go ta ti lie tə. ⁵⁶ Kasi Abirakam ra rōnəl ngay mbata ində mene ti kadi n-a n-oo ndo ki m-a m-re-n. NGa ningə oo ndo rem, adi rōe nəl-e ngay.» ⁵⁷ Lo kin ti, Jipi je daji Jəju əi nā: «ira bəl kuti mi al 6ay ə kəmi oo Abirakam a?» ⁵⁸ Ə Jəju ilə-de ti ə nā: «Təki rōjeti, adi m-al səsi, kate nō kōji Abirakam ti, “Mi m-isi noo”.» ⁵⁹ Lo kin ti noo be, kəi mbal kadi n-tilai Jəju, nā ur dan kosi je, ə teə gin kəy ti lə Luwə kə, aw.

9

Jəju aji nje kəm to kare

¹ Lōki Jəju isi ində də ningə, oo dəw ki kəme to lo koje ti nu isi. ² *Njé ndo je lie daji-e əi nā: «Nje ndo dije, dingəm ki kəme to lo koje ti nu kin, kəme to əji-n dō majal lie e wa ə se, əji-n dō majal lə njé koje je ə?» ³ Ə Jəju əl-de ə nā: «E ta lə majal lie al nim, e ta lə majal lə njé koje je al nim, nā kəme tō be mba kadi Luwə əji-n tōgine taga kadi dije gəri. ⁴ Dəkagilo ki kadi tō 6ay, sobi kadi ji rai kilə lə dəw ki nje kilə-m, tado lo a ndul 6a, lo kadi dəw a ra kilə goto. ⁵ Təki mi-n dōnangi ti ne 6ay, mi kunjji ki dōnangi ti.» ⁶ Lōki Jəju əl ta je kin be 6a, go ti, tibi man tane nangi, lōy-n nangi, ər gidi kəm nje kəm to ta ka kin. ⁷ Ningə, əl nje kəm to ə nā: «Aw itogi kəmi lo ndogi man ti ki Silowe.» «Silowe kər me nā «nje kaw kilə». Be ə, nje kəm to aw togi kəmne loe ti ka kin, 6a ta təl-e, kəme oo lo maji. ⁸ Njé gədi kəy je lie, ki njé je ki kate isi ooi-e lo kōy nē ti, əli əi nā: «Ma, e kam e dəw ki nje kisi nangi, kōy nē ka kin al a?» ⁹ Ningə njé ki nā je əli əi nā: «E darəe e wa.» Ə njé ki nungi əli əi nā: «Jagi e e al, nā e dəw ki nje titi naa sie.» Ningə e wa ki dōne əl ə nā: «E darəm mi wa.» ¹⁰ NGata ə daji-e ta əi nā: «Re e j wa ə, ra ban be ə kəmi oo lo ə?» ¹¹ Ə əl-de ə nā: «Dingəm ki tē na Jəju ə lōy nangi ər gidi kəm ti, ə əl-m ə nā: «Aw Silowe ti itogi kəmi», ə m-aw m-togi kəmm, par ə kəmm oo

lo maji.» ¹² Ningə daji-e əi nā: «Dingəm kin e ra be ə?» Ə əl-de ə nā: «M-gər al.»

Parisi je daji ta dingəm ki kate kəme to ka kin

¹³ Lo kin ti, əri dingəm ki kate kəme to ka kin awi sie rō *Parisi je ti. ¹⁴ Ningə, ndo e ti ki Jəju lōy-n nangi ki man tane ər gidi kəme ti adi kəme oo lo ka kin e ndo taa kəə. ¹⁵ Ə Parisi je daji-e ta ki yade rangi 6ay se n-ra ban ə n-oo lo wa? Ə əl-de ə nā: «Jəju ər nangi ki lōy kəmm ti, ə m-aw m-togi kəmm, ə ngosine kəmm oo lo.» ¹⁶ Lo kin ti, Parisi je ki madi əli əi nā: «Dəw ki ra nē kin e dəw ki j rō Luwə ti al, tado ində kəmne go ndo taa kəə ti al.» Nə njé ki nungi əli əi nā: «Ra ban be ə, dəw ki nje ra majal par a aw ki togi kadi ra-n nē kōji je ki əti bəl be kin ə?» Be ə, ta kin re ki gangi-naa dande ti. ¹⁷ Ningə tali daji nje kəm to ka kin 6ay əi nā: «NGa j wa ki dōi, ta ri ə əl dō dəw ti ki teə kəmi adi kəmi oo lo kin ə?» Ə nje kəm to əl ə nā: «E nje kəl ta ki ta Luwə ti.» ¹⁸ *Jipi je mbati kadi mede təki e dəw ki kate kəme to, ə ngosine dəw teə kəme adi kəme oo lo. Rai biti adi njé koje je rai. ¹⁹ Ə daji-de ta əi nā: «Dəw kam e ngonsi wa təki rōjeti a? A re e ngonsi wa ə, kəme to lo koje ti wa a? A re kəme to lo koje ti ə, ra ban be ə ngosine kəme oo lo ə?» ²⁰ Ə njé koje je əli əi nā: «Ji gər maji kadi e ngonje wa, taa kəme to lo koje ti nu tō. ²¹ Nə ki əji dō kəme ki ngosine oo lo, ə se nā ə teə kəme adi kəme oo lo wa kin ə, ji gər nē kare me ti al. Ningə e wa togi gangi ə nā idəji-e, ə a əl ta ki dō rone ti.» ²² Njé koje je əli ta kin be mbata bəl ki bəli Jipi je. Tado Jipi je dōoi ta naa ti kadi tə dəw ki re əl ə nā Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte 6a, sobi tuwe gin kəy kaw-naa ti ləde kə. ²³ E mbata kin ə, njé koje je əli əi nā: «E wa togi gangi ə nā, idəji-e.» ²⁴ Ə Parisi je 6ari dəw ki kate kəme to ka kin adi-e re ki kō joo, ningə əli-e əi nā: «əl ta ki rōjeti, əsi-n gon Luwə. Ji gər kadi dingəm kin e nje ra majal.» ²⁵ Lo kin ti, dingəm ki kate kəme to ka kin əl-de ə nā: «E nje ra maji, ə se e nje ra majal wa ka m-gər nē kare me ti al, nē kare ki m-gər maji ən: kate kəm tō, ningə ngosine kəmm oo lo.» ²⁶ Ningə təli əli-e əi nā: «E ri ə ra səi ə? Ə ra ban tō ə adi kəmi oo lo ə?» ²⁷ Lo kin ti əl-de ə nā: «Ta kin m-əl səsi kate ngata, ə imbati koo ta lam, ə ra ban ə igei kadi m-təl m-əl səsi 6ay ə? İndigi kadi itəli njé ndo je lie tō a?» ²⁸ Lōki əl Parisi je ta be 6a, əi je taji-e ə əli-e əi nā: «I ə j nje ndo lie, nā je, je njé ndo je lə *Mojj. ²⁹ Ji gər kadi Luwə əl ta ki Moji, nā dəw lai kin, ji gər lo ki teə ti al.» ³⁰ Ə dingəm ka kin əl Parisi je ə nā: «E nē ki əti bəl ngay kadi dəw ki səi, igəri lōki teə ti al tō, ə dəwe ka kin taa adi kəmm oo lo. ³¹ Ji gəri maji kadi dije ki njé ra majal, re əli ta ki Luwə ə, Luwə oo dō ta ləde al, nā dəw ki nje bəl Luwə, ki nje təl rone go ndue ti, Luwə oo dō ta lie. ³² Ki mari nu wa kin, ndo

kare kadi j-o nɔ dɔw madi ə adi kəm dɔw ki tɔ lo koje ti nu oo lo be kin, m-o al 6ɔy. ³³ Kin ə re dɪŋəm kin i rɔ Luwə ti al ə, nɛ madi kare ki asi kadi ra goto.» ³⁴ Lo kin ti, əli-e əi nɔ: «I dɔw ki ə me majal ti lo koji ti nu kam ə, ige kadi i ə indo-je nɛ!» Ba tuwəi-e adi tɛɛ taga. ³⁵ Jaju oo kadi tuwəi-e, ə loki inge, dɔje ə nɔ: «I adi mei *NGon dɔw a?» ³⁶ Ə əl Jaju ə nɔ: «Babe, NGon dɔw ə e na wa əl-m adi tɔ m-ade mem.» ³⁷ Ningə Jaju əl-e ə nɔ: «I o-e ki kami, e darɔe e wa ə isi əli ta kin.» ³⁸ Be ə, dɪŋəm ka kin əl Jaju ə nɔ: «Babe, m-adi mem.» Ba əsi məkəsine nangi nɔe ti. ³⁹ Jaju əl-e ə nɔ: «M-re dɔnangi ti ne mba gangi ta, m-re mba kadi dije ki kəmde tɔ, ooi lo, ə kadi njɛ ki kəmde oo lo, tali njɛ kəm tɔ je tɔ.» ⁴⁰ Loki Parisi je madi ki ai ki Jaju nɔɔ, ooi dɔ ta ki Jaju əl kin ningə, dɔji-e əi nɔ: «Je ka je njɛ kəm tɔ je tɔ a?» ⁴¹ Ə Jaju ilə-de ti ə nɔ: «Kin ə re sɔi njɛ kəm tɔ je taki rɔjeti ə, re majal ləsi a goto, nɔ taki j-isi-n, ə oi rɔsi kadi kəmsi oo lo kin 6a, majal ləsi tɔ lo tone ti ba.»

10

Kuji ta ki dɔ 6a bati je ti

¹ Jaju əl ə nɔ: «Taki rɔjeti adi m-əl səsi. Kin ə re dɔw madi ur go bati je ti ki ta kəy al, nɔ i bal ki dɔ bɔr ki rəbi ki rangi 6a, dɔwe kin e nje 6ogi, e baw kaya. ² Nɔ dɔw ki ur kəy go bati je ti ki ta kəy, e ə e 6a bati je. ³ Nje ngəm ta kəy bati je tɛɛ ta kəy ade, 6a bati je ooi dɔ ndue. Ningə 6ar bati je ləne kare kare ki tɔde, tɛɛ sɔde taga. ⁴ Loki tɛɛ ki bati je ləne pəti taga ningə, ɔti njɪyə nɔde ti, 6a bati je uni goe, tado gəri ndue. ⁵ Bati je a uni go dɔw ki rangi al. Re ooi dɔw ki rangi 6a, a ayi-naa say kɔ kade ti, tado gəri ndu dije ki rangi al.» ⁶ Jaju əl-de kuji ta kin, nɔ gəri ne ki əl-de ta dɔ ti kin al. ⁷ Ə tal əl-de 6ay ə nɔ: «Taki rɔjeti, adi m-əl səsi, mi ta kəy bati je. ⁸ Dije pəti ki rəi nɔm ti, əi njɛ 6ogi je, ki baw kaya je, adi bati je ooi ta ləde al.» ⁹ Mi ta kəy, re dɔw ur kəy ki rəbi ki rɔm ti 6a, dɔwe a ingə kaji. A ur kəy nim, a tɛɛ nim, taa a ingə nɛ kusone nim tɔ. ¹⁰ Nje 6ogi re 6a, re mba 6ogi, re mba tɔl nɛ, ə re mba tuji nɛ tɔ par. Nɔ mi, m-re mba kadi dije ingəi kaji. Ningə kadi e kaji ki tɔ mbar mbar.

¹¹ «Mi 6a bati je ki m-ul bati je maji. Dɔw ki ul bati je maji, adi rone mbata bati je lane. ¹² Nɔ dɔw ki e nje ngəm bati je mba kingə la par 6i e 6ade al, loki oo jagim isi re ki dɔ bati je 6a, iyə bati je ə ay, adi jagim re uwə-de je, sane-de je. ¹³ Nje ngəm bati je mbata kingə-n la kin ay, tado nɛ lie e la par ə isi sangi, adi oo lo kadi ində rone kɔ ti mbata la bati je al. Mi, mi 6a bati je ki m-ində kəmm go bati je ti maji. ¹⁴ M-gər bati je ləm, ə bati je ləm gəri-mi tɔ. ¹⁵ Gəri-mi təkɔ Bai gər-m ə mi m-gər-n Bai kin be tɔ. Be ə, m-adi rɔm mbata bati je ləm. ¹⁶ M-aw ki bati je ki rangi nɔɔ 6ay ki əi

me kəy ti ne al. Əi je ka, sɔbi kadi m-re sɔde me kəy ti tɔ. A ooi ndum 6a, a tali nɛ kul je ki kare ba gin 6ade ti ki kare ba. ¹⁷ Bai ndigi-m, mbata m-ilə rɔm kɔ kadi tɔ m-təl m-ingə kingə ki rangi. ¹⁸ Dɔw ki a ində tɔgi dɔm ti kadi m-ilə rɔm kɔ goto. E mi wa ə m-adi ki me ndigi ləm. M-aw ki tɔgi kadi m-adi-n nim, kadi m-taa-n nim. E kin ə e ndu ki m-gər ki rɔ Bai ti.» ¹⁹ Ta lə Jaju kin təl re ki gangi-naa ki rangi dan *Jipi je ti 6ay. ²⁰ NGay je dande ti əli əi nɔ: «NDil ki majal isi mee ti, dɔe a dana al, ə ra ban ə isi oi ta lie ə?» ²¹ Ə njɛ ki nungi əli əi nɔ: «Dɔw ki ndil ki majal isi mee ti əl ta be al. Dɔw ki ndil ki majal isi mee ti asi kadi a tɛɛ kəm njɛ kəm tɔ je al.»

Jipi je mbati koo mbide ti təkɔ Jaju e NGon Luwə

²² Dɔkagiloe ti kin, *Jipi je isi rai nay tɔr ndu dɔ kəy ti lə Luwə Jorijaləm ti. E dɔkagilo kul ti. ²³ Jaju ilə lo aw je təl je gin pal ti lə *Salomɔ, nati kəy ti lə Luwə. ²⁴ Jipi je iləi-naa gəi gide, ningə əli-e əi nɔ: «Kadi ban ti ə a əl-je ta ki kadi meje osi nangi ə? Kin ə re i Kirisi ki Luwə mbəte ə, əl-je wangi adi j-o.» ²⁵ Ə Jaju əl-de ə nɔ: «Ta kin m-əl səsi kəte ngata, nɔ imbati kadi itaai ta ləm. Nɛ je ki m-isi m-ra-de me tɔ Bai ti kin mai naji dɔm ti. ²⁶ Nɔ sɔi, imbati kadi-mi mesi. Imbati tado sɔi dan bati je ti ləm al. ²⁷ Bati je ləm ooi ndum, m-gər-de, ningə əi je uni gom tɔ. ²⁸ M-adi-de kaji ki tɔ biti ki nɔ ti, 6i tade a tɛɛ al. Taa dɔw ki kadi ində tɔgine taa-n-de jim ti ka goto tɔ. ²⁹ Bai ki nje kadi-m-de aw ki tɔgi dɔ dije ti pəti, adi dɔw madi ki asi kadi ində tɔgi taa-n-de ji Bai ti goto. ³⁰ Je ki Bai je dije ki kare ba.» ³¹ Lo kin ti, Jipi je tɔli kəi mbal 6ay kadi n-təlɔi Jaju n-təlɔi-e. ³² Ə Jaju əl-de ə nɔ: «M-ra nɛ je ki maji maji ngay ta kəmsi ti ki tɔgi ki i rɔ Bai ti, nga e ki ra ə igei kadi itiləsi-mi ki mbal itilə-mi ki mbae?» ³³ Ə Jipi je əli-e əi nɔ: «E mbata nɛ maji ki ira ə ji ge kadi ji tɔli ki mbal ji tɔli al, nɔ e ki mbata ta ki mal. Tado i ki i dɔw kare par əl ə nɔ i Luwə.» ³⁴ Jaju əl-de ə nɔ: «Luwə əl me ndu-kun ti ləsi ə nɔ: “Mi m-əl səsi, sɔi luwə je”. ³⁵ Dije ki Luwə əl-de ta ləne ə Luwə ɔar-de luwə je kin. Ningə igəri maji kadi dɔw əsi tɔgi buji ta lə Luwə al. ³⁶ Mi, e Luwə ə mbəti-m, ilə-m dɔnangi ti, ə m-əl-n m-ə nɔ mi NGon Luwə, ningə sɔi əli əi nɔ se mi nɔ ə m-əl m-ə nɔ mi NGon Luwə wa 6a, mi nje kəl ta ki mal dɔ tɔ Luwə ti, kin e mba ri ə? ³⁷ Kin ə re m-ra kilə lə Bai al ningə tɔ adi-mi mesi al! ³⁸ A kin ə re m-isi m-ra kilə lə Bai ningə, re adi-mi mesi al ka, adi mesi kilə je ki m-ra-de ka kin ndɔy taa. Adi mesi kadi igəri təkɔ Bai isi mem ti, ə mi m-isi me Bai ti tɔ.» ³⁹ Lo kin ti, sangi rəbi nja kare 6ay kadi n-uwəi Jaju, nɔ tɛɛ mbɔde ti aw.

⁴⁰ Jaju təl aw gidi ba Jurde ti, lo ti ki kəte Ja ra dije batəm ti. Jaju aw isi loe ti kin nɔɔ.

⁴¹ Dije ngay awi rœe ti, ningə əli-naa əi nœ: «Ja ra ne madi kare ki əti ɓal al, na ne je pəti ki əl əji-n dɔ dɔngəm kin e ne je ki rœjeti.» ⁴² Lo kin ti nœq be dije ngay adi mede Jəju.

11

Ki Lajar lo koy ti

¹ Dingəm kare ki nje moy e nœq, tœe nœ Lajar. İsi me ɓe ti ki Bətani ki e ngon ɓe lə Mari əi ki ngokone Marti. ² E darɔ Mari wa kin ə a oy yibi ki əti maji nja ʔaɓe ti nim, ɓor njae ki bisi dœne nim. Nga ningə e ngokœ Lajar a rœe to-e. ³ Ngakonaa je ki dœne ki joo kin ilai dœw madi ade aw əl Jəju a nœ: «ʔaɓe, basa madi e moy.» ⁴ Loki Jəju oo ta kin ningə əl ə nœ: «Moy lə Lajar kin a tœ-e al, nœ e moy ki re kadi toji tœgi Luwa, taa kadi dije ilai toji dœm ti mi NGon Luwə tœ.» ⁵ Jəju ndigi Marti əi ki ngokœ Mari, taa ndigi Lajar tœ. ⁶ Jəju oo maji kadi Lajar e moy, nœ isi lo ti ki isi ti kin ba ndœ joo ɓœy. ⁷ Go ti, əl njé ndo je lane ə nœ: «Adi ji tœli j-awi Jude ti gogi.» ⁸ Ə *NJé ndo je lie əli-e əi nœ: «Nje ndo dije, ndo ngay əl ne ɓœy ə *Jipi je sangi kadi n-tiləi-ni ki mbal n-tœli-ni ka kin ə, ige kadi itəl aw Jude ti ɓœy a?» ⁹ Jəju ilə-de ti ə nœ: «NGan kin e dœgi gide joo me kadi ti ki kare. Ningə kadi e re dœw njiyə kada ə a osi al, tadoo lo maji. ¹⁰ A re njiyə kondœ ə a osi, tadoo lo maji al.» ¹¹ Go ta ti kin, Jəju ilə ta ki rangi dœ ti ə nœ: «Madije Lajar to ɓi, ningə m-a m-aw kadi m-ndal-e.» ¹² Ə njé ndo je əli-e əi nœ: «ʔaɓe, re e ɓi ə to ə ndal ɓœy.» ¹³ Jəju əl ta lə koy Lajar, nœ njé ndo je ooi tœki e ta lə ɓi ki kare. ¹⁴ Ə Jəju əl-de ay njay ə nœ: «Lajar oy. ¹⁵ Nga ningə ki əji dœsi, rom nal-m ngay kadi m-goto loe ti, kadi tœ sai je adii-mi mesi. ʔa ki ne kin, adi j-awi dœe ti.» ¹⁶ Ə Tomasi ki isi ɓari-e «NDingə» əl ndœgi njé ndo je ə nœ: «J-əi ka adi j-awi sie tœ j-oyi sie.»

Jəju e nje kadi dije tœli isi ki dœde taa

¹⁷ Loki Jəju re tœɓ Bətani ti, oo kadi dibi Lajar ra ndœ sœ ngata. ¹⁸ Bətani e ɓasi ki Jorijalœm, asi kula mœtœr mitœ be par, ¹⁹ adi *Jipi je ngay rœi rœ Marti ti əi ki Mari kadi sœli mede əji-n dɔ koy lə ngokœde. ²⁰ Loki Marti oo kadi Jəju a re nœq, j aw tilœ kœme, ningə Mari taa isi yane nangi me kœy ti. ²¹ Marti ki aw tilœ kœm Jəju, əl Jəju ə nœ: «ʔaɓe, kin ə re j sœje ne ə re ngokom a oy al. ²² Nœ ki ne wa kin ka m-gar kadi ne je pœti ki idəji Luwə ə a adi.» ²³ Ə Jəju əl-e ə nœ: «NGokœi a j lo koy ti.» ²⁴ Ningə Marti ile ti ə nœ: «E ki rœjeti, m-gar kadi ndœ ki njé koy je a jii taa lo koy ti dœɓay ndœ ti ə, Lajar a j taa lo koy ti tœ.» ²⁵ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nœ: «Mi nje kadi dije jii taa lo koy ti, ki nje kadi dije isi ki dœde taa. Dœw ki adim mene, re oy mindi ka, a tœl isi ki dœne taa. ²⁶ Nga ningə, dœw ki isi ki dœne taa, ə adi-m mene ɓa, dœwe kin a oy al ratata. M-dəji se oo be wa?» ²⁷ ʔa Marti ile ti ə nœ: «Oyo, ʔaɓe,

m-adi mem tœki j ə j Kirisi ki Luwə mbœte, j ə j NGon lə Luwə, j ə j dœw ki sœbi kadi a re dœnangi ti.»

Jəju nœ mbata koy lə Lajar

²⁸ Go ta ti ki Marti əl kin ɓa, əti aw ɓar ngokone Mari, əl-e ta nangi yogiro be ə nœ: «Nje ndo dije a nœq, ə isi dœji kadi aw.» ²⁹ Loki Mari oo ta kin taa par ə j taa kalang aw ki rœ Jəju ti. ³⁰ Jəju ur me ɓe ti al ɓœy, e lo ti wa ki Marti aw inge ti kœte ka kin ɓœy. ³¹ *Jipi je ki isi me kœy ti ki Mari, isi sœli mee, loki ooi-e j taa kalangi, tœɓ taga, ooi ə nœ isi aw ki dœ ɓadi ti kadi nœ wa, adi jii taa goe ti. ³² Loki Mari aw tœɓ lo ti ki Jəju a ti, ə oo Jəju ɓa, osi nangi njae ti, ningə əl-e ə nœ: «ʔaɓe, kin ə re j sœje ne ə re ngokom a oy al.» ³³ Loki Jəju oo kadi Mari isi nœ, taa Jipi je ki jii goe ti ka isi nœi tœ ɓa, mee ur made, taa ndile isi nangi al tœ. ³⁴ Ə dœji-de ə nœ: «İləi-e ra be ə?» ʔa əli-e əi nœ: «ʔaɓe, ire ə a o.» ³⁵ Lo kin ti, Jəju nœ. ³⁶ Ə Jipi je əli əi nœ: «Oi toji ki toji ndigi ki ndige kin.» ³⁷ Nœ njé ki nungi əli əi nœ: «Tœɓ kam nje kam tœ, nga ra ban ə asi kadi œgi Lajar koy al tœy?»

Jəju adi Lajar j lo koy ti

³⁸ Lo kin ti, me Jəju tœl ur made kur ki rangi ɓœy, adi əti aw ki dœ ɓadi ti. Ningə e hole mbal ə indœi mbal made utii tae. ³⁹ Jəju əl-de ə nœ: «Ŧri mbal kin kœ», nœ Marti ki konan nje goto əl Jəju ə nœ: «ʔaɓe, ra ndœ sœ ngata, adi a əti.» ⁴⁰ Ə Jəju əl-e ə nœ: «M-əli m-a nœ ri ə? M-əli m-a nœ re adi mei ə a o tœgi Luwə.» ⁴¹ Lo kin ti, œri mbal kœ, ə Jəju un kamne ki taa ningə əl ə nœ: «Bai, m-ra-i oyo tœki o dœ ndum. ⁴² M-gar kadi ta je ki m-isi m-əl sœi kin o dœ ndum dœrœ, nœ m-əl ta kin be mbata kosi dije ki gœi gidim kin, kadi adi-mi mede tœki e j ə ilə-m.» ⁴³ Go ta ti kin ɓa, Jəju un ndune ki taa əl ta ki tœgine ə nœ: «Lajar, itœɓ taga!» ⁴⁴ Ningə nje goto Lajar indœ lo tœɓ taga. Jie je ki njae je e ki ragi ki ta kibi, taa ta kœme e ki dole ki kibi tœ. Ə Jəju əl-de ə nœ: «İtuti-e, ə iyœi-e adi aw.»

Dije dœsi ta naa ti kadi n-tœli Jəju (Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ *Jipi je ngay ki awi rœ Mari ti, ə ooi ne ki Jəju ra, adi mede Jəju. ⁴⁶ Nœ njé ki na je awi ingœi *Parisi je, əli-de ne ki Jəju ra. ⁴⁷ Lo kin ti, njé kun dœ njé kijœ ne mœsi kadi-kare je, ki Parisi je, œsi dœ njé gangi ta je lœ Jipi je naa ti, ningə dœji-naa əi nœ: «E ri dana a kadi ji rai ə? Dingəm kin ra ne je ki əti ɓal ɓal ngay!» ⁴⁸ Kin ə re j-iyœi-e j-adi ra ne je lone kin ki nœne ti ə, dije pœti a adi-e mede, ningə dije ki Rom ti a rœi kadi tuji kay lœ Luwə, taa a tuji gin ɓe lœje tœ!» ⁴⁹ Ə Kayipi ki e ki kare dan njé kun dœ Jipi je ti, ki ɓale ti nœq e ki ɓo dœ njé kijœ ne mœsi kadi-kare je ti, un ta əl-de ə nœ: «İgœri ne kare me ne ti ki isi ra ne kin al!» ⁵⁰ İmœri ta maji oi! E soti ngay mbata ti lœsi kadi ɓa kal dœw kare oy mbata lœ gin dije kosi, ə gin

be ki tae ba ingə tuji al.»⁵¹ NGA ningə e ta ki Kayipi wa 6a əl ki done al, nə təkɪ bale ti nɔɔ e ki bo dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti, Luwə ində ta tae ti adi ilə mbɛe kəte təkɪ səbi kadi Jəju a oy mbata lə gin 6e lə Jipi je. ⁵² Ningə a oy mbata lə gin 6e lə Jipi je par al, nə a oy mba kadi kaw-n ngan lə Luwə ki sanəi-naa ki lo je dangi dangi kin kadi təlɪ gin dije ki kare ba. ⁵³ I dɔ ndɔe ti nɔɔ kin, njé kun dɔ Jipi je uni ndude kadi n-təlɪ Jəju. ⁵⁴ E be ə, Jəju ində ngangi njiyə taga ta kam Jipi je ti. Ɔr rone aw bəsi kadi dilə lo ti, me ngon 6e ti ki ɓari-e Epirayim. Aw isi ti nɔɔ ki njé ndo je ləne.

⁵⁵ Dɔkagilo ra nay lə Jipi je ki ɓari-e Paki e bəsi, adi dije ngay awi Jorijaləm ti kəte nɔɔ ti kadi ta rai nɛ je ki go kuje ti ləde əi Jipi je kadi Luwə oo-n-de tə dije ki kanji majal. ⁵⁶ Dije ka kin əi gin kay ti lə Luwə, ningə isi sangi Jəju, ə dəji-naa ta dande ti əi nə: «Mər ta ləsi e ri ə? Kadi a re lo ra nay ti al a?» ⁵⁷ Nɛ kare 6a, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki Parisi je adi ndu kadi re dəw madi oo lo ki Jəju e ti 6a, kadi əl-de adi n-awi n-uwəi-e.

12

*Mari buki yibi ki əti maji nja Jəju ti
(Mt 26.6-13; Mk 14.3-9; Lk 7.36-50)*

¹ NDɔ mehe kəte nɔɔ ra nay Paki ti, Jəju aw Bətanɪ ti ki Lajar isi ti. Lajar ki ndɔ ki ade j taa lo koy ti. ² Lo kin ti nɔɔ, rai nɛ kuso ki tɔ Jəju. Marti ə e nje kadi-de nɛ kuso, ningə Lajar e ki kare dan njé kisi ta nɛ kuso ti ki Jəju. ³ Mari un yibi ki rai ki man kagi ki ɓari-e nar, a rosi ngon ku be, ɓuki nja Jəju ti, ningə go ti, bər njae ki bisi dəne. E yibi nar dərɔe ki gate e ngay. Baye taa me kay. ⁴ Lo kin ti, Judasi Isikariyoti ki e ki kare dan njé ndo je ti lə Jəju, e ki a un dɔ Jəju, ə lə nə: ⁵ «MBA ri ə e ki gati ki yibi kin, taa-n la ki lo kilə ti ki ndɔ ɓu mitə be ka e ki ra-n ki njé ndoo je al ə?» ⁶ Judasi əl ta kin be mba tɔ 6a ta lə njé ndoo je tɔ rɔe al, nə mbata e nje ɓogi. E ə ɓəl la e jje ti, adi isi ɓogi la ki isi ɓuki me ti ndəy ndəy. ⁷ Nə Jəju əl ə nə: «Iyə! Mari jəke! Ra nɛ kin be nginə-n ndɔ ki kadi darəm a aw-n ɓada. ⁸ Njé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndɔ je pəti, nə mi m-a m-isi səsi ki nɔɔ ti al.»

Dije dɔəi ta naa ti kadi n-təlɪ Lajar

⁹ Kosi *Jipi je ngay ooi kadi Jəju e Bətanɪ ti, adi rəl. Ningə rəl mbata lə Jəju par al, nə rəl mba koo Lajar ki Jəju ade j taa lo koy ti ka kin tɔ. ¹⁰ E be ə, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je uni ndude kadi n-təlɪ Lajar kɔ, ¹¹ mbata e ta lie ə ra adi Jipi je ngay iyəi-de ə adi mede Jəju.

*Jəju ur me 6e ti ki Jorijaləm ki kəsi-gon
(Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Lk 19.28-40)*

¹² Lo ti go ti, kosi dije ki ngay ki rəl Jorijaləm, ooi kadi Jəju isi re Jorijaləm, ¹³ ə ɔyi

baji tan je, ə tɛgi taga gidi 6e ti, awi tilə kəme. Ningə lo kin ti, uni ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki dɔ Luwə ti! Ningə kadi Luwə ində jine dɔ dəw ti ki re ki tɔ Bəbe, kadi Luwə ində jine dɔ ngar ti lə *Isirayəl je!» ¹⁴ Jəju ingə ngon koro, ningə al isi dɔe ti təkɪ ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

¹⁵ «Iɓəl al, 6e bo *Siyo!

Iɓo lo o, ngar ləi isi re,

Isi dɔ ngon koro ti.»

¹⁶ Dəsay ba, njé ndo je lie gəri me nɛ je ki isi rai kin al, nə loki dije isi iləi tɔji dɔ Jəju ti ngata 6a kadi mede ole dɔ ti təkɪ makitibi lə Luwə əl ta lie kadi nɛ kin a ra nɛ dɔe ti be. Ningə e nɛe ka ə isi ra nɛ dɔe ti kin.

¹⁷ Dije ngay ki ndɔ ki əi sie naa ti loki ndəl Lajar ade tɛɛ ɓada, dan njé koy je ti, mai naji lie. ¹⁸ Ningə e naji ki ma ləde kin ə ra adi kosi dije awi tiləi kəme, tadɔ ooi kadi ra nɛ kɔji ki əti ɓəl ngay kin. ¹⁹ Lo kin ti, *Parisi je əli-naa dande ti əi nə: «O! tɔ ki taga ta kəmsi ti ne kadi asi ra nɛ madi al; dije pəti ɓuki-naa ki goe ti!»

Girəki je sangi kadi n-ooi Jəju

²⁰ Girəki je madi əi dan dije ti ki rəl Jorijaləm lo ra nay ti kadi əsi makəsɪde nangi nɔ Luwə ti. ²¹ Girəki je ka kin rai bəsi rɔ Pilipi ti ki e dəw ki ngon 6e ti ki Bətisayda ki Galile ti, dəji-e əi nə: «Ji ndigi kadi j-o Jəju.» ²² Ə Pilipi aw əl Andire, nga ə indəi rɔde naa ti joo pu awi əli Jəju. ²³ Jəju ilə-de ti ə nə: «Ki ne kin 6a, ndɔ asi kadi Luwə tɔji tɔgim mi *NGon dəw ki taga ngata. ²⁴ Ningə ki rɔjəti, adi m-əl səsi, kə ko ki kare ki osi nangi kin re oy əl ə, a tɔ ki karne ba par, a re oy tɔ 6a, a tɛɛ ki kə ko je ki rangi ngay. ²⁵ Dəw ki ndigi koo maji rone, a tji tae, nə dəw ki iyə ta koo maji rone danangi ti ne, a ngəm rone kadi kaji ki bitɪ ki nɔ ti. ²⁶ Kin ə re dəw madi ge ra kilə 6əə ləm 6a, səbi kadi un gom, nga ningə nje kilə 6əə ləm kin ə e səm lo ti ki m-a m-j ti. Dəw ki nje ra kilə 6əə ləm, Bai Luwə a əsi gone.»

Jəju əl ta ki dɔ koyne ti

²⁷ Jəju əl ə nə: «Ki ne kin, ndilm isi nangi al, ə se ta ri ə kadi m-əl wa? Kadi m-əl m-ə nə: “Bai, aji-m ta dɔ kadi ti ki ngə ki a re dəm ti kin a?” NGA e mbata dɔ kadi wa kin ə m-re bitɪ m-tɛɛ-n ne kin. ²⁸ Bai, itoji adi dije gəri tɔbɔ ləl.» Ningə ndu dəw ɓa j ki dorə ti ə nə: «M-adi dije gəri tɔ 6a ləm ngata, nə m-a m-adi-de gəri ɓay.» ²⁹ Kosi dije ki ai loe ti nɔɔ ə ooi ndu ta kin ki mbide əli əi nə: «E ndi ə ndangi nɛ.» Ningə njé ki nungɪ əli əi nə: «Malayka kare ə əl-e ta.» ³⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «NDU ta ki 6a ə oi kin tɛɛ mbata ləm mi al, nə tɛɛ ki mbata ləsi səi je. ³¹ Ki ne kin, e dɔkagilo ki kadi Luwə a gangi-n ta dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne ngata, e dɔkagilo ki kadi Luwə a uwə-n nje majal ki isi ində tɔgine dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne, ile gidi lo ti kɔ ngata. ³² NGA

ningə mi, ndo ki dije a ɓəi-mi taa do kagi-dəsi ti kin ɓa, m-a m-ndər dije pəti ki rəm ti.»³³ Me ta ti kin, Jəju toji kadi gəri se go rəbi ki ban ə a oy-n wa?». ³⁴ Ə kosi je əli-e əi nə: «J-ingə me makitibi ndu-kun je ti laje təkɪ Kiri si ki e dəw ki Luwə mbəte, a isi biti ki ɓone ti bi a oy al^o, nga ra ban be ə j ə l ə n ə: “Səbi kadi a ɓəi NGon dəw taa do kagi-dəsi ti ə?” Ə NGon dəw ə wa kin e nā dana ə?»³⁵ Ba Jəju əl-de ə nə: «Kunji e dansi ti ne dəkagilo ndəy ɓəy. Ningə kadi injiyəi ki ɓosi ti loki kunji isi unji dəsi ti kin, kadi ta til ingə səsi do rəbi ti al. Tado daw ki njiyə me til ti, gər lo ki isi aw ti al. ³⁶ Dəkagilo ki kunji e səsi kin ɓa, adi mesɪ kunji, kadi ta itəli dije ki me kunji ti.» Loki Jəju əl-de ta be ningə, əti aw ɓoyɔ rone say ta kəmde ti.

Jipi je mbati kadi mede Jəju

³⁷ Jəju ra ne kəji je ki əti ɓəl ɓəl ta kəm *Jipi je ti ka, mbati kadi-e mede. ³⁸ E kin toji ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ə nə: «Bəbe, nā ə taa ta ki tɛɛ taje ti osi mbide ti kin ə?»

E nā je ə Bəbe toji-de tɔgine ə^o?»

³⁹ Ningə daro Ejay ə wa təl a ɓoɔ ər gin ne ki asii kadi mede al ə nə:

⁴⁰ «Luwə tə kəmde,

Kadi tə ooi lo al,

Adi mede ngə ngororo,

Kadi tə gəri ne madi kare al,

Kadi ta təli kəmde ro Luwə ti al,

Nə ta Luwə j əji-de.^o»

⁴¹ Ejay əl ta kin be mbata kunji Jəju ki oo kəte nu ə əl-n ta dəe ti.

⁴² Ne kare ɓa, dan njé kun do Jipi je ti wa kin, ngay je adi mede Jəju, nə mbati kəli ki taga mbata la *Parisi je ki kadi a tuwəi-de kə gin kəy kaw-naa ti ləde əi Jipi je^o. ⁴³ Oi maji ngay kadi dije ə piti-de ə e soti itə kadi Luwə ə piti-de.

Ta ki ta Jəju ti ə a gangi ta

⁴⁴ Jəju əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Dəw ki adi-m mene ɓa, e mi ə adi-m mene al, nə e nje kilə-m ə ade mene; ⁴⁵ ningə dəw ki oo-m ə, oo nje kilə-m tə. ⁴⁶ Mi, mi kunji, ə m-re dənangi ti ne mba kadi daw ki adi-m mene ɓa, dəwe njiyə me til ti al. ⁴⁷ Kin ə re ta ləm osi mbi daw ti, ə dəwe ra-n kilə al ə, e mi ɓa m-gangi ta dəe ti al, tado m-re dənangi ti ne kadi m-aji dije ɓi kadi m-gangi ta dode ti al. ⁴⁸ Dəw ki mbati-m nim, taa ta ləm al nim ə, aw ki nje gangi ta done ti ngata. Tado e ne je ki m-ndo dije wa kin ə, a gangi ta dəe ti dɔbəy ndo ti. ⁴⁹ Təki rɔjeti, m-əl ta ki do rəm al, nə e Bai ki nje kilə-m ə adi-m ndu je ki kadi m-əl nim, m-ndo nim. ⁵⁰ NGA ningə, m-gər kadi ndu ki Luwə adi kin ə, e nje re ki kaji ki biti ki nq ti. Ta je ki m-əl, m-əl-de təkɪ Bai əl-m.»

13

Jəju togi nja njé ndo je ləne

¹ Kəte nq ra nay Paki ti, Jəju gər kadi ndo re nga kadi tə iyə dənangi ə aw ro Bawne ti. Jəju ki ndigi njé ki yane je ki dənangi ti ne mari nu, ndigi-de biti kadi təl tae. ² Jəju əi ki njé ndo je ləne isi ta ne kuso ti lo solə. Ningə dəkagiloe ti kin, su ində ta ga kulə Jəju ji njé ɓa je ti me Judasi ti ki ngon la Simo Isikariyoti ngata. ³ Jəju wa ki dəne gər kadi Bawne Luwə ilə ne je pəti jine ti, ningə gər təkɪ n-j rəe ti ə n-re, adi n-a n-təl n-aw rəe ti gogi. ⁴ Jəju j taa ta ne kuso ti, ər kibi ləne ki ilə do made ti, ɓa un ta kibi dəo-n ɓəidine. ⁵ Go ti, mbəl man me ne ti, ɓa ilə rone togi nja njé ndo je ləne, ə ɓər njade ki ta kibi ki kəte dəo-n ɓəidine ka kin. ⁶ Loki Jəju re tɛɛ do Simo Piyər ti ɓa, Simo Piyər əl-e ə nə: «Bəbe, j ə kadi itogi njam a?» ⁷ Ə Jəju əl-e ə nə: «Nə ki m-isi m-ra kin, ta ji naa ti ne igər al, nə a gər mee ki ɓəy ti.» ⁸ Be ka Piyər əl Jəju ə nə: «Jagi, j a togi njam al.» Ə Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re m-togi njay al ɓa, ne madi ki ɓəw-je naa ti səi goto.» ⁹ Ningə Piyər əl ə nə: «Bəbe, re e be ɓa, itogi njam par al, nə kadi itogi jim je, ki dəm je tə.» ¹⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki ndogi man, aw ki ndoo togi njane par, ɓi rəe je pəti al, tado ndəgi rəe je ay njay. NGA ningə səi je, rəsi ay njay, nə e dije pəti ɓa rəde ay, al ɓay tə.» ¹¹ Lo kin ti, Jəju gər dəw ki a ule ji njé ɓa je ti, ə əl-n ə nə: «E səi pəti ɓa rəsi ay, al.» ¹² Loki Jəju togi njade gine gangi ningə, un kibi ləne ilə rone ti, ə tal aw isi ta ne kuso ti gogi, ɓa əl-de ə nə: «Igəri me ne ki m-ra səsi kin a?» ¹³ Isi ɓari-mi Nje ndo dije je, Bəbe je, ningə e go rəbe ti, tado e mi ə wa. ¹⁴ NGA ningə re mi ki mi Nje ndo dije je, mi Bəbe je ə m-togi njasi ningə, səi ka səbi kadi itogi njanaa ki yo je ki ne je tə. ¹⁵ E ne ə m-oji səsi, kadi səi ka indaji, irai təkɪ m-ra səsi kin be tə. ¹⁶ Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, ɓəə itə ɓane al, taa ngon nje kaw kilə itə nje kile al tə. ¹⁷ Təkɪ igəri ngata kin ə, irai kile ə, rəsi a nəl səsi ngay. ¹⁸ E səi pəti ɓa m-isi m-əl ta ləsi al; m-gər dije ki m-mbəti-de. NGA ningə, səbi kadi ta ki makitibi la Luwə əl kin ra ne. Makitibi əl ə nə: «Dəw ki isi uyo səm ne, tu gajine əsi-m^o» ¹⁹ M-əl səsi ta kin ɓasine, kadi tə ndo ki nee a ra ne ɓa, igəri təkɪ “Mi Nje kisi nqo.” ²⁰ Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, daw ki uwə dəw ki m-ile ki rone ti, uwə-m ki rone ti, ə daw ki uwə-m ki rone ti, uwə nje kilə-m ki rone ti tə.»

Jəju əl təkɪ Judasi a un done

(Mt 26.21-25; Mk 14.18-21; Lk 22.21-23)

²¹ Go ta je ti kin, ndil Jəju isi nangi al, adi ta tɛɛ tae ti ki taga ə nə: «Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ne a ilə-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, njé ndo je lie goi kəm-naa, ningə daji-naa se nā dana ə isi əl ta lie wa.

²³ Ki kare dan njé ndo je ti, ki e dæw ki Jøju ndige, isi kadi Jøju ti basi. ²⁴ ð Simo Piyar ra ne yogiro nangi æl-e-n kadi dæji Jøju se isi æl ta læ na dana wa. ²⁵ Nje ndo ka kin oy ki dæ Jøju ti, ningæ dæje æ na: «Bæbe, dæwe e næ æ?» ²⁶ ð Jøju ile ti æ na: «E dæw ki m-a-made mapa ki m-gangi, m-ilæ me tay ti kin.» Ningæ Jøju gangi mapa ilæ me tay ti, adi Judasi ki ngon læ Simo Isikariyoti. ²⁷ Loki Judasi taa mapa ka kin taa par æ, *Satæ ur mee ti. ð Jøju æl-e æ na: «Næ ki to mei ti kadi ira ka kin, ira law!» ²⁸ Dan dije ti ki isi sie ta ne kuso ti kin, dæw ki kadi gær se mba ri æ æl-e ta kin be wa goto. ²⁹ Ta ka ki Judasi e-n nje koti bæl la ka kin, ngay je ooi tæki Jøju dæje kadi aw ndogi ne ki kadi n-rai nay Paki, æ se kadi aw adi ne madi njé ndoo je wa be. ³⁰ Judasi taa mapa ki Jøju ade ka kin taa par æ tæe taga. Dæ kade ti kin, lo ndul ngata. ³¹ Loki Judasi tæe ba, Jøju æl æ na: «Ki basine kin, dije ilai toji dæm ti mi *NGon dæw, ningæ mi NGon dæw m-ra m-adi dije ilæi toji dæ Luwæ ti to. ³² Kin æ re m-ra m-adi dije ilæi toji dæ Luwæ ti ba, Luwæ wa ki dæne a adi dije ilæi toji dæm ti mi NGon dæw to. NGA ningæ e ne ki a ra ne basine. ³³ NGanm je, mi sæsi ne, naa ti dækagilo ki ndæy be par. A sangi-mi, ningæ tæki m-æ-l-n *Jipi je, m-æ sæsi bone to tæki: «Lo ki m-a m-aw ti, a asi kadi awi ti al.» ³⁴ M-adi sæsi ndu-kun ki sigi ki e ta kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je. Maji kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je tæki mi m-ndigi-n sæsi kin be to. ³⁵ Kin æ re indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je ba, dije pæti a gæri tæki sæsi njé ndo je læm.»

*Jøju æl tæki Piyar a naji ta gær-ne
(Mt 26.33-35; Mk 14.29-31; Lk 22.31-34)*

³⁶ Simo Piyar dæji Jøju æ na: «Bæbe, a aw ra æ?» ð Jøju ile ti æ na: «Lo ki m-a m-aw ti, a asi kadi un gom ki basine kin al, næ a un gom ki bæy ti.» ³⁷ Ba Piyar dæji Jøju æ na: «Bæbe, mba ri æ m-a m-asi kadi m-un goi ki basine kin al æ? Mi basi ngay kadi m-ilæ ræm ko mbata læi!» ³⁸ Lo kin ti, Jøju læ Piyar æ na: «Adi j basi ngay kadi ilæ ræi ko mbata læm wa ta? Tæki røjeti, adi m-æli, kunæ kinjæ no æl bæy æ, a naji ta nja mitæ æ na igær-m al.»

14

Jøju e ræbi ki kaw ki ræ Luwæ ti

¹ Jøju æl njé ndo je læne æ na: «Sæbi kadi mesi bæl al, æd mesi Luwæ, æ adi-mi mesi to. ² Me bæ ti læ Bai, kæy je e ngay noo. Kin æ re e ne ki røjeti al æ, re m-a m-æ-l sæsi, tædo m-aw kadi m-indæ dæ lo dana mbata ti læsi. ³ Loki m-aw, æ m-indæ dæ lo dana gine gangi ningæ, m-a m-tæl tæ m-re kadi m-oy sæsi, m-aw sæsi ræm ti, kadi tæ lo ki mi ti, sæi ka sæi ti to. ⁴ Sæi, igæri ræbi ki kaw lo ti ki m-isi m-aw ti.» ⁵ Lo kin ti, Tomasi æl Jøju æ na: «Bæbe, ji gær lo ki isi aw ti al to, æ ra ban be æ j-a ji gær ræbi ki kaw ti æ?» ⁶ ð Jøju æl-e æ na: «Mi ræbi, mi ta ki røjeti,

mi kisi ki dæ taa. Ræbi ki rangi ki kadi dæw asi kaw-n ræ Bai Luwæ ti goto. ⁷ Re igæri-mi bæ, a igæri Bai to. NGA ningæ, tæki j-a-n ne wa kin, igæri-e nim, oi-e nim to.» ⁸ Ningæ Pilipi æl Jøju æ na: «Bæbe, itøji-je Bawje Luwæ adi j-o-e par æ, e wa kin asi-je naki.» ⁹ ð Jøju ile ti æ na: «Pilipi, e mari nu bæ æ m-a sæsi ne kin ka igær-m al bæy a? Dæw ki oo-m bæ, oo Bai Luwæ to. Ra ban be æ æl æ na: «Itøji-je Bawje Luwæ adi j-o-e?» ¹⁰ O tæ ta ki røjeti al kadi mi m-isi me Bai ti, æ Bai isi mem ti a? Ta je ki m-isi m-æ-l sæsi kin, e mi wa ki dæm bæ m-isi m-æ-l al; e Bai ki isi mem ti æ isi ra kilæ je læne. ¹¹ Adi-mi mesi tæki mi m-isi me Bai ti, æ Bai isi mem ti to kin. A re adi-mi mesi dæ ta je ti ki m-isi m-æ-l al æ, kilæ ra je læ Luwæ ki oi ki kæmsi kin yo æ, adii mesi ndæy. ¹² Tæki røjeti, adi m-æ-l sæsi, dæw ki adi-m mene bæ, e ka a ra ne je ki m-isi m-ra-dæ kin to. A ra ne je ki æti bæi ngay bæy, mbata mi m-isi m-aw ræ Bai ti. ¹³ NGA ningæ, ne je pæti ki idæji me tæm ti æ, m-a m-ra m-adi sæsi, mba kadi mi NGon, m-ra m-adi dije ilæi toji dæ Bai Luwæ ti. ¹⁴ Kin æ re idæji ne madi me tæm ti æ, m-a m-ra m-adi sæsi.»

Jøju un ndune kadi n-a n-ilæ ki NDil Luwæ

¹⁵ Jøju ilæ ta ki rangi dæ ti bæy æ na: «Kin æ re indigi-mi æ, a tæli ræsi go ndu-kun je ti læm. ¹⁶ Ningæ mi, m-a m-dæji Bai Luwæ kadi ilæ ki Nje ra sæsi ki rangi, ki a isi sæsi biti ki no ti. ¹⁷ E æ e NDil ki nje ra ne ki røjeti, ki dije ki donangi ti ne asi kadi taai-e mede ti al, tædo ooi-e al, taa gæri-e al to, næ sæi je, igæri-e, mbata isi kadi si ne, taa a isi mesi ti to. ¹⁸ M-a m-iyæ sæsi ki karsi tæ ngan kal je be al, næ m-a m-tæl kadi m-re ræsi ti. ¹⁹ Nay ngal al kadi dije ki dængangi ti ne a ooi-mi al ratata, næ sæi je, a oi-mi, tædo m-isi ki dæm taa, taa sæi je ka a isi ki dæsi taa to. ²⁰ NDæe ti kin æ, a oi kadi mi me Bai ti, ningæ sæi, sæi mem ti, æ mi, mi mesi ti to. ²¹ Dæw ki nje ndigi-m, e dæw ki ngæm go ndu-kun je læm maji nim, tæl ræne go ti nim. Bai a ndigi dæw ki nje ndigi-m, ningæ mi ka m-a m-ndige to, taa m-a m-toje ræm ki taga kadi gær-m to.» ²² Judi (ki Judasi Isikariyoti al) æl Jøju æ na: «Bæbe, ra ban be æ je par æ a toji-je ræi ki taga kadi ji gær-l, bæ a toji ræi ki taga kadi ndægi dije ki dængangi ti ne kin gæri-mi al æ?» ²³ Jøju ile ti æ na: «Dæw ki ndigi-m æ, a ngæm go ta je læm. Bai a ndige, ningæ je ki Bai Luwæ joo pu j-a ji re ræe ti, j-a j-indæ bæ naa ti sie. ²⁴ Dæw ki ndigi-m al, tæl ræne go ta je ti læm al. Ta je ki isi tæe tam ti æ isi oi kin, e ta je ki mi wa m-æ-l ki dæm al, næ e ta je ki j ræ Bai ti ki nje kilæ-m. ²⁵ M-æ sæsi ta je kin dækagilo ki mi sæsi naa ti ne bæy kin. ²⁶ Nje ra sæsi, NDil ki Bai a ilæ sie adi sæsi me tæm ti kin, a ndo sæsi ne je pæti, taa a ole mesi dæ ne je ti pæti ki m-æ sæsi to. ²⁷ M-iyæ lapiya m-adi sæsi, m-adi sæsi lapiya. Ningæ mi m-adi sæsi tæki dije ki dængangi ti ne adii sæsi al. Adi mesi osi nangi,

iḅali al. ²⁸ Oi tēḅ tam ti m-əl m-ə nā: “M-a m-aw, ə m-a m-təl m-re rōsi ti”. Ningə kin ə re indigi-mi ə, a irai rōnəl dō kaw ti ki m-isi m-aw rō Bai ti, tadō e, e ki lo itā-m. ²⁹ M-əl sāsī ta kin ḅasine, kate taa kadi nē je rai nē, kadi tē loki a rai nē ḅa, adii mesi. ³⁰ M-a m-əl sāsī ta gogī al ngata, tadō, nje majal ki isi indō tōḅine dō dije ti ki dōnangi ti ne, re. Ningə e aw ki tōḅi madi dōm ti al, ³¹ nā a ingə ta rēḅi kadi ra adi dije ḅari tēki m-ndigi Bai, ə m-ra nē je tēki Bai dājī-m kadi m-ra. **II** taa lo kin ti adi j-awi.»

15

Jaju e kagi nju ki rōjeti

¹ Jaju əl ə nā: «Mi, mi kagi nju ki rōjeti, ningə Bai e ḅa nje ndrō nju tō. ² Baji nju ki j rōm ti, ə andi al ə, Bai a tige kō, nā e ki andi maji ḅa, a tige ngan bajie je ki majal kō kadi andi ki kate dō made ti. ³ Ningə sēi, nē ndo ki m-ndo sāsī, ra adi sēi dije ki ayi njay ngata. ⁴ Ə re uwai rōsi rōm ti ngā ḅa, mi m-a m-uwə sāsī rōm ti ngā tō. NGA ningə, tē ka ki baji kagi a asi kadi andi ki kanji kagi al ka kin ə, sēi ka a asi kadi irai nē madi ki kanji kadi uwai rōsi rōm ti, al tō. ⁵ Mi kagi nju, ə sēi bajim je tō. Dəw ki uwə rōne rōm ti ngā, ə mi m-uwə rōm ti tō ḅa, a ra nē je ki maji maji ngay, tadō a asi kadi irai nē madi ki maji kanjim al. ⁶ Dəw ki uwə rōne ngā rōm ti al, a ilāi-e kō ḅidi lo ti tē baji kagi be. Baji kagi je ki tuti, a kēi-de kadi ḅuki-de poro kadi oī por kō. ⁷ Kin ə re uwai rōsi rōm ti ngā, ə ta lam isi mesi ti tō ḅa, idəji nē ki indigi ə a ingəi. ⁸ Nē ki a ra kadi dije ilāi tōji dō Luwə ti ki taga, e ta kadi irai kilə je ki maji maji, ki dōnaa ti, dōnaa ti nim, kadi itōji tēki sēi njē ndo je ləm ki rōjeti nim tō. ⁹ Mi m-ndigi sāsī tēki Bai ndigi-m be tō. NGA ningə, maji kadi ai dō njasi ti, me ndigi ti ki m-ndigi sāsī. ¹⁰ Kin ə re itēli rōsi go ndu-kun je ti ləm ə, a ai dō njasi ti, me ndigi ti ki m-ndigi sāsī, tēki m-təl-n rōm go ndu-kun je ti lə Bai Luwə, ə m-a-n dō njam ti, me ndigi ti ki e ndigi-m kin be tō.

¹¹ «M-əl sāsī ta je kin be mba kadi rōnəl ki mem ti e rōnəl ləsi tō, ningə kadi rōnəl ləsi e rōnəl ki asi-naa tapi. ¹² *NDu-kun ləm ə tō kin: Indigi-naa ki yo je ki ne je dansi ti, tēki m-ndigi-n sāsī kin be tō. ¹³ Kin ə re dəw un rōne ilə kō mbata lə madine je ə, nē madi ki rangi ki kadi a ra, tōji-n ndigi-naa ki itā e kin goto ngata. ¹⁴ Kin ə re irai nē ki m-dəji sāsī kadi irai ḅa, sēi madim je. ¹⁵ M-ḅar sāsī ḅəə kilə je al ratata, tadō ḅəə kilə ḅar nē ki ḅəə isi ra al. NGA ningə mi, m-ḅar sāsī madim je, mbata m-adi sēi igari nē je pəti ki m-ingə rō Bai Luwə ti. ¹⁶ E sēi je ḅa imbəti-mi al, nā e mi ə m-mbətī sāsī. Ningə, m-adi sāsī kilə kadi awi, irai kilə je ki maji maji, ki a to ratata. Ba lo kin ti, Bai a adi sāsī nē je pəti ki idəji-e ki tōm. ¹⁷ Nē kare ki m-dəji sāsī, e ta kadi indigi-naa ki yo je ki nē je dansi ti.»

Dije ki dōnangi ti ne, mede majal ki Jaju əi ki njē ndo je ləne

¹⁸ Jaju əl ḅəy ə nā: «Kin ə re dije ki dōnangi ti ne sāsī sāsī ta ə, kadi igar tēki e mi ə sāsī-mi ta kate nqsi ti. ¹⁹ NGA ningə, kin ə re sēi uwai ki dije ki dōnangi ti ne ḅa, re dije ki dōnangi ti ne a ndigi sāsī; nē ki ne kin, sēi uwai sēdō kō tō, tadō m-mbətī sāsī, m-tēḅ sāsī kō dande ti. Ningə e mbata kin ə, sāsī sāsī ta. ²⁰ Ə adi mesi ole dō ta ti ki m-əl sāsī kate m-ə nā: “Bəə itā ḅane al” kin. Kin ə re adi-mi kō ḅa, a adi sāsī kō tō, a re tēli rōde go ta ti ləm ḅa, a tēli rōde go ta ti ləsi tō. ²¹ Ki ne kin, a adi sāsī kō mbata lam, tadō ḅari dəw ki nje kilə-m al. ²² Kin ə re m-re al, re m-əl-de ta al ə, re dəw a tidə majal je lade dōde ti al; nā ki ne kin, lo kadi a əli əi nā: “ḅar ə ji ḅar al,” kadi dəw iyə-n go majal je lade kō goto. ²³ Dəw ki mee majal sēm ḅa, mee majal ki Bai Luwə tō. ²⁴ Kin ə re m-ra kilə madi ki dəw madi ki rangi ra nja kare al, dande ti al ə, re dəw a tidə majal je lade dōde ti al; nā ki ne kin, ooi kilə ram je ki kəmde. Be ka, mede majal sēm nim, majal ki Bai nim. ²⁵ Ningə, e nē ki ra nē be mba kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nā: “Mede majal sēm ki kanji ta madi,²⁶ kin nēe ra nē.

²⁶ «Nje ra sāsī ki m-a m-ilə sie ki tō Bai Luwə, a re. Ningə e ə e NDil ki nje kəl nē je ki rōjeti dō Luwə, ki a j rō Luwə ti. E ə a ma naji dōm ti. ²⁷ NGA ningə, sēi ka a mai naji ləm tō, tadō sēi sēm naa ti lo kilə ngirə nē je ti nu.»

16

¹ «M-əl sāsī ta je kin be pəti mba kadi tē iyəi ta kadi-me ləsi al. ² Dije a tuwai sāsī kō ḅin kəy kaw-naa je ti. Ningə ndo je a rai wa ḅəy ki kadi njē ki a toli sāsī, a əli mede ti əi nā e kilə lə Luwə ə yə n-isi n-rai. ³ A rai be, mbata ḅari Bai al nim, ḅari-mo al nim. ⁴ NGA ningə, m-əl sāsī ta je kin be kate, kadi tē ndo ki nēe je a rai nē ḅa, mesi ole dō ti tēki ndo ki m-əl sāsī. M-əl sāsī ta je kin lo kilə ngire ti nu al, tadō mi sāsī naa ti ne.

Kilə ra NDil Luwə

⁵ «Ki ḅasine kin, m-isi m-aw ki rō nje kilə-m ti, nā dəw kare dansi ti ki kadi dājī-m ə nā: “Isi aw ra wa ka,” goto. ⁶ Mesi ur made mbata ta je ki m-əl sāsī. ⁷ NGA ningə, e ta ki rōjeti ə m-əl sāsī: maji ngay mbata ti ləsi kadi m-aw, tadō re m-aw al ə, dəw ki nje ra sāsī ki sōbi kadi a re kin, a re al. A re m-aw tō ḅa, m-a m-ilə sie m-adi sāsī. ⁸ Ə loki a re ḅa, a ra kadi dije ki dōnangi ti ne ḅari nē ki e majal ki ra, ki nē ra ki dana, ki ta ki gangi. ⁹ Kadi gari nē ki e majal ki ra, tadō mbati kadi-mi mede, ¹⁰ kadi ḅari nē ra ki dana, tadō m-isi m-aw rō Bai ti, ningə sēi a oi-mi gogī al ratata, ¹¹ kadi ḅari ta ki gangi, tadō gangi ta dō nje majal ti ngata.

Adi e nje majal ki isi inda tagine do dije ti ki donangi ti ne.

¹² «M-aw ki ta je ngay bay kadi m-al sasi, na ki basine kin, a al dasi. ¹³ NGA ninga, dokagilo ki NDil ki nje kaji ne je ki rojeti a re ba, a ra kadi igari ne je pati ki rojeti. A al ta ki tone wa al, na a al ne je pati ki inga ro Luwa ti, ninga a ila sasi mbe ne je ki a rai ne lo ti ti to. ¹⁴ E taji toba lam ki taga, tado e ta je lam, a a ila sasi mbee. ¹⁵ Ne je pati ki e ya Bai, e yam to. E mbata kin a, m-al-n m-a na: E ta je lam, a NDil a ila sasi mbee.»

Me ko tal ronol

¹⁶ Jaju al a na: «Nay dokagilo nday ba kadi a oi-mi al, ninga dokagilo nday go ti a, a tali oi-mi gogi.» ¹⁷ O nje ndo je madi ali-naa dande ti ai na: «Ta ki al-je a na: “Nay dokagilo nday ba kadi a oi-mi al, ninga dokagilo nday go ti a, a tali oi-mi gogi,” kin mee na ri a? Taa al ta ki kare bay a na: “Tado m-isi m-aw ro Bai ti.” ¹⁸ O “dokagilo nday” ki al tae kin me na ri to a? Ji gar me ta ki ge kal-je kin al!» ¹⁹ Loki Jaju gar kadi nje ndo je lie isi sangi kadi daji-e ta ba, al-de a na: «Isi daji-naa ta dansi ti oji do ta ki m-al sasi m-a na: “Nay dokagilo nday ba kadi a oi-mi al, ninga dokagilo nday go ti a, a tali oi-mi gogi,” kin. ²⁰ NGA ninga, taki rojeti, adi m-al sasi: A noi je, a ndigai ndoo je, na dije ki donangi ti ne a rai ronol. Me ko a ra sasi, na me-ko lasi kin a tal ronol. ²¹ Loki dane aw ta oji ngon ba, e me ko ti, tado dokagilo ko lie re, na loki ngon tee rae ti ngata ba, mee oy do ko ti, mbata ronol daw ki oje ile donangi ti. ²² Ninga, sai ka, ki basine kin, sai me ko ti, na m-a m-tal m-o sasi, kadi ronol a rosi mesi, ninga e ronol ki daw a or mesi ti goto al. ²³ NDae ti kin, a daji-mi ta do ne madi ti al ngata. Ninga, taki rojeti, adi m-al sasi, Bai a adi sasi ne je pati ki idaji-e ki tom. ²⁴ Biti bone ka, idaji ne madi ki tom al bay. Idaji a a ingai, kadi ronol lasi asi-naa tapi.

Jaju tati ro dije ki donangi ti ne

²⁵ «M-al sasi ta je kin me kuji ta ti, na ndo je a rai noo kadi m-a m-al sasi ta me kuji ta ti al ngata, na m-a m-al sasi ta ki do Bai Luwa ti wangi taga. ²⁶ I do ndae ti kin, a daji ne Bai ki tom, ninga m-a m-al sasi al, taki m-isi m-al ta ki Bai mbata ti lasi, ²⁷ tado Bai Luwa a wa ndigi sasi. Luwa ndigi sasi, mbata indigi-mi, taa adi mesi taki m-i rae ti a m-re to. ²⁸ M-i ro Bai ti a m-re donangi ti ne, ninga ki basine kin, m-a m-iyae donangi a m-tal m-aw ro Bai ti gogi.» ²⁹ O nje ndo je lie ali ai na: «O, ki ne kin, ya al-je ta ay njay, ki kanji kal me kuji ta ti kin. ³⁰ Ninga ki basine kin, ji gar kadi igar ne je pati, taa ta je ki to me daw ti bay, kadi ta daw daji ka igar kate. Lo kin ti, j-adi meje kadi i ro Luwa ti.» ³¹ O Jaju ila-de ti a na: «Adi mesi ngata a? ³² Oi, do kadi isi re, ninga ki ne kin, re tee ne ngata ki kadi dije a sanai sasi

ki lo kare kare. A iysi-mi ki karm, na mi ki karm al, tado Bai Luwa e sam naa ti ne. ³³ M-al sasi ta je kin pati be, mba kadi lapiya e mesi ti, me kindo ro naa ti sam. A ingai ko donangi ti ne, na kadi uwai tagisi ba, tado m-tati ro nje taji je ki donangi ti ne ngata.»

17

Jaju al ta ki Luwa mbata lone wa nim, mbata la nje ndo je lone nim

¹ Go ta ti ki Jaju al kin ba, un kamne ki taa dora ti, ninga al a na: «Bai, ndo re nga. Itaji toba lam, mi NGoni ki taga adi dije gari, kadi ta mi NGoni, m-taji toba lai ki taga madi dije gari to. ² I, adi-m taji do dije ti pati, kadi ta m-adi nje ki iya-de jim ti, isi ki dode taa biti ki no ti. ³ Kisi ki do taa biti ki no ti, e ta kadi daw gari, i ki i ki kari ba a i Luwa ki rojeti kin nim, kadi gar Jaju Kirisi ki e daw ki ile kin nim. ⁴ M-taji toba lai m-adi dije ki donangi ti ne pati gari, ninga kilo ki adi-m kadi m-ra ka m-tal tae maji to. ⁵ Ki basine kin, Bai, m-daji kadi adi-m m-inga kosi-gon ta kami ti taki ndo ki adi-m kate no kindo dora ti, ki donangi ti kin.

⁶ «M-ra m-adi dije ki oy-de dan madide je ti ki donangi ne, adi-m kin gari-ni. O dije lai, a iya-de me jim ti, ninga tali rade maji go ta ti lai. ⁷ Ki basine kin, gari kadi ne je pati ki adi-m, i roi ti. ⁸ Tado m-adi-de ta je ki adi-m, ninga taai. Loki taai ba, gari kadi m-i roi ti, adi adi-mi mede taki e i a ila-m. ⁹ Ninga e mbata ti lade a m-al sai ta. M-al sai ta mbata la dije ki donangi ti ne al, na mbata la nje ki iya-de me jim ti, tado nje ki iya-de me jim ti kin ai dije lai. ¹⁰ Ninga ne je pati ki e yam, e ya, a ne je pati ki e ya, i yam to. NGA ninga, ai je, taji toba lam ki taga adi dije ooi. ¹¹ Mi, m-a mi donangi ti ne al ngata, m-isi m-aw ki roi ti, na ai je, isi donangi ti ne bay. Be a, Bai Luwa ki nje kay njay, m-daji kadi inda kami gode ti maji. Inda kami gode ti ki taji lai, ki e taji ki adi-m m-ra-n kilo kin, kadi ta ai kare ba taki je sai je kare ba kin be to. ¹² Dokagilo ki mi sade, m-inda kam gode ti maji ki taji lai ki adi-m. M-dabi bagim dode ti, adi daw kare ka tae ti al. Daw ba, e e ki saba kadi tae a ti kadi ta ta ki ndangi me makitibi ti la Luwa tal-n tane ka kin par». ¹³ NGA ninga, ki basine kin, m-isi m-aw ki roi ti, a m-al ta kin be taki mi-n sade donangi ti ne bay kin, kadi ta ai wa ingai ronol ki mem ti, ki e ronol ki asi-naa tapi kin. ¹⁴ M-adi-de ta lai ninga, dije ki donangi ti ne osi-de ta mbata ke ki ai dije ki donangi ti ne al, taki mi mi-n daw ki donangi ti ne al kin be to. ¹⁵ NGA ninga, m-daji kadi ay-de ko donangi ti ne al, na kadi osi Nje majal ngarangi dode ti. ¹⁶ O dije ki donangi ti ne al, taki mi mi-n daw ki donangi ti ne al kin be to. ¹⁷ Maji kadi unde ki ta ki rojeti, inda-de ta dangi ta dije lai.

Ta lai e ta ki rojeti. ¹⁸ Ningə, mi ka, m-ilə-de donangi ti, təkɪ ilə-m donangi ti ka kin be tɔ. ¹⁹ Mi wa, m-un rəm m-ində ta dangi tə dəw lai mbata ti lade, kadi ta əi je ka, əi ki kində ta dangi me ta ki rojeti tə dije lai tɔ.

Jəju əl ta ki Luwə mbata ti lə dije pəti ki a adi-e mede

²⁰ «M-əl səi ta mbata ti lə njé ki m-ilə-de kin par al, nə mbata ti lə dije pəti ki a adi-mi mede, ki go rəbi lə ta ki a tɛt ta njé je ti ki m-ilə-de. ²¹ M-dəji kadi pəti, təlɪ dije ki kare, təkɪ j Bai, ində rɔi naa ti səm, ə mi m-ində rəm naa ti səi kin be. Kadi əi ka indəi rɔde naa ti səje tɔ, kadi tə dije ki donangi ti ne adi mede təkɪ e j ə ilə-m. ²² Mi m-adi-de kəsi-gon ki adi-m, kadi ta əi dije ki kare, təkɪ je səi je-n dije ki kare kin be tɔ. ²³ Mi m-ində rəm naa ti səde, ningə j, ində rɔi naa ti səm tɔ; 6a lo kin ti, a asi kadi əi dije ki kare ba ki rojeti, kadi dije ki donangi ti ne gəri təkɪ e j ə ilə-m nim, indigi-de təkɪ indigi-m be nim tɔ. ²⁴ Oyo, Bai, njé ki adi-m-de kin, m-ndigi ngay kadi əi səm naa ti, lo ti ki m-a mi ti, kadi oɪ kəsi-gon ki m-aw-n, kəsi-gon ki j adi-m. M-əl m-ə nə adi-m kəsi-gon, mbata indigi-m kəte nɔ kində dərə ti ki donangi. ²⁵ Bai ki nje ra nɛ ki dana, dije ki donangi ti ne gəri-ni al, nə mi m-gər-i, taa njé ki adi-m-de ka gəri təkɪ e j ə ilə-m tɔ. ²⁶ M-ra m-adi gəri-ni, ningə m-a m-adi gəri-ni ki kəte 6ay, kadi tə kə ndigi ki indigi-m kin to mede ti nim, kadi mi wa mi naa ti səde nim tɔ.»

18

Kuwə Jəju

(Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Go ta ti ki Jəju əl ki Luwə kin 6a, ətɪ ki njé ndo je lane, ali dɔ lo, awi dam ngon man ti madi ki bari-e Sədirɔ. Loe ti kin, lo ndər ki dəw mə kagi je ti to nɔɔ, ə uri me ti. ² Judasi ki nje kun dɔ Jəju, gər lo kin maji, mbata e lo ki Jəju əi ki njé ndo je ləne isi rəi ti taa taa. ³ E be ə, Judasi un dɔ buti asigar je lə kɔbe ki Rom, aw səde loe ti ka kin. Taa njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki *Paris je, iləi njé ngəm ta kəy lə Luwə adi əi səde nɔɔ tɔ. Dije ki go Judasi ti kin oti kiyə kasigar je, ki lambi je, ki por ngəl je. ⁴ Lo kin ti, Jəju ki gər nɛ pəti ki a re dɛe ti, ətɪ ki rɔde ti, dəji-de ə nə: «Isi sangi nɔ ə?» ⁵ Ba əi je iləi-e ti əi nə: «J-isi ji sangi Jəju ki Najarətɪ ti.» Ə Jəju əl-de ə nə: «E mi wa ə m-a am.» Judasi wa ki nje kun dɔ Jəju ka kin ka a səde nɔɔ tɔ. ⁶ Lokɪ Jəju əl-de ə nə: «E mi wa ə m-a am» kin 6a, gadi gogi, ningə tɛɛi tosi. ⁷ Jəju təl dəji-de 6ay ə nə: «Isi sangi nɔ wa?» Ba əi je iləi-e ti əi nə: «J-isi ji sangi Jəju ki Najarətɪ ti.» ⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-əl səsi m-ə nə, e mi wa ə m-a am. Ə re e mi ə isi isangi-mi 6a, iyəi ndəgi dije kam adi awi.» ⁹ To be

kadi ta ki tɛt ta Jəju ti ki rɔ Bawə Luwə ti ə nə: «Njé ki adi-m-de, dəw kare ka m-ti tae al» kin, tɔl tane. ¹⁰ Simɔ Piyər ki oti kiyə kasigar rɔne ti, ər tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, 6a ətɪ mbie ki dɔ j ki kɔ ti, tigə lati gangi. Tɔ paja ka kin nə Malkusi. ¹¹ Ə Jəju əl Piyər ə nə: «Ilə kiyə lai sawe ti gogi. O kadi m-a m-ingə kɔ ki Bai ində dɛe dana mbata ti ləm kin al a?»

Jəju a nɔ An ti

(Mt 26.57-58; Mk 14.53-54; Lk 22.54)

¹² Buti asigar je lə kɔbe ki Rom, naa ti ki nje kun dɛde nim, ki njé ngəm ta kəy lə Luwə ki *Jipi je iləi-de ka kin nim, uwəi Jəju dɔɔi-e. ¹³ Dɔ kəte, awi sie 6e lə An *ki e məm Kayipi. Kayipi ə e ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je 6ale ti kin. ¹⁴ NGA ningə e darɔ Kayipi wa kin ə e nje kəl ka nə: «E soti ngay mbata ti ləsi kadi ba kal dəw kare oy mbata lə gin dije kosi?»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.69-70; Mk 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Simɔ Piyər əi ki nje ndo kare ki dan njé ndo je ti lə Jəju, uni go Jəju. Nje ndo kare ki əi ki Piyər ka kin e dəw ki ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je gər-e, adi ur nati kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, naa ti ki Jəju ki uri sie kəy. ¹⁶ Piyər ə isi yane taga, 6asi ta kəy ti. Lo kin ti, nje ndo ki ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je gər-e ka kin, tɛt taga, al ta ki dənə ki nje ngəm ta kəy, 6a go ti, dənə iyə Piyər ade ur kəy. ¹⁷ Dənə ki nje ngəm ta kəy ka kin əl Piyər ə nə: «J ka j dan njé ndo je ti lə dingam kin to al a?» Ə Piyər ile ti ə nə: «Jagi, mi səde al.» ¹⁸ Kul ɔ, adi njé ra kilə je, ki njé ngəm ta lo je, iləi por a ndibi. Piyər ka a səde ta por ti ka kin nɔɔ, a ndibi səde tɔ.

An dəji ta Jəju

¹⁹ Ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je dəji ta Jəju dɔ njé ndo je ti lie ki dɔ nɛ ndo ti lie ki isi ndo dije. ²⁰ Ə Jəju ilə ti ə nə: «M-əl ta dije taga wangɪ, taa ki ndo je, nda je, m-isi m-ndo nɛ dije gin kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je nim, gin kəy ti lə Luwə nim, ki e lo je ki dɔ Jipi je pəti isi ətɪ-naa ti. Nɛ madi ki m-əl lo 6ayɔ ti goto. ²¹ NGA ra ban ə idəji-m ta 6ay ə? Idəji ta njé ki isi ooi-mi lo kəl ta ti kin o, gəri ta ki m-isi m-əl-de maji ngay.» ²² Dɔ ta ti kin, nje ngəm ta lo kare ki a səde nɔɔ, ində mbɔ Jəju, ə əl-e ə nə: «Adi e be ə kadi tur-n ta ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti a?» ²³ Ə Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re ta ki m-əl kin, majal ə, əji maje al adi-m m-o, a re m-əl maji tɔ ə, ra ban be ə ində-m ə?» ²⁴ Lo kin ti, An adi awi ki Jəju ki dɔɔ ki dɔɔi-e kin be 6e lə Kayipi, ki e ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je.

Piyər təl naji 6ay təkɪ n-gər Jəju al

(Mt 26.71-75; Mk 14.69-72; Lk 22.58-62)

* **18:13** An ka ndo ki e bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je tɔ ki 6al ki 6 tɛt 15 ti go Kirisi ti. Go ti gogi ka, Jipi je 6uki-e ti təkɪ bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je wa ka kin 6ay. Lo ta ki gangi je ti lə Jipi je 6a, e ə dije ooi ta lie ngay. ✧ **18:14** Ja 11.49

25 Piyar isi ta por ti noo, isi ndibi por, ə əli-e əi nā: «Ma, i ka i dan njé ndo je ti lie tɔ al a?» Nə Piyar naji ə nā: «Jagi, mi sade al.» 26 Ki kare dan njé ra kila je ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki e noji dɔngəm ki Piyar tigi mbie gangi, əl Piyar ə nā: «Dəw ki m-o-e sie, lo ndər ti ki məi kagi je ti kin, e j al ə nā ə?» 27 Nə Piyar naji wa bəy. Ba ta ji naa ti noo, kuna kinjə no.

Jəju a nɔ Pilati ti
(Mt 27.1-2, 11-14; Mk 15.1-5; Lk 23.1-5)

28 Loki jii ki Jəju be lə Kayipi 6a, awi sie kəy ti ki boy ki *Pilati ki e nje kɔbɛ ki ngar ki Rom ti inde dɔ dɔnangi ti ki Jude ti isi tifi. E sɔ bati ba bəy. Ningə njé kun dɔ *Jipi je mbati kur me kəy ki boy ti, kadi tə n-awi ki ta dɔde ti al, ta kəm Luwə ti, kadi tə n-usoii ne lo ra nay Paki ti. 29 E mbata kin ə, Pilati tɛɛ ingə-de taga, ningə dɔji-de ə nā: «E ri ə isəki dɔngəm kam ə?» 30 Ba, əi je ilai-e ti əi nā: «Kin ə re e dəw ki nje ra ne ki majal al ə, re j-a ji re sie, j-uile jii ti al.» 31 Ə Pilati əl-de ə nā: «Səi je wa, itaai-e, awi gangi ta dɔe ti ki go ndu-kun je ti ləsi, səi Jipi je.» Nə əli Pilati əi nā: «Je, dəw adi-je ta rəbi ki kadi ji gangi-n ta koy dɔ dəw ti al.» 32 E be ə, ta ki Jəju wa əl kadi toji-n ko koy ki a oy kin təl tane. 33 Pilati tal ur me kəy ti ki boy, 6ar Jəju, ningə dəje ə nā: «I ngar lə Jipi je a?» 34 Ə Jəju tal dəji Pilati ə nā: «Ta kin, e j wa ə əl ə se, e dije ki rangi ə əli-ni ta ki dɔm ti ə?» 35 Ba Pilati əl Jəju ə nā: «Mi ki o-m kin mi Jipi a? E dije ki gin be ti ləi ə wa nim, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je nim, ə rəi səi ilai-ni jim ti! NGa ningə m-dəji se e ri ə ira wa?» 36 Ə Jəju ile ti ə nā: «Mi ngar ki dɔnangi ti ne al, re mi ngar ki dɔnangi ti ne ə, re dije ki gom ti, a rəi dɔm ti kadi dəw ilə-m ji njé kun dɔ Jipi je ti al; nə ke ə mi ngar ki dɔnangi ti ne al.» 37 Ningə Pilati dəje ə nā: «Adi i ngar ta?» Ba Jəju ile ti ə nā: «E ta ki i ə tɛɛ tai ə nā mi ngar. Mi, oji-mi, ningə m-re dɔnangi ti ne mba kadi m-ma naji dɔ ne ki rojeti. NGa ningə, dəw ki e me ne ki rojeti, təl rəne go ta ti ləm.» 38 Lo kin ti, Pilati dəje ə nā: «E ri ə e ne ki rojeti ə?»

Gangi ta koy dɔ Jəju ti
(Mt 27.15-31; Mk 15.6-20; Lk 23.13-25)

Go ta ti ki Pilati dəji kin 6a, təl tɛɛ taga rɔ Jipi je ti əl-de ə nā: «M-ingə ta madi kare ki kadi m-gangi-n ta dɔ dəw ti kin al. 39 NGa ningə, ki go jibəl rae ti ki isi rai kəte, kəte, ə dəkagilo ra nay Paki 6a, m-iyə dangay kare taa m-adi səsi kin, indigi dɔ ti kadi m-iyə ngar lə *Jipi je taa madi səsi a?» 40 Nə əi je, uni ndude ki taa əli əi nā: «Jagi, e al, e Barabasi ə ji ndigi kadi iyə taa.» Barabasi ki əli ta lie kin, e baw kaya.

19

1 *Pilati adi ndune asigar je kadi awi ki Jəju, ningə kadi indai-e ki ndəy kabilay. 2 Asigar je oji jəgi kon ilai dɔe ti, ningə ilai kibi

ngal ki kər pir pir rɔe ti tɔ. 3 Njijəi rəi rɔe ti, ningə əli-e əi nā: «Lapiya, ngar lə Jipi je!» Ba 6uki jide mbəe ti, indai-e. 4 NJa kare bəy, Pilati tɛɛ rɔ kosi je ti əl-de ə nā: «Maji, m-a m-re sie taga rɔsi ti ne, kadi igəri təki m-ingə ta madi kare ki kadi m-gangi-n ta dɔe ti al.» 5 Lo kin ti noo be, Jəju tɛɛ taga ki jəgi kon dɔne ti nim, ki kibi ngal ki kər pir pir rɔne ti nim. Ningə Pilati əl-de ə nā: «Dɔngəm ka yə a am!» 6 Nə loki, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ngəm ta lo je lə Jipi je, ooi-e 6a, ilai ngirə kəl ta ki ndude ki boy əi nā: «tfe kagi-dəsi ti! i bə kagi-dəsi ti!» Ə Pilati əl-de ə nā: «Səi je wa, itaai-e, awi i bəi-e kagi-dəsi ti, tado mi, m-ingə ta madi ki kadi m-gangi-n ta koy dɔe ti al.» 7 Ningə Jipi je əli Pilati əi nā: «J-aw ki ndu-kun kare noo, 6a ki go ndu-kun ti ka kin, e dəw ki sɔbi kadi a oy, tado əl ə nə n-e NGon lə Luwə*.» 8 Loki Pilati oo ta kin 6a, ade bəl ki dɔ made ti bəy, 9 ə təl ur me kəy ti ki boy, ningə dəji Jəju ə nā: «I, i ra ə?» Nə Jəju ile ta ti al. 10 Ə Pilati əl Jəju ə nā: «Mi ə m-dəji ta ə ilə-m ti al a? Igər kadi m-aw ki tɔgi kadi m-ge ə m-iyə-i taa nim, m-ge ə m-6ə-i kagi-dəsi ti nim, ə se igər al ə?» 11 Jəju ile ti ə nā: «Kin ə re e tɔgi ki Luwa wa ə adi dorə ti nu kin al ə, aw ki tɔgi madi kare dɔm ti al. Ba e mbata kin ə, dəw ki nje kilə-m jii ti, majal lie e ngay itə yai.» 12 Dɔ ta ti wa kin 6a, Pilati sangi kadi n-iyə Jəju, nə Jipi je ilai kəl, ə əli-e əi nā: «Kin ə re iyə taa 6a, i madi Səjar ki e ngar ki bo kin al. Dəw ki ə nə n-e ngar 6a, dəwe kin e nje ta lə Səjar.» 13 Loki Pilati oo ta kin 6a, adi awi ki Jəju taga, ningə e wa isi dɔ kimbər ngar ti, lo ti ki 6ari-e Gaji mbal je ki kində nangi, ki ta ebirə ə nā «Gabata». 14 E ndɔ ki kadi lo ti par ə e kilə ngirə ra nay Paki, ningə e kadi ki jam dɔ 6e ti be. 15 Ə Pilati əl Jipi je ə nā: «O! ngar ləsi.» 15 Nə uni ndude ki taa əli əi nā: «Kadi oy kɔ! kadi oy kɔ! i bə kagi-dəsi ti!» Ə Pilati əl-de ə nā: «Kadi tə m-6ə ngar ləsi kagi-dəsi ti a?» Ba njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je əli əi nā: «Dəw oo ngar ləje ki rangi al, ngar ləje e Səjar par.» 16 Lo kin ti, Pilati ilə Jəju ji asigar je ti kadi 6əi-e kagi-dəsi ti.

Dije 6ai Jəju kagi-dəsi ti
(Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Lk 23.26-43)

Asigar je uwəi Jəju awi sie. 17 E wa oti kagi-dəsi ləne, tɛɛ-n gidi 6e bo ti ki taga, kadi aw-n lo ti ki 6ari-e «Ka dɔ dəw», ki ta ebirə nə «Golgota». 18 E loe ti kin ə asigar je 6ai Jəju ti, kagi-dəsi ti. Bəi dije joo kagi-dəsi ti sie, ki kare dɔ ji kɔe ti, ə ki kare dɔ ji gəle ti tɔ, ningə e wa a dana. 19 *Pilati adi rai ngon ba, ndangi ne me ti, indai taa dɔ kagi-dəsi ki Jəju a ti. Ne ki ndangi me ti nā: «Jəju ki Najarəti ti, ngar lə *Jipi je.» 20 Loki 6ai Jəju ti, kagi-dəsi ti ka kin e 6asi ki 6e bo, adi Jipi je ngay tidai ne ki ndangi kin. NDangi ki ta ebirə nim, ki ta late nim, taa ki ta girəki nim tɔ. 21 Ə njé kun

* 19:7 Labatiki 24.16

də njé kijə ne kadi-kare je əli Pilati əi nə: «Nə kin, səbi kadi re a ndangi “ngar lə Jipi” be al, nə re a ndangi “dingəm kam əl ə nə n-e ngar lə Jipi je” taa e go rəbe ti.»²² Nə Pilati əl-de ə nə: «Nə ki m-ndangi 6a, ndange ka m-ndangi kin.»²³ Loki asigar je lə Jəju kagi-dəsi ti gine gangi 6a, kəi kibi je lie, kəyi gin sə, səbi dəde kare kare. Ningə nay kibi ngal ki dəw uu al, nə oji ta naa ti be par, j taa re nangi.²⁴ Ə asigar je əli-naa əi nə: «Adi ji tili kibi ngal kin al, nə adi ji tigəi kir (mbare) də ti j-oi se nə ə a e yəe wa.» Ningə e ne ki a to be kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

«Kəyi-naa kibi je lie,
Ə tigəi kir də kibi ngal ti lie tə» kin təl tane*.
Ningə e nee ka yə asigar je rai kin.

²⁵ Kə Jəju əi ki ngokone ki dəne nim, Mari ki ne Kiləwopasi nim, taa Mari ki Magidala nim ai nə, bəsi kadi kagi-dəsi ti ki bəi Jəju ti.²⁶ Loki Jəju oo kone, ə oo nje ndo ləne ki e Jəju ndigi, a gadi kəe ti 6a, əl kone ə nə: «Dəne, o ngoni ə a am.»²⁷ Ba go ti, əl nje ndo ləne ka kin ə nə: «O kəi ə a am.» Ningə, ndəe ti nə, nje ndo ka kin aw ki kə Jəju rəne ti.

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Go ne je ti kin, Jəju gər kadi gin ne je pəti gangi ngata 6a, əl ta kin kadi təl ta ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Kində ram*.»²⁹ NGoo ki kasi nju ki masi rosəi isəi nə, ə asigar je ndui ne ki to hom hom me kasi nju ti ki masi ka kin, ilai ta kagi ti ki bəri-e ijopi, 6a ilai ta Jəju ti.³⁰ Ə loki Jəju njibi kasi ki masi ka kin ningə, əl ə nə: «Gin ne je pəti gangi ngata», 6a ilə dəne nangi, ningə kəe teje.

Asigar kare əsi kadi Jəju ki ningə

³¹ E ndo ki kadi lo ti də ti ə, e ndo taa kəe. E ndo taa kəe ki to ta dangi, ə, kadi tə nin je ai də kagi-dəsi ti ba ndo taa kəe ti al*, Jipi je awi dəji Pilati kadi adi budi njade, ə ori-de kə də kagi-dəsi ti.³² Lo kin ti, asigar je awi budi nja dəw ki dəsəy nim, e ki kə joo nim, ki bəide kagi-dəsi ti naa ti ki Jəju.³³ Loki rəi teje də Jəju ti 6a, oi kadi e oy ngata, adi budi njae al.³⁴ Ningə asigar kare ə əsi kade ki ningə, 6a ta naa ti nə, məsi əi ki man teje ta do ningə ti ka kin.³⁵ Dəw ki r go ne je kin, oo ki kəmne, ningə naji ki ma lie e ki rojeti, taa e wa gər kadi e ta ki rojeti ə n-əl tə, mba kadi tə səi ka adi mesəi*.³⁶ Təki rojeti, ne je kin rai ne be mba kadi tə ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Singe kare ka dəw a təti al*», kin təl tane.³⁷ Taa ndangi ta ki rangi bəy me makitibi ti lə Luwə əi nə: «A goi lo ki rə dəw ti ki əsi kade ki ningə*.»

Həi Jəju be nin ti

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Go ne je ti kin, Jisəpi ki e dəw ki Arimate ti, aw dəji ta rəbi *Pilati kadi n-ər nin Jəju. Jisəpi e nje ndo lə Jəju ki ra rəne lo 6əy ti, mbata 6əl *Jipi je. Pilati ade ta rəbi, adi aw ər nin Jəju.³⁹ Nikodəm ki ndo ki aw ingə Jəju kondə ka kin ka, aw ki nduji kagi je ki əti maji joo ki mba kəy rə nin ti. NDUji kagi je ki bəri-de mir əi ki alowəsi, poləi-de naa ti asi kiləw kuti mitə be.⁴⁰ Dije ki joo kin, uni nin Jəju, doləi ki ta kibi le. Lo dole ti, 6uki nduji kagi ki əti maji titi ndəy, ndəy, taa doləi, ki go kuji rae ti lə Jipi je ki isəi rai ki nin je ləde 6əy taa ilai be ti.⁴¹ Lo ki bəi Jəju ti, kagi-dəsi ti ka kin, lo ndor ki məi kagi je ti to nə, ningə me ndor ti ka kin, 6e ki to sigi, ki dəw ilə nin ti al 6əy to ti nə.⁴² NGA ningə, ta ka ki lo ti ə a e ndo taa kəe lə Jipi je, ilai Jəju me 6e ti ka kin, tado e bəsi kade ti.

20

Jəju i lo koy ti

(Mt 28.1-10; Mk 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ NDə dimasi ki gin lo, lo ki lo to piti piti ba 6əy, Mari ki Magidala isəi aw də 6adi ti ningə, oo kadi mbal ki uti ta badi ka kin, dəw uwə ər.² Ə Mari əy ngodi, aw ingə Piyər əi ki nje ndo kare ki Jəju ndige, əl-de ə nə: «Uwəi Bəbe ər-i-e bəda, ningə ji gər lo ki ilai-e ti al.»³ Piyər əi ki nje ndo ki kare ka kin teje, isəi awi ki də badi ti.⁴ Ayi-naa ngodi joo pu, nə nje ndo ki kare ka kin əy ngodi itə Piyər, adi aw teje də badi ti kəte neje ti.⁵ Loki aw teje, ilə mbone, go lo ningə, oo ta kibi je ki doləi nin ə a, nə ur me 6e ti al.⁶ Piyər ki e goe ti, j yane nə go re 6a, ur me 6e ti, oo ta kibi je ki doləi nin ə a,⁷ taa oo ta kibi ki ilai jam də Jəju ti to ə to. Ta kibe kin to naa ti ki əi je ki doləi nin kin al, nə dəw bəndi adi to yane dangi.⁸ Go ti, nje ndo ki kare ki re kəte ka kin, ur me 6e ti tə, adi oo ne je ki kəmne nim, adi mene kadi e ne ki rojeti nim tə.⁹ NGA ningə, biti teje loe ti kin ka, tijə-de ti kadi Jəju a j taa dan njə koy ti, təki makitibi lə Luwə əl-n tae kəte kin, al 6əy*.¹⁰ E be ə, njə ndo je ki joo, təli ilai dəde awi 6e.

Jəju təji rəne Mari ki Magidala

(Mk 16.9-11)

¹¹ Loki njə ndo je awi, Mari a taga, kadi badi ti bəsi, a nə. Loki a nə, ilə mbone go-n lo 6e nin ti 6a,¹² oo malayka je joo ki əi kibi ki nda, ə isəi lo ti ki kate ilai nin Jəju ti. Ki kare isəi toe ti, kaw ki dəe ti, ə, e ki nungi isəi kaw ki njae ti tə.¹³ *Malayka je dəji-e əi nə: «Dəne, ra ban ə a nə ə?» Ə Mari ilə-de ti ə nə: «Əri Bəbe ləm, ningə m-gər lo ki ilai-e ti al.»¹⁴ Loki əl ta be ningə, ilə rəti bə, ə, oo Jəju, nə gər kadi e Jəju al.¹⁵ Ə Jəju dəje ə nə: «Dəne, ra ban ə a nə ə? Isəi sangi nə ə?» Ningə Mari oo ə nə e nje ra kilə me ndor ti ki to nə go ka kin wa, adi əl-e ə nə: «Bam, re e j ə ər-e ə, əji-m lo ki ilə

* 19:24 Pa je 22.19 * 19:28 Pa je 69.22 * 19:31 Dətaranom 21.22-23 * 19:35 Ja 20.31 * 19:36 Teje ki taga 12.46; Pa je 34.21 * 19:37 Jakari 12.10 * 20:9 Pa je 16.10

21

ti, adi m-aw m-un-e.»¹⁶ Jəju ɓar-e: «Maril!»
 Ə Mari yəti rone ki rœ ti, un ndune ki taa,
 əl-e ə nā: «Rabuni!» ki ta ebirə, ki kər me nā
 «Nje ndo dije!»¹⁷ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nā: «Ɔdi
 rom al, tado m-aw dɔrɔ ti rɔ Bai ti ki e Bawsi tɔ kin, m-aw
 rɔ Luwə ti lam ki e Luwə ləsi tɔ kin.»¹⁸ Ə Mari
 ki Magidala aw ingə njé ndo je əl-de ə nā: «M-
 o Babe ki kəm!» Ningə əl-de ta je ki Jəju əl-e ka
 kin adi-de ooi.

Jəju taji rone njé ndo je
 (Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ NDɔ dimasi ti wa nɔɔ lo sɔlɔ, njé ndo
 je kawɔ-naa me kəy ti madi, ningə uti ta kəy
 mbuki dɔde ti, mbata ɓali njé kun do *Jipi je.
 Ə Jəju re, a taa dande ti, əl-de ə nā: «M-dəji
 kadi lapiya e səsi!»²⁰ Ba lo kin ti, taji-de to do
 ki jie ti je, kade ti je adi-de ooi. Rɔ njé ndo je
 nəl-de ngay, loki ooi Babe.²¹ Jəju təl əl-de ɓəy
 ə nā: «M-dəji kadi lapiya e səsi! NGA ningə,
 taki Bai ilə-m, mi ka m-ilə səsi tɔ.»²² Ba go ta
 je ti kin, Jəju to kəɓe do njé ndo je ti, ə əl-de ə
 nā: «Itaai NDil Luwə mesi ti.»²³ Dije ki a iyəi go
 majal je ləde kɔ, Luwə a iyə go majal je ləde
 kɔ tɔ, ə njé ki a mbati kiyə go majal je ləde kɔ,
 Luwə a tidə majal je ləde dɔde ti ba tɔ.»

Jəju ai ki Tomasi

²⁴ LOKI Jəju re rɔ njé ndo je ti kin, Tomasi
 ki bari-e NDigə, ki e ki kare dan njé ndo je ti
 e sɔde loe ti al.²⁵ Ə ndəgi njé ndo je əli-e əi
 nā: «J-o Babe ki kəmje.» Nə Tomasi əl-de ə nā:
 «Kin ə m-o to do poyti ki ɓai jie kin al nim, m-
 ilə ngon jim to poyti ti kin al nim, taa m-ilə
 jim m-ɔdi-n to do ningə ki əsi kade kin al nim
 ə, m-a m-adi səsi mem al jagi.»²⁶ NDɔ jijo
 go ti, njé ndo je təl ingai-naa me kəy ti ɓəy,
 ningə e kin Tomasi e sɔde ngata. Uti ta kəy
 mbuki dɔde ti, ə Jəju re, a taa dande ti, əl-de
 ə nā: «M-dəji kadi lapiya e səsi!»²⁷ Ningə əl
 Tomasi ə nā: «Tomasi, ilə ngon jii lo kin ti, ə
 igo jim je kin oo, taa ilə jii ədi-n to do ningə
 ki kadim ti kin o tɔ. Onoi kadi mei nga, maji
 kadi adi mei.»²⁸ Lo kin ti nɔɔ, Tomasi əl Jəju
 ə nā: «Babe ləm! Luwə Ləm!»²⁹ Ə Jəju əl-e ə
 nā: «E koo ki o-m ki kəmi ne kin ə adi-n mei.
 Ningə adi m-əli m-adi igər təkɔ njé rɔnəl je ə əi
 dije ki adi mede ki kanji koo nɛ ki kəmde*.»

Gin ndangi makitibi kin

³⁰ Jəju ra nɛ kɔji je ki rangi ngay wa ɓəy
 ta kam njé ndo je ti ləne, ki e ki ndangi me
 makitibi ti kin al.³¹ Nə e je kin e ki ndangi-
 de be mba kadi adii mesɔ təkɔ Jəju e Kirisi ki
 Luwə mbəte, e Ngon lə Luwə. Ningə loki adi
 mesɔ kin ɓa a ingəi kaji ki biti ki nɔ ti ki takule.

*Jəju taji rone njé ndo je siri ta ba ti ki
 Tibəriyadi*
 (Lk 5.1-11)

¹ Go ti gogi, Jəju təl tɛɛ ingə njé ndo je ɓəy
 taa ba ti ki Tibəriyadi. Rabi ki tɛɛ ingə-n-de ə
 to kin: ² NDɔ madi, Simo Piyər nim, Tomasi
 ki bari-e NDingə nim, Nataniyal nim ki əi dije
 ki Kana ti ki Galile tɔ, ngan lə Jəbəde ki joo
 tɔ, njé ndo je lə Jəju ki rangi əi joo tɔ isi naa
 ti.³ Ə Simo əl-de ə nā: «M-a m-aw baa kadi
 m-ndɔ kanji je.» Ba ndəge je əli-e əi nā: «Je
 ka j-a j-aw sɔi tɔ.» Ningə tɛɛi, ali me to ti awi,
 nə kondoe ti kin, ngon kanji kare ka uwəl.
⁴ LOKI lo ti, Jəju re a ta ba ti nɔɔ, nɛ njé ndo je
 gəri təkɔ e Jəju al.⁵ Ə Jəju əl-de ə nā: «NGan je,
 uwəl kanji ndəy al a?» Ba iləi-e ti əi nā: «Jagi,
 ngon kanji kare ka j-uwə al.»⁶ Ningə, Jəju əl-
 de ə nā: «Iləi bandi dam to ti, ki do ji kɔsi ti
 kin, ə a uwəl kanji je.» Ə loki iləi bandi ɓa,
 bandi əy kanji kəy ki əsi kadi ndəri tɛɛi taga
 al.⁷ Lo kin ti, nje ndo ki Jəju ndigə əl Piyər ə
 nā: «E Babe.» Ə loki ta ki əl ə nā: «E Babe», kin
 osi mbi Piyər ti taa par ə, Piyər ilə kibi ləne
 rone ti, tado kəte a ki rone kare, ningə osi me
 man ti.⁸ Lo ki ai ti kin, e say al ki ngangi ba,
 ai əsi kulə bi kare be par, adi ndəgi njé ndo
 je awi ki to ndəy ndəy ki ngangi ba ti, ndorii
 bandi ki kanji rosi ka kin gode ti.

⁹ LOKI uri nangi ningə, ooi por ki dəw ilə
 kanji ti, taa mapa ka to nɔɔ tɔ.¹⁰ Jəju əl-de
 ə nā: «Irəi ki kanji je ki uwəl-de ka kin ne adi
 j-o.»¹¹ Ə Simo Piyər al me to ti, ndər bandi ki
 kanji rosi ka kin nangi. E kanji je ki boy boy
 wa ə əi ɓu ki kuti mi gide mitə (153). Kɔrde
 wa ki to ɓəl kin nā, bandi gangi al.¹² Jəju əl-
 de ə nā: «Irəi usoi nɛ.» NGA ningə, dəw kare
 dan njé ndo je ti ki kadi dəji Jəju ə nā: «I nā
 wa?» goto, tado gəri maji kadi e Babe.¹³ Jəju
 ɔti rɔde ti, un mapa adi-de, ningə adi-de kanji
 tɔ.¹⁴ LOKI Jəju j taa dan njé koy je ti kin, e tɛɛ
 ki kɔ mitə ngata ə tɛɛ ki rɔ njé ndo je ti ləne
 kin.

Jəju ai ki Piyər

¹⁵ Go nɛ kuso ti, Jəju dəji Simo Piyər ə nā:
 «Simo ki ngon lə Jonasi, indigi-m itə njé je ki
 isi kin a?» Ə Simo ile ti ə nā: «Oyo, Babe, igər
 kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nā: «Ul bati je
 ləm.»¹⁶ Jəju təl dəji Simo ɓay ki kɔ joo ə nā:
 «Simo ki ngon lə Ja, indigi-m a?» Ə Simo ile
 ti ə nā: «Oyo, Babe, igər kadi m-ndigi.» Ningə
 Jəju əl-e ə nā: «Ul bati je ləm.»¹⁷ Jəju təl dəji
 Simo ɓay ki kɔ mitə ə nā: «Simo ki ngon lə Ja,
 indigi-m a?» Ba lo kin ti, me Piyər o-e dɔ təl
 ti ki Jəju təl daje ɓəy ki kɔ mitə ə nā: «ndigi-m
 a?» kin, adi ile ti ə nā: «Babe, igər nɛ je pəti,
 igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nā: «Ul
 bati je ləm.»¹⁸ NGA ningə, təkɔ rojeti, adi m-
 əli: dəkagilo basai ti, j wa idɔɔ nda ɓadi ti, ə
 aw lo ki mei ndigi, nə dəkagilo ki a ɓigə ɓa, a

* 20:29 1Pɔ 1.8

oy jii taa kadi dɔw ki rangi ɛ a dɔɔ nda bɛdi ti, ɛ aw sɛi lo ti ki mei ndigi al.» ¹⁹ Ta je kin Jɛju ɛl be kadi tɔji-n go rɛbi koy ki Piyɛr a oy kadi ilɛ-n tɔji dɔ Luwɛ ti. Go ti, Jɛju ɛl-e ɛ nɛ: «Un gom.»

Nje ndo ki Jɛju ndige

²⁰ Piyɛr ilɛ rɛti gogi ningɛ, oo nje ndo ki Jɛju ndige, e ki ndo ki, lo nɛ kuso ti, oy ki dɔ Jɛju ti, dɛje ɛ nɛ: «Baɛe, na ɛ a ilɛi ji dije ti ɛ?» ka kin.

²¹ Lokɛ Piyɛr oo-e ba, dɛji Jɛju ɛ nɛ: «Baɛe, ɛ e kam, e ri ɛ a ra-e ɛ?» ²² Ɖ Jɛju ɛl Piyɛr ɛ nɛ: «Kin ɛ re m-ndigi kadi isi ki dɔne taa biti kadi tɛ m-tɛl m-re m-inge-n ka, e kin ta lɛi goto ti. I, ta lɛi e ta kadi un gom par.» ²³ Ta kin sane dan njɛ kadi-me je ti tɛki nje ndo kam a oy al. Nɛ ki rɔjeti, kadi Jɛju ɛl Piyɛr ɛ nɛ: «A oy al» kin, ɛl-e be al. Ta ki ɛl-e ba, ɛl-e ɛ nɛ: «Kin ɛ re m-ndigi kadi isi ki dɔne taa biti kadi tɛ m-tɛl m-re m-inge-n ka, e kin ta lɛi goto ti.»

²⁴ E darɔ nje ndo-e ɛ wa kin ɛ ma naji dɔ nɛ je ti, ndangi-de me makitibi ti kin. NGa ningɛ ji gɛr kadi naji ki ma lie e ta ki rɔjeti.

²⁵ Jɛju ra nɛ je ki rangi ngay wa bɛy. Re dɔw ɛ nɛ n-indɛ tane wa nɛm n-ndangi-de pɛti me makitibi je ti ɛ, m-ga kadi donangi wa kin pɛti, makitibi je kin a ibɛ.

Kilə lə NJé kaw kilə je

Ta ki də kilə ti lə NJé kaw kilə je

Makitibi Kilə lə njé kaw kilə je e makitibi ki kə joo ki Luki ndangi. Ningə əi ki Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Luki ndangi, rai rəde ta makitibi ki kare ba ə dəw gangi gin joo be. Me e ki dəsəy ti ki e Poy Ta ki Maji, Luki a də dəkagilo ti ki Jəju ra dənangi ti ne (1.1), ningə j də kawə dərə ti (1.11), ki kilə ki ra ki NDilne dan njé ndo je ti, ki kində ngirə njé kaw-naa je, Luki əl tae me makitibi ti lə njé kaw kilə je.

E makitibi ki adi təgi njé kaw-naa je lə Kirisi, tadə əl ta ki də kində ngirə njé kaw-naa je ti dan Jipi je ti təkə to-n Jorijaləm kin nīm, kində ngirə njé kaw-naa je dan dije ti ki əi Jipi je əl təkə to-n Aṭiyosi, ki Pilipi, ki Korəti... kin nīm tə. Lo kin ti, j-o də nja Pol me kilə mbe Poy Ta ti ki Maji ki də be je, də be je nīm, j-o rə ki kadi a ingə njé kaw-naa lə Kirisi kin nīm tə, nə dumi də rə kin ki təgi lə NDil Luwə.

Luki ki nje ndangi makitibi kin toji kadi oo lo ne je madi ki kəmne, tadə kṽ Tirowasi kaw Pilipi ti, Luki əl ə nə: «jṽ sangi rəbi kadi J-aw...» (16.10-40) Ningə kaw tē Jorijaləm ki dije a uwəi Pol kin nīm (20.5-21.18), taa kaw ki ta təl ta ta ti, kṽ Səjare kaw Rom ti ki Pol nginə bal joo bəy taa kadi dije gangi ta lie kin ka Luki toji təkə əi naa ti tə (27-28). Lo kilə ngirə makitibi ti wa bəy, Luki toji lo je ki a əl ta tə tē-n titi adi ay njay kəte (1.8). J-ingə:

Kində ngirə njé kaw-naa je ki dəsəy Jorijaləm ti (1.1-8.3);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi lo je ki dənangi Isirayəl ti (8.4-12.25);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi be je ki kadi ba Məditərane ti tē Rom ti (13.1-28.31).

Ta lə Luwə ki dije sanəi ki lo je ki j-əl tae kin, j-ingə me ta ti ki njé kaw kilə je iləi mbeje je əli tae je, ə e ki ndangi me makitibi ti kin. NGA ningə, Jəju Kirisi ki njé kaw kilə je əli ta lie ki rə Jipi je ti je, ki rə dije ti ki əi Jipi je əl je kin, e darə Jəju wa ki oji-e dənangi Paləsitin ti, a təgi ti, njiyə ti kin. NDil əsi njé ndo je lie adi əli ta ki dəe ti, də kilə rae ti, ki də ne ndo je ti lie.

Makitibi kilə lə njé kaw kilə je toji rəbi kilə ki kadi njé kaw-naa je ki dəkagilo je ti pəti rai, adi e kilə kilə mbe poy ta ki Maji lə Jəju Kirisi ki rə dije ti pəti, biti ki ta soy dənangi ti.

Kaw Jəju dərə ti

¹ Təwopil, me makitibi ti ləm ki dəsəy^ə, mndangi ta je ki əji də ne je ki Jəju ilə ngire ra je, ndo dije je. ² Ne je ki ra biti tē-n me ndo ti ki Luwə un-e-n aw sie dərə ti. Ningə kəte bəy taa kadi aw dərə ti, Jəju mbəti njé kaw kilə je ləne, adi-de ndu-kun je ləne ki go rəbi lə

NDil Luwə. ³ Go koye ti, Jəju əji rəne njé kaw kilə je ləne. Əji-de ki rəbi je ki dangi dangi kadi gəri təkə n-a ki dəne taa. NDə kuti sə go ti ningə, tē həy ki rəde ti əl-de ta də kəbe ti lə Luwə. ⁴ NDə kare ki isi uso ne səde, Jəju əl-de kadi tēgi gidi be bo Jorijaləm ti əl. Nə kadi ngəmi biti kadi Bawne adi-de kadi-kare ki un mindine də ti kadi n-a n-ade kin bəy taa^ə. Ningə əl-de ə nə: «E kadi-kare ki mi wa m-əl səsi tae kəte ngata. ⁵ Ja ra dije batəm me man ti, nə səi je, me ndə je ti ki ngay əl ne ə, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.»

⁶ *NJé kaw kilə je lə Jəju ki kawinaa rəe ti dəji-e əi nə: «Bəbe, e dəkagilo ti ki ngosine wa kin ə a taa kəbe adi *Isirayəl a?» ⁷ Ə əl-de ə nə: «E ta lasi kadi igəri də kade ə se də gangi lo je ki Bai əji ki go lo kəbe ti ləne əl.» ⁸ Nə a ingəi təgi ləki NDil Luwə a re dəsi ti. A təl njé ma naji ləm me be bo Jorijaləm ti nīm, dənangi Jude ti ba pəti nīm, *Samari ti nīm, ratata ki ta soy dənangi ti.

⁹ Ləki Jəju əl-de ta je kin gine gangi ningə, ooi-e isi aw ki taa me nəl ti. Ningə kil ndi re uti kəmde adi ooi-e əl. ¹⁰ Kəmde naa ki taa dərə ti, lo koo go Jəju lo kawə ti, ningə, dingəm je joo ki iləi kibi je ki nda bal bal tēgi həy ki rəde ti, ningə əli-de əi nə: ¹¹ «Dije ki Galile ti, mba ri ə ai a igəi lo ki taa dərə ti be ə? Darə Jəju wa ki uni-e tasi ti awi sie dərə ti kin ə, a təl re təkə oi goe lo kawə dərə ti kin be tə.»

Buti lə njé kaw kilə je

¹² Be ə njé kaw kilə je lə Jəju təl də mbal kagi bini ti awi Jorijaləm ti gogi. MBal kagi bini kin e bəsi ki be bo Jorijaləm. ¹³ Ləki rəi tēgi Jorijaləm ti ningə, əli aw me kəy ti kare ki e də made ti taa, lo ki rai tə lo kiside kəte kəte. Adi e Piyər nīm, Jə nīm, Jaki əi ki Andire nīm, Pilipi əi ki Tomasi nīm, Batiləmi əi ki Matiyə nīm, Jaki ki ngon lə Alpe nīm, Simə ki nje rə mbata ta kingə də lə be ləne nīm, taa Judi ki ngon lə Jaki nīm tə. ¹⁴ Əi pəti, ki mede ki kare ba, kawinaa nəm nəm mba kadi əli ta ki Luwə, naa ti ki dəne je madi. Mari ki kə Jəju e dande ti nīm taa ngakə Jəju je nīm tə.

Matiyasi un to Judasi

¹⁵ Me ndə je ti kin, njé kadi-me je kawinaa asi bu ki kuti joo. Ningə Piyər j taa dan ngakone je ti əl ə nə: ¹⁶ «NGakom je, səbi kadi ne ki NDil Luwə əl tae me Makitibi ti lə Luwə təl tane. Tadə NDil Luwə, əl ta kəte ki ta *Dabidi, əji-n də Judasi ki or nə dije ki rəi aw ki kilə ləne ki səbi dəne kadi ra danje ti tə. ¹⁸ Ki ləi adi-e mba kigə-n go ji kilə ki majal ki ra kin ə, Judasi aw ndogi-n lo ndər. Me ndər ti ki ndogi ka kin ə, j taa osi ti, dəe su ki nangi, me ndu adi tie əle mba dənangi ti. ¹⁹ Dije pəti ki dənangi Jorijaləm ti ooi ta kin. Be ə bəri lo

ndər ka kin ki ta 6e ləde ə nə: “Akəldama”,
kər me ta kin nə: “Lo ndər məsi.” ²⁰ Ningə
ndangi me makitibi Pa je ti əi nə:
“Kadi kəy lie e ki kiyə kō nim,
Kadi dəw kare ka isi me ti al nim[⊙],”
Taa ndangi 6əy əi nə:
“Kadi dəw ki rangi un toe.”

²¹ «Be ə, maji kadi ji mbəti dəw kare mbo
dije ti wa ki njiyəi səje naa ti ki ndo je pəti ki
Bəbe Jəju aw-n səje nim təl-n səje nim wa kin.
²² Hə ngire dō batəm ti lə Ja, ratata tēē-n dō
ndo ti ki Luwə un-n Jəju taje ti awi sie dərə ti.
Kadi dəw kare dande ti, e nje ma naji, naa ti
səje təkə Jəju i lo koy ti.»

²³ Lo kin ti, rəi ki dije joo əji-de, ki dəsəy
e Jisəpi ki bari-e nə Barsabasi, ki indəi təe ki
rangi nə Jusitəsi, ningə ki kō joo e Matiyasi.
²⁴ Ningə əli Bəbe əi nə: «Bəbe, i igər ngəme
dije pəti tigə, ə əji-je se mbo dije ti ki joo kin,
e ki ra ə imbəte wa? ²⁵ MBəte kadi un ta kilə
6əə lə njé kaw kilə je ki Judasi iyə tae ə aw lo
ti ləne ki sōbi dōe kadi aw ti kin.» ²⁶ Rai yuki,
ningə yuki osi dō Matiyasi ti, adi Matiyasi ore
kadi njé kaw kilə je ki dōgi gide e kare.

2

Re lə NDil Luwə

¹ Lōki ndo nay Pətəkoti asi ningə[⊙], njé kadi-
me je pəti kawī-naa lo kare ba. ² Ta naa ti
noo, ka nē madi i dərə ti, 6a tə nəl bo ki ilə
ki tōgine kin be. Ka nē ka kin taa lo me kəy
ti ki isi ti. ³ Ooi nē je ki toi tə por ə ndone
je tēgi bilim bilim be, tēgi, kəyī-naa dade ti
kare kare. ⁴ NDil Luwə rosi mede pəti, adi iləi
ngirə kəl ndon ta je ki rangi ki dəw gər me al,
ki go kində ti ki NDil Luwə ində-n tade ti kadi
əli.

⁵ Ningə me ndəe je ti kin, *Jipi je ki njé 6əl
Luwə, i ki dō 6e je ki dangi dangi ki dōnangi
ti ne pəti, rəi kawī-naa Jorijaləm ti. ⁶ Lōki ooi
ka nē kin ningə, əyi-naa ngodi rəi kawī-naa,
kosi kosi, 6əl rade tadō nā nā, dande ti, oo
dō ndu njé kadi-me je ki isi əli ta ki ndon ta
6e ləne. ⁷ Nē kin əti-de 6əl ngay adi ndilde
ay ur kaki, ooi kadi e nē ki rōjeti al, adi əli əi
nə: «Dije ki isi əli ta kin pəti əi dije ki i Galile
ti, ⁸ nga ban be ə nā nā danje ti, oo ta ki tēē
tade ti ki ndon ta 6e ləne ə? ⁹ Je dije ki Partəji
ti, ki Medi ti, ki Elamiti ti, ki njé kī dōnangi
Mejopotami ti nim, ki Jude ti nim, Kapadosi
ti nim, taa Pō ti ki e ngon 6e ki dōnangi Aji
ti nim, ¹⁰ Piriji ti nim, Pampili ti nim, Ejipi ti,
ki dōnangi Libi ti ki e bəsi ki Sirən, ə se njé
kī dōnangi Rom ti. ¹¹ Je pəti je Jipi koji je ki
Jipi təl je. J-i Kirəti ti ki Arabi ti. Be ka, joo dō
ndude ki əli ta ki ndon ta 6e ləje, əji dō nē je
ki əti 6əl ki Luwə ra.» ¹² Əi pəti ndilde ay ur
kaki adi gəri ta wa ki kadi əli al, ningə əli-naa
mbođe ti əi nə: «Kər me nē ki ra nē kin nəri

ə?» ¹³ Nə njé ki nā je kogi dō njé kəl ndon ta
je ti ki dangi dangi ki dəw gər dōe al, əi nə: «E
kasi nju ə əyi-naa ngay ə rade.»

Piyər əl ta kosi dije

¹⁴ Piyər i a taa ki ndəgi njé kaw kilə je ki
dōgi gide e kare, ningə un ndune ki taa əl ta
kosi dije ə nə: «Uri mbisi maji oi dō ta ləm səi
*Jipi je, ki səi pəti ki isi Jorijaləm ti ne. Sōbi
kadi igəri nē ki isi ra nē kin tō. ¹⁵ Dije madi
dansi ti ooi kadi e kasi ə ra dije kam. Nə Jagi
kasi rade al! J-a si kadi nda ti 6əy! ¹⁶ Nə
ngəsine nē ki ndo ki nje kəl ta ki ta Luwə ti
Juwəl əl tae ka kin ə ra nē:

¹⁷ “Nē je ki Luwə əl tae kadi a rai nē me ndo
je ti ki dōbəy ti ka ə toi kin:

M-a m-ilə ki NDilm dō dije ti pəti.
NGansi je ki dingəm ki njé ki dāne a təli njé
kəl ta ki ta Luwə ti,

Basa je ləsi a ooi nē je me ndil ti,
Bigə je ləsi, a ooi nē je ki to lo 6əyō ti me ni ti.
¹⁸ Oyo me ndo je ti kin,

M-a m-ilə ki NDilm dō ngan njé kilə je ti ləm
ki dingəm ki njé ki dāne.

A əi njé kəl ta ki tam ti.

¹⁹ M-a m-ra nē je ki dəw asi ra al me dərə ti
taa nu,

Ningə dōnangi ti ne, m-a m ra nē kōji je ki əti
6əl,

Adi e: məsi nim, por nim, sa ki su luy luy nim
tō,

²⁰ Kəte 6əy taa kadi ndo ki bo ngay, ki rosi ki
tō6a lə Bəbe kin a re,

Lo ki kada a təl lo ki ndul, ningə nay a təl
məsi.

²¹ Ningə me ndo ti kin, dije pəti ki 6ai tō Bəbe
a ingəi kaji[⊙].”

²² «Səi *Isirayəl je, uri mbisi maji oi ta ki
m-a m-əl səsi. Igəri pəti kadi Jəju ki Najarəti,
dingəm kin ki Luwə əje ki taga kadi n-ndige, ə
Luwə ra nē je ki dəw asi ra al ki nē kōji je ki əti
6əl ki takule dansi ti ne. ²³ Dingəm kin, iləi-e
jisi ti ki go ndu-kun ti ki Luwə un, ə se ki go
kōji ta ra ti lie ki to kəte. Ningə səi adi dije ki
gəri Luwə əl tōli-e ki rəbi 6ə ki 6əi-e kagi-dəsi
ti. ²⁴ Nə Luwə gangi kulə yo roe ti kō ade i lo
koy ti, tadō koy aw ki tōgi kadi uwe gin tōgine
ti 6e nin ti al. ²⁵ *Dəbidi əl ta əji-n dōe ə nə:

“M-o Bəbe ki dəkagilo je pəti nōm ti,
Tadō e dō ji kom ti mba kadi m-tēē m-osi al.

²⁶ E mbata kin ə rənəl rosi mem adi m-osi-n
pa tō.

Be ə, 6e nin ti ka, darəm a ər kəə ki kində me
dō ti,

²⁷ I Bəbe, a iyə-m kō koo al,
A iyə 6əə ləi ki a dō njane ti ade ndum 6ada al
tō.

²⁸ I ə əji-m rəbi kadi m-təl m-isi-n ki dōm taa,
Ningə a adi-m rənəl me kei naa ti səm[⊙].”

²⁹ Piyər təl əl bəy ə nə: «NGakom je, adi m-əl səsi ta ki rəjeti: Kaje Dabidi oy təkı rəjeti adi dibi-e. Də bade to danje ti ne bitı bəne. ³⁰ E nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə gər kadi Luwə un mindine ade ki kibi rə kadi n-a n-adi dəw kare ki gin ka ti lie a o 6e toe ti». ³¹ Dabidi gər nē ki a ra nē lo ti ti, adi əl ta ki lo koy ti lə Kirisi kin kəte. E ta lie ə Dabidi ə nə Luwə a iyə lo ki koo ti al, taa a iyə dərəe adi ndum 6e nin ti al to. ³² Jəju ki m-isi m-əl ta lie kin, Luwə ade j dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ³³ Go ti ningə, Luwə un-e aw sie dərə ti adi isi də ji kəte ti. Ningə ngosine Luwə ade NDilne təkı un-n mindine. NDil kin ə, Luwə bəki dəje ti, təkı oi ngosine ki kəmsi je, ki mbisi je kin. ³⁴ Təkı rəjeti, Dabidi aw dərə ti al, nə əl ə nə: «Bəbe əl Bəbe ləm ə nə: «İre isi də ji kom ti, ³⁵ ratata kadi m-ilə njə bə je ləi gin təgi ti». ³⁶ E be ə, rə Jəju wa ki ibəi-e kəgi-dəsi ti kin ə, Luwə ade e Bəbe nim, Kirisi nim to. E kin ə e nē ki səbi kadi dije pəti ki Isirayəl ti gəri maji.»

Njé ki adi mede Kirisi dəsəy

³⁷ Loki dije ooi ta kin ningə, mede ole wuti wuti adi dəji Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əi nə: «NGakoje je, e ri ə kadi ji ra ə?» ³⁸ Ə Piyər təl əl-de ə nə: «İyəi rəbi nē rasi je ki majal kə, ningə kadi dəw ki ra dansi ti adi rai-e batəm me to Jəju Kirisi ti, mba kadi majal je lasi e ki kiyə go kə. Ba a ingəi NDil Luwə. ³⁹ Təkı rəjeti, kun mindi lə Luwə e ki mbata lasi nim, mbata lə ngansi je nim, ki mbata dije ki isi say nim. Səbi də dije pəti ki Bəbe Luwə ləje a bər-de.» ⁴⁰ Piyər əl-de ta je ki rangi ngay go ti bəy mba kadi ma-n naji, ningə ilə dingəm mede ti ə əl-de ə nə: «İngangi-naa ki gin dije ki majal ki bəne kin, mba kadi Luwə əji-n səsi.» ⁴¹ Dije pəti ki taai ta lə Piyər, rai-de batəm. NDəe ti ka kin, dije asi dibi mitə rəi orəi kadi njé kadi-me je ki kəte.

⁴² Hə ngire dəkagiloe ti kin, rəi nəm nəm mba koo də nē ndo lə njé kaw kilə je nim, lo ra madi-naa ti nim, lo tətı mapa ti nim, ta lo kəl ta ti ki Luwə nim to. ⁴³ *NJé kaw kilə je rai nē je ki dəw asi ra al ki nē kəji je ki əti bəl ngay adi dije pəti isi ki bəl mede ti. ⁴⁴ NJé kadi-me je indai rəde naa ti kare ba ə kawı nē kingə je ləde də-naa ti kare ba to. ⁴⁵ Gati ki nē kingə je ki nē maji je ləde ə labi-naa lae ki go nē ge ti lə dəw ki ra. ⁴⁶ NDə je kare kare pəti, ki me ki kare ba, ingəi-naa me kəy ti lə Luwə. Ningə awi ki me kəy je ti lənaa usoi nē kuso lə Bəbe nim, taa usoi nē je ləde ki rənəl nim, ki me ki səl ləm ləm. ⁴⁷ Osi pa je iləi təji də Luwə ti, ningə dije pəti ndigi ta ləde to. NDə je kare kare pəti, Bəbe adi kor dije ki əji-de, re də made ti par par.

3

Piyər adi rə nga dəw ki njəe oy

¹ NDə kare Piyər əi ki Jə isi awi kəy kaw-naa ti mba kəl ta ki Luwə də kadi ti ki mita ki lo səl. ² Dəkagiloe ti kin ə dije awi ki dəw ki njəe oy lo kəje ti nu, indəi-e ta kəy kaw-naa ti. Dəw ka kin, ndə je kare kare pəti, a indəi-e ta kəy kaw-naa ti ki bəri-e nə: «Ta Kəy ki NDole». Indəi-e mba kadi kəy nē dije ki isi uri kəy kaw-naa ti. ³ Loki oo Piyər əi ki Jə ki isi uri ki kəy kaw-naa ti ningə, kəy-de nē. ⁴ Piyər əi ki Jə uri kəmede ki dəe ti, ningə Piyər əl-e ə nə: «İgə-je ne!» ⁵ Nje nja koy go-de, ga mene ti kadi n-a ningə nē madi jide ti. ⁶ Nə Piyər əl-e ə nə: «M-aw ki la al nim, ki ər al nim kadi m-adi. Nə nē ki m-aw jim ti e təgi Jəju Kirisi. Be ə kadi-me to Jəju Kirisi ki Najərətı ti, j taa ə njiyəl.» ⁷ Piyər uwə təji kəje, 6a un-e ki taa. Ta naa ti nqə par ə njəe je ki gul njəe je təlı toi maji kare. ⁸ I bal a taa ə lə ngər njiyə. Aw səde naa ti kəy kaw-naa ti. Tı bal ki rənəl nim ilə təji də Luwə ti nim to. ⁹ Dije pəti ooi-e lo njiyə ti nim, lo kilə təji də Luwə ti nim to. ¹⁰ Dije gəri-e maji kadi e nje məti ki kəte e nje kisi ta kəy kaw-naa ti ki bəri-e nə: «Ta Kəy ki NDole», isi koy nē wa ka am. Loki dije ooi nē ki tēe dəe ti kin ningə, ndilde əy ur kəki adi bəl rade ngay.

Piyər əl ta kosi dije

¹¹ Nje njə ta koy ka kin iyə go Piyər əi ki Jə al. Nē kin ra adi ndil dije pəti əy ur kəki. Be ə, dije pəti ayı-naa ngodi kawı-naa ki dode ti dode ti lo ti ki bəri-e nə: «Pal lə Salomə». ¹² Loki Piyər oo nē kin ningə, əl kosi dije ə nə: «NGan *Isirayəl je, ban ə nē ki ra nē kin əti səsi bəl kadi be ə? Ban ə uri kəmsi ki dəje ti tə nē ki e je wa ki təgije, ə se e ki takul kaw ki j-aw ki bəl Luwə meje ə j-adi-n dingəm kam njiyə-n be ə? ¹³ Jagı, e Luwə lə *Abırakam, lə *Isaki, lə *Jakobi, Luwə lə kəje je ə ilə təji də bəə kilə ti ləne Jəju, ki iləi-e ji *Pilati ti, Pilati un ndune kadi n-ile taa, nə səi imbatı. ¹⁴ Oyo, səi inajı ta gər nje kay njay ki nje ra nē ki dana. Ningə idəji kadi iləi dəw ki nje təl dije taa toe ti. ¹⁵ E be ə, adi təl e ki e nje kadi dije isi ki dode taa. Nə Luwə ade j dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ¹⁶ E mbata kadi ki j-adi meje Jəju kin ə, təgi ki to me təe ti, adi təgi dingəm ki oi-e, taa igəri-e kin, kadi j a-n taa. Oyo, kadi-me ki təge to, ki takul Jəju, adi dingəm kin rə nga ki rəjeti, e nē ki ra nē ta kəmsi ti pəti adi oi ne. ¹⁷ NGosine ngakom je, m-gər majı ngay kadi nē ki irai kin, e ki go gər-e ti al, səi je ki njé kor nqsi je pəti. ¹⁸ Nə, e ki rəbi kin ə, Luwə təl-n ta nē ki ilə mbə kəte ki takul njé kəl ta je ki tae ti pəti ə nə: Kirisi ki n-un ndune kadi n-a n-ile, a ingə kə. ¹⁹ NGosine, iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, ə təlı irai rə Luwə ti mba kadi iyə-n go majal je lasi kə. ²⁰ Ningə Bəbe a adi səi dəkagilo kor kəə, a ilə ki e ki ində dəe naa ti kəte ta Kirisi, adi e Jəju, adi səi. ²¹ Nə ngosine kin, səbi kadi Jəju isi dərə ti, bitı kadi

Luwə təl ne je pəti ki dɔnangi ti ki sigi gogi, taki ila-n mbə me ɓal je ti ki man, ki takul njé kəl ta je ki tae ti ki ayi njay. ²² Be ə, *Moji ə nə: “Baɓe Luwə ləsi a adi nje kəl ta ki tae ti, ki to tə mi be, a j dan ngakosi je ti, ki mbata ləsi, a oi dɔ ta je pəti ki a əl səsi. ²³ Dəw ki mbati təl rone go ta ti ki nje kəl ta ki ta Luwə ti kin a əl ningə, Luwə a tuje kɔ dan dije ti ləne ki koy*.” ²⁴ *Njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti, ilə ngire dɔ Samiyəl ti nu ki njé re goe ti, əli ta dɔ dɔkagilo ti ki jisi me ti ɓone kin kəte. ²⁵ Sai, ə səi dije ki ta ki Luwə əl ki ta njé kəl ta je ki tae ti kin sɔbi dəsi, taa kun mindi ki Luwə un adi kaje je loki un ndune adi Abirakam kin sɔbi dəsi tɔ. Luwə un mindine ə nə: “Gin koji je ki dɔnangi ti ne pəti a ingai ndu ki tor dɔ ti ki takul gin ka ləi*.” ²⁶ E ki mbata ləsi kəte, ə Luwə tɛɛ-n ki ɓəə ləne, ilə adi səsi mba kadi njangi dəsi, ki takul ra ki ra adi nā nā iyə go rəbi njiyə je ləne ki majal kɔ.»

4

Piyər əi ki Ja əi nɔ njé gangi ta je ti lə Jipi je

¹ Lōki Piyər əi ki Ja isisi əli ta kosi dije tə kəl ba ɓəy ə, njé kijə ne məsi kadi-kare je ki madi nim, ki bo ki dɔ kəy kaw-naa ti nim ta ki dije madi ki mbɔ buti ti lə *Sadusi je, tɛɛi ki rɔde ti hoy. ² Wongi ra njé kor nɔ *Jipi je ngay mbata ooi Piyər əi ki Ja isisi ndoi ne kosi dije, ningə əli-de əi nə: «Təki Jəju j̄-n lo koy ti wa kin ə, njé koy je ka a j̄ lo koy ti tɔ.» ³ Uwai-de ilai-de kəy dangay ti ratata lo ti, tādɔ lo səl ngata, adi lo kadi gangi ta dɔde ti goto. ⁴ Ningə mbɔ njé je ti ki ooi ta ləde, ngay je dande ti adi mede. Be ə, ra adi kor dingəm je re dɔ made ti adi əsi dibi mi kare. ⁵ Lo ti dɔ ti ningə, njé kor nɔ Jipi je nim, ngatɔgi je nim ta njé ndo ndu-kun je nim, kawinaa me ɓe bo ti ki Jorijaləm. ⁶ Lo kaw-naa ti kin, An ki e ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je e ti nɔɔ, taa Kayipi nim, Ja nim, Aləgijandir ki ndəgi dije pəti ki me kəy ti lə nje kijə ne məsi kadi-kare ti ki bo ka kin nim ka əi nɔɔ tɔ. ⁷ Adi rəi ki Piyər əi ki Ja nɔde ti ki nɔ njé kaw-naa je ti, ɓa dəji-de ta əi nə: «Ki tɔgi ki j̄ ra, ə se me tɔ nā ti ə irai ne kin ə?» ⁸ Ningə Piyər, NDil Luwə rosi mee, adi əl-de ə nə: «Səi njé kɔɓe je ki ngatɔgi je, ⁹ dəji-je ta ɓone oji dɔ ne ki maji ki j̄ ra ki dəw ki njae oy ki kuji ne ki j̄ ra ə ingə-n rɔ nga. ¹⁰ Maji kadi səi pəti igari ay njay, taa dije pəti ki *Isirayəl ti ka, kadi gəri maji tɔ. E me to Jəju Kirisi ki Najaratə ti ə j̄i ra-n ne kin. E ki takul Jəju wa ki ɓəi-e dɔ kagi-dəsi ti ə Luwə ade j̄ taa dan njé koy je ti wa kin ə, dingəm kin a-n ta nɔsi ti, ki rɔ ki nga. ¹¹ E mbal ki səi njé ra kəy je imbat-e, nə ə təl mbal ki ndae itə made je pəti, e mbal ki nje kadi tɔgi kəy*. ¹² Kaji e me tɔe ti ki karne ba. Tɔ ki rangi ki Luwə adi dəw dɔnangi ti ne mbɔ dije ti ki mba kadi j-ingəi

kaji goto.» ¹³ NDəji njé gangi ta je ki ki bo lə Jipi je ngay loki oi Piyər əi Ja əli ta ki kanji ɓəl, tādɔ gəri-de kadi əi dije ki kare ki kanji ne ndo. Nə ke ə gəri kadi əi dije ki əi naa ti ki Jəju mari nu. ¹⁴ Nə loki ooi dingəm kin ngai-e ka kin a gadide ti ningə, gəri lo ta ta kadi əli-de al. ¹⁵ Be ə uni ndude adi Piyər əi ki Ja, taa dingəm ka kin nim kadi tɛɛi taga, ningə najinaa ta mbɔde ti ə əi nə: ¹⁶ «Ri ə j-a rai ki dije kam ə? Tādɔ rai ne koji ki əti ɓəl ki to ndalo ti ay njay adi dije ki Jorijaləm ooi poye. Lo kadi j̄i naji goto. ¹⁷ Nə ke ə kadi poy ta kin aw ki kəte kəte mbɔ dije ti əl ngata. Adi j-iləi jije kənde ti kadi kaw ki kəte nɔɔ kam, əli dəw madi ta ki to Jəju al ngata.» ¹⁸ Go ta je ti kin, awi ki Piyər əi ki Ja kəy gogi ə ogi-de ki tɔgide kadi əli ta ə se ndoi ne ki to Jəju al ngata. ¹⁹ Nə Piyər əi ki Ja əli-de əi nə: «Əli-je adi joo, se e go rəbe ti, ta kəm Luwə ti, kadi j̄i tal rɔje go ta ti ləsi yo ə j-iyə ta lə Luwə wa? ²⁰ Ki oji doje, j-a j-asi kuti taje dɔ ne ti ki j-o ki kəmje nim, ki mbije nim kin al.» ²¹ Lōki iləi jide kənde ti ki kɔ joo ɓəy ningə, iyəi-de adi awi. Təki rɔjeti, ingəi ne madi rɔde ti ki əsi kuwə-n-de dangay ti al, tādɔ dije pəti piti Luwə mba ne ki ra ne kin. ²² Bal dingəm ki ingə rɔ nga ki takul ne koji ki əti ɓəl kin, itə kuti sɔ.

Njé kadi-me je əli ta ki Luwə

²³ Go kiyə-de ti, Piyər əi ki Ja awi ingai madide je ki njé kadi-me je, əri-de poy ne je pəti ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ngatɔgi je əli-de. ²⁴ Lōki madide je ooi ta ləde gine gangi ngata ningə, pəti ki me ki kare, əli ta ki Luwə əi nə: «Baɓe, j̄ ə ira dɔrə ki dɔnangi, taa ira ba bo ki ne je pəti ki me ti tɔ*.” ²⁵ E j̄ ə adi NDil əl ta ki ta kaje *Dabidi ki ɓəə ləi ə nə: “Gin ɓe je ki dangi dangi tɔi rɔ ki ndangi kare be. Taa koji ta ra je ləde to rɔde ti kare! ²⁶ NGar je ki dɔnangi ti ne indəi dɔ rɔde dana mba kaw rɔ, Njé kɔɓe je indəi rɔde naa ti, əsi ta *Baɓe ki dəw lie ki mbate tə NGar”. ²⁷ Təki rɔjeti, e me ɓe bo ti kin ə, *Erodi əi ki Pəsi *Pilati, naa ti ki gin ɓe je ki dangi dangi ki ngan *Isirayəl je indəi rɔde naa ti əsi ta ɓəə kilə ləi ki ay njay, ki e Jəju ki imbatə ta Kirisi*. ²⁸ Ne je ləde ki rai kin, e tɔl ə tɔli ta koji ra je ləi pəti ki oji kəte, ki tɔgi, me ndigi ti ləi. ²⁹ Basine Baɓe, oo jide ki isisi iləi kəmje ti kadi indəi je ɓəl ti kin! Adi ɓəə je ləi tɔgi kadi iləi mbə ta ləi ki me ki ti kati. ³⁰ Ningə, kadi oji tɔgi me tɔ ɓəə kilə ti ləi ki ay njay Jəju, kadi njé moy je ingəi rɔ nga nim, taa kadi ne koji je ki ne je ki dəw əsi ra al rai ne nim tɔ. ³¹ Lōki tai kəə ta kəl ta ti ki Luwə ningə, dɔnangi yəki yikiti yikiti gin njade ti, lōki ki kawinaa ti. Ba NDil ki kay njay rosi mede pəti adi iləi mbə ta lə Luwə ki rɔ ki t̄i kati.»

Njé kadi-me je indəi rɔde naa ti

³² NJé kadi-me je pəti indəi rəde naa ti ki ngəme ki kare ki gir ta ki kare. Daw kare ki indəi gune ki ne kingə ləne ki səbi dəne goto, ne je pəti e yəde. ³³ Ki təgi ki əti bəl ngay ə njé kaw kilə je mai naji ki lo koy ti lə Bəbe Jəju. Ningə, kare kare pəti, Luwə jangi dəde jangi də ki əti bəl ngay. ³⁴ Be ə dəw kare dande ti ki ne to rəe goto. Tadə njé je ki ay ki lo ndər je ki kəy je, uni gati ə rəi ki lae, ³⁵ adi njé kaw kilə je. Ningə njé kaw kilə je ləbi la ka kin dande ti pəti, bə nə nə ingə ki go ne ge je ti lie.

³⁶ Dəw madi kare ki təe nə Jisəpi, ki e gin koji ti lə *Ləbi, ki dənangi Sipir ti, ki njé kaw kilə je indəi təe nə Barnabasi, kər me nə: «Dəw ki nje kilə dīgəmə me dije ti,» ³⁷ e ka, aw ki lo ndər, ə un lo ndər lane ka kin gati-n, ə re ki lae adi njé kaw kilə je.

5

Ta ki ngom lə Ananiyasi əi ki Sapira

¹ Dīgəmə madi kare ki təe nə Ananiyasi əi ki dəne ləne Sapira, gati ki ne kingə ləde kare tə. ² Ananiyasi əi ki dəne ləne Sapira indəi ndude naa ti, bəyəi nusi la, ə awi ki ndəge adi njé kaw kilə je. ³ Piyər əl-e ə nə: «Ananiyasi, ra ban ə iyə *Satə adi ur mei ti bore be ə? Jir nusi la lo ndər ləi ingəm, ə əl ta ki ngom NDil ki kay njay! ⁴ Ri ə əgi kadi ingəm ne kingə ləi ə? A re gati-n ə bəlmə ka, ri ə əgi kadi la ki ingə kin, ira-n ne ki mei ge ə? Ne ki iga mei ti kin e ne ki majal. E dije ə əl-de ta ki ngom al, nə e Luwə ə əl-e ta ki ngom.» ⁵ Ləki Ananiyasi oo ta kin par ə, osi nangi, oy. Dije pəti ki ooi poy ta kin, bəl ra-de ngay. ⁶ Basa je rəi rəgi nine, bə uni-e, awi dibi-e. ⁷ Asi ngirə kadi mitə go ti, dəne lie re ur kəy ki kanji kadi gər ne ki ra ne. ⁸ Piyər dəje ə nə: «Əl-m adi-m m-o, se kər la ki igati ki lo ndər lasi wa ə n wa?» Ə dəne əl-e ə nə: «Oyo, kər la ki j-ingə wa ən.» ⁹ Lo kin ti, Piyər əl-e ə nə: «Ra ban ə indəi ndusi naa ti mba kadi soki NDil ki kay njay lə Bəbe ə?» O ka nja dije ki awi ki ngawi dibi-e ə bə ta kəy ti kin, j ka a awi səi tə. ¹⁰ Ta naa ti nōō par ə Sapira osi nja Piyər ti nangi, oy. Ləki basa je ki njé kaw dibi ngawe uri kəy ningə, ingəi nine adi uni-e awi sie dibi-e kadi ngawe ti. ¹¹ Ne ki ra ne kin, ra adi njé kaw-naa je pəti, bəl rade ngay, taa dije pəti ki ooi poy ta kin ka, bəl rade ngay tə.

Njé kaw kilə je rai ne je ki əti bəl bəl

¹² *NJé kaw kilə je rai ne je ki əti bəl ki ne je ki dəw asi ra al ngay dan dije ti. NJé kadi-me je pəti, kawi-naa lo kare ba, gin pal ti lə *Salomə, ta kəy ti lə Luwə. ¹³ Dije ki rangi ki adi mede Luwə al bəy bəli kadi rəi rəde ti. Be ka, piti njé kadi-me je ngay. ¹⁴ Dīgəmə je ki dəne je ngay ngay adi mede Bəbe, adi kərde ore də njé kadi-me je ki də ti də ti. ¹⁵ Dije awi biti əyi njé mōy je ki taga kadi rəbi ti, tiləi-de də tirə je ti ə se də kəgi ti ki otii-de, mba kadi re Piyər man ningə, ndile ur də e ki ra ti wa

kare dande ti. ¹⁶ Dije ngay i bə je ti ki gidi bə bo Jorijaləm ti, rəi bur bur ki njé mōy je ki dije ki ndil je ki majal yəti dəde. Ningə pəti ingəi rə nga.

Uwəi njé kaw kilə je dangay ti

¹⁷ Go ne je ti kin, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki dije ki goe ti ki əi me buti ti lə *Sadusi je, jangi ra-de ngay də njé kaw kilə je ti. Adi uni ndude kadi n-a rai ne madi. ¹⁸ Be ə, uwəi njé kaw kilə je iləi-de kəy dangay ti. ¹⁹ Nə dan kondə ti, malayka lə Bəbe re tēē ta kəy dangay, ləki adi tēēi taga ningə, əl-de ə nə: ²⁰ «Awi me kəy kaw-naa ti, iləi mbə ta ki nje kadi dəw təl isi ki dəne taa kin adi dije pəti ooi!» ²¹ *NJé kaw kilə je təl i rəde go ti, adi lo ti ki sji bəti ba par ə, awi kəy kaw-naa ti, iləi ngirə kadi ndoi ne dije. Ki bo ki də njé kijə ne məsi kadi-kare je ti ki dije ki goe ti, bəri ngatəgi je ki njé gangi ta, ki ngatəgi je lə ngan *Isirayəl je pəti. Ningə iləi kəy dangay ti mba kadi rəi ki njé kaw kilə je tə. ²² Nə ləki njé kilə je awi ningə, ingəi-de kəy dangay ti al, adi təl i rəi əri-de poye əi nə: ²³ «J-ingə ta kəy dangay e ki kuti mbuki maji nim, njé ngəm ta kəy je ka ai ta kəy ti nōō nim tə, nə ləki j-ur me kəy ti ningə, j-ingə dəw madi al.» ²⁴ Ləki ki bo ki də njé ngəm ta kəy kaw-naa ti əi ki ki bo ki də njé kijə ne məsi kadi-kare ti ooi ta kin ningə, ndilde əy ur kəki, adi dəji-naa ta də ne ti ki a ra ne go ne ti kin. ²⁵ Bə dəw madi re əl-de ə nə: «Dīgəmə je ki adi uwəi-de dangay ti ka kin, ai kəy kaw-naa ti nōō, isi ndoi ne dije.» ²⁶ Ki bo ki də kəy kaw-naa ti aw ki dije ləne uwə-n njé kaw kilə je re səde, nə ke ə indəi gu dəde ti al tadə bəli kadi kosi dije ki kawi-naa də ne ndo ti lə njé kaw kilə je a tiləi-de ki mbal təl i-de. ²⁷ Ləki rəi səde ningə, awi səde kəy ngangi ta ti ki bo. Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je əl-de ə nə: ²⁸ «J-əgi səsi ki təgije kadi indoi ne kosi dije ki tə dīgəmə kin. Ə səi itali rəsi go ta ti ləje al, asi dənangi Jorijaləm naki ki ne ndo ləsi, ningə igei kadi mase e dəje ti bəy.» ²⁹ Nə Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əli-de əi nə: «Təl rə go ta ti lə Luwə e soti itə təl rə go ta ti lə dije. ³⁰ Luwə lə kaje je adi Jəju ki itəli-e ki rəbi bə-e də kəgi-dəsi ti kin, tēē lo koy ti. ³¹ E ə Luwə un-e, inde ade isi taa, də ji kone ti tə Ngar ki itə ngar je pəti, taa nje kəji dije tə. Luwə inde kadi, ki ta rəbi lie, Isirayəl je iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, adi n-iyə-n go majal je ləde kə tə. ³² Je njé ma naji də ne je ti ki rai ne kin, naa ti ki NDil ki kay njay ki Luwə adi njé je ki təl i rəde go ta ti lie.» ³³ Ləki njé gangi ta je ooi ta kin ningə, wongə rade ngay də njé kaw kilə je ti, adi ndigi təl i-de. ³⁴ Nə e ki kare ki mbode ti ki təe nə Gamaliyəl əsi nangi j taa. E Parisi ki nje ndo dije ndu-kun, e dəw ki dije pəti gei ta lie ngay. Ləki j taa dande ti ningə, dəji mba kadi adi njé kaw kilə je ijəi rəde dəbi kare jə. ³⁵ Bə go ti, əl-de ə nə: «Isirayəl je, indəi

manji ne ki igai kadai rai ki dije kam maji oi taa. ³⁶ Dəkgagilo ngay al ne ɓay ə, daw madi ki tœ nə Təda toji rone kadai ne daw ki nga. Or dije asi bu so gone ti. Nə dije rai tɔli-e adi dije ki goe ti ka kin sanai-naa. Daw oo ta lie al ɓone. ³⁷ Goe ti ningə, Juda ki Galile ti, teɛ dəkgagilo ndangi to dije me makitibi ti, ɔy dije ngay gone ti ra-n wongi. Nə e wa ka dije tɔli-e to, adi dije ki goe ti sanai-naa kə. ³⁸ NGosine, ta ləm ə to kin: Oti kadai irai ne madi ki dije kam, iyəi-de adi awi lo lade. Ne ki kadai igəri ə to kin, re kɔji ta ra je lade ki kilə rade je j rɔ dije ti ə, gin ne je kin a gangi tə yə ndəge je be to. ³⁹ Nə re ne je kin j rɔ Luwə ti ə, lo kadai səi a ɔgi do goto. Oti kadai inai rɔ ki Luwə.»

Lo kin ti, njé gangi ta je ndigi goe ti. ⁴⁰ Be ə, tɔli ɓari njé kaw kilə je kəy gogi, ɓa, adi tindai-de, ə ndari mbide kadai əli ta ki to Jəju al, ningə iyəi-de adi awi. ⁴¹ Njé kaw kilə je teɛi lo gangi ta ti ki ronal mba koo ki Luwə oo-de adi asi naki kadai ingəl kə mbata lə Jəju. ⁴² Ningə ki ndo je kare kare pəti, me kəy kaw-naa ti ə se me kəy je ti madi, njé kaw kilə je nayi ki lo ndo ne dije ti nim, ki lo kilə mbɛ Poy Ta ki Maji ti, təkɔ Jəju e Kirisi.

6

Kində njé koo go njé kaw-naa je

¹ Dəkgagilo e kin, kər njé ndo je j ki do made ti ki kate kate. Be ə, ra adi *Jipi je ki njé kəl ta Girəki ɓai ta do Jipi je ti ki njé kəl ta Ebirə. Njé kəl ta Girəki ɓai ta mbata njé ngaw koy je lade ingai ne kuso ki dije isi ləbi ki ndo je kare kare pəti kin, ta ndəge je al. ² Be ə, njé kaw kilə je ki dɔgi gide e joo kawi njé ndo je ki naa ti, əli-de əi nə: «A e ne ki go ti al kadai j-iyə ta kəl ta lə Luwə, ə j təl ji nay ta ne ləbi ti. ³ MBata kin ə, ngakɔ je je, maji kadai ikoti dije siri dansi ti, ki dije mai naji lade maji nim, NDil Luwə rosi mede nim, taa awi ki kəm-kədi nim to, mba kadai j-ilə kilə kin jide ti. ⁴ Be mba kadai j-un-n rɔje j-ində ta dangi mbata kəl ta ki Luwə ki mbata ndo ne dije.» ⁵ Ta kɔji je kin nəl njé ndo je pəti. Be ə, mbəti Etiyan ki e daw ki rosi ki kadai-me nim, ki NDil ki kay njay nim to. Taa mbəti Pilipi nim, Pirokər nim, Nikanər nim, Timo nim, Parmanasi nim, taa Nikola ki e daw ki Atiyosi ti, ki təl Jipi nim to. ⁶ Rəi səde ɔji-de njé kaw kilə je, adi əli ta ki Luwə mbata lade, indai jide dode ti nim, njangi dode nim to. ⁷ Ta lə Luwə aw ki kate par par. Kər njé ndo je j do made ti ngay me be bo ti ki Jorijaləm. Taa njé kijə ne məsi kadai-kare je wa ngay ka adi mede Jəju to.

Awi ki Etiyan lo gangi ta ti

⁸ Etiyan e daw ki rosi ki me-maji nim, ki tɔgi lə Luwə nim, taa ra ne je ki dum ra ki ne kɔji

je ki əti ɓəl ɓəl dan dije ti nim to. ⁹ Ningə dije madi ilai ngirə kadai naji ta ki Etiyan. Dije kin əi njé ki me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. Əi njé je ki ɓari rɔde: «Dije ki taa kiɔy taa.» Adi əi Jipi je ki j Siron ti nim, Aləgijandiri ti nim, ki njé ki j Silisi ti nim, taa ki dɔnangi Aji ti nim to, ¹⁰ nə tɔgi ta kəlde asi go yə Etiyan ti al, tado Etiyan əl ta ki kəm-kədi ki NDil Luwə ade. ¹¹ Lo kin ti, awi ndogi dije ki la ki jide ti kadai əli əi nə: «Je wa j-o ki mbije kadai Etiyan əl ta ki mal do *Mojɔ nim, do Luwə nim to.» ¹² Be ə, sulai kosi dije nim, ngatɔgi je nim, taa njé ndo ndu-kun je nim adi rəi uwəi Etiyan do jie ti, awi sie lo gangi ta ti ki bo. ¹³ Indai njé ma naji je ki ngom adi tati ta dœ ti, əli əi nə: «Dingəm kam ta kəə ta kəl ta ki mal do kəy ti lə Luwə ki e lo ki ay njay kin al nim, taa do ndu-kun ti lə Moji al nim to.» ¹⁴ Təkɔ rɔjeti, je wa j-o ndue ki əl-n kadai Jəju ki Najarəti ti a tujɔ kəy kin, ə a yəti ne kagi be je ki Moji adije. ¹⁵ Dije pəti ki lo gangi ta ti ki bo, uri kəmde pəti do Etiyan ti, ningə ooi kadai ta kəme to tə yə malayka be.

7

Etiyan al ta nɔ njé gangi ta je ti

¹ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadai-kare je daji ta Etiyan ə nə: «Ta je ki dije əli dɔi ti kin, e ki rɔjeti wa ta?» ² Etiyan ile ti ə nə: «Səi bawm je ngakom je ki, uri mbisi oi do ta ki m-a m-əl səsi kam maji. Me ndo je ti ki kate, Luwə ki nje piti ɔji rone kaje *Abirakam, dəkgagilo ti ki isi-n me be ti ki Mejopotami ti ɓəy, kəte ɓəy taa kadai aw uwə lo kisi dɔnangi Aram ti. ³ Luwə əl-e ə nə: «I taa iyə be ləi ki njé kɔji je ə aw me be ti ki m-a m-ɔji.» ⁴ E be ə, Abirakam iyə me be ki Kalde e re uwə lo kisi Aram ti. Ningə go koy bawe ti, Luwə ade j taa re me be ti ki isi ti ngosine kin. ⁵ Ne nduwə ki Luwə adi Abirakam me be ti kin goto. NGon nusi lo ki ndikiri be ka ade al. Nə un ndune ade kadai n-a n-ade be kam ba pəti. Taa n-a n-adi ngan kae je toe ti to. Dəkgagilo ti ki Luwə isi əl ta Abirakam kin, Abirakam oji ngon al ɓəy. ⁶ Ta ki Luwə əl-e ə to kin: «NGan kai je a isi tə mba je dɔnangi ti ki rangi nim, dije a rai-de ɓəə ti nim, ta dije a adi-de kə asi ɓəl bu so nim to.» ⁷ Go ta je ti kin, Luwə əl ə nə: «Gin dije ki rai-de ɓəə ti kin, mi wa m-a m-gangi ta dode ti. Go ti ningə, a teɛi me be mba ti ki rade ɓəə ti kin kə, ə a təlɔ rə me be ti ki j ti ə awi ɓəə ti kin mba kadai rai əsi məkəsidi nangi nɔm ti.» ⁸ Ba Luwə ade ne kilə mindi ki e kijə mətə. Be ə, loki Abirakam oji *Isaki ningə ndo jijo go ti par ə ijə mətə. Isaki ra be to mbata ngone *Jakobi. Jakobi ka ra be to mbata ngane je ki əi gin *Isirayəl je ki dɔgi gide e joo.»

* 7:3 Kilə ngirə ne je 12.1 * 7:4 Kilə ngirə ne je 11.32; 12.5 * 7:5 Kilə ngirə ne je 12.7; 13.15; 17.8 * 7:7 Teɛ ki taga 3.12 * 7:8 Kilə ngirə ne je 17.10-14; 21.4 * 7:9 Kilə ngirə ne je 37.11, 28; 39.2, 21

⁹ «Ningə ni ki me nğan lə Jakobi ti ra adi gati ki ngokode Jisəpi adi awi sie tə bəə me be ti ki Ejipi ti. Nə Luwə e sie naa ti⁹. ¹⁰ Be ə, ər-e me kə je ti pəti. Ningə me-maji lə Luwə ki e sie, ade kəm-kədi ta kəm Parawə ti ki e ngar ki Ejipi ti. Adi Parawə un-e inde ta nje kəbe donangi ki Ejipi ti, taa dō me kəy ti ləne pəti tō¹⁰. ¹¹ Dəkgiləo ti kin ə, 60 ki bo osi donangi Ejipi ti ba pəti, taa donangi Kana ti tō. E dəkgiləo kəm-to-ndoo ki əti bəl ngay. Lo kadi bawje je ingəi nē ndikiri usoi goto¹¹. ¹² Ləki Jakobi oo kadi nē kuso to me be ti ki Ejipi ti ningə, ilə nğanne je ki əi kaje je adi awi ki dəsəy. ¹³ Ləki təl ilə-de ki kə joo ningə, Jisəpi ra adi ngakə je gəri-e. Lo kin ti, Parawə ka, gər-n gin koji lə Jisəpi tō¹². ¹⁴ Go ti ningə, Jisəpi ilə go bawne Jakobi ti ade re ki gin koji lie ba pəti, asi dije dəsiri gide e mi¹³. ¹⁵ Jakobi aw Ejipi ti ningə oy ki kəte noo. Kaje je ka oyi noo nim tō¹⁴. ¹⁶ Tali ki singade rəi donangi Kana ti, me be bo ti ki təe nə Sisəm. Dibi-de be nin ti ki Abirakam ndogi ki la ji nğan lə Amər ti me be ti ki Sisəm¹⁵.

¹⁷ «Dəkgiləo təl kon kun mindi ki Luwə un adi Abirakam e bəsi. Ningə kər nğan Isirayəl je bəy ki dō made ti dō made ti donangi Ejipi ti, ¹⁸ biti dəkgiləo ti ki ngar ki rangi ki gər Jisəpi al o-n be donangi Ejipi ti¹⁶. ¹⁹ NGar ka kin uwə dije ləje ra-n kilə ki al dō maji nim, adi-de kə nim, ta ində gu dode ti adi iyəi ngande je ki kasi kə, biti dō kə oyi¹⁷. ²⁰ Dəkgiləo ti kin ə, oji *Moji ki me-maji lə Luwə e dōe ti adi oti-e me kəy ti lə bawə asi nay mitə¹⁸. ²¹ Ningə ləki dum dode adi iləi-e kə, nğan lə Parawə ki dāne tēe dōe ti, ə un-e ote tə ngonne wa be¹⁹. ²² Be ə Moji ingə-n nē ndo ki oji dō kəm-kədi pəti ki donangi Ejipi ti. Adi aw ki tōgi me ta kəl-e ti nim, me kilə rae ti nim tō.

²³ «Ləki bəle e kuti sō ningə, mər ta re dōe ti mba kadi n-aw n-oo ngakone je ki əi nğan Isirayəl je. ²⁴ Dəkgiləo ti ki e-n ki ngakone je ə, oo dəw kare ki Ejipi ti isi adi kə ki kare dande ti. Be ə, re rō dō ngokone ti adi ində dəw ki Ejipi ti ka kin təl-e. ²⁵ Moji gir kadi ngakone je a gəri təkə Luwə ə ilə sene mba kadi n-taa dode. Nə ngakə je gəri al. ²⁶ NDō ki go ti, oo ngakone je joo ki əi Isirayəl je isi rōi-naa. Ire a dande ti mba kadi gangi-de naa ti. Əl-de ə nə: “Səi ngakonaa je tō, ə ban ə isi rai na majal be ə?” ²⁷ Ningə e ki nje tinda ngokone ka kin əse ngərəngi, ə əl-e ə nə: “Nə ə indəi dōje ti tə ngar ləje, ə se nje gangi ta danje ti ə?” ²⁸ Ige təl-m təkə tagine itəl-n dəw ki Ejipi ti ka kin be a?” ²⁹ Ləki Moji oo dō ta

kin ningə, bəl ra-e, adi aw uwə lo kisi tə mba donangi Madiyā ti. Donangi Madiyā ti ə Moji taa dāne oji-n nğan je joo²⁰.

³⁰ «Bal kuti sō go ti ningə, malayka tēe hōy rəe ti dilə lo ti, bəsi ki dō mbal Sınay, dan ndon por ti me gu ti ki kisi o por. ³¹ Ləki Moji oo nē kin ningə, ndilə ay ur kəki. Moji ge kadi n-oo nē kin maji adi əti re bəsi rō ti. Loe ti noo ə oo dō ndu Bəbe ə nə: ³² “Mi Luwə lə kai je, Luwə lə Abirakam, Luwə lə Isaki, Luwə lə Jakobi.” Moji bəl dadi par par, lo kadi un kəmne ki taa goto. ³³ Ə Bəbe əl-e ə nə: “Ər sa njai ti tado lo ki a ti kam e lo ki ay njay. ³⁴ M-o kəm kə lə dije ləm me be ti ki Ejipi ti. M-o dō timə ki isi timəi rusi rusi, ə m-ur nangi m-re kadi m-taa-de m-ilə-de taa. Ningə ki bəsi ne kin, ire adi m-ilə-i Ejipi ti gogi²¹.”

³⁵ «Oi maji! E Moji ki ngakə je əsi-e ngərəngi, ə əli-e əi nə: “Nə indəi dōje ti tə ngar ləje ə se nje gangi ta danje ti ə”, wa kin ə, Luwə ilə tə ngar nim, taa nje taa-de kilə-de taa nim, ki takul tōgi lə malayka ki tēe sie hōy me gu ti, kin nim tō. ³⁶ E ə tēe səde ki takul ne ra je ki dəw asi ra al nim, ki takul nē koji je nim, me be ti ki Ejipi ti. Taa dəkgiləo ti ki isi indəi ba bo kasi gangi nim, dəkgiləo ti ki rai bəl kuti sō dilə lo ti kin nim tō²². ³⁷ E dərə Moji ki kare wa kin bəy ə tō ə əl nğan Isirayəl je ə nə: “Luwə a tēe ki nje kəl ta ki tane ti kare dānsi ti səi je wa, ki a to tə mi be²³.” ³⁸ Ləki nğan Isirayəl je kaw-i-naa dilə lo ti ka, e Moji wa kin ə taa ta ta malayka ti dō mbal Sınay ti, əl kaje je. E ə taa ta kaji kin rō Luwə ti, mba kadi adi-je²⁴. ³⁹ Nə kaje je mbati kadi təl rōde go ta je ti lie. Ningə ki bo tōy, əsi-e ngərəngi. Mede e dō təl kaw donangi Ejipi ti gogi. ⁴⁰ Dəkgiləo ti ki Moji nay dō mbal Sınay ti bəy, rəi rō *Arō ti əli-e əi nə: “Ira kagi yo je ki kadi ori nje, tadō ji gər nē ki ra Moji ki nje tēe səje me be ti ki Ejipi ti kin al.” ⁴¹ Be ə me ndō je ti kin, ibəi nğan yo madi ki to tə nğan baw mangi be, ə iləi kadi-kare adi-e. Ba rai rənəl ngay əsi gon nē ki əi je wa ibəi ki jide kin²⁵. ⁴² Nə Luwə təl gidine adi-de, iyə-de kə adi isi ta ra yo ti, ki kəsi-gon nē je ki dərə ti ta nay je ki kadi je ki mee je te kagi yo je ləde, təkəi ndangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti: “Səi dije ki Isirayəl, bəl kuti sō ki irai dilə lo ti kin se da je ki itəli-de ki ndagi kadi-kare je adi, e mi ə adi-mi a? ⁴³ Jagi, səi oti kəy yo lə kagi yo ləsi Moloki yo, ki mee lə kagi yo ləsi Rəpə, yo je ki səi wa irai-de ki jisi mba kadi əsi məkəsi nōde ti. MBata nē rasi je kin ə, m-a m-adi njə bə je ləsi a uwəi səsi, awi səsi say tə mba je gidi *Babilon ti bəy²⁶”.

✧ 7:10 Kilə ngirə nē je 41.39-41 ✧ 7:11 Kilə ngirə nē je 41.54-57 ✧ 7:13 Kilə ngirə nē je 45.1-4, 16 ✧ 7:14 Kilə ngirə nē je 45.9-10, 17-18 ✧ 7:15 Kilə ngirə nē je 46.1-7 ✧ 7:16 Kilə ngirə nē je 23.3-16; Jojuwe 24.32 ✧ 7:18 Tēe ki taga 1.7-8 ✧ 7:19 Tēe ki taga 1.10-11, 22 ✧ 7:20 Tēe ki taga 2.2 ✧ 7:21 Tēe ki taga 2.3, 5, 10 ✧ 7:29 23-29: Tēe ki taga 2.11-15, 21-22; 18.3-4 ✧ 7:34 30-34: Tēe ki taga 3.1-10 ✧ 7:36 35-36: Tēe ki taga 2.14; 7.3; 14.21 ✧ 7:37 Dətarənom 18.15-18 ✧ 7:38 Tēe ki taga 19.1-20.17; Dətarənom 5.1-33 ✧ 7:41 39-41: Kor Isirayəl je 14.3; Tēe ki taga 32.1-6 ✧ 7:43 42-43: Amosi 5.25-27

⁴⁴ «Me dilə lo ti, kaje je ai ki kəy kibi kingə-naa ki Luwə. Moji ra kəy kibi ka kin təkı Luwə un-n ndune ade. Ra go kuje ti ki oo. ⁴⁵ İyəi kəy kibi ka kin adi gin kəji je ləde ki rangi, ki əi kaje je ki rəi gode ti. Kəy kibi kin e jide ti, ləki Jojuwe ər nəde adi rəi taai dənangi lə gin dije ki dangi dangi ki Luwə tuwə-de nəde ti. Kəy kibi ka kin, to biti dəkagilo ti lə Dabidi^o. ⁴⁶ Me-maji lə Luwə e ki *Dabidi adi dəji ta rəbi mba kadi n-ra kəy n-adi Luwə lə Jakobi^o. ⁴⁷ Nə e *Salomə yo ə ra kəy adi Luwə^o.

⁴⁸ «NGa ningə Luwə ki e ki dəkagilo je ti pəti, a isi me kay ti ki dəw ra ki jine al. Təki nje kəl ta ki tae ti ə nə: ⁴⁹ «Dəra e kimbər ngar ləm, ningə dənangi e nə kində njam.» Bəbe əl bəy ə nə: «Kəy ki ban ə, a irai adi-mi ə? Lo ki ra a e lo kuwə rə ləm ə? ⁵⁰ Se e mi əl ə, nə təy ə, ra nə je kin pəti ə^o?»

⁵¹ «Səi dije ki njé tə rə je, iteji mesi al nim, ibəyi mbisi nim də ta ti lə Luwə tə dije ki njé gar Luwə əl be. İtoi tə bawsi je wa be. Nə kin ə ra adi, isi ta rə ki NDil Luwə ti, ki dəkagilo je pəti. ⁵² Nje kal ta ki ta Luwə ti ki ra ə bawsi je adi-e kə əl ə? Əi je ə təli njé kilə mbə kəte, ki oji də re lə dəw ki e kare ba, ki e dəw ki dana. Ningə ngəsine, ləki Kirisi re, səi je uni dəe, ə təli-e tə. ⁵³ Oyo, səi ingəi ndu-kun lə Luwə ki takul malayka je, nə lo kadi itəli rəsi ti go ti goto.»

Tiləi Etiyən ki mbal təli-e

⁵⁴ Ləki njé gangi ta je ki bo lə *Jipi je ooi də ta ki Etiyən əl ningə, wongı rade ngay adi ngəi ngangide mur mur dəe ti. ⁵⁵ Nə Etiyən ki NDil Luwə rose, un kəmne taa ki dəra ti ningə oo kunji Luwə nim, taa oo Jəju ki a taa də ji kə Luwə ti nim tə. ⁵⁶ Əl ə nə: «Oi, m-o dəra tē tane, ningə m-o NGon Dəw a taa də ji kə Luwə ti.» ⁵⁷ Ləki ooi də ta kin ningə, uri kəl ki ndude ki bo ə uti mbide də ta ti lie, ə buki-naa dəe ti.

⁵⁸ NDəri-e awi sie taga gidi 6e bo ti, ə tiləi-e ki mbal təli-e. Dije ka kin iyəi kibi je ləde rə ngon ki basa ti ki təe nə Sol. ⁵⁹ Dəkagilo ti ki isi tiləi-e ki mbal, Etiyən əl ta ə nə: «Bəbe Jəju, itaa ndilm ki rəi ti.» ⁶⁰ Go ti ningə əsi məkəsine nangı, ə əl ta ki ndune ki bo ə nə: «İyə go majal kin kə adi-de!» Go ta je kin ti, ningə Etiyən oy.

8

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naa je

¹ Sol e mbə dije ti ki ndigi kadi təli Etiyən. Də ndəe ti kin kində kəm-ndoo ki bo ngay tē də njé kaw-naa je ti ki Jorijalam. Adi njé kadi-me je pəti sanəi-naa ki go lo je. Awi ki Jude ti je ki *Samari ti je. *Njé kaw kilə je wa par ə nayi-naa Jorijalam ti. ² Dije ki njé bəl

Luwə dibi Etiyən, nəi-e ngay. ³ Nə Sol 6a, ər njé kaw-naa je nja. Aw ki ta kəy ta kəy uwə dıngəm je ki dəne je buki-de dangay ti. ⁴ Njé ki sanəi-naa ka kin awi ki lo lo iləi mbə Poy Ta ki Maji.

Pilipi me 6e ti ki Samari

⁵ E be ə, Pilipi ki aw me 6e bo ti ki *Samari, ilə dije mbə Poy Ta ki Maji lə Kirisi. ⁶ Kosi dije ba pəti, ləki ooi ta je ki Pilipi əl je ki nə kəji je ki ra adi ooi ki kəmde ningə, uri mbide ki də ta ti lie. ⁷ Tədə ndil je ki majal tēje me njé moy je ti ngay ki nə ki boy tade ti. Taa, dije ki rəde oy ki njé mati je ngay ingəi rə nga tə. ⁸ Rənal ki bo ngay to me 6e bo ti kin. ⁹ Kəte taa kadi Pilipi re, dıngəm madi ki təe nə Simə isi me 6e bo ti kin nəq. E nje ra mbəli, adi ər ndil dije ki me 6e ti ki Samari ngay. Ra rəne kadi nə dəw madi ki əti bəl ngay. ¹⁰ Adi dije pəti, j də ngan je ki du ti, biti ki də dije ki təgi ti, angalde e ki dəe ti. Əli əi nə dıngəm kam aw ki təgi lə Luwə ki e təgi ki əti bəl ngay. ¹¹ Angal dije e ki dəe ti, tədə e mari nu ba ə isi ər ndilde ki mbəli ki ra ləne. ¹² Nə ləki dije adi mede Pilipi ki ilə-de mbə Poy Ta ki Maji ki oji də kəbe lə Luwə nim, ki Jəju Kirisi nim to ningə, dıngəm je ki dəne je adi Pilipi ra-de batəm. ¹³ Simə wa ki dəne ka adi mene tə. Ləki Pilipi ra-e batəm ningə, iyə go Pilipi al. Ləki oo nə kəji je ki nə je ki əti bəl ngay ka kin ningə, e wa təl re əte bəl ngay bəy tə.

Piyər əi ki Jə me 6e ti ki Samari

¹⁴ Ləki njé kaw kilə je ki isi Jorijalam ti ooi kadi dije ki *Samari ti taai ta lə Luwə ningə, iləi Piyər əi ki Jə ki rəde ti. ¹⁵ Ləki rəi tēje Samari ti ningə, əli ta ki Luwə mba kadi njé kadi-me je ingəi NDil Luwə. ¹⁶ Tədə NDil re də dəw madi ti kare dande ti əl bəy. E batəm par ə rai-de me tə Bəbe Jəju ti. ¹⁷ E be ə, Piyər əi ki Jə indəi jide dəde ti kadi ingəi NDil Luwə. ¹⁸ Ləki Simə oo kadi e ki go rəbi lə ji ki kində də ti lə njé kaw kilə je ə NDil re-n də njé kadi-me je ti ningə, adi Piyər əi ki Jə la, ¹⁹ ə əl-de ə nə: «Mi ka adi-mi təgi kin to kadi tə dəw ki m-a m-ində jim dəe ti 6a, ingə NDil Luwə tə.» ²⁰ Ə Piyər əl-e ə nə: «Kadi lə ləi kin tuji naa ti ki dərəi. Tədə ində me ti kadi a ngəi kadi-kare lə Luwə ki la. ²¹ Nə ki 6a təi, ə se nə ki səbi dəi goto me nə ti ki j-a-n kam, tədə me e dana nə Luwə ti əl. ²² Maji kadi itər ndui də majal ti ləi, ə əl ta ki Bəbe adi re to ban ə, iyə go kəji ta je ki me ti kin kə. ²³ Tədə m-o kadi me atı kanana, taa majal döləi dölə tə.» ²⁴ NGA ə, Simə əl Piyər əi ki Jə ə nə: «Kadi səi je wa əli ta ki Bəbe mbata ləm, kadi nə madi kare me nə je ti ki əli tae kin tē dəm ti əl.» ²⁵ Ləki Piyər əi ki Jə mai naji, ə ndoi ta lə Bəbe tə ningə, təli ki Jorijalam ti gogi. Həi mbə Poy Ta ki Maji me ngan 6e je ti ki Samari ngay ki go rəbi go rəbi.

* 7:45 44-45: Tēje ki taga 25.9, 40; Jojuwe 3.14-17
6.1-38; 2 Poy ta je 3.1-17

* 7:46 2 Samiyəl 7.1-16; 1 Poy ta je 17.1-14

* 7:47 1 NGar je

* 7:50 49-50: Ejay 66.1-2

Ta lə Pilipi əi ki kuji dingəm ki e dəw ki boy
ki Etiyopi ti

²⁶ NDə kare Malayka lə Bəbe əl Pilipi ə nə:
«İ taa aw ki gin 6e ti be, də rəbi ti ki j Jorijaləm
aw ki Gajə ti, ki e rəbi ki dilə lo ti kin.» ²⁷ Pilipi
j taa kəngə aw ningə, ingə dingəm kare ki
dənangi Etiyopi, ki e ki boy, ki nje ngəm ne
maji je lə ngar ki dənə ki Etiyopi ti, ki təe nə
Kandasi. Dingəm kin aw Jorijaləm ti əsi dənə
nangi nō Luwə ti ə isi təl ki 6e gogi. ²⁸ İsi me
pusi ti lanə, isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta
Luwə ti Ejay. ²⁹ Lo kin ti, NDil Luwə əl Pilipi
ə nə: «Əti aw bəsi ki rə pusi ti kin.» ³⁰ Pilipi ay
ngodi aw ningə, oo ndu dingəm ki Etiyopi ti
ka kin isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə
ti Ejay. Pilipi dəje ə nə: «İgər me ta ki isi tidə
kin maji wa a?» ³¹ Dingəm ka kin əl-e ə nə:
«Re nje kor mee kadi-m goto ə m-a m-gər ban
ə?» Ba dəji Pilipi adi al taa goe ti, isi gəde ti me
pusi ti. ³² Ta ki isi tidə ə to kin:
«Əri-e tə bati ki dəw isi aw sie kadi təl-e be;
Tə ngon bati ki a tane mbə nō nje kijə bje ti
be.

E be ə, tē-ə n tane al.

³³ Həi rə səl dəe ti, gangi ta lie ki go rəbi ki dana
al.

Nə ə a ər gin koji lie ə?

Tadə indəi ngangı ndə kisi ki də taa lie*»

³⁴ Ningə, kuji dingəm un ta əl Pilipi ə nə:
«M-dəji kadi əl-m adi m-o, nə ə nje kəl ta ki
ta Luwə ti isi əl ta lie be ə? İsi əl ta ki də rəne
ti wa ə se isi əl ta də dəw madi ti ki rangi ə?»

³⁵ Lo kin ti ngə ə, Pilipi ingə rəbi adi un ta tane
ti, ningə ki rəbi lə makitibi lə nje kəl ta ki ta
Luwə ti Ejay kin, ile-n mbə Poy ta ki ki Maji
lə Jəju. ³⁶ Loki njiyəi isi awi ningə, tē-ə ta man
ti, ə kuji dingəm ka kin əl ə nə: «Man ə am, nga
ri ə ər gi kadi m-ra batəm ə?» ³⁷ [Pilipi əl-e ə
nə: «Re adi mei Luwə təkı rəjeti ə, ne ki ər gi ra
batəm goto.» Kuji dingəm ə nə: «M-adi mem
təkı Jəju Kirisi e NGon Luwə.»] ³⁸ Lo kin ti, adi
pusi a nangi, ningə əi ki Pilipi joo pu, uri me
man ti adi Pilipi ra-e batəm. ³⁹ Loki tē-ə me
man ti ki taga ningə, NDil Bəbe un Pilipi aw
sie adi kuji dingəm oo-e al. Nə e ilə rəbi lanə
ki rənl aw. ⁴⁰ Pilipi aw tē-ə me be ti ki Ajoti,
ilə mbə Poy Ta ki Maji me be bo je ti pəti ki tē-
ti, biti tē-ə Səjare ti.

9

Sol adi mene Bəbe Jəju
(Knjk 22.6-16; 26.12-18)

¹ Də kagiloe ti kin, gir ta ki də kadi kə nje
ndo je ti lə Bəbe ki də təl-de ti to də Sol ti
bəy. ² Be ə, aw rə ki boy ti lə njé kijə ne məsi
kadi-kare je, dəje makitibi mba kadi n-aw-
n lo kaw-naa je ti lə *Jipi je ki me be ti ki
Damasi, kadi re n-ingə dingəm je ki dənə je
ki njé ndole go ne ndo ki sigi kin ə n-də-ə-
n-re sade Jorijaləm ti.

³ Loki Sol e də rəbi ti, ində də be ki Damasi
bəsi ningə, kunji madi tē-ə pati, j ki dərə ti,
unji gə dəe. ⁴ Tē-ə osi nangi ningə, oo də ndu
ta madi əl-e ə nə: «Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m
kə be ə?» ⁵ Sol dəje ə nə: «İ nə ə Bəbe?» Ningə,
Bəbe əl-e ə nə: «E mi Jəju ki isi adi-m kə.» ⁶ İ
taa aw me be bo ti ə, a əli-ni ne ki kadi a ira.
⁷ NJé ki isi awi ki Sol təl ai lo ka ti. Bəl tal-
de adi lo kadi əli ta goto. OOi də ndu ta, nə
ooi dəw madi al. ⁸ Sol j taa, tē-ə kəmne maji,
nə oo lo al, adi made je uwəi jie, ndəri-e tə
ndər, ə awi sie Damasi. ⁹ İsi loe ti nōq ndə
mitə ki kanji kadi oo lo. Uso ne əl nim, ay
man al nim ta. ¹⁰ Ningə nje ndo lə Jəju kare isi
Damasi ti nōq, təe nə Ananiyasi. Bəbe bə-
e me ne koo me ndil ti ə nə: «Ananiyasi», ningə
Ananiyasi ndigi ə nə: «Mi ne Bəbe». ¹¹ Bəbe
təl un ta əl-e ə nə: «Aw un rəbi ki bəri-e rəbi ki
kə ti, ə idəji me kəy ti lə Judasi, dəw ki təe nə
Sol ki Tarsi ti, isi nōq isi əl ta ki Luwə. ¹² OO
dəw madi ki təe nə Ananiyasi me ne koo me
ndil ti, ur kəy goe ti ningə, ində jine dəe ti kadi
oo lo gogi.» ¹³ Ə Ananiyasi əl ə nə: «Bəbe, m-o
ta lə dəw kin ta dije ti ngay, əji də kə je pəti ki
adi dije ləi ki me be ti ki Jorijaləm. ¹⁴ Ningə,
ki ne kin, re ki tər gi ki ingə rə ki boy je ti lə njé
kijə ne məsi kadi kare je, kadi uwə dije ki isi
əli səi ta, də-ə-de.» ¹⁵ Nə Bəbe əl-e ə nə: «Aw,
tadə dingəm kin e ne ra kilə ki m-kəte kadi əl
ta ləm nō gin dije ti ki duniya ti, ki nō ngar je
ti, ki nō *İsrayəl je ti. ¹⁶ Mi wa m-a-m-ə-je kə je
pəti ki a tē-ə dəe ti ki mbata ləm.» ¹⁷ Ananiyasi
aw, ur kəy ində jine dəe ti, ningə əl-e ə nə:
«NGokom Sol, e Bəbe ə ilə-m, e Jəju ka ki tē-
ingəi də rəbi ti ki isi re-n ka kin ə ilə-m kadi m-
adi o lo. Ningə kadi NDil Luwə rəsi tə.» ¹⁸ Ta
naa ti nōq, ne je ki toi tə ngəy kanji je be tē-
kəm Sol ti tosi, adi təl oo lo gogi, ningə j taa
adi rai-e batəm. ¹⁹ Go ti, uso ne bə, təl ingə
tər gi ne gogi. Sol təl isi ki njé ndo je lə Jəju ki
me be ti ki Damasi ngan ndo je jə bəy.

Sol ndo ta lə Luwə Damasi ti

²⁰ Ta naa ti nōq, Sol aw ilə mbə me kəy
kaw-naa je ti lə *Jipi je ə nə: «Jəju e NGon
Luwə.» ²¹ Dije pəti ki ooi də ta kin ta Sol ti,
ndəji-de ngay adi əli əi nə: «E kam al ə e nje
kadi kə dije ki Jorijaləm ti ki njəm ti nō kin a?
Re ne a un girə mba kadi uwə-de, də-ə-de aw
səde rə ki boy je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare
je al biti a?» ²² Nə Sol uwə rəne nga adi kəme
e kəte me kadi-me ti lie. Jipi je ki Damasi ti
gəri lo ta ki kadi əli-e al, loki tər-je kadi Jəju
e Kirisi.

²³ Ra ndo je go ti bə, Jipi je əji-naa ta mba
kadi n-təli-e ²⁴ Nə ta koji ləde tē-ə mbi Sol ti.
NGəmi ta rəbi kada je kondə je mba kadi n-
təli-e. ²⁵ Be ə, me kondə ti madi, njé ndo je lə
Sol, uni-e me kare ti, tuyi-e adi osi gidi ndogi
bər ti.

Sol me be ti ki Jorijaləm

²⁶ Go ti, Sol aw tēē me 6e ti ki Jorijaläm 6a, sangi kadi n-indä rōne naa ti ki njé ndo je, nä pēti 6äli-e, tādä däw ki taa mee kadi e nje ndo ki röjeti goto. ²⁷ Be ä, Barnabasi un-e me jine ti, aw sie rö njé kaw kilä je ti, ör-de go kingä ki Jöju ingä Sol dö räbi ti, ki koo ki oo Jöju äle ta, ki ta ki äli ki taga wangä Damasi ti me tö Jöju ti. ²⁸ Dö gangi loe ti noq, Sol aw säde je, täl säde je naa ti me 6e ti ki Jorijaläm. Äl ta ki kadi-me me tö Ba6e ti. ²⁹ Äl ta ki *Jipi je ki njé käl ta Giräki, naji-naa säde ta ti. Nä sangi räbi kadi n-täli-e. ³⁰ Loki ngakoje je ooi tae ningä, öri-e awi sie Sajare ti. Ningä adi-e aw me 6e ti ki Tarsi.

³¹ *NJé kaw-naa je pēti ki dönangi Jude ti ki tae ba, ki dönangi Galile ti, ki dönangi *Samarä ti, isi ki Lapiya. Ingäi tögi, njiyai me 6äl Ba6e ti, taa körde i ki dö ti dö ti ki takul tögi lä NDil Luwä tö.

Piyär äji dängäm ki tōe nä Ene

³² Täki Piyär a njiyai-n ki lo je pēti oo-n dije lä Luwä, ndö kare aw tēē rö njé ti ki me 6e ti ki Lida. ³³ Lo kin ti, ingä dängäm kare ki tōe nä Ene, ki tö dö tirä möy ti ra 6äl jijoo. Tādä röe oy. ³⁴ Piyär äle ä nä: «Ene, Jöju Kirisi adi rö nga, i taa, ikaw ne toi.» Ningä Ene i taa ta naa ti noq. ³⁵ Dije pēti ki me 6e ti ki Lida ki Sarö öoi-e, 6a adi mede Ba6e.

Piyär ndäl Dorkasi lo koy ti

³⁶ Dane madi e dan njé ndo je ti ki me 6e bo ti ki Jope noq, tōe nä Tabita. Tö kin ki ta Giräki nä Dorkasi. E dane ki njé ra kilä je ki maji maji ngay, taa e nje ra ki njé ndoo je ki ne ki me jine ti tö. ³⁷ Möy ra-e dökgiloe ti kin adi oy. Loki ndogi-e man ningä, awi iläi-e me käy ti ki kare taa. ³⁸ Be ki Lida e 6äsi ki Jope. Be ä, loki njé ndo je ooi kadi Piyär e me 6e ti ki Lida noq ningä, iläi dängäm je joo röe ti kadi re kalangi ingä-de. ³⁹ Piyär i taa aw säde. Loki re tēē röde ti ningä, öri-e awi sie me käy ti ki taa. NJé ngaw koy je pēti iläi-naa göi döe ki no, ningä töji kibi je ki dangi dangi ki koji ta naa ti ki Dorkasi öji dökgiloe ti ki isin säde ki döne taa 6äy. ⁴⁰ Piyär adi dije pēti tēēi taga, 6a ösi makasine nangi äl ta ki Luwä, ningä tu rone ki rö nin ti äle ä nä: «Tabita i taa.» Loki tēē kämne oo Piyär ningä, ndu rōne, i isi taa. ⁴¹ Piyär iläi jine un-e-n ki taa, 6a, 6a dije lä Luwä ki njé ngaw koy je, äji-de Tabita ki döe taa. ⁴² Poy ne kin sane ki dönangi ki Jope ba pēti, adi dije ngay adi mede Ba6e. ⁴³ Piyär ra ndo asi tati me 6e ti ki Jope, me käy ti lä nje kor gidi ngirä ki tōe nä Simö.

10

Körnay ki e däw ki Rom ti oo ne me ndil

¹ Dängäm madi isi me 6e ti ki Sajare noq, tōe nä Körnäy. E ki boy dö buti asigar je ti ki 6u kare, ki 6ari-e «buti ki Itali ti». ² E däw ki

nje ra ne ki go ndu Luwä ti, taa, naa ti ki dije pēti ki me käy ti lie, äi njé kōsi döde nangi nö Luwä ti tö. Ra maji ki njé ndoo je ngay, taa äl ta ki Luwä taa taa tö. ³ NDö kare, ki kadi ki mitä ki lo solö, oo malayka lä Luwä me ne koo me ndil ti ur me käy ti lie, ningä 6ar-e ä nä: «Körnay.» ⁴ Körnäy ur kämne döe ti ki 6äl, ningä äle ä nä: «E ri ä Ba6e?» NGA ä malayka äle ä nä: «Käl ta ki Luwä läi ki maji ki isi ra ki njé ndoo je kin tēē rö Luwä ti, ä Luwä ga döi ti. ⁵ Ningä ki ngösine kin, ilä dängäm je me 6e ti ki Jope adi 6ari Simö ki 6ari-e nä Piyär ade re. ⁶ Isi me käy ti lä Simö ki nje kor gidi ngirä ki käy lie e kadi bati. ⁷ Loki malayka ki äle ta kin öti ningä, Körnäy 6a ngan njé kilä je läne joo ki nje rö läne kare ki nje 6äl Luwä mbo njé ki äli naa ti sie ki dökgiloe je pēti adi-de räi. ⁸ Rái adi ör-de go ne je pēti ki ra ne adi-de ooi ningä, ilä-de adi awi Jope ti.»

Piyär oo ne me ndil ti me 6e ti ki Jope

⁹ Lo ti go ti, loki äi dö räbä isi awi, indäi dö 6e bo 6äsi ningä, Piyär al dö käy ti ki taa, ki kadi ki dan 6e ti mba käl ta ki Ba6e. ¹⁰ Bo ra-e adi ge kuso ne. Ningä loki isi räi ne kuso mba kadi uso 6a, oo ne me ndil ti. ¹¹ OO ta döra ä tagira, ningä oo ne madi ki tö ta ta kibi ki tati ki döw uwä sile je ki sö be ä i ki taa isi re ki nangi. ¹² Me ne ti ka kin, da je ki dangi dangi äi titi: da je ki njade e sö je, ki njé kagi nangi je, ki yäl je. ¹³ Ningä, ndu ta madi tēē äle ä nä: «Piyär, i taa itöl uso.» ¹⁴ Nä Piyär ä nä: «Jagi Ba6e, mi m-uso ne ki ne ki majal öde, ä se ne ki tö nje nja kare alö.» ¹⁵ NDU ta täl re ä Piyär käl ki kö joo 6äy ä nä: «Ne ki Luwä täl-e ki kay njay ti, kadi i ö-e tö e ne ki tö nje al.» ¹⁶ Ne kin ra ne be nja mita, ningä ta naa ti noq tali ndöri-e ki döra ti gogi. ¹⁷ Piyär gær me ne ki oo me ndil ti kin al, adi isi döji rōne ta dö ti, ningä yä dängäm je ki Körnäy ilä-de ki ä sangi käy lä Simö räi ai ta käy ti. ¹⁸ Ba döji ta ki ndude ki boy ä nä: «E me käy kin ä Simö ki 6ari-e nä Piyär isi ti ti ä?» ¹⁹ Piyär isi mar ta dö ne ti ki oo me ndil ti kin ba 6äy ningä, NDil Luwä äle ä nä: «O dängäm je mita ä sangi-ni. ²⁰ I taa, ur nangi, ä aw säde ki kanji kadi mei tösi, tādä e mi ä m-ilä-de.» ²¹ Piyär re rö dängäm je ti ka kin äle ä nä: «E mi ä mi döw ki isi isangi-e, ä se e ri ä isi isangi-mi wa?» ²² Äli-e äi nä: «E Körnäy ki e ki boy dö buti asigar je ti ki 6u, ki e däw ki dana, taa e nje 6äl Luwä tö kin ä ilä-je. E däw ki *Jipi je pēti äli ta lie maji. Malayka lä Luwä re tēē ki dö ta röe ti äle e kadi ilä goi ti kadi ire me käy ti lie kadi oo dö ta ki tai ti.» ²³ Piyär aw säde ra-de mba, adi-de lo toi. Loki lo ti go ti ningä, i taa aw säde. NGakoje je madi ki me 6e ti ki Jope dani-e. ²⁴ Lo ti ki rangi ningä tēēi Sajare ti. Körnäy 6ar nojine je ki madine je isi ngin-n-de kate. ²⁵ Loki Piyär ur me käy ti ningä, Körnäy i taa tilä käme, 6a ösi nanga njae ti, ilä döne nangi.

26 Nə Piyər əl-e ə nə: «I taa, tado mi ka mi daw to.» Ningə əsi səle un-e-n ki taa. 27 Wali-naa taa urii ki kəy ningə, Piyər oo kosi dije ngay kaw-i-naa isi. 28 Lo kin ti Piyər əl-de ə nə: «Səi je, igəri maji tək i ndu-kun ləje əgi kadi daw ki e Jipi ində rəne naa ti ki daw ki e Jipi al, ə se kadi ur me kəy ti lie. Nə Luwə əl-m kadi m-o daw madi tə nē ki majal, ə se nē ki to nje al. 29 E mbata kin ə, m-mbati-n 6a ləsi al, m-re ki kanji kəl ta madi ki rangi. Ningə tək i bəri-mi, m-dəji səsi kadi m-o se e ri ə iləi gom ti wa?» 30 Kornəy ə nə: «Asi ndə sə 6one, ki də kadi ki tək i madi wa kin be, adi e kadi ki mitə ki lo solə, ə m-isi m-al ta ki Luwə me kəy ti ləm, ningə dingəm madi ki ilə kibi ki nda bal bal tē ə nəm ti, əl-m ə nə: 31 “Kornəy, Luwə oo də ta ki isi əl sie, taa ga də maji ti ki isi ra ki njé ndoo je kin to. 32 Ə kadi ilə daw madi Jope ti, i bəri Simo ki bəri-e nə Piyər adi re. Isi me kəy ti lə Simo ki nje ra kilə ngirə, ki isi kadi ba ti basi.” 33 Be ə, ta naa ti nqo par, m-ilə-de rəi ti, ə yə ira maji adi ire ta kin. Ningə ki ngəsine kin, je pəti j-isi nqi ti ne kadi j-o də ta je pəti ki Babe ində tai ti kadi əl-je.»

Piyər əl ta la Luwə me kəy ti lə Kornəy

34 Lo kin ti, Piyər un ta tane ti əl ə nə: «Tə ki rəjeti, m-gər kadi kər kəm daw dana goto rə Luwə ti. 35 Daw ki ra ra, dan gin dije ti ki dangi dangi, ki e nje 6əl ndile, ki nje ra nē ki dana 6a, uwe ki rəne ti. 36 Hə ki ta ləne ki rə ngan *Isirayəl je ti, ilə-n-de mbə lapiya ki takul Jəju Kirisi ki e Babe lə dije pəti. 37 Tək i igəri, e nē ki ilə ngirəne Galile ti, go batəm ti ki Ja ilə mbəe ə ra nē dənangi Jude ti ba pəti. 38 Igəri kadi ki Luwə adi Jəju ki Najərət i NDilne, ki tōgi kin maji. Jəju aw ki lo lo, ra maji ki dije, taa aji dije pəti ki isi gin tōgi ti lə su to. Tado Luwə e sē naa ti. 39 Je ə je njé ma naji də nē je ti pəti ki ra dənangi ti lə *Jipi je ki Jorijaləm ti. Bai-e kagi-dəsi ti, töl i-e. 40 Nə Luwə ade i lo koy ti ndə ki kə mitə lə ndə koye. Ade ta rəbi adi toji rone taga, 41 ki rə dije ti pəti al, nə ki rə njé ma naji je ti ki Luwə koti-de kəte. Adi e je ki j-uso sie je, j-ay sie je, go tēə dan njé koy je ti. 42 Jəju un ndune adi-je kadi j-ilə mbə ki rə gin dije ti, ə kadi ji toji tək i e nē ə yə Luwə ində-ne tə nje gangi ta də njé kisi ki dəde taa ti ki njé koy je. 43 *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti mai naji dəe ti əli əi nə: “Dəw ki ra ki ade mənə 6a, Luwə a iyə go majal je lie kə me təe ti.” 44 Lok i Piyər isi əl ta je kin ba 6əy ningə, NDil ki kay njay risi ki də dije ti ki isi ooi də ta lie. 45 Nē kin əti 6əl njé kadi mede Luwə ki əi Jipi je ki dani Piyər, lok i ooi kadi Luwə 6ulki NDilne də gin dije ti ki əi Jipi je al to. 46 Tado ooi ndude isəi əli ta ki ta 6e je ki dangi dangi iləi toji də Luwə ti. 47 Ningə Piyər əl ə nə: «Ki tək i ngəi NDil Luwə tə je be to kin, nē ki əgi-de də ra batəm goto.» 48 Be ə

Piyər un ndune adi rai-de batəm me to Babe ti, 6a go ti, dəji Piyər kadi isi səde ngan ndə je 6əy taa kadi tə təl.

11

Jorijaləm ti, Piyər əji nē je ki rai nē

1 *NJé kaw kilə je ki ngako je ki isi Jude ti ooi kadi dije ki əi *Jipi je al ka oi ta lə Luwə to. 2 Lok i Piyər aw Jorijaləm ti, njé kadi mede Luwə, ki əi njé kijə mətide je gaki-e ngay, 3 əi nə: «Aw rə dije ti ki ijəi mətide al, aw uso səde nē!» 4 Lo kin ti, Piyər ilə rəne ər-de go nē je ki rai nē ki goe goe adi-de ooi.

5 Piyər əl ə nə: «Mi me 6e bo ti ki Jope, ningə lok i m-isi m-al ta ki Luwə, m-o nē me ndil ti. E nē madi ki to ta ta kibi ki tati ki dəw uwə sile je ki sə be ə j dərə ti, risi biti re nəm ti. 6 M-ur kəm ki də ta kibi ti ka kin m-isi m-go, ningə m-o da je ki njade e so, ki njé kagi nangi, ki da je ki wale ki yəl je ki njé nal kadi ra ti. 7 Ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nə: “Piyər, j taa, itol uso.” 8 Ə m-al m-ə nə: “Jagi Babe, nē ki to nje ədi tam nja kare al.” 9 Kə joo, ndu ta təl tēə dərə ti 6əy əl-m ə nə: “Nē ki Luwə təl-e ki kay njay ti 6a, kadi o-e tə nē ki to nje al.” 10 Nē kin ra nē be asi nja mitə, ningə təli tuyi-e dərə ti. 11 Ningə ta naa ti nqo, dingəm je mitə ki iləi-de me 6e ki Səjare ti, ki rəm ti rai ay ta kəy ti ki m-isi ti. 12 NDil əl-m kadi m-aw səde bi m-mbati al. E be ə dingəm je ki mehe kam dani-mi, ə j-ur-n me kəy ti lə Kornəy. 13 Kornəy əji-je go rəbi ki n-oo-n malayka ki tēə ki rəne ti, me kəy ti ləne, əl ə nə: “Hə daw madi me 6e ti ki Jope kadi əl Simo ki bəri-e Piyər kadi re. 14 A əli nē je ki a ra səi kadi ingə kaji naa ti ki njé ki me kəy ti ləi.” 15 Lok i m-əl m-al ta ba 6əy ningə, NDil Luwə risi re dəde ti tək i ndə ki re-n dəje ti lo kilə ngire ti ka kin be. 16 Ra adi mem ole də ta ti lə Babe ki ə nə: “Ja ra batəm me man ti, nə səi je, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.” 17 Ə se, tək i Luwə adi-n-de kadi-kare ki kare wa tək i adi-n-je, j-əi ki j-adi meje Babe Jəju Kirisi kin, kadi mi m-ndor Luwə wa?» 18 Lok i ooi də ta kin ningə, angalde osi nangi adi iləi toji də Luwə ti əi nə: «Gin dije ki duniya ti ka Luwə adi-de kaji ki go rəbi kiyə go majal kə to.»

Kində gin njé kaw-naa je me 6e ti ki Aṭiyosi

19 Kində kəm-ndoo ki tēə də Etiyən ti ra adi njé ndo je sanəi-naa, awi biti tēgi me 6e ti ki Pənəsi, ki Sipir, ki Aṭiyosi. Lok i awi, əli ta lə Luwə Jipi je par bi dəw ki rangi al. 20 MBode ti nqo, dije ki nə je ki əi gin koji ti ki Sipir, ki Siran ki awi Aṭiyosi ti, əli ta ki maji lə Baje Jəju gin dije ki əi *Jipi je al ki bəri-de Girəki je to. 21 Tōgi Babe e səde naa ti adi dije ngay təli ki rə Babe ti adi-e mede. 22 Poy nē je ki ra nē kin tēə rə njé kaw-naa je ti ki isi Jorijaləm, adi iləi Barnabasi adi-e aw Aṭiyosi ti. 23 Lok i

* 10:41 Lk 24.30, 42 * 10:43 Ejay 53.5-6; Jərami 31.34

* 11:16 1.5 * 11:19 8.1-4

aw tēē rōde ti, ə oo me-maji lə Luwə ki ra kilə ningə, rəe nəl-e ngay adi əsi ginde pəti ki ta lə Luwə kadi ai də njade me kində rə naa ti ki Bəbe. ²⁴ Barnabasi e dəw ki dana, NDil Luwə rose, taa aw ki kadi-me tə, adi kosi dije ngay rai ki rə Bəbe ti. ²⁵ Barnabasi aw me be ti ki Tarsi mba kadi sangi Sol. ²⁶ Loki inge ningə, aw sie Aṭiyosi ti, rai 6al kare titi. Kawinaa ki njé kaw-naa je, ndoi ta lə Luwə kosi dije ngay. E me be ti ki Aṭiyosi ə yə dije ilai ngirə bar njé ndo je ti, dije lə Kirisī (kīrətīyē je). ²⁷ Dəkagiloe ti nōq, njé kəl ta je ki ta Luwə ti jī Jorijaləm awi bitī ki Aṭiyosi. ²⁸ E ki kare dande ti, təe nə Agabusi^ə, jī taa ningə əl ta ki takul NDil təkī 6o ki bo ngay a o dənangī ti ki tae ba. Ningə ne ka kin ra ne dəkagilo ti lə nje kōbe ki bo ki bari-e nə Kilodi tə. ²⁹ *NJé ndo je uni ndude kadi n-iləi ki ne ki jide ti, nə na ki go təge ti kadi n-dijī ngakōde je ki isi Jude ti. ³⁰ Adi ne maji je ləde ka kin Barnabasi əi ki Sol adi awi adi ngatōgi je.

12

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti

¹ Dəkagiloe ti wa kin ə ngar *Erodi ilə ngirə kadi kō njé kaw-naa je ki na je ti. ² Təl Jaki ki ngokō Jā ki kiyə kasigar. ³ Nə Loki oo kadi nəl *jipi je ngay, ningə təl adi uwai Piyər bəy. E dəkagilo ra pəti mapa ki kanji əm^ə. ⁴ Loki uwe ile dangay ti ningə, adi njé rə je so sə njə sə ngəmi-e. Ra be kadi tə n-tēē sie taga nō kosi je ti go pəti paki ti. ⁵ Piyər to dangay ti, nə njé kaw-naa je iyəi ta kəl ta ki Luwə al ki mbata lie.

⁶ Me kondəe ti ki kadi re lo ti ə, Erodi tēē sie nō kosi je ti ka kin ningə, Piyər to bi mbō asigar je, dōci-e ki kulə gindi joo. Ningə njé ngam lo je, ai ta kəy ti, a ngəmi ta kəy dangay tə. ⁷ Lo kin ti, malayka lə Bəbe kare tēē pati, adi kunje taa lo me kəy dangay ti, lo ki Piyər to ti. Malayka ində Piyər kade ti ndəl-e-n ə nə: «Jī taa kalangi!» Ba kulə gindi je ki jīe ti tēēi tosi. ⁸ Malayka əl-e ə nə: «İdō nda ki 6ədi ti, ə itilə sa njay ti.» Ningə Piyər ra təkī əl-e-n. Malayka əl-e bəy ə nə: «İlə kibi lai rai ti ə un gom.» ⁹ Piyər tēē goe ti, nə gar təkī e malayka ə re tēē sie təkī rōjeti, al. OO təkī e ne ki oo me ndil ti. ¹⁰ Loki indəi nje ngam lo ki də kate, ki ki kō joo dəi ningə, rai tēēi ta ra rəbi gindi ti ki aw ki 6e bo ti, ta rəbi wa tēē dərone ba nōde ti, adi tēēi taga awi də rəbi ti. Loki tēēi də rəbi ti ningə, ta naa ti nōq, malayka iyē ə aw. ¹¹ Loki angale re rōe ti ningə əl ə nə: «M-o ay njay ngata təkī e Bəbe ə ilə ki malayka ləne adi re tēē səm jī Erodi ti, ki ta ne je ti ki majal pəti ki kosi jipi je əji kadi rai səm.» ¹² Loki ga ta be ningə, ilə dōne aw 6e lə Mari ki kō Jā ki bari-e nə Marki. Dije ngay kawinaa me kəy ti nōq isi əli ta ki Luwa. ¹³ Loki ində ta kəy

ningə, ngon nje kilə ki dəne ki təe nə Rōdi əti re kadi n-oo. ¹⁴ Gar ndu Piyər adi ta rəbi ka tēē al par ə, rōe nəl-e ngay adi təl ki ngōdi aw əl-de ə nə Piyər a ta kəy ti nōq. ¹⁵ Əli-e əi nə: «Jī nje kone.» Nə a də ndune ti təkī e ta ki rōjeti. NGA ə təl əli əi nə: «E malayka lie.» ¹⁶ Loe ti kin, Piyər a ta kində ta kəy ti par par. Ə loki rai tēēi ta kəy ningə, e Piyər ə wa, adi gari lo ta ki kadi əli al. ¹⁷ Əl-de ta ki jine kadi əli ta al, ningə ər-de go tēē ki Bəbe tēē sie dangay ti adi gəri. Go ti, əl-de ə nə: «Awi əli Jaki ki ndəgi ngakōje je adi ooi.» Ningə tēē aw lo ki rangi ti.

¹⁸ Loki lo ti ningə, də asigar je isi dana al. Dəji-naa se ri dana ə Piyər təl wa? ¹⁹ NGar Erodi sange ngay nə inge al. Go ti, dəji ta asigar je, 6a un ndune kadi təl-de kə. Piyər iyə dənangī Jude ə j aw Səjare ti, aw isi titi nu.

Koy lə ngar Erodi

²⁰ *Erodi aw ki ta ki dije ki Tir ti, ki Sidō. Ə dije ki Tir ki Sidō indəi ndude naa ti rai ingəi-e. Loki ndogi me Bilasitusi ki nje koo go ta lə ngar Erodi taai ningə, dəji kadi lapiya to dande ti. Kadi lapiya to mbata ne maji je ki dənangī ti ləde ngire e me be ti lə ngar Erodi. ²¹ Loki tēē me ndo ti ki əji ningə, Erodi ilə kibi kōbe ləne rōne ti, isi də kimbar ngar ti ləne, əl kosi dije ta kongi kongi. ²² Kosi dije ilai tōji dōe ti əi nə: «E ndu luwə madī bi e ndu dəw al.» ²³ Loe ti nōq malayka lə Bəbe inde əje mbata adi kōsi-gon Luwə al. Go ti, kode je indəi rəe yəngi yəngi adi oy. ²⁴ Nə ta lə Luwə taa lo aw ki kate kate, adi kər njé ndo je re ki də made ti. ²⁵ Loki Barnabasi əi ki Sol təl kon kilə ləde ki awi ki mba kadi rai ningə, iyəi 6e bo ki Jorijaləm ə awi. Uni Jā ki bari-e Marki naa ti səde ə təl awi me be ti ki Aṭiyosi gogi.

13

Njé kaw-naa je indəi Barnabasi əi ki Sol ta dangi mbata kilə lə Bəbe

¹ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti ki njé ndo ne je lə Luwə isi dan njé kaw-naa je ti ki Aṭiyosi ti nōq. Adi e: Barnabasi ki Simō ki bari-e Nijər, ki Lisiyusi ki 6e lie e Sirən ti, ki Manaye ki oti-de naa ti ki *Erodi ki isi də dōnangī ti ki Galile^ə, ki Sol tə. ² NDə kare be əsi məkəsīde nangi nōq Luwə ti ə əli ta sie ki kōgi rə ne kuso tə. Ningə NDil ki kay njay əl-de nə: «Kadi əri Barnabasi əi ki Sol indəi-de ta dangi mbata kilə ki m-6ar-de kadi rai.» ³ NGAta ə, loki əgi rōde ne kuso ə əli ta ki Luwə ningə, indəi jide dōde ti ə iyəi-de adi awi, ⁴ təkī NDil ki kay njay əl-n-de. E be ə, Barnabasi əi ki Sol awi me be ti ki Sələsi. Ningə ai nōq gangi awi Sipir ti. ⁵ Loki ki tēēi Salamin ti ningə, əli ta lə Luwə me kəy kaw-naa ti lə *jipi je. Jā Marki e kadide ti ta nje ra səde tə. ⁶ Loki indəi də dar je ki 6e ti ki Sipir ti gangi ningə, awi tēēi me 6e

ti ki Paposi. Loe ti ngò, ingai Jipi kare be ki tœ nœ Bar-Jəju ki e nje ra mbəli, ki ə nœ ne nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁷ İsi naa ti ki dœw ki boy ki tœ nœ Sarjijyusi Polusi ki e nje ne ğar. Sarjijyusi Polusi ăar Barnabasi əi ki Sol oji-de adi ğari takı n-aw ki 60 koo ta la Luwə tade ti. ⁸ Nœ Elimasi ki kœr ğin tœ nœ nje mbəli ta-de rœ. Ge kadi dœw ki boy kin adi mene Kirisi ali. ⁹ Be ə, Sol ki ăari-e Pol NĐil Luwə rose adi ur kœmne ki dœe ti, ¹⁰ əl-e ə nœ: «İ ngon lœ su, tœ dœw ki kadi kœm dije rosi mei. İ nje kœsi ta ne ra je ki dana pœti. A iyə go rœbi ndor ta lœ Luwə al a?» ¹¹ Ki basine kın, Băbe a indœi oji, kœmi a oo lo al, ningœ a o kœm kadi al biti dœkagilo madi. Ningœ ta naa ti ngò par ə kœme ndul kururu adi oo lo al, a mam lo. Sangi dœw ki kadi œ-e ta rœbi. ¹² Loki dœw ki boy oo ne ki ra ne kin ningœ, adi mene, mbata ne ndo ki dœ Băbe ti ki adi-e, œte bœl ngay.

Pol əl ta Lœ Luwə me ăe ti ki Atiyosi ki Pisidi ti

¹³ Pol əi ki madine je ali me bato ti me ăe ti ki Paposi, awi me ăe ti ki Pərji ki Pampili ti, ningœ Jă Marki[×] iyə-de ə tal aw Jorijalœm ti gogi. ¹⁴ Loki œti me ăe ti ki Pərji ningœ, awi teđi me ăe ti ki Atiyosi ki Pisidi ti, awi me kœy kaw-naa ti lœ *Jipi je ki ndœ taa kœə, isi nangi. ¹⁵ Loki njœ tidœ makitibi je, tidœi makitibi ndukun ki makitibi lœ njœ kəl ta je ki ta Luwə ti ningœ, ki boy je ki njœ ngœm kœy kaw-naa ilœi əli-de əi nœ: «NGakojje je, kın ə awi ki ta kadi əli dije, ə kadi əli.» ¹⁶ Ə Pol ĩ taa, yaki jine tade ti kadi isı kekeke, ningœ əl-de ə nœ: «Sœi *İsırayœl je ki dije ki njœ ăœl Luwə, kadi oi dœ ta lœm. ¹⁷ Luwə lœje, j-œi kosi İsırayœl je, koti bawje je, ningœ ra sœde adi oji naa ki kœte kœte, lœki isi me ăe ti ki Ejipi ti. œr-de teđ sœde ki taga ki takul tœge ki ngay. ¹⁸ Ası ăœl dœsœ ki adi-de ne usoi dilœ lo ti[×]. ¹⁹ Loki tœ ko ğin dije siri ki dœnangi ti ki Kana nœde ti ningœ, tal ki dœnangi ka kin adi-de tœ ne nduwœ[×]. ²⁰ Ne je pœti ki ra ne kın, a ra ăœl ası ău sœ ki dœmi. Go ti ningœ, adi-de njœ gangi ta je biti teđ-n dœ njœ kəl ta ki ta Luwə ti Samiyal. ²¹ Ningœ, dœji ngar adi Luwə adi-de Sawul ki ngon lœ Kisi, ki e ğin ka ti lœ Bœnjame, adi o ăe dœde ti ăœl dœsœ. ²² Loki œ-e kœ ningœ, indœ *Dabidi ngar ti toe ti. Dabidi ki ma naji lie ə nœ: “M-ingœ Dabidi ki e ngon lœ Jœse, ki e dœw ki go me ndigi ti lœm. A tœl kon ne je pœti ki mem ndigi[×].” ²³ E ğin ka ti lie ə, Luwə adi Jœju ki nje kajı İsırayœl teđ ti, ki go kon mindi ti lie. ²⁴ Kœte nœ re Jœju ti, Jă ilœ mbœ kadi dije tœri ndude, ningœ kadi rai batœm. İlœ mbœ kın ki rœ kosi İsırayœl je ti ba pœti. ²⁵ Loki Jă aw kadi tœl ta kilœ lane ningœ, əl ə nœ: “Mi dœw ki isi ğigai ta dœe ti kın al. Nœ e

a re gom ti ngò ki kilə sa ki njœe ti ka mi m-asi tuti al[×].”

²⁶ «NGakom je ki ğin ka ti lœ *Abırakam, ki njœ ăœl Luwə ki dansi ti, e j-œi je ə Luwə ilœ ki ta kajı kın rœje ti. ²⁷ Dije ki njœ kisi Jorijalœm ti əi ki ki boy je lœde ğeri dœw ki e Jœju kın al, taa ğeri me ta je lœ njœ kəl ta je ki ta Luwə ti, ki isi tidœi ki ndœ taa kœə je pœti kın al tœ. Be ə lœki gangi ta dœ Jœju ti, tœli ta ta je ki njœ kəl ta ki ta Luwə ti ndangi. ²⁸ İngœi ne madi kare ki asi kadi tœli-e-n al, nœ dœji *Pilatı kadi tœl-e par. ²⁹ Loki tœli kon ne je pœti ki ndœnangi me makitibi ti oji dœe ningœ, adi risi-e dœ kagi-dœsi ti nangi, ile me ăe nin ti[×]. ³⁰ Nœ Luwə ade ĩ dan njœ koy je ti. ³¹ Ası ndœ ngay ki teđ ki rœ dije ti ki ĩ sie dœnangi Galile ti nu, ə rœi sie biti Jorijalœm ti, əi je kın ə əi njœ ma naji lie ki nœ kosi dije ti[×]. ³² Je ka j-isi j-ilœ sasi mbœ Poy Ta ki Maji kın tœ. Poy Ta ki Maji ki e ta kun mindi ki Luwə un mindine dœ ti adi bawje je. ³³ Luwə tœl ta kun mindi kın ki rœje ti j-œi ngande je ki go rœbi teđ ki adi Jœju teđ lo koy ti takı ndangi me makitibi pa je ti əi nœ:

“İ Ngonm,
Ki m-oji ăone[×].”
³⁴ «Luwə ade ĩ lo koy ti ăi ade ndum me ăe ti al, tœki əl-n ə nœ:
“M-a m-adi sasi ne,
Ki m-un mindim dœ ti m-adi Dabidi,
Ki e ne ği kisi dœi indœi mesi dœ ti[×].”

³⁵ «E mbata kın ə, əl-n me makitibi ti lo madi ti ăœy ə nœ: “A iyə dœw lœi ki ay njay kadi ndum al[×].” ³⁶ Nœ Dabidi, lœki ra kilœ dœkagilo ti lane ki lo go kœji ta ra ti lœ Luwə ningœ, oy adi dibi-e gœdi kae je ti, ningœ ndum me ăe ti. ³⁷ Nœ e ki Luwə ade ĩ lo koy ti ndum me ăe ti al.

³⁸ «Kadi ğeri maji ngakom je, tœki e ki takule ə isi oi dœ Poy Ta ki Maji ki oji dœ kiyœ go majal kœ, ki kor ta dœ ti ki asi kadi ingœi me ndu-kun lœ *Moji ti al. ³⁹ E ki takule tœ ə, re dœw ki adi mene ningœ, a ingœ ta ki kor dœ ti. ⁴⁰ MBata kın ə, kadi oi go rœsi maji nœ tœ ta ki njœ kəl ta ki ta Luwə ti əli kın tae tœl dœsi ti: ⁴¹ *Njœ kəl ta je ki ta Luwə ti əli əi nœ:
“Sœi njœ kœji rosi,
Kadi oi go rœsi maji,
A oi ne ki a œti sœsi ăœl biti kadi a gotoi kœ.
Tadœ dœkagilo ti lœsi, m-a m-ra ne madi.
Ne ki re dœw œ sœsi poye ka, a adi mesi dœ ti al[×].”»

⁴² Loki Pol əi ki Barnabasi isi teđi taga ningœ, dœji-de kadi ndœ taa kœə ki gogi ə kadi tœli rœi ndœi-de ta kın ăey. ⁴³ Loki kosi njœ kaw-naa je sanœi-naa ningœ, Jipi je ki dije ki tœli Jipi je, dani Pol əi ki Barnabasi, a wali-naa ta sœde. Ningœ Pol əi ki Barnabasi ilœi

✧ **13:13** Jă Marki: 12.12, 25; 13.5 ✧ **13:18** 17-18: Teđ ki taga 1.7; 12.51; Kor İsırayœl je 14.34; Dœtarœnom 1.31 ✧ **13:19** Dœtarœnom 7.1; Jojuwe 14.1 ✧ **13:22** 21-22: 1 Samiyal 8.5, 19; 10.21; 13.14, 16.12 ✧ **13:25** Jă 1.20, 27; Mt 3.11; Mk 1.7; Lk 3.16 ✧ **13:29** 28-29: Mt 27.22-23, 57-61; Mk 15.13-14, 42-47; Lk 23.21-23, 50-56; Jă 19.15, 38, 42 ✧ **13:31** 1.3 ✧ **13:33** Pa je 2.7 ✧ **13:34** Ejay 55.3 ✧ **13:35** Pa je 16.10 ✧ **13:41** Abakuki 1.5

dingəm mede ti kadi uwəi rəde ba me me-maji ti lə Luwə kin.

Pol əi ki Barnabasi yəti rəde ki rə gin dije ti ki əi Jipi je ti

⁴⁴ *NDō taa kəə ti ki gogi ningə, kosi dije ngay ki me be bo ti kaw-i-naa ki naa ti kadi n-ooi dō ta lə Baβe. ⁴⁵ Loki *Jipi je ooi kosi dije ningə, ni ra-de adi taji Pol, ə əli ta je ki mal dō ta ti lie. ⁴⁶ Pol əi ki Barnabasi əli-de ki me ki ti kati əi nə: «E səi je ə kadi j-ilə səsi mbe ta kin kəte, nə təkə imbati ə oi təkə səi je asi ta kaji ki biti kin al, je j-a ji təl ji yəti rəje ki rə gin dije ti ki əi Jipi je al ti. ⁴⁷ Tadə Baβe laje un ndune adi-je ə nə:

“M-ində-i kadi j kunji ki mbata gin dije ki donangi ti,

Ki mbata kadi aw ki ta kaji biti ki dōbəy donangi ti.”»

⁴⁸ Loki gin dije ki əi Jipi je al ooi dō ta kin ningə, rai ronəl ngay dō ti, adi iləi tōji dō ta ti lə Baβe, adi dije pəti ki Luwə kəti-de ki mbata kaji ki biti ki nō ti, adi mede. ⁴⁹ Ta lə Baβe sane ki donangi ki Aṭiyosi ti ki tae ba. ⁵⁰ Nə Jipi je sulai dāne je ki əi dāne je ki njé tōba ki me be ti, ki njé kōsi məkəsīde nangi nō Luwə ti, ki dije ki boy ki me be ti adi indai kam Pol əi ki Barnabasi ndoo, ningə tibəi-de me be ti ləde kō. ⁵¹ Pol əi ki Barnabasi indai bu ki njade ti ki dō be ti ləde ningə, əti awi me be ti ki Ikoniom^ə. ⁵² Ki rə njé ndo je ti lə Jəju 6a, rəde nəl-de ngay, taa NDil Luwə ka rosi mede tō.

14

Pol əi ki Barnabasi me be ti ki Ikoniom

¹ Loki Pol əi ki Barnabasi awi Ikoniom ti, awi me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki Ikoniom ti tō. Awi əli dije ta lə Luwə kal ki ra adi dije ngay ki əi Jipi je ki njé ki əi Girəki je adi mede Luwə. ² Nə Jipi je madi ki njé me nga, indai ta ki majal me dije ti ki əi Jipi je al, sulai-de dō ngakoje je ti. ³ Be ka, Pol əi ki Barnabasi isi Ikoniom ti ndo bay bay. Əli ta lə Luwə ki me ki ti kati, indai tōgide dō Baβe ti ki ma naji dō me-maji ti lie ki isi ilai mbeə, adi-de tōgi adi rai nē kōji je ki nē je ki əti bəl. ⁴ Lo kin ti, dije ki me be bo ti gangi naa lo joo, njé ki madi je əi go Jipi je ti, njé ki nungə əi go njé kaw kilə je ti tō. ⁵ Njé ki əi Jipi je al, ki njé ki əi Jipi je, ki ki bo je ləde indai dō rəde dana kadi n-adi kō Pol əi ki Barnabasi, kadi n-tiləi-de ki mbal n-təli-de. ⁶ Nə Pol əi ki Barnabasi ooi ta kin, adi ayi-naa awi bəyoi rəde be bo je ti ki Likawoni, ki Lisitir, ki Dərbi, ki ngan lo je ki gidi ti. ⁷ Lo je ti kin ka, ilai mbeə Poy Ta ki Maji titi tō.

Pol əi ki Barnabasi me be ti ki Lisitir

⁸ Me be ti ki Lisitir, dingam kare ki njae oy ta gine ti isi nōo. Njəe oy lo koje ti nu, adi njijə nja kare al. ⁹ Ə ndo kare, ur mbine isi

oo-n ta ki Pol a əl. Ba, Pol uwə kəmmə ki dōe ti oo-e-n ba ningə, oo kadi aw ki kadi-me ki kadi ingə-n kaji. ¹⁰ Lo kin ti, Pol əl-e ta ki tōgine ə nə: «I, a taa dō njai ti!» Ba Dingəm ibə nangi j a taa, a njijə.

¹¹ Lo ki kosi dije ooi nē ki Pol ra kin ningə, uni ndude ki taa, əli ta ki ta likawoni əi nə: «Yo je təl rəde dije ti, rəi uri nangi danje ti.» ¹² Be ə, 6ari Barnabasi «Jəsi», ə 6ari Pol «Ərməsi» tō, mbata Pol ə e nje kəl ta. ¹³ Nje kijə nē məsi kadi-kare la Jəsi, ki isi ta lo ti taga gidi be bo ti, re ki baw mangi je ki tōy nē je ki ndole rəde ti. Re səde, ningə, ndude e naa ti ki kosi je, kadi n-iləi məsi n-adi Pol əi ki Barnabasi. ¹⁴ Nə loki, njé kaw kilə je, Pol əi ki Barnabasi ooi poy ta kin, gangi kibi rəde ti, 6a ayi-naa ki rə kosi je ti, uni ndude ki taa, əli-de əi nə: ¹⁵ «Madije je, ra ban ə a rai nē be ə? Je ka je dije tō səi be tō, ningə, re j-ilə səsi mbeə Poy Ta ki Maji ningə, e mba kadi iyəi kagi yo je ki ndade goto ki isi rai-de, ə kadi itəli rosi go Luwə ti ki nje kisi kəm ba, Luwə ki nje ra dōra ki donangi ki nē je pəti ki me ti^ə. ¹⁶ Dəkagilo je ti ki man kəte, Luwə iyə dije pəti adi uni rəbi ki mede ndigi. ¹⁷ Be wa kin ka iyə ta tōji me-maji ləne, al. Hə ki man ndi dōra ti adi səsi je, adi səsi dəkagilo ki maji adi ingəi kandi nē je, adi səsi nē kuso ki to mbar je, adi ronəl rosi mesi je.» ¹⁸ Ta je wa ki əli kin ka, ngə səde ngay kadi ogi kosi je kilə məsi nangi kadi-de.

¹⁹ Lo kin ti, *Jipi je ki j j Aṭiyosi ki Pisidi ti, ki Ikoniom, rəi, sulai kosi dije ka kin, 6uki-de gode ti, adi tiləi Pol ki mbal kadi n-təli-e, 6a ndəri-e, awi sie, iləi-e gidi be ti, ooi ə nə oy. ²⁰ Nə loki njé ndo je kaw-i-naa ki dōe ti, j taa, təl aw me be bo ti gogi. Ba lo ti ki go ti, əi ki Barnabasi awi ki Dərbi ti.

Pol əi ki Barnabasi təl gogi ki Aṭiyosi ti ki Siri

²¹ Loki Pol əi ki Barnabasi ilai mbeə Poy Ta ki Maji Dərbi ti, dije ngay təl njé ndo je lə Kirisi. Ba əi je, təl uni dō njade, tēji Lisitir, ki Ikoniom, ki Aṭiyosi ki Pisidi ti. ²² Həi dingəm me njé ndo je ti, adi-de ta kōji kadi uwai tōgide ba me kadi-me ti ləde. Ba, ai dō ti nōo əli-de ə nə: «E ki kō ki ngay ə j-a j-o-n kōβe lə Luwə.» ²³ Pol əi ki Barnabasi indai njé kar nōo njé kaw-naa je dō njé kaw-naa je ti pəti ki tēji dande ti. Jgi rəde nē kuso, əli ta ki Luwə, 6a go ti, iyəi-de ji Baβe ti ki uni mede adi-e. ²⁴ J j nōo, indai me be ki Pisidi gangi, awi tēji Pampili ti^ə. ²⁵ Həi mbeə Poy ta lə Luwə me be ti ki Pərji, 6a awi tēji ta ba ti ki Atali. ²⁶ Lo kin ti nōo, uni bato ki kaw Aṭiyosi ti. Aṭiyosi ki e be ki ndo ki njé kar nō njé kaw-naa je ki me ti, iyəi-de ji Luwə ti. Iyəi-de ji Luwə ti kadi me-maji lie e dode ti mbata kilə ki j j lo ra-e ti kin. ²⁷ Loki tēji Aṭiyosi ti, kaw-i njé kaw-naa je, əli-de nē je pəti ki Luwə un-de ra-n. Jji-de

* 13:47 Ejay 49.6

* 13:51 Mk 6.11

* 14:15 Tēje ki taga 20.11; Pa je 146.6

* 14:24 13.14

teğ ki Luwə teğ ta rəbi kadi-me adi dije ki əi *Jipi je al. ²⁸ İsi ki njé ndo je dəkagilo ngay Aṭiyosi ti.

15

Kingə-naa ki Jorijaləm də ta kijə məti ti

¹ Dije ki nə je ii Jude ti rəi Aṭiyosi ti, ndoi ngakoje je ne əi nə: «Kin ə re adi ijəi mətisi ki go ndu ti lə *Moji al ə, a ingəi kaji al^o»

² Ne ndo kin re ki ta kasi-naa al, ki gaki-naa ki bo ngay mbo njé ndo-e ti je ki Pol əi ki Barnabasi. Lo kin ti noğ be, uni tade kadi Pol əi ki Barnabasi, naa ti ki ngakoje je madi, awi Jorijaləm ti ingəi njé kaw kilə je ki ki boy je lə njé kaw-naa je mbata ta kin. ³ *NJé kaw-naa je ki Aṭiyosi adi-de ne ki kadi ra səde də rəbi mba ti. Uni rəbi, teği Pənəsi ti əi ki *Samar, əri dije gin ne je ki goe goe, go rəbi ki dije ki əi *Jipi je al təli adii mede Kirisi. Ta kin adi ronəl ngako je pəti. ⁴ Loki rəi teği Jorijaləm ti, njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je uwai-de ki rəde ti. Pol əi ki Barnabasi əli poy ne ki Luwə ra səde adi-de ool. ⁵ Na dije ki nə je, ki adi mede dan *Parisi je ti uni ta əli əi nə: «Maji kadi dije ki əi Jipi je al, adi-de ijəi mətide ə ngəmi go ndu-kun je lə Moji bəy taa.» ⁶ Lo kin ti, njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je kawi-naa mba kadi indəi manji ta kin. ⁷ Loki naji-naa ta adi dande ngal 6a, Piyər əsi nangi i taa əl-de ə nə: «NGakom je, təkə igərii, e mari nu ə Luwə mbəti-m dansi ti mba kadi m-ilə mbə Poy ta ki Maji rə dije ti ki əi Jipi je al, kadi ool ə adi mede. ⁸ Luwə ki gər me dije, ma naji ləde maji ki go rəbi NDil Luwə ki adi-de təkə adi-n-je be tə^o. ⁹ Əi je ə je tə, Luwə ər kəm dəw dana al, mbata e ki takul kadi-me ləde ə Luwə adi ngamede ay-n njay. ¹⁰ Ningə ki basinə kin, mba ri ə isi sangi ta Luwə ki ne kində ki əy mindi njé kadi-me je ti ə? Ne ki je wa ə se bawje je ka j-awi ki təgi kadi j-otii al. ¹¹ Ne ki j-adi meje də ti ə to kin: E ki takul me-maji lə Bəfe Jəju a yə j-ingəi kaji, j-əi ki j-əi Jipi je, kae ti ləde əi Jipi je al ka kin tə.»

¹² Ba, dije pəti uti tade, uri mbide kadi ool də ta lə Barnabasi əi ki Pol ki a əli-de əji də poy ne kəji je ki ne je ki əti 6əl je ki Luwə rade ki takul Pol əi ki Barnabasi dan dije ti ki əi Jipi je al. ¹³ Loki iləi ta nangi ningə, Jaki un ta əl ə nə: «NGakom je, uri mbisi oi ta ləm basinə^o. ¹⁴ Simo i taa əl-je ne, adi j-oi rəbi ki lo kilə ngire ti wa nu, Luwə ində-n kəme go ti maji, kadi ər dije ki nə je dan dije ti ki əi Jipi je al, ində-de dangi tə dije ləne. ¹⁵ Ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti awi go-naa ti lo kare ba ki ta kin. Tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

¹⁶ “Go ne je ti kin, m-a m-re kadi m-ra 6e lə *Dabidi ki budi kin rangi.

M-a m-ra e ki sigi gogi, m-a m-ra toe ti gogi tə, M-a m-ində taa gogi.

¹⁷ MBa kadi ndəgi dije sangi Bəfe, Adi e gin dije pəti ki uni təm dəde ti. Bəfe əl ta kin be.

¹⁸ Bəfe ki ne teğ ki gin ne ki ində dəe naa ti mari nu adi dije gəri^o.”

¹⁹ «E mbata kin ə, mi m-o maji ngay kadi j-iləi kəgi nō dije ti ki əi Jipi je al ki adi mede Luwə kin, al. ²⁰ Adi ji ndangi makitibi par j-adi-de kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, kadi sangi-naa lo kaya ti al, kadi usoi da ne ki dəw tu minde al, kadi usoi məsi da al tə^o. ²¹ Nga ningə, ilə ngire mari nu ba bitə 6one, dije ki njé ndo madide je ndu-kun lə Moji əi me 6e bo je ti kare kare, nim ndə kare kare ki e ndə taa kəə lə Jipi je, dije a tidəi ndu-kun kin me kəy kaw-naa je ti tə.»

Makitibi mba kilə-n kadi njé kaw-naa je ki Aṭiyosi

²² Be ə, ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki njé kaw-naa je, ndigi kadi n-mbətə dije ki nə je dande ti kadi uni tode dani Pol əi ki Barnabasi awi səde Aṭiyosi ti. MBətə Judi ki 6ari-e nə Barsabasi əi ki Silasi. Əi joo pu, ngakode je taa mede maji. ²³ Ta ki ndangi Makitibi ti adi-de ə to kin:

«Je njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ji ndangi makitibi kin j-adi səi ngakoje je ki isi 6e bo Aṭiyosi ti ki dənangi je ki Siri ti ki Silisi ki səi gin koji lə Jipi je al, ji ra səsi lapiya. ²⁴ J-o poy dije madi ii danje ti ne awi rəsi ti tuji mesə, təli səsi gogi ki ta je ləde, ningə e je 6a j-ilə-de al. ²⁵ Be ə, j-o maji kadi j-inde taje naa ti kare ba, ji mbətə dije j-ilə-de ki rəsi ti, naa ti ki Barnabasi əi ki Pol ki əi njé ndigi je ləje. ²⁶ Əi ki iləi rəde kə mbata tə Bəfe ləje Jəju Kirisi. ²⁷ E kin ə, j-ilə-n Judi əi ki Silasi. Dije ki joo kin a əli səsi ne je kin ki tade. ²⁸ MBata NDil Luwə nim, je wa nim, j-un nduje kadi dəw ində ne ki rangi gidi ne ti ki e ne ki ndae to ti kin, dəsi ti ki təgi al ngata. ²⁹ Ningə ne ki kadi irai ə to kin: kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, usoi məsi da al, usoi da ki dəw tu minde al, isai-naa lo kaya ti al. Pəti itoi be ningə, a rai ne ki maji. İtaai lapiya ləje, je ki je ngakoşi je.»

³⁰ İyəi njé ki mbətə-de ka kin adi awi Aṭiyosi ti. Loki awi teği Aṭiyosi ti, kawi njé kadi-me je ki naa ti, ə iləi makitibi ka kin jide ti. ³¹ Loki tidəi makitibi ka kin ningə, rəde nəl-de ngay tado ingəi ta je ki adi-de təgi me ti. ³² Təkə Judi əi ki Silasi wa əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, uni dəkagilo ngay iləi dingəm me ngako je ti, mbisi njade me kadi-me ti. ³³ İsi səde dəkagilo ndəy 6a, ngako je uwai jide, indəi-de ta rəbi ti kadi awi ki lapiya, təli ki rə njé kilə-de je ti gogi. ³⁴ [Nə Silasi oo maji ngay kadi n-isi Aṭiyosi ti.]

✧ 15:1 Labətiki 12.3 ✧ 15:8 7-8: 10.44; 11.15 ✧ 15:13 12.17 ✧ 15:18 16-18: Amosi 9.11-12 ✧ 15:20 Teğ ki taga 34.15-16; Labətiki 17.10-16; Labətiki 18.6-23

³⁵ Pol əi ki Barnabasi isi Aṭiyosi ti, naa ti ki ndagi dije ki rangi, ndoi dije ne, iləi-de mbe Poy Ta ki Maji lə BaḄe.

Pol əi ki Barnabasi iyəi-naa

³⁶ NDəy go ti, Pol əl Barnabasi ə nə: «Adi ji təl j-un də njaje me 6e bo je ti pəti ki j-əl ta lə BaḄe titi kin, ə ji gō ngakoje je j-o se təli toi ban wa?» ³⁷ Lo kin ti, Barnabasi ndigi kadi Ja Marki aw səde. ³⁸ Nə Pol oo kadi e loe ti al kadi Ja Marki ki ndo ki iyə-de Pampili ti, 6i aw səde lo kaw kilə ti al kin, kadi aw səde 6one 6ay*. ³⁹ Mindi kasi-naa al ki bo ngay to dande ti adi iyəi-naa nōō be. Barnabasi un Ja Marki, ə uni bato ki aw ki Sipir ti. ⁴⁰ NGa Pol ə un Silasi ə awi. NGakoje je iyəi-de ji BaḄe ti. ⁴¹ Pol je njiyəi donangi Siri ti ki donangi Silisi ti iləi dingəm me njé kaw-naa je ti ki lo lo.

16

Pol ingə Timote

¹ Pol re tēḄ Dərbī ti, go ti aw Lisitir ti. Lo kin ti ə, ingə nje ndo kare ki tōe nə Timote. Kōe e nje kadi-me ki e Jipi, ə bawe e Girəki tō*. ² NGakoje je ki Lisitir ki Ikoniym əli ta lie maji ngay. ³ Adi Pol ndigi kuwe jine ti kaw sie. Be ə, aw sie ijə mate, mbata *Jipi je ki rai 6e lo je ti kin, gəri-e 6əti kadi bawe e Girəki. ⁴ Be bo je pəti ki tēḄi ti, əji ngakoḄe je ndukun je ki njé kaw kilə je ki ngatōḄi je lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti uni. Ba əli-de kadi rai go ndu je ti ka kin. ⁵ *NJé kaw-naa je ingəi tōḄi me kadi-me ti ləde, ningə kōrde j dō made ti ki ndəe ndəe.

Pol aw Masəduwan ti

⁶ NDil Luwə əgi-de kilə mbe Poy Ta ki Maji ngan 6e je ti ki Aji. Adi əti nōō, indəi donangi Piriji ki donangi Galasi mani. ⁷ Loki rəi tēḄi 6asi ki Misi, sangi rəbi kadi n-awi Bitini ti, nə NDil Jəju əgi-de rəbi. ⁸ Be ə, indəi donangi ki Misi gangi, awi tēḄi ta ba ti ki Tirowasi. ⁹ Loe ti kin ə, kondō 6a, Pol oo dəw kare ki Masəduwan ti me ndil ti re a dəe ti. Dəw ka kin əl Pol ə ə nə: «Njai ba, ire Masəduwan ti ira saje.» ¹⁰ Go ne koo me ndil ti lə Pol, ta naa ti nōō, ji sangi rəbi kadi j-aw Masəduwan ti, mbata ji gər maji tōki Luwə ə wa ə 6ar-je kadi j-aw j-ilə mbe Poy Ta ki Maji titi. ¹¹ J-əl bato Tirowasi ti nōō, 6a j-əsi ji tēḄ dō dər Samotirasi ti. Lo ti ki go ti ningə, ji tēḄ Nəyapolisi ti. ¹² J-i loe ti nōō, j-aw Pilipi ti, ki e 6e bo ki dəsəy ki donangi ti ki Masəduwan, ki e gin kōḄe ti ki Rom. J-isi nōō, ji ra ngan ndo je asi tati. ¹³ Ningə ndo ta kəḄ ti lə *Jipi je, ji tēḄ gidi 6e bo ti taga, kadi j-aw kadi mbo ti. J-aw ti mbata ji gir kadi j-a j-ingə lo kəl ta ki Luwə titi. Loki j-aw ningə, j-isi nangi rō dāne je ti ki kawī-naa loe ti, j-əl-de ta. ¹⁴ Dan dāne je ti ka kin, e ki kare isi nōō, tōe nə Lidi. E dāne ki 6e bo ti ki Tiyatir. E nje labi ta kibi ki kər pir

pir. Ningə e dəw ki nje 6əl Luwə tō. Isi oo ta, 6a BaḄe tēḄ ngamee, adi ində mbine maji go ta je ti ki Pol isi əl. ¹⁵ Ra batəm naa ti ki njé ki me kəy ti lane. Ba 6ar-je kadi j-aw 6e lane ə nə: «Kin ə re oi-mi kadi mi nje kadi mem BaḄe 6a, irəi isi 6e ləm.» A dō ta ti kin ngə, kadi ji ndigi gone ti.

Uwəi Pol əi ki Silasi dangay ti Pilipi ti

¹⁶ NDō kare j-isi j-aw ki lo kəl ta ti ki Luwə 6a, dāne ki nje ra kilə me kəy ti kare re ingə-je. Dāne kin aw ki ndil ndo, adi lo ki ində gara 6a, ingə-n ne ngay adi 6ane je. ¹⁷ Un goje ki Pol je 6a, əl ta ki ndune ki boḄ ə nə: «Dije ki ai kam əi 6əḄ je lə Luwa ki e dō e ne je ti pəti. Rai a əji səsi rəbi kaji.» ¹⁸ Dāne ra ne kin be ndone bay bay goje ti. Be ə, ta təl tae ti, wongī ra Pol dəe ti, adi təl tane əl ndil ki isi me dāne ti ka kin ə nə: «Me tō Jəju Kirisi ti, m-ali kadi itēḄ kō me ti.» Ningə ta naa ti nōō, ndil tēḄ kō me dāne ti.

¹⁹ Loki 6ae je ooi kadi ne kingə ne ləde ka, ində ngangine 6a, uwəi Pol əi ki Silasi awi səde ta mbalo ti, nō njé kōḄe je ti. ²⁰ Awi sade nō njé gangi ta je ti əli-de əi nə: «Dije ki oi-de kam əi *Jipi je, ə rəi ki ndu ki majal me 6e bo ti ləje. ²¹ Rai ki ne jibəl 6e je ki, je ki je Rom je, səbi doje əl, kadi tə ji taa, ji ra-n kilə.» ²² Kosi dije ij, buki-naa dō Pol ti əi ki Silasi. Ba, njé gangi ta je, adi ngii kibi rōde ti, tindəi-de ki gəl. ²³ Loki indəi-de maji 6a, awi buki-de dangay ti, ningə əli nje ngəm dangay je kadi ngəm-de maji. ²⁴ Loki nje ngəm dangay je ingə ndu kin be 6a, aw sade kəy dangay ti ki duni nu, taa ilə kangila njade ti.

²⁵ Kondo dan lo ti, Pol əi ki Silasi j-isi əli ta ki Luwə, osi pa iləi tōji dō Luwə, ə ndəḄi dangay je ooi ndude. ²⁶ Ningə, ki kəm ki kində jipi, donangi yəki ki tōḄine ngay. Yəki yəki ki ra adi ngira kəy dangay ka j 6aki 6aki. Ba ki ta naa ti nōō, ta kəy je tēḄi nim, kulə gindi ki dōi dangay je pəti ka tuti nim tō. ²⁷ Lo kin ti nōō, nje ngəm dangay je j dō 6i ti. Loki j dō 6i ti ə oo ta kəy je a tagira, oo ə nə dangay je ayj-naa wa, adi ər kiyə ləne kadi tə n-təl-n rōne kō. ²⁸ Ə Pol Un ndune ki taa ngay əl-e ə nə: «Ituji rōi əl, nə j-a ne pəti.» ²⁹ Lo kin ti, nje ngəm dangay je dəji por, 6a nagī rone ur kəy, osi nō Pol ti ki Silasi ki dadi. ³⁰ Go ti, adide tēḄi taga, ningə dəji-de ə nə: «Bam je, e ri ə kadi m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ə?» ³¹ Ə əli-e ə nə: «Adi mei BaḄe Jəju, ə a ingə kaji səi ki njé ki me kəy ti ləi.» ³² Lo kin ti, iləi-e mbe ta lə BaḄe, naa ti ki njé ki me kəy ti lie. ³³ Dan kondō ti wa kin nōō, nje ngəm dangay je aw ki Pol əi ki Silasi, tōḄi dō je ləde, 6a kalangi ba go ti, adi rai-e batəm naa ti ki dije ki me kəy ti ləne. ³⁴ Go ti, təl aw səde me kəy ti ləne, adide ne kuso usoi, rai rōnəl me kəy ti mbata kadi ki adi mede Luwə.

* 15:38 13.13 * 16:1 14.8, 21

³⁵ Lóki lo ti níngə, njé gangi ta je iláí paja je lade ki ró nje ngám dangay je ti əi ná: «tyə dije kin adi awi.» ³⁶ Ə nje ngám dangay je re əl Pol ta kin ə ná: «NJé gangi ta je əi ná kadi m-iyə səsi madi awi, ə ná iteji awi lo ləsi ki lapiya.» ³⁷ Nə Pol əl paja je ə ná: «je dije ki Rom ti tə^o, ə adi dije indəi je ta kəm kosi je ti, ki kanji gangi ta də je ti. Ə go ti, buki je dangay ti be par tə. Níngə basine, iyəi-je taa lo ngəy ti be par a? A e be al! Adi əi je wa rəi ki rəde iyəi-je taa!» ³⁸ Ə paja je təlɪ ki ta kin awi ró njé gangi ta je ti, adi bəl ra njé gangi ta je ngay. Bəl ra-de, lokɪ ooi kadi Pol je əi dije ki Rom ti. ³⁹ Be ə, ii, rəi rəde ti, dəji-de me-sol, 6a iyəi-de kadi awi, ə dəji-de kadi teji me 6e bo ti kin kə ngata. ⁴⁰ Lóki Pol əi ki Silasi teji dangay ti 6a, awi 6e lə Lidi. Awi ooi ngakoje je ki njé kadi-me je, iláí dínɡəm mede ti 6a awi.

17

Pol əi ki Silasi me 6e ti ki Təsaloniki

¹ Pol əi ki Silasi indəi Ampipolisi ki Apoloni gangi, 6a awi teji Təsaloniki ti. Níngə Təsaloniki ti, *Jipi je awi ki lo kaw-naa ləde nogo. ² Be ə, Pol aw ti, takɪ isi ra-n ki lo je pəti. Asi ndə taa kəə mita go-naa ti, Pol naji-naa ta ti ki Jipi je də ta je ti ki me makitibi ti lə Luwə. ³ Or-de gin ta je, təji-de adi gəri takɪ, makitibi lə Luwə əl kadi Kirisi a oy, 6a go ti, a təsi ndəl dan njé koy je ti. Níngə, Pol əl-de takɪ e darə Jəju wa ki n-isi n-əl-de ta lie kin ə e Kirisi. ⁴ Jipi je ki na je, ta kin ra kilá rəde ti, adi indəi rəde naa ti ki Pol əi ki Silasi. Kosi Girəki je, ki dənə je ngay ki əi dənə je ki njé təbə je ka indəi rəde naa ti səde tə. ⁵ Ə lo kin ti, jangi ra Jipi je, adi kawɪ dije ki a iláí lo ki go rəbi kare, adi əsi də dije naa ti, rai ndu ki me 6e. Awi teji me kəy ti la Jaso, sangi Pol əi ki Silasi kadi n-uwəi-de, n-awi səde taga, nə kosi je ti. ⁶ Nə lokɪ ingəi-de al, uwəi Jaso əi ki njé kadi-me je ki madi je, awi səde nə njé gangi ta je ti. Ba əli ta ki ndude ki boy əi ná: «Dije ki tuji dənangi ki tae ba ka, rəi teji ne. ⁷ Rəi ə, Jaso uwə-de rəne ti 6e ləne. Dije kin pəti, nə rəde e nə ra ki əsi ta ndu-kun je lə Nje kəbə ki bo Səjar. Əi əli takɪ ngar madi ki rangi e nəpə təe nə Jəju.» ⁸ Ta kin adi wongɪ kosi je ki njé gangi ta je, ⁹ adi uwəi Jaso ki ndəgi njé kadi-me je adi ugəi la bəy taa iyəi-de taa.

Pol əi ki Silasi me 6e ti ki Bəre

¹⁰ Lóki lo ə nən-goi par ə, njé kadi-me je adi Pol əi ki Silasi awi Bəre ti. Lo ki rəi teji Bəre ti 6a, awi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. ¹¹ Jipi je ki Bəre ti, awi ki mər ta ki maji ngay itə njé ki Təsaloniki ti. Taai ta lə Luwə ki me ki maji ngay. NDəri gin ta lə Luwə ki ndə je pəti, kadi n-ooi se ta je ki Pol je əli-de kin e ta ki rəjeti wa. ¹² Be ə, ngay je dande ti adi mede, taa

dan Girəki je ti, dənə je ki njé təbə, ki dínɡəm je ngay adi mede ta.

¹³ Nə lokɪ Jipi je ki Təsaloniki ti, ooi kadi Pol isi ilá mbə ta lə Luwə Bəre ti nəpə níngə, tali awi gode ti bəy, awi suləi kosi je adi rai ndu. ¹⁴ Lo kin ti, njé kadi-me je sangi rəbi kalangi ba adi Pol aw ki kadi ba bo ti. NGa níngə, Silasi əi ki Timote ə nayi-naa Bəre ti. ¹⁵ NJé ki dani Pol, dani-e bitɪ, awi teji sie Atən ti. NGata 6a, lokɪ isi təlɪ, Pol adi-de ndune kadi Silasi əi ki Timote rəi law ingəi-ne.

Pol me 6e ti ki Atən

¹⁶ Lóki Pol isi ngám Silasi əi ki Timote, angale tuji mbata yo je ki dije isi rai-de, rəsi me 6e bo kin. ¹⁷ Pol naji-naa ta ti ki *Jipi je, ki dije ki təlɪ Jipi je, me kəy kaw-naa ti lə Jipi je, taa ki ndə je pəti, ta mbalo ti, ki dije ki ingə-de. ¹⁸ NJé nə gər je ki bari-de Əpikir je ki fəitoyisi je ka naji-naa ta ti səde tə. Ə njé ki madi je əli əi ná: «Nje ta je kam ta ri ə a əl ə?» Níngə njé ki nungɪ əli əi ná: «To tə nə ki e nje kal ta ki də yo je ti ki mba be ə am.» Əli be mbata ooi kadi Pol isi ilá mbə Poy Ta ki Maji la Jəju nim, isi ilá mbə kje lo koy ti nim. ¹⁹ Be ə, uwəi Pol, awi sie ró njé gangi ta je ti, 6a əli-e əi ná: «To kadi əl-je ta də nə ndo ti ki sigi ki isi indo kin adi ji gər ə?» ²⁰ MBata isi əl-je ta je ki mbije ooi nja kare al, ə kadi ər gine maji adi j-o.» ²¹ Níngə nə kare ki səbi gər dije ki Atən ti pəti, ki mba je ki isi dande ti, dəkagilo ləde ki ngay e mba kəl-n ta je, koo-n ta je ki mba.

²² Lo kin ti, Pol j a taa, dan njé gangi ta je ti, 6a un ta əl ə ná: «Səi dije ki Atən ti, m-o kadi səi dije ki, pole yo ləsi əti bəl ki dum. Ipələi yo me nə je ti pəti. ²³ Tado, lokɪ m-njiyə me 6e ti, m-o nə je ki isi əsi məkəsisisi nangɪ nəde ti. M-o lo gugi yo madi wa bəy ki indəi nə də ti əi nə e lo la "yo ki igəri-e al," níngə e e ki isi əsi məkəsisisi nangɪ nəde ti ki kanji gər-e ka kin ə m-isi m-ilə səsi mbə ta lie. ²⁴ E Luwə ki nje ra dərə ki dənangi ki nə je pəti ki me ti, e ki e Ba dərə ki dənangi. E nje kisi me kəy ti ki dəw ra ki jine al. ²⁵ Taa aw ki ndoo kadi dəw ra kilá madi ade al tə, tado e ə e nje kadi dəw isi kəm ba nim, nje kadi dəw kəə ki nə je pəti nim tə^o. ²⁶ Ki dəw ki kare ba be ə ində-n dije pəti adi taai dənangi. Ində dəkagilo adi-de nim, ində gangi lo kiside nim tə. ²⁷ Luwə ində nə je kin be mba kadi dije sangi-e-n. Dəməji a a ingai-e me mam lo ti ləde. Ki rəjeti, Luwə e say al ki dəw ki ra danje ti. ²⁸ Tado kisi ki də taa ləje e me jie ti. E ə e nje kadi j-ədi rəje, ki nje kadi j-isi kəm. E mbata kin ə njé gosi ta je ləsi ki madi je əli əi ná: "Je ka je ngane je tə." ²⁹ Ə re je ngan Luwə je 6a, səbi kadi j-o Luwə kadi e dəw ki tə tə yo ər je, ki yo la je ki dije ləi-de, ə se yo mbal je ki dije tali-de ki gosi ki dode ti kin be al. ³⁰ Luwə iyə go nə ki dije rai kəte də day ti, dəkagilo ti ki gari-e al bəy kin kə, nə ki ne kin, Luwə dəji dije pəti, ki lo je pəti, kadi

iyāi rābi nē rade je ki majal kō. ³¹ Tādō ər ndō kare indā nōō kadī tā a gangi-n tā dō dije ki dānangī ti ne pēti ki rābi ki dana. A gangi tā kin ki rābi lā dāw kare ki kōte mbata kilā kin, ə tōje ki taga adi dije pēti gəri-e ki rābi kije dan njē koy je ti.»

³² Loki Pol əl tā kji lo koy ti, ə osi mbide ti ningə, njē ki madī je ibāi-e kogii, ə njē ki nungī əli əi nā: «J-a j-o tā lāi kin ndō ki rangi ti.» ³³ E be ə, Pol tēē-n dandē ti, aw, ³⁴ Nə be ka, ki madī je dandē ti nayi-naa go Pol ti, adi mede Jaju Kirisi. Dandē ti kin, Dānisi ki e ki kare dan njē gangi tā je ti e sādē nōō, taa dāne ki bari-e nā Damarisi ki ndāgi dije ki rangi ka əi sādē nōō tō.

18

Pol me be ti ki Koreṭi

¹ Loki Pol j Atan ti ningə, aw Koreṭi ti. ² Lo kin ti nōō, ingə Jipi kare ki tōe nā Akilasi, ki gine e Pō, jī Itali ki nene Pirisil rāi ngōsine bəy. Rāi mbata nje kōbē ki bo ki Rom ti ki tōe nā Kilodī un ndune kadī *Jipi je pēti tēēi Rom ti kō. Pol aw ingə Akilasi je nōō, ³ ningə tēki kilā ki kadī rāi ingāi nē e kilā ki kare ba, adi e kilā kōji kibi ra kāy, Pol isi sādē, adi rāi kilā kin naa ti. ⁴ *NDō taa kāē je pēti, Pol un tā, əl me kāy kaw-naa ti lā Jipi je. Əl ki kujje ki sangi kadī Jipi je ki Girāki taai tā tā ki rojeti.

⁵ Nā loki Silasi əi ki Timote jī Masəduwan ti rāi ingāi-e*, Pol un dōkagilo lāne pēti mba kəl-n tā lā Luwə. Tōji Jipi je kadī gəri tākī Jēju e Kirisi. ⁶ Nā Jipi je taj-e rō, taji-e, adi Pol jəngi bu kibi lāne tādē ti, ə əl-de ə nā: «Tā māsisī e dōsi ti! mi m-goto me ti. Ningə ki basine kin, dije ki əi Jipi je əl ə m-a m-aw ki rōde ti ngata.» ⁷ Be ə, Pol j nōō, aw bē lā Titusi Jusitusi, ki e dāw kare ki njē kaw nō Luwə ti, ki kāy lie ndunāi-naa ki kāy kaw-naa lā Jipi je. ⁸ Kirisipusi, ki e ki boy dō kāy kaw-naa ti lā Jipi je əi ki dije ki me kāy ti lāne bā pēti, adi mede Bābē. Taa dije ki Koreṭi ti ngay, ki ooi tā lā Pol ka adi mede tō, adi rai-de batəm.

⁹ NDō kare kondō, Bābē əl Pol tā me ni ti ə nā: «tā bəl əl, əl tā ki nōi ti, 6i uti tai əl. ¹⁰ Tādō mi sāi naa ti, dāw madī kare ki a ila jine kadī ədi tāki majal goto. Dije ki əi dije lām əi ngay me bē bo ti kin ne.» ¹¹ Be ə Pol isi-n Koreṭi ti bāl kare ki nay mehe, ndo-n dije tā lā Luwə.

Pol a nō Galiyo ti

¹² Dōkagilo ti ki Galiyo e-n nje kōbē ki Akay, *jipi je dōoi tā naa ti dō Pol ti, adi awi sie nō njē gangi tā je ti, ¹³ əi nā: «Dəw kam isi aw ki dije kadī əsi dōde nangi nō Luwə ti, ki go ndu-kun ti əl.» ¹⁴ Pol rā kadī tē n-əl tā ningə, Galiyo un tā tane ti kōtē əl Jipi je ə nā: «Kin ə re e tā lā nē tōl, ə se tā lā majal madī ki ngay ngay ə tō be ə, re m-a m-o tā lāsī, sēi Jipi je. ¹⁵ Nə tēki e tā ki naji-naa ti ki əji dō tā je, ki

tō je, ki ndu-kun je lāsī ki sōbi dōsi kin bā, ai dānsi ti nōō. Mi m-a m-gangi tā ki be kin əl.» ¹⁶ Bā tuwə-de lo gangi tā ti kō. ¹⁷ Əloe ti nōō, dije pēti uwai Sositan ki e ki boy dō kāy kaw-naa ti lā Jipi je, indāi-e, nā usi Galiyo nē kare dōde ti əl.

Pol təl aw Atiyosi ti

¹⁸ Pol təl isi Koreṭi ti nōō dōkagilo asi tā ti bəy. Bā go ti, iyə njē kadī-me je, ə un bato ki kaw ki Siri ti, naa ti ki Pirisil əi ki Akilasi. Pol adi ngisāi dōe Sākire ti, mbata un mindine adi Luwə*. ¹⁹ Awi tēēi Epāji ti, Pol iyə Pirisil əi ki Akilasi ə aw kāy kaw-naa ti lā *Jipi je, naji-naa tā tā sādē. ²⁰ Jipi je kin dōji Pol kadī isi sādē ngan ndō je bəy, nā Pol ndigī əl. ²¹ Bā əl-de ə nā: «NDō ki rangi, ə Luwə ndigī ə, m-a m-təl tā m-re rōsi ti bəy,» ningə iyə-de ə aw. ²² Bā un bato Epāji ti, aw Sājare ti. Loki tēē Sājare ti, aw uwā jī njē kaw-naa je, bā un rābi aw Atiyosi ti. ²³ Pol rā ngan ndō je nōō, bā təl ilā dōne gogi. Aw tēē Galasi ti ki Piriji ti, adi tōgi njē ndo je pēti.

Apolosi me be ti ki Epāji ki me be ti ki Koreṭi

²⁴ Jipi kare ki tōe nā Apolosi, ki e dāw ki gine e Aləgijandiri ti re Epāji ti. E dōi ki bal tā to tae ti, taa gər tā lā Luwə maji tō. ²⁵ NDōi-e rābi tā lā Bābē, adi ilā mbē tā lā Jēju ki rōnal ki ngay, ndo dije nē ki dō Jēju ti ki go rābe ti. Nə ke ə, gər batəm lā Jā par. ²⁶ Hə rōne, əl tā lā Luwə kāy kaw-naa ti lā *Jipi je ki me ki tī kati. Nə loki Pirisil əi ki Akilasi ooi-e lo kəl tā ti, bari-e rōde ti, əji-e go rābi lā Luwə əy njay, adi-e gər. ²⁷ Go ti, ndigī kaw Akay ti, ə ngakoje je ndigī dō ti sie, adi rāi makitibi adi njē ndo je ki Akay ti kadī uwai-e rōde maji. Loki aw tēē Akay ti, ki go me-maji ti lā Luwə, rā ki njē ki adi mede Luwə ngay. ²⁸ Tādō dum dō Jipi je ki tōgi tā lāne taga wangī tā kām dije ti. Tōji ki tā lā Luwə jine ti tākī Jēju e Kirisi.

19

Pol e me be ti ki Epāji

¹ Dōkagilo ti ki Apolosi e-n Koreṭi ti, Pol indā dānangī ki mbal je əi ti ki dānangī Aji ti gangi, bā re tēē Epāji ti. Ingə njē ndo je lā Jēju ki nā je ti nōō. Adi dōji-de ə nā: ² «Loki adi mesi Jēju kin, ingāi NDil Luwə a?» Ə təlī ilāi-e ti əi nā: «Jagi, kō ka j-o kōte kadī NDil Luwə e nōō əl.» ³ Pol təl dōji-de bəy ə nā: «Batəm ki ban ə ingāi ə?» Ə əli-e əi nā: «J-ingə batəm lā Jā Batisi.» ⁴ Be ə, əl-de ə nā: «Oyo, Jā rā batəm *Isirayal je mba kadī tōri ndude dō majal je ti lāde. Ə təl əl-de bəy kadī ə adi mede dāw ki a re gone ti nōō, adi dāwe kin e Jēju*.» ⁵ Loki ooi tā je kin ningə, adi rai-de batəm me tō Bābē Jēju ti. ⁶ Be ə, Pol indā jine dōde ti, ə NDil Luwə risi dōde ti. Ningə ilāi ngirā kadī əli tā ki ndon tā je ki dangi dangi nīm, taa əli tā ki tā Luwə ti nīm tō. ⁷ Dingəm je pēti ki ai lo nē je ti

kin asi dɔgi gide e joo. ⁸ Go ti, asi nay mitə go-naa ti, Pol tɛɛ ə aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, əl-de ta ki kanji ɔal. Flə mbɛ kɔɔbɛ lə Luwə, əl-de ki go rabe, kadi ooi ta ta ki rɔjeti mba kadi taai ta kin tɔ. ⁹ Nə Jipi je ki nā je dande ti rai me nga, adi mbati kadi adi mede. Əli ta ki dɔii nɛ ndo lə Pol ki ɔji go rəbi ta lə Baɓe kin ta kəm kosi dije ti. Be ə, Pol iyə-de ə ɔti aw ki njé ndo je me kəy ndo nɛ ti ki tɔe nə Tiranusi. Ningə ki ndo je kare kare pəti, ndo-de nɛ. ¹⁰ Nɛ ndo kin, Pol ra kile asi ɔal joo. Be ə, ra adi Jipi ki dije ki ə Jipi je al ki isi dɔnangɪ Aji ti, ooi ta lə Baɓe. ¹¹ Luwə ra nɛ kəji je ki ɔti ɔal ki takul Pol. ¹² Adi, dije ɔyi ta kibi ki kare je ki ta kibi leji je ki jie ɔdi, awi ɔdi njé moy je adi ingəi rə nga nim, ndil je ki majal ka iyəi-de nim tɔ.

¹³ Jipi je ki nā je ki njé njiyə ki go 6e je, kadi n-tuwai ndil je ki majal, əi je ka gəi kadi n-ɔai tɔ Baɓe Jəju dɔ dije ti ki əi gin tɔgi ti lə ndil je ki majal tɔ. Adi əli əi nā: «Me tɔ Jəju ti ki Pol isi ilə mbɛ ta lie, m-dəji səsi kadi itɛɛi kɔ.» ¹⁴ Dije ki njé ra nɛ be ka kin, əi siri. Əi ngan lə Jipi kare ki tɔe nə Səba. E ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je. ¹⁵ NDil ki majal tal ilə-de ti ə nā: «M-gər Jəju, taa m-gər dəw ki e Pol tɔ, nə səi, səi nā je ə?» ¹⁶ Lo kin ti, dəw ki ndil je majal isi me ti ka kin i ur dɔde ti uwə-de tɔsɔsɔ. Ningə ində-de kində ki dəw oo go madine al, adi tɛɛi me kəy ti ki kay ki rɔde kare, ki kibi ki gangɪ rɔde ti bati bati ki məsi. ¹⁷ Dije pəti ki 6e bo Epəji ti, ki Jipi je, naa ti ki dije ki əi Jipi je al, gəri go nɛ ki ra nɛ kin maji. Əi pəti ɔal ra-de, adi ɔsi gon Baɓe Jəju. ¹⁸ Dije ngay ki əi njé kadi-me je rəi təri ndude, ə əli kilə rade je ki majal ki taga nɔ dije ti. ¹⁹ NJé ki nā je dan njé ra mbəli je ti, rəi ki makitibi ra mbəli je lade, kaw ki dɔ-naa ti ə iləi por ta kəm dije ti. Gati makitibi je ləde kin asi silə dibɪ kuti mi nja dibɪ kare^o. ²⁰ E be ə, ki takul tɔgi lə Baɓe, ta lə Luwə sane lo je ti ki kate kate ki tɔgine tɔ. ²¹ Go nɛ je ti kin, NDil Luwə ɔsi Pol adi un ndune kadi n-aw 6e bo Jorijaləm ti. Dɔ rəbi kawɛ ti, ində dɔnangɪ Masəduwan ki Akay gangɪ. Ningə Pol əl ə nā: «Re m-aw m-tɛɛ 6e bo Jorijaləm ti 6a, maji kadi m-aw m-o dɔnangɪ Rom tɔ.» ²² Pol ilə ki njé ra sie kilā je joo, Timote əi ki Erasi adi-de awi dɔnangɪ Masəduwan ti. Ningə e wa, isi dɔnangɪ Aji ti ba njaba ɔay.

Nɛ je ki rai nɛ Epəji ti

²³ Dəkagiloɛ ti kin, ta kasi-naa al ki bo ngay i dɔ rəbi ta ti lə Baɓe me 6e ti ki Epəji. ²⁴ Dəw kare ki tɔe nə Dəmetirusi, e kɔdi ki nje ra ningə kasi je. E nje ra ngan kəy yo ki dəne ki a ɔari-e nə Artəmisi. Kilə kin ra adi e soti ki njé kilə je lie ngay. ²⁵ Be ə, Dəmetirusi kaw kɔdi je ki dije pəti ki isi ki dɔde taa ki takul kilə kin naa ti, ə əl-de ə nā: «Madim je, igəri kadi e ki takul kilə kin ə, j-isi j-ingəi nɛ maji. ²⁶ Səi je oi ki kamsi taa ki mbisi tɔ, kadi e Epəji ti nɛ par al, nə dɔnangɪ Aji ti ba pəti, ə dingəm

ki tɔe nə Pol kam tɔl dɔ kosi dije basi. E əl-de ə nā: “Kagi yo je ki dije rai ki jide əi Luwə al.” ²⁷ E kilə je ki j-isi rai kin par ə dije a ooi tɔ nɛ ki kare al, nɛ kəy lə yo ki dəne ki bo ki e Artəmisi kin ka, dije a ooi-e nɛ madi ti al tɔ. Lo kadi dije a əli ə nā: “Artəmisi e yo ki dəne ki bo,” goto. Artəmisi ki dije ki dɔnangɪ Aji ti ki ndəgi dɔnangɪ ba pəti ɔsi gone kin.» ²⁸ Loki kɔdi je ooi ta je kin ningə, wongɪ rade ngay, adi iləi ngirə kadi əli ta ki ndude ki boə əi nā: «Artəmisi lə Epəji je, e ki bo.» ²⁹ Kalangi ba go ti ningə, lo singə sokito ki ta tate ba me 6e bo ti. Dije ndəri Gayusi əi ki Arisitarki, dije ki Masəduwan ti, ki əi madi mba lə Pol je kamde ti, ə ngɔdi təl-n-de ki ta mbalo ti. ³⁰ Pol ndigi mba kadi n-tɔji rəne kosi dije, nə njé ndo je ɔgi-e. ³¹ Ningə basa madi Pol je madi ki əi dije ki bo ki dɔnangɪ Aji ti, iləi kilə rəi ti, əli-e kadi aw ta mbalo ti al. ³² Ta mbalo ti, nɛ ki to ay njay dɔ dije ti goto. Ta je ki isi tɛɛ ta dije ti əi ta je ki dangɪ dangɪ. Ningə dije ngay dan madide je ti gəri gin nɛ ki kawɪ-naa al. ³³ Dije ki nā je dan kosi dije ti ɔri gin nɛ ki ra nɛ kin adi Aləgijandir ki *Jipi je indəi-e tə nje kun dɔde kin ade oo. Aləgijandir ilə jine taa, dɔj-n dije mba kadi əi kekeke, tado gə kəl ta, ɔr-n ta dɔde ti. ³⁴ Loki gəri-e kadi e Jipi ningə, əi je pəti iləi bilə ki ndude ki bo əsi ngirə kadi joo je be əi nā: «Artəmisi lə Epəji je, e ki bo.» ³⁵ Ta tɔl ta ti ningə, nje ndo ndu-kun ki me 6e bo ti, re ra adi lo tɔ jiji, ɔay taa əl-de ə nā: «Səi dije ki Epəji ti, nā ə gər kadi 6e ki Epəji ti, e nje ngəm kəy lə Artəmisi ki e yo ki dəne ki e ki bo kin al ə, ə se nā ə gər kadi e nje ngəm mbal ki e bana kəme ki i dɔrə ti osi kin al ə?» ³⁶ E kin e nɛ ki dum maji. Maji kadi uwai angalsi indəi nangɪ, ə iməri ta taa irai nɛ. ³⁷ Səi je ə ɔri dije kam irəi sɔde ne, nga, nɛ madi ki majal ki rai ɔsi ta kəy kin goto, taa əli ta ki mal dɔ yo ti ləje ki dəne Artəmisi al tɔ. ³⁸ Re Dəmetirusi əi ki dije ki njé ra kilə je ləne, ai ki ta ki dəw madi ningə, ndə gangɪ ta je tɔ nɔɔ, ə maji kadi awi ooi njé gangɪ ta je. ³⁹ Re nɛ madi ki rangɪ tɔ nɔɔ kadi idəji ə, ndə ki kadi njé kində manji ta je kin ki go rəbe ti tɔ nɔɔ. ⁴⁰ Nɛ je ki rai nɛ ɔne kin, asi kadi dije iləi ta dɔje ti tə njé kal dɔ ndu je, tado ta madi ki j-a j-əli ə j-a j-ɔrii ta dɔ je ti, ki ɔji go kaw-naa lə dije ki ɔne kin goto. Be ə, go ta je ti ki nje ndo ndu-kun əl, tuwə dije adi sanəi-naa.

20

Pol aw dɔnangɪ Masəduwan ti

¹ Loki wongɪ lə dije yogiro ningə, Pol ilə ɔar njé ndo je, ilə dingəm mede ti ɔay taa rade lapiya ə ɔti əw Masəduwan ti. ² Pol ingə dəkagilo je ngay ilə-n dingəm me njé kadi-me je ti loki isi ində dɔnangɪ ka kin gangɪ. Ningə gangɪ ki kəte nɔɔ aw Girəki ti. ³ Pol isi ti nɔɔ nay mitə. Dəkagilo ti ki kadi un bato ki kaw ki

dānangī Siri ti nīngā, gār kadi *Jipi je lai tade nangi kadi n-rai sie ne ki majal. Be ə, təl un rābi ki Masəduwan ti. ⁴ MBQ dije ti ki dani-e a ingə Sopatar ki ngon lā Pirusi ki Bərə ti nim, Arisitar ki əi ki Səggdusi ki əi dije ki Təsaloniki ti nim, Gayusi ki Darbi ti nim, Timote nim, taa Tisiki əi ki Tiroipim ki əi dije ki dānangī Aji ti nim tō. ⁵ Dije kin ətī kate nōje ti, awi nginai-je Tirowasi ti. ⁶ Je 6a, go ndo je ti lə mapa ki ra ki kanji əm, ə j-al me bato ti me 6e ti ki Pilipi j-isi j-aw. J-aw, ji ra ndo mi rəbə, 6a j-aw j-ingə madije je Tirowasi ti, ji ra ndo siri.

Pol me 6e ti ki Tirowasi

⁷ NDō dimasi, ji kaw-naa mba kuso mapa, Pol a aw lo ti ti, adi əl ta ki njé ndo je. Be ə, əl ta ratata dan lo doe ti. ⁸ Ji kaw-naa me kəy ti ki e dō made ti taa. Nīngə me kəy ti ka kin, lambi je ngay əi ti nōq. ⁹ Lokī Pol isī əl ta adi ngal, Basa kare ki tōe nā Etikusī isī pənətir ti, to 6i maki, adi 6i un-ə, j kəy ti ki kō mīta dō made ti, tēē osī. Lokī dije əi nā n-unī-e 6a, basa oy. ¹⁰ Pol ur nangi, dabi rone doe ti ə un-ə jine ti 6a əl-de ə nā: «Kadi mesi gangi man al nā to kəm 6əy!» ¹¹ Go ti, Pol t'al al ka t'aga gogi, gangi mapa uso. Un ta ki tane ti gogi bitī ta gin lo ti, 6a ətī aw. ¹² NGa nīngə, dije əri basa awi sie 6e kəm, adi dije pəti mede osi nangi.

Pol i Tirowasi ti aw Mile

¹³ Je j-aw kəte ki bato me 6e ti ki Asosi. Me 6ee ti kin ə, j-a j-un Pol naa ti səje. Tado ki go kōji ta ti lie, ge kadi n-un rəbi ki njane. ¹⁴ Lokī re ingə-je Asosi ti, j-un-e me bato ti naa ti səje ə j-aw Mitələn ti. ¹⁵ Lo ti go ti nīngə, j-ətī nōq, ji re ji tēē ta lo ti ki Kiyō. NDō ki go ti nīngə, ji tēē Samosi. NDō ki kō sō 6əy taa ji tēē Mile ti. ¹⁶ Pol ndigi kadi n-a lo ka ti Epəji ti al nā pane taa dəkagilo dā dōne ti dānangī Aji ti. Ge mba kadi n-aw kalangi kadi re to-n ban wa ka, ndo Patəkoti osi dōne ti Jorijaləm.

Pol əl ta ngatōgi je me 6e ti ki Mile

¹⁷ Lokī Pol e me 6e ti ki Mile 6a, ilə 6ar ngatōgi je lā njé kaw-naa je ki Epəji ti. ¹⁸ Lokī rai tēēi rōe ti nīngə, əl-de ə nā: «t'gəri rəbi pa njiyəm dəkagilo je pəti ki mī-n sasi naa ti, ilə ngire dō ndo ki dōsəy ti ki m-re-n dānangī Aji ti. ¹⁹ M-ra kilā 6əə lə Bəbe ki dō ki səl ləm ləm, me man nō ti ki me ne na je ti ki m-ingə ki rābi je ki dangi dangi ki go rəbi kilā ta nangi ki j rō *Jipi je ti ki madi. ²⁰ Səi igəri 6əti, m-6əy sasi dō ne madi kare al. M-ilə sasi mbe Poy Ta ki Maji ta m-ndo sasi ne je pəti ki a ra sasi maji tō, taga dan kosi dije ti nim, me kəy je ti nim tō. ²¹ M-ilə mbe Jipi je nim, Girəki je nim kadi tali rōde go Luwə ti ə iyai go rəbi ne rade je ki majal kin kə, taa kadi adi mede Bəbe ləje Jəju Kirisi tō. ²² Ki 6asine kin, NDil Luwə ində dām ti, adi m-isi m-aw Jorijaləm ti ki kanji kadi m-gār ne ki a ra-m nu. ²³ Ne ki m-gār, me 6e bo je ti kare kare ki m-tēē ti, NDil Luwə adi-m m-gār tēki dangay je ki kō

je isi nginai-mi nōq. ²⁴ Ki əji dām, kisi ki dō ta ləm e ne madi ta kəm ti al. Ne ge ləm e kadi m-aw ratata m-təl ta ngodī ləm, ə kadi m-ra kilā 6əə ki m-ingə jī Bəbe ti kin maji. Adi e kilā kilā mbe Poy Ta ki Maji ki əji dō me-maji lə Luwə. ²⁵ Nīngə 6asine, m-gār kadi sətī pəti ki m-njiyə dānsi ti ə m-ilə sasi mbe Poy Ta ki Maji ki əji dō kō6e lə Luwə kin, a oi kəm gogi al ratata ngata. ²⁶ E be ə, m-əl ta ləm taga ay njay 6one, ta masisi sətī pəti gogim dām ti. ²⁷ Tado kōji ta ra je lə Luwə pəti, m-ilə mbe dō ti madi oi. Ne ki m-6əy dōe rasi ti goto. ²⁸ Indəi kəm-kədi dō rəsi ti sətī je wa, taa dō ne kul je ti ki NDil Luwə adi sasi kadi ingəmi-de kin tō. Maji kadi indəi kəmsi go njé kaw-naa je ti lə Luwə ki ndogi-de ki masine, tə njé ngəm ne kul je ki maji. ²⁹ M-gār kadi loki m-a m-goto dānsi ti, dije madē ki a toi t'aga jōgi me ki njé me ndul, a rəi uri dānsi ti ə a rai njé kaw-naa je majal. ³⁰ Nīngə mbōsi ti wa ka, dije madi a teli njé rugī ta ki rojeti mba kadi teli njé kaw-naa madi je njé ndo je ti lade. ³¹ Maji kadi isī dōgi ti, adi mesi ole dō ti, tēki me 6al ti ki mītə ki m-ra dānsi ti, kondə ki kada, kare kare pəti, m-iyə ta kilā dingəm mesi ti al, ki man nō kəm ti. ³² Nīngə ngōsine, m-ilə sasi jī Luwə ti, taa m-ndəji sasi ki ta lie ki go me-maji ti lie tō. Ta kin aw ki tōgi mba kadi adi itōgii me kadi-me ti, taa Luwə a adi sasi ne maji je pəti ki isī ngəm mbata ti lə dije pəti ki əi yəe je tō. ³³ Lo ki mi dānsi ti, m-ra kəm-nda la, ə se or ə se kibī lə dəw madi dānsi ti al. ³⁴ Sətī je wa igəri 6əti, kadi ki əji dō kisi ki dō taa ləm, ə se ki yā madi-kilam je, m-ra kilā ki jim mi wa. ³⁵ M-əji sasi ki lo je pəti, ə se ki dəkagilo je pəti kadi irai kilā be mba kadi indəi kəmsi go njé ndoo je ti. Nīngə maji kadi mesi ole dō ta ti ki Bəbe Jəju wa al ki tane ə nā: «Maji-kur e ngay dō jī ti ki adi itə jī ki taa.» ³⁶ Go ta je ti ki Pol əl kin nīngə, əsi məkasine nangi, 6a əl ta ki Luwə ki mbata ti lade pəti. ³⁷ Ba go ti, əi pəti, buki-naa ki nō ti, tosi mindi Pol ti uwəi-e, orəi-e ki rōde ti. ³⁸ Ta lie ki əl-de ə nā: «A oi kəm gogi al, ngata» kin ət tōgide ngay. Nīngə dani-e bitī awi sie ta bato ti.

21

Kaw Pol ki Jorijaləm ti

¹ Go kiyə-naa ti ki ngatōgi je lə njé kaw-naa je ki Epəji ti, j-al me bato ti, ə j-aw njururu dō dar ti ki tōe nā Kosi. Lo ti go ti nīngə, jī tēē me 6e bo ti ki Rodi. J-ətī Rodi ti 6a j-aw 6e bo ti ki Patara. ² J-ingə bato ki isī aw Pənəsi ti adi j-al me ti j-aw sie. ³ Lokī j-ō dō dar Sipir ki kəmje be nīngə, j-iyə ki dō jī gəl je ti ə j-ər taa ki dānangī Siri ti. J-aw j-ur nangi Tir. Lo kin ti nōq ki a əri ne je ki me bato ti nangi. ⁴ J-ingə njé ndo je me 6e ti ka kin nōq, adi j-isi sade asi ndo siri. *NJé ndo je ka kin, NDil Luwə əsi-de adi əli Pol kadi aw Jorijaləm ti al. ⁵ Nə loki dəkagilo ləje asi nīngə, j-j taa, j-un ta rəbi ləje. NJé ndo je pəti, ki nede je, ki ngande je

dani je biti tēji saje gidi be bo ti. Loe ti nõõ, j-asi makasije nangi ta ba ti, j-al ta ki Luwə.⁶ Go ti, loki j-al-naa ta je ki dōbəy ti ki kadi j-iyə-n-naa 6a, j-al me bato ti ə ai je teli ki be je lade to.⁷ J-inda ngangı kaw mba ləje ki bato, lo ki j-i Tir ti ji re ji tēj Tolamayisi ti. Me be bo ti kin nõõ, j-uwə ji ngakoje je, 6a j-isi səde ndo kare.⁸ Lo ti dō ti ningə, ji re ji tēj Səjare ti. J-aw me kəy ti lə Pilipi ki e nje kilə mbə Poy Ta ki Maji, ki e mbō dije ti ki siri ki njé kində kənde go nē maji je ti lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti*. J-isi rəe ti nõõ.⁹ Me kəy ti lie, ngan dəne je sō ki gəri dīngəm al 6əy, ki əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti isi səm ti nõõ.¹⁰ J-isi me kəy ti lə Pilipi ka kin ji ra ndo ngay nga 6a kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki tōe nə Agabusı j Jude ti re ingə je nõõ*.¹¹ Nje kəl ta ki ta Luwə ti ka kin un nda dō 6ədi lə Pol dō-n-jine je ki njane je, ningə əl ə nə: «NDİl Luwə əl ə nə, me be bo ti ki Jorijaləm, ki bo je lə *Jipi je a dōdi 6a nje nda dō 6ədi kin be. Ningə ə ilai-e ji dije ti ki əi Jipi je al.»¹² Lōki j-o ta kin ningə je ki ngakoje je ki Səjare ti j-uwə nja Pol, ji dəje kadi aw Jorijaləm ti al.¹³ Nə Pol ilə-je ti ə nə: «Oti kadi inōi adi mem gangı man. Mi Pol mi 6asi kadi dije toi-mi par al, nə re əji dō kōy ka, mi 6asi kadi m-oy ki mbata to ʔabə Jəju Jorijaləm ti.»¹⁴ Lōki j-o kadi Pol yəti ndune go ta je ti ki j-al-e, al, je ka ji təl ji ta kəə to, ə ji təl ji dəji kadi Luwə ra ndigi ləne par.¹⁵ Go ndo je ti ki ban wa ki ji ra dōnangı Səjare ti, ji ra go rəje ə j-ətı j-aw Jorijaləm ti.¹⁶ Njé ndo je ki madi ki Səjare ti awi saje naa ti Jorijaləm ti. Lōki ji tēj Jorijaləm ti ningə dani je me kəy ti ki dəw madi ki tōe nə Minasə, adi j-isi ti. E dəw ki Sipir ti. E ki kare mbō njé ndo je ti ki dōsəy.¹⁷ Lōki ji re ji tēj Jorijaləm ti, ngakoje je uwai-je rōde ti ki rənəl ki əti 6əl.¹⁸ Lo ti dō ti, Pol aw saje me kəy ti lə Jaki. Lo kin ti ə, j-ingə ngatəgi je lə njé kaw-naa je pəti, titi nõõ.¹⁹ Go kuwə ji ti ki Pol uwə jide ningə, ər-de poy nē je ki Luwə ra ki mbata gin dije ki əi Jipi je al, ki takul kilə lie kin, bəre bəre adi-de ooi.²⁰ Go nē je ti ki Pol ər-de poye kin ningə, iləi təji dō Luwə ti, 6a əli Pol əi nə: «NGokəje, ində kəmi o, Jipi je dibi bay bay ə adi mede Jəju, nə pəti uwai go ndu-kun lə *Moji nga.»²¹ Ningə ki 6asine kin ooi ta dōi ti təkı isi indo Jipi pəti ki isi təmba je dōnangı je ti ki rangı kadi iyəi go ndu-kun je lə Moji kə nim, əl-de kadi ijəi mōti ngande je al nim, taa nē jibəl be je lə Jipi je ka kadi unı goe al nim to.²² Adi ji giri dō nē ti ki kadi ji rai, tadə a ooi poyı kadi ire ka par am!²³ Be ə, maji kadi ira nē je ki j-a j-əlı kam. J-aw ki dije sō mbō je ti ne ki unı mindide kadi n-indəi rōde ta dangı mbata lə Luwə.²⁴ Maji kadi ər dije kin goi ti, ə ira səde nē jibəl be kay rō dō majal ti, ə igə dōde mba kadi ngısəl dōde*. Ningə dije pəti a gəri kadi poy ta je pəti ki ooi əji dōi e ta je ki ngom. Tadə j wa ki

dəi, itəl rəi go ndo kun je ti lə Moji.²⁵ Ki əji dō dije ki əi Jipi je al ki adi mede, ndu-kun je ki ji ndangı j-ilə-n j-adi-de, e kadi usoi da ki dəw gugi-n yo al nim, kadi usoi ması al nim, da ki dəw tu minde al nim, taa kadi sangı-naa ki go lo kaya ti ka goto dande ti to*.²⁶ E be ə, lo ti go ti ningə, Pol aw ki dije ki sō ka kin, ay rōne səde, 6a goto ur natı kəy ti lə Luwə, əji ndo ki gin kay rō ləde a gangı-n, ə kadi dəw ki ra dande ti a re-n ki kadi-kare, kadi adi Luwə.

Dije uwai Pol

²⁷ Lōki nay 6asi kadi gin ndo ki siri gangı, *Jipi je madi ki ijı dōnangı Aji ti, ooi Pol kəy kaw-naa ti, sulai kosi dije dōe ti ə ooi sie uwai-e,²⁸ ningə əli ta ki ndude ki bo əi nə: «Sai dije ki *İsırayal, irai əsi gin je! Daw kam ə, e nje ndo dije ki lo je pəti kadi əsi ta dije ləje nim, ndu-kun je ləje nim taa kay kaw-naa kin nim to. Ningə ki rangı 6əy, re ur ki dije ki ijəi mōtide al natı kəy ti lə Luwə mba kadi təl-n lo ki ay njay kin, lo ki to nje ti.»²⁹ Əli ta kin be, mbata kəte ooi Tıropim, dəw ki be bo Epəji ti sie me be bo Jorijaləm ti. Adi giri kadi re ur sie kəy kaw-naa ti.³⁰ Dije awı pır pır dō-naa ti me be bo ti ki Jorijaləm ti ba pəti. Ningə dije tēji ki lo njō njō isi rai bur bur. Rai uwai Pol tēji sie kəy kaw-naa ti taga. Ningə taji naa ti nõõ uwai ta kəy je uti.³¹ Dije sangı kadi n-təlı Pol. Ningə kəte 6əy taa kadi təli-e, poy ta osı mbi ki bo ki dō asıgar je ti ki Rom ti takı be bo Jorijaləm ba pəti a ki njane taa.³² Taji naa ti nõõ par ə, j taa əy asıgar je ki ki bo je ki dō 6uti asıgar je ti ki 6u, ə ay ngōdi ki rō kosi dije ti. Lōki kosi dije ka kin ooi ki bo ki dō asıgar je ti ki asıgar je ningə, taai kəə ta kində Pol ti.³³ Lōki re tēj rō kosi dije ti, ki bo ki dō asıgar je ti ka kin əti 6asi ki rō Pol ti, un ndune adi uwai-e, ə adi dōai-e ki kulə gindi joo. Ningə təl dəji ta ə nə: «Nə e dīngəm kam ə? Ə ri ə ra ə?»³⁴ Ningə tur ta to dangı dangı dan kosi dije ti, ta ləde un go-naa al. Adi lo kadi ki bo ki dō asıgar je ti ka kin oo ta ki rəjeti goto. Be ə un ndune kadi awı ki Pol me ndogi bər ti ki ngal, lo kisi asıgar je ti³⁵ Lōki Pol re tēj rigı lo njıyə je ti kin ningə, loe goto adi asıgar je unı-e, tadə kosi dije bətirəi-e ki wongı ngay.³⁶ Kosi dije ki isi njıyəi gōl te bur bur əli ki ndude ki boy əi nə: «Adi ji tae-e!»

Pol əl ta ngakone Jipi je

³⁷ Kate 6ay taa kadi asıgar je awı sie me ndogi bər ti ki ngal ki lo kısıde ti, Pol dəji ta ki bo ki dō asıgar je ti ə nə: «A adi-m ta rəbi kadi m-al-n ta kare a?» Ningə ki bo ki dō asıgar je ti ka kin dəje ə nə: «İgar kəl ta Girəkı 6əti a?»³⁸ M-gər al adi m-əji m-ə nə j dəw ki Ejipi ti ki ndo ki me ndo je ti ki gogı ne kin, sulə dije adi rai wongı, ə ər-de əsi dije dibi sō ki bundungı je jide ti, ə ur-n wale kin.»³⁹ Ə Pol ə nə: «İagi, mi Jipi ki be bo ti ki Tarsı ki dōnangı İsilisi ti,

mi dæw ki me 6e 6o ti ki tœ 6a, ə njai ba iyə-
m adi-m m-əl dije kin ta.»⁴⁰ Be ə, ki bo ki dɔ
asigar je ti ade ta ræbi. Pol j i a taa dɔ rigi lo
njyɔ ti, əyjine daji-n kosi dije kadi uri mbide.
Loki lo to jijiji ningə, əl-de ta ki ta ebirə.

22

¹ Pol əl ə nɛ: «NGakom je ki bawm je, uri
mbisi maji kadi ooi ta ki m-aw tɛ m-əl səi
basine kadi m-naji-n ta dɔm ti kin.»² Loki ooi
kadi Pol əl-de ta ki ta Ebirə ningə, tali adi lo to
jijiji wa 6əy kadi n-ooi ta lie. ³ Be ə Pol əl-de ə
nɛ: «Mi jipi ki oji-mi Tarsi ti, ki donangi Silisi
ti. Nə oti-mi Jorijaləm ti ne. Gamaliyəl^ϕ ə e
nje ndo-m ndu-kun la kaje je ki dingəm je, m-to-
kœre. Kœte m-tingə bil mbata lə Luwə tæki ai
basine kin be tɔ. ⁴ M-adi kɔ dije ki njé kun
go nɛ ndo ki m-isi m-ndo kin kadi ki asi ta
koyde. M-uwə-de, dœne je ki dingəm je, m-to-
de m-tilə-de dangay ti. ⁵ Ki bo lə njé kijə nɛ
mæsi kadi-kare je ki ngatagi je pœti asi kadi
a mai naji ləm dɔ ta ti kin. Əi je wa ə m-
taa makitibi jide ti je be kadi m-aw m-uwə-
n gako je ki Damasi ti ki njé kun go nɛ ndo
kin. M-uwə-de kadi m-re sœde Jorijaləm ti ne
m-ɸuki-de dangay ti^ϕ. ⁶ Loki mi dɔ ræbi ti, m-
re basi ki Damasi ti, ningə ki kadi ki e basi ki
jam dɔ 6e 6a, ta naa ti nɔɔ par ə, kunji ki bo
ngay j dɔrə ti re unji gə dɔm. ⁷ M-osi ki ta kœm
nangi, ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nɛ: «Sol,
Sol, mbata ri ə isi adi-m kɔ be ə?»⁸ Ə m-ile ti
m-ə nɛ: «I nă ə Babe?» Ningə təl əl-m ə nɛ: «E
mi Jəju ki Najarati ti ki isi adi-m kɔ.»⁹ NJé ki
əi sɛm ooi kunji ka kin maji, nɛ ooi ndu dæw
ki isi əl-m ta al. ¹⁰ Lo kin ti, m-dəje m-ə nɛ:
«Bæbe, e ri ə kadi m-ra ə?» NGata ə Babe əl-m ə
nɛ: «I taa aw Damasi ti nɔɔ, ə ə ɔli-ni nɛ je pœti
ki kadi ira.»¹¹ Kunji ki əti bəl ngay ka kin ra
adi kœmm oo lo al, adi dije ki əi sɛm ndœri-mi
tə ndœr ə awi sɛm Damasi ti. ¹² Ningə Damasi
ti, dingəm kare ki bari-e nə Ananiyasi isi nɔɔ.
E dæw ki nje ra go ndu-kun ti, adi Jipi je pœti
ki Damasi ti ndigi ta lie ngay. ¹³ E ə aw rœm
ti əl-m ə nɛ: «NGokom Sol, kadi kœmi oo lo.»
Ningə ta naa ti nɔɔ par ə kœmm oo lo adi m-
o-e. ¹⁴ Ba əl-m ə nɛ: «Luwə lə kaje je mbœti
kœte nu mba kadi igər ndigi lie, ə kadi o nje
ka dana, taa kadi o ta ki tæe ti tɔ. ¹⁵ Tado ə j
nje ma naji lie dɔ nɛ je ti ki o ki kœmi nim, o ki
mbii nim, ki rɔ dije ti pœti. ¹⁶ Ningə ki basine
kin, nɛ ki nay kadi dæw ra goto ngata. Ə I taa,
iɸa tɔ Luwə, ə ira batəm, adi majal je ləi e ki
togi kɔ.»

Pol əl ta dɔ kila ti ki kingə

¹⁷ «Loki m-təl m-re Jorijaləm ti, m-isi m-əl ta
ki Luwə gin kœy ti lie ningə, m-o nɛ me ndil ti.
¹⁸ M-o Babe əl-m ə nɛ: «I taa law kadi itɛɛ kɔ
Jorijaləm ti, tado ə taai naji ləi ki a ma dœm
ti al.»¹⁹ Lo kin ti, m-əl-e m-ə nɛ: «Bæbe, dije

kin gəri maji kadi e mi ə kœte mi nje kaw ki
lo kaw-naa je lə *Jipi je, m-uwə njé ki adi-ni
mede, m-tində-de je, m-tilə-de dangay ti je.
²⁰ Taa loki ndo ki isi tœi nje ma naji ləi Etiyən
kin ka, mi loe ti nɔɔ tɔ. Adi ndum e naa ti ki
njé tal-e je, mi wa m-isi ta kibi je ti lade m-
ngəm^ϕ.»²¹ Nə Babe əl-m ə nɛ: «Aw, tado m-a
m-ilə-i say rɔ dije ti ki əi Jipi je al.»

Pol əl tæki ne dæw ki Rom ti

²² Loki uri mbide ooi ta lə Pol biti tɛɛi dɔ ta
ti kin 6a, uni ndude ki taa əli əi nɛ: «Dæw ki be
kin e dæw ki kadi goto kɔ donangi ti. E dæw ki
kadi isi ki dœne taa al.»²³ Uri kœl ningə, tœri
kibi je lœde tilai kɔ, ə kai bu sanəi ki taa. ²⁴ Lo
kin ti, nje kun dɔ asigar je un ndune kadi awi
ki Pol me ndogi bœr ti ki ngal kadi daji-e ta
ki ndəy kadi əl nɛ ki ra nɛ ə adi dije isi iləi
bilə dœe ti kin. ²⁵ Nə, loki dœoi Pol kadi indai-e
6a, Pol əl ki bo lə asigar je kare ki a nɔɔ ə nɛ:
«Adi awi ki tɔgi kadi indœi dæw ki Rom ti ki ta
ka dæw gangi dœe ti al wæ^ϕ?»²⁶ Loki ki bo lə
asigar je oo ta kin ningə, aw əl ki bo ki dade
ti ə nɛ: «Ira nɛ ki aw tæ ra kin al, dæw kam e
dæw ki Rom ti.»²⁷ Lo kin ti, ki bo ki dɔ asigar
je ti re rɔ Pol ti dæje ə nɛ: «əl-m adi m-o, j dæw
ki Rom ti a?»²⁸ Ə Pol əl-e ə nɛ: «Oyɔ, mi dæw ki
Rom ti.»²⁹ Ə ki bo ki dɔ asigar je ti əl Pol ə nɛ:
«Mi m-adi la ngay 6əy taa kadi m-təl-n dæw ki
Rom ti.» Nə Pol əl-e ə nɛ: «Yəm mi, oiji-mi tæ
koji.»²⁹ Par ə, ta naa ti nɔɔ, dije ki kœte kadi
indai Pol, daji-e-n ta ka kin tœri rɔde gogi. Ki
bo ki dɔ asigar je ti wa ka bəl ra-e tɔ, loki oo
kadi Pol e dæw ki Rom ti, ə n-adi dœoi-e ki kulə
gindi.

Pol a nɔ njé gangi ta je ti lə Jipi je

³⁰ Ki bo ki dɔ asigar je ti sangi kadi n-gər nɛ
wa ki *Jipi je sœki Pol kin ay njay. Be ə, lo ti dɔ
ti ningə, adi tuti Pol, 6a adi ndune kadi ki bo
je lə njé kijə nɛ mæsi kadi-kare je ki njé gangi
ta je lə Jipi je kaw-i-naa, 6a aw ki Pol nɔde ti.

23

¹ Pol gɔ njé gangi ta je lə Jipi je ba, 6a əl-
de ə nɛ: «NGakom je, mem uwə-m ki ta ndəy
al, dɔ ka-m nɔ Luwə ti biti 6one.»² Ningə ki
bo lə njé kijə nɛ mæsi kadi-kare je ki bari-e
nə Ananiyasi adi ndune dije ki ai kadi Pol ti
kadi indai tæ. ³ Ə Pol əl-e ə nɛ: «E j ə Luwə
a indai, j bœr ki kœy pɔ gidi ti kadi nda kare.
Isi nɛ kadi igangi ta dœm ti ki go ndu-kun ti,
ningə itəl al dɔ ndu-kun, adi ndui kadi indai-
mi 6əy.»⁴ NJé ki ai kadi Pol ti basi əli-e əi nɛ:
«Itaji ki bo lə njé kijə nɛ mæsi kadi-kare je lə
Luwə a?»⁵ Pol əl-de ə nɛ: «NGakom je, m-
gər kadi e ki bo lə njé kijə nɛ mæsi kadi-kare
je lə Luwə al. Tado ndangi me makitibi ti lə
Luwə əi nɛ: «A əl ta ki majal dɔ ngar ti lə dije
ləi əl^ϕ.»⁶ Loki Pol gər kadi dije ki kaw-i-naa
kin, njé ki nă je əi *Sadusi je, ə njé ki nungi

ϕ 22:3 5.34 ϕ 22:5 4-5: 8.3; 9.1-2 ϕ 22:20 7.58; 8.1

ϕ 22:25 16.37 ϕ 23:5 Tɛɛi ki taga 22.27

ai *Parisi je ninga, un ndune ki taa dan nje gangi ta je ti a na: «NGakom je, mi Parisi, nje koji-m e Parisi». Ninga e ki mbata kindã ki mindã mem dõ ki lo koy ti la nje koy je kin a rai sam lo gangi ta ti.»⁷ Loka Pol al ta kin ba, ta ki naji-naa ti j dan Parisi je ti ki Sadusi je, adi dije gangi-naa.⁸ Tado Sadusi je ali ai na dije a jji lo koy ti al, taa malayka je, ki ndil je ka gotoi to. Na Parisi je ali taki ne je kin toi noo.⁹ Lo singã sokito, a nje ndangi ndu-kun je ki me buti ti la Parisi je jji taa ali ta ki togide ali ai na: «Je j-o ne madi kare ki majal ro dingam ti kin al. Domaji a e ndil a se malayka wa a al-e ta.»¹⁰ Loka ta kasi-naa al aw ki kate kate, ki bo la asigar je bal kadi dije kin jji ribai Pol. Be a, un ndune adi asigar je kadi rai ri Pol awi sie me ndogi bor ti ki ngal gogi.¹¹ Kondo go ti ba, Babe tee oy ro Pol ti al-e a na: «Uwa tigi ba. Taki ima-n naji lam Jorijalam ti, maji kadi ima naji kin Rom ti to.»

Dije ddoi ta naa ti kadi n-tali Pol

¹² Loka lo ti, *Jipi je uni mindide kadi n-usoi ne al nim, n-ayi-naa man al nim, biti kadi n-tali Pol bay taa.¹³ NJe ki ddoi ta naa ti kin ali do kuti so kare.¹⁴ Ninga awi ali ki bo je la nje kijã ne masi kadi-kare je, ki ngatogi je ai na: «J-un mindije ki nga ngay kadi j-uso ne al nim, j-ay man al nim, biti kadi ji tal Pol bay taa.»¹⁵ Ninga ki basine kin, sai je kadi ndusi e naa ti ki nje gangi ta je, a kadi awi ingai ki bo la asigar je, ali-e taki igei kadi re ki Pol nusi ti kadi indai manji ta lie maje maje oi. Nga a, loka Pol a re ba, tee rasi ti al bay a je j-a ji tal-e.¹⁶ NGon la konan Pol kare oo ta kin, adi aw go Pol ti me ndogi bor ti ki ngal al-e.¹⁷ Be a, Pol bar nje kun do buti asigar je ki bu kare al-e a na: «Aw ki ngon kin ro ki bo ti la asigar je. Aw ki ta kare noo kadi al-e.»¹⁸ Nje kun do asigar je ki bu aw ki ngon ka kin ro ki bo ti a al-e a na: «Dangay ki bari-e Pol a bar-m, a na m-re ki ngon kin rai ti, taki aw ki ta kare noo kadi ali.»¹⁹ Ki bo la asigar je, uwa ngon ka kin jine ti, or-e aw sie dam kare, ba daje a na: «Ta ri a aw-n kadi al-m a?»²⁰ NGon ka kin al-e a na: «Jipi je ddoi ta naa ti kadi n-dajini kadi itee ki Pol lo ti ti, no nje gangi ta je ti lade, taki gei kadi n-indai manji ta lie maje maje n-ooi.»²¹ Na maji kadi o ta lade al. Tado dije ki itai kuti so kare a toi rabã kadi uwai-e. Uni mindide ki nga ngay be kadi n-usoi ne al nim, n-ayi-naa man al nim, biti kadi n-tali-e bay taa. Ki basine kin, isi do njade ti, isi nginai ndu lai par.»²² Ki bo la asigar je, ndaji ngon ki basa ka kin kadi al ta kin kate adi daw ki rangi oo al, ba iye adi aw.²³ Go ti, ki bo la asigar je, ba nje kun do asigar je ki bu ai joo al-de a na: «Dsi nja asigar je bu joo naa ti, nje sindã je do siri, a nje ningã je bu joo to. Ba isi do njasi ti kadi kadi ki kuti joo gide kare ba,

uni ta rabi ki kaw ki Sajare ti.²⁴ Indai do sindã je naa ti adi Pol to. O kadi awi itee sie ro nje kobe ti, Palisi ki kanji kadi ne madi ra-e.»²⁵ Ki bo la asigar je ndangi makitibi kin be adi nje kobe a na: «Mi Kilodi Lisiyasi a m-ndangi makitibi kin m-adi ki bo lam, nje kobe Palisi. Ne ki dasay, m-uwa jji!»²⁷ Ningã dingam kin, Jipi je uwai-e kadi re a tali-e, a loka m-o kadi e daw ki Rom ti, m-aw ki asigar je m-taa-e-n jide ti.²⁸ M-sangi kadi m-gar ne wa ki ra a Jipi je saki-e-n, adi m-aw sie no nje gangi ta je ti lade ai Jipi je.²⁹ Lo kin ti a, m-o kadi saki-e oji do ndu-kun je lade, na ne madi kare ki majal ki ra ki asi kadi daw tal-e-n a se uwe-ndangay ti goto.³⁰ Eli-mi kadi Jipi je isi sangi rabi kadi n-tali-e, be a, m-un-e law m-ilã sie m-adi. Ba m-al-de kadi awi saki-e roi ti nu.»³¹ Asigar je rai taki ki bo lade oji-e nde, adi awi ki Pol kondã ratata tee sie Atipatirisi ti.³² Lo ti do ti, asigar je ki nje nja tali gogi lo kaside ti, a iyai nje sindã je adi awi ki Pol.³³ Loka tee Sajare ti, nje sindã je adi makitibi nje kobe, a oji-e Pol to.³⁴ Nje kobe tide makitibi ka kin, ba daji Pol se e daw ki donangi ti ki ra wa? Ba oo kadi Pol e daw ki Silisi ti.³⁵ O al Pol a na: «M-a m-o ta ki tai ti, na ndo ki nje saki-e wa a rai.» Ningã adi ndune kadi ngami Pol me kay ngar ti la *Erodi.

24

Jipi je indai ta do Pol ti

¹ NDõ mi go ti, ki bo la nje kijã ne masi kadi-kare je ki bari-e na Ananiyasi re Sajare ti. Dije ki dani-e rai sie ai ngatogi je taa nje naji ta do dije ti ki bari-e na Tærtulusi to. Ananiyasi ki dije ki goe ti kin awi saki Pol ro nje kobe ti ki donangi Sajare ti.² Loka bari Pol ba, Tærtulusi ilã ngira kindã ta doe ti noo nje kobe ti a na: «³ ki bo, Palisi, ki takuli, ki takul gosi kobe lai, ki takul ne je ki itu ginde ki mba maji la dije me be a, j-isi-n ki lapiya. E kin e maji ki ji gar ki lo je poti me ne je ti poti.⁴ Ningã, kadi j-indai ko ti ngay al, ji daji kadi ur mbi, ki go me-maji ti lai kadi o-n do ta ki j-a j-ali ta je kare joo.⁵ J-o kadi dingam kam e nje tuji be. Re ki gangi-naa dan *Jipi je ti ki lo je poti donangi ti ne. E nje kun do buti la dije ki Najarati.⁶ Aw biti kadi n-tal ki kay la Luwã lo ki to nje ti, a j-uwe. [J j ndigi kadi ji gangi ta doe ti ki go ndu-kun ti laje, na nje kun do asigar je ki bari-e na Lisiyasi, re indã tigi taa-e-n jije ti. ⁸ Ningã un ndune kadi nje kindã ta doe ti rai noi ti.] Kin a idã-je ta a, j wa a oo kadi ta je ki j-ali doe ti kin e ta ki rojeti.»⁹ Jipi je indai rãde naa ti ki Tærtulusi ai na, ta je ki al do Pol ti e ta ki rojeti.

Pol un ta tane ti no Palisi ti ki nje kobe

* 23:6 26.5; P1p 3.5

* 23:8 Mt 22.23; Mk 12.18; Lk 20.27

* 24:1 23.24

* 24:5 Mt 23.23

¹⁰ Njé kq̃be ra ne madi adi-n ta rəbi Pol kadi əl ta. Be ə, Pol un ta tane ti ə nə: «M-gər kadi asi 6al ngay ə isi gangi ta me be ti ləje ne. Ningə, e ki go taa ki m-taa meɪ ə m-a m-naji-n ta dəm ti nqi ti. ¹¹ Asi kadi j̃ wa isangi gine ə a igər maji. Kaw ki m-aw Jorijaləm ti m-əsi dəm nangi nq̃ Luwə ti kin, man dɔ ndo ki dəgi gide e joo əl 6əy. ¹² Ningə, loki m-aw kin, e gin kəy ti lə Luwə, ə se gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ə se lo madi ti ki rangi me be bo ti nq̃q̃, dəw ki oo-je, j-isi ji naji-naa ta ti ki dəw madi, ə se oo-m m-isi m-sulə dije goto. ¹³ Taa dije wa ki ai ne kam, asi kadi ɔji ne madi kare dɔ ta ti ki indəi dəm ti kin, kadi e ta ki rɔjeti, al tɔ. ¹⁴ Ningə, m-gər nqi ti ne təkɪ, m-isi m-ra kilə 6əə lə Luwə lə bawm je. M-ra kilə kin ki go rəbi ki əi je ki indəi ta dəm ti kin, ooi kadi e go rabi ki loe ti əl. Mi m-o kadi ne je pəti ki ndu-kun lə *Mojɪ əl tae, ki ne je pəti ki njé kal ta je ki ta Luwə ti əli tae əi ne je ki rɔjeti. ¹⁵ M-ində mem dɔ ne ti kin rɔ Luwə ti. Ningə əi je ka, indəi mede dɔ ti tɔ. Pəti, j-ində meje ti kadi dije ki njé ra ne ki dana ki njé ra ne ki dana al, a j̃ lo koy ti. ¹⁶ E mbata kin ə, m-ində tɔgi dɔ rɔm ti mba kadi angalm uwə-m ki ta nq̃ Luwə ti al nim, nq̃ dije ti al nim tɔ. ¹⁷ Go 6al je ti ki bay bay ki m-goto, m-re ki la kadi m-ra-n ki dije ləm, taa ki kadi-kare kadi m-adi Luwə tɔ. ¹⁸ Lo kin ti, e Jipi je ki Aji ti, ə ingəi-mi m-a m-ra kuji ne ra je ki mba kay rɔ njay gin kəy ti lə Luwə. Loki ingəi-mi kin, dije uwai-naa gidim ti al nim, taa daw ra ne ki biriri al nim tɔ». ¹⁹ NGA ningə, e Jipi je ki Aji ti ka kin ə re a rəi nqi ti ne kadi tə indəi ta dəm ti, loki re awi səm ki ta madi. ²⁰ A re e be al tɔ ningə, njé kində ta dəm ti ki ai ne kə kin, əli ta ne ki m-təl ə ooi tae, loki m-a-n nq̃ njé gangi ta ti lə Jipi je ka kin adi j-o. ²¹ Ta kare ki m-un ndum taa nq̃de ti m-əl m-ə nə: «E ki mba kadi ki m-adi mem kadi njé koy je a j̃ lo koy ti ə m-a-n nqi ti lo gangi ta ti ne», kin wa ə e ta ki kare ba ki ai dɔ ti wa taa.»

²² Pəlisi ki gər rəbi lə Kirisi maji*, ɔr ndo kate, ningə əl-de ə nə: «NDɔ ki Lisiyasi ki nje kun dɔ asigar je re ə tə m-ində manji ta ləsi kin 6əy.» ²³ Ningə adi ndune adi ki bo lə asigar je ki 6u, kare ki nje ngəm Pol kadi ngəm-e dangay ti. Nə ke ə kadi iyə Pol adi ilə rone, taa kadi iyə ta rəbi adi dəw lie ki ra ki ge kadi n-ra sie ka, kadi ra sie tɔ.

Pol a nq̃ Pəlisi ti əi ki nee Dirusil

²⁴ Asi ndɔ je go ti, Pəlisi təl rəi ki nene Dirusil ki e Jipi. Loki rəi, ilə adi rəi ki Pol adi əl-e ta ki dɔ kadi-me Jəju Kirisi ti. ²⁵ Nə loki Pol əl ta t̃e-n dɔ ne ra ti ki dana, ki kuwə rɔ gin tɔgi ti, ki ta ki gangi ki a re 6a, 6əl ra Pəlisi adi əl Pol ə nə: «Asi ngata, ə aw tə ndɔ ki m-ingə dəkagilo ki rangi ə m-a m-6ari 6əy.» ²⁶ Ningə ga mene ti təkɪ Pol a adi-ne la wa, adi taa taa, 6a Pol adi re wal sie ta. ²⁷ Bal man joo dɔ Pol

ti, ningə Pərsiyusi Pəsitusi ɔr tɔ Pəlisi. Pəlisi ndigi kadi n-ra ne ki nəl *Jipi je adi iyə Pol dangay ti ba.

25

Pol ndigi kadi n-aw nq̃ nje kq̃be ti ki bo ki Rom

¹ NDɔ mitə go ree dɔnangi ti ki kadi a o be dɔ ti, Pəsitusi j̃ Səjare ti aw Jorijaləm. ² Lo kin ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ki bo je lə *Jipi je, rəi səki dɔ Pol rɔe ti. ³ Me səki ti, dəji Pəsitusi ki nq̃ kəmde ti kadi ra sade ə ilə ki Pol Jorijaləm. Nə ki rɔjeti 6a, indəi dɔ ta naa ti kadi tə gangi Pol dɔ rəbi ti tɔli-e. ⁴ Nq̃q̃ be, Pəsitusi əl-de ə nə: «Pol e dangay ti Səjare, taa mi wa ki dəm ka ndo ngay əl ə m-a m-təl kadi m-aw Səjare ti. ⁵ Ə nə, re dingəm kin ra ne ki go ti al nq̃q̃ 6a, maji kadi ki bo je ləsi awi səm naa ti səki-e.»

⁶ Pəsitusi ra ndɔ ki asi Jijoo, a re ngay ə dəgi be par, ə təl aw Səjare ti gogɪ. Loki təl re ə, lo ti ki rangi go ti ningə, aw lo gangi ta ti, un ndune adi rəi ki Pol nq̃e ti. ⁷ Loki Pol re, Jipi je ki j̃ Jorijaləm ti iləi-naa gəi dɔe, indəi ta je ki ngə ngə ngay dɔe ti. Nə asi kadi ɔji ne je ki rɔjeti ki ay njay be dɔ ti al. ⁸ Be ə, Pol naji ta dɔne ti ə nə: «M-ra ne madi ki majal ki ndu-kun lə Jipi je al nim, ki kəy lə Luwə al nim, taa m-əsi-n ta Səjar al nim tɔ.» ⁹ Pəsitusi ki ndigi ra ne ki nəl Jipi je, əl Pol ə nə: «Indigi kadi aw Jorijaləm ti kadi gangi ta dɔi ti dɔ ta ti kin ta kəm m ti a?» ¹⁰ Ə Pol ə nə: «Jagi, e nq̃ lo gangi ta ti lə nje kq̃be ki bo Səjar ə ki m-a ti, ə e lo ki a gangi ta dəm ti titi. Təkɪ j̃ wa igər-n maji, ne madi kare ki majal ki m-ra ki Jipi je goto. ¹¹ Kin ə re m-ra ne ki dana al, ə se m-təl ne ki asi koy m, ə m-a mbati koy al. A re ta je ki indəi dəm ti e ta je ki rɔjeti al ə, dəw ki a ilə-m jide ti goto. M-dəji kadi m-o Səjar.» ¹² Lo kin ti, Pəsitusi əli-naa ta ki njé kɔji ta je ləne, 6a go ti əl Pol ə nə: «tdəji kadi o Səjar 6a, a aw nq̃ Səjar ti.»

Pol a nq̃ Agiripa ti əi ki Bərənisi

¹³ Asi ndɔ je go ti, ngar Agiripa əi ki konane Bərənisi rəi Səjare ti mba kuwə j̃ Pəsitusi. ¹⁴ Rai ndɔ je asi ta ti rɔe ti nq̃q̃, adi Pəsitusi ində ta lə Pol nq̃ ngar Agiripa ti əl-e ə nə: «Pəlisi iyə dingəm madi dangay ti nq̃q̃. ¹⁵ Adi loki m-aw Jorijaləm ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ki bo je lə *Jipi je rəi səki-e rɔm ti, ə dəji-mi kadi m-gangi ta koy dɔe ti. ¹⁶ Ə m-əl-de təkɪ rəbi ra-e lə dije ki Rom ti e be al. Dəw ki Rom ti a ilə dəw j̃ njé səke je ti ki kanji kadi dawe ingə ta rəbi naji-n ta dɔne ti nq̃ njé səke je ti al. ¹⁷ Be ə, rəi ne, ningə, m-ndigi kadi ndɔ je man kare al, adi lo ti ki rangi go ti par ə m-aw lo gangi ta ti m-adi rəi ki dingəm ka kin. ¹⁸ M-ga mem ti kadi wa ne madi ki ngə ki ra to nq̃, nə loki njé səke je rəi ningə,

däw oo lo ne madi ki nga ki ra ki kadi indäi ta döe ti be al. ¹⁹ E ta ki naji par ä naji-naa ti säde oji dö räbi ra Luwä läde äi je wa nim, oji dö daw madi ki tæ næ Jäju ki oy ä Pol ä nä isi kâm ba. ²⁰ Ta läde kin, m-gär lo kuje ki kadi m-ra ti al, adi m-däji Pol ä wa m-ä nä se ndigi kadi aw Jorijäläm ti kadi e ki gangi ta kin döe ti wa. ²¹ Nä Pol ndigi kadi nje köbe ki bo ki Rom ti taa oo ta läne. Be ä, m-un ndum kadi ngämi-e dangay ti, biti kadi ta m-ilä sie madi nje köbe ki bo ki Rom ti, Sajar.» ²² Agiripa ä Päsitusi ä nä: «M-ndigi ngay kadi m-o ta lä dingäm kin to.» Ä Päsitusi ä-e ä nä: «Lo ti ä a oo ta ki tæ ti.» ²³ Lo ti ki rangi, Agiripa äi ki Bäräniisi räi ki dije ngay gode ti, urii lo gangi ta ti. Ki bo lä asigar je ki ki bo je ki me öe bo ti äi säde. NGA ä, Päsitusi un ndune adi räi ki Pol. ²⁴ Loki Pol re, Päsitusi un ta ä nä: «J ngar Agiripa ki dije päti ki isi ne, oi däw kin. E ä kosi Jipi je ngay räi säki-e röm ti ne je, ki Jorijäläm ti je. Lokä säki-e, uni ndude ki taa äi nä e döw ki sobi kadi goto kö. ²⁵ Ki röm ti, mi m-o ne madi ki nga ki ra ki asi koy al. Ningä, taki e wa däji kadi n-oo nje köbe ki bo ki Rom ti, m-un ndum kadi m-ade aw. ²⁶ M-gär ta wa ki kadi tä m-ndangi me makitibi ti m-adi nje köbe ki bo ki Rom ti oji dö ta lie kin al. E be ä, m-adi re nqosi ti ne, ki bo toy, m-adi re nqi ti j ngar Agiripa kadi tä go ta ti ki a ida-je öa, m-ingä ne ki kadi ta m-ndangi. ²⁷ Tado m-o kadi e ne ki go räbe ti al kadi m-ilä ki dangay Rom ti, kanji käl ta ki dije indäi döe ti.»

26

Pol naji ta dö röne ti noq Agiripa ti

¹ Agiripa ä Pol ä nä: «Ta räbi e läi kadi inajin ta dö röi ti.» Lo kin ti, Pol un jine ki taa, ningä ta ki ä dö röne ti ä to kin: ² «NGar Agiripa, röm nä-m ngay kadi m-ingä ta räbi öone, m-äl-n ta dö röm ti oji-n dö ta je päti ki *Jipi je indäi döm ti. ³ M-äl be tado igär ne jibäl öe je, ki ta ki naji je läde päti maji. Ningä, m-däji kadi ä lä mei nangi pö, kadi o-n ta ki m-a m-äli kin maji. ⁴ Jipi je päti gäri ne ram je, lo kilä ngirä basam ti. Gari maji tado m-tögi dan dije ti läm, Jorijäläm ti. ⁵ Gäri-mi mari ngay, ningä re ndigi ä, asi kadi a mai naje. Mai naje taki ne ram je e ki go räbi ra-e ti lä *Parisi je, ki e buti ki nga ngay dan buti je ti ki njä ra ta lä Luwä läje». ⁶ Ningä ki basine kin, räi sëm lo gangi ta ti, tado m-inäe mem maji dö ne ti ki Luwä un ndune adi kaje je kadi n-a n-adi-de. ⁷ Gin koji läje ki dögi gide joo, indäi mede ti kadi kun-ndu kin a töl tane. Be ä, räi kilä lä Luwä ki tögide kondö ki kada. Ningä e ki mbata kindä me dö ti kin ä Jipi je indäi ta döm ti, ngar! ⁸ Ra ban be ä säi Jipi je oi kadi e ta ki rojeti al kadi Luwä a tösi njä koy je ndäl lo koy ti ä?

⁹ «Mi wa ki döm, kæte m-o kadi e go ti ngay, kadi m-rö ki tögim, ki räbi ki dangi dangi kadi däw öa tö Jäju ki Najaräti ti kin al. ¹⁰ Ningä e kin ä e kilä ra-m ki m-ra Jorijäläm ti. Be ä, ki tögi ki m-ingä ki rö ki bo je ti lä njä kijä ne mäsi kadi-kare je, m-buki-n njä kadi-me je ngay dangay ti. NGA ningä loki gangi ta koy döde ti öa, m-ndigi dö ti. ¹¹ Taa taa, m-aw ki lo kaw-naa je lä Jipi je päti, m-adi-de kö. Ningä m-inäe gu döde ti kadi naji ta gär Kirisi. Mem tingä-m ngay döde ti, adi m-aw biti gode ti, ki dö öe je ki rangi, m-adi-de kö». ¹² E goe ti kin ä, m-ij-n m-isi m-aw Damasi ti kadi m-uwä-de. Ki bo je lä njä kijä ne mäsi kadi-kare je adi-mi tögi je, adi-mi ndude je, kadi m-ra-n kilä kin. ¹³ NGar, loki mi dö räbi ti, ki kadi ki jam dö öe ti, m-o kunjji madi ki unji ita kadi j döra ti re gä döm, je ki njä ki gom ti. ¹⁴ Ji töq j-osi nangi, ningä, m-o ndu däw madi ä-l-m ta ki ndon ta Ebirä ä nä: “Sol, Sol, mbata ri ä isi adi-m kö be ä?” Mba ri ä uwä röi nga tä mangi ki uwä röne nga ta kindä ti lä öæ be ä? E ne ki ndangi kare! ¹⁵ Lo kin ti m-däje m-ä nä: “I naa ä Bæbe?” Ningä, Bæbe ä-l-m ä nä: “E mi Jäju ki isi adi-m kö.” ¹⁶ Ningä ä a taa dö njai ti. Ne ki m-töq m-ingä-i ä tö to kin: M-köti kadi itäl öæ kilä läm, ningä kadi ima naji dö koo ti ki o-m kin je, dö koo ti ki a o-m öøy je. ¹⁷ M-a m-däbi bagim döi ti ji Jipi je ti ki ji ndägi dije ti ki m-a m-ilä-i ki röde ti. ¹⁸ MBA kadi iteç kämde, ördde lo ki ndul ti, iteç säde lo kunjji ti. Kadi ördde köbe ti lä su, ire säde köbe ti lä Luwä, kadi Luwä iyä go majal je läde kö, kadi ingäi lo dan dije ti ki Luwä ör ta döde ti me kadi-me Jäju ti. ¹⁹ Lo kin ti, NGar Agiripa, m-tä rö ne koo me ndil ti ki j döra ti kin al. ²⁰ M-ilä mbe kadi-me Kirisi, ki mbe kiyä go ne ra je ki majal kö. M-ilä mbe kin ki rö dije ti ki Damasi, ki rö dije ti ki Jorijäläm, ki rö dije ti ki dönanngi Jude ti ba päti, ki ki rö dije ti ki äi Jipi je al. Ningä m-däji-de kadi kilä ra-de töji taki röjeti, iyäi go ne rade je ki majal kö. ²¹ E mbata kin ä, Jipi je uwäi-mi gin käy ti lä Luwä kadi n-töli-mi. ²² Nä Luwä däbi bagine döm ti biti öone, adi m-a ki döm taa, m-isi ma naji ki döm ti noq dije ti ki boy ki noq dije ti ki du. M-ilä mbe ne ki rangi al, nä e mbe ne ki njä käl ta je ki ta Luwä ti je ki *Mojji je äli tæ. ²³ Öli taki Kirisi a ingä kö, a e döw ki dösay ki ä j taa dan njä koy je ti tö. Ningä ä j taa kadi älä mbe kunjji ki rö Jipi je ti ki ki rö dije ti ki äi Jipi je al.»

²⁴ Pol a ma naji ki döne ti ba öøy ningä, Päsitusi un ndune ki taa ä-l-e ä nä: «Pol, döi majal! Ne gär läi ki ngay tujji döi kö.» ²⁵ Nä Pol ä-l-e ä nä: «Ki bö, döm majal al, ta je ki m-äl, e ta ki röjeti, ki käme to. ²⁶ NGar Agiripa gär gin ne je kin maji, adi asi kadi m-tj röm kati m-äl-e ta. M-gär kadi ne ki dum-e goto, tado e ne je ki räi ne lo ööy ti al. ²⁷ NGar Agiripa, adi mei dö ta je ti ki njä käl ta ki ta Luwä ti äli

tae kin ə se adi al? M-gər kadi adi mei dɔ ta je ti kin.» 28 Ningə NGar Agiripa əl Pol ə nɔ: «Nay ngay əl par ə a iyətɪ angalm kadi m-təl nje kun go Kirisi ə a am!» 29 Pol ile ti ə nɔ: «Re e ki ngəsine ti, ə se ki ɔəy ti ka, m-dəji Luwə kadi ra be. Ningə kadi j ki kari par əl, nə kadi sai ki dije pəti ki isi ooi ndum ne kin, itəli itoi tə mi be tɔ. Ke ə kadi ai me ka dangay ti kin əl.» 30 Lo kin ti, NGar Agiripa je, ki nje kɔɔe ki dɔnangi ti ki nɔ kin je, Bəranisi je, ki ndəgi dije pəti ki əi sɔde, ɔri rɔde gogi. 31 Loki isi ɔri rɔde gogi, əli-naa dande ti əi nɔ: «Dingəm kin ra nɛ madi kare ki asi kadi dɔw tɔl-e-n ə se uwe-n dangay ti al.» 32 Ə ngar Agiripa əl Pəsitusi ə nɔ: «Dingəm kin, e dɔji ki dɔji kadi n-aw nɔ Səjar ti kin əl ə asi kadi iyɛ taa.»

27

Kaw Pol Rom ti

1 Loki uni ndude kadi j-aw ki bato ki Itali ti, iyəi Pol əi ki ndəgi dangay je ki rangi ji nje kun dɔ buti asigar je ki ɔu ki ɔari-e nɔ Juliyusi, me buti ti la Oguusiti kadi ngəm-de. 2 J-al me bato ti ki Adirami ti, ki a un rəbi ki ay ngangɪ lo ki Aji ti. Loki j-ɔti j-isi j-aw, Arisitarki ki Təsaloniki ki dɔnangi Masəduwan ti e sɔje naa ti. 3 Lo ti go ti, ji re ji tɛɛ Sido. Lo kin ti nɔɔ, Juliyusi ki ində kəmne go Pol ti maji ngay, iyə tə rəbi ade kadi aw rɔ made je ti kadi rai sie. 4 Go ti, j-ji j-ilə dɔje, j-un kadi dər ki ɔari-e nɔ Sipir. Ji təl be, tado nəl un-je ki gogi gogi. 5 J-aw j-ində ba bo ɔasi kadi Silisi ti əi ki Pampili gangi. J-aw ji tɛɛ Mira, dɔnangi ti ki Lisi. 6 Lo kin ti, nje kun dɔ buti asigar je ki ɔu, ingə bato ki Aləgijandiri ti, ki isi aw Itali ti, ə adi j-al me ti.

7 Ji ra ndɔ ngay dɔ ba ti. Bato ay ngədi ndəy ndəy ba be, ningə j-ingə kɔ ngay ɔəy taa ji tɛɛ ɔe bo ti ki Nidi. Nəl ɔgi-je kaw ki kəte, adi ji tɛɛ ki rəbi ki gin dər ti ki Kirəti, kaw ki kadi Salmons ti. 8 Lo kati kəte e lo tɔl naa. J-ɔti ndəy ndəy j-ində kadi lo biti taa ji re ji tɛɛ lo ti madi ki ɔari-e nɔ: «Ta ba ki Maji», ɔasi kadi ɔe bo ti ki ɔari-e nɔ Lase.

9 Kagi lo man ngay dɔje ti. Dəkagilo kəgi rɔ ne kuso ki nay kul ti ka də tɔ*, adi kaw ki kəte la bato ka tɔl re ngə ki asi koy dɔw. 10 Embata kin ə, Pol ndəji-de ə nɔ: «Kama je, m-o kadi kin ə re ji ndigi kadi j-uni ta mba ləje ki kəte ə, e mba ki ne je a tuji ti. Ningə e bato ki ne je ki me ti par ə a tuji əl, darɔje wa ka a tuji tɔ.»

11 Nə nje kun dɔ buti asigar je ki ɔu oo ta la Pol al, oo ta la njé kuwə ngandi bato je əi ki ki bo ki dɔde ti yo. 12 Ta ba kin maji kadi dɔw isi titi dəkagilo kul ti al, adi dije ngay ndigi kadi n-awi tɔ re to ban wa ningə n-tɛɛi dɔ dər ti ki Kirəti, ki ɔari-e Pənisi. Ta ba kin tu rone ki lo kur kadi ti, j gin ɔe ti biti ki dɔ ɔe ti. E ə kadi n-isi ti kadi tə kagi lo kul gangi dɔde ti titi.

13 Lo kin ti, ngon nəl madi ilə, j ki gin ɔe ti be re, adi oi kadi ndigi ra lade a tɔl tane maji. Be ə, jii taai tuti bato, ə iləi dɔde ki kadi dər ti ki Kirəti ngəsi ngəsi isi awi. 14 Nə nday ba go ti par ə, nəl ki bo madi ki ɔari-e nɔ Ərakilo j ki dɔ dər ti, re osi dɔde ti. 15 Nəl un bato dɔne ti. Lo kuwə bato nangi tae ti goto, j-iyə rɔje ki jie ti adi aw sɔje ki nɔɔ par. 16 J-aw ji tɛɛ gin dər ti, ki ɔari-e nɔ Koda. Lo ka kin taa nəl dɔje ti, adi j-ingə tə rəbi j-ində-n jije dɔ ngon bato ti. 17 Loki njé ra kilá me bato ti uni-e indəi me bato ti ki bo ɔa, dolai bato ki bo ka kin ki kilá ɔindi ɔindi. Ji ɔel kadi j-aw j-ɔsi dɔje yangira ti ki Sirti, adi uni gindi ngə ki dɔoi bato ti iləi-e dɔ man ti, go bato ti. E be ə, nəl aw sɔje ki nɔɔ. 18 Nəl rɔ sɔje ki tɔgine ngay, adi lo ti dɔ ti, dum dɔde ə, buki ne je madi ki me bato ti kɔ. 19 NDɔ ki kɔ mitə go ti, ɔyi nɛ ki rɔ bato ti ki jide buki kɔ. 20 NDɔ ngay, j-asi kadi j-o kadi al nim, j-asi kadi j-o mee je al nim. Nəl nay ki lo kilá ti ki tɔgine, adi dɔw ki ində mene dɔ tɛɛ ti goto.

21 J-uso ne əl kagi lo ngay, ə Pol j a taa dan dije ti, əl-de ə nɔ: «Kama je, kin ə re oi ta ləm ə j-isi Kirəti ti ba ə, ne je a tuji je, nay kɔ je be al. 22 Ningə ki ɔasine kin, m-ilə dingəm mesi ti kadi uwai tɔgisi ba, tado dɔw ki a tuji dansi ti goto. Ne ki a tuji, e bato ki gin je ti. 23 Luwə ləm ki m-isi m-ra kilá ɔəə lie kin, malayka lie kare tɛɛ hɔy ki rəm ti kondɔ ne əl-m ə nɔ: 24 «Pol, ifəl ne madi al. ifəl al tado, sɔbi kadi a a nɔ Səjar ti. Ningə Luwə a əji dije pəti ki əi səi me bato ti adi.» 25 E be ə ngakom je, m-dəji səsi kadi iləi mesi nangi. Madi mem Luwə ləm kadi a tɛɛ sɔje tiki əl-n. 26 Nə j-a ji tɔli taje majal dɔ dər ti.»

27 Je me lo ki ndɔ ti ki kɔ dɔgi gide sɔ, nə nəl un je aw sɔje ki dɔ ba bo ti ki ɔari-e Adiriyatiki. Loki ji tɛɛ dan lo ti, njé ra kilá me bato ti ooi kadi je ɔasi ki dɔnangi. 28 Loki iləi ne ki kadi dɔw gər-n ku man ningə, ɔdi nangi əsi tati ji dɔw kuti joo. Loki awi ki kəte sɔy ndəy ningə, iləi ɔəy ɔa, ɔdi nangi lo tati ji dɔw ti dɔgi gide mi. 29 Bəli kadi j-aw j-ɔsi rɔje mbal madi ti, adi buki gindi ki dɔoi bato sɔ kɔ, ə isi nginai kadi lo ti law. 30 NJé ra kilá me bato je ti sangi rəbi kiyə bato kadi n-ayj-naa, adi uni ngon bato indəi dɔ ba ti ningə, uni girə əi nə n-a n-awi kadi n-dɔoi go kilá gindi ki dɔoi nɔ bato ti. 31 Nə Pol əl nje kun dɔ buti asigar je ki ɔu nim, asigar je wa nim ə nɔ: «Kin ə dije kin isi sɔje me bato ti ba əl, dɔw kare ka a tɛɛ dansi ti al.» 32 Be ə, asigar je gangi kulə ngon bato ka kin ə iyəi-e adi aw.

33 Kəte ɔəy taa kadi lo ti, Pol ilə dingəm me dije ti pəti ə nɔ: «Oi, ndɔ dɔgi gide sɔ ɔone ki isi ingəmi, ki kanji kadi usoi ne. 34 Ningə ki ɔasine kin, m-dəji səsi kadi uni ne usoi, tado e kin ə a ra səsi kadi tə itɛɛi kaji ti. M-əl səsi təkɪ ngon bisi dɔ dɔw kare dansi ti a osi kɔ

* 27:9 Ləbatiki 16.29-34

al.»³⁵ Loki Pol əl-de ta ba ningə, un mapa ra oyo Luwə də ti ta kəm dije ti pəti 6a uso.³⁶ Lo kin ti nōq nga ə, dije pəti uwəi rəde nga usoi ne.³⁷ Pəti, je dije 6u joo ki də siri gide mehe me bato ti.³⁸ Loki usoi ne dani maji 6a, 6uki game ko kadi bato əle kəl.

³⁹ Loki lo ti, njé kuwə ngandi bato je gəri lo al. Nə ne ki ooi e sil ba ki aw təl ta ne də yangira ti par. Ə uni ndude kadi n-rai ndəy ndəy tə re to ban ə n-awi ki bato titi.⁴⁰ Ningə tuti gindi je ki dəsi bato ti, 6uki ba, ə ai də ti nōq tuti kila ki dəsi ne ləl bato je tə. Go ti, əyi kibi ki nje kuwə nəl taa. Əyi taa kadi tənəl sur bato aw sie ki də yangira ti ka kin.⁴¹ Loki isi awi 6a, əsi bato dibi yangira ti ki tōgi man ki j yo je ne je re əsi naa ti adi a. Nō bato dibi yangira ti tuti adi lo kadi əti kəte goto. Ningə goe ki gogi, man re ki tōgine ində tuji-n tə.⁴² Asigar je adi ndude əsi-naa kadi tənəl dangay je nə tə ki madi dande ti j ur me man ti ay aw.⁴³ Nə nje kun də buti asigar je ki 6u ndigi kajji Pol, adi əgi-de də kadi rai ndigi ləde. Adi ndune kadi dije ki gəri kal man tosi me man ti kate, awi ki də yangira ti.⁴⁴ Ningə kadi ndəge je isi də kagi ti je, də nusi bato ti je, uni gode. E be ə, dije pəti awi tēgi də yangira ti ki kanji kadi ne madi ra-de.

28

Pol me 6e ti ki Malti

¹ Go tēgi ki j tēgi ta yo ti nga 6a j-o kadi tə dər ki je ti ka kin nə Malti.² Dije ki isi də dər ti ka kin uwəi-je ki rəde ti ki rənəl ki daw oo gəe nja kare al. Rai por ki bo ngay adi j-a ta ti pəti, tadə ndi ədi adi kul o ngay.³ Pol saa ngəngərə kadi n-6uki poro 6a, por ra adi li pi tēgi ti naa jte ti.⁴ Loki dije ki me 6e ti ooi li naa ji Pol ti ningə, əli-naa dande ti əi nə: «Ki rəjeti, dingəm kin e nje təl dije. Be ə, tēgi ta man ti əji ka, ta ki gangi lə Luwə ndigi kadi a ki dənə taa al.»⁵ Nə Pol siyə lə ile me por ti, ə ngon rəe ki ndəy ka to-e al.⁶ Dije pəti nginəi kadi rə Pol ti ə se əsi wati oy wa be. Nə loki nginəi pi ne madi ra-e al, əli əi nə: «Dəw kam e yo.»⁷ Lo lə ki bo ki də dər ti ka kin, ki təe nə Pibilusi, to kadi lo ti nōq ngəsi. Ə Pibilusi uwə-je ki rone ti maji ngay, adi-je kəy ji to-n ndəje mitə.⁸ Ningə baw Pibilusi to moy nangi: rəe tingə je, ndəgi məsi je. Ə Pol j taa aw ində jine dəe ti adi ingə rə nga.⁹ Go ti, ndəgi njé moy je ki me 6e ti rai ingəi Pol adi adi-de rə nga tə.¹⁰ Dije əsi gonje nōq be. NGA ningə, loki kagi lo əsi kadi j-aw ngata 6a, adi-je ne je ki j-aw ki ndooe kadi ra səje də rəbi mba ti.

Kaw Pol Rom ti

¹¹ Ji ra nay mitə nōq be 6əy taa kadi j-ilə doje ki bato ki j Aləgijandiri ti ki bari-e nə Kasitər nim, Polusi nim. Bato kin, kagi lo kul man dəe ti me 6e ti kin.¹² Loki j-aw ji tēgi

Sirakusi, j-isi ti nōq ndə mitə.¹³ Lo kin ti nōq, j-j j-un kadi ba, j-aw ji tēgi Rəjjiyo. Lo ti go ti, nəl ki j gin 6e ti ilə ngirə kulə, əji ra ndə joo 6a ji tēgi Pujol.¹⁴ Me 6e ti kin ə j-ingə ngakoje je ki dəji-je adi ji ra ndə siri səde 6əy taa j-aw. E be ə j-aw-n ki njaje kadi ji tēgi-n Rom ti.¹⁵ NGakoje je ki Rom ti ki ooi poyje, rəi tələl kəmje bito lo suki ti ki Apiyusi ki e lo kəy kuso ne je ki mitə. Loki Pol oo-de, ra oyo Luwə, ə təl ingə tōgi.¹⁶ Go tēgi je Rom ti, adi ta rəbi Pol kadi isi lo ləne ki asigar kare ki kadi ində kəmne goe ti.

Pol ma naji lə Jəju Kirisi Rom ti

¹⁷ NDə mitə go ti, Pol 6a ki bo je lə *Jipi je kadi rai ingəi-e. Loki kaw-i-naa, Pol əl-de ə nə: «NGakom je, m-ra ne madi m-əsi-n ta dije ləje al nim, m-əsi-n ta ne jibəl 6e lə kaje je al nim tə. Nə Jipi je uwəi-mi Jorijaləm ti ilə-mi dangay ti ji Rom je ti.¹⁸ Go ta ti ki Rom je dəji-mi, ingəi ne madi ki əsi kadi daw gangi-n ta koy dəm ti al, adi ndigi kadi iyəi-mi.¹⁹ Nə Jipi je ədi al. Lo kin ti, e gu dəm ti kadi m-dəji ka nō Səjar ti, ki kanji kadi m-ində-n ta də dije ti lam^ə.²⁰ E mbata kin ə, m-dəji kadi m-ingə səsi, m-əl səsi ta. Tadə e ki mbata ne kində me də ti lə *Isirayəl ə m-to-n dangay ti kin.»²¹ Lo kin ti, Jipi je əli-e əi nə: «j-ingə makitibi madi ki j Jude ti ki əl ta ki dōi ti al, taa ngako je je madi ki kadi rəi əli-je ta je ki dōi ti ə se bari tōi majal ka goto tə.²² Nə ji ndigi kadi əl-je ta ləi ki əji də buti ki j me ti kin adi j-o. Tadə ji gər kadi ki lo je pəti, dije ədi ta lə 6u ti kin al.»

²³ Be ə, əji-naa ndə 6a rəi ngay ingəi Pol lo kise ti. Pol ilə-de mbə kō6e lə Luwə. A də ndu-kun ti lə *Moji ki nje kəl ta ki ta Luwə ti, man naji lə Jəju. Taa sangi kadi n-6uki-de gone ti əji də to Jəju to. Əli-naa ta sji bito lo səl-de.²⁴ Dije madi ooi kadi ta ki əl-de e ta ki rəjeti, nə njé ki nungi mbati kadi mede tə.²⁵ Lo ki j sanəi-naa ki ndu kasi-naa al, Pol əl-de ə nə: «Ta ki NDil Luwə əl bawsi je ki ta nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay e ta ki rəjeti.

²⁶ NDil əl-e ə nə:

“Aw ingə dije kam ə əl-de ə nə:
A oi ta ki mbisi, nə a igari me al;
A igoi lo ki kəmsi, nə a oi lo al.
²⁷ Tadə ngamede ilə mii.

Bəyi mbide je, ndami kəmde je,
MBA kadi kəmde oo lo al nim, mbide oo ta al nim.

MBA kadi n-gəri ne kare al, nə tə n-ij n-təli rəde gom ti adi m-əji-de^ə.”

²⁸ Pol təl ilə ti 6əy ə nə: «Kadi igəri təkə, ta kajji lə Luwə kin, ilə-n adi dije ki əi Jipi je al. Ningə əi je a uri mbide kadi ooi.»²⁹ [Loki Pol əl ta kin ningə, Jipi je ij taa, awi ki ta ki naji-naa dande ti.]³⁰ Pol ra 6al joo ta kasi-naa me kəy ti ki uwə. Ningə dije pəti ki rəi rəe ti, uwə-de ki rone ti.³¹ Pol ilə mbə kō6e lə Luwə nim, ndo

dije ta ki də Babe Jəju Kirisi ti ki me ki kare ki
kanji kadi ne madi oge də nim tə.

Makitibi ki Pol ndangi adi Rom je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Rom je

Bal ngay al go koy Jəju ti, ki kje lo koy ti, dije əli təkı Jipi je madi ki təli njé kun go Kirisi, tə Akilasi je ki Pirisil je kin, iləi ngirə kilə mbə Poy Ta ki Maji Rom ti. Rom ə e be bo ki e do made je ti dəkagilo koḅe ti lə dije ki Rom ti. E be ə, lo ki Pol isi ilə mbə Poy Ta ki Maji Siri ti, ki Girasi ti, njé kaw-naa je indəi ngirəde Rom ti ngata. NGA ningə, təkı Luwə əl-n Pol kadi aw biti ki dəḅəy dənangi ti, Pol un ndune kadi n-aw Rom ti par al, nə kadi n-aw biti Esipay ti. Ningə Pol aw mba ləne kin ə se aw al wa ka dəw gər. Nə kadi ində-n do mba ka kin dana, ndangi makitibi kin adi njé kaw-naa je madi ki isi kawi-naa me kəy ti lə Akilasi əi ki Pirisil (1.7; 16.3-5).

Me makitibi ti ki Pol ndangi kin, ingə rəbi əl-n njé kaw-naa je ki Rom ti ay njay adi-de gəri kee nje kaw kilə ki rə dije ti ki əi Jipi je al. Ningə ta ki Pol əl-de ə nə: «Poy Ta ki Maji kin e togi lə Luwə ki kadi aji dəw ki adi mene Jəju Kirisi. Kaji ki ilə ngirəne do Jipi je ti kəte, taa re tēē-n do dije ti ki əi Jipi je al» (1.16) kin, kaw do ta je pəti ki Pol əl dije ki dangi dangi naa ti.

Ta ki do kulə noji ti ki kadi to dan Jipi je ti ki dije ki əi Jipi je al ə e ta ki bo ngay ki rə dije ti ki dosay ki njé kun go Kirisi. Ningə ta kin j-ingə me makitibi je ti ki rangi ki Pol ndangi to, tə makitibi ki ndangi adi Galati je be kin. Pol ər go rəbi ki Luwə aji-n dəw ki ra ra ki tae ti ə un mene ade, adi ay njay to (1.18; 8.39).

Go ti, Pol ilə jine do mbati ti ki dam Isirayəl je madi mbati Kirisi ngon kagi lo ki ndəy be. Əl təkı mbati Kirisi ləde kin a asi kadi ilə kagi no ndigi ra ti lə Luwə al (9-11). Ningə ki basine kin, maji lə Luwə ki toji ki rə dije ti ki əi Jipi je al kin, to kadi dije gəri təkı Luwə ər dəw ki ra kadi isi ki dəne taa kisi ki ta dangi mbata ti lie (12.1-15.13).

Pol təl ta makitibi ləne ki ta kaw mba lie ki ḅəy ti dənangi ti ki Rom nim ki ta kuwə ji-naa nim (15.14-16.27).

Dəw ki ilə rəne tidə makitibi kin maji, a oo ndigi ra lə Luwə ki mba kaji gin dije pəti ki dənangi ti kin kadi e ne ki əti ḅəy ngay. Ningə a aw sade kadi əi ka awi nḡ Luwə ti ki ngame ki rəjeti, ki sobi kadi j-aw-n nḡ Luwə ti.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki ḅəə kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi ta kin m-adi səsi. Mi ki Luwə ər-m tə nje kaw kilə, ində-m ta dangi mba kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji lie. ² Poy Ta ki Maji ki

Luwə ində ta njé kəl ta ki tae ti kəte, adi əli tae me makitibi ti lie ki ay njay³. ³ E Poy Ta ki Maji ki oji do NGone ki oji-e gin ka ti lə ngar Dabidi⁴. ⁴ Adi e Bəbe ləje, Jəju Kirisi, ki Luwə un dəe taa tə NGonne, ki togi lə NDil Luwə, loki j-i-n taa dan njé koy je ti. ⁵ E ki takul Jəju Kirisi ə, Luwə ra-n səm maji adi m-təl-n nje kaw kilə lie mba kadi dije pəti ki dənangi ti ne, adi-e-n mede, təli rəde go ta ti lie kadi təe ḅə-n. ⁶ Sai ka sai mbḡ dije ti kin to. Sai dije ki Luwə ər səsi kadi səi dije lə Jəju Kirisi.

⁷ Sai pəti ki isi Rom ti, ki Luwə ndigi səsi ə ḅə səsi tə dije ləne, kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi e səsi naa ti.

Pol ndigi ngay kadi n-aw n-oo njé kadi-me je ki Rom ti

⁸ Ne ki dəsəy, m-ra oyo Luwə ləm me to Jəju Kirisi ti ki mbata ti ləsi pəti. Tado dije əli ta ki do kadi-me ti ləsi ki do duniya ba pəti. ⁹ Luwə ki m-isi m-ra kilə ḅəə lie ki me ki kare, ki go rəbi kilə mbə Poy Ta ki Maji lə NGone, asi kadi a ma naji ləm. E gər maji təkı m-isi m-əl ta ləsi ki dəkagilo je pəti. ¹⁰ Ningə m-isi m-dəje ki ndə je pəti, kadi re e ndigi lie ə, kadi adi-m ta rəbi adi m-aw-n rəsi ti. ¹¹ M-ndigi ngay kadi m-aw m-o səsi, m-adi səsi kadi-kare lə NDil Luwə ki kadi ra səsi adi ingai me kadi-me ti ləsi. ¹² Taa, kisije naa ti, a ra kadi kadi-me ki kare ki j-awi, j-a j-iləi dingəm me naa ti yo ki ne. ¹³ NGakom je ki dane ki ki dingəm, m-ndigi kadi igəri təkı, m-sangi rəbi ngay kadi m-aw rəsi ti, nə biti ḅone ka m-ingə rəbi al. M-ndigi kadi m-aw, adi m-ingə kandi kilə rəsi ti təkı m-ingə-n rə ndəgi dije ti ki dənangi ti ne kin be to¹⁴. ¹⁴ Sobı kadi m-ində kəmm go dije ti pəti, njé kəm tēē je ki njé kəm tēē al je, njé ne gər je ki njé ne gər al je. ¹⁵ E mbata kin ə, m-ndigi ngay kadi m-aw m-ilə səsi mbə Poy Ta ki Maji, səi ki isi Rom ti to. ¹⁶ Tado mi Pol, rəm səl-m al kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji. Poy ta ki Maji kin e togi lə Luwə ki kadi aji dəw ki adi mene Jəju Kirisi. Kaji ki ilə ngirəne do *Jipi je ti kəte, taa re tēē-n do dije ti ki əi Jipi je al. ¹⁷ Ki rəjeti, Poy Ta ki Maji toji rəbi ki Luwə tidə-n dije ki adi-e mede dije ti ləne. E ki go rəbi kadi-me təkı makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Dəw ki Luwə tide dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me lie, a isi ki dəne taa¹⁸».

Majal lə dije ki əi Jipi je al

¹⁸ Luwə isi dərə ti taa nu, toji wongi ləne do dije ti ki njé ra majal, njé ra ne ki go rəbe ti al. Kilə rade je ki majal uti do ne ki rəjeti. ¹⁹ Kilə ra Luwə to ki taga wangi kadi dəw gər. Luwə wa toji dije kilə rane ki taga. ²⁰ Təkı rəjeti, lo kilə ngirə kində ne je ti nu, ne je ki to rə Luwə ə, ki dəw oo-de ki kəmne al, ki toge ki biti ki nḡ ti, ki kee Luwə, ne je kin toi ki taga me kilə rae ti kadi dəw gər ki ne gər

ki aw-n dāne ti. Adi ne ki kadi me Luwə a səl-n dō daw ti goto. ²¹ Dije gəri Luwə maji, nə mbati kadi asi kure nim, mbati təl ki oyo kade nim, təkī sōbi kadi raii. Tagade ur-de wale yo, ne gər lāde goto, adi ilai rōde me lo ki ndul ti. ²² Ooi rōde tə njé gosi je, nə tali mbə je. ²³ Kadi asi makəsīde nangī nō Luwə ti ki nje koy al ningə, asi makəsīde nangī nō ne je ti ki dije rai-de tə bana kəm dije ti ki ndō madi ə a gotoi, təlī-de yəl je ti, təlī-de da je ti ki njade e sō, ki njé ki nje kagi nangī.

²⁴ E mbata kin ə, Luwə iyə-n-de me ne ra je ti ki majal ki mede ndigi, adi ilai rōsəl dō rōde ti əi je wa. ²⁵ Uni ne ki rōjeti lə Luwə mbali ne ki ngom. Ningə asi dāde nangī nō ne je ti ki Luwə ində-de kin yo, ə iyəi Luwə ki nje kində ne je, ki kosi-gon e lie bitī ki nō ti kin. *Amen.

²⁶ E mbata kin ə, Luwə iyə-n-de me ngur darō ti ki to rōsəl. Nede je, iyəi ta sangi-naa lə dāne ki dingam ki go rābe ti, ə təlī nayi-naa ta sangi-naa ti ki go rābe ti al. ²⁷ Dingam je ka iyəi taa sangi nede je, ə nayi-naa ta sangi-naa ti dande əi je wa. Rai ne ki kōbi ki naa, adi ingəi ne kigə go kilā rade ki ur sēde wale.

²⁸ Loki mbati kadi n-gəri rābi lə Luwə, Luwə iyə-de adi uni rābi ki go ne gər ti ləde ki rugi, ki asi kadi ər-de ta rābi al. Lo kin ti, isi ta ne ra ti ki kadi dāw ra al. ²⁹ Ne ra ki dana al rosi mede, əi njé ra majal je, əi njé ra kəm-nda ne lə dije, əi njé me ndul je, jangi rosi mede, əi njé təl dije, əi njé kəl, njé kədi dije, ne rade e ki go rābe ti al, əi njé tətī ta dō dije ti, ³⁰ əi je wa isi əli ta ki majal dō-naa ti, əi njé bə je lə Luwə, njé ta ki to, njé kun dōde taa, njé kōji rōde, mər ta lāde pəti e dō majal ti ki ra, əi njé tə rō njé kōji-de je, ³¹ ne gər lāde goto, əi dije ki ooi to mindide al, əi dije ki usi-de dō dāw ti al, taa ooi kəm-to-ndoo lə dāw al tō. ³² Gəri ta ki gangi lə Luwə maji, kadi dije ki njé ra ne ki be kin, əi dije ki asi ta koy, nə toi ta ra ti par par. Ningə e əi je wa par ə rai al, nə dije ki rangi ki isi rai ka, ndigi sēde dō ti tō.

2

Ta ki gangi lə Luwə

¹ I ki isi gangi ta dō madi je ti, re ij-n nā nā ka, dāw a iyə go kə adi al, tado isi gangi ta dō dije ti ki njé ra ne je ki majal, nə kilā rai to tə kilā rade be to. Adi ta ki isi gangi kin, isi gangi ta dō rōi ti j wa. ² Ji gər maji, kadi Luwə isi gangi ta, ki go rābi ki dana, dō dije ti ki njé ra ne je ki majal ki be kin. ³ Ngə j ki isi gangi ta dō dije ti ki njé ra ne je ki majal, ningə isi ra ne je ki isi rai ka kin to kin, kadi o ə nə, j a goto me ta ki gangi ti lə Luwə, al. ⁴ J, isi kidi ra maji lə Luwə ki əti bəl, ki kore me lie, ki kisi dō ti lie, ki kanji kadi igər təkī, ra maji lie kin isi əsi kadi iyə rābi ne rai je ki majal ko. ⁵ Isi ta ra me ngə ti, imbatī kiyə rābi ne ra ki majal

ko. Lo kin ti, isi kaw wongi ki pangilae al dōi ti, isi ngina-n ndō ki, Luwə ki nje gangi ta ki dana, a re-n kadi əji-n wongi lane dō dije ti ki njé ra ne ki majal. ⁶ Luwə ki nje kigə dāw ki ra kirə kilā rae³. ⁷ Dije ki uwəi tōgide ba me ne ra ti ki maji, isi sangii tōba, ki kosi-gon, ki isi sangi kadi n-oyi al, Luwə a adi-de kisi ki dō taa ki bitī ki nō ti. ⁸ Nə njé ki njé kur wale, njé tə rō ta ki rōjeti, ə təlī rōde go ne ra ti ki dana al, Luwə a mbati-de, a adi wongi lie ki bō osi dōde ti. ⁹ A adi me-kō ki bəl a ra dije pəti ki njé ra majal. A ilā ngire dō *Jipi je ti bəy taa re-n dō dije ti ki əi Jipi je al ti. ¹⁰ Ningə dije ki njé ra maji, Luwə a adi-de tōba, ki kosi-gon, ki kisi-maje. A ilā ngire dō Jipi je ti bəy taa re-n dō dije ti ki əi Jipi je al. ¹¹ Tado kor kəm naa goto rō Luwə ti. ¹² Dije ki əi Jipi je al ki rai majal ki kanji gər ndu-kun lə *Moji, a tuji ki go lo gər-e ti al wa kin tō, nə Jipi je ki gəri ndu-kun lə Moji bəti ə rai majal, ndu-kun a gangi ta dōde ti tō. ¹³ Ningə, e njé ki isi ooi ndu-kun mbide ti be par bə Luwə isi ər ta dōde al, nə əi njé ki isi ooi, ə təlī rōde go ti ə, Luwə isi ər ta dōde ti. ¹⁴ Dije ki əi Jipi je al, ki gəri ndu-kun lə Moji al, nə isi rai ne ki ndu-kun dāji, ki kanji gər kin, əi je wa əi ndu-kun ki nje gangi ta dō rōde ti. ¹⁵ Me lo ti kin, tōji kadi, ne ki ndu-kun dāji kadi dāw ra kin, e ki ndangi ngamede ti. Ningə, mede ki isi uwə-de ki ta ka ma naji dō ta ti kin, taa gangi ki isi gangi ta dō rōde ti je, isi ər ta dō rōde ti je kin ka ma naje tō. ¹⁶ Ningə təkī mbə Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə, əl-n, e kin ə e ne ki a ra ne ndō ti ki Luwə a un Jaju Kirisi kadi a gangi-na ta dō ne je ti pəti ki dije bōyoi mede ti.

Jipi je ki ndu-kun lə Moji

¹⁷ Ningə j ki isi bər rōi Jipi, ki a dō ndu-kun ti ngə, rōi isi nəl-i dō Luwə ti ləi; ¹⁸ ki igər ne ki e ndigi lie maji, ndu-kun ndoi ne kadi ikəti ne ki maji dan ki majal ti. ¹⁹ I o rōi maji ngay kadi asi kor njé kəm tō je ta rābi, o rōi kadi j kunji lə dije ki ai lo ki ndul ti, ²⁰ j nje ndo ne njé ne gər al je, nje ndo ne ngan je ki du. J isi ra ne je kin be, mbata o kadi me ndu-kun ti, ingə ne gər, ki ta ki rōjeti ngata. ²¹ J isi indo ne dije, nə asi kadi indo rōi j wa al, isi ilā mbə kadi dije bogi al, ə j wa isi bogi. ²² Isi əl dije kadi sangi-naa kaya ti al, nə j wa isi sangi dāne je ki lo kaya ti, isi əl ta lə yo je ki ra majal, ə isi ikə ne me kəy ti lāde. ²³ Isi ira rōnəl dō ndu-kun ti, nə isi al dōe, adi imbatī kosi-gon Luwə. ²⁴ Lo kin ti, təkī ndangi me makitibi ti lə Luwə, dije ki əi *Jipi je al isi əli ta ki mal dō Luwə ti mbata kilā rasi səi ki səi Jipi je³.

²⁵ Ningə kadi igəri maji təkī kijə mōti e ne ki ndae to, loki dāw isi təl rone go ndu-kun ti, nə loki itəl rōi go ndu-kun ti al ə, səi ki dāw ki ijə mōtine al, asi-naa. ²⁶ Kin ə dāw ki ijə mōtine al, təl rone go ndu-kun ti ə, Luwə a ooe tə dāw ki ijə mōtine. ²⁷ Dəwe ki ijə mōtine ki

go darɔ ti al, nə təl rone go ndu-kun ti kin, a gangi ta dɔi ti. A gangi ta dɔi ti, i ki aw ki ndu-kun ki ndangi me ji ti, taa ijə mɔti tɔ, nə itəl rɔi go ndu-kun ti al kin. ²⁸ Təki rɔjeti, ke Jipi, e ba gidi ti taga ne al, taa kijə mɔti e me ndaji ki rɔ ti kin al tɔ, ²⁹ nə ke Jipi ki rɔjeti e me ti kəy. Ningə kijə mɔti, e kijə mɔti ki ngame ti. E kijə mɔti ki j rɔ NDil Luwə ti, ɔi me ndu-kun ti ki ndangi al. Dəw ki ki ijə mɔtine, e dəw ki ingə toji ki rɔ Luwə ti ɔi rɔ dije ti al.

3

Dəw ki dana goto

¹ Ke Jipi, maje to ti, kijə mɔti, ndae to ti. ² Maje e ngay me ne je ti pəti, tado, e *Jipi je ə Luwə ila ta lane jide ti kəte. ³ Ə re ki madi je ai dɔ njade ti al ə, ka dɔ nja ti al ləde a ra kadi Luwə yəti ndune al. ⁴ Luwə a yəti ndune al jagi! Ningə sɔbi kadi Luwə e nje kəl ta ki rɔjeti, ə dije pəti ai njé kəl ta ki ngom, təki ndangi me makitibi ti ai nə: «Sɔbi kadi dije gəri ka dana ləi me ta kəli ti, A re awi kadi gangi ta dɔi ti ə, Kadi ta uwəi al, kadi iteɛ me ti*».

⁵ Kin ə re majal ki j-isi ra, toji kadi Luwə e dəw ki dana ə, dəw oo ta ki kadi j-əl al. Kin ə re Luwə ingə tɔba me majal raje ti, ə a nɔɔ ra səje wongi ə, e dəw ki rɔjeti al. M-əl ta kin be ki go koe ti lə dəw. ⁶ Ningə kadi igəri təki, Luwə e dəw ki dana al, al jagi. Kin ə Luwə e dəw ki dana al ə, a asi kadi gangi ta dɔ duniya ti al. ⁷ Ningə kin ə, kadi me ta ngom ti ki isi tɛɛ tam ti, ta ki rɔjeti lə Luwə tɛɛ ki taga, kadi Luwə ingə-n tɔba ə, gine e ri ə kadi dəw a gangi ta dɔm ti tə nje ra majal ɔəy ə? ⁸ J-a j-əl ki kate par j-ə nə: «ji rai majal j-adi nje ki maji tɛɛ me ti.» Təki dije madi indai ta dɔm ti ai nə: mi ə m-ə nə ji ra majal kadi nje ki maji tɛɛ me ti ka kin be. Djeec ki əli ta kin asi ta kadi dəw gangi ta koy dade ti.

⁹ Ningə e nje ki kadi dəw əl-n ə nə: je ki je Jipi je, j-itə ndəgi dije al. J-itə-de al, ningə j-əl ta dɔ ti ngata j-ə nə: Jipi je ki dije ki ai Jipi je al, pəti, ai gin tɔgi ti lə majal. ¹⁰ Təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Dəw kare be ki kadi e dəw ki dana goto.

¹¹ Dəw kare be ki kadi gər nje goto, Dəw kare be ki kadi sangi Luwə goto.

¹² Pəti iyəi rəbi ki maji, ndəmi rəbi. Dəw kare ki nje ra maji goto*.

¹³ Rəbi mindide to ta ɔe nin ki tae to tagira be, NDonde e ndon kəl ta ki ngom,

NDa tade rosi ki kəngi li*.

¹⁴ Isi mani dije man ki to kəl tae al, Tade ati kanana dɔ dije ti*.

¹⁵ NJade e nja kay law ki lo təl nje ti,

¹⁶ Lo ki dɔi ti ɔa, dɔ njade e nje ki tuji ki me-kɔ.

¹⁷ Əi dije ki gəri rəbi lapiya al*.

¹⁸ Bəl Luwə ki ndəy goto mede ti*».

¹⁹ Ji gər kadi ne je pəti ki ndu-kun əl, əl dije ki ai gin ndu-kun ti, mba kadi ta dəw madi tɛɛ əl ta dɔ rəe ti al, ə kadi dije pəti gəri go majal je ləde nɔ Luwə ti. ²⁰ E mbata kin ə, dəw ki Luwə a tide dəw ti ləne ki go rəbi təl rɔ go ndu-kun ti goto*. MBata ndu-kun to mba kadi ɔji dije adi gəri nje ki ɔari-e majal.

Luwə tidə dije, dije ti ləne ki go rəbi ka dɔ nja ti lə Jəju Kirisi

²¹ Ki ngosine kin, Luwə toji-je go rəbi ki tidə-n dije, dije ti ləne* ki kanji ndu-kun. Ningə e, ndu-kun lə Moji ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti mai naje. ²² Luwə tidə dije, dije ti ləne ki go rəbi ka dɔ nja ti lə Jəju Kirisi. Ta rəbi kin to mbata ti lə dije pəti ki adi mede Jəju Kirisi, tado dije pəti asi-naa. ²³ Dije pəti ai njé ra majal je, adi tɔba lə Luwə nal-de. ²⁴ Nə Luwə tidə-de dije ti ləne kare, ki kanji kadi ugəi nje madi. E ki go me-maji ti lie, me tɔ Jəju Kirisi ti ki taa-de gin tɔgi ti lə majal ilə-de taa. ²⁵ E Jəju Kirisi ə, Luwə un-e tə nje kigə dɔ majal, me məse ti ki ay, ki go rəbi ka dɔ nja ti lie. Luwə ra be mba kadi toji-n nje ra ki dana ləne, mbata majal je ki dije rai-de kəte, tidə goe al, ²⁶ dɔkagilo kisi dɔ ti lie. Luwə toji nje ra ki dana ləne dɔkagilo ti ki ɔone, mba kadi e-n nje ka dana, taa kadi tidə-n dije ki indai mede dɔ me-maji ti lə Kirisi, dije ti ləne tɔ. ²⁷ Nje kare ki kadi dəw ində-n gune goto, mbata nje ki Luwə a dɔ ti, e təl rɔ go ndu-kun ti al, nə e kadi-me Jəju Kirisi. ²⁸ Ji gər maji kadi Luwə tidə dəw, dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi, ɔi e ki go rəbi təl rɔ go ndu-kun ti al. ²⁹ Luwə e Luwə lə *Jipi je par al. Ki rɔjeti, e Luwə ləde par al, nə e Luwə lə ndəgi dije pəti tɔ. ³⁰ MBata Luwə e kare ba. E ə tidə Jipi je dije ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi nim, a tidə ndəgi dije, dije ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi nim tɔ. ³¹ Loki j-adi meje Kirisi kin, toji kadi nda ndu-kun goto al. Lo kin ti, ji toji kadi ndae e ngay tə ke yo.

4

Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne

¹ Kadi j-əl ta lə kaje *Abirakam ɔa, nje madi ki ingə ki go tɔge ti e wa goto. ² Kin ə Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne ki takul kilə rae je ə, asi kadi Abirakam a ində-n gune wa, nə a ində gune nɔ Luwə ti al. ³ Tado, ta ki makitibi lə Luwə əl ə to kin: makitibi lə Luwə əl ə nə: «Abirakam adi mene Luwə, ə Luwə tide dəw ti ləne*» ⁴ Ningə nje kare, dəw ki ra kilə ingə-n nje kigə go ji, nje ki ingə kin, ingə kare al, nə e nje ki ingə to kilə ti ki ra. ⁵ Kin ə dəw ra kilə madi al, nə adi mene kadi Luwə e nje tidə dəw ki nje ra majal dəw ti ləne ə, Luwə a tide dəw ti ləne, ki go kadi-me Luwə ti. ⁶ E be ə,

* 3:4 Pa je 51.6 * 3:12 10-12: Pa je 14.1-3; 53.2-4 * 3:13 Pa je 5.10 * 3:14 Pa je 10.7 * 3:17 15-17: Ejay 59.7-8 * 3:18 Pa je 36.2 * 3:20 Pa je 143.2 * 3:21 1.17 * 4:3 Kilə ngira nje je 15.6

*Dabidi un-n ndune ki taa əl-n ta lə maji ki j rə Luwə ti re ki də dəw ti. Adi e dəw ki Luwə tide dəw ti ləne ki kanji gə kilə rae je.

⁷ Dabidi ə nə: «Dije ki Luwə iyə ne rade je ki go ti al kə,

Luwə bər majal je ləde kə, əi njé maji-kur je.

⁸ Dəw ki Luwə tidə majal lie dəe ti al e nje maji-kur*».

⁹ Maji kin e mbata lə njé kijə mōti par al, nə e mbata lə njé kijə mōti al je tə. Tado j-əl j-ə nə: Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne ki takul kadi-me lie. ¹⁰ Ə se ne kin ra ne dəkagilo ti ki ra wa? Se e kəte nə kijə mōti Abirakam ti ə se e go ti wa? Ne kin ra ne kəte nə ti, bi e go ti gogi al. ¹¹⁻¹² Ningə kijə mōti re go ti gogi tə ndaji, ki kadi toji taki Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne, ki takul kadi-me ki adi mene, dəkagilo ti ki ijə-n mōtine al bəy. Lo kin ti, dije ki ijəi mōtide al ka Luwə tidə-de dije ti ləne nim, dije ki ijəi mōtide ka tidə-de dije ti ləne nim tə. Ningə Abirakam təl baw dije pəti ki ijəi mōtide al, ki adi mede, taa təl baw dije ki ijəi mōtide tə. Adi əi njé je ki uwəi kul kijə mōti par al, nə uni də nja bawje Abirakam ki un, ə adi mene Luwə kəte nə kijə mōtine ti kin*.

Luwə un mindine mbata ti lə dije pəti ki adi-e mede

¹³ Luwə un mindine adi *Abirakam ki dije ki gin koji ti lie təkə dənangi e ne nduwə ləde. Ningə e ki mbata təl bə Abirakam təl rəne go ndu-kun ti al, nə e ki mbata tidə ki Luwə tide dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Luwə*. ¹⁴ Kin ə re ne nduwə kin e mbata ti lə dije ki njé təl rəde go ndu-kun ti par ningə, nda kadi-me goto, taa kun mindi lə Luwə ka təl ne ki kəme goto tə. ¹⁵ Tado ndu-kun ə e nje re ki wongi lə Luwə. MBata lo ki ndu-kun goto ti, kal də ndu-kun ka goto ti tə.

¹⁶ Lo kin ti, ne maji ki Luwə un mindine kadi n-a n-adi dəw kin, dəw a ingə ki go rəbi kadi-me Luwə. Be mba kadi e ne kadi-kare ki Luwə adi, ki ndae to ti mbata lə dije pəti ki adi mede tə Abirakam be, bi mbata ti lə dije ki njé təl rəde go ndu-kun ti par al. Abirakam ki e bawje je dije pəti. ¹⁷ Makitibi lə Luwə əl ta də Abirakam ti ə nə: «M-ra-i tə baw dije ngay ki dənangi ti ne*» Abirakam e bawje ta kəm Luwə ti ki ade mene. Luwə ki nje kadi njé koy je ii lo koy ti, ki nje kadi ne je ki kəte gotoi, toi. ¹⁸ Abirakam adi mene Luwə, adi təl baw dije ngay ki dənangi ti ne təkə makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Gin dije lai a bayi-naa tə mee je ki dərə ti be*» Lo kin ti, ne ki kadi dəw ində mene də ti goto, nə Abirakam aw ki kində me də ti. ¹⁹ Abirakam aw ki bal ki asi basi ki bu kare, ningə gər kadi n-togi, təgine goto, taa nene Sara ka e kuji tə, nə go lo kin al, adi mene kadi kun mindi lə Luwə ki

un kin a ra ne*²⁰ Abirakam ilə kadi-me ləne kə al, taa mee təsi də kun mindi ti lə Luwə al tə. Ingə togi tə kingə me kadi-me ti ləne, ilə-n toji də Luwə ti. ²¹ Ningə gər dəne ti maji ngay kadi ne ki Luwə un mindi kadi n-ra kin, aw ki togi kadi a ra-n. ²² E mbata kin ə, Luwə tidə-n Abirakam dəw ti ki dana. ²³ Ningə loki makitibi ə nə: «Luwə tidə Abirakam dəw ti ki dana,» kin, e ki mbata lə Abirakam ki karne par al. ²⁴ Nə e ta ki səbi dəje tə. Je ki kadi Luwə a tidə-je dije ti ki dana, ki takul kadi-me ləje. J-adi meje Luwə ki j ki Bəbe ləje Jəju dan njé koy je ti. ²⁵ Jəju ki Luwə un-e adi koy mbata majal je ləje*, ningə un-e dan njé koy je ti tēē sie mba kadi tidə-n-je dije ti ləne.

5

Kulə noji naa ti ki Luwə

¹ Loki Luwə tidə-je dije ti ləne ki go rəbi kadi-me ləje, danje sie e ki lapiya ki takul Bəbe ləje Jəju Kirisi. ² E ki takul Jəju Kirisi, ki go rəbi kadi-me ə, j-ingə-n maji-kur lə Luwə. Maji-kur ki j-a me ti, j-isi ji ra rənəl, tado j-ində meje də ti kadi j-a je gin təbə ti lə Luwə. ³ E ki bo ngay, me kə ti ka ji ra rənəl, tado ji gər kadi kə a re ki kore me, ⁴ ningə dəw ki nje kore mene, a a də njane ti me ne je ti ki tə, ə dəw ki nje ka də nja ti, e dəw ki aw ki ne kində me də ti, ⁵ ningə ne ki ində mene də ti kin, a e ne ki ngom al. Tado Luwə tə-je biyə ti ki ndigi-naa ki ində ngameje ti ki go rəbi lə NDile ki adi-je. ⁶ Kirisi re oy mbata ti lə njé ra majal je, loki j-asi kadi ji ra ne madi ki dərəje al. Ningə oy ki dəkagilo ki Luwə wa oji. ⁷ Dəw ki dana wa mindi ka, nga ngay kadi dəw a adi rəne koy ti mbata lie. Re dum wa ningə, dəw ki nje ra ne ki maji, ə dəw made ki rangi, a uwə rəne ba kadi oy mbata ti lie. ⁸ Lo kin ti, Luwə toji-je ndigi ki ndigi-je ki taga adi j-o. Luwə adi Kirisi re oy mbata ti ləje, dəkagilo ti ki ji nay-n me majal ti ki ra bəy. ⁹ Ningə, təkə basine, kadi rə koy ti lə Kirisi, təl-je dije ti ki dana ta kəm Luwə ti kin bə, ki bo ngay bəy, Kirisi a aji-je ta wongi ti lə Luwə ki a re. ¹⁰ Kəte je njé bə je lə Luwə, nə e wa ilə-je noji naa ti səne ki go rəbi koy NGone. Təkə ilə-je noji naa ti ki rəne, e wa a aji-je me kisi kam ti lə NGone. ¹¹ Ningə e e kin par al, rəje nəl-je ngay ta kəm Luwə ti, mbata lə Bəbe ləje Jəju Kirisi ki un-e ilə-n-je noji naa ti ki rəne.

Adam əi ki Kirisi

¹² E ki go rəbi lə dəw ki kare be ki e Adam, ə majal re-n də duniya ti, ningə majal re-n ki koy, koy ədi dije pəti, tado dəw ki ra majal al goto, dije pəti rai majal*. ¹³ Ningə, kəte taa kadi Luwə tēē ki də ndu-kun adi *Mojji, majal ki ra to me duniya ti ne ngata, nə təkə e dəkagilo ti ki ndu-kun goto bəy, Luwə tidə

* 4:8 Pa je 32.1-2 * 4:11-12 Kilə ngirə ne je 17.9-14 * 4:13 Kilə ngirə ne je 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18 * 4:17 Kilə ngirə ne je 17.5 * 4:18 Kilə ngirə ne je 15.5 * 4:19 Kilə ngirə ne je 17.1, 15-22 * 4:25 Ejay 53.4-6 * 5:12 Kilə ngirə ne je 2.17; 3.6, 17-19

majal je ki dije isi rai al. ¹⁴ Ne kare, yo o be do dije ti pæti, ila ngire do Adam ti biti tege-n do Moji ti. NJe ki ali do ndu Luwæ al, tæki Adam al do ndu Luwæ kin be ka, yo o be do de ti. Adam e bana kam daw ki sæbi kadi a re. ¹⁵ Nga ningæ, ne ki kadi daw a oji-n majal la Adam ai ki kadi-kare me-maji la Luwæ kin naa ti goto. E ki rojeti kadi dije ngay oyi koy majal la daw ki kare ki e Adam kin, na me-maji la Luwæ e ki bo ngay. Ningæ ne ki Luwæ adi kosi dije ngay kare, ki go ræbi la daw kare be par, ki e Jæju Kirisi kin, ndae e ngay. ¹⁶ Kadi kare la Luwæ ki adi kin, kande to ta dangi ki kandi majal la daw ki kare ba kin. Majal la daw ki kare kin, ndu ki osi do ti e ta ki gangi, na kadi-kare ki re go ne ra go ti al je ti ki ngay, kande e ta ki kor do ti. ¹⁷ Kin æ re, ki ta ræbi la daw ki kare be par, ki ta ræbi majal lie, yo o-n be do dije ti pæti ningæ, ki ta ræbi la Jæju Kirisi ki kare wa kin, j-a j-inga-n ne ki maji ngay ki ro Luwæ ti bæy. Dije pæti ki Luwæ adide maji-kur ki to mbar, ki kadi-kare kor ta do ti, a oji be ki takul Kirisi.

¹⁸ Nga ningæ, tæki ki go ræbi majal la daw ki kare ba ki e Adam, ta ki gangi osi-n do dije ti pæti ka kin æ, ki go ræbi ne ra ki dana la daw ki kare ba, ki e Jæju Kirisi, dije pæti Luwæ a tidæ-de dije ti læne kadi isi ki do de taa biti ki no ti. ¹⁹ Tæki, ki go ræbi tal ro go ta ti al la daw ki kare ba, dije pæti osi me majal ti ka kin æ, ki go ræbi tal ro go ta ti la daw ki kare ba, Luwæ a or-n ta do kosi dije ti ngay to.

²⁰ Loki ndu-kun tee 6a, majal oji-n naa ki do ti, na loki majal oji naa ti 6a, me-maji la Luwæ to mbar mbar ti ti wa bæy. ²¹ Tæki majal o-n be ki koy ka kin æ, me-maji la Luwæ o be ki kaji mba kadi dije isi ki do de taa biti ki no ti, ki takul Baæ læje Jæju Kirisi to.

3

Koy me majal ti, æ kisi kam ba me Kirisi ti

¹ Ta ri æ kadi j-æli-naa me lo kin ti æ? Se kadi ta ji nayi-naa ki lo ra majal ti kadi te me-maji la Luwæ to-n mbar mbar ki doje ti wa? ² Jagi, e be al. Tado j-æi dije ki j-oyi, ji gangi-naa ki majal, nga ra ban be æ kadi te ji tali j-isi me majal ti bæy æ? ³ Igari maji kadi j-æi pæti ki ji rai batæm mbata ti la Jæju Kirisi, batæm kin toji kadi j-æi dije ki j-oyi naa ti ki Kirisi. ⁴ Ki go ræbi la batæm kin, dibi-je naa ti sie, me koye ti. Nga ningæ, tæki Kirisi jii-n taa dan nje koy je ti ki togi ki æti bæl ngay la Bawje Luwæ ka kin æ, je ka j-isi ki doje taa kisi ki sigi to.

⁵ Ningæ, kin æ re, j-indæ roje naa ti ki Kirisi tæki rojeti me koye ti æ, j-a j-ii taa lo koy ti, tæki jii-n lo koy ti kin be to. ⁶ Kadi ji gar maji tæki, hal daw ki to rojeti kate kin, e ki bæ-e kagi-dasi ti ki Kirisi ngata, mba kadi te majal ki roje ti e ki tuji ko, kadi je-n gin togi ti la majal al ngata. ⁷ Tado daw ki oy, majal o be do de ti al ngata. ⁸ Kin æ re j-oyi naa ti ki Kirisi æ, j-adi meje kadi

j-a j-isi ki doje taa naa ti sie. ⁹ Ji gar kadi Kirisi ki j-aa dan nje koy je ti kin, tal oy gogi al; koy aw ki togi do de ti al ngata. ¹⁰ Kirisi ki oy, oy koy majal, ningæ e koy ki nja kare par, mbata majal je pæti. Ningæ ki basine kin, isi ki done taa mbata la Luwæ. ¹¹ Be to æ, sai ka, maji kadi oi ræsi to dije ki oyi koy majal, ningæ isi ki do si taa mbata la Luwæ, me njiyæ naa ti ki Kirisi.

¹² Maji kadi adi majal o be do ræsi ti al. Kadi itæli ræsi go ndigi ti la daro al. ¹³ Adi ngon ræsi madi kare ra ne ki majal al, kadi tal ne ra kilæ ki go ræbe ti al, al. Næ kadi uni ræsi ba pæti mbata kilæ la Luwæ, tæ dije ki jii taa dan nje koy je ti. Kadi darosi ba pæti e mbata kilæ la Luwæ, kadi tal ne ra kilæ ki dana. ¹⁴ Lo kin ti, majal a o be do si ti al, tado sai gin togi ti la ndu-kun al, na me-maji la Luwæ æ do si ti.

Gangi-naa ki majal mba tæl-n ro go ndu Luwæ ti

¹⁵ Ta ri æ kadi j-æl do lo kin ti æ? Se j-a ji ra majal mbata ke ki je gin togi ti la ndu-kun al, na je gin togi ti la me-maji la Luwæ yo wa? Jagi, e be al. ¹⁶ Igari bæti kadi kin æ re un roi kadi irai kilæ adi daw madi 6a, itæl bæ læ dawæ kin. Adi re uni ræsi kadi irai majal ningæ, sai bæ læ majal kadi aw sæsi koy ti, a re itæli ræsi go ndu Luwæ ti to ningæ, tal ro go ti kin a aw sæsi me ne ra ti ki dana to. ¹⁷ Ji ra oyo Luwæ mbata kate sai bæ læ majal, na ki ngæ sine kin, itæli ræsi ki me ki kare go ræbi ne ndo ti ki maji ki ingæi. ¹⁸ Luwæ taa sæsi ji majal ti ilæ sæsi taa, adi itæli, sai gin togi ti la ne ra ki dana ngata. ¹⁹ M-æl ta la bæ læ ne ki majal æ se ne ra ki dana æi dije æ isi rai bæ læ de be, mbata re e be al æ, kasi al læsi a ra kadi igari me ta kin al. Tæki kate uni ræsi ba pæti indæi ta ne ti ki to nje, ki ne ra ki majal, ki a aw ki daw kadi ta ro Luwæ ka kin æ, maji kadi, ki ngæ sine kin, uni ræsi indæi ta ne ra ti ki dana, ki a aw sæsi adi ayi njay. ²⁰ Dokagilo to ki sai bæ læ majal kin, usi sæsi do ne ra ti ki dana al. ²¹ Nga ningæ, e ri æ kadi a ingæi me ne ti kin bæy æ? Ne kin e ne ki mesi ole do ti æ adi sæsi ræsal, tado ta tal tæ e koy. ²² Ningæ ki ngæ sine kin, tæki Luwæ taa-n sæsi ilæ sæsi taa, adi itæli bæ læ lie, kilæ rasi a aw sæsi me kay njay ti, kadi ta tal tæ æ ingæi kaji ki biti ki no ti. ²³ Tado ne kigæ kiræ majal e koy, ningæ ne kadi ki Luwæ adi-je kare e kaji ki biti ki no ti, me njiyæ naa ki Bæbe læje Jæju Kirisi.

7

Nje kadi-me Kirisi e daw ki e gin togi ti la ndu-kun al

¹ NGakom je ki konanm je, igari maji kadi ta ki m-isi m-æl sæsi kin, m-æl sæsi to dije ki gari ndu-kun maji. Ningæ ndu-kun aw ki togi do daw ti loki daw isi-n ki done taa bæy kin par. ² E be æ, done ki taa ngaw, ndu-kun do-e naa ti ki ngawe, loki ngawe isi-n ki done taa bæy kin par. A kin æ re ngawe oy 6a, ndu-kun ki

doo-e naa ti ki ngawe kin e doe ti al ngata. ³ Re ngawe isi ki dane taa ɔay ə təl taa dingam ki rangi ningə, dije a ooi-e tə nje kuwə marim. A re ngawe oy ɔa, ndu-kun e dəe ti al ngata, adi re taa dingam ki rangi ka, dəw a oo-e tə nje kuwə marim al. ⁴ Ne kin to be ki rəsi ti to. Sai dije ki oyi naa ti ki Kirisi, me daro ti, igangi-naa ki ndu-kun, adi sai lə dəw ki rangi ngata. Dəwe kin e Kirisi ki nje kɪ dan njé koy je ti, mba kadi kilə rajə e ya Luwə. ⁵ Təki rɔjeti, dəkagilo ti ki kəte j-isi ji ra-n ndigi lə daroje, ngur ne ra je ki majal, ki ndu-kun ndu-de ki taa, ɔdi rone rɔje ti, adi ji ra ne ki aw sɔje ki koy ti. ⁶ Nə ki ngosine kin, ji gotə gin ndu-kun ti, tado j-oy, ji gangi-naa ki ne ki kəte uwə-je dangay ti. Adi ji ra kilə gin tɔgi ti ki sigi, ki e tɔgi lə NDil Luwə, ɔi ji ra kilə gin tɔgi ti ki kəte ki e tɔgi lə ndu-kun ki ndangi kin al ngata.

⁷ Ta kin mee nə ri ə? Tɔji kadi ndu-kun e majal a? Jagi, ndu-kun e majal al, nə ke ə, e ndu-kun ə e nje kaj-ɪ-m majal kadi m-gər-e. Kin ə re ndu-kun əl-m ə nə: «A ira kəm-nda al,» al ə, re m-a m-gər ne ki ɔari-e kəm-nda al*. ⁸ Lo kin ti, majal ingə rəbi ki ndu-kun təl ade kin kadi ində-n kəm-nda je ki dangi dangi mem ti. Tado kin ə re ndu-kun goto ə, majal a təl ne ki koy kɔ. ⁹ Kəte loki ndu-kun goto ɔay, m-isi kəm. Nə loki ndu-kun re, majal nga ə təl nje kisi kəm. ¹⁰ Ningə mi, m-oy, adi ndu-kun ki kadi aw səm ki kaj-ɪ ti ka kin, ki oji dəm, təl aw səm koy ti yo. ¹¹ Tado majal, ingə rəbi ki ndu-kun təl ade ka kin, adi ədi-m ki go rəbi lə ndu-kun, aw səm adi yo. ¹² Lo kin ti, ndu-kun ay njay, kən-ndu ay njay, e ne ki dana, e ne ki maji to.

Dəw e gin tɔgi ti lə majal

¹³ *NDu-kun ki e ne ki maji, a təl kadi e rəbi kingə yo ləm al jagi. Ningə e majal ə e nje re ki yo dəm ti, ki go rəbi lə ne ki maji, mba kadi tɔji-n rone ki taga, taa kadi tɔji-n tɔgine ki rɔjeti ki e majal to, ki go rəbi lə kun-ndu. ¹⁴ Ji gər kadi ndu-kun e ne lə NDil, nə mi, mi dəw ki me daro ti, ki majal ndogi-m. ¹⁵ Təki rɔjeti, m-gər kəm ne je ki m-isi m-ra-de al. Ne ki m-ndigi ra kin ə, m-ra al, ningə ne ki nəl-m al kin taa m-ra to. ¹⁶ Kin ə re e ne wa ki m-ndigi ra al kin taa m-ra ningə, m-ndigi dɔ ti ki ndu-kun kadi e ne ki maji. ¹⁷ Lo kin ti, e mi ɔa m-isi ra ne al, nə e majal ki isi me rəm ti. ¹⁸ Tado m-gər kadi me rəm ti ki e daro ki tɔ kin, ne ra ki maji a isi titi al. ¹⁹ Tado m-ra ne ki maji ki m-ndigi ra kin al, ə ne ki majal ki m-ndigi ra al kin yo taa m-ra. ²⁰ Kin ə, e ne ki m-ndigi ra al yo ə m-ra ningə, e mi ɔa m-isi ra al, nə e majal ki isi me rəm ti ə isi ra. ²¹ M-gər ndu kin kadi e be ngata: loki mi, m-ndigi kadi m-ra ne ki maji ɔa, ne ki majal yo a re to ta kəm ti kadi m-ra. ²² Mem ti korəki ɔa, m-ingo rənəl me ndu-kun ti lə Luwə. ²³ Nə m-gər me rəm ti kadi tɔgi madi ki rangi isi nɔ, isi

rɔ ki ndigi ra ki e ɔom ti. Tɔgi kin ra adi m-təl ɔəə lə majal ki isi me rəm ti. ²⁴⁻²⁵ Ki ne gər lam, m-isi m-ra kilə ɔəə lə Luwə, nə me daro ti ki tɔ, m-isi m-ra kilə ɔəə lə majal ki ində tɔgine dəm ti. Mi dəw ki nje kəm-to-ndoo, dəw ki kadi a taa-m ji daro ti ki e ne lə yo kin goto. Tɔji e ki dɔ Luwə ti ki aji-m ki go rəbi lə ɔəə ləje Jəju Kirisi!

8

Kisi ki dɔ taa ki tɔgi lə NDil Luwə

¹ Ki ɔasine kin, dije ki indəi rɔde naa ti ki Kirisi, ta ki gangi goto dɔde ti ngata. ² Tado tɔgi lə NDil Luwə ki nje kadi dəw isi ki dane taa me kində rɔ naa ti ki Kirisi, taa-je ilə-je taa ji tɔgi ti lə majal ki tɔgi lə koy. ³ E ne ki ndu-kun lə *Moj-isi asi kadi ra al, mbata daro ki tɔ ra adi tɔge goto. Nə Luwə ra ne kin ki go rəbi lə NGone wa, ade kadi nje majal. Re ki daro ki titi-naa ki ya dəw ki ne ra majal, gangi-n ta dɔ majal ti ki aw ki tɔgi dɔ daro dəw ti. ⁴ Luwə ra be mba kadi ndigi ra ki dana lə ndu-kun lə Moj-isi tol tane dɔje ti, je ki j-isi njiyə ki go ndigi ti ləje al, nə j-isi njiyə ki go ndigi ti lə NDil Luwə yo kin. ⁵ Təki rɔjeti, dije ki isi gin tɔgi ti lə darode, isi rai ndigi lə darode, nə dije ki isi gin tɔgi lə NDil Luwə, isi rai ndigi lə NDil Luwə to. ⁶ Ra ndigi lə daro, a aw ki dəw ɔe lə yo, nə ra ndigi lə NDil Luwə, a aw ki dəw ade ingə kaj-ɪ, a ade ingə lapiya. ⁷ Ra ndigi lə daro, e təl dəw nje bə ti lə Luwə. Dəw ki nje ra ndigi lə daro, e dəw ki ilə dane gin ndu-kun ti lə Luwə al, tado asi kadi a ra al. ⁸ Dije ki isi gin tɔgi ti lə darode, asi kadi a rai ne ki nəl Luwə al. ⁹ Nga ningə sɔi je, isi gin tɔgi ti lə darosi al, nə isi gin tɔgi ti lə NDil Luwə. MBata NDil Luwə isi mesi ti. Re dəw aw ki NDil Kirisi mene ti al ə, e dəw lə Kirisi al. ¹⁰ Re Kirisi isi mesi ti ə, darosi kin a oy ə wa, mbata lə majal, nə NDil Luwə e kisi ki dɔ taa ləsi, mbata sai dije ki Luwə tida səsi dije ti ləne. ¹¹ A re NDil Luwə ki nje tɔe ki Jəju dan njé koy je ti isi mesi ti ə, Luwə ki nje tɔe ki Jəju dan njé koy je ti a adi darosi ki koy təl isi kəm ki takul NDile ki isi mesi ti.

¹² Lo kin ti, ngakom je ki dane ki ki dingam, j-awi ki kirə dɔje ti, ningə e kirə lə daro kadi tɔ ji ra-n ndigi lə daro al. ¹³ Tado re isi ta ra ne ti ki go ndigi ti lə darosi ə a oyi. A re uni NDil Luwə, itoli kilə ra je lə darosi ɔa, a isi ki dɔsi taa to. ¹⁴ MBata dije pəti ki NDil Luwə isi ɔr-de ta rəbi əi Ngan lə Luwə. ¹⁵ Tado NDil ki ingə-i-e, e NDil ki kadi ra səsi ɔəə ti al, taa e NDil ki kadi təl ində ɔəə mesi ti ɔəə al to. Nə e NDil ki nje ra səsi ngan koti ti. E ki ta rəbi lə NDil kin ə j-isi ji ɔar-n ne ki nduje ki taa boy j-ə nə: «Aba, Bawje*.» ¹⁶ NDil wa kin ə e nje tɔji ndilje kadi gər tək-je ngan lə Luwə. ¹⁷ Ə re je ngan lə Luwə ɔa, je ka j-a j-ingə ne maji je ki Luwə un ndune dɔ ti kadi n-a n-adi dije lane kin to. J-a j-ingə ne maji je kin naa ti ki Kirisi,

mbata j-ingə kə naa ti sie, kadi je-n naa ti sie me tōba ti lie.

Tōba ki a re

¹⁸ M-gər maji kadi kə ki dəkagilo ti ki bōne kin asi naa ki tōba ki Luwə a tēē ki dōe kadi ji gər kin al. ¹⁹ Nē kində je pəti isi rəle, isi ngəmī dəkagilo ki Luwə a tōji-n tōba lə nğan ləne. ²⁰ Tado nē kində je osi gin tōgi ti lə tōgi je ki ndade goto. E ki me ndigi ləde wa al, nə e Luwə wa ə ndigi be kadi əi gin tōgi je ti kin. ²¹ Ningə isi indəi mede də ti tō kadi ndə kare ə, a tēēi gin tōgi ti ki nje tuji-de ki uwə-de bəə ti kin. A tēēi gin ti kə mba kadi ingəi dōde naa ti ki nğan lə Luwə, taa kadi əi me tōba lə nğan lə Luwə tə. ²² Ki basine kin, ji gər kadi nē kində je kin pəti isi timəl rusi rusi tə dāne ki ndoo ra-e be. ²³ Ningə e nē kində je par dərōde al, je ki j-ingə NDil Luwə tə nē ki dōsəy dan kadi-kare je ti Luwə ka, ji timə rusi rusi tə, j-isi ji nginə kadi Luwə təl-je ngane ti, kadi taa-je ilə-je taa. ²⁴ Tado Luwə əji-je, nə e kin j-isi ji ngəm tae tə ngəm bəy. NGa ningə, re dəw oo nē ki isi ngəm tae ki kəmne ningə, e nē ki isi ngəm tae al ngata. Dəw ki kadi oo nē ki kəmne, ə təl isi ngəm tae tə ngəm bəy goto. ²⁵ A re ji ngəm ta nē ki j-o ki kəmje al ningə, ji ngəm tae ki kore me. ²⁶ E be tə ə, NDil Luwə isi re ra-n səje, me tōgi goto ti ləje. Tado ji gər kəl ta ki Luwə təkī sōbi kadi j-əl-e-n al, nə NDil Luwə wa isi əl sie ta toje ti ki ndu ki dəw asi gər me al. ²⁷ Ningə Luwə ki gər ngameje, gər nē ki NDil ndigi kadi əl-e, tado NDil isi əl ta ki Luwə, mbata maji lə dije lə Luwə, təkī Luwə wa ndigi-n.

²⁸ Ji gər kadi nē je pəti rai nē mba kadi maji ki dije ki ndigi Luwə, adi e dije ki e wa bər-de ki go kōji ti ləne. ²⁹ MBata njē ki Luwə gər-de kəte, ə un ndune dōde ti kadi toi tə NGone Kirisi be, mba kadi Kirisi e-n ngon ki ngatōgi lə kosi ngəkoje je. ³⁰ Adi e njē ki Luwə kōti-de kəte, Luwə bər-de tə, njē ki Luwə bər-de, ər ta dōde ti tə, ningə njē ki ər ta dōde ti, adi-de tōba tə.

NDigi ki Luwə ndigi dəw, e ndigi ki bo ngay

³¹ Ta ki kadi j-əl dō lo ti kin goto. Re Luwə e səje ə, dəw ki kadi a osi-je ta goto. ³² Luwə ki un kə də NGone ti wa kə al, nə un-e ile kə mbata ti ləje pəti, a adi-je nē je pəti kare naa ti ki NGone. ³³ Dəw ki kadi a ində ta dō dije ti ki Luwə kōti-de goto, mbata e Luwə wa ə ər ta dōde ti. ³⁴ Dəw ki kadi a gangi ta dōde ti goto, mbata Kirisi e nje koy. Ki bo ngay, e ə j taa dan njē koy je ti, isi də j ki Luwə ti, isi əl ta ki Luwə ki mbata ləje. ³⁵ Dəw ki asi kadi a gangi-je naa ti ki ndigi ki Kirisi ndigi-je kin goto. E kəm-to-ndoo, ə se me-kə asi al, kində kəm-ndoo, ə se bō, ə se ndoo, ə se tuji, ə se koy, asi al. ³⁶ Makitibi lə Luwə əl ə nə:

«MBata lai, Koy e kadije ti basi ki sj je, kada je, ki lo sōlə je.

Dije ooi-je tə da je ki dəw isi aw sade lo təl-de ti be^o.»

³⁷ Nə me nē je je ti kin pəti, j-a ji tətī rō ki tōgi ki ngay ki nje ndigi-je adi-je. ³⁸ MBata m-gər maji, təkī rōjeti, kadi e koy al nim, e kisi ki dō taa al nim, e malayka je al nim, e tōgi lə ndil je ki majal al nim, e nē ki bōne al nim, nē ki lo ti ti al nim, e tōgi je ki me duniya ti al nim, ³⁹ e tōgi je ki taa al nim, e ki nangi al nim, e nē kində madī al nim, nē madī kare ki kadi a gangi-je naa ti ki ndigi ki Luwə ndigi-je kin goto. E ndigi ki ndigi-je ki go rəbi lə Bəbe ləje Jəju Kirisi kin.

9

Luwə kōti ngan Isirayal je tə dije ləne

¹ Me kində rō naa ti ki Kirisi, ta ki m-aw tə m-al kin e ta ki rōjeti bi e ta ngom al. NGa ningə, mem ki kəy wa ka, ki tōgi lə NDil Luwə, ma naji dō ta ti kin kadi e ta ki rōjeti. ² Me kə ki bo ngay ra-m, ningə mem to-m ki dō ndō je mbata ti ³ lə ngakom je ki gin kōji ti ləm. M-ndigi kadi darəm wa, Luwə man-m, kadi m-gangi-naa ki Kirisi mbata maji lade. ⁴ Adi e ngan *Isirayal je, ki Luwə təl-de ngane ti, tōji-de tōba ləne adi gari, un mindine adi-de, adi-de ndu-kun, adi isi kawi-naa nōe ti, ilə ndune adi-de^o, ⁵ taa əi gin kōji ti lə kade je ki Luwə bər-de kəte. E əi je ə Kirisi tēē gin kōji ti lade tə. Kirisi ki e dō nē je ti pəti. Maji kadi tōji e dō Luwə ti ki dəkagilo ki je ki dəkagilo je^o.

⁶ E kin tōji kadi ndu Luwə təl nē ki ndae goto al. Təkī rōjeti, dije ki gin kōji ti lə Isirayal əi ngan Isirayal je dərō al, ⁷ taa dije ki gin kōji ti lə *Abirakam əi ngan tie je pəti al, tado Luwə əl Abirakam ə nə: «E ki gin kōji lə *Isaki ə j i a ingə-n dije ki gin kōji ti ləi^o.» ⁸ Nē kin tōji kadi ngan ti Abirakam pəti ə əi ngan lə Luwə əl, nə e ngan je ki oji-de ki go kun-ndu ti lə Luwə ki un adi Abirakam ə əi ngane je ki rōjeti. ⁹ MBata Luwə un ndune be ə nə: «Dəkagiloe wa kin be ə, m-a m-re, ningə Sara a ingə ngon kare^o.»

¹⁰ Lo kin ti, gine gangi al bəy, Rəbeka ka e nōq bəy tə. E ki Isaki ki kare wa ka kin tə ə oji-n nga ndingə je ki joo. ¹¹ NGa ningə, kəte nō kōji ngan je ti kin, loki rai nē ki maji ki nē ki majal al bəy ə, Luwə kōti ki kare ki go me ndigi ti ləne mba kadi ndigi ra lie təl-n tane. ¹² Luwə kōti ngon kare ki go ndigi ti lə dəw madī al, nə e ki go ndigi ti lie e Luwə ki bər-de, ə əl-n Rəbeka ə nə: «NGon ki ngatōgi a ra bəə lə e ki du^o.» ¹³ Ta kin tēē təkī makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «M-ndigi *Jakobi, ə m-mbati Esuwa^o.»

* 8:36 Pa je 44.23 * 9:4 Tēē ki taga 4.22; Dətarənom 7.6; Oje 11.1 * 9:5 Knjk 2.29 * 9:7 Kilə ngirə nē je 21.12
* 9:9 Kilə ngirə nē je 18.10 * 9:12 Kilə ngirə nē je 25.23 * 9:13 Malasi 1.2-3

¹⁴ Ta ki kadi j-əl dɔ lo kin ti goto, Luwə e nje ra nɛ ki dana, nɛ ra ki dana al goto rɔɛ ti jagi. ¹⁵ Tado əl *Moji ə nɛ: «M-a m-ra maji ki dɔw ki kadi m-ra sie maji, ə m-a m-o kəm-to-ndoo lə dɔw ki kadi m-o kəm-to-ndoo lie to^φ.» ¹⁶ E kin e ki go ndigi ti lə dɔw madi al, taa e ki go kilə ti ki ra ngay al tɔ, nə e ki go ndigi ti lə Luwə ki nje koo kəm-to-ndoo. ¹⁷ E be to ə, Luwə əl-n ta ngar Parawo me makitibi ti ləne ə nɛ: «E mi wa ə m-ində-i lo kin ti mba kadi m-ɔji-n tɔgim ki rɔi ti, ə kadi tɔm ɓa-n ta dije ti pəti ki donangi ti ne to^φ.» ¹⁸ Lo kin ti, kadi ji gər tɔki Luwə oo kəm-to-ndoo lə dɔw ki go me ge ti ləne, ə adi me dɔw ngə ki go me ndigi ti ləne tɔ.

Wongi ki koo kəm-to-ndoo lə Luwə

¹⁹ Dəw madi a əl-m ə nɛ re Luwə ra nɛ ki mee ndigi ningə, se ra ban ə isi aw ki ta ki dije ɓəy wa? Tado dɔw ki kadi tɔ rɔ ndigi lie goto. ²⁰ Nə j dɔw kare par j nɛ ə kadi inaji ta Luwə ti ə? NGoo asi kadi a əl ɓane ə nɛ: «MBA ri ə ira-m adi m-to be,» wa al. ²¹ Nje kibə ngoo, asi kadi, ki wanji ki kare wa kin, ibə-n ngoo ki gate e ngay, ə ki wanji ki kare wa kin, ibə-n e ki gate e ngay al tɔ. ²² Lo kin ti, Luwə ndigi ngay kadi ɔji wongi ləne, ə adi dije gəri tɔge tɔ, nə ore mene ə təl ore ɓəy dɔ dije ti ki asi tuji, kadi ɓungi wongi lane dɔde ti, tujin-de kɔ. ²³ Nə, Luwə ndigi ngay tɔ kadi n-toji tɔɓa ləne ki rɔ dije ti ki asi koo kəm-to-ndoo, ki ində dɔde dana kate mba kadi isi sene me tɔɓa ti ləne. ²⁴ NGA ningə, dije kin e j-əi je ki Luwə ɓar-je. ɓar-je dan *Jipi je ti par al, nə ɓar-je dan ndəgi dije ti ki əi Jipi je al tɔ. ²⁵ Ningə e ta ki Luwə wa əl me makitibi ti lə Oje ə nɛ: «Dije ki kate əi dije ləm al, M-ɓar-de dije ləm ɓone, Ə dije ki kate əi njé ndigi je ləm al, M-ɓar-de njé ndigi je ləm ɓone^φ.» ²⁶ NGA ningə, lo ti wa ki dije əli-de ti əi nɛ: «Səi dije lə Luwə al” kin, A ɓari-de ti, ngan lə Luwə ki nje kisi kəm ɓa^φ.»

²⁷ Ejay ilə mbɛ ki ɓanɛ tɔ, ɔji-n dɔ ngan *Isirayəl je ə nɛ: «Kin ə re ngan Isirayəl je ɓayi-naa tɔ yangira ki ta ɓa ti be ka, e njé ki madi je par ə a ingəi kaji. ²⁸ Tado ɓaɓe əl ə nə ta ləne n-a n-təl tae kadi osi taga rapɔ nim, kalangi ɓa nim tɔ donangi ti ne^φ.» ²⁹ Ningə e tɔ kɔ ta ki Ejay wa ka əl ɓəy ə nɛ: «Kin ə re ɓaɓe ki nje tɔgi pəti, Iyə dije madi tə gin koji ləje al ə, Re j-a ji to tɔ Sodom be, Re j-a ji titi naa ki Gomər be^φ.»

Isirayəl əi ki kaji ki re ki go rabi kadi-me Kirisi

³⁰ Ta ki kadi j-əl dɔ ta ti kin ə to kin: dije ki gəri Luwə al, ki sangi rəbi kadi n-ai dije ki dana al, nə Luwə ɔr ta dɔde ti adi tali dije ki dana. Tali dije ki dana ki go rabi kadi-me Kirisi. ³¹ NGA ningə, ngan *Isirayəl je ki sangi kadi n-ai dije ki dana ki go rabi lə ndu-kun taa, tɛgi lo ndu-kun ti ka kin al. ³² Tɛgi loe ti al mbata ooi kadi e nɛ ki n-a n-ingəi ki rəbi kilə ki ra yo ɓi ki rəbi kində me dɔ ra maji ti lə Kirisi al. Lo kin ti, awi tigəi njade mbal ti, awi tɔ kosi. ³³ Təki makitibi lə Luwə əl-n ə nɛ: «Oi, me ɓe bo ti ki Siyo, M-ində mbal ki nje tigə dɔw nɔɔ, E mbal ki nje tigə dɔw kilə, Nə dɔw ki ade mene, nɛ a tule naa ti al^φ.»

10

Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, Bade e kare ɓa

¹ NGakom je, nɛ ki uwa mem ngay ki m-isi m-dəji Luwə mbata ti lə *Jipi je, e kadi ingəi kaji. ² Tado m-asi kadi m-ma naji lade, təkɔ tingəi bil mbata ti lə Luwə, nə ke ə e tingəi ki nɛ gər goto me ti. ³ Təki rɔjeti, gəri rəbi ki Luwə isi ɔr-n ta dɔ dije ti al, adi isi sangi rəbi kin ki dɔde əi je wa. Lo kin ti, əi je, gotoi dɔ rəbi ti ki Luwə isi ɔr-n ta dɔ dije ti. ⁴ Tado Kirisi ə e ta təl ta ndu-kun, mba kadi dɔw ki ade mene ɓa, Luwə ɔr ta dɔ dəwe ti.

Kaji to mbata dɔw ki ra ki adi mene Babe

⁵ *Moji wa əl ta ɔji-n dɔ kɔr ta dɔ ti ki go rəbi lə ndu-kun ə nɛ: «Dəw ki təl rone go ndu-kun ɓa, dəwe a ajɔ ki rəbi lə ndu-kun ka kin^φ.» ⁶ Ningə ta ki ɔji dɔ kɔr ta dɔ ti ki rəbi kadi-me ə to kin: «Oti kadi əl mei ti ə nɛ: nə ə a aw dɔrə ti wa?» Tado Kirisi j dɔrə ti ə re. ⁷ Taa, nə ə a aw ko wa ka, əl be al tɔ, tado Kirisi j lo koy ti dan njé koy je ti. ⁸ Makitibi lə Luwə əl ə nɛ: «Ta lə Luwə e kadi ti ɓasi, to tai ti kadi əl, e ngamei ti. E ta kin ə j-isi j-ilə mbee^φ.» ⁹ Təki rɔjeti, re ta tɛg tai ti təkɔ Jəju e ɓaɓe, ə re adi ngamei kadi Luwə un-e taa dan njé koy je ti ɓa, a ingə kaji. ¹⁰ Tado kadi-me ki j ngamei ti ə Luwə a ɔr ta dɔ dɔw ti, ningə ta ki tɛg ta dɔw ti ə a ajɔ dɔw tɔ. ¹¹ Tado makitibi lə Luwə əl ə nɛ: «Dəw ki ra ki ade mene, nɛ a tule naa ti al^φ.» ¹² Lo kin ti, dangi dangi goto dan *Jipi je ti ki dije ki əi Jipi je al. Pəti ɓaɓe ki kare wa kin ə e ɓaɓe lade. E ki nje kadi nɛ maji dije pəti ki ɓai tɔe. ¹³ Tado makitibi lə Luwə əl ə nɛ: «Dəw ki ra ki ɓa tɔ ɓaɓe a ingə kaji^φ.»

¹⁴ NGA ningə, kin ə dije adi-e mede al ə, lo kadi a ɓai tɔe goto, a kin ə dɔw əl-de ta lie al ə, lo kadi a adi-e mede goto, a kin ə dɔw ki nje kilə mbɛ ta lie goto ə, lo kadi a ooi ta lie goto tɔ. ¹⁵ A kin ə dije ki njé kaw kilə je gotoi ə, lo kadi dɔw a ilə mbɛ ta lie goto tɔ. Makitibi lə Luwə əl ta dɔ ti be ə nɛ: «E nɛ ki to rɔnəl

† 9:15 Tɛɛ ki taga 33.19 † 9:17 Tɛɛ ki taga 9.16 † 9:25 Oje 2.25 † 9:26 Oje 2.1 † 9:28 27-28: Ejay 10.22-23
 † 9:29 Ejay 1.9 † 9:33 Ejay 8.14-15 † 10:5 Ləbatiki 18.5 † 10:8 6-8: Datarənom 9.4; 30.12-14 † 10:11 Ejay 28.16 † 10:13 Juwal 3.5 † 10:15 Ejay 52.7

ngay kadi daw oo nja njé kilá mbé Poy Ta ki Maji¹⁶.» Nə dije madi mbati tali røde go Poy ta ti ki Maji. Nga ningə, Ejay dəji ta də lo kin ti ə nə: «Babé, daw ki taa meje də mbé ti ki j-ilə kin goto¹⁷.» Jī gər təkí daw a adi mene ki go rəbi lə Poy Ta ki Maji ki oo, nga ningə, Poy Ta ki Maji kin, e mbé ta lə Kirisi. ¹⁸ Ə kadi m-dəji m-o se Jipi je ooi ta kin al biti wa? Ooi ta kin maji. Tado makitibi lə Luwə əl ta də ti ə nə: «NDu njé kilá mbé Poy Ta ki Maji aw ki də bé je pəti, taa, dije ki isi dóbəy lo je ti ki dənangi ti ne pəti ka, ta ki tade ti osi mbide ti tə¹⁹.»

¹⁹ Ə kadi m-dəji m-o se ngan *Isirayəl je gəri me ta ki 6a kin al wa? Moji əl ta ki ta Luwə ti də lo kin ti ə nə:

«M-a m-adi jangi ra səsi də dije ti ki daw gər ginde al,

M-a m-adi wongi ra səsi ngay də dije ti ki əi dije ki ne gər lade goto²⁰.»

²⁰ Ejay aw biti əl ta ki ta Luwə ti ə nə:

«Dije ki sangi ka sangi-mi al, ingəi-mi, M-təe ki dom taga m-adi dije ki dəji-mi ne madi al.»

²¹ Nə ki oji də ngan Isirayəl je, Moji ilə də ti ə nə:

«NDo je pəti, m-ilə jim m-adi dije ki njé təl røde go ta ti al,

Dije ki njé tə rə²².»

11

Luwə mbati ngan Isirayəl je al

¹ M-dəji kadi m-o se Luwə mbati dije ləne ki əi ngan *Isirayəl je kin wa? Jagi, Luwə mbati ngan Isirayəl je al. MBata mi ki dəm, mi ngon Isirayəl, mi gin koji ti lə *Abirakam, me koji ti lə Bənjame. ² Luwə mbati dije ləne al, əi dije ki kəti-de kəte mari nu. Səi je, ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli, əl me makitibi ti lə Luwə, səki-n də ngan Isirayəl je rə Luwə ti kin, igəri maji. ³ Eli əl ə nə: «Babé, təl njé kəl ta je ki tai ti pəti tigə, lo je ki dije isi iləi kadi-kare ti adi-ni kin, budi-de nangi mur mur, e mi ki karm par ə m-nay, ningə isi sangi kadi n-toli-mi tə.» ⁴ Nə ta ki Luwə tur-e ti ə to kin: «M-ngəm dije dibi siri ta dangi, tə dije ləm, ki əsi məkaside nangi nō yo bal ti al⁵.» ⁵ Be to ə, dəkagilo ti ki bone, ngon buti ngan Isirayəl je madi nayi-naa, kadi isi ta dije ki Luwə kəti-de ki go me-maji ti ləne. ⁶ Luwə kəti-de ki go me-maji ti ləne, bi e ki go kilá rade ti al. Re e be al ningə, me-maji lə Luwə kin a e me-maji ki rojeti al. ⁷ Me ta kin na ri ə? Mee nə ne ki ngan Isirayəl je sangi, ingəi nee al, ningə e dije ki Luwə wa kəti-de ə ingəi. Bə ndage je, təl njé me nga je. ⁸ Njé me nga je təkí makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Luwə adi angalde oy njum, Adi kəmde oo lo al,

Ningə adi mbide bəy ndəngirə tə.

Ne kin ra ne biti bone⁹.»

⁹ Nga ningə *Dabidi ka al ta də lo kin ti tə ə nə:

«Kadi ne kuso rənal ləde təl gum kuwə-de,

Kadi təl bandi ki kadi osi ti,

Kadi e rəbi kosi, kadi e kində koji.

¹⁰ Kadi kəmde tə adi ooi lo al,

Adi kəi gidide ki dəkagilo je pəti¹¹.»

¹¹ M-dəji kadi m-o se jigi ki tigə *Jipi je ilə-de kin kadi a jī taa al biti wa? Jagi, a jī taa, nə ki go rəbi lə ne ra ki go ti al ki rai, ə ndəgi dije ingəi kaji. Ingəi kaji kadi jangi ra-n Jipi je.

¹² Nga ningə, kin ə re ne ra ki go ti al lə Jipi je ki rai, təl njé lə dije pəti ki dənangi ti ne, kin ə to lade təl maji lə dije ki əi Jipi je al ningə, toji kadi re indəi rode ta kaji ti ki rə tje 6a, maji ləde a to mbar mbar.

Kaji lə dije ki əi Jipi je al

¹³ Səi ki səl *Jipi je al, təkí mi-n nje kaw kilá ki rə dije ti ki əi Jipi je al, m-əl səsi kadi igəri təkí m-piti kilá ki to jim ti. ¹⁴ M-piti mba kadi se a əsi dije ki gin koji ti ləm adi jangi ra-de, kadi tə ki madi je ingəi kaji wa. ¹⁵ Kin ə kər ki Luwə or Jipi je gogi, e rəbi kulə noji naa ti lə Luwə əi ki dije ki dənangi ti ne ningə, təlde ki rə Luwə ti gogi a e ne ki maje e ngay. A e ki lo koy ti kaw lo kisi ki də taa ti.

¹⁶ Ningə kin ə re dam mapa ki rai ki ko ki dəsəy e yə Luwə 6a, ndəgi mapa ba pəti e yəe tə, a kin ə ngirə kagi e yə Luwə 6a, bajie je əi yə Luwə tə. ¹⁷ Ningə *Isirayəl to ta kagi bini ki 6e be. Luwə gangi bajie je madi ko, ə uni-ni j ki j gin koji lə Isirayəl al, ki j kagi bini ki wale, re tiyəi-ni tode ti dan ndəge je ti, adi a də ngirə bini ti ki 6e, isi njibi bote to. ¹⁸ Ningə j, e ne ki kadi ikidi-n baji kagi je ki gangi-de ko kin al. Kin ə ina kadi ikidi-de ə, kadi meilə ole də ti təkí e j ə a də ngirəde ti bi e ngirəde 6a a doi ti al. ¹⁹ Domaji ə, a əl ə nə: «Gangi bajie je ə tiyəi-mi tode ti.» ²⁰ Ningə e ki rojeti kadi gangi-de mbata əl, ooi to ra maji lə Kirisi al, 6a j, tiyəi-ni tode ti mbata uwə kul ra maji lə Kirisi. Nə re e be ka, kadi ində gui al, adi bəl rai tə ra yo. ²¹ Tado kəi ə, kagi ki 6e wa mindi ka Luwə gangi bajie je ningə, kadi o roi maji nə j taa a iyəi al jagi. ²² Kadi igər təkí Luwə e nje ra maji ə kadi igər təkí e daw ki nga ngay tə. Luwə e daw ki nga ki rə dije ti ki osi, ə e daw ki nje ra maji ki rəi ti j to. Nə ke ə, kadi a də njai ti me ra maji ti lie kin. A re e be al ə, a gangi iləi kə tə baji kagi ki 6e kin be tə. ²³ Nga ningə, ki oji də ngan Isirayəl je, kin ə iyəi ta me nga lade ə, Luwə a təl kadi tiyə-de tode ti gogi mbata aw ki tōgi kadi tiyə-n-de gogi. ²⁴ Kin ə j ki j baji kagi bini ki wale mindi, ə Luwə gangi re tiyəi ta kagi bini ti ki 6e ki e lo ləi al kin ningə, ngan Isirayəl je ki əi baji kagi

* 10:16 Ejay 53.1 * 10:18 Pa je 19.5 * 10:19 Dataranom 32.21 * 10:21 Ejay 65.1-2 * 11:4 3-4: 1 NGar je 19.10, 18 * 11:8 Dataranom 29.3; Ejay 6.10 * 11:10 9-10: Pa je 69.23-24

bini ki 6e kin 6a, Luwə a təl tiyə-de maji gogi lo tode ti.

Ta ki do kaji ti la ngan Isirayal je

²⁵ NGakom je, m-ndigi kadi igəri gin ta la Luwə ki to lo 6ayɔ ti kin, 6i kadi isi day al. Be al ə a oi rosi tə njé gosi ki ngay. Ningə kadi igəri təkɪ dam *Isirayal je madi, mede a nga biti kadi dije ki gəri Luwə al pəti, tɛgi kaji ti. ²⁶ Lo kin ti nga ə yə Isirayal je pəti a ingəi kaji təkɪ makitibi la Luwə əl-n ə nə:

«Nje taa do dije a i Siyo ti ə a re, A ɔr kal do ta la dije ki gin koji ti la Jakobɪ ko. ²⁷ E kin ə e kun mindi ki a doo-je naa ti sade, Loki m-a m-ɔr majal laɖe ko.»

²⁸ Kin ə ji gɔ mbatɪ ki *Jipi je mbatɪ Poy Ta ki Maji kin 6a, j-a j-ə nə əi njé bə je la Luwə. Ningə e kin ə e kaji ləsi. Nə re ji gɔ kɔti ki Luwə kɔti-de kin to 6a, j-a j-ə nə Luwə ndigi-de 6əy mbata ti la kade je to. ²⁹ Tado Luwə adi dəw nə ə təl taa jie ti al, taa 6a dəw ə təl tuwe al to. ³⁰ Kəte mari, ali ta ta Luwə ti, nə 6asine, Luwə oo kəm-to-ndoo ləsi, mbata kal ki Jipi je ali tae. ³¹ Be to ə, əi ka ali tae 6one, mba kadi Luwə oo-n kəm-to-ndoo ləsi. Lo kin ti nga ningə, əi ka Luwə a oo kəm-to-ndoo ləɖe to. ³² Tado Luwə adi ta rəbi dije pəti alii do ta, mba kadi oji-n-de me-maji ləne.

Təji ki do Luwə ti

³³ Ki rɔjeti, nɛ kingə la Luwə al do lo, gosi, ki nɛ gər lie əti bəl ki dum! Dəw ki kadi gər me ta ki gangi lie goto, dəw ki kadi gər koji ra lie goto.

³⁴ E ə Makitibi la Luwə əl-n ə nə:

«Dəw ki gər ta ki me Bəbe ti goto, Dəw ki kadi oje ta goto.»

³⁵ «Taa dəw ki kadi un nɛ adi Luwə kəte, Kadi tə go ti ə Luwə ugə kire ka goto to.»

³⁶ Tado e Luwə ə ində nɛ je pəti, nɛ je pəti toi ki takule, mbata ti lie. Kadi tɔba e la Luwə ki dəkagilo je ki dəkagilo je! *Amen!

12

Njɪyə ki nal Kirisi

¹ NGakom je, təkɪ Luwə oji-n-je me-maji ləne ki taga adi ji gəri, m-ilə dingəm mesi ti kadi uni darɔsi wa tə kadi-kare ki kəm, indəi ta dangi tə nɛ ki nal Luwə, adi-e. E kin ə e kɔsi-gon Luwə ki rɔjeti ki kadi osi gone. ² Ningə kadi uni go rəbi nɛ ra ki dije isi rai dəkagilo ti ki 6one kin al, nə kadi iyəi rɔsi adi nɛ gər ki sigi ki Luwə adi səsi kin, mbəl səsi. Lo kin ti, a gəri kəm nɛ ki e nɛ ki Luwə ndigi: adi e nɛ ki maji, nɛ ki nal-e, nɛ ki go rəbe ti.

³ Ki takul kadi-kare ki Luwə adi-m, m-əl dəw ki ra dansi ti kadi uni ta rɔsi ki al do maji al, nə kadi oi ta rɔsi ki go rəbe ti, dəw ki ra, ki go tɔgi kadi-me ti lie ki Luwə ade. ⁴ Darɔje e kare ba, nə ngan roje je əi dangi dangi. Ningə

na na aw ki kilə ləne ki sobi dəne. ⁵ Be to ə, ji bay, nə je kare ba me kində rɔ naa ti ki Kirisi. Je ki doje doje, nə je ngan rɔ-naa je. ⁶ Ningə, Luwə adi-je kadi-kare je ki dangi dangi ki go me-maji ti lie ki adi-n-je. Kin ə re e kadi-kare kal ta ki tae ti ə adi ə, kadi ira-n kilə ti ki Kirisi ti. ⁷ Kin ə re dəw madi aw ki kadi-kare ra kilə dan dije ti ə, kadi ra kilə; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare ndo nɛ dije ə, kadi ndo-de nɛ. ⁸ Kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kilə dingəm me dije ti ə, kadi ilə dingəm mede ti; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kadi nɛ dije ə, kadi adi ki me-nda; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kər nɔ dije ə, kadi ɔr nɔde ki rɔ ki tɪ kati; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare koo kəm-to-ndoo la dije ə, kadi oo kəm-to-ndoo laɖe ki rɔnəl.

⁹ Maji kadi ndigi-naa ki dansi ti e ndigi-naa ki rɔjeti. Ningə kadi osi nɛ ki majal ngərəngi, ə kadi uwai go nɛ ra ki maji nga to. ¹⁰ Maji kadi indigi-naa dansi ti ndigi-naa la ngakonaa je. Ningə kadi dəw ki ra sangi kadi n-e taa n-ɔuki madine je ti. ¹¹ Kadi səi dije ki njé ra kilə, ki dabi goto rɔsi ti, ə irai kilə la Bəbe ki me ki kare to. ¹² Ningə kadi irai rɔnəl do nɛ ti ki isi ngəmɪ tae, kadi ɔrai mɛsi do ko ti, ə uwai tɔgisi ba me kəl ta ti ki Luwə to. ¹³ Kadi irai ki ngakosi je me nɛ je ti ki to rɔde, ə kadi uwai mba je ki rɔsi ti maje. ¹⁴ Injangi do dije ki nje kadi səsi kɔ; injangi dɔde bi imani-de al. ¹⁵ Irai rɔnəl ki dije ki isi rai rɔnəl, ə inɔi ki dije ki isi nɔi to. ¹⁶ Maji kadi ndusi osi go-naa ti. Isangi rəbi nɛ ra ki tɔba al, nə kadi isangi rəbi nɛ ra ki dɔe du. Ningə kadi oi rɔsi tə njé gosi ki ngay al to.

¹⁷ Re dəw ra səsi majal ə, ugə-e kirə majal ki ra səsi kin ki majal al. Indəi do rɔsi ti kadi irai maji ta kəm dije ti pəti. ¹⁸ Kin ə re ta rəbi lapiya e rɔsi ti, ə to kadi isangi ə, isangi adi lapiya to dansi ti ki dije pəti. ¹⁹ NGakom je, kadi səi je wa ugəi kirə majal ki dəw ra səsi al, nə iyəi wongɪ la Luwə adi ɔdi dəwe. Tado Luwə əl me makitibi ti ləne ə nə: «Mi ə mi nje kiga kirə majal ki dəw ra ki madine.

Dəw ki ra nɛ ki majal ki madine, Mi ə m-a m-ɔje kəme to ti.»

²⁰ Luwə ilə do ti 6əy to ə nə:

«Re 6o ra nje bə lai ə, ade nɛ uso, Re kində ra-e ə, ade man ay. Re ira be ningə,

A to tə yal por ə ɔy ɔuki dɔe ti be.»

²¹ Adi majal dum doɪ al, nə kadi idum do majal ki maji ki ra.

13

Təl rɔ go ndu ti la nje kɔbe je

¹ Kadi dəw ki ra ka təl rɔne go ndu ti la njé kɔbe je ki isi do 6e ti. Tado kɔbe ki to ban ban

ka e Luwə ə e nje kadi dəw, ningə njé ki isi də be ti, e Luwə ə ində-de. ² E mbata kin ə, dəw ki ində gune ya nje kəbe ti, isi ɔsi ta ndu Luwə. Njé ki isi indai gude ya nje kəbe je ti, isi ndari ta ki gangi lə Luwə rai ki dode ti. ³ Ningə, dije ki njé ra ne ki majal ba isi bali njé kəbe je al, nə e dije ki njé ra ne ki majal ə isi bəli-de. Ə re ige kadi ibəl nje kəbe al ba, ira ne ki majal par ə a piti. ⁴ Tado nje kəbe e dəw ki isi ra kilə adi Luwə mba kadi kilə rasi e kilə ra ki maji. A kin ə re isi ira ne ki majal ba, ibəl nje kəbe, mbata e kare ba aw ki ne kati al. Loki nje kəbe gangi ta də dəw ti ba, isi ra kilə lə Luwə, ɔji wongji lie də dəw ti ki nje ra ne ki majal ade gər. ⁵ E mbata kin ə, maji ngay kadi dəw ilə done gin togi ti lə nje kəbe je. Ningə kadi ilə done gin togi ti mbata bəl wongji lə Luwə al, nə mbata mar ta ki maji ki me dəw ti ndigi kadi dəw ra be. ⁶ E gine kin to ə isi igai la-mbə, tado dije ki isi taai la-mbə jisi ti, ə dije ki Luwə adide kilə kin kadi rai. ⁷ Lo kin ti, maji kadi adi dəw ki ra ne ki sobi kadi adi-e. Adi la-mbə dəw ki sobi kadi adi-e la-mbə, adi ne ki gangi ɔsi ti dəw ki sobi kadi adi-e, ibəli dəw ki sobi kadi ibəli-e, ə ɔsi gon dəw ki sobi kadi ɔsi gone ta.

NDigi-naa ki yo je ki ne je

⁸ Adi kirə ne lə dəw madi to ɔsi ti al. Kirə ki kadi to ɔsi ti ba, kadi e kirə ndigi-naa ki kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je par. Tado dəw ki nje ndigi madine, e daw ki ra go ndu Luwə ti ilə taga pay. ⁹ M-al be, mbata ndukun je lə Luwə ə lə nə: «A uwə marim al, a təl dəw al, a bogi al, a ndingə ne lə madi al.» Ningə ndu-kun je kin, ki ndagi ndu-kun je ki rangi pəti, a ingə-de me ndu-kun ti ki kare ki ə nə: «A ndigi dəw madi tə darai j wa be» kin. ¹⁰ Dəw ki nje ndigi dəw, a ra ne madi kare ki majal ki dəw madine al. Tado dəw ki nje ndigi madine, e dəw ki ra go ndu Luwə ti ilə taga pay.

Kisi də nja ti mba təl Kirisi

¹¹ Igəri dəkagilo ki j-isi ti ne kin maji, kadi e dəkagilo ki kadi indəli də bi ti ngata. MBata dəkagilo ki kate j-ilə-n ngirə kində meje də ra maji ti lə Luwə kin, kaji e say səje bəy, nə ki basine kin, kaji e rəjeti basi ngata. ¹² Lo ki ndo nay ngay al ngata, lo ki ti e basi, ə maji kadi j-ɔsi ne ra je ki me til ti ngerangi, ə adi j-oti ne ro je ki kadi j-roi kada. ¹³ Adi pa njiyasi e ki go rəbi ti ki maji, tə dije ki njé njiyə kada wangi. Kadi səi dije ki njé kuso ne kadi al nim, gə kay kasi al nim, kadi səi njé kaya ki ra al nim, njé koo maji rəde al nim, njé kəl ki njé ra jangi al nim. ¹⁴ Maji kadi oti Babe Jəju Kirisi rəsi ti tə ne ro səsi. Ningə kadi adi ndigi ra lə daro uwa mesi al, nə tə jji irai majal ki e ndigi ra lie.

14

Kadi dəw gangi ta də ngokone ti al

¹ Dəw ki e to me kadi-me Kirisi ti, maji kadi uwai-e ki rəsi ti ki kanji kadi igangi ta də ne ti ki to mee ti. ² Domaji ə dəw madi, aw ki kadi-me ki uso-n ne je pəti kare, ki kanji kadi mee uwe ki ta, ningə e ki nungi, ki kadi-me lie e ki to, g mbi kam par to. ³ Lo kin ti, sobi kadi dəw ki nje kuso ne je pəti, kidi dəw ki nje kuso ne je madi al kin al, ningə dəw ki nje kuso ne je madi al, maji kadi kidi dəw ki nje kuso ne je pəti al to, tado e ka Luwə uwe ki rone ti to. ⁴ J nə ə kadi igangi ta də njé ra kilə ti lə dəw ki rangi ə? Re uwa rone ba ta kilə ti ə se osi nangi ka, e kin e ta lə bae. Ningə a uwə rone ba taa, tado Babe aw ki togi kadi ade uwə-n rone ba.

⁵ Dəw madi a ə lə nə ndo je madi itə naa, ə dəw ki nungi a ə nə ndo je asi-naa pəti to. Nə maji kadi dəw ki ra ka aw ki me ki kare də ndu ti lie ki a də ti. ⁶ Dəw ki oo kadi ndo madi itə ndagi ndo je madi kin, əl mba kəsin gon Luwa, ə dəw ki uso ne je pəti, uso kadi ɔsi-n gon Luwə to, mbata ra oyo Luwə də ti. Taa dəw ki uso ne je pəti al ka, ra mbata kəsin gon Luwə to, tado ra oyo Luwə də ti to. ⁷ Təki rəjeti, dəw ki danje ti ki kadi isi ki done taa kisi ləne wa goto, taa dəw ki danje ti ki kadi oy koy ləne wa ka goto to. ⁸ Re j-isi ki dəje taa ə e mbata lə Babe, a re j-oy ə j-oy mbata lə Babe to. Adi kin ə re e-n kisi ki də taa, ə se e-n koy ka, je ne lə Babe. ⁹ Tado Kirisi oy, j lo koy ti mba kadi e-n Ba njé koy je ki njé kisi kəm je. ¹⁰ Nga j, ra ban ə isi gangi ta də ngokoi ti ə? Ra ban ə isi ikidi ngokoi ə? Kare kare pəti, j-a j- j-ai ta kəm Luwə ti kadi a gangi ta dəje ti. ¹¹ Tado Babe əl me Makitibi ti ləne ə nə:

«Mi Babe, təki m-isi-n ki dəm taa, m-əl səsi tək:

Dije pəti a ɔsi məkəsidi nangi nom ti, Dije pəti a iləi toji dəm ti».

¹² Lo kin ti, dəw ki ra a idə kor kilə rane ki sobi done wa nō Luwə ti.

¹³ Adi ji taai kəə ta gangi ta də-naa ti. Ningə kadi isangi rabi kadi iləi jigi nō ngokosi ti al. Həi jigi adi tige ile, ə se aw sie adi osi me ne ki majal ti al. ¹⁴ M-gər, to ay njay ki takul Babe Jəju, təki ne ki to nje goto. A re dəw madi oo kadi ne madi e ki to nje ba, to nje mbata ti lə dəwe wa kin. ¹⁵ Re ituji me ngokoi mbata lə ne ki isi uso ningə, isi njiyə ki go rəbi ndigi-naa ti al jagi. Igo rəi maji, kadi ta lə ne kuso par ə adi dəw ki Kirisi oy mbata ti lie kin aw-n tuji ti al. ¹⁶ Kadi ne ki e ne ki maji ki rəsi ti, təl ne ki kadi ndagi dije əli ta ki majal də ti al. ¹⁷ Tado kəbe lə Luwə e ta lə ne kuso ki ne kay al, nə e ta lə ne ra ki dana, ta lə lapiya ki ronal ki NDil ki ay njay adi dəw. ¹⁸ Dəw ki isi ra kilə

✧ 13:9 Teə ki taga 20.13-17; Dataranom 5.17-21; Lebətiki 19.18 ✧ 14:11 Ejay 45.23

læ Kirisi ki go ræbe kin, e dæw ki nje ra ne ñe ki næl Luwæ nim, dije ndigi ta lie nim tå.

¹⁹ Adi ji sangi ræbi ki kadi re ki lapiya nim, ræbi ki kadi ji tõi naa ti me kadi-me ti nim. ²⁰ Maji kadi ituji kilå læ Luwæ mbata læ ne kuso al. E ki røjeti kadi ne kuso je pæti dæw a uso, næ e go ræbe ti al kadi dæw uso ne ñe ki kadi tål jigi tige ngokõe ile me ne ñe ki majal ti. ²¹ Maje ki ngay, e kadi dæw uso da al nim, ay kasi al nim, kadi ra ne madi kare ki kadi tige ngokõe ile al. ²² Kadi-me læi ki a dõ ti kin, ingam ta yayi nõ Luwæ ti. Maji-kur e dõ dæw ti ki me uwe ki ta dõ ræbi ti lie al. ²³ Næ dæw ki me uwe ki ta dõ ne ti ki isi uso, ta ki gangi e dæe ti, mbata e dæw ki kilå rae e ki go kadi-me ti al. NGa ningæ, ji gær kadi ne je pæti ki dæw ra-de ki go kadi-me ti al, e majal.

15

Kadi daw sangi ræbi ne ki kadi adi rønål madine

¹ J-ai ki j-awi ki tõi me NDil ti, maji kadi ji gæti njé je ki æi tõe je, ki kanji sangi ræbi ne ki næl meje. ² Maji kadi daw ki ra danje ti sangi kadi ra ne ñe ki næl ngokone. Ra ne ñe ki næl-e ki mba maji lie kadi tõi-n me ndil ti. ³ Kirisi ki dæne, sangi ne ki næl rønæ al, næ tæki Makitibi læ Luwæ æl-n: «Ne taji je ki sõi kadi aw ki dõi ti, tæl ki dæe ti yo».* ⁴ NGa ningæ, ne je pæti ki ndangi me Makitibi ti dokagilo ti ki kate kin, ndangi mba kadi tõe tæl ne ndo mbata ti læje. Makitibi ndo-je kadi kore me ki kuwæ tõi ba læje re ki kindæ me dõ ti. ⁵ Maji kadi Luwæ ki nje re ki kore me ki kuwæ tõi ba ra adi tasi asi-naa maji tæki Jæju Kirisi ndigi-n. ⁶ Lo kin ti, a ilæi tõi dõ Luwæ ti ki e Baw Baëe læje Jæju Kirisi ki me ki kare ki ndu ki kare.

Poy Ta ki Maji mbata læ dije pæti

⁷ Uwæi naa rõ naa ti yo je ne je tæki Kirisi uwæ-n sæsi rone ti kin be, mba kadi Luwæ ingæ-n tåba. ⁸ Tæki røjeti, m-æl sæsi, Kirisi tæl nje ra kilå læ *Jipi je mba kadi tål-n ta ndu-kun ki Luwæ un adi kade je. ⁹ Taa re mba kadi dije ki æi Jipi je al, ilæi tõi dõ Luwæ ti mbata me-maji lie, tæki Makitibi læ Luwæ æl-n æ:

«M-a m-piti dan gin be je ti ki dangi dangi, Taa m-a m-osi pa m-ilæ-n tõi dõi ti tõe».*

¹⁰ Ningæ tæl æi bøy æ næ:
«Sæi gin be je ki dangi dangi, irai rønål ki dije læ Baëe».*

¹¹ Bøy tõe:

«Ilæi tõi dõ Baëe ti, sæi gin be je pæti, Osi pa, ipiti-e-n, sæi gin dije pæti»!*

¹² Nje kæl ta ki ta Luwæ ti Ejay æl tõe æ næ:
«Dæw ki gin koji ti læ Jøse kare a re, E æ a j taa kadi a õ be dõ gin be je ti ki dangi dangi,

Ningæ e tõe æ gin bøy je kin a indæi mede dõe ti».*

¹³ Kadi Luwæ ki e nje re ki ne kindæ me dõ ti, adi rønål, ki lapiya lie tõe sæsi biyæ ti, me kadi-me ti. Ningæ kadi tõi NDil Luwæ adi kindæ me dõ ti læsi aw ki kate kate tõe.

Kilå læ Pol

¹⁴ NGakom je, ki õji dæsi, mi ki dæm, m-gær maji, kadi mær ta ki maji rosi mesi, ne gær ki dum sæsi goto, taa asi gaki kadi adi-naa ta kõi jo ye ki ne je tõe. ¹⁵ Be ka, ki madi je, m-ndangi makitibi ki tõe to m-adi sæsi kadi m-ole-n mesi. Ningæ m-ra be õji dõ maji ki Luwæ ra sëm. ¹⁶ Luwæ ra adi m-un røm m-ilæ kõi mbata kilå læ Jæju Kirisi ki rõi dije ti ki æi *Jipi je al. Indæ-m ta dangi kadi m-ilæ mbæ Poy Ta ki Maji lie, kadi dije ki æi Jipi je al tæl kadi-kare ki næl Luwæ, kadi-kare ki NDil Luwæ e dõ ti. ¹⁷ Asi kadi m-indæ gum me tõe Jæju Kirisi ti õji-n dõ kilå læ Luwæ. ¹⁸ NGa ningæ, re m-æl ta ba, m-æl ta dõ ne ti kare ba par, adi e kun ki Kirisi un-m ra-n kilå adi dije ki æi Jipi je al tæl røde go ndue ti kin. Kirisi ra kilå ki ta ki tam ti nim, ki kilå ram nim, ¹⁹ taa ki tõi ne kõi je, ki ne je ki æti bæ, ki tõi læ NDil Luwæ. Be æ, j Jorijælæm ti biti tõe-n iliri ti, m-ilæ mbæ Poy Ta ki Maji læ Kirisi ki lo je pæti. ²⁰ Ningæ m-ndigi ngay kadi m-ilæ mbæ Poy Ta ki Maji lo ki tõe Kirisi ba ti al bøy par, mba kadi m-indæ ngiræ kilæ læm dõ kilæ ti ki daw madi indæ ngire kate al. ²¹ Loki m-ra be kin ba, m-ra tæki Makitibi læ Luwæ æl-n æ næ:

«Dije ki dæw ilæ-de mbæ ta lie al a ooi-e, Ø dije ki ta lie osi mbide ti al, a gæri me ta kin tõe».*

Kõi ra læ Pol

²² E kin æ e ne ñe ki õgi-m ta ræbi ki dokagilo je pæti kadi m-aw rosi ti. ²³ Næ ki basine kin, m-aw ki lo madi ki kadi m-ra kilæ ti go lo je ti kin al ngata. E be æ, asi bæ ngay bøyne, m-ndingæ kadi m-aw rosi ti. ²⁴ M-a m-aw dokagilo ti ki m-a m-aw-n isipay ti. Taddõ, m-indæ mem ti kadi kawm æ, m-a m-tõe dæsi ti kadi m-o sæsi, ningæ kadi irai sëm adi m-aw m-tõe titi. Næ ke æ, m-a m-o sæsi kadi ngure or dæm ti ndøy bøy taa m-a m-gangi m-aw. ²⁵ Ningæ ki basine kin, m-isi m-aw Jorijælæm ti mba ra ki dije læ Luwæ ki isi nu. ²⁶ Taddõ dije læ Luwæ ki isi dænangi Masæduwan ti ki dænangi Akay ti uni ndude kawi ne kadi n-rai ki njé ndoo je ki dan dije ti læ Luwæ ki isi Jorijælæm ti. ²⁷ Uni ndude rai ne kin, ningæ e ne ñe ki sõi kadi rai sæde be wa. Taddõ kate, dije ki æi *Jipi je al ingæi ne maji ki go NDil ti røde ti æi ki æi Jipi je, ningæ basine sõi kadi dije ki æi Jipi je al, rai ki Jipi je ki ne ki e ne maji læ darõi ki tõi jide ti tõe. ²⁸ Be æ, re m-ra kilæ kin gine gangi, adi m-ilæ kande ne kaw kin ji dije ti læ Luwæ ki Jorijælæm ba, m-a m-aw

* 15:3 Pa je 69.10 * 15:9 Pa je 18.50; 2 Samiyæl 22.50 * 15:10 Dætarænøm 32.43 * 15:11 Pa je 117.1 * 15:12 Ejay 11.10 * 15:21 Ejay 52.15

Isipay ti ki ræbi ki dæsi ti. ²⁹ M-gær kadi kawm ki m-a m-aw ki ræsi ti, m-a m-aw ki njangi dæ læ Kirisi ki to mbar mbar.

³⁰ NGakom je, m-ilæ dingæm mesi ti ki takul Baþe laje Jæju Kirisi, ki takul ndigi-naa læ NDil Luwæ, kadi indæi ræsi naa ti sæm, iræi ki kæl ta ki Luwæ mbata ti læm. ³¹ Əli ta ki Luwæ mba kadi taa-m ji njé me nga je ti ki Jude, taa kadi tæ kadi-kare ki m-a m-aw-n Jorijalæm kin ka, dije læ Luwæ taai ki rænæl tæ. ³² Lo kin ti, m-a m-aw m-teę ræsi ti ki rænæl, ningæ re Luwæ ndigi 6a, m-a m-uwæ-n kæ ram ræsi ti ndæy tæ. ³³ Kadi Luwæ ki nje kadi Lapiya e naa ti sæsi pæti. *Amen!

16

Kuwæ ji-naa

¹ M-ilæ konanje Pæbe ki e diyakir dan nje kaw-naa je ti ki me 6e ti ki Sækire kin jisi ti. ² M-dæji sæsi kadi uwæi-e ki rosi ti me tæ Baþe ti, uwæi-e ræsi ti kuwæ ki asi ta tæ dæw læ Luwæ. Adi ræsi, iræi sie me nje je ti pæti ki aw ki ndoõe, tadæ e dæne ki ra ki dije ngay, taa mi wa ki dæm ka ra sæm tæ. ³ Uwæi ji Pirisika æi ki Akilasæ adi-mi, æi madi-kilæm je me kilæ ti læ Jæju Kirisi. ⁴ Əi je æ uni ræde, ilæi kæ, ajiimi. Ningæ e mi ki karm æ m-ra-de oyo al, næ e nje kaw-naa je pæti, ki æi *Jipi je al æ rai-de oyo. ⁵ Uwæi ji njé kaw-naa je ki isi me kæy ti læde adi-mi tæ. Uwæi ji nje ndigi læm Epaynæti adi-mi, e æ e dæw ki dæsay ki adi mene Kirisi dænangi Aji ti. ⁶ Uwæi ji Mari ki e dæw ki ra kilæ ngay mbata ti læsi kin adi-mi. ⁷ Uwæi ji nojim je Andironikusæ æi ki Juniyasæ ki æi madi dangay je læm kin adi-mi. Əi njé kaw kilæ je ki dije gæri gode maji ngay dan madide je ti, taa adi mede Kirisi nõm ti wa 6æy. ⁸ Uwæi ji nje ndigi læm me tæ Baþe ti Ampiliyatuseæ adi-mi. ⁹ Uwæi ji madi-kilæje me kilæ ti læ Kirisi, Urþe æi ki nje ndigi læm ki ngay Isitaseæ adi-mi. ¹⁰ Uwæi ji Apælæsi ki e dæw ki tæji kadi ki adi mene Kirisi ki taga kin adi-mi. Uwæi ji dije ki me kæy ti læ Arisitobul adi-mi tæ. ¹¹ Uwæi ji nojim Erodioy æi ki nje ndigi læm ki me kæy ti læ Narsiseæ ki adi mede Baþe adi-mi tæ. ¹² Uwæi ji Tirpæn æi ki Tirpoji ki æi dæne je ki rai kilæ læ Luwæ ngay kin adi-mi, taa uwæi ji konanm Þarsideæ ki e dæne ki ra kilæ læ Luwæ ngay tæ kin adi-mi. ¹³ Uwæi ji Rupuiseæ ki e dæw ki Luwæ kæte kin adi-mi, taa uwæi ji kœe ki e kom tæ kin adi-mi. ¹⁴ Uwæi ji Asekirti nim, Pilagø nim, Ərmsæi nim, Patirobasæ nim, Ərmsæi nim, ki ndægi ngakoje je ki æi sæde kin adi-mi. ¹⁵ Uwæi ji Pilologæ æi ki Juli adi-mi, uwæi ji Nære æi ki konanne adi-mi, taa uwæi ji Olimpiaseæ ki dije læ Luwæ pæti ki æi sie adi-mi tæ. ¹⁶ Uwæi ji-naa kare kare ki kuwæ-naa ræ naa ti ki tæji kadi sæi ngakonaæ je ki me Kirisi ti. *NJé kaw-naa je læ Kirisi pæti uwæi jisi.

Ta ki dæbay ti

¹⁷ NGakom je, m-ilæ dingæm mesi ti kadi indæi kæm-kædi dærsæi æji-n dæ dije ki njé re ki gangi-naa dansi ti, ki nje 6uki dije wale kadi tæi ræ ndo ki sæi ingæi. Maji kadi æri ræsi ræde ti kæ. ¹⁸ Tadæ ko dije ki be kin, isi rai kilæ læ Baþe laje Kirisi al, næ isi rai kilæ mba kandade yo. Ki kuji ta je ki tade ti, ki to-naa pe pe, æ isi ædi dije ki kænme tijæ dæ nje ki majal ti al. ¹⁹ Ki æji dæsi, dije pæti gæri tæl ræ go ta ti læsi. Lo kin ti, m-ra rænæl æji-n dæsi. NGA ningæ m-ndigi kadi kæmsi tijæ dæ nje ki maji ti, æ kadi kæmsi ay njay kadi æri ræsi kæ me nje ki majal ti. ²⁰ Ningæ Luwæ ki nje re ki lapiya a rigiji dæ *Satæ gin njasi ti basine. Maji kadi me-maji læ Baþe laje Jæju Kirisi e naa ti sæsi.

²¹ Madi kilæm Timoteæ uwæi jisi, taa nojim je Lusiyuseæ nim, Jasø æi ki Sosipatar nim uwæi jisi. ²² Ningæ mi Tærtiyuseæ ki nje ndangi makitibi læ Pol kin, m-uwæ jisi me kindæ ræ naa ti læ Baþe. ²³ Gayuseæ ki m-isi 6e lie uwæi jisi. Eraseæ ki e nje ngæm la ki me 6e bo ti ki ne uwæi jisi, taa ngokoje Kartuseæ ka uwæi jisi tæ. [²⁴ Kadi me-maji læ Baþe laje Jæju Kirisi e naa ti sæsi pæti.]

Kilæ tæji ki dæ Baþe ti

²⁵ Tæji ki dæ Luwæ ti ki asi kadi adi sæsi tægi ki go ræbi læ Poy Ta ki Maji læ Jæju Kirisi ki m-ilæ sæsi mbege. Ki ræbi læ Poy Ta ki Maji kin, Luwæ teę ki dæ nje ki to lo 6æy tæ lo kilæ ngire ti nu, ²⁶ næ basine gine teę taga wangi kin. Gine teę ki taga wangi ki ræ dije ti ki æi *Jipi je al, ki takul makitibi ki njé kæl ta ki ta Luwæ ti ndangi. NDangi ki go ndu ti læ Luwæ ki nje kisi biti ki nõ ti kadi dije ki æi Jipi je al adii mede Luwæ, æ kadi tæli ræde go ndue ti. ²⁷ Tæji ki dæ Luwæ ti ki e ki karne ba æ e nje gosi, ki dækagilo ki dækagilo me tæ Jæju Kirisi ti. *Amen!

☆ 16:1 Knjk 18.18 ☆ 16:3 Knjk 18.2 ☆ 16:13 Mk 15.21 ☆ 16:21 Knjk 16.1-3 ☆ 16:23 Knjk 19.29; 1Kor 1.14
 ☆ 16:23 2Tim 4.20

Makitibi ki dōsay ki Pol ndangi adi Koreti je

Ta ki dō makitibi ti ki dōsay ki Pol ndangi adi Koreti je

MBa lə Pol ki kō joo ki mba kilə mbə Poy Ta ki Maji ki aw, aw tēg Koreti ti ki e 6e bo kare ki dōnangi Girəsi ti. Loki Pol aw tēg Koreti ti, isi ti nōō ra nay dāgi gide jijoo. Ningə njé kaw-naa je ki Pol ində ngirəde, əi dije ki əi Jipi je al, ki əi njé tō 6a je al.

Koreti e 6e bo ki ne kingə e ngay me ti ki takul toe kadi ba bo ti ki ra adi bato je rai ngay titi. Njé ra gati je uwai naa ti be, taa njé ne gar je ki dangi dangi ka əi ngay me ti tō. Nə ne kare ki majal, kaya ki ra rosi mee. Ra adi njé kaw-naa je ki əi ngə 6ay kin, ne je ngay tilə-de naa ti. Lo kin ti, Pol ga ta ngay dode ti, tadō loki iyə-de ə aw lo ki rangi ti, nja naa ti naa ti, ingə poyde ki ade rənəl al. E be ə, ndangi-n makitibi ki asi sō be adi-de. Makitibi je ki joo ə j-ingə-de me Kilə-mindi ti ki sigi ne kin, nə njé ki joo dəw gar lo ki tade ti ti al. Pol əl ta lade: ki kare me 1 Kor 5.9-13, ə e ki nungi me 2 Kor 2.3 tō. Ningə makitibi je ki joo ki j-ingə dan made je ti ne kin, Pol ndangi-de dōkagilo mba ti lie ki kō mitə ki mba kilə mbə Poy Ta ki Maji. Ki dōsay Pol ndange Epəji ti, ə e ki kō joo ndange Epəji ti wa tō ə se dōnangi Masəduwan ti wa be.

Me makitibi ti ki dōsay kin, go ta kuwə jinaa ti, ki kəl ta ki Luwə ki mbata maji lie ki ra (1.1-9), Pol dāji njé kaw-naa je ki Koreti ti kadi indəi ngangi gangi-naa ki to dande ti kin nim (1.10-4.21), kadi əsi kaya ki ra ngərangi nim (5), kadi iyəi ta kaw ki ndu kasi-naa al ki dande ti nō njé gangi ta je ti ki gari Luwə al kin nim tō (6.1-11). Pol təl a nōō əl-de 6ay tō kadi gəri lo kində kəmdə go darəde ti ki e kəy kisi NDil Luwə kin tō (6.12-20). Ningə go ta kōji je ti kin, Pol tur ta je ti ki dangi dangi ki njé kaw-naa je dāji-e me makitibi ti ki iləi adi-e. Adi e ta ki əji do:

Taa-naa (7);

Ta ki dō kuso da je ti ki awi nō kagi yo je ti, ki ta ki dō pa njiyəde me ne je ti pəti ki aw naa ti ki ya Luwa al (8.1-11.1);

Ta ki dō njé kaw-naa je ti ki ne kuso lə Ba6e (11.2-34);

Ta ki dō kadi-kare je ti lə NDil Luwə (12-14); Ki ta ki dō kji njé koy je lo koy ti (15).

Pol təl ta makitibi ləne ki poy ta je madi tō (ta ki dō ne kaw ti nim, ndigi ra je lə Pol nim...), kuwə jinaa tō (16).

Me ne je ti pəti ki asi-naa al dan Koreti je ti kin, Pol əl-de təkəi təl rō go ndu ti lə Kirisi par ə a ra kadi ne je asi-naa. NGA ningə ndigi-naa

ki rōjeti lə ngakonaa je ə e rəbi ki maji itə rəbi je pəti tō (13).

Kuwə jinaa

¹ Mi Pol ki Luwə 6ar-m, ki go me ndigi ti lie kadi mi nje kaw kilə lə Jəju Kirisi, naa ti ki ngokoje Sositan^o, ² j-uwə jisi səi njé kaw-naa je ki isi Koreti^o ti, j-uwə jisi səi njé ki Luwə ər səsi me majal ti kō ki go rəbi kində rō naa ti ki Jəju Kirisi, j-uwə jisi səi njé ki Luwə 6ar səsi tə dije ki kay njay ləne, j-uwə jisi səi dije pəti ki, me lo je ti ki dangi dangi, isi 6ai tō Ba6e ləje Jəju Kirisi, Ba6e ləsi ki Ba6e ləje. ³ Kadi me-maji ki kisi-maje lə Bawje Luwə əl ki Ba6e Jəju Kirisi e dəsi ti.

Ra maji lə Luwə me Kirisi ti

⁴ M-ra oyo Luwə ləm ki ndō je ki mbata ləsi. M-ra-e oyo əji dō me-maji lie ki tō dəsi ti me kində rō naa ti ki Jəju Kirisi. ⁵ Tadō me kində rō naa ti ki Kirisi kin ə maji ur-n səsi me kuji ta ti ki me ne gər ti. ⁶ Naji ki ma ki dō Kirisi ti e ki ma ki tōgi dāsi ti, ⁷ adi kadi-kare madi kare ki du səsi goto. İsi ingəmi ndō ki Ba6e ləje Jəju Kirisi a tēg-n hoy. ⁸ Kirisi wa ki dōne a adi səsi tōgi kadi uwai rōsi ba bīti dōbəy ndō ti. A adi uwai rōsi ba mba kadi ndō təl-e 6a səi ki ta dəsi ti al. ⁹ MBata Luwə ki nje 6ar səsi, ilə səsi naa ti ki NGone Jəju Kirisi ki Ba6e ləje, e Luwə ki nje ka dō ndune ti. ¹⁰ NGakom je, m-ndəji səsi me tō Ba6e ti ləje Jəju Kirisi kadi adi ndusi e naa ti. Adi gangi-naa goto dāsi ti. Maji kadi adi tagasi je ki angalsi je e naa ti kare ba. ¹¹ MBA ri ə m-əl ta kin be wa? M-əl be mbata dije ki Kolowe ti əli-mi ta ki dəsi ti adi-m m-o. ¹² Ningə ne ki mge kadi m-əl səsi, m-o təkəi dāsi ti dəw madi ə nə: «Mi dəw lə Pol», ki nungi ə nə: «Mi dəw lə Apolosos^o», ki rangi ə nə: «Mi dəw lə Piyar», ə e ki rangi 6ay ə nə: «Mi lə Kirisi». ¹³ Ə se Kirisi e ki gangi rone dana wa? Se e Pol ə 6ai-e dō kagi-dəsi ti mbata ləsi wa? Se rai səsi batəm me tō Pol ti wa? ¹⁴ M-ra oyo Luwə təkəi ra adi m-ra batəm dəw madi kare dāsi ti al. Dije ki m-ra-de batəm e Kirisipusi^o əl ki Gayusi par. ¹⁵ Dəw madi kare ki ə nə rai ne batəm me təm ti goto. ¹⁶ Dije ki m-ra-de batəm 6ay tō 6a, e njé ki me kəy ti lə İsitəpanasi. Ki rangi tō nōō ningə, m-o al ngata. ¹⁷ E ki mba kilə mbə Poy Ta ki Maji ə Kirisi ilə-m, 6i e ki mba ra batəm al. Kilə mbə Poy Ta ki Maji kin e ki gosi ta ki ta ti al. Re e ki gosi ta ki ta ti ningə, koy Kirisi dō kagi-dəsi ti a təl ne ki ndae goto.

Kirisi e tōgi ki tər lə Luwə

¹⁸ MBə koy Kirisi dō kagi-dəsi ti e ta mbə ki rō dije ti ki isi awi tuji ti. Nə ki rōjeti je ki j-ingə kaji ningə e tōgi lə Luwə. ¹⁹ Makitibi lə Luwə ə nə: «M-a m-tuji tər lə njé tər je, ningə njé ne gar je, m-a m-ro ta ne gar ləde kadi təl

✧ 1:1 Knjk 18.17 ✧ 1:2 Knjk 18.1 ✧ 1:12 Knjk 18.24 ✧ 1:14 Knjk 18.8 ✧ 1:19 Ejay 29.14

neḡ ki kare^o.» 20 Nje tər e ra be? Nje ndo ndukun e ra be? Nje naji ta e ra be? Tər la daw ki duniya ti a ya Luwə təl-e neḡ ki mbə ti. 21 E be mbata tər ki donangi ti ne asi kadi aw ki dije adi gari tər la Luwə al. E be ə Luwə ndigi ngay kadi n-aji dije ki adi-e mede. Dije ki adi-e mede ki go rəbi kilə mbə Poy Ta ki Maji ki daw oo ə to tə ta mba yo. 22 *Jipi je daji kadi n-ooi ne kəji, Girəki je sangi tər to. 23 Ki səbi doḡe ningə, j-ilə mbə Kirisi ki bəi-e dō kagi-dəsi ti. MBə kin təl jigi tigə Jipi je, ə e ta mbə ki rō dije ti ki əi Jipi je al to. 24 Nə ki rō dije ti əi Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, ki Luwə bər-de ningə, mbə la Kirisi kin e togi ki tər la Luwə mbata ti ləde. 25 Tado ta mbə la Luwə kin e tər ki itə tər la dije, ə togi goto la Luwə kin e togi ki itə togi la dije.

26 NGakom je, indəi kəmsi maji oi. Dansi ti ki Luwə bər səsi kin, njé tər je ki go daro ti əi ngay al, njé togi je əi ngay al, njé tōba je əi ngay al to. 27 Ningə kadi igari təkəi Luwə kəti ne je ki njé togi al ki donangi ti ne mba kadi ilə-n rəsol dō ne je ti ki njé togi. 28 Luwə kəti ne je ki kəme goto, neḡ ki dije kidi-e donangi, neḡ je ki əi ne madi al, mba ro-n ta neḡ je ki dije ooi ndade. 29 Be mba kadi daw madi ində gunə nō Luwə ti al. 30 E Luwə ə ilə səsi naa ti ki Kirisi. Kirisi ki bōne e tər ləje ki j rō Luwə ti. E ə, ki go rəbi lie, Luwə ər-n ta doḡe ti, adi j-ayi njay, uḡə doḡe ji majal ti. 31 E be təkəi makitibi la Luwə əl-n ə nə: «Dəw ki ge kində gunə ningə, maji kadi un 'Bəbe ə ində-n gunə^o.»

2

Kilə mbə Poy Ta ki Maji la Pol

1 NGakom je, loki m-aw dansi ti, m-ilə səsi mbə poy ta ki rojeti la Luwə, ki to lo bəyo ti, e ki ne gar ki al dəsi ə se ki tər ta ə m-ilə-n səsi mbə kin al. 2 MBata loki mi dansi ti, neḡ ki rangi ki m-sangi goto. M-sangi kadi igari Kirisi par kare ba. Adi e Kirisi ki bəi-e kagi-dəsi ti. 3 Loki mi dansi ti, mi me togi goto ti. M-əl səsi ta me dadi ti ki bəl. 4 Neḡ ki m-ndo səsi ki mbə Poy Ta ki Maji ki m-ilə səsi kin, e ki ta neḡ gar lə daw al. E ki go kəji togi ti la NDil Luwə. 5 Be mba kadi kadi-me ləsi ilə ngirəne dō neḡ gar ti lə daw al, nə dō togi ti la Luwə yo ta. 6 Ningə, je ka ji ndo njé kadi-me je ki togi gangi me ndil ti ki me tər to. Nə ke ə e tər lə dije ki donangi ti ne al. Ta e tər lə njé togi je ki donangi ti ne ki ndo madi ə a tuji kin al to. 7 J-ilə mbə tər la Luwə. Tər ki kuti gide ki to lo bəyo ti. E tər ki Luwə ində dəe dana kəte nō kində duniya ti mbata tōba ləje. 8 Tər ki daw kare ki dan njé togi je ti ki donangi ti ne ki gər goto. Re kəmdə tēḡ dō tər ti kin ə re a bəy Bəbe ki nje tōba kagi-dəsi ti al. 9 Ningə, təkəi makitibi la Luwə əl-n, e neḡ ki kəmə daw oo al, e neḡ ki mbi daw oo al, e neḡ ki daw ga mene ti al to. E

neḡ ki Luwə ində dəe dana mbata ti lə dije ki ndigi-e^o. 10 NGa ningə, Luwə tēḡ ki dəe adije ki go rəbi la NDil. MBata NDil oo gin neḡ je pəti. NDigi ra je la Luwə ki to lo bəyo ti ka NDil oo. 11 Ki əji dō dəw, dəw madi ki gər neḡ je ki to rō madine ti goto. E ndil ki to rō daw ti kin par ə gər neḡ je ki to rōe ti. E be ə, ya Luwə ka to be to. NDil Luwə ki karne ba par ə gər neḡ je ki to rō Luwə ti. 12 NGa ningə, ndil ki e meje ti je kin e NDil ki donangi ti ne al, nə e NDil ki j taa rō Luwə ti nu, mba kadi ji gər-n neḡ je ki Luwə adi-je ki go me-maji ti lie. 13 Ningə, j-əl tae ki rəbi neḡ gər lə daw al, nə ki rəbi la NDil. E be ə, j-isi j-ər gin neḡ ki rojeti la NDil, j-adi dije ki go NDil ti. 14 Dəw ki aw ki NDil Luwə me neḡ ti al, asi kadi a ingə neḡ ki rojeti ki j rō Luwə ti al. MBata e NDil Luwə par kare ba ə adi daw gər neḡ je ki rojeti kin. 15 Dəw ki aw ki NDil Luwə mene ti asi gangi ta dō neḡ je ti pəti, ningə dəw ki rangi asi gangi ta dōe ti al. 16 Makitibi al ə nə: «Nə ə gər ta ga lə Bəbe wa? Se nə ə asi kəje ta wa^o?» Dəwe goto, nə je, j-aw ki taga la Kirisi.

3

Gangi-naa ki to dan njé kaw-naa je ti ki Koreṭi

1 NGakom je, ki rojeti bə, ta ki m-əl səsi kəte kin m-əl səsi tə dije ki go daro ti, tə dije ki əi nḡan je ki du me kadi-me Kirisi ti. M-əl səsi ta tə dije ki go ndil ti al. 2 E mbata kin ə, m-adi-n səsi ne kuso ki nḡa al, m-adi səsi mba yo. Tado toḡisi asi kadi usoi neḡ ki nḡa al. Biti bōne wa kin ka asi kadi usoi neḡ ki nḡa al. 3 Asi al, tado səi dije ki go daro ti bəy. Səi dije ki go daro ti, isi njiyə ki go daro ti. M-əl be mbata isi rai-naa ni je, isi gaki-naa je. 4 Loka daw madi ə nə neḡ daw la Pol, ningə ki nungə ə nə neḡ daw la Apolosi kin se e njiyə ki go daro ti al ə se e ri wa? 5 Apolosi ki Pol əi nḡa je ə? Apolosi ki Pol əi bəə kilə je la Luwə. Əi bəə kilə je ki go rəbi ləde ə adi mesə Bəbe. Dəw ki ra danje ti ra kilə ləne təkəi Luwə ade-n. 6 Mi m-dibi ko, Apolosi e nje ra man dō ti, ningə Luwə ə e nje ra kadi ibə. 7 Nje mə ko ki nje ra man dō ti əi neḡ madi al. Dəw ki kadi tōe bə dō ti e Luwə ki nje ra kadi togi. 8 Nje dibe ki nje ra man dō ti si asinaa. Ningə dəw ki ra dande ti a ingə neḡ kigə go ji ki asi ta kilə lie ki ra. 9 MBata je madi-kilə je lənaa me kilə ti la Luwə. Ningə səi, səi ndo la Luwə, səi kəy kində je lie. 10 Ki go me-maji ti la Luwə ki ilə-n kilə ləne jim ti, m-ində ngirə kilə dansi ti tə nje kində ngirə kilə ki maji. Ningə ki basine kin daw ki rangi ində ta jim. Ke ə, kadi daw ki ində ta kilə kin bə, ində kəmdə go kində ti ki a ində maji. 11 Dəw a ində ngirə kilə kin rangi al ngata. Nḡirə kilə ka ə to ne ə e Jaju Kirisi par. 12 NGa ningə re daw ində ta kilə kin ki ər, ə se arja, ə se ki mbal ki ndole, ində ki kagi, ə se burim wale, ə se ki

kadi ne ne ka, a to ki taga. ¹³ MBata ndo gangi ta ti a, ne je pəti ginde a tɛɛ, ningə por a naa tɔgi kilə je pəti kadi dije a oy maje ki maje al. ¹⁴ Re kilə ki daw ində dɔ ngire ti kin, nga a taa ningə, ɓae a ingə ne kiga go jine. ¹⁵ A kin ə, kilə kin por o-e to ningə, ɓae a ingə ne kiga go jine al. Dəw kin a ingə kajji, nə e kajji ki a tɛɛ-n ta por ti jati jati. ¹⁶ Səi ɓa səi kəy kisi Luwə, nə igəri se igəri al wa? ¹⁷ Re daw tuji kəy kisi Luwə ningə, Luwə a tuje dəwe kin to. MBata kəy lə Luwə ay njay, ningə səi ə, səi kəy kisi Luwə. ¹⁸ Maji kadi daw ndam ki rone al. Kin ə re dansi ti, daw madi oo rone tə nje tər ki go taga ti ki donangi ti ne ningə, maji kadi daw kin təl rone mbə ti. Təl rone mbəti kadi tə ingə-n tər ki rojeti. ¹⁹ Tado tər ki donangi ti ne Luwə oo kadi e do majal. Be ə makitibi lə Luwə ə nə: «Luwə uwə njé tər je ki ta me ta ngom je ti ləde.» ²⁰ Taa təl əl ɓəy to ə nə: «Luwə gar taga lə njé tər je, ningə oo kadi e ne madi al.» ²¹ Səbi kadi daw madi un dije ində-n gunə al, mbata ne je pəti e yaši. ²² E-n Pəl, ə se Apolosi, ə se Piyər, ə se donangi, ə se kisi ki dɔ taa, ə se koy, ə se ne je ki ɓone ə se ki lo ti ti, ne je kin pəti e yaši. ²³ Ningə səi, səi ya Kirisi, ə Kirisi e ya Luwə to.

4

Kilə ra njé kaw kilə je

¹ Ningə, maji kadi oi-je tə ɓəə kilə je lə Kirisi. Oi-je tə njé ngəm ne je lə Luwə, ne ki rojeti ki to lo ɓəy to ti. ² NGa ningə, ne ki ɓa nje ne a ge rɔ nje ngəm ne ti, e ka dana par. ³ Ki oji dəm, ta kadi səi, ə se njé gangi ta dɔ dije ti, igangi ta dɔm ti ra-m ɓəal al. Ta mi wa ki dəm, m-gangi ta dɔ rəm ti al to. Tado m-ra ne ki majal al. ⁴ Ningə, e kin ə a ra kadi mi daw ki dana al. ɓəbe wa ə a gangi ta dɔm ti. ⁵ MBata kin ə, maji kadi igangi ta dɔ daw ti kəte nɔ dəkagiloe ti al. Ingəmi dəkagilo ki ɓəbe a re ə, ne je ki toi lo ɓəy to ti me til ti, a ilə kunjji dode ti kadi a toi taga wakisa ta kəm dije ti. Ningə a tɛɛ ki gin ndigi ra lə daw ki ra ki to me ti. Lo kin ti, Luwə a ilə toji dɔ daw ti ki ra, ki go kilə rae ti. ⁶ NGakom je, m-əl səsi ta ki go kuje je ki dangi dangi oji dɔ Apolosi nim, oji dəm mi wa nim, mba kadi indoi ne roje ti. M-ra be mba kadi daw ra yanə adi al dɔ ndu ki makitibi lə Luwə əl kin al. Mba kadi uni daw indoi gusi, indori-naa al. ⁷ Se nə ə e nje ra kadi ito dangi dan dije ti wa? Se e Luwə ə e nje kadi ne je pəti ki aw-n kin al wa? NGa ə re e Luwə ə adi ne je pəti ki aw-n kin ningə, ra ban be ə isi ində-n gui tə ne ki e j wa ə ingə ki dərri be ə? ⁸ Ki ɓasine kin, ingəi ne asi səsi ngata, səi njé ne kingə je. Kin isi oji ɓe ki kanji kadi je səsi dɔ ti. M-ndigi kadi e ɓeko ki rojeti wa ə oji be, adi j-o-n sasi. ⁹ Ningə, to təkɔ je ki madi je ki njé kaw kilə je kin, Luwə ində-je go dije ti gogi be. Ji to tə dije ki gangi ta koy dode

ti be. MBata Luwə iyə-je ji dije ti adi ji təl ne koo ta kəm dije ti pəti. Ta kəm malayka je ti ki ta kəm dije ti. ¹⁰ Je, ji təl mbə je mbata ti lə Kirisi, ningə səi, səi njé kəm-kaa je me Kirisi ti. Je njé tɔgi al, nə səi, səi njé tɔgi je. Je, dije isi kidi-je, ningə səi, dije isi ɓuki səsi ti. ¹¹ Biti ɓone ka j-isi j-ingə kɔ. Ne kusoje goto, man kayje goto, kibi kəje goto. Dije isi adi-je kɔ, j-ila mbir mbir ki lo. ¹² Daroje je wa, ji ra kilə j-o rɔgəgɔ taa j-ingə ne kusoje me ti*. Dije taji-je ka, ji njangi dode, rai-je kɔ ka j-uwə tɔgi je ba. ¹³ Əli ta je ki majal dɔje ti ka, j-ilə dingam me naa ti. Biti ɓone ka dije ooi-je tə si ki kəsi kilə kɔ. Ooi-je ta tɔ dije ki ndade goto.

¹⁴ M-əl səsi ta tə nganm je ki njé ndigi ləm. E ki mba kulə-n rosəl dəsi ti ɓa m-ndangi-n ta kin m-adi səsi al, nə e ki mba kadi m-tɛɛ-n kamsi maji ne ne je ti. ¹⁵ Ningə, re njé kar nɔsi je ki me kadi-me Kirisi ti əi dibi kuti ka, bawsi ki go ndil ti e kare ba. MBata mi ə mi bawsi ki nje kilə səsi mbɛ Poy Ta ki Maji lə Kirisi. ¹⁶ E be ə, m-dəji səsi kadi oi go ngam maji. ¹⁷ M-ilə Timote* ki rɔsi ti ki mbata ta kin. Timote ki e ngonm ki nje ndigi ləm, ngonm ki dana me ta ti lə ɓəbe. Timote a ole mesi dɔ ne ndo ti ləm me kisi ki dɔ taa ti ki Kirisi. Kuje ki m-isi m-ndo-n njé kaw-naa je ki lo je pəti. ¹⁸ Dije madi sii gidide, ooi təkɔ m-a m-təl tə m-tɛɛ rɔsi gogi al ngata. ¹⁹ Nə re Luwə ndigi ə dəkagilo ngay al par ə m-a m-tɛɛ rɔsi ti nɔo. Ningə dije ki njé si gidide kin, m-a m-o-n ta kalde par al, nə m-o-n kilə ki tɔgide asi ra to. ²⁰ Tado kɔbe lə Luwə e me ta ki kəl ti al, nə e me tɔgi ti. ²¹ E ri ə indigi dana? Indigi kadi m-aw rɔsi ti ki gəl jim ti ə se kadi m-aw ki ngame ki rɔsi ki ndigi-naa, ki e ngame ki səl ləm ləm ə.

5

Kaya ki to dan njé kaw-naa je ti ki Koreti

¹ Dije əli ki lo lo adi m-o təkɔ kaya ki to kəl tae al to dansi ti. Dije ki gəri Luwə al ka, daw ingə ko kaya ki be kin dansi ti al. J-o kadi daw kare dansi ti isi sangi ne bawne*. ² Ə səi, isi sii gidisi. Ne kin, e ne ki kadi a adi səsi ndingə rɔ. Ningə daw ki be kin e daw ki kadi a tuwai-e dansi ti kɔ. ³ Ki oji dəm, mi say səsi, nə təkɔ mi səsi naa ti me ndil ti, m-gangi ta dɔ dawe ti kin me to Jaju Kirisi ti. M-gangi ta dɔe ti təkɔ mi səsi naa ti be. ⁴ Ningə loki a kawi-naa ə mi səsi naa ti me ndil ti, tɔgi ɓəbe ləje Jəju a e naa ti səje dɔ ta ki gangi ti kin. ⁵ Daw ki be kin, səbi kadi iyəi-e ji Sata ti kadi tuji daro kɔ. *Sata tuji daro kɔ kadi ndile ingə kajji ndo təl ɓəbe Jəju ti. ⁶ Ne ki kadi isii gidisi, mi m-o al jagi. Se igəri al wa? Əm ki ndəy be ki daw ləy-n nduji, a ra adi nduji j. ⁷ Səbi kadi ɔri əm ki kəke dansi ti kɔ, mba kadi səi nduji ki ləy ki sigi. Səi nduji ki ləy ki sigi mbata əm goto dansi ti. Əm ki kəke goto

* 4:12 Knjic 18.3; 20.34

* 4:17 Knjic 16.1

* 5:1 Ləbatiki 18.8; Dətarənom 23.1

dansi ti, tado ngon bati ra nay taa kilə taa ləje e ki kijə minde. ⁸ Adi ji rai nay taa kilə taa kin ki əm ki kəke al. Adi ji rai ki əm majal al, adi ji rai ki əm me ndul al. Nə adi ji rai ki nduji ki ləy ki əm goto me ti, ki e nduji ki ay njay, ki rəjeti. ⁹ Me makitibi ti ki m-ndangi kəte madi səsi kin, m-əl səsi kadi indolai-naa ki dije ki njé ra kaya je al. ¹⁰ Ningə, m-əl be mbata lə dije pəti ki donangi ti ne ki njé ra kaya je, ə se njé ra majal je, ə se njé bogi je, ə se njé kosi dəde nangi nə kəgi yo je ti, al. Re e be ningə, a tēji kə dande ti. ¹¹ Nə ki m-əl səsi, sobi də dəw ki ə nə ne nje kadi-me, ningə isi ta ra kaya ti, isi ta ra mal la ti, isi ta kosi dəne nangi nə kəgi yo je ti, isi ta ne taji ti, isi ta ra gə kasi ti, ki ta bogi ti. Daw ki be kin ə kadi indai rəsi naa ti sie al. ¹² E ta ləm mi ə kadi m-gangi ta də dije ti ki əi njé kadi-me je al, al. Ningə, e njé ki əi dan njé kaw-naa je ti ə kadi a gangi ta dəde ti. ¹³ Njé ki əi njé kadi-me je al, e Luwə ə a gangi ta dəde ti. Ituwəi dəw ki nje me ndul dansi ti kə^o.

6

Ta ki gangi ki dan njé kadi-me je ti

¹ Loki ta to dansi ti, səi ki adi mesi Jəju ningə, itəli uni awi nə njé kəbe je ti ki gəri Luwə al dəw to. Irai be ki mba ri wa ka dəw gər al? Uni ta awi nəde ti, ə iyəi dije lə Luwə. ² Se igəri kadi dije ki kay njay lə Luwə ə a gangi ta də dije ki donangi ti ne al wa? Kin ə igəri kadi e səi je ə a igangi ta də dije ti ki donangi ti ne ningə, ra ban be ə asi kadi igangi ngan ta je ki majal be ki to dansi ti al ə? ³ Se igəri kadi e j-əi je ə j-a ji gangi ta də malayka je ti al wa? Ə kin ə e be ningə, ra ban be ə j-asi kadi ji gangi ngan ta je ki toi danje ti bone kin al ə? ⁴ Gine e ri ə, loki ngan ta je ki be kin toi dansi ti ningə, uni awi rə dije ti ki əi ne madi al dan njé kaw-naa je ti ə? ⁵ M-əl səsi ta kin be kadi rəsi səl səsi. Ningə, se dəw madi kare be ki nje kə-m-kədi, ki kadi gangi ta dan ngakone je ti ki njé kadi-me je goto biti wa? ⁶ Ə kadi ngakona je ki me Kirisi ti uni-naa awi nə dije ti ki gəri Luwə al! ⁷ Ki rəjeti 6a, kaw ə wa ki awi ki naa lo gangi ta ti kin, toji kasi al ləsi ki taga ngata. Se ra ban ə indigi kadi isi də ti ki njé ki rai səsi ne ki go rəbe ti al kin al wa? Se ra ban ə iyəi adi tuji ne ləsi par al wa? ⁸ Ə, səi yo ta itəli isi rai ne ki go rəbe ti al, isi bogi ngakosi je ki me Kirisi ti. ⁹ Igəri kadi njé ra ne je ki go rəbe ti al, a oy kəbe lə Luwə al, ə se igəri al wa? Maji kadi ədi rəsi al, tado njé ra kaya je, ki njé ra yo je, ki njé kuwə marim je, ¹⁰ ki dingəm je ki njé sangi-naa je, ki njé bogi je, ki njé kam-nda je, ki njé kasi ra je, ki njé taji ne je, ki njé taa ne lə dije də gu ti je, dije kin pəti a ooi kəbe lə Luwə al. ¹¹ Nə je kin ə e kilə ra dije madi dansi ti kəte. Nə basine, səi dije ki Luwə togi səsi adi ayi njay, Luwə ində

səsi ta dangi mbata ti lie, Luwə or ta dəsi ti ki to Bəbe ləje Jəju Kirisi, taa ki takul NDil ki kay njay to.

Darəje e Kəy kisi NDil Luwə

¹² Dije madi əli əi nə: «Ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare.» E ki rəjeti, «ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare,» nə ne je pəti maji səm dərə al. «Ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare.» Nə m-ndigi kadi ne madi aw ki togi dəm ti al. ¹³ Nə kuso e ki mbata me dəw, ə me daw to mbata ne kuso to, nə Luwə a tuji-də joo pu kə. Nə darə dəw e mbata kaya al. Darə dəw e mbata Bəbe, ningə Bəbe ka isi mbata dəw to. ¹⁴ Təki Luwə adi Bəbe j-i-n taa lo koy ti ka kin ə, a adi je ka j-a j-i taa lo koy ti to. A adi j-i taa lo koy ti ki takul toge.

¹⁵ Se igəri kadi darəsi je əi ngan rə Kirisi al wa? Se m-a m-un ngan rə Kirisi kadi m-təl-e ngan rə kaya dəne ti wa? Jagi m-a m-ra be al. ¹⁶ Se igəri kadi dəw ki ilə rəne naa ti ki kaya dəne, təli darə ki kare ba sie al wa? Tado makitibi lə Luwə ə nə: «Dije ki joo kin a təli darə ki kare^o.» ¹⁷ Nə, daw ki ilə rəne naa ti ki Bəbe, e naa ti sie kare ba me ndil ti to. ¹⁸ E mbata kin ə, kadi imbatu kəy sangi dəne je. Tado, ndəgi majal je ki dəw rade, əi gidi rəe ti tagane, nə dəw ki isi sangi dəne kaya ti, isi ra majal əsi-n ta rəne e wa. ¹⁹ Se igəri kadi darəsi je e kəy kisi NDil Luwə al wa? NDil ki e mesi ti kin j rə Luwə ti, Luwə ə adi səsi. Darəsi e yə Luwə, bi e ya si al. ²⁰ Maji kadi iləi toji də Luwə ti me darəsi ti, tado Luwə igə dəsi ki gati ki ngay.

7

Ta ki də taa-naa ti

¹ Ta ki oji də ta je madi ki əli-mi me makitibi ti ki indangi adi-mi. M-o maji ngay kadi dingəm tēje kadi dəne ti al. ² Nə mba kadi dəw osi me kaya ki ra ti al, maji kadi dingəm ki ra ka aw ki dəne ləne ki oji dəne, ə dəne ki ra ka kadi aw ki dingəm ləne ki oji dəne to. ³ Maji kadi dingəm ki ra ka adi nene ne ki sobi kadi ade, ningə kadi dəne ka adi ngawne ne ki sobi kadi ade to. ⁴ Mbata dəne aw ki togi də rəne ti al, nə e ngawe ə aw ki togi də ti. Be to ə, dingəm ka aw ki togi də rəne ti al, nə e nee ə aw ki togi də ti. ⁵ Maji kadi ogi-naa rəsi al. Re ogi-naa rəsi ningə, kadi e ki go mindisi ki osi naa ti mba kadi uni rəsi əli ta ki Luwə. Ningə go ti ə, itəli awi naa ti gogi. Be mba kadi *Satə ingə rəbi na-n səsi al. Ingə rəbi na səsi loki asi kuwə rəsi ngə al. ⁶ Ta ki m-əl səsi kin, e ndu 6a m-adi səsi al, nə e go rəbi madi ə m-əji səsi. ⁷ M-ndigi ngay kadi dingəm je pəti toi tə mi be, nə kə ə, na na ka aw ki kadi-kare ləne ki Luwə ade. *Kadi kare je əi dangi dangi: dəw

kare aw ki kadi-kare ne madi, e ki nungi aw ki kadi-kare ne ki rangi to.

⁸ M-al buwə je ki njé ngaw koy je, təkɪ to maji ngay kadi isi dərɔde tə mi be. ⁹ Nə ke ə re, asi kadi uwəi rɔde nga al ɓa, maji kadi taai dāne, ə se taai dīgəm ki rangi. Tado, taa-naa e soti kadi dāw ində gu dɔ ngur dərɔ ti.

¹⁰ Ki ɔji dɔ dije ki taai-naa ki bəlme, maji kadi dāne tɛɛ ji ngawne ti al. Ningə, ndu kin e mi ə m-un al, nə e Bəbɛ ə un. ¹¹ A re dāne tɛɛ ji ngawne ti ɓa, a taa dīgəm ki rangi al. Re e be al tɔ ningə, kadi təl aw ji ngawne ti gogi. Ə kadi dīgəm ka tuwə nene al tɔ⁶.

¹² Ki ɔji dɔ ndəgi dije ningə, e mi ə m-al-de ta, ɓi e Bəbɛ al. M-al kadi re, dīgəm ki un mene adi Kirisi, aw ki dāne ki gər Kirisi al, ə dāne ka kin ndigi kadi n-isi sie ɓa, maji kadi tuwe al. ¹³ Ə re dāne ki un mene adi Kirisi, aw ki dīgəm ki gər Luwə al, ə dīgəm ka kin ndigi kadi n-isi sie ka, maji kadi mbate al tɔ. ¹⁴ Tado, dīgəm ki gər Luwə al a e ki kay njay ki takul nene. Ningə dāne ki gər Luwə al ka, a e ki kay njay ki takul ngawne tɔ. Re e be al ningə, ngande je a əi ki kay njay al. Nə ki rɔjeti, əi ki kay njay. ¹⁵ A kin ə re, e ki gər Luwə al, ndigi mbati-naa ningə, ta rəbi to mbata ti lie. Tado goe ti kin, ne madi ki dɔɔ nje kun mene kadi Kirisi naa ti ki nje gər Luwə al goto. Luwə ɓar səsi kadi isi ki naa ki lapiya. ¹⁶ Dəw gər al, ki go rəbi kisi naa ti kin, dɔ maji ə, j dāne a aji ngawɪ, ə se j dīgəm a aji nei.

Ka dɔ nja ti me ɓar ti ki Luwə ɓar dəw

¹⁷ Kadi ne ra dəw ki ra e ki go kadi-kare ti lie. Kadi kare ki Bəbɛ ade ki go kise ti ki dɛe taa, kəte taa kadi Luwə ɓar-e-n. E kin e ta ki m-ndangi madi njé kaw-naa je pəti. ¹⁸ Kin ə re dəw madi ijə mətine kəte taa kadi Luwə ɓar-e ningə, kadi təl ra rɔne tə nje kijə mətɪ al ɓəy be al. A kin ə re dəw madi ijə mətine al ɓəy, ə Luwə ɓar-e ningə, kadi təl aw ijə mətine al ngata. ¹⁹ M-adi igəri təkɪ kijə mətɪ e ne madi kare al. Taa kijə mətɪ al ka e ne madi al tɔ. Ne ki sɔbi kində kəm go ti, e ngəm go ndu-kun je lə Luwə. ²⁰ Maji kadi, na nɛ ka isi me ji kisi ti ləne ki isi-n kəte taa kadi Luwə ɓar-e-n. ²¹ Kin ə j ɓəə kəte taa kadi Luwə ɓari ə, kadi iga ta dɔ kei ɓəə ti kin al. Re ta rəbi to mba kadi ɔr kula ɓəə mindi ti mindi ka, maji kadi a me ɓəə ti wa kin ira-n kilə ki maji. ²² Tado ɓəə ki Bəbɛ ɓar-e, e dəw ki kulə ɓəə ɔr minde ti ngata, e dəw lə Bəbɛ. Be tɔ ə, dəw ki e ɓa rɔne ki Luwə ɓar-e, təl ɓəə lə Kirisi. ²³ Kadi igəri təkɪ igəi dɔsi ki gati ki ngay, ɓi kadi itəli ɓəə je lə dije al. ²⁴ NGakom je, kadi na nɛ ka, isi ki go ji kise ti ki isi-n kəte taa kadi Luwə ɓar-e-n.

Ta ki dɔ dije ti ki taai-naa al ɓəy, ki njé ngaw koy je

²⁵ Ki ɔji dɔ dije ki taai-naa al ɓəy, m-ingə ndu madi rɔ Bəbɛ ti kadi m-adi-de al. Ningə, m-a m-al-de ta ki go koe ti ləm ki m-o. Mi ki Luwə o kəm-to-ndoo ləm, ə təl-m dəw ti ki asi kadi itaai mee.

²⁶ Ne ki mi m-o maji ngay kadi dāw ra ə to kin: dəkagilo ki j-isi ti ne kin ə dīgəm isi ki karne par ə, m-o kadi a e so-e ti, tado e dəkagilo ki ngə ngay. ²⁷ Be ə, re itaa dāne ngata ɓa maji kadi isi sie par. A kin ə re itaa dāne al ɓəy ə, isi par ɓi isangi rəbi taa dāne al. ²⁸ Ningə, kin ə itaa dāne ə, e majal ə ira al. Taa re ngon ki mandɪ taa dīgəm ka, e majal ə ra al tɔ. Nə dije ki njé taa-naa a ingəi kɔ ki ndɔ je pəti me kisi ki dɔ taa ti ləde. E be ə, m-ndigi kadi uri me kɔ ti kin al.

²⁹ NGakom je, ne ki kadi m-al səsi ə to kin: dəkagilo ki noje ti nay ngay al ngata. Ə kadi kaw ki kəte nɔɔ kam, njé taa dāne je toi tə dije ki taai dāne al be. ³⁰ Kadi njé ki isi nɔi-naa toi tə dije ki nɔi-naa al be, kadi njé ki isi rai rɔnəl toi tə dije ki rai rɔnəl al be, kadi njé ki ndogɪ ne je toi tə dije ki awi ki ne madi al be, ³¹ kadi njé ki isi maji ki ne kingə ki dɔnangi ne ti toi tə dije ki isi maji al be. Tado dɔnangi ki ne maji ki me ti ba pəti a gotoi.

³² Ningə, m-ndigi kadi isi ki kanji ta ki ga. Tado dəw ki taa dāne al ɓəy isi sol dɔ kilə ti lə Bəbɛ. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl Bəbɛ. ³³ Nə dəw ki taa dāne, isi sol mbata ne je ki dɔnangi ti ne. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl nene yo tɔ. Adi e dəw ki ta gae tɔ joo. ³⁴ Be tɔ ə, dāne ki taa dīgəm al, ə se ngon ki mandɪ ka toi be tɔ. Isi solɪ mbata kilə lə Bəbɛ, kadi n-əi dije ki maji me dərɔde ti nim, me ndilde ti nim. Nə dāne ki taa dīgəm, isi sol mbata ne je ki dɔnangi ti ne. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl ngawne yo tɔ. ³⁵ E ki mbata maji ləsi ə m-al-n səsi ta kin ɓi e ki mba kadi m-ɔgi-n səsi dɔ ne madi al. Ningə, m-ndigi kadi irai e ki go rəbe ti ki maji, mba kadi itɪ rɔsi kati me kində rɔ naa ti ki Bəbɛ, ɓi ki me ki joo al. ³⁶ Kin ə re, dīgəm uwə dɔ ngon ki mandɪ ngata, ə oo kadi re n-taa-e al ə n-ra sie ne ki majal ɓa, maji kadi taai-naa par ɓi e majal al. ³⁷ Nə kin ə re, go nongɪ ti, dəw un ndune kadi n-taa dāne al, kanji gu ki kində dɔ ti, dəwe ra maji. Ra maji, loki uwə rɔne nga sangi dāne kin al. ³⁸ E be ə, re dīgəm uwə dɔ ngon ki mandɪ ə taai-naa sie par ka maji. A kin ə re, təl iyə goe adi taai-naa al ə maji ngay ɓəy tɔ.

³⁹ Dəkagilo ki dīgəm isi ki dāne taa ɓəy ɓa, kadi dāne iyə ngawne al. Nə re ngawe oy ningə, kulə goto minde ti. Ta rəbi to kadi taa dīgəm ki me ndigi. Nə ke ə kadi e dīgəm ki me Kirisi ti taa. ⁴⁰ Ningə, ki go koe ti ləm, m-o kadi re nje ngaw koy kin isi dāne ti par ə maji ngay. M-al be mbata, mi ka m-gər kadi m-aw ki NDil Luwə mem ti tɔ.

8

Ta dō da ti ki gugiyō

¹ Ki ōji dō da ki gugiyō ningō, m-o kadi j-ai pēti, j-ai nje ne gār tāki rōjeti. Nə ne gār e nje re ki kōji rō. NDigi-naa ə yə e nje ra ki dāw kade tōgi me kadi-me ti lie. ² Re dāw madi oo rōne tā nje ne gār ningō, dāwe kin gār ne ki rōjeti al 6əy. ³ Nə re dāw ndigi Luwə ningō, Luwə gār dāwe kin.

⁴ Ə se kadi dāw uso da ki poli yo ə se kadi uso al wa? Ta ki kadi j-əl ən: Ji gār kadi yo madi kare goto dōnangi ti ne. Taa, Luwə ki rangi goto, Luwə e karne ba par ə isi nōō. ⁵ Dije isi bari ne je madi dōra ti, ə se dōnangi ti ne luwə je. Ə re, isi bari-de luwə je, ə adi luwə je ki 6abe je bāyi-naa ka[⊘], ⁶ ki rōje ti je 6a, Luwə e karne ba ə isi nōō. Luwə ki Bawje, ki nje kində ne je pēti, ki j-isi ki dōje taa ki takule. Taa Ba6e e kare ba tō. E ki go rəbi lie ə Luwə ində-n ne je pēti. Taa, j-isi ki dōje taa, ki go rəbi lie tō.

⁷ Nə dije ki nā je gəri ki be kin al. Ki madi je, rai yo je ki ndəe ndəe, adi ki 6one wa kin ka, loki isi usoi da ki poli yo ningō, usoi tāki e da la yo je ki rōjeti ka kin tō. Taga lade, tōge goto, adi ooi rōde tō dije ki tō nje. ⁸ E ne kuso ə e nje kaw saje rō Luwə ti al. Re j-usoi al ə, ne kare ki du-je goto; a re j-usoi ə, ne kare ki j-ingəi dō made ti goto tō. ⁹ Re e be ka, kadi oi go rōsi maji. Oi go rōsi maji, kadi taa ki Kirisi taa səsi ilə səsi taa kin, təl rəbi ki kadi adii nje ki ai tō je, tosii me majal ti al. ¹⁰ Təki dāw ki tō, oo-i, i ki igar ne maji, isi uso ne kəy ra yo ti. Loki oo-i kin, se a ra kadi a aw ki kate kate me kuso da je ti ki Pəli yo al wa? ¹¹ E be ə, ngokōje ki tō, ki Kirisi oy mbata lie kin, a tuji ki go rəbi ne gār lai. ¹² Majal ki isi irai əsi ta ngakōsi je, isi irai adi do taga je lade ki tōge goto kin, e majal ki isi irai indori Kirisi tō. ¹³ E be ə, re e ki mbata ne kuso ə kadi ngokom osi-n me majal ti 6a, m-a m-uso da al, mba kadi m-adi ngokom osi-n me majal ti al.

9

Nə ki sōbi kadi dāw ra ki ne ki sōbi kadi dāw ingə

¹ M-ndəji səsi m-o se mi dāw dərəm al wa? Se mi nje kaw kilə al wa? Se m-o Jəju ki Bə6e ləje ki kəm al wa? Se səi kandi kilə lam me tō Bə6e ti al wa? ² Re ndəgi dije ə ooi mi tā nje kaw kilə al ka, ki rōsi ti mi nje kaw kilə. Tādō ne ki tōji kadi mi nje kaw kilə, e kində rō naa ti lasi ki Kirisi kin.

³ Ta ki kadi m-rə-n ki njē kində ta dōm ti ə tō kin: ⁴ Se sōbi kadi kilə ki j-isi ra kin, j-ingə ne loe ti j-uso al wa? ⁵ Se sōbi kadi j-aw ki dāne madi tā neje tāki ndəgi njē kaw kilə je, ki ngakō Bə6e je, ki Piyər je isi rai al wa? ⁶ Se

sōbi dōje je ki Barnabasi[⊘] par kadi tə ji ra kilə taa j-ingə ne j-uso wa? ⁷ Əli-mi adi m-o, se ndə kare oi asigar ki ra kilə asigar ləne ki ne kingə lie e wa e nōō wa? Ə se nā ə ndər nju ningə uso kandi ne ndər ka kin al wa? Ə se nā ə ul bati je ningə əy mbade al wa?

⁸ Ta kin m-əl ki go ta kəl dije ti par wa? *NDu-kun lə *Moji ka əl ta kin be tō ə nə: ⁹ «Dəw a dō ndugidu ta mangi ti al, dəkagilo ti ki a njiyə dō ko ti mba kadi kande tēē[⊘].» E mbata lə mangi je ki da wa kin ə Luwə aw-n ki ta ki ga kin wa? ¹⁰ Se e mbata ti ləje je wa kin ə Luwə əl-n ta kin al wa? Təki rōjeti, e mbata ti ləje əl-n ta kin. Tādō sōbi kadi dāw ki nje ndər, ində mene dō ti tāki ndər kin n-a n-ingə ne loe ti. Taa kadi dāw ki nje kində ko gār tāki n-a ningə ne dō jine. ¹¹ Təki ji dibi ne lə ndil dansi ti kin, e go ti al kadi ji tati kande ki kadi maji ki daroje rōsi ti wa? ¹² Re dije madi ingəi ne kin ningə, ra ban be ə je kin 6əy taa kadi j-a j-ingə al ə?

Re e be ka, j-ində tōgi kin dōsi ti al. J-ore meje dō ne je ti pēti mba kadi j-ilə kagi nō poy ta ti ki maji kin al.

¹³ Igəri maji kadi dije ki njē ra kilə me kəy ti lə Luwə, usoi ne ki me kəy ti lə Luwə. Igəri maji kadi njē kijə ne məsi kadi-kare je, usoi ne kadi-kare kin[⊘]. ¹⁴ Be tō ə, dije ki njē kilə mbē Poy Ta ki Maji, Bə6e un ndune kadi ingəi ne kusode me kilə kilə mbē Poy Ta ti ki Maji kin[⊘].

¹⁵ Nə mi, m-ində tōgi kin dō dāw ti al. M-ndangi ta kin mba kadi m-dəji-n go ne madi al tō. Re e koy ka, m-ndigi koy par. E ne rōnəl ləm, Dəw madi ki kadi a taa jim ti goto. ¹⁶ Ningə, Poy Ta ki Maji ki m-ilə mbēe kin e ne ki kadi m-a m-ində-n gum al. E kilə ki isi dōm ti, sōbi kadi m-ra. Ningə kəm-to-ndoo e lam, loki m-ilə mbē Poy Ta ki Maji kin al. ¹⁷ Re e kilə ki m-ra ki dōm mi wa 6a, sōbi kadi m-a m-ingə ne kigə go jim. Nə tāki e kilə ki isi dōm ti kadi m-ra, m-ra tāki isi-n dōm ti kadi m-ra-n ka kin. ¹⁸ Ne kigə go ji ləm e ri ə? Ne kigə go ji ləm e Poy Ta ki Maji ki m-ilə mbē. M-ilə mbē ki kanji kadi m-ingə ne ki sōbi kadi m-ingə loe ti.

¹⁹ Mi dāw dərəm, mi 6əə al. Nə be ka, m-ra rōm 6əə ti lə dije pēti mba kadi m-ingə-n dije ngay m-adi Kirisi. ²⁰ Lōki mi dan *Jipi je ə, m-təl rōm Jipi ti mba kadi m-ingə-n Jipi je. Mi gin ndu-kun ti lə Moji al, nə lōki mi dan dije ti ki ai gin ndu-kun ti lə Moji ə, m-ra rōm tō dāw ki e gin ndu-kun ti sādē mba kadi m-ingə-n-de. ²¹ Re mi dan dije ti ki gəri ndu-kun lə Moji al ə, m-ra rōm tō dāw ki gār ndu-kun lə Moji al be mba kadi ta m-ingə-n-de. Nə ki rōjeti 6a, mi gin ndu-kun ti lə Luwə, tādō m-təl rōm go ndu-kun ti lə Kirisi. ²² Re mi dan tō je ti ə, m-ra rōm tō ti mba kadi m-ingə-n tō

⊘ 8:5 10.20-21 ⊘ 9:6 KnjK 9.27; 11.22-25, 30 ⊘ 9:9 Dətarənom 25.4; 1Tim 5.18 ⊘ 9:13 Ləbətiki 6.9, 19; Dətarənom 18.1-3 ⊘ 9:14 Mt 10.10; Lk 10.7

je m-adi Kirisi. M-təl rəm ne je ti pəti rə dije ti pəti mba kadi tə dije madi ingəi kaji. ²³ M-ra ne je kin pəti mbata ti lə Poy Ta ki Maji. M-ra mba kadi m-ingə-n ne maji ki əl tae tə.

²⁴ Igəri kadi dije ki njé kay ngodi, pəti ayi-naa ngodi də bangi ti, nə kare ba dande ti par ə ingə ne kigə go njae, ə se igəri al? Maji kadi ayi-naa ngodi ki kuje ki kadi ingəi ne ngodi ləsi. ²⁵ Njé kay ngodi je, lo na rə ti ləde, dəw ki ra ka ində də rone ti kadi ta n-ingə-n jəgi kəsi-gon. Ningə e jəgi kəsi-gon ki ndə madi ə a tuji, nə je, jəgi kəsi-gon ləje a tuji al ratata. ²⁶ E be ə, mi m-isi m-ay ngodi, ningə, m-ay ngodi lə njé kəm tə je ki nqə be al. Taa m-isi m-rə tə, ningə rə ki m-isi m-rə, m-6ir jim m-ində-n nəl al tə. ²⁷ M-isi m-ində də darəm ti, kadi m-ule gin təgim ti. M-ule gin təgim ti mba kadi, mbə Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə kin, lo ti ə əri-mi kə al.

10

Nə kəji də Isirayal ti dilə lo ti

¹ NGakom je, m-ndigi kadi igəri təkə kaje je pəti njiyəi gin kil ndi ti^ə, taa gangi dan ba bo tə^ə. ² Luwə ra-de batəm me kil ndi ti nim, me ba bo ti nim, tadə indəi rəde naa ti ki *Moji. ³ Pəti, usoi ne kuso ki j dora ti^ə. ⁴ Taa əi pəti, ayi-naa man ki j dora ti tə. Ayi-naa man ki tē me mbal ti ki j dora ti, ki isi dan gode^ə. MBal ka kin e Kirisi. ⁵ Be ka, ngay je dande ti, kilə rade nəl Luwə al, adi oyi, ninde a də-naa ti dilə lo ti. ⁶ Nə je kin pəti rai ne be, mba kadi e ne ndo ləje. E ne ndo mbata ti ləje, mba kadi, bəne ki majal ra-je təkə ra-n-de kate kin be al ngata^ə. ⁷ Irai yo təkə dije madi dande ti rai kin al. Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Dije isi nangi usoi je ayi-naa je, ningə go ti, j i taai ndami-naa^ə.» ⁸ Ifuku rəsi me kaya ti ki ra təkə dije madi dande rai kin be al. Kaya ki ra kin ə adi dije dibi kuti joo gide e mitə oyi ndə kare ba be^ə. ⁹ Oti kadi ji nai Kirisi təkə njé ki madi dan kaje je ti nai-e-n, ə adi li je təi-de təl-de kin be al^ə. ¹⁰ Oti kadi ji 6ai ta təkə njé ki madi je dande ti rai, adi malayka ki nje tuji dije, tə-n kode kin be al^ə. ¹¹ Nə je kin tē də kaje je ti be, mba kadi e ne ndo mbata ti ləje. Ningə, ndangi me makitibi ti be, mba kadi oji-je, je ki je 6asi ki dəkagilo ki dəbay ti. ¹² E be, dəw ki oo kadi n-a də njane ti maji ningə, kadi ində kəm-kədi də rone ti. Ində kəm-kədi mba kadi osi me majal ti al.

¹³ Nə na ki a tē dəsi ti ki kadi a e ne na ki dəw asi kuwə təgine ba me ti al goto. Ningə, Luwə ki nje ra ne ki dana, a iyə ta rəbi kadi ne na ki al dəsi tē dəsi ti al tə. Dəkagilo ki ne na tē dəsi ti ningə, a adi səsi tēgi kadi uwəi rəsi ba me ti. A ilə rəbi kadi itēgi me ti kə.

Kadi njé kadi-me je rai madi-naa ki yo ki ra al

¹⁴ E be ə, njé ndigi ləm, maji kadi ayi-naa say kadi yo ti ki ra. ¹⁵ M-əl səsi ta tə njé tər je. Kadi səi je wa indəi manji ta ki m-əl səsi kin oi. ¹⁶ Lok i-jisi j-ayi-naa man nju, ji rai oyo də ti taa j-ayi-naa. Ə se e kin, e ra madi-naa də məsi Kirisi ti al wa? Ə se mapa ki j-isi ji ləbi-naa dan je ti j-usoi kin e madi-naa də darə Kirisi ti al wa^ə? ¹⁷ Be ə, mapa e kare ba, ningə re ji bay ka, ji təl dərə ki kare me mapa ti ki ji ra madi-naa də ti. ¹⁸ Oi ta lə ngan *Isirayal je ki go darə ti: Njé ki usoi da je ki ki jə mindinge kadi-kare ti kin, se rai me kasi-naa ki Luwə nq dingingi ti ki adi kadi-kare titi kin al wa^ə? ¹⁹ Ta ki m-ndigi kadi m-əl də lo kin ti ə to kin: da ki pole-n yo ə se yo wa ki dəne, se e ne madi wa? ²⁰ E ne madi al. Ningə, təkə dije adi kadi-kare kin ndil je ki majal^ə, 6i adi Luwə al^ə, m-ndigi kadi irai me kasi-naa ki ndil je ki majal al. ²¹ E go ti al kadi ayi-naa me kəpi ti lə Bəbe, ningə itəl i ayi-naa me kəpi ti lə ndil je ki majal 6əy tə. Taa e go ti al kadi usoi naa ti ki Bəbe, ə itəli usoi ki ndil je ki majal 6əy tə. ²² Se ji ndigi sangi ta Bəbe kadi jangi ra-e dəje ti wa? Ə se təgije itə yə Bəbe wa?

Kadi Luwə ingə kəsi-gon me ne je ti pəti

²³ Dije madi əli əi nə: «Ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare.» E ki rəjeti, «ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare,» nə ne je pəti maji ki dəw dərə al. «Ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare.» Nə ne je pəti a ra maji ki njé kaw-naa je al. ²⁴ Kadi dəw madi dansi ti sangi maji lə rone par al, nə kadi sangi maji lə ndəge je tə taa.

²⁵ Nə je pəti ki dije isi gatii suki ti, kadi usoi ki kanji kadi mes i uwə səsi ki ta. ²⁶ Tadə, dənangi ki ne je ki me ti pəti e yə Bəbe^ə. ²⁷ Re dəw ki nje kadi-me al, bar səsi ki ne kuso, ə awi loe ti ningə, kadi usoi ne je pəti ki adi səsi ki kanji dəji gine, nə tə mes i j uwə səsi ki ta də ti. ²⁸ A re dəw madi əl səsi ə nə e da ki gugi yo ningə, kadi usoi al. Usoi al mbata ti lə dəw ki əl səsi, taa mbata lə me kuwə ki ta to. ²⁹ Me kuwə ki ta ki m-əl tae kin, e səi je al, nə e me kuwə ki ta lə dəwe ki nje kal ta kin. Ra ban be ə, me kuwə ki ta lə dəw kin rangi par a ilə kagi nq ne ti ki ta rəbi to kadi m-ra ə? ³⁰ Re ne kuso to, ə m-ra oyo də ti taa m-uso ə, ra ban be ə dəw a əl-m ta ki majal də ti ə?

³¹ E be ə, re e ne kuso ə usoi, re e ne kay ə ayi, ə se ne ri ki irai, maji kadi irai adi Luwə ingə kəsi-gon me ti. ³² Maji kadi ne madi kare me kilə rəsi ti, təl jigi tigə *Jipi je al nim, tigə dije ki əi Jipi je al, al nim, taa tigə njé kaw-naa

✧ 10:1 Tē ki taga 13.21-22; 14.19-20 ✧ 10:1 Tē ki taga 14.22-29 ✧ 10:3 Tē ki taga 16.35 ✧ 10:4 Kor Isirayal je 20.8-11 ✧ 10:6 Kor Isirayal je 11.4 ✧ 10:7 Tē ki taga 32.6 ✧ 10:8 Kor Isirayal je 25.1-18 ✧ 10:9 Kor Isirayal je 21.5-6 ✧ 10:10 Kor Isirayal je 17.6-14 ✧ 10:16 Mt 26.26-28; Mk 14.22-24; Lk 22.19-20 ✧ 10:18 Ləbatiki 7.6, 15-16 ✧ 10:20 1Tim 4.1 ✧ 10:20 Dətarənon 32.17 ✧ 10:26 Pa je 24.1

je la Luwə al nim to. ³³E mbata kin ə, mi wa ki dəm, m-inda tɔgi dɔ rəm ti, kadi m-nəl dije pəti me ne ram je ti pəti.

11

¹Indaji-mi təki mi ka m-ndaji-n Kirisi be to.

Maji kadi dāne dɔɔ dāne dɔkagilo kaw-naa ti.

²M-ilə tɔji dɔsi ti, tado taa taa, mesi isi ole dɔm ti. M-ilə tɔji dɔsi ti ɔɔy to, tado ingəmi go ne je ki m-ndo səsi maji təki m-əl-n səsi. ³Ningə ne ki m-ndigi kadi igəri ə to kin: Kirisi e dɔ dingəm ti, dingəm e dɔ dāne ti, ningə Luwə e dɔ Kirisi ti to. ⁴Ə re dingəm ki ra, ki isi əl ta ki Luwə, ə se isi əl ta ki Luwə ti ki dāne ki dɔɔ ningə, ilə rɔsɔl dɔ dɔw ti ki isi dɔe ti. ⁵A kin ə re e dāne ki ra ki isi əl ta ki Luwə, ə se əl ta ki ta Luwə ki kanji dɔ dāne ningə, ilə rɔsɔl dɔ ngawne ti to. Tado to təki ngisə dāne be. ⁶Re dāne dɔɔ dɔne al ningə, kadi ijə dāne. A re e ne ki to rɔsɔl kadi dāne ijə dāne ningə, maji kadi dɔɔ dāne. ⁷E go ti al kadi dingəm dɔɔ dāne, tado e bana kəm Luwə, taa e ne kəsi-gon lie to*. Ningə dāne e ne kəsi-gon la dingəm to. ⁸E be, tado e dingəm ə Luwə ɔr dam rəe ra-n dāne ɓi e dāne ɓa Luwə ɔr dam rəe ra-n dingəm al. ⁹Ningə, Luwə ra dingəm mbata ti la dāne al, nə e dāne ə Luwə ra-e mbata ti la dingəm*. ¹⁰E ki mbata kin ə, kadi dāne dɔɔ dāne mbata *Malayka je. Dɔ ki dɔɔ, tɔji kadi dāne e gin tɔgi ti. ¹¹Ningə, ki ta kəm Bəfe ti, dāne a isi ki kanji dingəm al, taa dingəm a isi ki kanji dāne al nim to. ¹²Tado Luwə ɔr dāne rɔ dingəm ti, ningə dāne ə oji dingəm to. Ba ne je pəti i rɔ Luwə ti. ¹³Ningə, səi je wa imari ta dɔ ti oi se e go rəbe ti kadi dāne əl ta ki Luwə ki kanji dɔɔ dāne wa? ¹⁴Se ji gəri kadi e ne ki go rəbe ti al kadi dingəm aw ki bɔ dɔ ki ngal al wa? ¹⁵Nə ki rɔ dāne ti ɓa, yingə dɔ ki ngal e ne kəsi-gon mbata ti lie, tado Luwə ade yingə dɔ ki ngal mba kadi e ne kuti dɔe. ¹⁶A kin ə re, dɔw madi naji ta ta kin ningə, kadi dəwe gər təki j-aw ki jibəl rae ki rangi al. Je wa al nim, njé kaw-naa je la Luwə al nim to.

Ne kuso la Bəbe

¹⁷M-aw tə m-ilə jim dɔ ne ti kare ki to kin. Ningə e ne ki m-a m-ilə-n tɔji dɔsi ti al. M-ilə tɔji dɔsi ti al, tado loki ikawi-naa ningə, ne je ki to ra al yo ə isi ta ti isi rai, ɓi irai ne ki kadi to səsi soti al. ¹⁸Ne kare, m-o kadi loki ikawi-naa ɓa, gangi-naa to dansi ti. Ningə, m-gər kadi ta je ki m-o kin, e ki rɔjeti a to dan ti noɔ. ¹⁹Maji kadi gangi-naa to dansi ti wa to taa. Tado gangi-naa kin ə, a ra kadi dije gəri, njé je ki əi dije la Luwə təki rɔjeti dansi ti. ²⁰Ningə, loki ikawi-naa, e ne kuso la Bəfe ɓa isi usoi al. ²¹E ne kuso la Bəfe al tado, dɔkagilo kuso ne ti ɓa, nɔ nɔ bətirə ki ta ne kuso ti ləne ki

ij-n ɓe kadi uso. Ra adi njé ki nə je isi ki ɓo, ə njé ki nungi, kasi rade to. ²²Ə se ta kəy je lasi ki kadi isi ti usoi je ayi-naa je goto wa? Se e koo ɓa oi nda njé kaw-naa je la Luwə al wa? Se irai be mba kadi iləi rɔsɔl dɔ njé je ti ki ne lade goto wa? Ta ri ə kadi ta m-əl səsi me lo kin ti ə? Kadi m-ilə tɔji dɔsi ti a? Jagi, ki oji dɔ lo kin ningə, m-a m-ilə tɔji dɔsi ti al.

²³Tado ne ndo ki m-ingə rɔ Bəfe ti ə m-ndo səsi ə to kin: Me kondɔ ti ki kadi iləi Bəfe Jəju ji njé təl-e je ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə dɔ ti, ²⁴uwə tətəi naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə na: «E kin e darəm ki to mbata ti lasi. Itaii usoi kadi mesɔ ole-n dɔm ti.» ²⁵Go ne kuso ti, Jəju un kɔpi kasi kandi nju, ra təki ran kəte ka kin be ɔɔy, ningə əl-de ə na: «Kɔpi kin e kun mindi ki sigi me məsim ti. Dɔkagilo je pəti ki a ayi-naa ningə, kadi mesɔ ole-n dɔm ti.» ²⁶Ningə, dɔkagilo je pəti ki a usoi mapa kin, ə se a ayi-naa kɔpi kin ɓa, iləi mbɛ koy Bəfe biti kadi re-n. ²⁷E mbata kin ə, dɔw ki uso mapa ə se ay kɔpi la Bəfe ki kanji ndər gin rɔne ningə, aw ki ta dāne ti dɔ darɔ Bəfe ti ki dɔ mase ti. ²⁸Be ə, maji kadi dɔw ki ra ndər gin rɔne kəte ɔɔy taa uso darɔ Bəfe nim ay məse nim. ²⁹Tado dɔw ki uso nim ay nim ki kanji gir ta mene ti kadi e darɔ Bəfe ningə, e wa ə isi ɔr ta ki gangi re-n dāne ti. ³⁰Ne kin ə ra adi njé moy je ki njé tɔgi goto je əi ngay dansi ti. Ningə ki ngay je dansi ti oyi to. ³¹Re j-əi je wa ji gangi ta dɔ rɔjeti ningə, j-a j-osi me ta ki gangi ti la Luwə al. ³²Ningə, ki go rəbi la ta ki gangi kin, Luwə ində-je oji-je mba kadi ta ki gangi osi dɔje ti naa ti ki dije ki gari Luwə al, al.

³³E be ə, ngakom je, loki ikawi-naa kadi usoi ne ningə, ingəmi-naa. ³⁴Re dɔw madi ɓo ra-e ə, maji kadi uso ne me kəy ti ləne. Be mba kadi kaw-naa lasi ɔr ta ki gangi re-n dɔsi ti al. Ki oji dɔ ndəgi ta je, ndɔ ki m-tee dansi ti ə m-a m-ində dɔe naa ti ɓəy.

12

Kadi kare la NDil

¹Ki ngəsinə kin ngakom je, m-ge kadi igəri kadi-kare je ki dangi dangi la NDil, ɓi kadi isi day dɔ ti al. ²Dɔkagilo ti ki igəri Luwə al ɓəy, injiyiə tə njé kəm to je go yo je ti ki mbi ɓəy. ³E be ə, m-əl səsi kadi ay njay. Dɔw kare ki NDil la Luwə ɔr nɔje ki a ə na: «NDil e dɔ Jəju ti» goto. Ta dɔw madi ki a ə na: «Jəju e Bəfe» ki kanji kadi NDil ɔr nɔje ka goto to. ⁴*Kadi-kare je e dangi dangi nə NDil ki nje kadi-de e kare ba. ⁵Kilə ɓəə je to dangi dangi, nə Bəfe e kare ba. ⁶Kilə ra je to ta dangi dangi, nə Bəfe ki kare ba ə ində me njé ra-e ti pəti. ⁷Luwə adi kadi-kare ki go NDil ti dɔw ki ra mba kadi ra maji ki kosi dije pəti. ⁸E be ə, ki go rəbi la NDil ki kare wa kin, Luwə adi dɔw madi kuji kəl ta ki kəm-kədi, ə adi ki nungi kuji kəl ta ki

* 11:7 Kilə ngirə ne je 1.26-27 * 11:9 8-9: Kilə ngirə ne je 2.18-23

ne gær. ⁹ Ki madi, Luwæ ade kadi-me, ningæ ki nungi ade kadi-kare nga njé moy je ki go ræbi læ NDil ki kare wa kin. ¹⁰ Adi ki madi, kadi-kare ra ne je ki æti bæ 6æl; adi ki nungi, kadi-kare kæl ta ki ta Luwæ ti; ki nungi, kadi-kare kor nin NDil Luwæ ki ndil je ki ngom naa ti; adi ki nungi, kadi-kare kæl ndon ta je ki dangi dangi; ningæ adi ki nungi bæy, kadi-kare kor gin ta je ki dangi dangi ta. ¹¹ Kadi-kare je wa pæti kin, e ki go ræbi læ NDil ki kare wa kin æ Luwæ adi-n dæw ki ra ki go me ndigi ti læne.

¹² Tæki daro dæw e kare ba, næ aw ki ngan roje je ngay, ngan roje je ki ngay kin, re bayi-naa tæ ri ka, æi daro ki kare. Dije pæti ki indæi røde naa ti ki Kirisi ka toi be to. ¹³ Tado j-æi pæti, *Jipi je ki gin dije ki dangi dangi; bææ je ki dije ki æi bæ røde je; j-ingæi batæm me NDil ti ki kare ba. Taa j-ayi-naa man me NDil ti ki kare wa kin to. ¹⁴ Daro dæw e ngon roje ki kare ba al, næ e ngan roje je ki dangi dangi. ¹⁵ Kin æ re nja æ næ: «Mi ji al, adi mi ki kare dan ngan ro je ti al», ningæ kæl-e ki be kin par æ or nja kō dan ngan roje je ti al. ¹⁶ Kin æ re mbi æ næ: «Mi kæm al, adi mi ki kare dan ngan roje ti al», ningæ kæl-e ki be kin par æ or mbi kō dan ngan roje je ti al. ¹⁷ Kin æ re daro pæti e kæm æ, dæw a oo ta ban æ? Kin æ re daro pæti e mbi æ, dæw a æti bay ne ban æ? ¹⁸ Ki rojeti, Luwæ indæi ngan roje je kare kare ki kilæ ki sœbi dode ki go ndigi ti læne. ¹⁹ Kin æ re ngan roje je pæti æi ngon ro ki kare ba ningæ, dæw a æl ta læ daro je al. ²⁰ NGan roje je æi ngay næ daro je e kare ba. ²¹ Ningæ lo kadi kæm æl ji æ næ: «M-gær-i al», goto; taa lo kadi do æl nja æ næ: «M-gær-i al», goto to. ²² NGan roje je madi ki toi ta ne ki tægide goto be kin, awi ki ndade ngay. ²³ Ningæ, ngan roje je ki j-oi-de tæ ne madi al me roje ti kin æ, j-oi gode ngay. Ð njé ki j-oi-de tæ ne ki maji kæl tæ al kin æ ji ngæmi-de maji ta. ²⁴ NGan roje je ki ingæi kœsi-gon, awi ki ndoo kœsi-gon al nga. Luwæ indæi-je ki ngan roje je ki dangi dangi, ningæ ngan roje je ki kœsi-gon du-de, Luwæ œsi gonde ngay. ²⁵ Luwæ ra be mba kadi gangi-naa goto me daro ti. Ningæ kadi ngan roje je ki dangi dangi indæi kæmde go-naa ti pæti. ²⁶ Adi re ngon ro kare ingæ kō ningæ, ndægi roje je pæti ingæi kō sie naa ti. A re ngon ro kare ingæ kœsi-gon ningæ, ndægi roje je pæti ingæi kœsi-gon sie naa ti ta.

²⁷ NGosine sæi nga ro Kirisi, ningæ sæi kare kare pæti, sæi nga ro ki sœbi dœsi. ²⁸ E be æ, dan njé kaw-naa je ti, Luwæ indæi njé kaw kilæ je tæ dije ki dœsaj do njé kaw-naa je ti; ki kō joo, indæi njé kæl ta je ki tæe ti; ki kō mitæ, indæi njé ndo ne je. Ningæ go ti, Luwæ adi kadi-kare je ki dangi dangi, adi e kadi-kare ra ne kœji je ki æti bæ 6æl, ki kadi-kare nga njé moy je, ki kadi-kare ra ki njé kaw-naa je, ki kadi-kare kor nō dije, ki kadi-kare kæl ndon ta je ki dangi dangi. ²⁹ Pæti æi njé kaw kilæ je al, pæti æi njé kæl ta ki ta Luwæ ti al, pæti æi njé ndo

ne je al, pæti æi njé ra ne kœji je ki æti bæ 6æl bæ al. ³⁰ Pæti awi ki kadi-kare nga njé moy je al, pæti awi ki kadi-kare kæl ndon ta je ki dangi dangi al, pæti æi njé kor gin ta je ki dangi dangi al. ³¹ Indæi tœgi do rœsi ti kadi ingæi kadi-kare je ki ndade e ngay itæ ndage je, ningæ m-a m-œji sæsi ræbi ki maji ngay itæ ne je pæti.

13

NDigi-naa

¹ Kin æ m-æi ndon ta læ dije ki dangi dangi, æ se ndon ta læ malayka je mindi ka, re ndigi-naa goto rœm ti æ m-to tæ ningæ-kasi ki bæ kœy kœy, æ se gal ki siyæ saki saki kam be par. ² Re m-aw ki kadi-kare kæl ta ki ta Luwæ ti, æ se kadi-kare gær gin ne je ki to lo bæyo ti pæti tigæ, æ se m-aw ki ne gær je pæti, æ se m-aw ki kadi-me ki tœge e ngay asi kadi m-or-n mbal lo kae ti kæte ka, re m-aw ki ndigi-naa al æ mi ne madi al. ³ Re m-adi ne kingæ je læm pæti njé ndoo je, re m-ilæ rœm por mbata kingæ-n tœba ka, re ndigi-naa goto rœm ti æ, ne kare ki m-a m-ingæ me ti goto.

⁴ Dæw ki nje ndigi-naa aw ki kore me, e nje ra maji, e nje ra ta ne al, e nje tœji rœne al, e nje kindæ gune al to. ⁵ Nje ndigi-naa a ra ne ki to rœsæl al, a sa ne mbata maji læ rœne par al, a ra wongi kalangi al, taa a uwæ dæw mene ti al to. ⁶ Nje ndigi-naa a ra rœnæl do ne ki go ræbe ti al, al, næ a ra rœnæl do ne ki rojeti yo. ⁷ Nje ndigi-naa e nje kiyæ go majal kō, e nje ngæm go kadi-me, e nje kindæ me do ti, e nje kore mene do ne je ti pæti.

⁸ Kæl ta ki ta Luwæ ti a goto ndo madi, kæl ta ki ndon ta je ki dangi dangi a goto ndo madi, gær gin ne je ki dangi dangi a goto ndo madi to, næ ndigi-naa a to ratata. ⁹ Ningæ, ne gær læje asi-naa bæære al, taa ta ki ta Luwæ ti ki j-isi j-æi ka asi-naa bæære al to. ¹⁰ Loki nje kasi-naa pæti a tœge hœy ningæ, ne je pæti ki asi-naa al a gotoi.

¹¹ Loki mi ngon bæy, ta kælme e ta kæl ngon ki du, gir ta læm e gir ta læ ngon ki du, æ se kœji ta læm e kœji ta læ ngon ki du. Næ loki m-tæl dæw ki tœgi, m-iyæ ne ra læ ngon ki du kō. ¹² Ki bœne kin, j-isi j-oi ne je tæ ne ki koo me kotirongi ti be, adi j-oi piti piti bæ bæy, næ ndo madi a re nœo kadi j-a j-oi-e ki kœmje ja ja. Dœkagilo ti ki bœne m-gær ne je pæti al bæy, næ ndo madi a re nœo kadi m-a m-gær ay njay njay tæki Luwæ gær-m jeje kin be to. ¹³ Ki bœne kin ne je ki mitæ kin toi lo tode ti, adi e: kadi-me nim, kindæ me do ti nim, ndigi-naa nim to, næ e ki bo ngay dande ti e ndigi-naa.

14

Kadi kare je ki dangi dangi ki Luwæ adi njé kadi-me je

¹ Kæte nō ne je ti pæti, isai ræbi ndigi-naa ki ro ki tji kati. Ningæ, kadi isai ræbi kadi-kare je ki go NDil ti to. Ki bo toi, e kadi-kare kæl ta

ki ta Luwə ti. ² Dəw ki isi əl ta ki ndon ta je ki rangi ki dije gəri al, isi əl ta ki dije al, nə isi əl ta ki Luwə, tado dəw ki gər do ta lie ki isi əl goto. E ki takul NDil Luwə ə isi əl-n ta ki to lo ɔyɔ ti kin. ³ Ningə, dəw ki isi əl ta ki ta Luwə ti, isi əl ta ki dije mba kadi awi ki kəte kəte me kadi-me ti ləde. Isi ilə dingəm mede ti taa isi səl mede tɔ. ⁴ Dəw ki nje kəl ta je ki dangi ki dəw gər dɔe al, isi mbusi rəne e wa me kadi-me ti ləne, nə dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti isi mbusi nja kosi njé kaw-naa je dɔ kadi-me ti lade.

⁵ M-ndigi kadi səi pəti əli ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dɔe al, nə ndigi ləm ki ngay e ki mba kadi əli ta ki ta Luwə ti. Tado dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti, e dɔ dəw ti ki nje kəl ndon ta je ki rangi ki dəw gər dɔe al. A re dəw madi ɔr me ta lə nje kəl ndon ta je ki dangi dangi ka kin adi kosi njé kaw-naa je kadi mbusi-n njade wa taa. ⁶ NGakom je, kin ə ɔone m-re rəsi ti ə m-əl ta ki ndon ta je ki igəri al ningə, maje e ri mbata ti ləsi ə? Kin ə re ta ləm ki m-əl, tɛɛ ki dɔ nje ki to lo ɔyɔ ti adi səsi al nim, adi səsi nɛ gər al nim, ɔji səsi nɛ ki a ra nɛ lo ti ti al nim, ta adi səsi nɛ ndo al nim to ningə, nɛ kare ki maji ki m-ra mbata ti ləsi goto.

⁷ E kae ti lə nɛ kosi pa je tɔ nal je ki kənde je ka kin be tɔ. Kin ə ndude ɔa dangi dangi maji al ə, ra ban ə dəw a gər-n ndu nal ki ndu kənde ə? ⁸ Kin ə nje kəl tɔbi kəl adi ay njay al ə, nə ə a ində dɔ rəne dana kadi a aw rɔ ə? ⁹ Be tɔ ə, səi njé kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dɔe al ka itoi be tɔ. Kin ə ta ki əli, dəw gər dɔe al ə, ra ban be ə a gər me ə? A gər me al tado isi əli ta ləsi me nal ti kɔ kare. ¹⁰ Kadi igəri təkɪ ndon ta je əi ngay dɔnangi ti ne. Ningə ta je ki dangi dangi kin pəti, kɔr mede to nɔɔ. ¹¹ Kin ə re m-gər me ta ki dəw a əl-m al ningə, dəwe kin a oo-m tɔ mba rəne ti, ə mi ka m-a m-o-e ti mba rəm ti tɔ. ¹² Be tɔ ə, təkɪ isi sangi kadi-kare je ki go NDil ti, isangi ki rɔ ki tɪ kati, nə ke ə kadi e kadi-kare ki a mbusi nja kosi njé kaw-naa je taa.

¹³ Ningə dəw ki nje kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dɔe al kin, maji kadi dəji Luwə kəm-kədi kɔr gine kadi dije gəri. ¹⁴ MBata re m-əl ta ki Luwə ki ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər me al ɔa, me NDil ti mi ki Luwə, nə nɛ gər ləm ra kilə al. ¹⁵ Ningə nɛ ki kadi m-ra ə to kin: M-a m-əl ta ki Luwə me ndil ti, nə m-a m-əl ta ki nɛ gər tɔ. M-a m-osi pa me ndil ti, nə m-a m-osi pa ki nɛ gər tɔ. ¹⁶ Kin ə ira oyo Luwə me ndil ti par, ki kanji kadi dəw ki isi mbɔ njé kaw-naa je ti oo dɔ oyo ki isi ra Luwə kin ningə, ban be ə a ra «Amen» dɔ ti ə? ¹⁷ Re ira oyo Luwə ləi maji ngay ka, lo kadi ra maji ki dəw ki isi mbɔ njé kaw-naa je ti goto.

¹⁸ Ki takul Luwə ə yə m-gər-n kəl ndon ta

je ki dangi dangi ki dəw gər dɔe al mitə səsi pəti. ¹⁹ Nə nɔ njé kaw-naa je ti ə, m-ndigi kəl ku ta je mi ki dije gəri dɔe kadi m-ndo-n nɛ njé kaw-naa je, maji tɔy kadi m-əl ta ngay ki ndon ta je ki dəw gər dɔe al.

²⁰ NGakom je, oti kadi ta kəlsi to tɔ ta kəl nɔn je ki du be. Re ɔji dɔ majal ningə, itoi tɔ nɔn je ki du, nə re ɔji dɔ ta ki kəl ɔa, maji kadi ta kəlsi e ta kəl dije ki tɔgi gangi. ²¹ NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nɔ: «M-a m-əl ta gin dije kin ki ndon ta ki mba, m-a m-ndumə ta mba je kadi m-əl-n-de ta. Be ka, a ooi dɔ ta ləm al».

²² E be ə kadi-kare kəl ta ndon ta je ki dangi dangi ki dəw oo dɔe al e nɛ kɔji mbata dije ki gəri Luwə al, ɔi e mbata njé kadi-me je al. Ningə, kadi-kare kəl ta ki ta Luwə ti e nɛ kɔji mbata njé kadi-me je ɔi e ki mbata dije ki gəri Luwə al. ²³ Kin ə təkɪ njé kaw-naa je pəti kawɪ-naa, ningə əli ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dɔe al, ə dije madi ki gəri ta lə Luwə maji al ɔyɔ, ə se njé ki adi mede Luwə al, rai lo kaw-naa ti kin ə a ɔari səsi mbə je al ə? ²⁴ Kin ə re njé kadi-me je pəti əli ta ki ta Luwə ti, ə nje kadi-me al, ə se dəw ki gər ta lə Luwə maji al ɔyɔ ur kəy ka, ta je ki ta Luwə ti ki dije pəti əli kin a uwe ki ta, taa a ra kadi a gər təkɪ n-e nje ra majal tɔ. ²⁵ Gir ta je ki mee ti a kujəi ki taga. Ningə a osi nangi nɔ Luwə ti ə nɔ: «Ki rojeti, m-gər kadi Luwə e dansi ti ne.»

Maji kadi njé kadi-me je rai nɛ je ki rəbe rəbe lo kaw-naa je ti lade

²⁶ NGakom je, ri je ri je ə sɔbi ra lo kaw-naa je ti ləsi ə? Loki ikawɪ-naa, dəw madi osi pa, dəw madi ndo nɛ, dəw madi ɔr gin nɛ ki to lo ɔyɔ ti, dəw madi al ndon ta je ki dəw gər dɔe al, ningə dəw madi ki rangi isi nɔɔ tɔ nje mbəl ta ka kin tɔ. Kadi nɛ je kin pəti mbisi nja njé kaw-naa je. ²⁷ Re dije madi gei kəl ndon ta je ki dəw gər dɔe al ningə, səbi kadi əi joo al ə mitə be par taa. Ningə kadi əli ta ki go naa go naa, ə kadi nje kɔr gin ta ka kin to tɔ taa. ²⁸ Re dəw ki kadi ɔr gin ta lade kin goto dan njé kaw-naa je ti ningə, maji kadi isi tade mbə. Əli ta ki darɔde wa nim ki Luwə nim mede ti par. ²⁹ Ki ɔji dɔ nje kəl ta ki ta Luwə ti, səbi kadi dije joo ə se mitə wa əli ta dande ti, ningə ndage je indai manji ta lade ooi. ³⁰ Re Luwə əl ta ki dəw madi ki rangi dan njé kaw-naa je ti ningə, səbi kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki kəte taa kəɔ ta kəl ta ti. ³¹ MBata səi pəti, asi kadi əli ta ki ta Luwə ti ki go naa go naa kadi indoi-naa nɛ, iləi dingəm me naa ti. ³² NJé kəl ta je ki ta Luwə ti awi ki tɔgi dɔ kadi-kare ti ki Luwə adi-de. ³³ Tado Luwə e Luwə ki nje ra nɛ ki tae ale mbə al, nə e Luwə ki nje kadi dije isi ki naa ki lapiya.

³⁴ Təkɪ njé kaw-naa je isi rai dande ti lo je ti ki dangi dangi, maji kadi dɔne je isi ki tade ki mbə dan njé kaw-naa je ti. Dəw adi-de ta rəbi

kadi ḗli ta al. Ningə, kadi ilai dode gin tōgi ti taki ndu-kun ḗl-n. ³⁵ Re ne madi ki gari gine ay njay al to ningə, kadi daji ngawde je me kay ti. Tado e ne ki go rabe ti al kadi dane al ta dan njé kaw-naa je ti. ³⁶ E sai ə ta lə Luwə ilə ngirəne rasi kate a? Ə se e sai par ə re tēḡ dansi ti ə? ³⁷ Re dəw madi gir mene ti kadi n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə se n-e nje kaw ki kadi-kare lə NDil ningə, maji kadi dəwe gər tək i ne je ki m-ndangi m-adi sasi kin i rə Babe ti. ³⁸ Re dəw madi mbati kadi gər ne je kin ningə, to taga kadi Luwə gər dəwe kin al to. ³⁹ Be ə, ngakom je, isangi rəbi kadi ḗli ta ki ta Luwə ti, ningə oti kadi ḡgi dō kəl ndon ta je ki dəw gər dəe al. ⁴⁰ Nə ke ə kadi ne je pəti rai ne go rəbi ki dana.

15

Ta ki Jəju Kirisi lo koy ti

¹ NGakom je, m-ole mesi dō Poy Ta ti ki Maji ki ndō ki m-ilə sasi mbee kate ka kin. E ta ki itaai ə uwai goe sām biti bōne. ² E Poy Ta ki Maji kin ə adi sasi kaji, loki uwai goe sām tək i ndō ki m-ilə-n sasi mbee. Re e be al ningə, kadi-me lasi e ne ki ndangi kare.

³ Tado ne ndo ki dōsay ki madi sasi e ne ndo ki mi wa ə m-taa. Adi e Kirisi ki oy mbata majal je ləje tək i makitibi lə Luwə ḗl-n. ⁴ Dibi-e ra ndō mitə ningə tēḡ lo koy ti tək i ndangi me makitibi ti lə Luwə. ⁵ Tēḡ hōy ki rə Piyar ti taa ki rə njé ndo je ti ki dōgi gide e joo tō. ⁶ Go ti gogi ningə, tēḡ hōy ki rə ngako je ti ki asi bō mi ki gide ki kaw-i-naa. Dije ngay dan dije ti kin isi ki dode taa bəy. Ki madi je dande ti ə oyi. ⁷ Go ti bəy, tēḡ hōy ki rə Jaki ti taa ki rə njé kaw kilə je ti pəti tō. ⁸ Gode ti pəti ningə, tēḡ ki rəm ti hōy, mi ki mi ngon ki kō. ⁹ Mi ki du dan njé kaw kilə je ti pəti, tado m-asi kadi dəw bər-m nje kaw kilə al. M-asi al, tado mi nje kadi kō njé kaw-naa je lə Luwə. ¹⁰ Nə e ki takul me-maji lə Luwə ə m-təl-n dəw ki be kin bōne. Ningə me-maji lie ki mbata ləm e ki ndangi al tō. Tado m-ra kilə m-itə ndəgi njé kaw kilə je pəti. Ke ə e mi ki dōm ə m-ra kilə kin al, nə e me-maji lə Luwə ə e sām. ¹¹ E be ə, re e mi ə se ndəgi njé kaw kilə je ka, e Poy Ta ki Maji ki kare wa kin ə j-isi j-ilə sasi mbee.

Ta ki njé koy je lo koy ti

¹² Je j-isi j-ilə mbe ki Kirisi lo koy ti, ə dije madi dansi ti əi nə: «Njé koy je a jil lo koy ti al,» tō kin e ta ki ban dana? ¹³ Re njé koy je a jil lo koy ti al ningə, Kirisi ka jil lo koy ti al tō. ¹⁴ Ə re Kirisi jil lo koy ti al ningə, j-ilə mbe ki ndangi, taa kadi-me lasi ka e ki ndangi tō. ¹⁵ Re e ki rojeti, kadi njé koy je a jil lo koy ti al, ə je j-al j-ə nə: «Luwə tēḡ ki Kirisi lo koy ti» ningə, lo kin ti, ji təl njé ma naji je ki ngom dō Luwə ti.

Tado Luwə tēḡ ki Kirisi lo koy ti al. ¹⁶ Re njé koy je a jil lo koy ti al ningə, Kirisi ka jil lo koy ti al tō. ¹⁷ Ə re Kirisi jil lo koy ti al ningə, kadi-me lasi e ne ki ndangi kare, isi me majal ti lasi ba bəy. ¹⁸ Ningə njé je ki oyi me Kirisi ti ka tade ti tō. ¹⁹ Re ne kində me dō ti ləje ki j-adi-n meje Kirisi e mbata ne je ki bōne par ningə, je njé kəm-to-ndoo ki itə ndəgi dije pəti.

²⁰ Nə ke ə, Kirisi jil taa dan njé koy je ti tək i rojeti. E kandi ki dōsay lə njé je ki oyi. ²¹ Ningə, tək i e ki go rəbi lə dəw ki kare ə yo ren dō dije ti dōnangi ti ka kin ə, ki go rəbi lə dəw ki kare, njé koy je a jil taa lo koy ti tō. ²² Tək i koy ə-r-n go dije ti pəti ki go rəbi lə Adam ka kin ə, dije pəti a təl kadi isi ki dode taa ki go rəbi lə Kirisi tō. ²³ Ke ə, ki lo koy ti kin a e ki go loe go loe. Kirisi a jil kate tək i kandi ki dōsay, ningə dəkagilo təl-e ti, njé je ki adi-e mede a jil taal lo koy ti tō. ²⁴ Go ne je ti kin pəti ningə dōbəy ne je a re. Kirisi a tuji kōḡe je, ki tōgi kōḡe je, ki tōgi ndil je ki majal, bəy taa a təl ki kōḡe adi Luwə ki Bawje. ²⁵ Tado, sōbi kadi Kirisi a o bē biti kadi Luwə ilə njé bəe je gin njae ti. ²⁶ Ningə, nje bə ki dōbəy ti ki a tuje e koy. ²⁷ Tado makitibi lə Luwə ə nə: «Luwə ilə ne je pəti gin tōge ti». Ningə kəl kə nə «ne je pəti əi gin tōge ti» kin oji kadi Luwə e gin tōgi ti lə Kirisi tō al. E Luwə ə ilə ne je pəti gin tōgi ti lə Kirisi. ²⁸ Dəkagilo ki ne je pəti əi gin tōgi ti lə Kirisi ningə, Ngon wa ki dōne a ilə dōne gin tōgi ti lə Luwə ki nje kulə ne je pəti gin tōge ti, mba kadi Luwə e ne je pəti me ne je ti pəti tō.

²⁹ Re e be al ningə, njé je ki adi isi rai-de batəm to njé koy je ti kin, rai be mbata kingə ri me ti ə? A ingai ri me ti loki njé koy je a jil taa lo koy ti al? ³⁰ Taa je wa ka, ki mba ri ə ki ndō je pəti j-ilə-n rəje ji koy ti ə? ³¹ Ki rojeti, ngakom je, ki ndō je kare kare pəti m-a ta koy ti. Ningə m-ingə ronəl ki takulsi ki mbata kində rə naa ti ləje dō kilə ti ki Jəju Kirisi, ki e Bəbe ləje. ³² Me bē bo ti ki Epəji, m-rə ki da je ki wale. Ningə re e ki go rəbi ne ra lə darə par ə, e ri ə m-a m-ingə me ti ə? Re njé koy je a jil lo koy ti al ningə, adi «j-usoi je j-ayi-naa je nə lo ti ə j-a j-oyi.» ³³ Ədi rōsi al, «tndole-naa ki nje ra majal ə a təl nje ra majal tō.» ³⁴ Maji kadi itali imari ta ki maji, ə itaai kəḡ ta ra majal ti. MBata dije madi ngay dansi ti gəri Luwə al. M-əl ta kin be mba kadi adi sasi rōsəl.

Darə ki jil lo koy ti

³⁵ Dije madi a daji ta əi nə se ki go rəbi ki ban ba dije a jil lo koy ti wa? Ə se a jil ki darə ki ban wa? ³⁶ Jil mbə dəw, kə ko ki idibi kin, re oy al ə, a ibə al tō. ³⁷ Ningə e darə ne wa ki idibi kin ə a bə al, nə e kande ki me ti. Dōmaji ə e kandi təy, ə se kandi ne madi ki rangi. ³⁸ Luwə wa ade kadi rō ki go me ndigi ti ləne.

✧ 15:3 Ejay 53.5-12 ✧ 15:4 Pa je 16.10; Oje 6.2 ✧ 15:5 Lk 24.34, 36; Mt 28.16-17; Mk 16.14; Jā 20.19 ✧ 15:8 Knjk 9.3-6 ✧ 15:9 Knjk 8.3 ✧ 15:22 Kilə ngirə ne je 3.17-19; Rm 5.12-21 ✧ 15:25 Pa je 110.1 ✧ 15:27 Pa je 8.7 ✧ 15:32 Ejay 22.13

Ningə kandi ne ki ra ra ka, Luwə ade kadi rō ki sōbi dōe.

³⁹ Ne je ki njé kōdi rōde pēti, darōde to dangi dangi 6i titi-naa al. Darō dije to ta dangi, darō da je to ta dangi, darō yal je to ta dangi, taa darō kanji je to ta dangi to. ⁴⁰ Ne kində je ki dōrə ti, ndolede e dangi taa ne kində je ki donangi ti ne ndolede e ta dangi to. ⁴¹ Kadi ɔsi ta dangi, nay nda ta dangi, taa mee je ndoyde to ta dangi to. Ningə darō mee je wa kin ka ndoyde to dangi dangi 6əy to.

⁴² Be ə, ki lo koy ti lə njé koy je ka to be to. Darō dəw ki dibi e darō ki a ndum, nə darō ki a j lo koy ti e darō ki a ndum al. ⁴³ Dibi-e tə darō ki dangi ti, nə a tēe lo koy ti ki darō ki kōsi-gon. Dibi-e ta darō ki tage goto, nə a tēe ki darō ki tōgi. ⁴⁴ Dibi-e tə darō dəw, nə a tēe lo koy ti ki darō ki go NDil ti. Təki darō ki go lo dəw ti to ka kin ə, darō ki go ndil ti ka to nōo to. ⁴⁵ E be ə, makitibi lə Luwə ə nə: «Adam ki dōsay e dəw ki nje kisi ki dōne taa», ningə Adam ki dōbəy ti e NDil ki nje kadi dije kaji. ⁴⁶ E Adam ki go NDil ti ə re kəte al, nə e e ki go darō ti ə re kəte, ningə e ki go NDil ti uti goe. ⁴⁷ Adam ki dōsay, e dəw ki donangi ti ne, tado e bu donangi ə Luwə ibə. Nə Adam ki kō joo j dōrə ti taa ə re. ⁴⁸ Be ə, dəw ki Luwə ra-e ki bu donangi titi-naa ki ne kində je ki donangi ti ne, ə dəw ki j dōrə ti taa, titi-naa ki ne kində je ki dōrə ti taa to. ⁴⁹ Ningə, təkɪ ji titi-naa ki dəw ki rai-e ki bu donangi ka kin ə, j-a titi-naa ki e ki j dōrə ti taa to.

⁵⁰ NGakom je, m-əl səsi madi oi təkɪ darō ki məsi asi kadi a oo kōbē lə Luwə al, taa darō ki ndum asi kadi tēe lo ti ki dum ndum, al to. ⁵¹ M-ge kadi igari ne ki to lo 6oyō ti kin: J-ai pēti j-a j-oyi al, nə j-ai pēti j-a mbəli rōje. ⁵² Təbi ki dōbəy ti a 6ə ningə, ta bəl kam ki kində sipi be par ə dije pēti a mbəli. Lokɪ təbi a 6ə ningə, njé koy je a jɪ ki rō ki a dum ndum, ningə je, j-a mbəl rōje. ⁵³ Tado sōbi kadi rō ki ndum un rō ki dum ndum, taa rō ki koy kadi un rō ki dum koy nim to. ⁵⁴ Lokɪ rō ki ndum a un rō ki dum ndum, ə rō ki koy a un rō ki dum koy kin ningə, ta ki makitibi lə Luwə ə nə: «Rō tətɪ yo ratata» kin a təl tane.

⁵⁵ «I yo, tətɪ rō ləl e ra? I yo, kangi e ra?»

⁵⁶ Kangi yo e majal, ningə tōgi majal e ndukun to. ⁵⁷ Adi ji rai oyo Luwə ki adi ji tətɪ rō ki takul Ba6e ləje Jəju Kirisi.

⁵⁸ Lo kin ti, ngakom je ki njé ndigi ləm, uwəi tōgisi ba, ai dō njasi ti me kilə ti lə Ba6e ki kanji kō. Tado kō ki isi ingəi me kilə ti lə Luwə kin e kare ki ndangi al.

16

Ne kaw mbata njé kaw-naa je ki Jorijaləm

¹ Ki ɔji dō ne kaw ki mbata lə dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti, m-dajɪ səsi kadi irai təkɪ m-ɔji-n njé kaw-naa je ki donangi Galasi ti kin be to. ² M-əl səsi kadi ndō ki dō kəte lə ndō je ki siri pēti pēti, kadi dəw ki ra dansi ti, or ne me ne ne ti ləne ndəy ngam dangi mbata kilə kin. Kadi ɔr ki go tage ti ki Luwə ade-n. Irai be mba kadi m-re 6əy taa ikawi ne, al. ³ Ningə, dəkagilo ki m-a m-tēe dansi ti 6a, m-a m-ilə ki dije ki səi je wa imbati-de, Jorijaləm ti. M-a m-adi-de makitibi jide ti kadi awi ki kadi-kare je ləsi. ⁴ A kin ə re to kadi mi wa m-aw ki rəm ningə, a awi səm naa ti to.

Koɪi kaw mba lə Pol

⁵ M-a m-tēe rōsi ti nōo ki ta rəbi ki Masaduwan ti. Tado, m-a m-ində donangi ki Masəduwan gangi. ⁶ Dəmajɪ ə, m-a m-ra ndō je rōsi ti. Maji ə 6a ka a gangi dōm ti rōsi ti, kadi tə indəi-mi ta rəbi ti adi m-aw lo ki sōbi kadi m-aw ti. ⁷ Kawm kin, m-ge kadi re Luwə ndigi səm dō ti ningə, m-ra səsi ngan ndō je ki asi tati. Kadi m-o səsi ki njam taa par al. ⁸ Ningə, m-a m-isi me 6e bo ti ki Epəji ratata dəkagilo Patəkoti ti. ⁹ Njé bə je ləm əi ngay Epəji ti, nə ta rəbi to tagira nōm ti wətangi kadi m-ra-n kilə ləm.

¹⁰ Re Timote re tēe dansi ti ningə, irai-e adi e ki rōnəl dansi ti, tado e ka isi ra kilə lə Ba6e tə mi be to. ¹¹ Kadi dəw madi kare dansi ti kide al. Ningə kadi indəi-e ta rəbi ti kadi re tēe rəm ti ki maje. Tado m-isi m-ngəm-e ki ndagi ngako je ki a si sie. ¹² Ki ɔji dō ngokoje Apolosi, m-ilə dingəm me ti ngay kadi aw rōsi ti, ində rōne naa ti ki ngakoje je ki isi awi ki rōsi ti, nə mee ndigi kaw ki 6asine ti kin al 6əy. NDō ki ingə rəbi ə a aw 6əy.

Ta ki koɪi ki dōbəy ti ki kuwə ji-naa

¹³ Isi dōgi ti, ai dō njasi ti me kadi-me ti ləsi, ai dingəm ə uwəi tōgisi ba. ¹⁴ Maji kadi irai kilə je pēti me ndigi-naa ti.

¹⁵ NGakom je, m-gər kadi igəri Isitəpanasi ki dije ki me kəy ti lie maji. Əi dije ki dōsay ki adi mede donangi ti ki Akay. Ningə, ki go me ndigi ti ləde, uni rōde kadi rai ki dije lə Luwə. Be ə, m-dajɪ səsi ne kare 6əy. ¹⁶ Maji kadi, itali rōsi go ta ti lə dije ki be kin, ə itali rōsi go ta ti lə dije ki indəi rōde ta kilə ti isi rai səde to.

¹⁷ Rəm nəl-m ngay dō re ti lə Isitəpanasi, ki Pørtunatusi, ki Akaykusi. Tado, rai ne je ngay adi-mi tosi ti. ¹⁸ Uwəi angalm indəi nangi təkɪ rai səsi ka kin be to.

¹⁹ *Njé kaw-naa je ki donangi Aji ti uwəi jisi. Akila əi ki Pirisil, naa ti ki njé kaw-naa je ki isi me kəy ti ləde uwəi jisi ngay to. ²⁰ NGakoje je pēti uwəi jisi. Maji kadi uwəi ji-naa mbōsi ti ki rōnəl.

²¹ Ningə, e mi Pol ə wa ə m-dangi ta kuwə ji kin ki jim. ²² Re dəw madi dansi ti ndigi Luwə

* 15:45 Kilə ngirə ne je 2.7 * 15:54 Ejay 25.8 * 15:55 Oje 13.14 * 16:1 Rm 15.25-26 * 16:5 Knjk 19.21
* 16:9 8-9: Knjk 19.8-10 * 16:10 4.17 * 16:12 Knjk 18.24 * 16:15 1.16 * 16:19 Knjk 18.2

al ningə, kadi Luwə man-e. «Marana ta», Bađe
re. ²³ Kadi me-maji la Bađe Jəju e naa ti səsi.
²⁴ M-ndigi səsi kare kare pəti me kində rə naa
ti ki Jəju Kirisi.

Makitibi ki ko joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je

*Ta ki do makitibi ti ki ko joo ki Pol ndangi
adi Koreṭi je*

Makitibi ti ki ko joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je kin, ta ki me ti toji kadi dan Pol ai ki njé kaw-naa je ki Koreṭi ti maji boy al. Dije madi tuji me Pol ngay ki ta kælde je ki kilá rade je. Awi biti ali táki Pol aw ki tógi ki kadi e-n nje kaw kilá lə Jəju Kirisi al. Lo kin ti, Pol əl ta ngay. Nə re Pol əl ta ngay mindi ka, toji njé kadi-me je ki Koreṭi ti táki n-ndigi-de wa kin nim, n-sangi rəbi kulə noji naa ti səde nim. E be ə, əl-n ta lə rone ki nəl-ne ngay loki poyde ki maji re tee rone ti (7.5-15).

Go ta je ti ki oji do ne je ki nga nga ki tee doe ti donangi Epəji ti (1.1-11), Pol ole me njé kadi-me je ki Koreṭi ti do ne je ti ki to ki n-ingə rəde ti me kulə noji ti ki to dande ti n-əi səde je, ningə toji nda kilá lə nje kaw kilá lə Jəju Kirisi adi-de gəri to. Pol ər-de gin ne ki n-əl-n-de ta je ki nga nga me makitibi ti ləne ki doşay ki n-adi-de, ningə əl-de táki n-ingə rənal go ti, mbata ta ki nga ki n-əl-de, kandidate ki maji tee go ti (1.12-7.16).

NGa ningə, ki oji do ne kaw ki mba ra-n ki njé kadi-me je ki donangi Jude ti (8-9), Pol daji Koreṭi je kadi əi njé ra maji, ningə əl-de ə nə: «İgəri ra maji lə Bəbe ləje Jəju Kirisi maji. Kirisi ki e nje ne kingə, nə ra rone nje ndoo ti mbata ləsi, kadi me ndoo ti lie, səi, itəli njé ne kingə je» (8.9).

Me ndəgi ta je ti ki re go ti (10-13), Pol təl ilə jine kam dije ti ki njé kal ka nə e asi kadi e nje kaw kilá al kin. Ba təl ta makitibi ləne ki ngon ta ki nday be ki əl ki mindi ki maji (13.11-13).

NDu Pol ki j-ingə me makitibi ti lie ne kin, isi sangi maji lə darone wa al, nə isi sangi kadi gəri táki e tógi ki Luwə wa ə ade ə isi ra-n kilá lie, ningə kadi taai Poy Ta ki Maji kin ta ta ki rojeti nim, kadi gəri Kirisi tə Bəbe ləde nim to.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilá lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə, naa ti ki ngoko je Timote, j-uwə jisi səi njé kaw-naa je lə Luwə ki isi Koreṭi ti, taa j-uwə ji dije lə Luwə ki isi donangi ti ki Akay ti tae ba pati to*. ² Kadi me-maji ki kisi-maje lə Bawje Luwə əi ki Bəbe Jəju Kirisi e naa ti səsi.

Pol ra oyo Luwə

³ J-ilə toji do Luwə ti ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisi. Bawje ki me-maji lie to mbar mbar, ki e Luwə ki nje səl me me ne je ti pəti. ⁴ E ə e nje səl me je do ko je ti ki dangi dangi, mba kadi je ka ji səl me dije ki ko je ki dangi dangi tee

doe ti to. Kadi ji səl mede ki me-səl ki j-ingə rəe ti. ⁵ Be to ə, táki j-ingə-n ko lə Kirisi ngay, Kirisi səl meje ngay to. ⁶ Re j-isi j-ingə ko ba, e ki mba kadi mesi səl-n, taa e mbata kaji ləsi to. Re me je səl ba, e ki mba kadi adi sasi me-səl to. NGA ningə, me-səl kin a ra kadi ta uwai tógisi ba me ko ti táki j-isi j-ingə ko kin be to. ⁷ Lo kin ti, j-ində meje doşi ti njiriri, tadə ji gar kadi loki isi indai rəsi naa ti səje do ko ti, isi indai rəsi naa ti səje do me-səl ti ki j-isi j-ingə to.

⁸ NGakom je, ji ndigi kadi igəri go ko ki tee dəje ti donangi Aji ti kin. Dije adi-je ko kadi ki dum kal tae, e ko ki al do singə. Daw ki ində mene do ti kadi n-a n-isi ki doşne taa goto. ⁹ Je j-ində meje ti kadi je dije ki gangi ta koy dəje ti ngata. Ningə e be mba kadi j-uwə-n kul roje je wa al, nə kadi j-uwə kul Luwə ki nje kadi njé koy je il lo koy ti. ¹⁰ E e ə taa-je ta ko koy ti kin, ningə a nay ki lo taa-je tae ti. E ə j-ində meje doe ti, kadi a taa-je ta ko koy ti kin bəy. ¹¹ Ningə, səi wa ka isi indai rəsi ta ti to, me kal ta ti ki Luwə mbata ti ləje. Luwə a ra səje maji ki rəbi ne ki dije ngay daji mbata ti ləje. Lo kin ti, maji kin a təl ne ra oyo lə dije ngay mbata ti ləje to.

Polyəti ndune oji do kaw mba ləne

¹² Ne ki adi-je rənal, meje uwə-je ki ta al, ji gar kadi njiyəje dan dije ti ki gəri Luwə al, e ki hal ki səl lom lom, ki ne ra ki rojeti ki j ro Luwə ti. Ningə e njiyə ki ji njiyə ki gosi lə daw al, nə ki ra maji lə Luwə. Ki bo ngay, e ki pa njiyə kin ə ji njiyə-n ki rəsi ti. ¹³ Ta ki ji ndangi j-adi sasi kin, e ta madi ki rangi al, nə e ne ki itidai ə igəri me wa kin par. NGA ningə, m-gər kadi a gəri me ay njay bəy. ¹⁴ Táki igəri ndəy ngata kin, a igəri ay njay, ndə təl Bəbe Jəju ti ki j-a je ne rənal ləsi táki a səi ne rənal ləje kin be to. ¹⁵ Ki me ki ti kati kin ə, m-ndigi kadi səi ə m-tee doşi ti kəte, kadi m-adi səsi ingəi ra maji ki ko joo. ¹⁶ NGA ningə kadi m-ı doşi ti taa m-aw donangi Masəduwan ti, ə m-ı Masəduwan ti ba*, m-təl m-re doşi ti gogi bəy kadi tə irai səm me ne ge je ti ləm kadi m-aw Jude ti. ¹⁷ NDum ki m-un kin, m-un ki noo be par al, taa ndigi ra je lam e ki go mar ta ti lə daw kadi tə m-əl m-ə nə «oyo» ə m-təl m-ə nə «jagi» al. ¹⁸ Luwə asi kadi ma naji ləm: ta je ki j-əl sasi e «oyo» nim «jagi» nim al. ¹⁹ Tadə Jəju Kirisi, Ngon lə Luwə ki je ki Silasi je ki Timote je* j-ilə sasi mbə ta lie kin e «oyo» nim «jagi» nim al. E daw ki ta ki a ingə rəe ti e «oyo» par. ²⁰ Ningə kun mindi je lə Luwə pati, Kirisi ə e nje toji-de kə nə «oyo» e ki rojeti, taa e ki go rəbi lie to ə j-isi j-əl-n j-ə nə «Amen», mba kulə-n toji do Luwə ti to. ²¹ Ningə e Luwə ə e nje kadi-je nim, səi je nim, tógi me kində ro naa ti ki Kirisi. E ə mbəti-je ində-je ta dangi mbata ləne. ²² E e to ə ində ndaji ləne roje ti tə ne ləne, taa ində NDilne meje ti tə ne ki adi-je do

kæte dan ne maji je ti ki indæ ta dangi mbata læje, kadi a adi-je.

²³ Mi m-dæji Luwæ kadi gangi ta ndøm, re m-ngom: ningæ e mba kadi m-tuji mesi al, æ m-tæl m-re-n Koreṭi ti gogi al. ²⁴ Ningæ jī sangi rabi kadi j-indæ tugi dæsi ti kadi adi mesi al jagi, tado isi uwæi tøgisi ba me kadi-me ti ne ngata. Ne ki j-isi jī sangi, e kindæ rō naa ti sæsi dō kilæ ti mba kadi ingæi rōnæl.

2

¹ Ki oji døm, m-o maji ngay kadi m-tæl m-aw rōsi ti gogi al, næ tæ m-tuji mesi. ² Tado re m-tuji mesi æ, dæw ki a adi-m rōnæl goto. Dæw ki a adi-m rōnæl 6a, e sæi ka ki m-a m-tuji mesi ka kin par. ³ Ningæ, e gine kin æ, m-ndangi-n makitibi tæ ndangi m-adi^o sæsi kadi tæ m-aw ki rōm al. M-aw ki rōm al næ tæ dije ki kadi adi-mi rōnæl, tæli tuji mem tæ tuji yo. M-gær maji ngay, ki oji dæsi, kadi rōnæl læm e rōnæl læsi pæti. ⁴ E ki me-kō ki ngay, ki me ki ur made, ki man nō ki tō kām æ m-ndangi-n makitibi m-adi sæsi. Ningæ e ki mba kadi m-tuji-n mesi al, næ kadi igæri ndigi ki m-ndigi sæsi.

Me Pol səl dō dæw ti ki nje tuji mee

⁵ Re dæw madi e nje gin me ki tuji 6a, e mi æ tuji mem al, næ e sæi pæti æ tuji mesi. Ki kadi j-æl j-adi al dō maji al 6a, tuji me dije madi dansi ti. ⁶ Ningæ ko dæw ki be kin, ta kosi je ki kaw-naa ki dæe ti wa kin æe naki. ⁷ E be æ, ki basine kin, kadi adi mesi səl dæe ti, æ ilæi dingam me ti, næ tæ me tuji ki al dō maji jī tøy dæe. ⁸ Lo kin ti, m-dæji sæsi kadi oji-e ndigi ki indigi-e adi gær. ⁹ NGA ningæ, gin ndangi ki m-ndangi makitibi m-adi sæsi e kadi m-na mesi m-o se itali rōsi go ta ti me ne je ti pæti wa. ¹⁰ Loki mesi səl dō dæw ti ki ra ne ki majal, mi ka mem a səl dæe ti tō. NGA ningæ, re mem səl, loki ne madi to kadi mem səl dō ti 6a, e mbata ti læsi æ mem səl-n ta kām Kirisi ti. ¹¹ MBA kadi *Satā ingæ ta ræbi dæje ti al, tado jī gæri ndigi ra je lie 6æti.

Me Pol a sururu

¹² Loki m-aw m-tæe Tirowasi ti kadi m-ilæ mbe Poy Ta ki Maji læ Kirisi, m-o kadi Bæbe tæe ta ræbi pay adi-m, ¹³ næ mem a sururu, tado m-ingæ ngokom Titi al. E be æ, m-iyæ njæ kadi-me je, æ m-un ta ræbi kaw Masæduwan ti^o.

Tæti rō me kindæ rō naa ti ki Kirisi

¹⁴ J-ilæ tōji dō Luwæ ki oy-je ki dokagilo je pæti adi-je me rō ti ki Kirisi tæti kin. Luwæ un-je ilæ-n mbe læ Kirisi ki lo je pæti adi dije gæri-e tæ nom kagi ki baye æti maji ki sane ki lo lo be. ¹⁵ Lo kin ti, jī to tæ nom kagi ki baye æti maji, ki Kirisi un adi Luwæ be. J-æti maji, mbata ti læ dije ki isi sangi kaji nim, mbata ti læ dije ki

isi awi tuji ti nim tō. ¹⁶ Ki rō dije madi ti, e bay yo ki isi aw sæde koy ti, næ ki rō njæ ki nungi ti, e bay kaji ki isi aw sæde kaji ti tō. Æ se næ æ asi kadi ra kilæ kin wa? ¹⁷ Je jī to tæ ndægi dije ngay ki isi uni ta læ Luwæ tæ ne ra gati kin al. J-æl ta ki rōjeti, ki jī rō Luwæ ti, ta kām Luwæ ti me kindæ rō naa ti ki Kirisi.

3

Bæ kilæ je ki me kilæ mindi ti ki sigi

¹ Kadi m-dæji m-o se j-isi jī sangi kadi jī tōji rōje je wa ka 6æy wa? Se kadi jī ra tæki dije madi isi rai, æ isi taai makitibi lo ki rangi ti kadi ma naji dæde ti ki rōsi ti je taai jisi ti awi ki lo ki rangi ti je kin be wa? ² Makitibi ki kadi ma naji dæje ti 6a, e daræsi sæi je wa. Sæi makitibi ki ndangi ngame je ti, ki dije pæti gæri nim isi tidæi nim. ³ To ki taga kadi sæi makitibi ki Kirisi ndangi adi-je jije je, ilæ-n-je. Kirisi ndangi ki man ndangi ne makitibi ti al, næ ndangi ki NDil Luwæ ki nje kisi kām ba; e makitibi ki ndangi dō mbal ti al, næ ndangi ngame dæw ti^o.

⁴ E kin æ e me je ki j-adi ta kām Luwæ ki takul Kirisi. ⁵ Ningæ j-a j-æl j-æ næ e ki tōgije je wa æ jī ra-n ne madi al, næ e ki tōgi ki jī rō Luwæ ti. ⁶ E Luwæ wa tō æ adi-je tōgi, adi jī tæl-n njæ ra kilæ 6æe je me kun mindi ti ki sigi. E kun mindi ki e gin *NDu-kun ti al, næ e gin NDil Luwæ ti. Tado NDU-kun ki ndangi e nje re ki koy, næ NDil Luwæ e nje re ki kaji.

⁷ Kæte ndu-kun e ki ndangi ki ku ta je kare kare go-naa ti dō ba mbal ti, 6a kunji Luwæ unji dō ti. *Moji ki nje re ki ndu-kun ka kin, ta kame o por wor wor, ki lo kadi ngan *Isirayæl je gōi ta kæme goto^o. Ningæ ta kæme ki o por kin, unji dokagilo ndæy be par æ gine a gangi. Æ re ra kilæ ki NDU-kun ki nje re ki koy adi tōba be ningæ, ⁸ ra kilæ ki NDil Luwæ æ ti 6æl ki dum 6æy. ⁹ Re kilæ læ NDU-kun ki a aw ki dije me ta ki gangi ti adi tōba ningæ, kilæ ki kadi Luwæ tidæ-n dije dije ti læne a adi tōba ki æti 6æl ngay 6æy. ¹⁰ J-asi kadi j-æl j-æ næ, tōba ki dō kæte, tōge goto nō tōba ti ki 6one kin, ki e tōba ki itæ e ki kæte sæy. ¹¹ Kin æ ne ki lo ti æ a indæ dæ æ ingæ tōba ningæ, ne ki a to biti ki nō ti tōba lie a æti 6æl ki dum. ¹² Ne ki j-isi ngam tæe kin æ ra adi j-aw ki me ki tū kati. ¹³ Je jī ra tæki Moji ra-n kin al. Moji ki ilæ kibi ta kæmne ti kadi ngan Isirayæl je ooi ta tøl ta kunji ki lo ti æ a goto kin al^o. ¹⁴ Ne gær læ ngan Isirayæl je goto, dæde bay bæy. Ningæ biti 6one kin ka, loki isi tidæi Kun mindi ki kæke 6a, kibi kin to ba wa 6æy. To ba, dæw un kæmde ti al, tado e ki kindæ rō naa ti ki Kirisi æ kibi kin a goto-n kō ta kæmde ti. ¹⁵ Biti 6one kin ka, loki isi tidæi makitibi je ki Moji ndangi kin æ, kibi madi uti kæmde dō ne gær ti wa 6æy. ¹⁶ E ki go ræbi kadi-me Kirisi par æ kibi kin a goto-n ta kām dæw

✧ 2:3 7.8 ✧ 2:13 12-13: Knjk 20.1 ✧ 3:3 Tæe ki taga 24.12; Jærami 31.33; Ejækæl 11.19; 36.26 ✧ 3:7 Tæe ki taga 34.29 ✧ 3:13 Tæe ki taga 34.33 ✧ 3:16 Tæe ki taga 34.34

ti¹⁷. 17 Tado Babe e NDil, ninga loki NDil Babe e titi, loe ti kin a taa kiyə taa e titi to. 18 Ninga j-əi pəti, kibi e ki goto kəmje ti kə, adi ji toji toba la Babe roje ti tək kətrongi a toji-n ndil daw be. Lo kin ti, ji mbəl ji to tə Babe wa be. Babe ne ki NDil adi toba lie unji doje ti unji kunji ki əti bəl ki do made ti, do made ti.

4

Kirisi e naa ti ki njé kaw kilə je

1 Təki e kilə ki Luwə ə adi-je ki go me-maji ti lie, togije goto ta ti al. 2 Je ji mbati ne ra ki lo bəyo ti, ki ne ki to rəsəl ki dije isi rai. Pa njijəje e ki lo kadi kəm-naa ti al, taa ji mbir ta la Luwə dam kare al to. Loki ji toji ne ki rojeti ki taga ba, ji sangi kadi ji taa me dije ta kəm Luwə ti tə taa yo. 3 NGa ningə, re Poy Ta ki Maji ki j-isi j-ilə mbəe kin, to lo bəyo ti ba, to lo bəyo ti mbata la dije ki isi awi tuji ti, 4 mbata la njə me nga je. Su ki nje kəbē do donangi ti ne, bəy angalde bəy, ne gar ləde goto, adi lo kadi ooi kunji Poy Ta ki Maji ki nje toji toba la Kirisi kin goto. Kirisi ki e bana kəm Luwə wa. 5 Təki rojeti, j-isi j-ilə mbə roje je wa al, nə e Jəju Kirisi ki Babe ə j-isi j-ilə mbəe. NGa ningə je wa je bəə ləsi mbata ti la Jəju. 6 Tado Luwə ki nje kəl ə nə: «Kadi kunji unji dan til ti¹⁹» kin ə adi kunje unji ngameje ti, mba kadi ji gər-n kəti bəl lie ki unji pal kəm Kirisi ti kin.

7 Ningə ne maji la NDil kin, j-oti darəje ti ki to ki to tə ngoo ki kibə ki nangi be kin. E be kadi to ay njay tək togi ki əti bəl kin j ro Luwə ti bi j roje ti je al. 8 Kə je ki dangi dangi kaw-naa ki doje ti, nə budi singa je al; meje gangi man, nə j-ore meje ngə wa kin. 9 Dije indəl kəmje ndoo, nə Luwə iji-je kə al; tətije nangi, nə təli-je al. 10 Darəje isi oy ko koy la Kirisi ki dəkagilo je pəti, mba kadi dije ooi tək Kirisi isi kəm ba darəje ti. 11 Tado je ki j-isi ki doje taa, j-isi ta koy ti ki dəkagilo je pəti mbata ti la Kirisi. E be kadi dije ooi tək Kirisi isi kəm ba darəje ti ki ndo madi ə a oy kin. 12 Lo kin ti, je j-a je ta koy ti kadi tə səi isi kəm ba to.

13 Təki e ndil kadi-me ki kare ba ə isi ra kilə meje ti, makitibi la Luwə ə nə: «E mbata kadi ki m-adi mem Luwə ə m-əl ta lie²⁰.» Ningə je ka e mbata kadi ki j-adi meje Luwə ə j-əl ta lie to. 14 Tado ji gər kadi, Luwə ki tē ki Babe Jəju lo koy ti kin, a tē səje lo koy ti ki Kirisi to. A tē səje kadi ində je nim, səi je nim kadine ti. 15 Ne je pəti ki tē doje ti e mbata maji ləsi. Ningə, lo kin ti, ra maji la Luwə a to mbar mbar kadi aw ki do dije ti ki kəte kəte. Aw ki kəte kəte kəte, piti-e-n je, toi mbar mbar ki do ti.

16 E mbata kin ə, j-ingə-n togi par par. Re darəje ki koo ki kəm ne kin ə toge isi təl ki gogi ka, ndilje isi ingə togi ki rangi ki ndo je ndo je.

17 Tado kə je ki j-isi j-ingə-de bəne kin, e kə ki dəkagilo lie e ndəy be par, taa əle kəl kare to, loki j-un j-ində kadi toba ti ki əti bəl, ki dəbəye goto ki a re go kə je ti kin. 18 Ne ki j-isi j-ay ngəde, e ne ki daw oo ki kəmne kin al, nə e ne ki daw oo ki kəmne al yo. Ne ki daw oo ki kəmne, ndəe e ngay al, nə ne ki daw oo ki kəmne al, a to biti ki nə ti.

5

Darə ki sigi

1 Ji gar maji kadi re darəje ki je me ti donangi ti ne, ə ra rəne təkəy-lo be kin tuji ə, j-aw ki darə ki sigi ki e kəy ki Luwə ra adi-je me dərə ti noo, ki e kəy ki daw ra ki jine al. E Kəy ki a to biti ki nə ti. 2 Ningə ki basine kin, j-isi ji timə rusi rusi, ji ndigi ngay kadi j-aw j-ur me kəy ti ləje ki dərə ti kin. 3 NGa ningə, re j-ur me kəy ti ki dərə ti ki sigi kin ə, daw a oo-je ki roje kare al. 4 Tado kisije me darə ti, ki e kəy-lo kin, ji timə rusi rusi, ne al do singəje. Ningə ji ndigi kadi j-ər roje kə me darə ti kin al, nə ji ndigi kadi j-ilə darə ki dərə ti do ti, kadi darə ki kəm dabi jine do darə ti ki koy. 5 Ningə e Luwə wa ə ində kadi ne je kin a rai ne be doje ti. E e ə ində NDilne meje ti tə ne ki adi-je do kəte dan ne maji je ti ki ində ta dangi mbata ləje, kadi a adi-je.

6 Lo kin ti, j-uwə togije ba ki dəkagilo je pəti. Ningə ji gar kadi loki je me darə ti ki donangi ti ne kin bəy ba, je gidi kəy ti ləje, say ki Babe. 7 Təki rojeti, e kadi-me Kirisi ə j-isi j-aw-n, bi e kəmje ba oo lo ə j-isi j-aw-n al. 8 J-uwə togi je ba ə j-isi j-aw-n, ningə ji ndigi ngay kadi j-iyə darə kin, ə j-aw j-ində bə kadi Babe ti. 9 NGa ningə, re j-isi-n me darə ti kin, ə se ji tuse j-iyə, ne ki uwə meje, e ta kadi ji nəl Babe. 10 Tado səbi kadi j-a ji tē kare kare kadi j-a nə Kirisi ti, lo gangi ta ti lie. Daw ki ra ka a ingə ne ki səbi dənə, ki go kilə rae ti ki un darəne ra-n: ki re e-n kilə ki maji ə se kilə ki majal.

11 Gin ne ki kadi ji bəl-n Babe, ji gar maji, e ə j-isi sangi rabi kadi ji buki-n dije goje je. Luwə gər-je ay njay, ningə m-gər kadi səi je ka, ki kadi əli ta ki ngom al ba, igari-mi ay njay to. 12 Ji ndigi kadi ji təl j-əl ta do roje ti rangi bəy taa kadi igəri-je, al, nə j-adi səsi ta rabi kadi rəsi nəl səsi doje ti. Lo kin ti, a ingə ta ki kadi a turi dije ti ki isi indəl gude ki ne ra ki gidide ti ne kare, bi ne ra ki ngamede ti al kam. 13 Re e rojeti kadi je dije ki doje goto ba, e mbata ti la Luwə ə doje goto-n, a re je njé kəm-kaa je to ba, e mbata ti ləsi ə je-n njé kəm-kaa je to. 14 Təki rojeti, ndigi-naa la Kirisi o bə doje ti, je ki ji gər tək daw kare ba oy mbata ti la dije pəti, adi dije pəti oyi kin. 15 Oy mbata ti la dije pəti, mba kadi dije ki isi ki dode taa, isi ki mbata ləde əi je wa al ngata, nə mbata ti la daw ki oy ə j lo koy ti mbata ləde kin.

¹⁶ NGA ningə, j-a j-o dəw ki go koo-e ti lə daw al biti ngata. Re kəte je, j-o Kirisi ki go koe ti lə dəw ka, ki basine kin, j-a j-o-e be al ratata ngata. ¹⁷ Re dəw ində rəne naa ti ki Kirisi 6a, e ne kində ki sigi. Ne je ki kəke dāi kə, ne je ki rəe ti pəti, təli ne ki sigi. ¹⁸ Ningə ne je kin pəti j rə Luwə ti, ki nje təl kulə-je noji naa ti səne, ki rəbi lə Kirisi. Luwə ki adi-je kilə kulə dije noji naa ti sie e wa. ¹⁹ Tado e Luwə ə, ki rəbi lə Kirisi, ilə-n dije ki duniya ti, noji naa ti səne, ki kanji tidə majal je ləde ki rai. NGA ningə, ində ta kulə noji naa ti taje ti kadi j-ilə mbge.

²⁰ Je dije ki Luwə ilə-je tənje ra kilə to Kirisi ti. NGA ningə, Luwə un-je 6ar-n səsi ki rəne ti. Me to Kirisi ti, j-uwə njasi ba, iləi noji naa ti ki Luwə. ²¹ Kirisi ki ra majal al, nə Luwə ɔy majal je laje ki doe ti. Jy ki doe ti, mba kadi ki rəbi lie, Luwə tidə-n-je dije ti ləne.

6

¹ Təki je j-ində rəje naa ti ki Luwə də kilə ti, ji dəji səsi kadi ikidi ra maji lə Luwə ki ingəi kin al. ² Tado Luwə wa ə lə nə:

«Dəkagilo ti ki maji, m-o də ndui,
NDə ki e ndə kaji dije, m-re m-ɔsi sili.»
NGA ningə, dəkagilo ki maji nga ə to kin, ndə kaji dije nga ə re kin*.

³ Kadi tə kilə ki j-isi ra kin ta goto də ti, ji sangi rəbi kadi ji tigə daw madi jigi ti al. ⁴ Ne ki j-isi sangi, ji sangi kadi ji toji me ne je ti pəti, təkə rəjeti, je 6əə kilə je lə Luwə. J-uwə təgije ba ə ji tal j-uwə 6əy, me kə je ti, me kəm-tondoo ti, me 6əl ti, ⁵ gin kində ti lə dije, me dangay ti, ki me sulə ti ki dije suləi kosi je doje ti. Me kilə ti ki al də singəje, lo to 6i goto, lo kuso ne goto, ka j-uwə təgije ba*. ⁶ Ji toji kadi je 6əə kilə lə Luwə me kay njay ti, me gər Luwə ti, me kore me ti, me ra maji ti. NDil Luwə e səje naa ti, ji ndigi dije ndigi ki rəjeti. ⁷ Ji toji kadi je 6əə kilə lə Luwə me kilə mbge ta ti ki rəjeti, ki j-ilə ki təgi lə Luwə. Ne kati laje, ki də rə laje, e ne ra ki dana ta kəm Luwə ti. ⁸ Dije ɔsi gonje je, iləi rəsol doje ti je, əli ta ki majal dəje ti je, əli ta ki maji je. J-isi j-əl ta ki rəjeti kin ka ooi-je tə njə ngom je, ⁹ gəri-je 6əti, nə ooi-je ta dije ki gəri-de al be, j-a ji njiyə ki dəje taa, nə ooi-je tə njə koy je. Uwəi-je dangay ti ki kanji tal-je, ¹⁰ tuji meje ka rəje nəl-je par par. Je njə ndoo je, nə ji təl dije ngay njə ne kingə ti, to tə ne ki ne laje goto be, nə ki rəjeti 6a, ne kingə je pəti e yaje.

¹¹ Səi dije ki Koreti ti, j-əl səsi ka kəm ta, ji tēe meje ki rəsi ti. ¹² Ji toji səsi ndigi ki ji ndigi səsi ki taga, nə e səi je ə iteēi mesi adi-je al. ¹³ Lo kin ti, m-əl səsi ta təkə baw ngan je a əl-n ngane je ta kin be. Ningə ji dəji səsi kadi səi ka, iteēi mesi adi-je təkə je ji tēe-n meje j-adi səsi ka kin be to.

Gangi naa ki majal

¹⁴ Maji kadi iləi dəsi ki noq be par gin jugi ti ki kare ba ki njə ki gəri Luwə al kam al. Ne ki rəjeti ki ne ki majal a indəi rəde naa ti al; kunji əi ki til asi kadi a indəi rəde naa ti al. ¹⁵ Lo kadi Kirisi əi ki Su tade asi naa goto; dəw ki gər Luwə əi ki dəw ki gər Luwə al, ne ki a uwəi-naa də ti goto. ¹⁶ Ne ki a ore kay lə Luwə ki kagi yo je naa ti goto. Tado j-əi 6a, j-əi kəy lə Luwə ki nje kisi kəm ba təkə Luwə wa əl-n ə nə:

«M-a m-ra 6e dande ti, ə m-a m-njijə səde naa ti,

M-a mi Luwə ləde, ə əi a əi dije ləm to*.»

¹⁷ E mbata kin ə, Babe əl-n ə nə:

«təgani-naa ki dije ki gəri-mi al,

ɔdi ne ki to nje al,

Ba mi m-a m-uwə səsi ki rəm ti*.»

¹⁸ Babe ki nje təgi pəti əl 6əy ə nə:

«M-a mi Bawsi, ə səi, a səi ngan ləm ki dingəm ki ki dənə*.»

7

¹ Njə ndigi je ləm, təkə j-ingəi ndu-kun je ki Luwə un adi-je be kin, maji kadi j-əi je wa, j-ayi rəje njay də ne ti ki a tuji darəje ki ndilje. Ningə adi j-indəi rəje ta dangi me 6əl Luwə ti.

Rənal lə Pol

² Indəi-je dan ursi ti! Dəw madi ki ji ra sie majal goto, daw ki ji to ko ne lie goto, taa dəw ki j-əde ji taa ne lie ka goto to. ³ Ningə m-əl ta kin be kadi m-gangi-n ta dəsi ti al, tado m-əl kəte ngata təkə j-ində səsi dan urje ti kadi re e koy ə koy, kaji ə kaji. ⁴ M-ti mem kati ki rəsi ti, rəm nəl-m ngay dəsi ti. M-ingə təgi ngay, rənal təi dam, me-kə je ti ki j-ingə-de.

⁵ Loki ji re ji tēe dənangi Masaduwan ti nu kin, lo kor kəə goto, j-ingə kə je ki dangi dangi, rə gə gidije, 6əl rəse meje. ⁶ Nə Luwə ki nje kilə dingəm me dije ti ki njə sol dode, adi-je təgi ki rəbi re lə Titi. ⁷ NGA ningə, e re lə Titi par ə adi-je təgi al, nə e təgi ki adi-e kin to ə adi-je təgi. Titi əl-je təkə indigi ngay kadi oi-mi, taa man nq re kəmsi ti nim, ta ɔ mesi nim mbata ti ləm. Lo kin ti, m-ingə rənal ngay də made ti 6əy.

⁸ Re makitibi ki m-ndangi m-adi səsi kəte kin tuji mesi ka, m-ndingə rəm də ti al. Re m-ndingə rəm də ti 6a, e mba koo ki m-o kadi tuji mesi dəkagilo madi ti*. ⁹ Ningə ki basine kin, rəm nəl-m mbata mesi ki tuji kin al, nə mba ke ki me tuji ləsi aw səsi adi iyəi rəbi ne ra ki majal kə. Mesikə tuji kin ə e ne ki Luwə ndigi, adi-je j-əl təkə ne madi ki majal kare ki ji ra səsi goto. ¹⁰ Tado me tuji ki nəl Luwə, re ki kiyə rəbi ne ra ki majal kə, mba kadi tēe ki dəw kaji ti, ki kanji kadi dəw ndingə rəne də mee ti ki tuji kin. Nə me tuji ki daw iyə-n rəbi ne rane ki majal kə al, a re ki koy. ¹¹ Ki

* 6:2 Ejay 49.8 * 6:5 Knjk 16.23; 19.29; 21.30 * 6:16 Ləbetiki 26.12; Ejəkəl 37.27 * 6:17 Ejay 52.11; Ejəkəl 20.34 * 6:18 2 Samiyal 7.14; Ejay 43.6 * 7:8 2.3

basine kin, sai je wa oi kandi me tuji ki nāl Luwə kin ki kamsi. Ra adi itoi 6i dō rōsi ti al! Iḏaji me-səl ki rō t̄isi nim, indingəi rōsi ngay nim, 6əl təl səsi nim, indigi ngay kadi oi-mi nim, ta o mesi mbata ləm nim, taa tasi e dō dāw ti ki ra nē ki go rābe ti al ka kin nim tō. Itōji me nē je ti p̄ati t̄aki ta kin sai, igotoi me ti. ¹² NGA ningə, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi mbata lə dāw ki ra nē ki go rābe ti al kin al nim, taa mbata lə dāw ki nē ki go rābe ti al kin tuji me al nim tō. Nə e mba kadi səi je wa, oi tingə ki itingəi bil mbata ti ləje kin ki kamsi, ta kəm Luwə ti. ¹³ E kin ə e nē ki adi-je t̄ogi. Ningə j-ingə t̄ogi par al, nə j-ingə rōnəl ki bo ngay ə wa 6əy tō, loki j-o nəl ki rō Titi nāl-e mbata kuwə ki səi p̄ati uwai angale indəi nangi me kalsi ti ki itōji. ¹⁴ Kində ki m-un səsi m-ində-n gum ki rōe ti kin, rəm səl-m al. Tə ka ki j-əl-n səsi ta ki rōjeti ki ndo je, p̄iti ki ji p̄iti səsi nō Titi ti t̄oji rōne ki taga kadi e ta ki rōjeti. ¹⁵ Lo kin ti, rōe nāl-e ngay 6əy dōsi ti, loki me ole dō təl rō go ta ti ləsi p̄ati, ki kuwə ki uwai-e ki rōsi ti ki 6uki-naa ti ki 6əl. ¹⁶ Rəm nāl-m ngay adi m-ində mem dōsi ti me nē je ti p̄ati.

8

Kaw nē mba ra-n ki njé kadi-me je ki Jori-jalm

¹ NGakom je, ji ndigi kadi igəri maji ki Luwə ra ki njé kaw-naa je ki dōnangi Masaduwan ti kin. ² Ko je ki dangi dangi tēḏe dōde ti, nə be ka rōde nəl-de ki al dō maji, adi me ndoo ti ləde ki ngay wa kin ka, adi nē maji je ləde ngay ki me ki kare. ³ M-ma naji ləde dō ti t̄aki adi ki go t̄ogide ti, ki madi je adi ki al dō t̄ogide wa 6əy. Ningə e ki me ndigi ləde wa ə adii. ⁴ Dəji-je ə təl dəji 6əy, kadi j-adi-de ta rəbi kadi n-əi ka n-iləi jide me nē kaw ti ki mbata lə dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti kin tō*. ⁵ Rai nē ki al dō e ki j-ində meje dō ti kadi a rai. Uni rōde wa adi Baḏe kate, ningə go ti, uni adi-je tō, ki go ndigi ti lə Luwə. ⁶ E mbata kin ə, j-ilə-n dingəm me Titi ti kadi təl aw təl ta kilə nē kaw ki mba ra maji kin, t̄aki ilə-n ngire dānsi ti ngata kin. ⁷ NGA ningə, t̄aki səi njé nē ki tō mbar me nē je ti p̄ati, adi e me kadi-me ti, me kuji kəl ta ti, me nē gər ti, me tingə bil ti ki kanji tō 6i dō rō ti, ki me ndigi-naa ti ki ji t̄oji səsi rābe, maji kadi itōji t̄aki kilə ra maji kin e nē kingə ləsi ki awi mbar mbar tō. ⁸ Ningə e nē ki m-ində dōsi ti ki t̄ogi al; re m-əl səsi ta tingə bil lə madisi je 6a, e mba kadi səi, oji ndigi-naa ləsi ki rōjeti adi dije gəri, me nē kaw ti kin. ⁹ Tado igəri ra maji lə Baḏe ləje Jəju Kirisi maji. Kirisi ki e nje nē kingə, nə ra rōne nje ndoo ti mbata ləsi, kadi me ndoo ti lie, sai, itali njé nē je. ¹⁰ E ta ki go koe ti ləm ki m-o ə m-əl dō ti. Ningə e ta ki sobi dōsi wa maji, mbata səi, ə səi dije ki dōsəy ki irai kilə

kin. Səi dije ki dōsəy me ra-e ti par al, nə səi dije ki dōsəy me kun-ndu ti ki mba ra-e. ¹¹ Ə ki basine kin, maji kadi itali ta kilə kin, mba kadi, ki go t̄ogisi ti, kilə ki irai ngata nim, ndigi ra-e nim, isi naa ti lay. ¹² MBata, loki dāw adi nē ki me ki kare, Luwə taa nē lie ki adi kin ki go t̄oge ti ki me kəy ti, 6i nē ki aw-n al par ə, Luwə a ində mene dō ti al. ¹³ Ningə e ta kadi ji ra səsi kadi osi me ndoo ti al. Osi me ndoo ti kadi e so madisi je ti al, nə e ta kadi asi-naa yo. ¹⁴ Ki basine kin, ki nē ləsi ki tō mbar kin, asi kadi a rai ki njé ki nē isi tō rōde, ningə ndo ki nē ləde a tō mbar ə nē tō rōsi 6a, a rai səsi tō. Lo kin ti ə a asi-naa, ¹⁵ t̄aki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Dəw ki ɔy ngay, dāw oo pa nē lie al, ningə dāw ki ɔy ngay al, nē ki du-e goto*.»

Titi ki madine je madi awi Koreṭi ti

¹⁶ J-ilə t̄oji dō Luwə ti ki ra adi ta ləsi tō rō Titi t̄aki tō-n rəm kin be tō. ¹⁷ Titi ndigi ta ki j-ində nōḏe ti kadi təl aw rōsi ti. Ningə kəte 6əy taa ka, e wa ki dane tō rōe ngay mbata ləsi, adi e ki me ndigi lie e wa ə isi aw-n rōsi ti. ¹⁸ J-ilə ngokoje kare j-adi aw sie. E ngokoje ki njé kaw-naa je ki dangi dangi əli ta lie maji oji-n dō kadi rō lie mbata Poy Ta ki Maji. ¹⁹ Bəy tō, e dāw ki njé kaw-naa je ki dangi dangi iləi jide dōe ti kadi aw səje mba ki mba kilə nē kaw ki mbata ra maji kin. E kilə ki j-adi rōje ki mbae mba kadi tō Baḏe ingə-n kōsi-gon, taa kadi ji t̄oji-n ndigi ra maji ki rōsi meje kin tō. ²⁰ Ki oji dō lə ki dije adi-je ngay kadi je ə j-ində kəmje go kilə ti ki kadi ra, j-ində kəm-kədi dō ti kadi dije ooi-je ta dije ki rōjeti al, al. ²¹ Ji sangi kadi ji ra nē ki nəl Luwə par al, nə ji sangi kadi ji ra nē ki nəl dije tō. ²² Njé kaw ki rōsi ti kin, j-ilə ngoko je kare səde nō 6əy. E dāw ki nja ngay, ji na-e, adi j-o tingə bil lie. Ningə ki basine kin, tō rōe ngay kadi n-e me kilə ti kin tō, mbata taa ki taa mesi. ²³ Ningə ki oji dō Titi, e madi njiyə ləm, taa e madi-kiləm ki rōsi ti tō. Ba, ndage je ki dani-e, əi ngan njé kilə je lə njé kaw-naa je ki dangi dangi ki mba kadi Kirisi ingə-n kōsi-gon tō. ²⁴ Itōji dije kin adi gəri t̄aki indigi-de ndigi ki rōjeti. Lo kin ti, njé kaw-naa je ki dangi dangi a gəri t̄aki indigi-de ndigi ki rōjeti, taa t̄oji ki j-isi j-ilə dōsi ti ta kəmde ti kin ka e ki rōjeti tō.

9

Luwə ndigi dāw ki adi nē ki rōnəl

¹ Ki oji dō nē kaw ki kadi ji ra-n ki dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti, kəm kadi m-ndangi ta dō ti m-adi səsi, m-o al. ² M-gər ndigi ra maji ki rōsi mesi kin, adi m-p̄iti səsi ki taga ta kəm dije ti ki dōnangi Masaduwan ti*. M-əl-de m-ə nə: «NGakoje je ki dōnangi Akay ti isi dō njade ti kal ne kal.» Ningə tingə bil ləsi kin ra adi njé kaw-naa je ngay ndəli. ³ Lo kin

* 8:4 1-4: Rm 15.26

* 8:15 Tēḏe ki taga 16.18

* 9:2 1.16

ti, m-ilə ngakoje je ki rōsi ti kadi piti ki ji piti sasi oji-n dō lo kin, təl ne ki kare al. Ningə təkī m-al-n, m-ndigiŋ ngay kadi isi dō njasi ti təkī rōjeti wa tō. ⁴ Tado kin ə re dije ki donangi Masaduwan ti awi səm rōsi ti, ə isi dō njasi ti al ningə, je ki ji taa mesi kin, j-a təl dije ki rōde sol-de, nga ningə, rōsol ki bo ngay a e dōsi ti səi je wa. ⁵ E mbata kin ə, m-o maji ngay kadi m-dəjiŋ ngakoje je madi kin kadi awi kəte nōm ti, rōsi ti, kadi kawī nja kadi-kare me ndigiŋ ki uni ndusi dō ti kin. Lōki e ki kōsi njae naa ti pəti ə dəw oo 6a, a e ne kadi ki me ndigi, 6i e ne ki dəw ində tōgi dō madine ti ə adi-n al. ⁶ Ningə kadi igəri təkī:

«Dəw ki dibi neŋ ndəy be,
A tati ndəy be tō;
Ə dəw ki dibi neŋ ngay,
Ə tati ngay tō.»

⁷ Kadi dəw ki ra adi ki go kōje ti ki oji mene ti, 6i ki ndinga rō ə se ki tōgi madi ki kində dō ti al. Tado Luwə ndigiŋ dəw ki adi ki rōnal. ⁸ Luwə aw ki tōgi kadi adi maji je ki dangi dangi ndogi səsi man ti. Lo kin ti, a awi ki neŋ je pəti ki kadi ra səsi ki dəkagilo je pəti. A to səsi mbar mbar kadi uni irai kilə je ki maji. ⁹ Taki makitibi lə Luwə əl-n a nə:
«Kay neŋ kingə ləne ki me ndigiŋ adi njé ndoo je,

Ra maji lie to ki ndō je ndō je*».

¹⁰ Luwə ki nje kadi ko neŋ nje dibi neŋ ki nje kadi neŋ kuso dəw uso, a adi səsi ko neŋ ki to mbar mbar, taa a ra kadi tōgi tō. Lo kin ti, ra maji ləsi a tēē ki dōne ki taga wangi. ¹¹ NGA ningə a səi njé neŋ kingə je me neŋ je ti pəti, kadi irai maji ki me ndigiŋ ləsi ki kəte kəte. Ningə a ra kadi dije ki a iləi jisi adi j-adi-de kin, a təl ki oyo adi Luwə tō. ¹² Kadi kare ləsi kin, a ra ki njé kadi-me je par al, nə a ra kadi dije təl ki oyo ngay adi Luwə tō. ¹³ Lōki əi oi maji lə kilə kin 6a, a iləi tōji dō Luwə ti mbata təl ki itəli rōsi go Poy ta ti ki Maji lə Kirisi, imai naje ki taga kin, ki maji ki irai səde ə ikəyī neŋ maji je ləsi adi-de nim adi ndəgiŋ dije pəti nim kin tō. ¹⁴ A əli ta ki Luwə mbata ti ləsi, tōji ndigiŋ-naa ləde ki rōsi ti, oji-n dō maji lə Luwə ki ində nangi ripi ripi ki dōsi ti kin. ¹⁵ Tōji e ki dō Luwə ti mbata kadi-kare lie ki dəw oo gəe al kin.

10

Pol rō dō kilə ti ki to me jie ti

¹ Dije əi nə mi Pol, lōki m-o kəmsi 6a m-ilə dōm nangi, a re mi say tō ningə, m-un dōm taa, m-ra madiŋ ngə səsi. Nə m-dəjiŋ səsi ki takul səl lōm lōm ki me-maji lə Kirisi, ² kadi irai-mi adi m-ra m-adi ngə səsi al, dəkagilo ti ki m-a m-re-n dansi ti. Tado m-ində dōm ti kadi m-a m-ra m-adi ngə ki dije madi ki isi əli əi nə j-isi ji ra kilə lə dije kare kin. ³ E ki rōjeti kadi je dije, nə j-isi rō ko rō ki dije isi rōi-naa

kin al. ⁴ Nə rō je ki j-isi rō-n, e neŋ rō ki j rō dəw ti al, nə e neŋ rō ki tōge j rō Luwə ti, kadi tuji tōgi je ki ngə ngə. Ji tuji-n taga je lə dije ki e taga je ki go rəbe ti al, ⁵ ji budi neŋ je pəti ki re ki kun dō taa ogi gər Luwə kō. J-a ji ra kadi mər ta je lə dije e mər ta ki kadi təl re səde go ndu ti lə Kirisi. ⁶ NGA ningə, je 6asi kadi j-ində ba kal dije madi ki a təl rōde go ta ti al j-ōji-de, ndō ti ki səi pəti a təl rōsi maji go ta ti.

⁷ Igoi neŋ je ki to ta kəmsi ti ne kin! Re dəw madi gər tijəne ti kadi ne dəw lə Kirisi 6a, səbi kadi ində neŋ kare kin dōne ti tō: re e dəw lə Kirisi 6a, je ka je dije lə Kirisi tō. ⁸ A re m-ra rōnal ki al dō lo ndəy, oji-n dō tōgi ki Ba6e adi-je mba kadi j-ōsi-n ginsi ki kəte, 6i kadi ji tuji-n səsi al kin ka, rōm sol-m al. ⁹ M-ndigiŋ kadi dəw oo-m m-to tə dəw ki nje kadi səsi 6əl me makitibi ti je ləm ki m-ndangiŋ m-adi səsi kin al. ¹⁰ Tado dije madi əli əi nə: «Pol, re o makitibi je ki ndangiŋ 6a, e ta je ki ngə ngə, tōgide to, nə lo ki re ki rōne 6a, dəw oo tage al, taa ta kəle ka ndae goto tō.» ¹¹ Ningə kadi dəw ki əl ta kin gər dōne ti maji təkī, kae ti wa ki oo-n-je me makitibi ti ki j-isi say ji ndangiŋ ka kin ə, re ji re ki rōje ka, kilə ki j-a ji ra a to be tō.

¹² Təkī rōjeti 6a, je j-asi-naa ki dije madi ki njé kun ta rōde kin al, ə se j-a j-un rōje j-ōji kadide ti al. Neŋ kare, kun ki isi uni ndude əi je wa par ə rai kilə, isi goi lo ki rōde wa par kin, ra adi neŋ gər ləde goto. ¹³ NGA ningə, ki oji dōje, j-a j-ōji rōje ki al dō loe al, nə j-a j-ōji rōje ki go gangi kilə ti ki Luwə adi-je ə adi j-aw biti ji tēē-n rōsi ti kin. ¹⁴ Tə kin ə re j-ə nə j-aw biti ji tēē rōsi ti ə, ji tōji rōje ki al dō gangi loe al. Tado j-aw biti ji tēē rōsi ti dōsəy ki Poy Ta ki Maji lə Kirisi, təkī rōjeti. ¹⁵ Lo kin ti, ji tōji rōje ki al dō gangi kilə ləje al, j-ində guje ki kilə lə dije ki rangi al. Nə j-ində meje ti kadi kadi-me ləsi a aw ki dō made ti, kadi j-ingə rəbi ji ra-n kilə je ki əti 6əl ngay dansi ti. J-a ra ki go gange ti ki Luwə oji-je kadi ji ra. ¹⁶ J-a j-ilə mbe Poy Ta ki Maji go nangi je ti ki say gidisi ti, ki kanji kadi ji tōji rōje ki kilə lə dije ki rangi ki rai gangi lo ti ləde ki səbi dōde. ¹⁷ Dəw ki ge kində gune ningə, maji kadi un Ba6e ə ində-n gune*. ¹⁸ E dəw ki Ba6e pite ə ndae to ti 6i e dəw ki nje kun ta rōne 6a ndae to ti al.

11

Pol əi ki njé kaw kilə je ki njé ngom

¹ Re asi kadi əsi ginm ndəy me dō majal ti ləm ningə, m-ə nə oyo əsi ginm 6e! ² Jangiŋ ram mbata ti ləsi, ningə e jangi ki j rō Luwə ti. M-uwə dōsi mbata ti lə dingəm kare ba be, ki e Kirisi, kadi tə m-tēē səsi nōe ti tə ngon ki mandī ki ay njay, ki gər ngaw al 6əy. ³ Nə m-6əl kadi neŋ gər ləsi, təl neŋ gər ki majal, kadi gangi dōo ki idōo-naa naa ti ki Kirisi maji, ə ai dana kin, naa ti. Gangi səsi naa ti, əsi səsi

ngərəngi, təkɪ Su ədi-n Awa ki ta ngom ləne kin be⁴. ⁴Dəw madi ki rangi a j nḡo kadi re ilə səsi mbɛ Jəju ki rangi ki e ki j-ilə səsi mbɛe kate, a adi səsi ndil ki rangi ki e ki ingəi kate kin, ə se a adi səsi Poy Ta ki Maji ki rangi ki e ki itaai kate kin ka, a jɪ kadi əsi gine ki tɔgisi par. ⁵Nɛ kare, mi m-o nɛ ki njɛ kaw kilə je ki ooi rɔde təkɪ ngay kin itəi-mi al. ⁶Dəmaji ə m-aw ki kuji kəl ta ngay al, nə ki əji dɔ nɛ gər 6a, mi me ti nḡo. E nɛ ki j-əji səsi taga wangi me nɛ je ti pəti ki rəbi je ki dangi dangi.

⁷Ningə kadi m-dəji səsi m-o se Poy Ta ki Maji lə Luwə ki mi wa m-ilə səsi mbɛe ki dɔ ki kilə nangi kadi m-un dəsi taa, taa m-ilə səsi mbɛe kare ki kanji kingə nɛ loe kin, e nɛ ki loe ti al ə m-ra wa? ⁸M-taa nɛ jɪ njɛ kaw-naa je ki ti rangi, ki əi je ə rai səm 6a m-ra-n kilə dansi ti. ⁹Dəkagilo ti m-ij-n dansi ti, ə nɛ to-n rəm kin, dəw madi ki m-əy-e goto. E ngakojɛ je ki jɪ dənangi Masaduwan ti ə rai səm me nɛ je ti ki to rəm. Me nɛ je ti pəti, m-uwə tɔgim ba kadi m-əy dəw madi al, ningə, m-a m-nay ki lo kuwə tɔgim ba ti wa kin. ¹⁰M-əl wangi təkɪ dəw madi ki kadi a ɔgim kində gum ki ta kin dənangi Akay ti goto. Ningə m-əl ki rəbi la ta ki rɔjeti ki i rɔ Kirisi ti ə isi mem ti kin. ¹¹MBA ri ə m-əl ta kin be ə? M-əl be mbata e ndigi 6a m-ndigi səsi al, al. Luwə gər maji kadi m-ndigi səsi!

¹²Nɛ ki m-ra kin, m-a m-nay ki lo ra ti ki nɔm ti, kadi m-ɔgi-n dije madi kin rəbi. Dije ki isi sangi rəbi kadi indəi gude təkɪ n-asi-naa səje. ¹³Ko dije kin əi njɛ kaw kilə je, ki njɛ ngom je, əi njɛ ra kilə je ki rɔjeti al, ki təlɪ rɔde njɛ kaw kilə je ti lə Kirisi. ¹⁴Ningə e nɛ ki əti dəw 6al al, tado *Satə wa ki done ka isi təl rone malayka ti ki aw ki kunjɪ. ¹⁵E nɛ ki mba al, kadi njɛ ra kilə je lə Su təlɪ rɔde njɛ ra kilə je ti lə Luwə ki rɔjeti. Nə a təlɪ tade ki go kilə rade ti ki majal.

Ko je ki ingə Pol

¹⁶M-təl m-əl 6əy, kadi dəw oo-m tə dəw ki dɛe goto al. A re be al ningə, indigi kadi mi dəw ki dɔm goto, kadi mi ka m-ində-n gum ndəy tɔ, təkɪ isi rai ki dije madi ki isi indəi gude, ə indigi səde kin be tɔ. ¹⁷Ta ki m-aw tə m-əl kin, m-əl ki go ndigi ti lə Bəbe al, nə m-əl ki go dɔ majal ti ləm. Ningə m-gər kadi e nɛ ki asi kində gu. ¹⁸MBata dije ngay isi indəi gude ki go koe ti lə dəw, adi mi ka m-a m-ində gum tɔ. ¹⁹Səi ki səi dije ki kəmsi ay njay, ə ki me ndigi ləsi wa, itəlɪ isi əsi gin dije ki dode majal. ²⁰Osɪ ginde adi isi rai səsi 6əə ti, adi isi usoi səsi, adi isi taai nɛ jisi ti, ooi tosi al, 6uki jide kəmsi ti indəi səsi. ²¹M-əl ta kin ki rɔsəl, ningə e nɛ ki tɔji kadi je dije ki tɔgije goto. Lo kin ti, m-əl ta tə dəw ki dɛe majal be: nɛ ki dije madi ooi tə nɛ kində gude, mi ka m-ində-n gum tɔ. ²²Re əi nə n-əi Ebirə je ə? Mi ka mi Ebirə tɔ.

Re əi nə n-əi ngan *Isirayəl je ə? Mi ka mi koji Isirayəl tɔ. Re əi nə n-əi ngan ka *Abirakam ə? Mi ka mi ngon ka Abirakam tɔ. ²³Re əi nə n-əi njɛ kilə je lə Kirisi ə? M-a m-əl ta tə dəw ki dɛe goto be m-ə nə m-itə-de me ti say. Tado m-ra kilə m-itə-de nim, m-ra dangay m-itə-de nim, m-ingə kində m-itə-de nim, mi ta yo ti bəsi bəsi ki dəkagilo je pəti nim tɔ. ²⁴Asi nja mi, *Jipi je indəi-mi ta ndəy kuti mitə gide jikare⁵, ²⁵asi nja mitə, Rom je tindəi-mi ki gəl, dije təlɪ-mi ki mbal nja kare kadi n-təlɪ-mi, man uwə-m nja mitə, m-ra kondə kare ki kada kare gin man ti⁶. ²⁶Me kaw mba je ti ləm ki ngay, asi kadi man mbo a uwə-m, asi kadi kaya je ki njɛ gangi rəbi rai-mi, asi kadi ngakom Jipi je tɛɛi tam ti ə rai-mi, asi kadi njɛ gər Luwə al tɛɛi tam ti ə rai-mi, asi kadi me 6e bo ti, nɛ ki majal tɛɛ dɔm ti, asi kadi nɛ ra-m dilə lo ti, asi kadi ba uwə-m, asi kadi ngakom je, ki əi ngakom ki rɔjeti al rai-mi⁷. ²⁷M-ra kilə je madi ki m-ɔ bəgəgə me ti, nɛ je ki nga ingə-m; dəkagilo je ngay bi ədi kəm al, 6o ra-m nim, kində ra-m nim, taa taa m-ingə nɛ kuso al, kul o-m, m-a ki rəm kare. ²⁸Ki kanji kəl nɛ je madi, nɛ ki uwə mem ki ndə je, m-mar ta dɔ njɛ kaw-naa je ti ki dangi dangi pəti. ²⁹Kin ə tɔgi dəw madi goto ə, mi ka tɔgim goto tɔ, kin ə dəw madi iyə rəbi lə Kirisi ə, usom singəm ti mur mur. ³⁰Kin ə re e ta kində gu 6a, m-ində gum ki tɔgi goto ləm. ³¹Ningə Luwə ki Baw Bəbe Jəju, Luwə ki kəsi-gon e dɛe ti bitɪ ki nɔ ti, gər kadi m-əl ta ngom al. ³²Loki m-tɛɛ Damasi ti, nje kɔ6e ki gin ngar Aratasi ti adi dije toi ta rəbi je ti ki 6e bo ti kadi uwəi-mi. ³³Nə uni-mi me kare ti, tuyi-mi ki bole bɔr adi m-j taa ki ngal ndogɪ bɔr ki gəi gidi 6e bo m-osi nangi. E be ə m-tɛɛ-n jie ti⁸.

12

Nɛ je ki Babe adi Pol oo me ndil ti

¹Kində gu e nɛ ki ndae goto, nə m-a m-nay ki lo kində gum ti 6əy. Ningə m-a m-əl ta dɔ nɛ je ti ki Bəbe adi m-o me ndil ti ki nɛ je ki tɛɛ ki dɛe adi m-gər. ²M-gər dɪngəm kare ki nje kadi mene Kirisi, ki asi 6al dɔgi gide sɔ 6one, Luwə un-e awi sie bitɪ me dɔrɔ ti ki kɔ mitə. Ningə dɪngəm kin, Luwə un-e ki darɛ wa kin be ə se e me ndil ti wa ka m-gər al, nə Luwə gər³. ³M-gər kadi dɪngəm kin Luwə un-e, nə un-e ki darɛ wa kin be ə se e me ndil ti wa ka m-gər al, nə Luwə gər 6əti. ⁴Luwə un-e aw sie bitɪ kɔ6e ti ləne, adi oo ta je ki dum kadi dəw əl ki tane. E ta je ki adi dəw madi ta rəbi kadi təl əl rangi al⁵. ⁵M-a m-ində gum ki ɔji dɔ dawe kin, nə ki ɔji dɔm, m-a m-ində gum 6a, m-ində me tɔgi goto ti ləm kin par. ⁶A re kadi m-ində gum ka, dəw a oo-m tə dəw ki dɛe goto al, tado e ta ki rɔjeti ə m-a m-əl. Nə m-mbati kində gum, nə pane taa dəw oo-m

✧ 11:24 Dəterənəm 25.3 ✧ 11:25 Knjk 16.22; 14.19

✧ 12:2 Knjk 9.30; 11.25; Gal 1.21 ✧ 12:4 3-4: Lk 23.43

✧ 11:26 Knjk 9.23; 14.5 ✧ 11:33 32-33: Knjk 9.23-25

tə dəw ki ngay ki al dō nə ki oo-m m-isi m-ra ə se oo tam ti. ⁷ Ningə mba kadi m-ində gum ki nə koo me ndil ti ki əti 6əl kin al, m-ingə məti madi rəm ti. Nje kaw kilə la *Sata kare ə ingə kilə kadi ta ində-m kadi m-ində gum al. ⁸ Asi nja mitə, m-nō dō Bəbe ti kadi ər kō kin rəm ti kō. ⁹ Nə Bəbe əl-m ə nə: «Mə-maji ləm asi naki, tado m-isi m-ɔji togim me tōgi goto ti ləi.» Adi m-a m-ində gum ki tōgi goto ləm, kadi tōgi Kirisi e dōm ti. ¹⁰ E mbata kin ə, togim goto ka m-ra rənəl nim, dije taji-mi je, adi-mi me-kō je, indai kamm ndoo je, adi-mi kō je mbata ti lə Kirisi ka, m-ra rənəl par, tado loki togim goto kin 6a, e ə m-ingə tōgi ti.

Me Pol osi nangi al mbata ti lə Koreṭi je

¹¹ Basine m-təl dəw ki dōe majal, ningə e səi ə indai tōgi dōm ti adi m-təl nje dō majal. Səi ə re a mai naji dōm ti, tado re mi nə madi al ka, nə ki njé kaw kile je ki ngai ngay kam itəsi-mi goto. ¹² Nə je ki tōji kadi mi nje kaw kilə rai nə dansi ti adi oi. M-uwə togim ba me nə je ti ki nga, m-ra nə kōji je, ki nə je ki əti 6əl, ki tōgi je ta kamsi ti. ¹³ E ri ə ndagi njé kaw-naa je ki rangi ingəi itai səsi ə? Nə kare ki m-gər 6a, e kōy ki mi nə ki kōy dōsi ti al kin par. NGA ningə, kadi mesī səl dōm ti ki ɔji dō nə ki go ti al kin!

¹⁴ Ki 6asine kin, njam e ta rəbi ti kadi m-aw m-ə səsi ki kō mitə*. Ningə kawm ki m-a m-aw kam, m-a mi nə ki kōy dōsi ti al, tado e darəsi wa ə m-isi m-sangi, 6i m-sangi nə kingə ləsi al. Təki rojeti, e baw ngan je ə a ngəmi nə kingə mbata ti lə ngande je, 6i e ngan je 6a a ngəmi nə kingə mbata ti lə bawde je al. ¹⁵ Ningə ki ɔji dōm, mi 6asi ngay kadi m-ra nə kō dōsi ti. Darəm ə wa ba pəti, mi 6asi ngay kadi m-ra kō mbata ti ləsi. M-gər kadi re m-ndigi səsi ngay be kin ə, səi a indigi-mi ngon ndigi al.

¹⁶ Dije madi a əli əi nə e ki rojeti kadi mi nə kōy ki dōsi ti al, nə a əli təki mi nje kədi kəm dije, m-tə səsi ki ta ngom m-taa-n nə ləsi. ¹⁷ Ə se dan dije ti ki m-ilə-de ki rəsi ti kin, dəw madi ki m-un girə dōe ti m-taa-n nə jisi ti e nōq wa? ¹⁸ M-dəji Titi m-ade aw dansi ti, ningə m-ilə ngokōje kare m-adi aw sie to*. Ə se Titi un girə taa-n nə madi jisi ti wa? Titi a un girə taa-n nə jisi ti al, tado je sade je kin, je dije ki ndil ki kare ba ə isi ər-je ta rəbi, taa j-isi j-un go rəbi ki kare ba to.

¹⁹ Mari nu ba, isi oi ə nə j-isi ji sangi kadi j-ər ta dōje ti ki nōsi ti, nə jagi, e nō Luwə ti, me kində rō naa ti ki Kirisi ə j-isi j-əl-n ta. Ningə nə je kin pəti, e mba kadi əsi ginsi ki kəte me kadi-me ti ləsi. ²⁰ Təki rojeti, m-6əl kadi loki m-aw m-teej dansi ti 6a, m-ingə səsi ta nə ra ti ki nəl-m al. Ə re m-ingə səsi ta nə ra ti ki nəl-m al 6a, nə ki m-a m-ra a nəl səsi al to. M-6əl

kadi m-aw 6a, m-tər ta kəl-naa ti, ki ta jangi ki ra ti, ki ta wong ti, ki ta ni ti, ki nə taji ti, ki ta kəl-naa ta ti, ki ta kōji rō ti, ki ta nə ra ki biriri ti. ²¹ M-6əl kadi kirem dansi ti me ndō je ti ki a re kin, Luwə ilə rəsəl dōm ti ta kəmsi ti. M-6əl kadi m-aw m-a ta nə ti mbata dije madi ngay ki kəte rai majal, nə iyəi rəbe kō al, ə isi ta nə kəbi ti, ki ta sangi-naa kaya ti, ki ta nə ki to ra al ti ba.

13

Ta kōji ki dōbəy ti ki kuwə ji-naa

¹ E kaw ki kō mitə* ngata ə m-a m-aw dansi ti am. NGA ningə, j-a j-o go ta lə dije ki rai majal təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Ta je pəti a e ki kun-ndu dō ti ki naji ki ma lə dije joo ə se mitə*» ka kin. ² Lo kin ti, m-əl dije ki ndō ki rai majal kəte ki njé je ki rangi pəti, təki re m-təl m-aw dansi ti gogi ə, dəw ki m-a m-isi sie dō majal ti lie goto. Ningə ta kin e ta ki ndō ki m-əl kəte, kawm dansi ti ki kō joo kin ngata, nə ki 6one mi say səsi kin ka, m-təl m-re dō ti 6əy. ³ M-a m-isi səsi dō ti al, tado isi sangi kadi oi nə ki tōji kadi Kirisi al ta ki rəbi ki rəm ti. Kirisi ki, ki rōsi ti aw ki tōgi, isi ɔji tōgine dansi ti. ⁴ E ki rojeti kadi dije 6əi Kirisi kagi-dəsi ti mbata tōge ki goto, nə 6i ki dane taa ki tōgi lə Luwə. Be to ə, je ka, tōgi je goto me kində rō naa ti ki Kirisi, nə j-a j-isi ki dōje taa, naa ti sie ki tōgi lə Luwə, ta kəm-naa ti.

⁵ Indai manji rəsi səi je wa oi se isi njiyəi tə njé kadi-me je wa wa? A igəri kadi Kirisi e dansi ti nōq. A re be al ningə, asi kadi oi lo wa ki ai ti dana me kində manji rō ti ləsi kin al to ən. ⁶ M-gər maji kadi a igəri təki je ji gar lo ki j-a titi. ⁷ J-əl ta ki Luwə kadi irai nə madi kare ki majal al. Ji sangi kadi j-ɔji təki je ə j-ingə me ti al, nə ji sangi kadi j-o səsi irai nə ki maji. Təki re to tə nə ki j-osi ti be ka, kadi j-o səsi irai nə ki maji. ⁸ Tado je j-aw ki tōgi madi ki kadi j-əsi-n ta ta ki rojeti al. J-aw ki tōgi ki kadi ji ra-n kilə ki rojeti par. ⁹ Lōki tōgije goto, nə səi tōgisi e ngay 6a, j-ingə rənəl. Ningə nə ki j-isi dəji Luwə, e ta kadi itōgi ki kəte. ¹⁰ E mbata kin ə, mi say səsi ka, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi kadi tə re ndō ki m-teej dansi ti 6a, m-ra madi nga səsi ki tōgi ki Bəbe adi-m kin al. Tōgi ki Luwə adi-m kadi m-əsi-n ginsi kadi awi ki kəte yo, 6i kadi m-tujj-n səsi al.

¹¹ Ki ne kin, ngakom je, maji kadi isi ki rənəl, awi ki kəte kəte, kadi iləi dīngəm me-naa ti, adi ndusi osi go-naa ti, ə isi ki lapiya, ningə Luwə ki nje ndigi dije ki nje kadi lapiya a e naa ti səsi.

¹² Uwəi ji-naa kare kare pəti ki kuwə-naa rō ti. Njé kadi-me je pəti uwəi jisi.

¹³ Kadi me-maji lə Bəbe Jəju Kirisi, lə Luwə ki nje ndigi dije, ki lə Ndil Luwə ki nje kuwə dije naa ti, e naa ti səsi pəti. Amen!

* 12:14 Kawe ki dōsəy to e ki kō joo to Knjk 18; 2Kor 13.2 Mt 18.16; 1Tim 5.19; Eb 10.28

* 12:18 8.18 * 13:1 12.14 * 13:1 Dətərənəm 19.15;

Makitibi ki Pol ndangi adi Galati je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Galati je

Bal 6u mita kate no koji Jaju, dije ki bari-de Salti Gol je awi biti tepei Aji ti ki du (6one bari-e Turki ki Aji ti), 6a uwai lo kisi isi ti noo. NGa ninga dije madi ki gin koji ti lade a bari-de Galati je. Galati je isi donangi ti ki e basi kadi 6e bo ti ki 6one bari-e Akara.

Loki Pol aw mba lane ki ko joo mba kila mbe Poy Ta ki Maji a tepe rade ti (Knjk 16.6), ki madi je adi mede Jaju Kirisi. MBA ki ko mita ka Pol aw tepe rade ti bay to (Knjk 18.23).

Ne kare, go Pol ti, dije madi ki rangi awi tepei rade ti, ndoi-de kadi ai ki ai Jipi je al, a uni go Kirisi kin, maji kadi tali rade go ndu-kun ti la Jipi je, ki bo ngay, maji kadi ijai motide. Na Pol oo kadi e kin e ne ndo ki go rabe ti al. Re e be 6a, ki go ndil ti, a ra kadi Galati je ki nje kun go Kirisi kin a tali 6aa la ndu-kun ki sobi do Jipi je. E be a, loki Pol, domaji a a isi Epa ji ti, a oo kadi Galati je isi sangi kadi tali rade go ne ndo ti ki go rabe ti al kin 6a, to rae ngay adi ndangi makitibi kin adi-de.

NGa ninga, kadi ta Pol tel-n ki Galati je, re sade do rabi ti ki rojeti, ila jine do ne je ti mita kadi gari:

Øl-de ta ki do rone ti e wa, adi e kadi ki tal adi mene Jaju Kirisi nim; ndu ki nje kaw-naa je ki Jorijaləm adi-e taki e go rabe ti al kadi daw inda tugi do nje kun go Kirisi ti ki ai Jipi je al kadi tali rade go ndu-kun ti la Jipi je nim; ndu kasi-naa al lade ai ki Piyar do tal ti ki Piyar ge tal rone go ndu ti lade ki adi kin nim. Pol al Galati je adi gari taki n-aw ki tugi mba kilan mbe Poy Ta ki Maji, ninga a do ti noo al-de taki e Ba6e Jaju Kirisi wa a adi-ne tugi kin, adi n-e nje kaw kilal la Jaju Kirisi to (1-2).

A do ndu Luwa ti me Kilamindi ti ki kake, al-n-de taki e ki rabi tal ro go ndu-kun ti 6a daw a inga-n kaji al, na e ki go rabi kadi-me Jaju Kirisi a daw a inga-n kaji (3-4).

Pol tal ta ta lane ki daji ki daji-de kadi njiyail ki me ndigi lade gin tugi ti la NDil Luwa, tado e NDil Luwa a inda ne je ki sigi ki kadi daw ra adi nal Luwa (5-6).

Sobi kadi nje kaw-naa je ki ra, a se nje kun go Kirisi ki ra, oo do ndu kin, a un ra-n kilal ki ngame ki kare, kadi tepe gin 6aa ti la ndu-kun je pati.

Kuwaji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilal la Jaju Kirisi, ki nje kaw kilal la Luwa ki Bawje ki adi Jaju Kirisi i

taa dan nje koy je ti a m-ndangi makitibi kin. Ki rojeti, mi nje kaw kilal ki go ndigi ti la dije al, taa ki takul daw madi al to. ² Je ki ngakom je pati ki ai sam naa ti ne, j-uwai jisi sai nje kaw-naa je ki isi donangi Galasi ti. ³ Ji daji kadi Bawje Luwa ai ki Ba6e laje Jaju Kirisi adi me-maji ki kisi-maje lade e naa ti sasi. ⁴ Jaju ki, e wa ila rone ko gangi-n daji mba kadi Luwa iya-n go majal je laje ko, kadi ta taa-n-je gin tugi ti la majal ki donangi ti ne. Jaju Kirisi ra be mbata e go ndigi ti la Bawje Luwa. ⁵ Kadi j-ilai taji do Luwa ti ki dokagilo je ki dokagilo je. *Amen!

Poy Ta ki Maji e kare ba

⁶ E Luwa a 6ar sasi ki takul Kirisi ki ra sasi maji, nga ban be a, itali gidisi kalangi ba adie, a itali rasi go poy ta ti ki rangi yo a? E ne ki ai-m 6al ngay. ⁷ A oi taki Poy Ta ki Maji ki rangi to noo bay, na Poy Ta ki Maji ki rangi goto. E dije par a isi yati dosi ki ne ndo je lade ki rangi, mba kadi n-yatii gin Poy Ta ki Maji la Jaju Kirisi. ⁸ Kin a re daw madi ki rangi, a se e-n je wa, a se malayka ki dora ti, re ila sasi mbe poy ta ki to ta dangi ki e ki j-ilai sasi mbe kin ninga, kadi daw kin Luwa man-e. ⁹ Ta kin j-al sasi ngata, na m-tal m-re do ti ngosine kadi m-al sasi bay: re daw madi ila sasi mbe poy ta ki to ta dangi ki e ki ingai kin ninga, kadi daw kin Luwa man-e.

¹⁰ Ninga ki ngosine kin, m-isi m-sangi kadi m-inga maji ro Luwa ti bi m-isi m-sangi kinga maji ro dije ti al. M-isi m-sangi kadi m-nal dije al. Re m-isi m-sangi kadi m-nal dije bay ninga, m-a mi nje ra kilal 6aa la Kirisi al.

Poy Ta ki Maji ki i ro Kirisi ti

¹¹ M-al sasi madi igari ngakom je, taki Poy Ta ki Maji ki m-ilal sasi mbe kin e ta la daw al. ¹² Ninga e Jaju Kirisi a tepe ki doe adi-m m-igar, bi e daw madi 6a adi-m al, taa e daw madi 6a ndo-m al to.

¹³ M-gar kadi oi poy kilal ram je ki m-ra dokagilo ti ki kate mi-n me kuji ra ne ti la Luwa, ki *Jipi je isi rai kin 6ati. M-inda kam nje kaw-naa je ndoo kindal ki al do maji, taa m-sangi kadi m-tuji-de ko to. ¹⁴ Me kuji ra Luwa ti, ki Jipi je isi rai, m-ra yam madi ai 6al, ita ya madim Jipi je ki bal koji-de e naa ti sam. M-ra m-it-de tado m-tinga bil mbata ne jibal 6e la kam je. ¹⁵ Na Luwa ki ar-m indam ta dangi loki mi-n me kom ti bay, 6ar-m ki go me-maji ti lie. ¹⁶ Ninga, loki Luwa oo maji, a tepe ki do NGonne adi-m, mba kadi m-ilal mbe gin dije ki ai Jipi je al, m-aw m-taa ta koji ro daw madi ti al, ¹⁷ taa, m-aw Jorijaləm ti m-inga nje je ki ai nje kaw kilal je ki kate nom ti al nim to. Kalangi ba, m-i taa m-aw donangi Arabi ti, taa m-tal m-re Damasi ti. ¹⁸ Bal mita go ti bay taa, m-aw Jorijaləm ti

☆ 1:2 Knjk 16.6 ☆ 1:6 2.3-5, 12-14 ☆ 1:14 13-14; Knjk 8.3; 22.3-5; 26.9-11 ☆ 1:16 15-16; Knjk 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18 ☆ 1:18 Knjk 9.26-30

kadi m-gar Piyar, m-isi røe ti ndø dōgi gide e mi¹⁹.¹⁹ Ninga lo kin ti, m-o nje kaw kilø madi ki rangi al. Døw ki m-o-e e Jaki²⁰ ki ngokō Babe. ²⁰Ki nō Luwø ti, ta ki m-ndangi m-adi sasi kin e ta ki røjeti bi m-əl ta ngom al. ²¹Go ti m-oti m-aw dōnangi Siri ti ki dōnangi Silisi ti. ²²Nø dōkagiloe ti kin, njø kaw-naa je læ Kirisi ki dōnangi Jude ti ooi darøm ki kamde al. ²³Poy ta læm par ə ooi ki ndu mbø əi nø: «Døw ki kate isi indø kəmje ndo ka, basine kin e wa nga ə a ilø mbø Poy Ta ki Maji ki kadi dije adi mede Kirisi, ki ndø ki ndigi kadi n-tuji kō ka.»²⁴ Lo kin ti, iløi tōji dō Luwø ti mbata læm.

2

Kingø-naa læ njø kaw kilø je Jorijaløm ti

¹Bal dōgi gide e sō go ti, m-tøl m-aw Jorijaløm ti gogi bøy. J-aw naa ti ki Barnabasi. Madi Titi aw søje naa ti tō². ²M-tøl m-aw Jorijaløm ti gogi tadø Luwø tēē ki dō adi-m kadi m-aw gogi. M-aw m-øar njø kør nō njø kaw-naa je ki Jorijaløm ti, ki dije ooi ta læde, dam kare, m-ør-de gin Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilø mbøe dan dije ti ki əi *Jipi je al. M-ør-de gine be mba kadi kilø je ki m-ra kate ki e ki nay kadi m-ra bøy kin e ki ndangi kare al. ³Madi kiløm Titi ki e søm e Giraki, nø døw madi ki indø gu døe ti kadi ijø mōtine goto. ⁴Ta læ kijø mōti, e ta læ ngakō je je ki ngom⁵, ki røi uri danje ti ki go ngøy ə gei kadi tō Titi ijø mōtine. Døwe je kin røi uri danje ti kadi n-gəri gin taa kiyø taa læje ki Jøju Kirisi taa-je iyø-je taa. NDigi kadi je bōø je gin ndu-kun ti. ⁵Nø ngon dōkagilo ki ndøy be ka j-iyø j-adi-de kadi dumi dōje al. Be mba kadi ta ki røjeti læ Poy Ta ki Maji kin tō-n lo tone ti mbata læsi. ⁶Ningø dije ki əi njø kør nō njø kaw-naa je, ki əi je ə əi dije ki ndøge je isi ooi ta læde, usim dō ke ki boy ti læde al. Tadø Luwø o døw madi tæki e ki ngay itø made al. Ningø dije ka kin indøi gu døm ti kadi m-ra nē madi ki rangi al tō. ⁷Nē kare ki gəri, gəri kadi Luwø ə adim kilø kilø mbø Poy Ta ki Maji dan dije ti ki əi Jipi je al. Adim tæki adi-n Piyar e nje kilø mbø Poy Ta ki Maji dan Jipi je ti ka kin be tō. ⁸Luwø indø Piyar adi e nje kaw kilø rō Jipi je ti, ə indø-m adi mi nje kaw kilø rō dije ti ki əi Jipi je al tō. ⁹Jaki nim, Piyar nim, Jø nim ə əi dije ki ndøge je ooi-de kadi əi tōgi njø kaw-naa je. Ningø əi je wa kin ka gəri kadi ki røjeti, Luwø ə ilø kilø kin jim ti, ki go me-maji ti lie. E be ə, adi-je ji kōde adi j-uwø tæki ndude e naa ti søje kadi je j-aw rō dije ti ki əi Jipi je al ə əi je awi rō Jipi je ti tō. ¹⁰Nē ki dōji-je, e kindø kəm go njø ndoo je ti. Ningø e kin e nē ki m-indø kəm go ti maji m-isi m-ra tō⁶.

Pol ndangi Piyar me be bo ti ki Atiyosi

¹¹Loki Piyar re Atiyosi ti⁷, ra nē ki go røbe ti al, adi m-ndange ta kəm dije ti. ¹²M-ndange,

tadø, kate nō kadi dije madi ki Jaki ilø-de røi tēēi røde ti, Piyar uso nē naa ti ki dije ki əi *Jipi je al. Nø loki dije kin røi tēēi røde ti, Piyar ør røne gogi, mbati kuso nē ki dije ki uso søde nē kate ka kin. MBati kuso søde nē, tadø bøl njø kijø mōtide ki oo-de. ¹³Ra adø njø kaw-naa je ki nā je ki əi Jipi je, ndaji Piyar me tulø rō naa ti kin tō. Biti kadi Barnabasi wa ki dōne osi me hal kædi kəm-naa ti læde ka kin tō. ¹⁴Loki m-o kadi nē rade un go røbi ki røjeti læ Poy Ta ki Maji al, m-əl Piyar ta kəm dije pøti m-ə nø: «Re j ki j Jipi, iyø nē ra Jipi je, ə ira nē læ Jipi je al, e go ti al kadi indø gu dō dije ti ki əi Jipi je al kadi rai nē læ Jipi je.»¹⁵ J-əi ningø, j-əi Jipi koji bø je, bi j-əi ndøgi dije ki njø ra majal je kam al. ¹⁶Ji gər kadi Luwø tidø daw daw ti læne ki takul kadi-me Jøju Kirisi par, bi ki go røbi ra go ndu-kun ti læ *Moji al. E be ə, je wa ka, j-un meje j-adi Jøju Kirisi mba kadi Luwø ør-n ta dōje ti. Ør ta dōje ti ki go røbi kadi-me Kirisi bi ki go røbi tøl rō go ndu-kun ti læ Moji al. Tadø dæw kare ki Luwø a ør ta døe ti ki go røbi tøl rō go ndu-kun ti læ Moji goto⁸. ¹⁷Kin ə re, je Jipi je, ji sangi røbi kadi Luwø ør-n ta dōje ti ki go røbi kadi-me Kirisi ningø, tōji kadi je njø ra majal je tø ndøgi dije ki əi Jipi je al be tō. Ə se e kin tōji kadi Kirisi e nje ra kilø læ majal wa? Jagi e be al. ¹⁸Ningø, re m-tøl m-aw go ndu-kun je ti ki m-iyø-de kō kate kin bøy ə, mi wa m-tōji kadi mi nje kal dō ndu-kun. ¹⁹Ki øji dō ndu-kun, m-oy koy ki e ndigi læ ndu-kun, mba kadi m-isi ki døm taa mbata læ Luwø. Mi ki bø kagi-dasi ti naa ti ki Kirisi. ²⁰Ningø kisi-m ki døm taa, e mi ə m-isi ki døm taa al, nø e Kirisi ə isi me darøm ti. Kisi-m ki døm taa daw ti, m-isi me kadi-me NGon Luwø ti. NGon Luwø ki ndigi-m ə adi røne mbata læm. ²¹Ningø, m-ndigi kadi ra maji læ Luwø kin e nē ki kō kare al. Tadø re e ki go røbi tøl rō go ndu-kun ti læ Moji ə Luwø ør-n ta dō dæw ti ningø, koy læ Kirisi e nē ki ndangi kare ba.

3

Ndu-kun ki kadi-me

¹Søi dije ki Galati, ti dōsi a dana al! Dōsi a dana al, tadø j-ør sasi gin koy læ Kirisi dō kagi-dasi ti ay njay ta kəm si ti adi oi, ə itøi adi dæw madi ki rangi re yøl səsi. ²M-əl səsi nē kare madi igəri: E mbata Poy Ta ki Maji ki itaa, ə adi mesi kin, ə Luwø adi-n səsi NDil Luwø bi e mbata ra go ndu-kun ti læ *Moji al. ³Dōsi a dana al! Lo kilø ngire ti, uwøi kul NDil Luwø, ningø ki basine kin igøi kadi uwøi kul rōsi ngata. ⁴NGa kō ki ingøi bore be kin kadi e kare ki dangi a? A e go ti al kadi e kare ki ndangi. ⁵Luwø adi səsi NDil nē ki ay njay taa ra nē koji je ki øti bøl dansi ti tō. Ə se ra be mbata tøl ki itøi rōsi go ndu-kun ti læ Moji

* 1:19 2.9; Knjk 15.13 * 2:1 Knjk 11.30; 15.2 * 2:4 1.7 Rm 1.17; 3.20, 22; Pa je 143.2

* 2:10 Knjk 11.29-30 * 2:11 Knjk 11.19-26 * 2:16

wa? Jagi e be al, ra mbata taa ki itaai Poy Ta ki Maji ki kadi-me.

Kadi-me la Abirakam

⁶ E be ə, Luwə tidə-n *Abirakam dəw ti ləne, ɓar-e-n dəw ki dana, mbata adi mene Luwə^ə. ⁷ Sobɪ kadi igari maji təkɪ dije ki uni mede adi Kirisi ə ɪ ngan la Abirakam ki rojeti^ə. ⁸ Makitibi la Luwə əl ta ɓal ngay kəte təkɪ dije ki əi *Jipi je al, Luwə a tidə-de dije ti ləne ki takul kadi-me ləde. Poy Ta ki Maji kin e ki kəl Abirakam təkɪ Luwə a njangi dɔ dije pəti ki dɔnangi ti ne ki takule^ə. ⁹ E be ə, njɛ ki adi mede, Luwə a njangi dɔde təkɪ njangi-n dɔ Abirakam ki adi mene be.

¹⁰ Dije pəti ki gai kadi Luwə a ɔr ta dɔde ti ki takul təl rɔ go ndu-kun ti lə *Moji, ndəl e dɔde ti. NDəl e dɔde ti, tado makitibi la Luwə ə nɛ: «Dəw ki ra ki ində kəmne go ndu-kun je ti pəti, ki e ki ndangi me makitibi ti la Luwə kin ki dɔkagilo je pəti al ningə, ndəl e dɔe ti^ə.» ¹¹ Ji gər maji kadi daw ki Luwə a təl-e dəw ti ləne ki takul təl rɔ go ndu-kun ti goto. Tado makitibi la Luwə ə nɛ: «Dəw ki adi mene Luwə ə e dəw ki dana, ningə ki takul kadi-me lie ə a isi-n ki dane taa^ə.» ¹² Ki rojeti, ngira ndu-kun e dɔ kadi-me ti al, əi nɛ je ki dangi dangi. Makitibi la Luwə ə nɛ: «Dəw ki ra go ndu-kun je ti ɓa a ingə kaji ki go rəbi təl rɔ go ti^ə.» ¹³ Kirisi taa-je ila-je taa ta ndəl ti la ndu-kun. Kirisi ɔr to je, un ndəl ki dɔje ti ki dɔne ti. MBata makitibi la Luwə ə nɛ: «Dəw ki ɓəi-e dɔ kagi-dəsi ti e dəw ki Luwə ndole^ə.» ¹⁴ E be mba kadi njangi dɔ ki Luwə un mindine kadi n-adi Abirakam kin, dije ki əi Jipi je al ka ingəi ki takul Jəju Kirisi, ə kadi ki go rəbi la kadi-me, j-ingə NDil Luwə ki Luwə un ndune kadi n-adi-je.

Ndu-kun əi ki kun mindi

¹⁵ NGakom je, m-a m-un nɛ kare ki j-isi j-oi ki ndɔ je pəti dɔnangi ti ne mba kadi m-ɔji-n sasi nɛ kin: loki daw un mindine, ndangi me makitibi ti, dəw made ki rangi ki asi kadi tuji kilə mindi lie kin, ə se kadi ilə nɛ ki rangi dɔ ti goto. ¹⁶ Ningə kun mindi ki Luwə un adi *Abirakam, ki dəw ki gin koji ti lie ka e be to. Makitibi la Luwə ə nɛ: «Luwə un mindine adi dəw ki gin koji ti la Abirakam^ə,» adi e dəw kare ba, ki e Jəju Kirisi, ɓi makitibi ə nɛ: «Luwə un mindine adi dije ki gin koji ti la Abirakam,» tə dije ki bayi-naa, al. ¹⁷ Nɛ ki m-ge kadi m-al ə to kin: Luwə un mindine adi Abirakam maji. Ningə asi ɓal ɓu sɔ ki kuti mitə go ti ɓay taa, ndu-kun re. *NDu-kun ki re go gogi kin ra tɔgi kadi tuji kun mindi ki Luwə un adi Abirakam kate kin al. Re ndu-kun tuji kun mindi kin ningə, kun mindi la Luwə a tal nɛ ki kɔ kare. ¹⁸ Re Luwə adi nɛ

dije ki go rəbi təl rɔ go ndu-kun ti ningə, tɔji kadi e ki go kun mindi ti ə Luwə adi-n nɛ dije al. NGA je j-o kadi e ki go rəbi kun mindi ə Luwə adi maji-kur re-n dɔ Abirakam ti tɔ.

Kilə la ndu-kun

¹⁹ Re e be ningə, se kilə ra ndu-kun ki Luwə adi *Jipi je e ri wa? Luwə adi ndu-kun mba kadi gari majal rade je ki isi rai ta kəm Luwə ti. *NDu-kun to be ki naa ti, biti kadi nginə-n dəw ki gin koji ti la *Abirakam ki a re. Adi e dəw ki Luwə un ndune ade. Loki Luwə ndigi kadi ndu-kun, e malayka je ə Luwə ilə-n-de ki go rəbi la dəw ki kare ki a mbɔ Luwə ti ki dije kadi ila-de noji naa ti^ə. ²⁰ Ningə nje ka mbɔ dije ti kadi ila-de noji naa ti, a a mbɔ dije ti ki bayi-naa, nɛ Luwə e kare ba ɓi bay al. ²¹ Ə se e kin ɔji kadi ndu-kun ɔsi ta kun mindi la Luwə wa? Jagi ɔse ta al. Re ndu-kun madi to noɔ, asi kadi adi dije kaji ningə, m-gər kadi re ndu-kun a ɔr ta dɔ dije ti nɔ Luwə ti. Ke ə ndu-kun ki be kin goto. ²² Makitibi la Luwə əl təkɪ dije pəti ki dɔnangi ti əi gin tɔgi ti la majal. To be mba kadi kun mindi ki Luwə un adi dije ki adi-e mede, tɔl tane me kadi-me Kirisi ti.

²³ Kəte taa kadi dɔkagilo kadi-me Jəju Kirisi re, j-isi tɔ dangay je gin tɔgi ti la ndu-kun. J-isi gin ti biti kadi Luwə tɛɛ ki dɔ kadi-me Jəju Kirisi adi-je. ²⁴ Dɔkagiloo ti kin ndu-kun to tɔ nje kində kəmne goje ti biti kadi Kirisi re-n. Lo kin ti nga ə Luwə ɔr-n ta dɔje ti ki takul kadi-me Kirisi. ²⁵ Ningə loki dɔkagilo kadi-me Kirisi re kin, je gin tɔgi ti la ndu-kun ki kəte isi ində kəmne goje ti ka kin al ngata. ²⁶ MBata sɔi pəti, sɔi ngan la Luwə ki takul kadi-me Jəju Kirisi. ²⁷ Sɔi pəti, rai sasi batəm la Kirisi, adi itoi tɔ Kirisi wa be. ²⁸ NGosine, dangi dangi goto mbɔ dije ti. Jipi ə se Girəki goto; ɓəə ə se dəw ki e ɓa rone goto; dənə ə se dingəm goto. Pəti, sɔi kare ba be kində rɔ naa ti ki Jəju Kirisi. ²⁹ Re sɔi dije la Jəju Kirisi ningə, sɔi gin koji la Abirakam tɔ. A ingəi nɛ je pəti ki Luwə un ndune kadi n-adi Abirakam ki dije ki gin koji ti lie tɔ.

4

Njɛ kadi-me je əi ɓəə je al ngata

¹ Nɛ ki kadi m-adi igəri ə to kin: NGon ki bawe iyə nɛ nduwə ade, e ə e ɓa nɛ kingə je pəti ki bawe iyə, nɛ loki nay ngon ɓəy, to ta dangi ki ɓəə al. ² To ta dangi al, tado e gin tɔgi ti la njɛ kote je ki njɛ ngəm nɛ maji lie, biti kadi dɔkagilo ki bawe ɔji asi ɓay taa, a adi-e nɛ nduwə lie. ³ J-əi ka to be tɔ. Loki ji gəri Jəju Kirisi al, j-əi ɓəə je gin tɔgi ti la majal je ki dangi dangi ki dɔnangi ti nɛ^ə. ⁴ Nə loki dɔkagilo ki Luwə ɔji asi, Luwə ilə NGone adi

✧ 3:6 Kilə ngirə nɛ je 15.6; Rm 4.3 ✧ 3:7 Rm 4.16 ✧ 3:8 Kilə ngirə nɛ je 12.3 ✧ 3:10 Dətarənom 27.26 ✧ 3:11 Abakuki 2.4 ✧ 3:12 Labatki 18.5; Rm 10.5 ✧ 3:13 Dətarənom 21.23 ✧ 3:16 Kilə ngirə nɛ je 12.7 ✧ 3:19 Knkj 7.53 ✧ 4:3 4.9; Kol 2.8, 20

re. Ngon ki dāne oje gin ndu-kun ti lə *Jipi je. ⁵ Re mba kadi taa dō dije ki isi gin togi ti lə ndu-kun, taa kadi tə təl-je nğan lə Luwə ti tō. ⁶ Səi nğan lə Luwə ki rōjeti, be ə Luwə ilān NDil ngonne me je ti. NDil ki adi j-isi bari Luwə Aba! ki kər me nō Bai^o. ⁷ E be ə, j bəə al ngata, nə j ngon lə Luwə. Ə re j ngon lə Luwə ningə, Luwə a adi nē nduwə je pəti ki ngəm mbata lə nganne je ki go me-maji ti lie.

Pol bəl kadi Galati je təl awi gin ndu-kun ti gogi

⁸ Kəte, loki igəri Luwə al bəy, isi irai bəə lə luwə je ki dangi dangi, nə ki rōjeti bə, əi luwə je al. ⁹ NGA ki bəsi ne igəri Luwə, taa Luwə gər səsi tə yane je tō, ə igēi təl kaw gin nē je ti ki togi goto, taa ndade ka goto ka kin bəy. Igei təl kaw ra bəə ləde bəy. ¹⁰ Isi indai kəmsi go ndo je madi ti, go nay je ti, go dəkagilo je ti, ki go bəl je ti madi bəy! ¹¹ M-bəl kadi kilə ki m-ra dansi ti be kin to kare rəm ti ki ndangi.

¹² NGakom je, m-uwə njasi ki ngangi ti ba, itoi tə mi be, tadō mi ka m-to tə səi be tō. Igəri maji, nē madi ki majal kare ki irai səm goto. ¹³ Kadi mesi ole dō ti, təkī e ki go rəbi lə moy ə m-ilə-n səsi mbə Poy Ta ki Maji ki m-ilə səsi dəsəy. ¹⁴ Me rō to ti ləm, rəm maji kadi dəw oo ki kəmne al, adi re a kidi-mi je, injei-mi je, nə irai nē kin səm al. Uwəi-mi rasi ti tə kuwa yo. Ningə Oi-mi tə malayka lə Luwə ə se Jəju Kirisi wa ki dāne be yo. ¹⁵ Dəkagiloe ti kin rəsi nəl səsi ngay, nga bəsi ne rənəl ka kin goto ngata. M-gər maji kadi dəkagiloe ti kin re ingai rəbi kadi ərī kə kəmsi adi-mi ka re a ərī adi-mi. ¹⁶ Ningə bəne m-təl nje bə ləsi mbata kəl ki m-əl səsi ta ki rōjeti. ¹⁷ Dije ki isi ədi səsi kin, rai nē tə nē ki tə ləsi to rade ngay be, nə ki rōjeti, gir ta ləde e gir ta ki majal. Isi ndigi kadi n-gangi səsi naa ti səm, kadi n-awi səsi gode ti yo. ¹⁸ Nē ki m-o maji ngay, e ta kadi itingai bil me nē ra je ti ki maji ki dəkagilo je pəti. Dəkagilo ki m-goto səsi ka maji kadi uwəi nē ra ki maji ba bi iyəi tae al. ¹⁹ Nغانm je, m-ingə kō ki rangi bəy ki mbata ləsi tə dāne ki nje ndoo be, biti kadi itali dije ki togi gangi me ta ti lə Kirisi. ²⁰ M-ndigi ngay kadi mi səsi naa ti ki bəsi ne wa kin, kadi m-əl səsi ta ki ndu ki səbi kəl-n səsi ta. Tadō m-gər nē wa ki kadi m-ra dana ki mbata ləsi, al.

Kun mindi je ki joo, Agar əi ki Sara

²¹ Səi ki indigi kadi isi gin togi ti lə ndu-kun, təkī rōjeti, igəri me ta ki ndu-kun əl kin al. ²² Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Abirakam oji nğan je ki dingəm joo: ki kare, kōe e bəə ə ki nungi kōe e bəə al. Dāne ki bəə tōe nə Agar, ə e ki e dāw dərone tōe nə Sara tō^o.» ²³ Nغان lə dāne ki bəə, oje təkī oji ndəgi nğan je pəti ki dānangi ti, nə ngon lə dāne ki e dāw dərone, koje to ta dangi. Luwə un mindine adi kəte

dō koje ti^o. ²⁴ Me ta je ti kin Luwə oji-je nē kare kadi ji gər. Dāne je ki joo kin əji dō kun mindi je joo ki Luwə un: Kun mindi ki dō mbal Sinay ti e Agar ki a oji bəə je. ²⁵ Agar e mbal Sinay ki Arabi ti, to tə bə bo ki Jorijaləm ki dəkagilo ti ki bəne kin be. To be, mbata Jorijaləm ki dije ki me ti pəti əi bəə je gin togi ti lə ndu-kun. ²⁶ Nə Jorijaləm ki dərā ti, e bəə al. E ə e koje tō. ²⁷ Makitibi lə Luwə ə nə: «I kuji dāne, ira rənəl, j ki igər to ndoo ngon al, ur kəl rənəl. MBata dāne ki ngawə mbate a aw ki nğan je ngay itə e ki isi ki ngawne^o.» ²⁸ NGakom je, səi, itoi tə *Isaki ki *Abirakam oje ki go kun mindi ti ki Luwə un ade kin be. ²⁹ Dəkagiloe ti kin, ngon ki oji-e tə ndəgi nğan je pəti ki dānangi ti adi kō e ki oji-e ki togi lə NDil Luwə. Ko nē wa ki ra nē kin ə isi ra nē bəne bəy. ³⁰ Ə se ta ri ə makitibi lə Luwə əl wa? Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Ituwai dāne ki bəə ki ngone ka, tadō ngon lə dāne ki bəə a j tə kingə nē nduwə naa ti ki ngon lə dāne ki e dāw dərone^o.» ³¹ NGakom je, ki oji dōje, j-əi nğan lə dāne ki bəə al, nə j-əi nğan lə dāne ki e dāw dərone yo taa.

5

Kirisi taa je iyə-je taa

¹ Kirisi taa-je iyə-je taa mba kadi j-əi ki taa kiyə taa ki dō gangi. Ai dō njasi ti, iyəi rəsi kadi dāw madi təl səsi bəə ti bəy al ngata. ² Oi maji, mi Pol m-əl səsi ta taga wangi. Re adi iyəi mətisi bəy ningə, Kirisi a təl nē ki kare ki rəsi ti. ³ M-ndor mbisi ki kō joo bəy, dāw ki ra ki adi iyəi mətə ningə, səbi kadi ində tane dām go ndu-kun je ti. ⁴ Səi dije pəti ki isi sangi kadi Luwə ər ta dəsi ti ki go rəbi lə ndu-kun, səi ki gangi naa ti ki Kirisi. A asi kingə ra maji lə Luwə al ratata. ⁵ Ki səbi dōje, j-ində meje ti kadi Luwə a ər ta dōje ti tadō j-əi meje Jəju Kirisi. E kin ə j-isi jī nginə kadi NDil Luwə a adi-je me tōge ti. ⁶ Re dāw madi ində rōne naa ti ki Jəju Kirisi, ə iyə mətine, ə se iyə mətine al ka, e nē ki ndae goto. Nē ki bo ngay e ta kadi dāwe kin adi mene, ningə kadi kadi-me kin aw sie adi ndigi dije. ⁷ Lo kilə ngire ti, irai kilə maji ki dum, ningə ki bəsi ne kin, dāw madi ilə kagi nōsi ti, ogi səsi kadi itali rəsi go ta ki rōjeti ka kin ngata. ⁸ Dāw ki ogi səsi rəbi kin e dāw ki Luwə ki bər səsi ile al. ⁹ Dije əli əi nə: «Ngon əm ki ndəy be ra nduji ki lōy ba pəti adi j.» ¹⁰ Ki rəm ti, m-taa mesi me kində rō naa ti ki Bəbe. Ningə m-gər maji kadi səi ka iməri ta tə mi be tō. Nə dāw ki yəti dəsi kin, re dāwe e-n nā nā ka Luwə a gangi ta dōe ti. ¹¹ NGakom je, ki səbi dām, re m-isi m-ilə mbə kadi, gar, dāw iyə mətine bəy taa Luwə ər ta dōe ti ningə, *Jipi je a indai kamm ndoo al ngata. A indai kamm ndoo al, taa re koy lə Kirisi dō kagi-dəsi

* 4:6 Mk 14.36; Rm 8.15 * 4:22 Kilə ngirə nē je 16.15; 21.2 * 4:23 Kilə ngirə nē je 17.16; Rm 9.7-9 * 4:27 Ejay 54.1 * 4:30 29-30: Kilə ngirə nē je 21.9-10

ti a e ne kɔbi mbata ti lə dəw al tɔ. ¹² Ki rɔ njé yəti dəsi ti, sɔbi kadi re a ɔri gəmdə wa par.

Kilə lə darɔ ki kilə lə NDil Luwə

¹³ Səi ngakom je, Luwə ɔar səsi mba kadi səi ki taa kiyə taa. Ke ə, kadi taa ki Luwə taa səsi iyə səsi taa kin, uni girə dɔ ti irai ne lə darɔ təkɪ mesɪ ndigɪ al. Nə kadi irai kilə ɔəə adi-naa ki yo ki ne ki ndigɪ-naa. ¹⁴ MBata ndu-kun je pəti ɔsi dɔde naa ti me ndu-kun ti ki kare ki ə nə: «A indigɪ dəw madi tə darɔl j wa be» kin^o. ¹⁵ Re idɔi-naa je, iribəi-naa je ta da je ki wale be ə, igɔi rɔsi maji, ta tɔl tae ə a tuji-naa. ¹⁶ E be ə, m-əl səsi m-ə nə: Iyɛi NDil Luwə adi ɔr nɔsi ningə a rai ndigɪ lə darɔ al. ¹⁷ NDigɪ ra je lə darɔ ka kin isi rɔi ki NDil Luwə, ningə NDil Luwə isi rɔi ki ndigɪ ra je lə darɔ tɔ. Tɔgi je ki joo kin isi rɔi-naa dande ti, adi lo kadi irai ne ki mesɪ ndigɪ goto. ¹⁸ Nə re NDil Luwə ɔr səsi ta rəbi ɔa, ndu-kun aw ki tɔgi dəsi ti al. ¹⁹ Kilə ra je ki majal lə darɔ toi taga wangi: Adi e sangi-naa ki go rəbe ti al, ki ne ki tɔ nje, ki sangi-naa ki lo kaya ti, ²⁰ ki kəsi məkəsi nangi nɔ yo je ti, ki ra mbəli, ki kuwə-naa me ti, ki koo ta-naa al, ki jangi, ki wongi, ki ni, ki gangi-naa, ki kɔr kəm-naa, ²¹ ki kəm-nda, ki go kasi, ki kuso ne kədi, ki ndəgi koo kilə ra je ki be kin. M-ndəji səsi təkɪ m-əl-n kəte: njé ra ne je ki be kin a ooi kɔɔe lə Luwə al.

²² Ningə, kilə ra lə NDil Luwə e: ndigɪ-naa, ki rɔnal, ki kisi-maje, ki kisi dɔ ti ki naa, ki me-maji, ki ra maji, ki ka dana, ²³ ki sɔl ləm ləm, ki kula darɔ gin tɔgi ti. *NDu-kun ɔsi ta kilə ra je kin al. ²⁴ Dije pəti ki əi yə Kirisi, tətɪ rɔ darɔ ki ndigɪ ra je lie pəti dɔ kagi-dəsi ti. ²⁵ E NDil Luwə ə adi-je kisi ki dɔ taa, ə maji kadi j-adi NDil ɔr-je ta rəbi. ²⁶ Maji kadi j-əi njé kun dɔ taa al. Sɔbi kadi j-adi-naa wongi al, taa kadi jangi ra-je dɔ-naa ti al tɔ.

6

Kira ki naa yo ki ne

¹ NGakom je, re uwəi dəw madi dɔ ne ra ti ki go ti al, maji kadi səi ki awi ki NDil Luwə mesɪ ti, irai sie kadi təl re dɔ rəbi ti ki maji. Nə ke ə kadi ɔji-e ki mindi ki sɔl ləm taa. Ningə kadi dəw ki ra dansi ti oo rɔne maji, kadi ɔsi me ko ne na ti kin al. ² Irai kadi itaai ne ki kɔy dɔ-naa ti. Re irai be ningə, a səi njé təl rɔ go ta ti lə Kirisi. ³ Re dəw madi ki ndae goto, oo rɔne kadi ne dəw ki nga ningə, dəwe kin isi ədi rɔne. ⁴ Kadi nə nə ka ində maji kilə rane oo. Re ingə ne madi ki maji me ti ningə, kadi ra rɔnal dɔ kilə ti ki e wa ra ki kanji kadi un rɔne ində kadi ndəgi dije ti. ⁵ Tado nə nə ka a ta kilə je ləne ki ra.

⁶ Sɔbi kadi dəw ki nje taa ne ndo ki j rɔ Luwə ti, kay ne kingə je ləne pəti ki dəw ki nje ndo-e ne. ⁷ Dəw a mbə ki Luwə al, ə ədi rɔsi al. Ne ki dəw dibi a tətɪ kande. ⁸ Kin ə re

dəw dibi ne ki go darɔ ti ningə, kande ki a tətɪ e koy. A kin ə re dəw dibi ne ki go NDil Luwə ti tɔ ningə, kande ki a tətɪ e kaji ki tɔ ratata ki nɔ ti. ⁹ Lo kin ti, maji kadi ne madi ɔr tɔgije ta ra maji ti al. Lokɪ j-uwəi roje ba ta ra-e ti ningə, j-a ji tətɪ kandi ki maji dɔkagiloe ti. ¹⁰ E be ə, lokɪ j-ingəi dɔkagilo ra maji ningə, maji kadi ji rai maji ki dije pəti. Ki bo ngay e njé ki adi mede Jəju Kirisi.

Ta ki dɔbəy ti ki kuwə ji-naa

¹¹ Oi ne ki m-ndangi m-adi səsi kin. E mi wa ə m-ndangi boy guri guri ki jim. ¹² Əi *Jipi je ki ndigɪ kadi n-nəli ndage je ə yə isi indəi gu dəsi ti kadi ijəi mətisi. Rai be mba kadi dije adi-de kɔ mbata ta koy lə Kirisi dɔ kagi-dəsi ti al. ¹³ Əi je wa ki njé kijə mətide kin, uni go ndu-kun je lə Jipi je ba pəti al. NDigɪ kadi səi je ə ijəi mətisi kadi kijə mətɪ ləsi e ne kində gu ləde. ¹⁴ Ningə mi, m-ində gum ki kagi-dəsi lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, ɔi m-ində gum ki ne ki rangi al. MBata ki takul koy lə Jəju Kirisi dɔ kagi-dəsi ti, ne je ki dɔnangi ti ne təlɪ ne ki koy ki rɔm ti, ə mi m-təl ne ki koy ki rɔ ne je ti ki dɔnangi ti ne tɔ. ¹⁵ Ningə re dəw ijə mətine, ə se ijə mətine al ka, e ne ki ndae goto. Ne ki bo ngay e ta kadi dəw təl ne kində ki sigi. ¹⁶ Kadi kisi-maje ki me-maji lə Luwə e dɔ dije ti pəti ki uni go rəbi ki sigi, ki dije pəti ki əi dije lə Luwə.

¹⁷ Kaw ki kəte nɔɔ kin, kadi dəw ra səm ne ki kɔ al ngata. Tado m-aw ki ndunə dɔ je ki ɔji go kɔ lə Jəju rɔm ti. ¹⁸ NGakom je, kadi me-maji lə Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi. *Amen.

Makitibi ki Pol ndangi adi Epəji je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Epəji je

Asi 6al kuti mi go koji Kirisi ti, kalangi ba, njé kaw-naa je indəi ngirəde ki lo lo dɔnangi Aji ti ki du (6one bari-e Turki ki Aji ti). Njé kaw-naa je ki dangi dangi kin, kulə noji to dande ti ki yo je ki ne je. Ningə njé ki Epəji ti, ji kisiđe to soti itə madide je. Loki Pol aw mba ləne ki kɔ mitə mba kilə mbə Poy Ta ki Maji, tɛɛ rɔde ti, 6a ra 6al ki asi mitə me 6e bo ti ki Epəji ti (Knjk 19.1-20.1). Kin ə ji tidə Ep 3.1 əi ki 4.1 6a, j-a j-o kadi Pol to dangay ti ə ndangi makitibi kin. Ningə e mbata kin ə bari-e-n «makitibi ki ndange e dangay ti», orəi kadi e ki Pol ndangi adi Pilipi je nim, Piləmə nim, Kolosi je nim tə.

Nə ndo ki me makitibi ti ki Pol ndangi adi Epəji je kin toji kadi e makitibi ki un dije ki ta tate ba, 6i e makitibi ki sɔbi dɔ njé kaw-naa je gin kare par al. Kɔ ta ki boy ki to me ti, e ta lə koji ra lə Luwə ki kadi kaw dije pəti ki dɔrə ti nim, dɔnangi ti ne nim gin togi ti lə NGar kare ba be ki e Jəju Kirisi (1.10).

Kadi j-ində manji makitibi ki Pol ndangi kin maji 6a, j-ingə kadi ngon ta ki ilə-n ngirə ta e ndəy be nim (1.1-2), ta ki təl-n tae e ndəy be nim to (6.21-24). Ba darə ngadan ta wa dəw a kəki gin joo:

Me kəy kəme ti ki dɔsəy (1.3-3.21), Pol əl ta ki dɔ nɛ ti ki əti 6əl ki Luwə ra adije ki rəbi lə Kirisi, 6a go ti, təl əl ta ki dɔ kində rɔ naa ti adi goe ngal. Ningə ki oji dɔ kində rɔ naa ti, Pol toji nɛ ki Luwə ra taa kadi Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, təlɔi dije ki kare ba, tə dije lie.

Me kəy kəme ti ki kɔ joo (4.1-6.20), Pol dəji Epəji je kadi pa njiyade me kində rɔ naa ti kin toji təkəi əi dije ki koji sigi me kində rɔ naa ti ki Kirisi. NGA ningə sɔbi kadi pa njiyə ki maji re ki kilə ra ki maji dande ti, me kəy je ti ləde, ki rɔ njé kaw-naa je ti ki rangi, ki ki rɔ ndəgi dije ti pəti.

Kadi tɔ toji-n kində rɔ naa ti lə dije lə Luwə, Pol un nɛ asi gin mitə əl-n ta: un darə, adi e njé kaw-naa je ki Jəju Kirisi e jam dode; un kəy ki Jəju Kirisi e mbal ki dɔ kume ti; un dəne əi ki dingam, adi e njé kaw-naa je ki əi dəne lə Kirisi. Nə kare, j-o kadi ki kanji kində rɔ naa ti ki rojeti ki Bəbe, lo kadi kində rɔ naa ti ki rojeti lə njé kun go Kirisi a to goto. E be ə, maji kadi kində rɔ naa ti ki rojeti e naa ti ki Bəbe Jəju Kirisi ki dəkagilo je pəti.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə. M-ndangi makitibi kin m-ilə-n madi dije lə Luwə ki adi mede Jəju Kirisi, ki

isi me 6e ti ki Epəji ti. ² M-kəy kadi Luwə ki Baw je ki Bəbe ləje Jəju Kirisi adi me maji ki kisi-maje ləde nay sasi.

Ra maji je ki Luwə isi adi-je ki takul Kirisi

³ Piti ki dɔ Luwə ti ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki adi-je maji-kur je, adi e nɛ maji je pəti ki adi-je ki go NDil ti, ki j dɔrə ti, ki takul kində rɔ naa ti ləje ki Kirisi. ⁴ Be ə, loki Luwə ra dɔrə ki dɔnangi ki nɛ je ki me ti al 6əy ə, kəti je ki takul Kirisi ti tə dije ləne mba kadi j-ayi njay ki kanji ta madi dəje ti ta kəme ti. Nə je kin toji kadi Luwə ndigi je. ⁵ Təki Luwə ndigi-n-je ka kin ə, ində-n je kəte nɔ dəkagilo je ti, mba kadi ji tali ngane je ki takul Jəju Kirisi. Luwə ge kin be ki go me-maji ti lie. ⁶ Adi ji piti Luwə, mbata me-maji lie ki əti 6əl. Me-maji kin, adi-je kare ki takul NGAne, ndigi ngone kin ngay. ⁷ Me Kirisi ti, ki takul mase ki ay dɔ kagi-dəsi ti go koye ti, je ki taa kilə taa, ningə majal je ləje e ki kiyə go kɔ to. Be ə, Luwə oji-n je me maji ləne ki ngay. ⁸ Oyo, Luwə oji-je me-maji ləne koji ki əti 6əl. Be ə, adi-n-je tər ki nɛ gər ki ngay. ⁹ Ningə ki go ra maji ti lə Luwə ki ngay, adi j-ingəi koji ta ra lie ki to lo 6oyə ti. Koji ta ra kin, ində dɔe naa ti kəte kadi n-a ra ki takul Kirisi. ¹⁰ Koji ta ra lə Luwə kin, e mba kadi kaw nɛ je ki dɔrə ti ki nɛ je ki dɔnangi ti ne pəti, gin togi ti lə nje kɔbe ki kare ba ki e Kirisi. Nə kin, a ra nɛ dəkagilo ti ki Luwə wa oji.

¹¹ Luwə adi nɛ je pəti rai nɛ təkəi e wa oji-n ə se ndigi-n kəte. Be ə, kəti-n-je kəte ki go koji ta ra ti lie, adi ji təlɔi dije lie ki go kində rɔ naa ti ləje ki Kirisi. Ningə adi-je nɛ ki un-n mindine mba kadi n-adi-je tɔ. ¹² Luwə ra be mba kadi j-osi pa j-iləi toji dɔ kəti 6əl ti lie, Je je ki j-indəi me je dɔ kirisi ti dɔsəy.

¹³ E me Kirisi ti tɔ ə, sasi ka, oi dɔ ta ki rojeti, ki e Poy Ta ki Maji ki aji sasi. Ningə go ti, adi mesi Kirisi, 6a Luwə ində nduna ki sɔbi dəne rɔsi ti. NDunə ka kin e NDil ki ay njay ki un-n mindine adi kəte dɔ ti. ¹⁴ NDil ki ay njay ki Luwə adi-je kin, toji kadi ja j-ingəi ndəgi nɛ maji je pəti ki Luwə a adi-je. Nə maji je kin ja j-ingəi pəti ndo ki Luwə a taa-je ilə-je taa ji majal ti ratata. Adi ji piti ndole lə Luwə ki əti 6əl.

Pol əl ta ki Luwə ki mbata lə njé kadi-me je ki Epəji ti.

¹⁵ E ki mbata kin ə, mi ka loki m-o poy kadi me ləsi ki adi Bəbe Jəju, ki poy ndigi ləsi ki isi ndigi dije lə Luwə pəti, ¹⁶ ndo ki m-o-n ta wa kin nu, m-iyə ta ra oyo Luwə ki mbata ləsi al me kəl ta ti je ləm ki m-isi m-əl si-e. M-isi m-6a təsi taa taa. ¹⁷ M-dəji kadi Luwə lə Bəbe lə je Jəju Kirisi, Bawje ki nje toji, adi sasi ki takul NDil ki ay njay, tər, ki gər gin nɛ ki to lo 6oyə ti, mba kadi igəri-e-n ay njay. ¹⁸ M-dəje kadi tɛɛ angalsi, mba kadi asi gər nɛ kində me dɔ ti ki adi sasi ki aw naa ti ki 6ar ki 6ar sasi. Taa a igəri nɛ je ki maji maji ki Luwə əl ta-e kadi

n-a n-adi dije l ne. ¹⁹ Ning  a ig ri t gi ki  ti  al it  t gi je p ti ki Luw   ji mbata laje j- i ki j-adi-e meje. Ning  t gi ka kin, Luw   ji ki taga me t gi ti ki  ti  al. ²⁰ T gi ki  ti  al kin, Luw  t ji taga, d kagilo ti ki adi J ju  i taa dan je koy je ti,   ade isi d  ji k e ti me d r  ti. ²¹ Loe ti kin, J ju e ki kind  d  nj  k be je ti ba p ti, d  t gi k be je ti ba p ti, a e d  t gi je ti ba p ti, taa t e e d  t  je ti p ti t . E d  n  kind  je ti p ti mbata d kagilo ki ngosine kin par al, n  biti d kagilo ti ki a re. ²² Oyo, Luw  il  n  je p ti gin t gi ti l  Kirisi. Loki inde d  n  je ti p ti ning , kate ade e ki boy d  nj  kaw-naa je ti. ²³ *Nj  kaw-naa je toi ta ngan t e je be. Kasi-naa b r re l  Kirisi rosi nj  kaw-naa je ki d kagilo je p ti. Ning  Kirisi ka, kasi-naa b r re l  Luw  rose to.

2

Kaji e ki takul me-maji

¹ Sai ki kate, sai toi t  dije ki koy ki mbata majal je l si. ² Majal je l si kin ra adi mari go rabi n  rasi je e go hal n  ra l  dije ki duniya ti, uni go ki bo l  t gi je l  ndil je ki majal ki me nal ti. NDil ki majal kin  , isi ra kil  ngosine me dije ti ki nj  k si ta Luw . ³ J- i je ka, ndo ki mari j- i mb  dije ti kin t . Adi ji njiy i ki go ndigi ti l  ngur dar je, j-isi ta n  ra ti ki kadi ji tali kon ndigi ra l  dar je, ki mar ta je laje ki majal yo. Be   ki go jib l kisije ki doje taa ti, ji toi ta nd gi dije kin be, adi wongl  l  Luw  e doje ti t .

⁴ N  Luw  e nje koo k m-to-ndoo ki  ti  al, adi ndigi-je ngay. ⁵ Be  , j- i je ki ndo ki j- i dije ki koy ki takul majal je laje kin, t l-je adi j- i nj  kisi ki doje taa ki Kirisi. Oyo e ki takul me-maji l  Luw    ingai kaji. ⁶ Ki takul kind  ro naa ti laje ki J ju Kirisi, Luw  adi j- i taa sie naa ti dan nj  koy je ti,   adi j-oi  e naa ti sie me d r  ti t . ⁷ Luw  ra be kadi  i-n kadi dije p ti gari mbata ndo je ki a rai, me-maji lie ki d b ye goto, ki  ji ki takul J ju Kirisi ki go rabi ra maji lie ki mbata laje. ⁸ E takul me-maji ki go rabi l  kadi-me  , ingai kaji  i e ki go t gisi ti al. N  e Luw    adi sasi kaji kin kare. ⁹ Kaji kin e ki takul kil  rasi madi ki majal al. E be al, mba kadi d w madi ind -n gune al. ¹⁰ Oyo, j- i kil  ra ji Luw . Ind -je ki go kind  ro naa ti laje ki Kirisi mbata kadi ji rai kila je ki maji me kisi ki doje taa ti. Ning  kil  je ka kin, e wa ind  d e naa ti k te mba kadi ji rai-de.

Ke kare me Kirisi ti

¹¹ Adi mesi ole d  ti, t ki ndo ki kate, sai Jipi koji je al, adi *Jipi je ki nj   a r de nj  kij  m tide, ki e n  ki dije rai ki jide adi awi ki ndune r de ti,  ari sasi nj  kij  m tide je al. ¹² Kadi mesi ole d  ti taki d kagiloe ti kin, sai ki gangi-naa ti ki Kirisi. Sai mb  *Isirayal je ti ki  i dije l  Luw  kin al. Sai gotoi me kil  mindi je ti ki Luw  il  ki dije l ne kin. Isi me duniya ti ki kanji n  kind  me d  ti   se ki

kanji Luw . ¹³ N  ngosine, ki takul kind  ro naa ti l si ki J ju Kirisi ti, sai ki ndo ki mari sai say, it li dije ki  asi ki takul m si kadi-kare l  Kirisi. ¹⁴ Tado e Kirisi wa   re ki kisi ki naa ki lapiya mb  je ti. E   ra adi Jipi je ki dije ki  i Jipi je al tali dije ki kare ba. Koye d  kagi-dasi ti  r b  ki to dande ti k te k . ¹⁵ J ju Kirisi t l ndu-kun je l  *Moji ki rabi ra kile je, n  je ki kare ti. Ning , un gin dije ki joo kin t l ind -n gin dije ki kare ki sigi ki go rabi kind  ro l de naa ti sie. Be  , adi lapiya to-n mb de ti. ¹⁶ Ki takul koye d  kagi-dasi ti, J ju ind  gin dije ki joo kin naa ti adi t li dar  ki kare. H -de noji naa ti ki Luw . Ning  ki takul koye d  kagi-dasi ti, tuji-n n  ki ra adi  i nj  b  je l  naa kin k . ¹⁷ Re il  mb  Poy Ta ki Maji ki  ji d  lapiya adi sai ki sai say, ta mbata l  nj  je ki  i  asi t . ¹⁸ E ki takul J ju   j- i p ti ki j- i, Jipi je   se Jipi je al, j-asi kadi ji rai ta k m Luw  ti ki takul NDil ki ay njay ki kare ba wa kin.

¹⁹ Be  , sai ki sai Jipi je al ka, sai mba je al,   se nj  dir  ki njade taa al ngata. N  ngosine, sai ngan nj   e ki mb  dije ti l  Luw . Sai ngan je ki me k y ti l  Luw . ²⁰ Sai toi t  mbal je ki Luw  ind -n k y be. Ning  ngir  k y ka kin e ki kind  d  nj  kaw kil  je ti ki  i nj  k l ta ki ta Luw  ti. Ba Kirisi wa   e mbal ki e t gi k y. ²¹ E me kind  ro naa ti laje ki Kirisi ti  , mbal ra k y je kare kare uw l-naa maji. Ning  kay ka kin bo ki ta made ti ki kate kate mba kadi t l k y ki ay njay me Ba e ti. ²² E me kind  ro naa ti ki J ju Kirisi  , sai ki sai Jipi je al ka, ind i rosi naa ti ki nd gi dije l  Luw  kadi t li k y ki Luw  isi me ti ki takul NDile.

3

Pol nje kil  mb  Poy Ta ki Maji ro dije ti ki  i Jipi je al

¹ E ki mbata kin  , mi Pol, m-isi m- l ta ki Luw . Mi dangay mbata Poy Ta ki Maji l  J ju Kirisi, mbata l si sai dije ki sai Jipi je al... ² M-g r maji kadi oi poy kil     , ki go me-maji ti l  Luw  il  jim ti, ki mbata maji l si. ³ Luw  t e ki d  n  je ki to lo  oy  ti adi-m g r. E n  je kin   m-ndangi nday m-il -n madi sasi. ⁴ Loki itid i makitibi ki m-ndangi m-il -n madi sasi kin ning , sai wa a oi n  g r ki  ji d  Kirisi ki to lo  oy  ti, ki Luw  t e ki d e adi m-g r ay njay kin. ⁵ Taki rojeti, n  je ki Luw  t e ki d e adi nj  kaw kil  je, ki nj  k l ta ki tae ki takul NDil ki ay njay ki ind -de ta dangi t  nj  ra kil  l ne, t e ki d e be adi kaje je ki kate al. ⁶ Ning  n  ki to lo  oy  ti ka kin, ki takul kind  ro naa ti l de ki J ju Kirisi  , dije ki  i Jipi je al, a ing i n  maji je ki Luw  un-n mindine kadi n-a n-adi-de naa ti saje j- i ki j- i Jipi je. Taa,  i saje naa ti me dar  ti ki kare, ning  kun mindi ki kare wa kin to ki mbata l de t  me Kirisi ti, ki takul Poy Ta ki Maji.

⁷ M-t l nje ra kil      l  Poy Ta ki Maji kin. E kin e kadi kare ki Luw  adi-m ki go me-maji

lie ki takul kilā ra tōge. ⁸ Mi ki ndam goto toi njé kadi mede Kirisi pəti tigā. Ninga re e be ka, Luwə oo maji ngay kadi mi ə, ilā kilā kilā mbə nē gər ki əti ɓal lā Kirisi jim ti mbata dije ki əi Jiji je al. E nē gər lā Kirisi ki bo ki tōy nē gər lā dije pəti tigā. ⁹ Ningə m-ingə me-maji ki kadi m-taji-n dije pəti ay njay, se go rəbi ki ban ə, Luwə a təl-n ta nē ki un ndune dō ti, ki to lo ɓoyo ti kin wa. Luwə ki nje ra nē je pəti, ɓoyo dō nē kin ki dije ki dəkagilo ti ki kəte. ¹⁰ Ningə ngosine ki takul njé-kaw-naa je, njé kofe je ki njé tōgi je ki me nəl ti taa, asi kadi gəri nē gər lā Luwə. Nē gər kin, Luwə tōji ki rəbij je ki dangi dangi. ¹¹ Nē kin təl tane ki go kōji ta ti lā Luwə ki to ki nōne ti. Kōji ta ra ka kin, təl tae ki takul Baɓe ləje Jaju Kirisi. ¹² Me kində rō naa ti ləje ki Kirisi me kadi me ti ə, j-ingəi ta rəbi kadi ji ndotii ki rō Luwə ti ki me ki tji kati. ¹³ E be ə, m-dəji səsi mba kadi tōgi si or mbata lə kō je ki m-isi m-ingə ki mbata ləsi kin al. Nə kadi e gin kəsi-gon ləsi yo taa.

NDigī ki Kirisi ndigī je

¹⁴ MBata kin ə, m-isi m-osi məkəsım nangi nō Bawje ti ki dōrā ti, ¹⁵ ki takule ki karne ba ə, gin kōji je pəti ki dōrā ti ə se ki dōnangi ti ne isi ki dōde taa. ¹⁶ M-dəji Luwə kadi ki go maji-kur ti lie ki to mbar mbar ki go NDil ti ki ay njay, kadi adi səi njé kadi-me je itōgi gangi me ndilsı ti. ¹⁷ Kadi Kirisi ra lo kisi ləne ngamesi ti ki takul kadi-me. Nē dəji ləm e mba kadi ndigī-naa ra səsi adi ngangi, ningə kadi gin si uwə nangi nga me ndigı ti to. ¹⁸ Be ə, a asi kadi igəri ki ndəgi dije lə Luwə pəti, kadi ndigı lə Kirisi e ndigı ki əti ɓal, ki dəw asi kadi a mbōji ngale je tate je kəbe je ki ngale ki taa je al ratata. ¹⁹ Oyo, a asi kadi igəri ndigı lə Kirisi ki itə nē gər je pəti, ningə kadi Luwə wa rosi səsi ki rosi ki batate ləne.

²⁰ Luwə aw ki tōgi ki asi naki. Adi, loki ji dəji-e nē madi ɓa, ra tōy nē ki ji dəji-e, ə se, e ki j-isi giri tə gir ɓay. ²¹ Kadi tōji e dōe ti mbō njé kaw-naa je ti ki takul Jaju Kirisi, mbata dəkagilo je pəti ki a rəi, ki dō ɓal je ki dō ɓal je. *Amen!

4

Ke daro ki kare me Kirisi ti

¹ M-ilā dingəm mesi ti, mi ki mi dangay ki mbata lə Baɓe, kadi go rəbi kisi ki dō taa ləsi asi ta ɓar ki Luwə ɓar səsi. ² Kadi awi ki səl dō, ki hal ki səl ləm ləm, ki kore me, ə kadi isi dō ti ki naa me ndigı-naa ti. ³ Uwəi rəsi nga kadi ingəmi go kesi kare me NDil ti, ki go rəbi lapiya ki dōo səsi naa ti. ⁴ Daro e kare ba, taa NDil ki ay njay ka, e kare ba tō. E be ə, Luwə ɓar səsi kadi awi ki nē kində me dō ti ki kare ba tō. ⁵ Baɓe e kare ba, kadi-me e kare ba, taa batəm ka e kare ba tō. ⁶ Luwə e kare ba, ningə e ə, e Baw je pəti, taa e dō nē je ti pəti, ra kilā ki takul dije pəti, ningə isi me nē je ti pəti tō.

⁷ Nə, dəw ki ra ra danje ti, ingə kadi-kare ra kilā ki sōbi dōne, ki go kadi ti ki Jaju Kirisi ndingı kadi-n-je. ⁸ E be ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nā:

«Loki jı aw me lo je ti ki taa nu, uwə dangay je, Adi aw səde kəmne ti, Ningə adi kadi-kare dije.»

⁹ Ningə kəl kə nā: «Jı aw me lo je ti ki taa», kin, to ay njay kadi kəte ɓay taa kadi aw taa, Kirisi ur aw gin nangi ti, me lo je ti ki boo nu tō. ¹⁰ Nje kaw nangi wa kin ə, e nje kaw lo je ti ki taa gidı dōrā je ti tō. Nē kin ra nē be mba kadi nē je pəti asi-naa bərəre me ti. ¹¹ E ə adi kadi-kare dije, njé ki nā je adi əi njé kaw kilā je, njé ki nā je kadi əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, njé ki nā je kadi əi njé kilā mbə Poy Ta ki Maji, njé nā je kadi əi njé kul njé kaw-naa je, ningə kadi njé ki nā je əi njé ndo dije tō. ¹² Ki go rəbi kin ə, ra adi dije lə Luwə a asi kadi rai kilā lie, mba daro Kirisi ki tōgi ki kəte kəte. Daro Kirisi e njé kaw-naa je. ¹³ Ki rəbi kin ə, j-əi pəti, j-a tēgi ke kare me kadi-me ti, ki gər NGon Luwə ti. Ningə j-a təli dije ki tōgi gangi ə j-asi-naa bərəre tə Kirisi be. ¹⁴ Be ə, j-a to tə ngan je ki nəl nē ndo je ki ngom isi aw səde ki yo je ki ne je be, tə bato ə pugı man ba isi ra-e be al ngata. Ningə dije ki njé kadi dije ki ta je ki ngom je lade kin, a asi kadi toi-je pe pe taa ədi-je ki takul nē ndo je ləde ki ngom kin al tō. ¹⁵ Nə me kəl ta ki rōjeti me ndigı-naa ti, j-a tōgi me nē je ti pəti, bitı kadi ji tōi tə Kirisi wa be, e ki e ki boy ki dō njé kaw-naa je ti. ¹⁶ Me Kirisi ti ə daro ba pəti e ki rōti naa ti ki takul tōgi lə ngirə ki ra. Loki ngon rō ki ra, ra kilā ləne maji ningə, a ra kadi daro ba pəti a tōgi taa taa me ndigı naa ti.

Kisi ki dō taa me Kirisi ti

¹⁷ E be ə, m-əl səsi ta kin, ə m-təl m-re dō ti ɓay me tō Baɓe ti. Oti kadi rəbi nē rasi to tə ya dije ki gəri Luwə al kam be, tadō kilā rade e ki go gir ta je ti ləde ki ndae goto. ¹⁸ Loki ndul o ɓe dō gir ta ti ləde. Əi say kadi kisi ki dō taa ti ki sigi ki Luwə adi. Təki rōjeti, gəri al ki mbata me nga ləde. ¹⁹ Əi dije ki rai kaya ka, rade a səl-de dō ti al. Dōgakilo je ləde pəti e kadi rai nē je ki majal. Be ə, nē rade ki dangı dangı ki to njé kin, dəwe je kin, nayıi ki lo ra ti ki nōde ti kanji kadi mede uwə-de ki ta dō ti.

²⁰ Nə səi je, e ki go rəbi je ki be kin ə, indoyi kadi igəri Kirisi al. ²¹ Təki rōjeti, səi ki səi njé kadi-me je, oi ta ki sōbi dōe. Ningə, ndoi səsi nē je ki awi naa ti ki ta ki rōjeti ki dəw a ingə rō Jaju ti. ²² Re e be ningə, sōbi kadi imbati nē rasi je ki mari ki go lo kon daw ti, ki ndigı ra je lie ki majal ki a aw ki dəw tuji ti. ²³ Maji kadi iyəi adi NDil Luwə yatı mər ta ləsi. ²⁴ Sōbi kadi itəli dije ki sigi me ji kisisi ti. Dije ki Luwə ində-de ki go ndigı ti ləne, mba kadi kisi ki dō taa ləsi e me nē ra ti ki dana, ki me nē ra ti ki ay njay ki e kandi ta ki rōjeti.

²⁵ MBata kin ə, kadi imbati kəl ta ki ngom, ə kadi dəw ki ra, əl ta ki rəjeti madine, tado j-əi pəti j-əi ngan rə ki kare. ²⁶ Re wongi ra səsi ə, kadi wongi kin aw səsi adi irai majal al. Oti kadi isi me wongi ti ba bitu kadi kadi ur dəsi ti. ²⁷ Adi ta rəbi Su kadi na səsi al. ²⁸ Kadi dəw ki e nje bogi kəte ə iyə ta bogi ləne, ningə kadi ra kilə ki jine mba kadi ingə-n ne ə ra-n ki dəw ki ne to rəe ²⁹ Kadi ta ki majal tē tasi ti al. Nə kadi ta ki maji (ki a ra ki njé kadi-me je ki rangi) ə tē ta si ti. Ta ki a ra maji ə se a ilə dingəm me njé ki rangi ti ki go ne ge je ti lade. Ta ki be kin ə a ra maji ki dije ki njé koo do ta lasi. ³⁰ Oti kadi tuji me NDil Luwə ki Luwə adi səsi. NDil ki Luwə adi səsi kin ə a toji kadi ndə madi a re nə ki Luwə a taa səsi ilə səsi taa do majal ti ratata.

³¹ Ūri hal je ki kati bangi pəti mesi ti kə, (fngəmi majal madi mesi ti al), ki kəl-naa, ki wongi, ki taji-naa, ki kəl-naa ki ndu ki taa, ki kuso ndil-naa. Ningə kadi hal ra majal madi goto mesi ti ta goto. ³² Kadi səi irai maji ə indigi-naa ngay ki yo ki ne. Ningə kadi iyəi go majal ki madisi je rai səsi kə təkī Luwə iyə-n go majal je lasi kə, me Kirisi ti be.

5

Kisi ki do taa me kunji ti

¹ Sai ngan je ki Luwə ndigi səsi ə, maji kadi indaji-e. ² Maji kadi isi ki dəsi taa me ndigi-naa ti, təkī Kirisi ndigi-je ə adi rəne Luwə koy ti mbata ləje, təkadi kare ə se ne məsi ki əti Luwə maji be. ³ Sai ngan lə Luwə, be ə, e go ti al, kadi ta kaya ki ra madi ki ne ki to nje ə se kam-nda e ki kal tae dansi ti al təkəl al. ⁴ E go ti al kadi ta je ki to nje ki ta ki to kəl al ki ta mənə ki to nje madi je tē tasi ti. Nə kadi ta ki a tē tasi ti, e ta ra oyo Luwə yo taa. ⁵ Maji kadi igəri ne je kin maji: njé ra kaya je nim, njé ra ne je ki to nje nim, njé ra kam-nda ne je ki asi-naa ki yo ki ra nim kin, a əi mbo dije ti ki Kirisi əi ki Luwə a oī be dode ti kin al ratata. ⁶ Kadi adi dəw madi əl səsi ta je ki ndade goto adi indəmi ta rəbi al. Tado e ki takul ne je ki be kin ə, wongi lə Luwə isi re-n do dije ti ki njé tal rəde go ta ti lie al. ⁷ Indəi rəsi naa ti səde do ne madi ti al. ⁸ Təkī rəjeti, ndə ki mari isi me lo ki ndul ti, nə ngəsi, ki takul kində rə naa ti lasi ki Bəbe, səi dije ki lo kunji ti ə maji kadi ne rasi e ne ra lə ngan je ki lo kunji ti. ⁹ Tado kandi lo kunji e: ne ra je ki maji, ki ne ra je ki dana, ki ne ra je ki rəjeti. ¹⁰ Təkī səi ngan je ki lo kunji ti, maji kadi indəi togi do rəsi ti mba kadi Ūri mbo ne ki nəl Bəbe ki ne ki nəl Luwə al naa ti. ¹¹ Kadi ne madi ki ore səsi naa ti do ne ra je ki majal ki lo ndul ti ki ndae goto kin al. Nə itēi ki ginde taga tē tē yo taa. ¹² Tado ne je ki ko dije kin isi rai lo bəyo ti, e ne je ki to rəsəl ngay kadi dəw əl tae. ¹³ Ningə loki e ki kər gin ne je ki isi rai bə, kilə radeje ki majal to taga ay njay njay. ¹⁴ Tado

ne je pəti ki ginde tē lo kunji ti təl lo kunji. E be ə, makitibi lə Luwə əl ə na:

«Indəl do bi ti, i nje to bi,

I taa dan nje koy je ti,

Ə Kirisi a adi kunji ləne a unji doi ti.»

¹⁵ Kadi indəi kəm-kədi do rəsi ti me ji kisi ki do taa ti lasi. Kadi ne rasi e ne ra lə dije ki njé tər je bi ne ra lə mbə je al. ¹⁶ Dəkagilo ki j-isi ti kin e dəkagilo ki majal, ə kadi dəkagilo je pəti ki Luwə adi səsi bə, irai ne je ki maji taa taa bi adi dəkagilo kin man kare al. ¹⁷ MBata kin ə, kadi itoi tə dije ki ku dode goto be al, nə kadi igəri ne je ki Bəbe isi ngam rəsi ti.

¹⁸ Adi kasi ra səsi al, kay kasi nju ki al do maji a aw ki dəw kaya ki ra ti. Nə kadi irosi ki NDil ki ay njay yo ta. ¹⁹ Maji kadi əli naa ta me pa je ti, osi pa je lə Luwə ki ndagi pa je ki NDil adi səsi. Osi pa je kin iləi toji do Bəbe ti ki ngaməsi bə pəti. ²⁰ Maji kadi irai oyo Luwə ki Bawje ki dəkagilo je pəti, me ne je pəti me to Bəbe ti ləje Jəju Kirisi.

Kulə noji ki to mbo dāne je ti ki dingəm je

²¹ Həi dəsi gin togi ti lə nə ki yo ki ne, mbata koji ki kilə do Kirisi ti ki awi. ²² Sai dāne je, kadi nə nə ilə dāne gin togi ti lə ngawne təkī isi iləi dəsi gin togi ti lə Bəbe be. ²³ Tado ngaw e ki boy do dāne ti, təkī Kirisi e ki boy do njé kaw-naa je ti kin be to. Kirisi e nje kaji njé kaw-naa je ki əi darə je. ²⁴ Be ə, təkī njé kaw-naa je iləi dode gin togi ti lə Kirisi ka kin ə, dāne je ka, kadi iləi dode gin togi ti lə ngawde je me ne je ti pəti to.

²⁵ Ningə səi ngaw dāne je, maji kadi nə nə ndigi nene təkī Kirisi ndigi-n njé kaw-naa je ə adi rəne koy ti ki mbata ləde kin be. ²⁶ Adi rəne koy ti mba kadi təl njé kaw-naa je dije ki asi ta kede dije ti lə Luwə, go togi ti ki togi-de ki man nim ki ta ləne nim to. ²⁷ Jəju ge kadi n-tē ki njé kaw-naa je ta kəmne ti ki kəsi-gon ki əti bəl, ki kanji yoro nim, kadi ngirə rəde je tur ju ju al nim, kadi ne madi ki asi-naa al goto rəde ti nim to. Ge kadi njé kaw-naa je ayi njay ki kanji ta madi dode ti. ²⁸ Be to ə, maji kadi ngaw dāne je ndigi nede je təkī isi ndigi darəde əi je wa be. Dəw ki nje ndigi nene, ndigi darəne wa. ²⁹ Təkī rəjeti, dəw ki əsi rəne ta nja kare goto. Nə j-əi pəti j-uli-de ki ne kuso, ə j-indəi kəm je gode ti təkī kində yo taa. E be ə, Kirisi isi ra-n ki njé kaw-naa je, ³⁰ tado j-əi ngan darə je. ³¹ MBata kin ə, dingəm a iyə-n me kəy lə bawne əi ki kəne, ningə tiyəi-naa ki nene, bə əi joo pu təl darə ki kare. ³² Ta ki rəjeti ki bo e ki bəyo me ta ti kin, nə m-əl səsi kadi e ta ki əji do Kirisi ki njé kaw-naa je. ³³ Nə ta kin əji dəsi to, kadi ngaw dāne ki ra ndigi nene təkī darəne wa be, bə kadi dāne ilə koji do ngawne ti to.

6

Ta lə ngan je ki bawde je

¹ NĠan je, ki mbata kesi dije lə ʔabe, maji kadi itəli rəsi go ta ti lə njé kəji si je, tadə e kilə ra ki maji. ² ʔsi ngən baw i əi ki kəji, tadə e kin e ndu-kun ki kəte ki Luwə adi ki kun mindi də ti. ³ «Be kadi isi maji me duniya ti ningə ndəi a e ngay tə.»

⁴ Ningə səi baw je, kadi adi wong i ngansi je ki takul kilə rasi je al tə, nə kadi ingəmi-de me nē ndo ti ki maji, ki me kində kəji ti ki go ta ti lə ʔabe.

Ta lə 6əə je ki bade je

⁵ Səi 6əə je, maji kadi itəli rəsi go ta ti lə basi je ki donangi ti ne ki səl də, ki kilə kəji də ti ki ngame ki ay njay tək i Kiri si wa ə, isi təli rəsi go ta ti lie be. ⁶ Oti kadi irai kilə ləsi dəkagilo ti ki dije indəi kəmde gosi ti par, tək i isi irai kilə mba kadi ingəi maji ta kəm dije ti yo be. Nə maji kadi irai kilə tə 6əə je lə Kiri si ki isi rai ndigi lə Luwə ki mede ki kare ba be. ⁷ Maji kadi irai kilə ki me ndigi, tə nē ki e kilə lə ʔabe wa ə isi rai be, 6i e kilə lə dije al. ⁸ Tadə igəri 6əti tək i nā nā a ingə nē kingə go ji ləne rə ʔabe ti ki go maji ti ki ra, re e-n 6əə ə se e dəw dərəne.

⁹ Səi 6a 6əə je, səi ka, kadi irai be tə ki 6əə je ləsi. Maji kadi iyəi ta kində-de 6əl ti kə, ə kadi igəri tək i bade nim, 6asi nim e kare ba, ə isi me dərə ti taa nu, 6a kər kəm dije dana goto roe ti.

Rə də kadi-me ti

¹⁰ Kadi ji təl-n ta ta je, maji kadi itəli dije ki njé təgi je ki takul kində rə naa ti ləsi ki ʔabe me təge ti ki ngay. ¹¹ Maji kadi ɔyi nē kati je ki Luwə adi-je ba pəti jisi ti, mba kadi ai dīgəm nə kədi-naa je ti lə su. ¹² Tadə e dije ki awi ki dərə ki məsi ə j-a ji rəi səde al, nə j-isi rəi ki ndil je ki majal ki njé təgi me lo je ti ki taa dərə ti, ki njé kəbe je, ki təgi kəbe je, ə se j-isi rəi ki nje kəbe donangi ti ki e me lo ki ndul ti. ¹³ MBata kin ə, maji kadi ɔyi nē kati je ki Luwə adi-je ba pəti jisi ti, mba kadi lo ki ndə je majal rəi ningə, ai gərərə ba. Ningə kadi go rə ti 6a, ai taa ba. ¹⁴ Maji kadi ai taa ba! Ningə kadi ta ki rəjeti ə idəi 6ədisi ti tə nda be, ə kadi nē ra ki dana to tə gindi ki kadi idəi gusi ti be. ¹⁵ Maji kadi ki langisi kaw kilə mbe Poy Ta ki Maji ki nje kadi lapiya, to tə sa kilə nja ti ləsi be. ¹⁶ Me nē je ti pəti, maji kadi uni kadi-me adi to tə də ləsi be, e ki takule ə a indəi ningə je lə nje bə ki tae isi tē pər iləi kə. ¹⁷ Maji kadi itaai kaji ki Luwə adi-je iləi dəsi ti tə jəgi rə be, 6a kadi uni ta lə Luwə ki NDil adi-je tə kiyə kasigar be. ¹⁸ Nē je kin pəti, idəji Luwə me kəl si-e ta ti. Əli si-e ta ki dəkagilo je pəti ki takul NDil ki ay njay. Irai ki kisi də nja ti, ə kadi inay i ki lo rə-e ti par par. Əli ta ki Luwə ki mbata lə dije lə dije lie pəti. ¹⁹ Əli ta ki Luwə ki mbata ləm tə, mba kadi Luwə wa ində ta tam ti, mbata kadi m-ilə-n mbe də nē je ti ki kəte toi lo 6əyə ti ə Poy Ta ki Maji tē ki dəe kin, ki me ki tē

kati. ²⁰ E ki mbata Poy Ta ki Maji kin ə, m-taa-n to Kiri si m-to-n ki kula gindi jim ti kəy dangay ti. Be ə, əli ta ki Luwə mba kadi m-əl ta ki me ki tē kati, tək i səbi kadi m-əli-n.

Kuwə ji-naa ki dəbəy ti

²¹ M-ndigi kadi igəri nē ki səbi dəm, ki nē m-isi m-ra. E be ə, Tisiki ki e ngokom ki nje ndigi ləm, ki nje ra kilə ki rəjeti me ʔabe ti, a əl səsi nē je pəti ki ɔji dəm. ²² E mbata kin ə, m-ile rəsi ti mba kadi igəri ji kisi je, ningə kadi ilə dīgəm mesi ti tə. ²³ Kadi Luwə ki Bawje ki ʔabe ləje Jəju kiri si adi ngakoje je pəti, lapiya, ki ndigi-naa, naa ti ki kadi-me. ²⁴ Kadi me-maji lə Luwə e naa ti ki dije pəti ki njé ndigi ʔabe ləje Jəju Kiri si ki ndigi ki a yəti al. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilipi je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Pilipi je

Pilipi e 6e bo ki dɔsɔy ki Eropi ti ki Pol ila mbɛ Poy Ta ki Maji titi. Pilipi e kɔki 6e madi kare ki Rom je isi titi, dɔnangi Masɔduwan ti. Ningɛ e kaw mba ti lie ki kɔ joo ɔ Pol inda-n gin njɛ kaw-naa je ki Pilipi ti (Knjk 16.12-40). NGan 6al je go ti 6a Pol ndangi makitibi ki mindi ki sɔl lɔm lɔm adi-de. Dɔkagilɔe ti kin, Pol e dangay ti. Njɛ ki na je ɔi na e dangay ti Epɔji ti, ɔ njɛ ki nungi ɔi na e Sejare ti ɔ se e Rom ti wa be to (Pilipi 1.7). Pol ra oyo Pilipi je mbata kadi-kare ki ilai Epapiroditi adi-e, dɔkagilɔe ti ki ne je to rɔe. Bɔy to, ila dingam mede ti kadi ai do njade ti ki ro Kirisi ti, taa kadi iyai rɔde adi njɛ ki a njiyai ki ne ndo ki ngom dan njɛ kaw-naa je kin ɔdi-de al to.

Lo kilɔ ngira ta ti (1.1-11), Pol toji rɔnal ki oyo ki ra lane loki mee ole do njɛ kun go Kirisi ti ki isi Pilipi ti. Go ti, adi-de ngan poy ta je ki dɔne ti adi-de ooi. Pol gɛr ta ki dɔne ti ki lo ti ti al, na kindɔ ki inda rɔne naa ti ki Kirisi ra adi ti mene kati (1.12-26). Hɔ dingam me Pilipi je ti kadi ai do njade ti me kadi-me ti, taa kadi sangi rabi lapiya ki ro naa ti, ki rabi do sɔl, ki kilɔ ra ki maji ki ro Jɔju Kirisi ti (1.27-2.28). Bɔy taa kadi ndo madi ɔ Pol ɔi ki Pilipi je a ooi-naa, Epapiroditi ki ngon nje kilɔ la Pilipi je ɔi ki Timote ki madi-kilɔ la Pol a rai kadi kula noji ki dan Pol ti ki njɛ kaw-naa je ki Pilipi ti kin to lo tone ti (2.19-30).

Pol ndaji-de ki togine kadi indai kam-kadi do rɔde ti ki ro dije ti ki njɛ mbatu rabi go Poy ta ti ki Maji ki rojeti. Daji njɛ kaw-naa je ki Pilipi ti kadi ndaji pa njiyane, kadi kamde e do njiyane naa ti ki Kirisi, kadi toi to Kirisi be (3). Pol tol ta makitibi lane ki ta kilɔ dingam me naa ti je ki dangi dangi, ki oyo ki ra to kuwa ji-naa to (4).

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilipi je kin 6ari-e ila «makitibi rɔnal», tado e kɔ ta kin ɔ j taa nu ila nangi rapi. Rɔnal kin e ta la ka do nja ti ki Kirisi. E Kirisi kin ɔ pa kilɔ toji do kilɔ rae ti e me 2.6-11 ti. E ne ki sai je wa a teji do ti lo tida makitibi ti kin to.

Kuwɔji-naa

¹ E mi Pol, naa ti ki Timote, je ki je 6ɔɔ kilɔ je la Jɔju Kirisi ɔ ji ndangi makitibi kin j-adi sai dije la Luwɔ ki me kindɔ ro naa ti ki Kirisi, ki isi Pilipi ti^ɔ. Makitibi kin sɔbi sasi, naa ti ki njɛ kor nɔsi je, ki diyakin je. ² Ningɔ kadi me-maji ki kisi-maje la Bawje Luwɔ ɔi ki Babe laje Jɔju Kirisi e naa ti sasi.

Pol ɔl ta ki Luwɔ mbata ti la njɛ kadi-me je ki Pilipi ti

³ Dɔkagilɔe je pɛti ki mem ole dɔsi ti 6a, m-ra oyo Luwɔ. ⁴ Taa dɔkagilɔe je pɛti ki kadi m-al-n ta ki Luwɔ mbata ti lasi pɛti 6a, m-al sie ki rɔnal to. ⁵ Rɔnal lɔm e ki mbata ra ki irai sam me kilɔ kilɔ mbɛ Poy Ta ki Maji ti, lo kula ngire ti nu biti ɔone^ɔ. ⁶ M-gɛr maji kadi Luwɔ ki inda ngira kilɔ ki maji mesi ti kin, a aw-n biti ta tol tae ti, ndo tol Jɔju Kirisi ti. ⁷ E go rabe ti kadi m-aw ki mar ta ki be kin ki mbata lasi pɛti, tado m-inda sai dan urm ti. Sai, indai rɔsi naa ti sam do maji ti ki Luwa ra sam. Indai rɔsi naa ti sam pɛti me keem dangay ti, ki me ro ti ki m-ro ki togim mbata Poy Ta ki Maji^ɔ. ⁸ Luwɔ asi kadi ma naji lam tɔki, sai pɛti m-ndigi sasi ndigi la Jɔju Kirisi, m-or man do ti soti.

⁹ Nga ningɔ, ne ki m-daji Luwɔ, e kadi ndigi-naa lasi j ki do made ti do made ti, naa ti ki ne gɛr ki rojeti ki me kor kam ne ki maji ki ne ki majal naa ti kadi ay njay. ¹⁰ Lo kin ti, a gari go ne ki maji ki sɔbi ra. Ba a sai dije ki kay njay, ki ndo tol Kirisi ti, daw asi kadi a aw ki ta madi dɔsi ti al. ¹¹ Ningɔ a sai dije ki ne ra ki dana, ki j ro Kirisi ti a to mbar mbar rɔsi ti, mbata toba ki toji la Luwɔ.

Poy Ta ki Maji aw ki kate kate

¹² NGakom je, m-ndigi kadi igari tɔki ne ki teɛ dom ti kin ra adi Poy Ta ki Maji aw ki kate to kaw yo. ¹³ E be ɔ, dije pɛti ki njɛ ra kilɔ ki nje kɔbe ki boy, ki ndagi dije, gari kadi e mbata kilɔ la Kirisi ɔ m-to-n dangay ti. ¹⁴ Nga ningɔ, tom dangay ti, ra adi ngakom je ngay, adi mede Babe, ɔ ingɔ togi do made ti kadi ɔli ta la Luwɔ ki kanji 6al. ¹⁵ E ki rojeti kadi dije madi ilai mbɛ to Kirisi ki hal ta ki ra, ki angal ni, na dije ki na je, ilai mbɛe ki angal ki maji to. ¹⁶ Dije ki awi ki angal ki maji kin, rai kilɔ kin ki ndigi-naa. Ningɔ gari kadi mi lo kin ti ne, m-isi m-ro mbata Poy Ta ki Maji. ¹⁷ Nje ki awi ki hal ta ki ra, isi ilai mbɛ to Kirisi ki ndigi ra ki sɔbi dade. Ningɔ ne ki mede ti ki ɔsi-de adi isi ilai mbɛ to Kirisi kin e ne ki dana al. Sangi kadi n-adi-mi kɔ do made ti, me dangay ti ki mi ti. ¹⁸ Ningɔ re e ki me ki maji ɔ se e ki majal ɔ isi ilai mbɛ to Kirisi ɔ, e kin daw aw go ti al. M-gar kadi isi ilai mbɛ to Kirisi, ningɔ m-ra rɔnal do ti, ɔ m-nay ki lo ra rɔnal do ti. ¹⁹ Tado m-gar kadi e ne ki isi ra ne kadi ta tol tae ɔ m-ingo-n kaji. M-ingo-n kaji ki takul kal ki isi ɔli ta ki Luwɔ mbata ti lam nim, ki takul togi ki NDil Jɔju Kirisi adi-m nim. ²⁰ Ki oji go ne ki m-isi m-ngam tae parere, ki m-isi m-inda mem do ti, ne ki rom a sɔl-m goto. M-ti mem kati kadi re e-n ɔone ɔ se ndo je pɛti, m-a m-toji ke ki bo la Kirisi kadi dije ooi rom ti. Re e-n me ka ki dom taa ti ɔ se me koym ti. ²¹ Ki rom ti, kisi-m ki dom taa e mbata la

Kirisi, ə koym e maji ləm tə. ²² Ningə, re kisi-m ki dəm taa bəy, a adi-m ta rəbi kadi m-ra kilə madi ki to soti 6a, lo kin ti, m-gər ne ki kadi m-kəti al, se e kisi ki də taa ə se e koy wa ka m-gər al. ²³ Ne je joo isi ndəri-mi yana: m-ndigi kadi m-tusi duniya kin m-iyə, ə m-aw m-isi kadi Kirisi ti. E kin ə e ne ki to soti ngay. ²⁴ Ningə kisi-m danangi ti ne, ndae to ti ngay mbata ti ləsi. ²⁵ NGa ningə, m-gər maji, tija-m ti kadi uwəi tğisi ba me ndil ti ki kare, m-a mi kadisi ti ne pəti bəy mbata kaw kəte ləsi, mbata rənəl ləsi me kadi-me ti. ²⁶ Lo kin ti, loki m-təl m-təe dansi ti ə, ki ta kulm, a gəri kəm təji ki isi iləi də Kirisi ti kin ay njay.

²⁷ Nə ke ə, kadi pa njiyəsi e ki go Poy ta ti ki Maji lə Kirisi, mba kadi re m-re dansi ti, ə se mi say səsi ka, m-o ta ki dəsi ti maji. Kadi m-o poy si təkəi uwəi tğisi ba me ndil ti ki kare, indəi rəsi naa ti, iroi ki me ki kare ki go mesiti ti ki adi də Poy ta ti ki Maji. ²⁸ Ningə iyəi ta rəbi adi njə ta je ləsi iləi bəl kare mesiti ti al. Loki iyəi ta rəbi adi iləi bəl mesiti ti al, a to taga kadi əi dije ki uni rəbi ki kaw tuji ti, ə səi, uni rəbi kaji tə. Ningə pəti, e ndigi lə Luwə kadi tə to be. ²⁹ Tadə ki oji də Kirisi, Luwə ra səsi maji adi ad-e mesiti par al, nə adi ingəi kə mbata ti lie tə. ³⁰ Ningə ki basine kin, səi iləi rəsi me rə ti ki kəte m-isi m-rə ka kin tə. Rə kin, bəne je kin ka m-isi ta ti ne m-isi m-rə təkəi igəri^o.

2

Kirisi təl rəne bəə kilə ti

¹ Tə ka ki Kirisi ilə-n dīgəm mesiti ti, təkəi ingəi təgi me ndigi-naa ti, təkəi NDil də-n səsi naa ti, təkəi mesiti to-n də-naa ti, isi oji maji ləsi ki rə naa ti, ² m-dəji səsi kadi adi-mi rənəl me kuwə-naa məsi ti ləsi kin. Adi ndigi-naa ki kare wa kin ə uwəi mesiti, adi mesiti e kare, indəi rəsi naa ti. ³ Irai ne madi kare ki hal ni ki ra al, taa hal kəji rə al tə. Nə ki də ki səl ləm, kadi dəw ki nungəi oo madine təkəi bə dəne ti. ⁴ Kadi dəw madi sangi maji lə rəne wa par al, nə kadi sangi maji lə ndəge je tə taa. ⁵ Kadi pa njiyəsi ki rə naa ti e pa njiyə dije ki njə kində rəde naa ti ki Kirisi.

⁶ Kirisi ki, lo kilə ngire ti nu, re o ne je ki rəe ti pəti ə, e Luwə wa par, nə sangi kadi n-uwə maji rəne ki ji kasi ki n-asi-naa ki Luwə kin al.

⁷ R təbə kin dəne ti kə təkəi kor yo,

Ra rəne bəə kilə ti,

Təl rəne tə dəw ti,

Adi dije gari-e me ne je ti pəti təkəi e dəw.

⁸ Hə dəne nangi,

Təl rəne go ta ti bitəi oy-n,

Koy ki də kagi-dəsi ti.

⁹ E mbata kin ə, Luwə un-n dəe taa ade a ngaw,

Ade tə ki e də təje ti pəti.

¹⁰ Mba kadi me tə Jəju ti,
Ne kində je pəti ki dərə ti,
Dənanği ti, ki gin dənangi ti,
Əsi məkəsidi nangi nqə ti,

¹¹ Ə kadi ta təe ta dije ti pəti təkəi Jəju Kirisi e Bəbe,

Kadi tə Luwə ki Bawje 6a-n^o.

Kilə lə njə kadi-me je me duniya ti

¹² NGakom je ki maji, tə ka ki irai go ndum ti ki ndə je ndə je, dəkagilo ki mi-n dansi ti, kadi irai ki dəkagilo ki oi-mi dansi ti par al, nə dəkagilo ki m-goto-n dansi ti ne wa kin ka, kadi irai kilə də kaji ti ləsi ki bəl Luwə, ki də ki səl. ¹³ Tadə Luwə wa ə ində ndigi ra mesiti ti nim, əsi səsi adi irai nim, ki go kəji ra ti lie. ¹⁴ Irai ne je pəti ki kanji 6a ta, ki kanji kəl, ¹⁵ mba kadi dəw aw ki ta madi dəsi ti al, kadi səi dije ki kay njay, kadi səi ngan lə Luwə ki ne ki majal ədi kadisi al, ə isi dan dije ti ki rəjeti al, dije ki kilə rade majal ki me duniya ti ne. Kadi unji tə por ki unji də duniya ti^o, ¹⁶ loki a iləi-de mbə ta kaji. Lo kin ti, m-a m-un səsi kadi m-ində-n gum, ndə təl Kirisi ti. MBata m-ay ngədi ki rəm to-m ki ndangi kare al. ¹⁷ Re kadi məsim osi nangi də kilə ti ki m-ra, kadi ki m-un-n kadi-me ləsi tə kadi-kare m-adi Luwə 6a, m-ra rənəl, ningə kadi rənəl ləm kin e rənəl ləsi pəti. ¹⁸ Ningə səi ka, kadi irai rənəl tə, 6a adi rənəl ləsi e rənəl ləm tə.

Pol sangi kadi Timote əi ki Epapiroditəi awi Pilipi ti

¹⁹ M-gər dəm ti maji kadi me tə Bəbe Jəju ti, nay ngay al kadi m-a m-ilə ki Timote rəsi ti nqə kadi re ki poy si adi-m kadi mi ka m-ingə-n təgi tə. ²⁰ Timote ki karne ba par ə e dəw ki aw ki mər ta ləm, ta ləsi uwə mee adi isi ga ta dəsi ti. ²¹ NDəge je pəti, ngədi ki mbata maji lə rəde wa par ə uwə mede, bə ngədi lə Jəju Kirisi al. ²² Nə e, təji ki taga adi dije gəri-e tə ngon ki nje njiyə nja bawne ti. Ində rəne ta kilə kilə mbə Poy Ta ki Maji ti səm. ²³ M-gər kadi e ə m-a ile ki rəsi ti loki m-a m-o ta ki dəm ti ay njay. ²⁴ Taa m-gər dəm ti maji, kadi-me tə Bəbe ti, dəkagilo ngay al ə, darəm mi wa, m-a m-re kadi m-o səsi.

²⁵ Ningə ki basine kin, m-o maji ngay kadi m-təl m-ilə ngokoje Epapiroditəi, ki e madi-kiləm ki madi rə ləm rəsi ti gogi. E ki iləi-e kadi re ki ne je ki m-aw ki ndooe, kadi ra səm^o. ²⁶ Epapiroditəi ndigi ngay kadi n-oo səsi pəti, ningə sangi ki rə tīne, mbata mōy ra-e, adi oi tae. ²⁷ Mōy ra-e, ki koye e bəsi, nə Luwə oo kəm-to-ndoo lie. Ningə e kəm-to-ndoo lie par al, nə e kəm-to-ndoo ləm tə ə Luwə oo, mba kadi m-ingə me-kə ki rangi də made ti bəy al. ²⁸ M-sangi kadi m-ile rəsi ti gogi law, kadi re oi-e 6a, ingəi rənəl, ə kadi mi ka mem osi-n ki nangi tə. ²⁹ Lo kin ti, maji kadi uwəi-e

ki rōsi ti ki rōnal ngay, me tō Baḅe ti. Ko dije ki tē e be kin, sōbi kadi ōsi gonde. ³⁰ Tado nay nday ba kadi ingə yo mbata kilə lə Kīrisi. Un rone ilə kō, kadi re ra sām tosi ti, me ne ti ki sēi je wa asi kadi irai adi-mi al.

3

Rəbi ka dana ki rōjeti nō Luwə ti

¹ Ki ḅasine kin ngakom je, maji kadi irai rōnal me kində rō naa ti ki Baḅe. Ne ki a ḅgi-m kadi m-təl m-əl səsi ko ta ki kare ki m-əl səsi kəte ngata kin goto. Ningə ki rōsi ti ḅa, e ne ki maji səsi ta maji. ² Maji kadi indai kəm-kədi dō rōsi ti ki rō dije ti ki rai rōde tə ḅisi je be kam, ki rō dije ti ki ai njē ra kilə ki mede ki majal, ki rō dije ti ki njē koo mōti ki kijə tə ne ki ngay. ³ Njē kijə mōti je ki rōjeti e j-ai je, tado j-isi ji rai kilə ḅəə lə Luwə ki rəbi lə NDile, raje nal-je ngay kadi j-ində raje naa ti ki Jəju Kīrisi, ningə j-uwə kul rōje al tō. ⁴ Nə ki rōjeti, m-aw ki ta ki asi kadi m-uwə-n kul rōm. Kin ə dəw madi oo kadi n-asi kuwə kul rone ḅa, mi m-asi kuwə kul rōm m-itə dəwe kin. ⁵ Tjəi mōtim ndo ki kō jijoo lə ndo koji-m, mi ngon *Isirayəl, gin koji ti lə Bənjame, mi Ebirə ki me məsi ti, ningə ki oji dō ndu-kun, mi me ḅuti ti lə *Paris je. ⁶ Ki oji dō tingə bil, mi nje kində kəm njē kaw-naa je ndoo, ki oji dō təl rō go ndu-kun ti, ta ki kadi dəw ində dōm ti goto*. ⁷ NGA ningə, ne je kin ki kəte m-o-de tə ne ki ngay, ḅasine m-o-de tə ne ki kō kare mbata ti lə Kīrisi. ⁸ M-o-de tə ne ki kō kare, loki m-un-de m-oji kadi ne maji ti ki əti ḅəl ki e gər ki m-gər Jəju Kīrisi ki Baḅe ləm. MBata ti lə Kīrisi, m-iyə ne je pəti kō, m-o-de tə ne ki dō yibi kare. M-ra be mba kadi min naa ti ki Kīrisi, ⁹ kadi mi me jie ti. Ningə kadi e ki takul ka ḅa m-a dana me *NDu-kun ti al, nə kadi e ki takul kilə ra Kīrisi. Kadi e ki takul tidə ki Luwə tidə-m dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Kīrisi. ¹⁰ Ne ki uwə mem, e ta kadi m-gər Kīrisi, taa kadi m-gər tōgi ki ki j lo koy ti. Ningə kadi m-ingə kō kō lie kin, ə kadi m-oy kō koy lie kin tō. ¹¹ Be kadi tə re to ban ə, m-j-n taa lo koy ti, dan njē koy je ti.

Kay ngodi sōbi dō ne ki j-isi j-ay ngode

¹² Təki rōjeti, ne ki m-isi m-ay ngodi ki mbəe kin, m-ində jim dō ti al ḅəy, taa mi dəw ki mbuji girim al ḅəy tō. M-nay ki lo kay ngodi ti mba kadi m-ində jim dō ti, tado mi wa ki dōm, Jəju Kīrisi ində jine dōm ti. ¹³ NGakom je, m-gər kadi m-ində jim dō ne ti ki m-isi m-ay ngode ka kin al ḅəy, ningə ne kare ki m-ra, mem oy dō ne je ti ki gom ti, m-ində tōgi dō rōm ti kadi jim dō ne ki e nōm ti kin yo. ¹⁴ M-ay ngodi sōbi dō ne ki e nōm ti, kadi m-ingə ne baji ki Luwə ḅar-je kadi adi-je dōrə ti ki go rəbi lə Kīrisi. ¹⁵ J-ai ki ji tōgi gangi me NDil ti, sōbi kadi mər ta ləje a nangi dō lo ki m-əl ta ti kin. NGA ningə, kin ə re ne madi to, ə ndusi

asi-naa dō ti al ḅa, Luwə a tēg kamsi dō ti. ¹⁶ Re e ri ə ra ne ka, adi ji njiyai naa ti təkī j-ji nu biti ji tēgi ne kin. ¹⁷ NGakom je, maji kadi indaji-mi, ə kadi indai kamsi go nja dije ti ki isi njiyai ki go lo njiyaje ti təkī igəri. ¹⁸ Tado ngay je, njiyade ōsi ta koy Kīrisi dō kagi-dəsi ti. Ningə e ta ki m-əl səsi ki dəkagilo je pəti, nə m-təl m-əl səsi ḅone ḅəy, ki man nō kam ti. ¹⁹ Əi dije ki ta tōl tade e tuji, tado luwə ləde e kandade, taa tōḅa ləde e me ne ti ki to rōsəl ti tō. Ningə ne ki uwə mede, e ne ki dōnangi ti ne par. ²⁰ Nə je ḅa, je ngan njē ḅe je ki dōrə ti. Dōrə ki e lo ki j-isi ji nginə nje kaji-je, Baḅe ləje Jəju Kīrisi kadi a j ti tə re ingə-je. ²¹ Jəju a mbəl darəje ki tōge goto, ki a oy kin, kadi təl to tə darə ki əti ḅəl kin be. A ra kilə kin ki tōgi ki aw-n kadi uwə-n ne je pəti gin tōgine ti.

4

¹ NGakom je ki njē ndigi ləm, m-ndigi ngay kadi m-təl m-o səsi. Səi, səi ne rōnal ləm, səi jōgi kōsi-gon ki isi dōm ti. Lo kin ti, njē ndigi ləm, maji kadi uwai tōgisi ba tə kin be, injiyai naa ti ki Baḅe.

Ta kəji mba kisi ki naa ki lapiya

² M-uwə nja Eḅodi əi ki Setisi, m-dəji-de kadi adi mede e kare me kində rō naa ti ki Baḅe. ³ NGA ningə j ki madi-kiləm ki maji, m-dəji kadi ira səde adi ndude ōsi go-naa ti, tado əi dəne je ki indai rōde naa ti səm, rai mbata Poy Ta ki Maji. Roi, naa ti ki Kiləma je ki ndagi madi-kiləm je ki rangi pəti ki Luwə ində tōde me makitibi kaji ti.

⁴ Irai rōnal ki dəkagilo je pəti me njiyə naa ti ki Baḅe. M-təl m-əl səsi ḅəy, irai rōnal! ⁵ Maji kadi dije pəti gəri ra maji ləsi. Baḅe a re ḅasine. ⁶ Ningə, kadi adi mesī a sururu dō ne madi ti al. Me ne je ti pəti ki to rōsi, maji kadi indai nō Luwə ti, əli sie ta, inqi dōe ti, ə irai-e oyo tō. ⁷ NGA ningə, lapiya lə Luwə ki itə ne gər lə dəw, a ngəm ngamesi ki taga je ləsi me kində rō naa ti ki Jəju Kīrisi.

⁸ Ki ḅasine kin ngakom je, maji kadi ne je pəti ki e ne ki rōjeti, ne ki dije piti, ne ki e ne ki dana, ne ki ay njay, ne ki nal dije, ne ki dije ōsi-gone, ne ki tōe ḅa, ne ki dije iləi tōji dō ti, ə kadi uwə mesi. ⁹ Ne ki m-ndo səsi, ne ki ingai rōm ti, ne ki oi tam ti, ki ne ki oi rōm ti, maji kadi uni irai kilə. Ningə Luwə ki nje kadi lapiya a e naa ti səsi.

Pol ra oyo Pilipi je mbata ne ki iləi adi-e

¹⁰ Rom nal-m ngay me kində rō naa ti ki Baḅe, loki m-o itōji ki taga ḅone təkī mesi to dōm ti. Mesi kin to dōm ti be mari nu, nə ta rəbi ki kadi itōji-mi adi m-gər ə ingai al. ¹¹ NGA ningə, m-əl ta kin be mbata ne ki to rōm, al jagi. Tado mi dəw ki m-gər lo ra rōnal dō ne ti ki to jim ti. ¹² M-gər kisi me ndoo ti, taa m-gər kisi me ne kingə ti tō. Me ne je ti pəti, ki lo je pəti, m-gər kisi me ndan ti ki me

60 ti, me ne to mbar ti ki me ne to ro ti. ¹³ M-asi kadi m-doo urm me ne je ti pæti ki takul Kirisi ki nje kadi-m tægi. ¹⁴ NGa ningæ, e ne ki maji æ irai kadi indæi ræsi naa ti sæm dæ kq ti læm. ¹⁵ Sæi Pilipi je, sæi wa igæri maji tæki, lo kilæ ngiræ kilæ mbæ Poy Ta ki Maji ti, loki m-aw kadi m-iyæ dænanngi ki Masæduwan ti[✧], dæw madi ki rangi ki kadi un ne adi-m to ne ti ki mi m-un m-adi kin goto. Dæw 6a, e sæi je par. ¹⁶ Loki mi Tæsaloniki ti, ilæi ki ne ki m-aw ki ndooe asi nja joo kare, irai sæm[✧]. ¹⁷ Ningæ e kadi-kare 6a m-isi m-sangi jisi ti al, næ m-isi m-sangi kadi kær ra maji læsi aw ki dæ made ti dæ made ti. ¹⁸ Ki 6asine kin, ne je ki m-aw ki ndooe ka m-ingæ pæti to ngata. M-ingæ ki to mbar mbar ræm ti, ne ki du-m goto loki Epapiroditi adi-m ne ki adi-e kadi adi-m kin. Ne ki adi-mi kin to tæ kadi-kare ki bayæ æti maji, ki Luwæ taa, kadi-kare ki næl-e. ¹⁹ Lo kin ti, Luwæ a adi sæsi ne je pæti ki awi ki ndooe, ki go ne kingæ ti lie ki æti 6æl ki go ræbi læ Jæju Kirisi. ²⁰ Ningæ kadi kæsi-gon e ki dæ to Luwæ ti ki Bawje ki dækagilo je ki dækagilo je. *Amen!

Kuwæ ji-naa ki dæbæy ti

²¹ Uwæi ji njé kadi-me je pæti me to Jæju ti adi-mi. NGakom je ki æi sæm ne uwæi jisi.

²² Taa njé kadi-me je pæti uwæi jisi to. Ki bo ngay e njé ki isi rai kilæ me kæy ti læ nje kqbe ki boy Sæjar.

²³ Kadi me-maji læ Ba6e Jæju Kirisi e naa ti sæsi pæti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Kolosi je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Kolosi je

Kate mari nu, Kolosi e 6e bo kare ki donangi Aji ti, ki a asi kulə mətər 200, kaw ki lo kibi kadi ti lə 6e ki Epəji ti be. Basine kin 6ari-e Turki ngata. Re ə nə o maji 6a, a e 6e ki Pol ində njane ti nja kare al. E madi-kilə Pol kare ki təe nə Epapirasi, ki e dəw ki Kolosi ti wa nqo ə e dəw ki dəsəy ki aw ki Poy Ta ki Maji me ti (Kol 1.7; 4.12).

Dokagiloe ti kin Pol e dangay ti (4.3; 10, 18), dəmaji ə a e Rom ti. Ə Epapirasi re rə Pol ti or-e poy njé kaw-naa je ki Kolosi ti təkə nē ndo ki go rəbe ti al isi njiyə dande ti nqo ki tagine ngay. Əl təkə njé ndo nēe je ka kin əli kadi dəw gər Luwə ə ingə kajə 6a, səbi kadi aw nqo tōgi je ti ki go ndil ti nim, kadi ilə dōne gin nē jibəl 6e je ti madi tə kijə mətə je, kində kəm go kuji kuso nē je ti ki kuji kay nē je ti. NGay al go poy ta ti kin 6a, nje kaw kilə Pol ndangi makitibi adi njé kadi-me je ki Kolosi ti, ole mede təkə kajə ki Luwə adi-je ki takul Jəju Kirisi kin asi naki ngata. Makitibi kin, dəmaji ə a ilə-n adi-de ki rəbi lə Tisiki əi ki Onəjim (4.7, 9). J-a j-ingə kay kəm ta joo me ti:

Go ta kuwə ji-naa ti, ki oyo ki ra Luwə (1.1-14) me kəy kəm ta ti ki dəsəy, Pol tōji Kirisi tə nje kisi dō nē je ti pəti. Əl təkə Kirisi aw ki tōgi dō tōgi je ki go ndil ti pəti, e ki karne ba ə e NGar dō njé kaw-naa je ti (1.15-2.3). Go ti 6a, Pol ndəji Kolosi je dō nē ndo ti ki loe al ki dije madi isi njiyəi dande ti (2.4-25).

Me kəy kəm ta ti ki dəbəy ti, Pol ole me Kolosi je dō nē ti ki e njiyə me kisi ki dō taa ki sigi, naa ti ki Kirisi, dan njé kun go Kirisi je ti wa nim, dan dije ti ki me kəy je ti ləje ə se dan dije ti ki me 6e ti ba pəti (3.1-4.6). Nje kaw kilə Pol tol ta ta lane ki ta je ki dōne ti wa, əl-n ta ndəy be dō Tisiki ti nim dō Onəjim ti nim, taa ta kuwə ji-naa ki e wa ndangi ki jine kin tō (4.7-18).

Nē ndo je ki go rəbi ti al, toi dangi dangi ki dokagiloe, dokagiloe, nə nē kare ki njé ndo nēe je kin pəti isi sangi, e ta kadi njé kun go Kirisi je soli me kadi mede Kirisi ti ki e ki karne ba par ə aw ki tōgi kin. E mbata kin ə, makitibi ki Pol ndangi adi Kolosi je kin, re isi tidə 6a, a o kadi ta ki me ti səbi dō dokagilo ki je ti 6one wa kin tō. Makitibi kin a dō Kirisi ti, tōje kadi aw ki tōgi dō tōgi je ki go ndil ti pəti, kadi taa-n dije ki isi gin tōgide ti ilə-de taa.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə, naa ti ki ngokoje Timote ə ji ndangi makitibi kin, ² j-adi səi dije lə Luwə ki

isi me 6e ti ki Kolosi, səi ngakoje je ki adi mesi Kirisi. Kadi Luwə ki Bawje ra səsi maji ə kadi adi səsi lapiya tō.

Pol ra oyo Luwə mbata lə Kolosi je

³ Ji ra oyo Luwə ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisi, dokagilo je pəti ki j-isi j-əl sie ta ki mbata ləsi. ⁴ Ji ra-e oyo tado j-o poy kadi-me ləsi ki adi Jəju Kirisi, ki ndigi ki indigi dije pəti ki əi dije lə Luwə. ⁵ Kadi-me əi ki ndigi-naa kin, ginde e dō nē kində me dō ti ləsi ki Luwə isi ngəm me dərə ti adi səsi. Igəri nē kində me dō ti kin ki takul kilə mbe Poy Ta ki Maji ki e ta ki rəjeti. ⁶ Poy Ta ki Maji kin aw bitə tēe rəsi ti. Ningə asi donangi ba pəti ki kandine, ə aw ki kate kate təkə to-n dansi ti kin be tō, ilə ngire me ndo ti wa ki oji poy ta ki oji dō me-maji lə Luwə, taa igəri me-maji kin tə nē ki rəjeti. ⁷ E Epapirasi, ki e madije ki ngay me kilə ti ə ndo səsi nē je kin. E dəw ki dana ki nje ra kilə 6əə lə Kirisi dansi ti. ⁸ Ningə e ə əl-je ta dō ndigi-naa ti ki NDil Luwə adi səsi.

Kəl ta ki Luwə mbata ti lə Kolosi je

⁹ Be ə, je ka, ndo ti wa ki j-o-n poy ta ləsi kin, j-iyə ta kəl ta ki Luwə ki mbata ləsi al. Ji dəje kadi adi səsi igəri ndigi lie maji ki takul gosi ki nē gər ki NDile adi səsi. ¹⁰ Lo kin ti, pa njiyəsi a e pa njiyə dije lə Bəbe ki nal-e me nē je ti pəti, a e pa njiyə ki aw ki kate kate me kilə ra ki maji ti, ə a itōgi me gər Luwə ti par par tō. ¹¹ Ji dəji Luwə kadi adi səsi tōgi me nē je ti pəti ki takul tōge ki əti 6əl, mba kadi uwai tōgisi ba me nē je ti pəti, ki kisi dō ti ki kore me tō. ¹² Irai oyo Luwə ki Bawje ki ronəl təkə adi səsi asi kingə nē nduwə ki isi ngəm me 6eko ti lie ki ndole, mbata dije ki əi yae je. ¹³ E ə, or-je gin tōgi ti lə til, re saje me 6eko ti lə NGone ki nje ndigi lie. ¹⁴ Ki takul NGone kin ə, j-e-n ki taa kiyə taa, ningə majal je ləje e ki kiyə go kō tō. ¹⁵ NGon kin, e bana kəm Luwə ki dəw asi kō-e al. E NGon dər nē kində je pəti. ¹⁶ Təkə rəjeti, e ki takule ə Luwə ra-n nē je pəti kə me dərə ti nim, ki donangi ti ne nim tō. Nē je ki dəw oode ki kəmne, ki nē je ki dəw oode ki kəmne al, re ən kōbe je, ki tōgi je, ə se njé kōbe je ba pəti ka, e ki takule ə Luwə ra-n nē je kin pəti nim, ta e ki mbata lie nim tō. ¹⁷ Kirisi e nqo nē kində je ti pəti. Ningə e ki takule ə, nē je pəti ki Luwə rade, ai ki dōde taa tō. ¹⁸ Kirisi ə wa e ki bo dō njé kaw-naa je ti, ki əi darəe. E wa ə e kilə ngirə nē, e dəw ki dō kate ki tēe dan njé koy je ti. Be mba kadi-me nē je ti pəti, e ki dō kate. ¹⁹ Tado Luwə ge kadi nē je pəti ki rone ti asi-naa barərə ro Kirisi ti. ²⁰ Ningə e ki takul Kirisi ə Luwə ndigi kadi dije pəti ki donangi ti ne iləi noji naa ti sene. E ki takul məsi NGone ki ay dō kagi-dəsi ti kin ə, Luwə adi lapiya re-n donangi ti ne ə se dərə ti. ²¹ Ningə səi je ki kate ori kagisi kō ta kəm Luwə ti, səi njé bə je lie ki mbata mar ta je ləsi, ki nē rasi je ki majal. ²² Nə ngəsine Luwə ilə noji naa ti səsi ki takul darə Kirisi ki go rəbi koye, mba kadi

ra adi tɛɛi ta kɔm Baɓe ti ta dije ki ayi njay nim, ki kanji yoro nim, taa ki kanji ta madi dɔsi ti nim to. ²³ Ninga, maji kadi ai do njasi ti me kadi-me ti. Kadi-me kin a e gin kay ki nga ki ai do ti, ki kanji kadi ne madi or sasi aw sasi say ki ne kinda me do ti lasi ki Poy Ta ki Maji adi sasi kin. Poy Ta ki Maji ki e ki kilɔ mbe kadi dije pati ki donangi ti ne kin. Ninga e a mi Pol mi nje ra kile.

Ko la Pol mba njɛ kaw-naa je

²⁴ NGosine, rom nal-m mbata ko je ki m-isi m-inga mbata lasi. Taki rojeti, me rom ti, ki mbata maji la njɛ kaw-naa je ki ai daro Kirisi, m-tal ta ko je ki nay kadi Kirisi inga. ²⁵ Ki mbata njɛ kaw-naa je a m-tal-n nje ra kilɔ baɓe laɗe. E Luwa a ila kilɔ kin jim ti mba kadi m-ra-n sasi. Kilɔ kin e kadi m-ilɔ mbe Poy Ta ki Maji la Luwa kin ba pati madi sasi. ²⁶ E ne ki to lo boyo ti ki ro gin dije ti pati ki dokagilo je pati, na ngosine tɛɛ ki dae adi dije lane gari. ²⁷ Tado Luwa ndigi kadi gari ne ki oji kadi ra a e ne ki maji ki ati bal kin. E ne ki kinda dae dana mbata maji la dije pati. Ne ki to lo boyo ti ki Luwa tɛɛ ki dae e Kirisi ki isi dije lane gari, a adi igari ay njay taki a sai me toba ti la Luwa kin. ²⁸ E Kirisi kin a, j-isi j-ilɔ mbe Poy Ta ki Maji lie ki rabi ndrɔr mbi dije pati, ki rabi ndo-de ne ki takul kam-kadi ki Luwa adi-je. MBA kadi ai pati tali dije ki togi gangi me Kirisi ti. ²⁹ MBata kin a, m-isi m-ra-n kilɔ nim, m-isi ro-n nim, ki togi Kirisi ki isi adi rone rom ti.

2

¹ Taki rojeti m-ndigi ngay kadi igari ro ki nga ngay ki m-isi m-ro mbata ti lasi, ki mbata la Lawodise je, taa ki mbata ti la ndage je pati ki ooi mi ki kamde al kin to. ² Ro kin, m-ro kadi m-ilɔ-n dingam mede ti, a kadi indai rode naa ti kare ba me ndigi-naa ti, taa kadi ingai ne gar ki a adi-de me ki ti kati, kadi gari ne la Luwa ki to lo boyo ti, ki e Kirisi kin nim to. ³ E ro Kirisi ti kin a daw a inga gosi je ki ne gar je ti. ⁴ M-al ta kin be mba kadi daw madi adi sasi ki bal ta ki tane ti al. ⁵ E ki rojeti, kadi darom e say sasi, na ndilm e naa ti sasi. Ninga rom nal-m ngay kadi m-o sasi, ai do njasi ti, taa uwai togi ngam me kadi-me Kirisi ti to.

Ne je pati e ro Kirisi ti

⁶ Nga ninga, taki itaai Jaju Kirisi, ki Babe mesi ti, maji kadi injiyai sie naa ti. ⁷ Hai ngirasi roe ti, a adi kisi ki do taa lasi e kay ki indai dae ti to. Ninga kadi ai do njasi ti me kadi-me ti ki go ne ndo ti ki ingai, a kadi irai oyo Luwa ki do-naa ti do-naa ti to. ⁸ Indai kam-kadi do rasi ti, kadi daw madi adi sasi ki ne gar ki ngom, ki ndae goto ki e ne gar la dije ki donangi ti ne kin al. E ne gar ki ngire e do ne jibal 6e ti la dije ki do togi ndil je ti ki majal ki donangi ti ne, 6i e do Kirisi ti al. ⁹ Tado ne je

pati ki ro Luwa ti, tade asi-naa barere ro Kirisi ti. ¹⁰ Nga ninga sai ingai ne je pati asi-naa ro Kirisi ti, ne ki du sasi goto. Kirisi ki e ki bo do togi je ti, ki do njɛ koɓe je ti pati.

¹¹ E me kinda ro naa ti ki Kirisi kin a itali dije ki njɛ kija motide. Ninga e kija moti ki daw ba ija ki jine al, na e kija moti ki Kirisi wa a ija, mba kadi or-n ngur daro ki isi aw sasi ki majal ti kin ko. ¹² Ki rabi la batam ki irai, dibi sasi naa ti ki Kirisi, ninga uni sasi naa ti sie lo koy ti to tado adi mesi do togi ti la Luwa ki tɛɛ sie dan njɛ koy je ti. ¹³ Sai ki kate, sai dije ki koy mbata majal je lasi, sai dije ki sai *Jipi je al, ijai matisi al to, na basine, Luwa tal adi isi kam ba naa ti Kirisi. Luwa iyɔ go majal je laje pati ko. ¹⁴ Luwa buji ne raje je ki to me makitibi, ki isi saki doje, taa asi-je ta ki go rabi la ndu-kun je kin ko; Luwa tuji-de ko ki go rabi ba-de do kagi-dasi ti. ¹⁵ E be a, Luwa or-n togi ndil je ki majal ki togi ki isi qi 6e ko, ila rosal dade ti ta kam dije ti, adi me njiya tati ro ti la NGone, ki e Kirisi, ai je njiya ta dangay je. ¹⁶ Lo kin ti, adi daw madi gangi ta dosi ti mbata ne kuso a se ne kay al, taa oji do ndo ka nay a se ndo taa ka la Jipi je al. ¹⁷ Ne je kin pati ai ndil ne je ki a rai, na ne ki rojeti, e daro Kirisi. ¹⁸ Oti kadi adi daw madi tal ro ki tati lasi kin yane ti. Adi e dije ki njɛ ra rode njɛ do sol ti, isi asi dade nangi no malayka je ti, ai dije ki njɛ koo ne ki koo me ni ti ta ne ki najay. Oti dije ki tagade e taga ki a do daw ti wa par, adi isi indai gude. ¹⁹ Dijee kin, mbati kuwa ki Kirisi ki e a e do kin. Na taki rojeti, e ki takul Kirisi ki e do kin a ngan ro je pati ingai ne ki kadi a ra saɗe. E ki takule a tal je ki singa je isii ta naa ti isi rai kilɔ. Ninga e Luwa a e nje ra kadi daro kin togi. ²⁰ Sai ki koy naa ti ki Kirisi, adi sai ki taa kiyɔ taa ji togi ndil je ti ki majal ki me duniya ti. Nga ra ban a, to taki ji kisisi ki dasi taa, isi gin togi ti la ne je kin bay ba a? MBA ri a itali rasi gin ndu je ti ki a na: ²¹ «Un ne kin al! Odi ne kin tai ti al! adi ji adi ne kin al!» ²² Ne je kin pati ai ne je ki a tuji ko go kilɔ ti ki daw ra-n. Ninga ai ndu-kun je ki ne ndu je ki go ne gar ti la dije. ²³ Taki rojeti, kun-ndu je kin, taki o ba, e ne ki toji gosi, mbata toji rabi ra Luwa la daw ki ra, rabi sol do ki rabi kindɔ togi do daro ro ti, na ke a e ndu-kun je ki ndade goto, toi mbata tal ngur daro par.

3

Kisi ki do taa ki sigi ki Kirisi

¹ Taki uni sasi lo koy ti naa ti ki Kirisi, maji kadi isangi ne je ki taa dora ti, ki e lo ki Kirisi isi ti, do ji ko Luwa ti kin. ² Imari ta do ne je ti ki dora ti, 6i do ne je ti ki donangi ti ne al. ³ Tado sai dije ki oyi, ninga kaji lasi e ki boyo naa ti ki Kirisi ro Luwa ti. ⁴ Dokagilo ki Kirisi ki e kisi ki do taa lasi a tɛɛ ninga, sai je ka a tɛɛi sie me toba ti ki taa lo.

Kisi ki dɔ taa ki kate ki e ki bone

⁵ Maji kadi idibi ne je pæti ki dɔnangi ti ne, ki to rosi ti: adi ɔ sangi-naa ki lo kaya ti, ki ne ra ki to nje, ki ngur darɔ ki ɔti bɔl, ki ɔo ne je ki majal, ki ra ta ne kingɔ, ki e yo ki ra. ⁶ E ne je kin ɔ isi re ki wongi lɔ Luwɔ dɔ dije ti ki njɛ tɔ-e ro. ⁷ E kin ɔ, e pa njiyɔsi je ki kate, loki isi me majal ti ɔɔy. ⁸ Nɔ ngɔsine, maji kadi imbati ne je kin pæti, adi e wongi ki ra, ki ne ra ki dɔ gu ti, ki me ndul, ki ne taji, ki ta je ki go rabe ti al ki isi teɛ tasi ti. ⁹ Oti kadi ɔli-naa ta ngom. Tado sɔi dije ki ɔri kɔki dɔw rɔsi ti kɔ, ki kilɔ rae je ngata. ¹⁰ Ningɔ ngɔsine ilɔi dɔw ki sigi rɔsi ti, dɔw ki Luwɔ ki nje kindɔ ne je isi tɔl-e ki sigi ti taa taa, kadi titi-naa sie, kadi teɛ gɔr-e ti ki rojeti. ¹¹ Me kisi ki dɔ ta ti ki sigi kin, kɔr kɔm-naa goto, mbɔ dije ti ki ɔi *Jipi je ɔ se njɛ je ki ɔi Jipi je al, mbɔ njɛ kijɔ mɔtide ki njɛ kijɔ mɔtide al. Kɔl kɔ nɔ mba ɔ se dɔw ki kɔm teɛ al, goto, kɔl kɔ nɔ bɔɔ ɔ se dɔw dɔrɔne, goto. E Kirisi par ɔ e ne je pæti me ne je ti pæti.

¹² Sɔi dije ki Luwɔ mbati sɔsi, sɔi dije lie ki ndigi sɔsi. E mbata kin ɔ, maji kadi ɔsi ki koo kɔm-to-ndoo lɔnaa rɔsi ti, kadi sɔi njɛ ra maji, njɛ kilɔ dɔ nangi, kadi sɔi dije ki sɔl lɔm lɔm, dije ki njɛ kore me. ¹³ Maji kadi isi dɔ ti ki naa. A re dɔw madi aw ki ta ki to rɔe dɔ ngokɔe ti ɔ, maji kadi iyɔi go kɔ yo ki ne adi-naa, taki Kirisi iyɔ-n go majal je lasi kɔ kin be tɔ. ¹⁴ Ne ki e dɔ ne je ti pæti, e kadi ndigi-naa e kibi rɔsi. E ɔ a ra kadi kindɔ rɔ naa ti lasi a e ki rojeti. ¹⁵ Kadi lapiya lɔ Kirisi ɔ ɔe ngamesi ti. E ki mbata lapiya kin ɔ Luwɔ ɔar-n sɔsi, kadi itɔli darɔ ki kare. Ningɔ kadi sɔi njɛ ra oyo Luwɔ. ¹⁶ Maji kadi ta lɔ Kirisi rɔsi mesi. Ningɔ kadi indoi-naa ne je, indɔji-naa je ki yo ki ne ki gosi ki ngay. NGA ningɔ, kadi ɔsi pa, ilɔi toji dɔ Luwɔ ti ki oyo ki ra me Pa je ti ki me makitibi ti lɔ Luwɔ, ki me pa kila dingɔm me naa ti, ki me pa je ti ki NDil Luwɔ adi sɔsi. ¹⁷ Ne je pæti ki isi irai, ki ta je pæti ki isi ɔli, maji kadi e me tɔ Baɓe Jɔju ti, nga ningɔ kadi irai oyo Luwɔ ki takule.

Kisi njɛ kadi-me je me kɔy ti

¹⁸ Sɔi dɔne je ki njɛ ngaw, maji kadi ilɔi dɔsi gin togi ti lɔ ngawsi je tɔki sɔbi kadi irai ta kɔm Baɓe ti. ¹⁹ Sɔi ngaw dɔne je, maji kadi indigi nesi je. Adi rɔsi ati sɔsi dɔde ti al. ²⁰ Sɔi ngan je, maji kadi itali rɔsi go ta ti lɔ ɔasi je ki dɔnangi je me ne je ti pæti, tado e ne ki nɔl Baɓe. ²¹ Ningɔ sɔi baw ngan je, oti kadi irai adi wongi ra ngansi je, tado re e be ɔ, mede a tuji. ²² Sɔi bɔɔ je, maji kadi itali rɔsi go ta ti lɔ ɔasi je ki dɔnangi ti ne kin. Ningɔ, oti kadi irai tɔ kilɔ kadi kɔm-naa taga ne par kadi nɔl dɔw, nɔ kadi irai ki me ki kare, ki ɔal NDil Baɓe. ²³ Kilɔ ki to ban ki isi irai ɔa, kadi irai ki me ki irai tɔ kilɔ lɔ Baɓe ɔ isi irai, ɔi tɔ kilɔ lɔ dɔw, al. ²⁴ Ningɔ kadi igari

taki Baɓe a adi sɔsi ne maji ki ngɔm mbata lɔ dije lɔne kin, tɔ ne kiga go jisi. Tado Baɓe ki rojeti e Jɔju Kirisi. ²⁵ Ki rojeti, dɔw ki ra ne ki go rabe ti al, a tati kandi ne ra ki go ti al lɔne kin, tado kɔr dɔw dana goto rɔ Luwɔ ti.

4

¹ Sɔi ki awi ki ɔɔɔ je, maji kadi irai-de maji, ki go rabi ki dana. Ningɔ kadi sɔi ka igari tɔki, awi ki Basi dɔrɔ ti nɔɔ tɔ.

Ta kɔji ki dɔ kaw kilɔ ti

² Maji kadi uwɔi tagisi ba me kɔl ta ti ki Luwɔ, kadi kɔl ta ki Luwɔ ra adi isi dɔgi ti, irai oyo Luwɔ ki dɔ-naa ti dɔ-naa ti. ³ NGA ningɔ, ɔli ta ki Luwɔ ki mbata lɔje tɔ, kadi Luwɔ teɛ ta rabi nɔje ti kadi j-ɔl ta lie, kadi j-ilɔ-n mbɛ ne ki to lo ɔɔyɔ ti ɔji dɔ Kirisi, ki m-to-n dangay ti kin. ⁴ ɔli ta ki Luwɔ kadi m-ɔl ta lɔ Kirisi kin ay njay, taki sɔbi kadi m-ɔl-n. ⁵ Maji kadi kamsi ɔdi dɔ pa njiyasi ti ki rɔ dije ti ki adi mede Kirisi, al. Ningɔ kadi dɔkagilo ki Luwɔ adi sɔsi kin, irai kilɔ, ɔi adi man kɔ kare al. ⁶ Maji kadi ta kɔsi e ta kɔl ki maji ki dɔkagilo je pæti, ki kadi dɔw ingɔ ne ki to sie soti me ti. Kadi igari lo kuji tur ta dije ti ki adi mede Kirisi, al.

⁷ NGokom ki nje ndigi lɔm, Tisiki a al sɔsi ta je pæti ki dɔm ti adi oi. Tisiki^ɔ e nje kilɔ ɔɔɔ ki a dɔ njane ti, taa e madi-kilɔm me kilɔ ti lɔ Baɓe nim tɔ. ⁸ NGA ningɔ, m-ilɔ sie be mba kadi adi sɔsi poyje adi oi nim, taa ki mba kadi ilɔ dingɔm mesi ti nim tɔ. ⁹ Onɔjim^ɔ ki e ngokɔje ki dana, ki ji ndige ngay kin, a uwɔ sie rabi. Onɔjim e daw rɔsi. ɔi ki Tisiki a ali sɔsi ne je pæti ki isi rai ne roje ti ne adi oi.

Kuwɔ ji-naa ki dɔɔy ti

¹⁰ Madi dangay lɔm Arisitariki^ɔ uwɔ jisi, taa Marki^ɔ ki ngonan Barnabasi^ɔ, ki ingɔi ta kɔji je ki ɔji dɔe kin ka uwɔ jisi tɔ. Re aw teɛ rɔsi ti ɔa, kadi uwɔi-e ki rɔsi ti maji. ¹¹ Jɔju, ki isi ɔari-e Jusitusi uwɔ jisi tɔ. MBɔ *Jipi je ti ki adi mede Kirisi kin, ɔi je kin par ɔ isi rai sɔm kilɔ ki ɔji kɔɔe lɔ Luwɔ ne. ɔi je kin ɔ ɔi toɔim ki ngay. ¹² Eparirasi^ɔ ki e dɔw lasi uwɔ jisi tɔ. Eparirasi e ɔɔɔ kilɔ lɔ Jɔju Kirisi, ki iyɔ ta rɔ al ki mbata lasi, me kɔl ta ti ki Luwɔ. ɔl ta ki Luwɔ mba kadi ai dɔ njasi ti, kadi sɔi dije ki togi gangi me NDil ti, taa kadi sɔi ɔasi kadi irai ndigi ra je lɔ Luwɔ pæti tɔ. ¹³ M-ma maji lɔ Eparirasi tɔki adi rɔne kɔ ngay mbata ti lasi, ki mbata lɔ njɛ kaw-naa je ki Lawodise ti nim, taa njɛ ki Iyerapolisi ti nim tɔ. ¹⁴ Madije ki ngay, Luki, ki e dɔkittur ɔi ki Dɔmasi uwɔi jisi tɔ^ɔ. ¹⁵ Uwɔi ji ngakɔje je ki Lawodise ti, naa ti ki Nimpa ɔi ki njɛ kaw-naa je me kɔy ti lie adi-je tɔ. ¹⁶ Loki itidai makitibi kin ningɔ, ilɔi adi njɛ kaw-naa je ki Lawodise ti ka itidai tɔ. NGA ningɔ e ki njɛ ki Lawodise ti a ilɔi

✧ 4:7 Knjk 20.4; Ep 6.21-22 ✧ 4:9 Plm 10-15 ✧ 4:10 Knjk 19.29; 27.2 ✧ 4:10 Knjk 12.12, 25; 13.13; 15.37-39 ✧ 4:10 Knjk 9.27; 11.22, 30 ✧ 4:12 1.7 ✧ 4:14 2Tim 4.10, 11; Plm 24 ✧ 4:17 Plm 2

adi səsi kin, səi ka itidəi to. ¹⁷ Ningə kadi əli
Arsipi* adi ində kəmne go kilə ti lə Ba6e ki
ingə kin, kadi ra kilə maji. ¹⁸ Ta kuwə ji kin
e mi Pol ə wa ə m-ndangi. Kadi mesi oy dəm
ti al, təkə m-to dangay ti ne. Kadi me-maji lə
Luwə e naa ti səsi. Amen!

Makitibi ki dɔsɔy ki Pol ndangi adi Tsaloniki je

*Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsɔy ki Pol ndangi
adi Tsaloniki je*

Tsaloniki e be ki kate e be bo ki isi dɔ made je ti, go nangi ti ki Masɔduwan ki dije ki Rom isi dɔ ti. Masɔduwan ki a ki jam dɔ be ti ki Girasi, kaw ki lo kibɔ kadi ti be.

NGa ningɔ, e kaw mba ti lɔ Pol ki kɔ joo ki aw mba kilɔ mbɛ Poy Ta ki Maji kin ɔ, ɔti Pilipi ti aw Tsaloniki, indɔ gin njɛ kaw-naa je ki Tsaloniki ti. Nɔ lo kadi Pol isi Tsaloniki ti ndɔ ngay goto, tado Jipi je madi ki ɔsi-e ta. E be ɔ, ra adi Pol ɔi ki Silasi, tusi Tsaloniki iyɔi, ɔ ɔti law ba awi Bɛre ti (Knjk 17.1-10). Dɔkagilo ki rangi go ti nga 6a, Timote ki tɛl re Tsaloniki, aw ingɔ Pol Koreti ti, ade poy njɛ kaw-naa je ade oo (1Tasa 1.6). Lo kin ti ɔ, Pol a ndangi-n makitibi ki dɔsɔy kin, kaw ki 6al ti ki 51 je be go Jɔju Kirisi ti. Njɛ sangi gin makitibi je ɔli tɔki makitibi ti ki dɔsɔy ki Pol ndangi adi Tsaloniki je kin e makitibi ki ndange a e nɔ makitibi je ti ngay ki me Kilɔ-mindi ti ki Sigi.

Poy njɛ kaw-naa je ki Pol oo, ade rɔnɔl ngay. Be ɔ, me makitibi ti ki Pol ndangi adide kin, ra oyo Luwɔ mbata njɛ kaw-naa je ki Tsaloniki ki tɛli nɛ ndaji ki maji mbata lɔ ndangi njɛ kaw-naa je ki dɔnangi Masɔduwan ti. Pol ole mede dɔ kilɔ ti ki e wa ra dande ti, ningɔ ɔl-de tɔki n-ndigi ngay kadi n-tɛl n-oo-de tɔ (1.1-3.13). Pol ilɔ dingɔm mede ti kadi uwɔi tɔgide ba nim, kadi tɔgi ki kate me njiyɔ naa ti ki Kirisi nim (4.1-12).

Ta ki rangi, Pol ɔl-de ta ki dɔ ta ti ki isi dɔjinaa oji-n dɔ ki lo koy ti lɔ njɛ koy je, ki tɛl ki Kirisi a tɛl tɛ re me tɔ6a ti (4.13-5.11). Pol tɛl ta makitibi lane ki ndu je ki kadi njɛ kaw-naa je ai dɔ ti tɔ, ta kuwɔ ji-naa tɔ (5.12-28).

Makitibi ki Pol ndangi adi njɛ kaw-naa je ki Tsaloniki ti kin, re ki me kosi nangi adi dije pɛti ki isi dɔji rɔde ta dɔ dɔkagilo ti ki dɔbɔy ti. Dije ki njɛ kun go Kirisi ingɔi me makitibi ti kin tɔki ɔi dije ki ɔi me kunji ti ngata, ningɔ kilɔ lɔde e ta kadi tɛj mede kati, mai naji lɔ Kirisi dɔkagilo ti ki ɔi dɔnangi ti ne 6ay kin. NGA ningɔ, ki ɔji dɔ ndɔ ki Kirisi a re-n, dɔw ki gɔr goto. Nɔ ta lɔde e kadi indɔi mede ti tɔki Kirisi a re nɔɔ, ɔ ndɔ ki tɛɛ pati 6a, a indɔi be naa ti sie (4.17).

Kuwɔ ji-naa

¹ Mi Pol, naa ti ki Silasi ɔi ki Timote^ɔ, ɔ ji ndangi makitibi kin j-adi ɔi njɛ kaw-naa je lɔ Luwɔ ki Bawje ɔi ki Bɛbe lɔ Jɔju Kirisi, ki

isi Tsaloniki ti^ɔ. Kadi me-maji ki kisi-maje lɔ Luwɔ e naa ti sasi.

*Pol ra oyo Luwɔ mbata kadi-me lɔ
Tsaloniki je*

² Ji ra oyo Luwɔ ki ndɔ je ndɔ je mbata ti lɔsi pɛti, lɔki j-isi j-ɔl ta lɔsi Luwɔ taa taa, me kɔl ta ti sie. ³ Ta kɔm Luwɔ ti ki Bawje, meje isi ole dɔ kadi-me ti lɔsi ki isi kɔm, ki ndigi-naa lɔsi ti tingɔ bil, ki kuwɔ tɔgi ba me kindɔ me dɔ Bɛbe ti lɔje Jɔju Kirisi^ɔ. ⁴ Tado ji gɔr maji kadi Luwɔ kɔti sɔsi, ɔi ngakoje je ki ndigi sɔsi. ⁵ Tɔki rɔjeti, Poy Ta ki Maji ki j-ilɔ mbɛɛ dansi ti, e me ta ki kɔl ti par al, nɔ e ki tɔgi, ki me ki kare ki NDil Luwɔ adi-je. Sɔi, igɔri pa njiyɔje ki ji njiyɔ-n dansi ti mbata maji lɔsi kin 6ɔti. ⁶ Ningɔ sɔi je, indaji-je nim, indaji Bɛbe nim, tado itaai ta lɔ Luwɔ me kɔ je ti ki ngay. Itaai ki rɔnɔl ki NDil Luwɔ adi sɔsi^ɔ. ⁷ Lo kin ti, itali nɛ ndaji mbata ti lɔ njɛ kadi-me je ki dɔnangi Masɔduwan ti^ɔ ki dɔnangi Akay ti^ɔ. ⁸ Ka ta lɔ Bɛbe 6a j rɔsi ti, tɛɛ dɔnangi Masɔduwan ti ki dɔnangi Akay ti par al, nɔ poy kadi ki adi mesi Luwɔ kin sane ki lo je pɛti. Sane sane ki j-aw ki ndoo kadi j-ɔl tae 6ay taa al. ⁹ Dije kare kare ɔli ta ki dɔje ti oji-n dɔ kuwɔ ki uwɔi-je ki rɔsi ti, ki tɛl ki itɔli gidisi adi kagi yo je lasi, ɔ itui kamsi dɔ Luwɔ ti ki rɔjeti, ki nje kisi kɔm ba, kadi irai 6ɔɔ lie kin. ¹⁰ Irai 6ɔɔ lie, inginai ngone ki j dɔrɔ ti, ki un-e dan njɛ koy je ti taa. NGone Jɔju ki nje taa je ta wongi ti ki a re.

2

Kilɔ ki Pol ra Tsaloniki ti

¹ NGakom je, sɔi je wa igari maji kadi e kare ki ndangi ɔ j-aw-n rɔsi ti al. ² Taa igari maji 6ay tɔ kadi kate nɔ kawje ki rɔsi ti, dije adi-je kɔ je taji-je je Pilipi ti, nɔ be ka Luwɔ adi-je tɔgi adi j-ilɔ-n sasi mbɛɛ Poy Ta ki Maji me rɔ je ti ki ngay^ɔ. ³ Tɔki rɔjeti, ta lɔ Luwɔ ki j-isi j-ilɔ sasi mbɛɛ, ngire e dɔ nɛ ki go ti al ti al nim, e dɔ rɔbi nɛ ki ay njay al ti al nim, taa ji sangi rɔbi kadi ji tɔ dɔw madi al nim tɔ. ⁴ Ningɔ, e Luwɔ ɔ oo-je kadi j-asi, ɔ ilɔ Poy Ta ki Maji jije ti kadi j-ilɔ mbɛɛ. NGA ningɔ, j-ilɔ mbɛɛ kilɔ ki kadi ji nɔl-n dɔw al, nɔ kadi nɔl Luwɔ ki nje koo ngame dɔw kɔre kɔre. ⁵ Sɔi je wa igari maji kadi ndɔ kare j-ɔl sasi ta ki ji to-n sasi pe pe al jagi, taa ji tɔ sasi ki taje kadi j-ingɔ-n nɛ madi jisi ti al nim tɔ. Lo kin ti, Luwɔ asi kadi ma naji lɔje. ⁶ Ji sangi kadi dɔw piti je al, ji sangi piti lasi al nim, ji sangi piti lɔ dije madi ki rangi al nim tɔ. ⁷ Ningɔ ki rɔjeti, ke je njɛ kaw kilɔ je lɔ Kirisi kin, asi kadi j-a j-indɔ-n tɔgi dɔsi ti, nɔ lɔki je dansi ti, ji tɛl ji sɔl lɔm lɔm. Ji ra rɔje tɔ kɔ ngan je ki isi indɔ kɔmne go ngane je ti, isi ngɔm-de be. ⁸ Ji ndigi sasi ndigi ki je-n 6asi kadi j-adi sasi Poy Ta ki Maji lɔ Luwɔ par al, nɔ je 6asi kadi j-un rɔje

* 1:1 Knjk 15.22; 16.1 * 1:1 Knjk 17.1-9; 1Tasa 2.1-2

* 1:7 2Kor 1.1 * 2:2 Knjk 16.19-24; 17.1-9

* 1:3 1Kor 13.13 * 1:6 Knjk 17.5-9 * 1:7 2Kor 1.16

wa j-adi sasi. Sai, itali ne ki gate e ngay ki roje ti.

⁹ M-gar kadi mesi a ole do ko ti ki j-inga me kilā ki ra ti ki do ko rōgo to laje. Ji ra kilā kondō je, kada je kadi ji tal ne ki oy do daw madi ti dansi ti al. Ji ra be a j-ilā sasi mbe Poy Ta ki Maji la Luwā. ¹⁰ Asi kadi imai naji laje, taa Luwā ka asi kadi ma naji laje to taki, pa njiyaje ki rōsi ti sai ki adi mesi Kirisi, e pa njiyā ki ay njay, e pa njiyā ki dana, ne ki kadi daw a indā-n ta doje ti goto. ¹¹ Igari kadi, kare, kare pati, ji ra sasi taki baw ngan je a ra-n ngane je be. ¹² J-ilā dingam mesi ti, j-adi sasi togi, taa ji daji sasi ki nja naa ti ki nja naa ti kadi pa njiyāsi e pa njiyā ki toji kadi sai dije la Luwā. Luwā ki bar sasi kadi indai rōsi naa ti sane do kōge ti ki do toba ti lane.

Kadi-me ki ko ki inga dije ki Tasaloniki ti

¹³ Gin ne ki j-isi ji ra-n oyo Luwā ki ndo je ndo je a to kin: loki j-ilā sasi mbe ta la Luwā a osi mbisi ti, itaai ta kin ta ta la daw par kare al, na itaai taki e-n ta la Luwā taki rojeti. Ningā ta kin isi ra kilā mesi ti sai ki adi mesi Kirisi. ¹⁴ NGakom je, sai uni do nja njē kaw-naa je la Luwā, ki adi mede Jaju Kirisi, ki isi Jude ti. Ingai ko ji ngakosi je ti ki 6e koji-si ti, ko ko ki ai je ingai ji *Jipi je ti^o. ¹⁵ Jipi je ki tōi Babe Jaju ki njē kal ta je ki ta Luwā ti, taa je ka adi-je ko to. Kilā rade nāl Luwā al, ningā ai njē ba je la dije pati^o. ¹⁶ J-ilā mbe Poy Ta ki Maji dije ki ai Jipi je al, kadi ingai kaji, nā ogi-je. Ta tal tae ti, wongi la Luwā osi dođe ti.

Pol ndigi kadi n-tal n-aw Tasaloniki ti bəy

¹⁷ NGakom je, ki oji doje, j-iyā sasi dokagilo ki nday be, ningā je say sasi, kəmje a oo naa al, na meje e naa ti. Ji sangi ki rōtije kadi ji tal j-o sasi, tado j-aw ki bosī ngay. ¹⁸ E mbata kin a, ji sangi kadi j-aw rōsi ti, ningā mi Pol wa ki dom, m-sangi rabi nja ngay, nā *Satā ilā kagi noje ti. ¹⁹ Ne ki e ne kindā me do ti laje, ne ronal laje, jogi kōsi-gon ki j-a j-indā-n guje no Babe Jaju ti ndo re ti e sai kin. ²⁰ Taki rojeti, sai a sai ne toba laje ki ne ronal laje.

3

Timote aw kilā Tasaloniki ti

¹ J-asi kadi j-ore meje, ji ngina bitī al, adi j-un nduje kadi j-isi ki karje ba Atən ti^o, ² a j-ilā ki ngokōje Timote, ki e madi-kilaje me kilā ti la Luwā, oji-n do kilā mbe Poy Ta ki Maji la Kirisi, kadi adi sasi togi, a ilā dingilo ki ndo ki me kadi-me ti lāsi. ³ E be mba kadi daw madi dansi ti iyā rane adi ko ki basine isi ingai kin dum doe al. Tado sai je wa igari maji kadi e ne ki sōbi doje kadi a ra-je. ⁴ Dokagilo ki ndo ki je-n sasi bəy, j-al sasi j-a nā dije a indai kəmje ndoo, ningā e nee ka kin a isi ra ne kin, adi e ne ki igari maji. ⁵ E mbata kin a, ta ka ki

m-asi kadi m-ore mem, m-nginā bitī al, m-ilā Timote ki rōsi ti kadi daji ta do kadi-me ti lāsi oo. M-bəl kadi su adi sasi, adi ko laje tal ne ki kare roje ti.

⁶ Ningā ki basine kin, Timote tal rōsi ti re tege roje ti ne^o, a adi-je Poy Ta ki Maji ngay oji do kadi-me lāsi ki ndigi-naa ki to dansi ti adi j-o. Timote al-je taki mesi to daji ti maji ngay ki ndo je pati, taa al-je bəy kadi indigi ngay kadi oi-je taki je ka j-isi sangi ngay kadi j-on sasi ka kin be to. ⁷ Lo kin ti ngakom je, me ndingā roje ti, ki me ko je ti laje pati, j-ingā togi rōsi ti ki takul kadi-me lāsi. ⁸ Ki basine kin, ji tal j-ingā togi kisi kəm, tado uwai togi si ba me kindā rō naa ti ki Babe. ⁹ Ji gar ne wa ki kadi ji ra taa kadi ji ra-n oyo Luwā ngay mbata ti lāsi, oji do ronal ki adi j-ingā ta kəm Luwā ti kin, al. ¹⁰ Kondō ki kada, j-isi ji daji Luwā ki rōtije kadi adi-je ta rabi adi ji tal j-o-n sasi, a kadi ji tal-n ta ne ki du sasi me kadi-me ti lāsi to.

¹¹ Kadi Luwā ki Bawje a wa, ai ki Babe laje Jaju Kirisi, tege ta rabi ki kaw rōsi adi-je. ¹² Ningā kadi Babe ra adi ndigi-naa ki to dansi ti, ki ndigi ki isi indigi dije pati kin aw ki kate kate, to e ndigi ki je j-isi ji ndigi sasi kin be to. ¹³ Taa kadi Luwā adi sasi togi ngamesi ti, kadi ndo ki Babe Jaju a re ki dije lane ba, kadi ayi njay, ta goto dōsi ti nōo Luwā ti ki Bawje.

4

Pa njiyā ki nāl Luwā

¹ NGakom je, do ndagi ta je ti, ji ndo sasi pa njiyā ki kadi injiyai kadi nāl Luwā, ningā e pa njiyā ka kin to a isi injiyai, na ji tal ji daji sasi bəy, taa j-ilā dingam mesi ti me to Babe Jaju, kadi irai adi maji ki do made ti bəy. ² Sai, igari ne ndo ki j rō Babe Jaju ti ki j-adi sasi kin maji. ³ Ne ki Luwā ndigi rōsi ti, e ta kadi ayi rōsi njay, ogi rōsi sangi-naa kaya ti. ⁴ Kadi daw ki ra dansi ti, gar lo kisi ki dāne ki go rabi ki ay njay, ki adi kōsi-gon, ⁵ ki kanji kadi ngur daro aw sie adi ra ko ne ki dije ki gari Luwā al isi rai kin. ⁶ Ki oji do lo kin, kadi daw madi ra majal ki ngokone a se kadi ade al, tado dije ki njē ra ne ki be kin, bae a uwā-de ki rō Babe ti, adi j-al sasi kate, a ji tal j-al bəy ngata. ⁷ Tado Luwā bar-je kadi j-ayi njay, bi bar-je mba kadi ji sangi-naa kaya ti al. ⁸ E be a, daw ki osi ne ndo kin ngarangi, e daw a ose ngarangi al, nā e Luwā a ose ngarangi. Luwā wa ki nje kadi sasi NDilne kin.

⁹ Ki oji do ndigi ki kadi ngakona je ndigi-naa, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitibi do ti j-adi sasi al, tado sai je wa, Luwā oji sasi rabi ndigi-naa dansi ti yo ki ne adi igari. ¹⁰ Ningā e ka to a isi oji ki rō ngakōje je ti pati ki danangi Masəduwan ti ki tae ba kin^o, nā ngakom je,

☆ 2:14 Knj 17.5-6 ☆ 2:15 Knj 9.23-29; 13.45, 50; 14.2, 5, 19; 17.5, 13; 18.12 ☆ 3:1 Knj 17.15-16 ☆ 3:6 Knj 18.5 ☆ 4:10 2Kor 1.16

j-ilə dingəm mesi ti kadi irai adi maji ki do made ti wa bəy. ¹¹ Kadi ne ki uwə mesi ngay, e kisi ki naa ki lapiya, kadi dəw ki ra dansi ti ore kamne do kilə je ti lane, ningə kadi irai kilə ki jisi səi je wa ə ingəi ne. ¹² Lo kin ti, dije ki əi njé kadi-me je al, a piti səsi me kilə rasi ti, ningə a awi ki ndoo ne madi ki to rəsi ji dəw madi ti al to.

Njé koy je ki njé kisi kəm je ndo təl Babe ti

¹³ NGakom je, ji ndigi kadi isi day do ta ti ki do njé koy je ti al. Kadi isi day, indingəi rəsi ta ndəgi dije ki awi ki ne kində me do ti al kin al. ¹⁴ Tə ka ki j-adi-n meje kadi Jəju oy, ə j lo koy ti ka kin ə, j-adi meje kadi njé ki oyi me kində rə naa ti ki Jəju, Luwə a un-de lo koy ti ki Jəju. ¹⁵ Ningə ta ki kadi j-əl səsi ə to kin, e ta lə Babe. J-əi ki j-a j-isi kəm ba ndo təl Babe ti, j-a j-aw dərə ti noq njé ki oyi ti al. ¹⁶ Tado loki ndu nje kun do malayka je, ki ndu təbi lə Luwə a ba ba, Babe wa a j dərə ti taa re, ningə dije ki adi mede Kirisi ki oyi, a j lo koy ti kəte, ¹⁷ nga ningə go ti ba, j-əi ki j-isi ki doje taa bəy, Luwə a oy-je naa ti səde me kil ndi ti, kadi j-ingə Babe me nəl ti, ngadan lo ti. Lo kin ti, j-a j-isi naa ti ki Babe ki ndo je ndo je*. ¹⁸ Maji kadi iləi dingəm me-naa ti yo je ki ne je ki ta je kin.

5

Kisi do nja ti nginə-n ndo təl Babe

¹ NGakom je, ki əji do do kadi ki dəkagilo ki kadi ne je kin a rai ne, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitibi do ti j-adi səsi al. ² Səi je wa igəri maji ngay kadi ndo lə Babe a re tə nje bogi ki a re bogi ti kondə kin be. ³ Loka dije a əli əi nə: «Lapiya to ngata, j-isi maji ngata!» kin ba, e ə tuji a tēe ibə-de nangi busi, təki ndoo ki a ra-n dənə ki nje səm kin be. Ningə dəw ki a asi kadi tēe ay ta ne ti kin goto. ⁴ Nə səi ki səi ngakom je, isi me til ti ba ne kin a ibə-n səsi nangi busi tə nje bogi ki a re be al. ⁵ Tado pəti, səi ngan je ki me kunjji ti, səi ngan je ki kada. J-əi dije lə lo ki kondə al nim, j-əi dije lə til al nim to. ⁶ Ə adi ji toi bi tə ndəgi dije be al, adi j-isi kəm, j-adi kəmje aa. ⁷ NJé to bi je, toi bi kondə, ə njé kay kasi je, kasi ra-de kondə to. ⁸ Nə j-əi ki j-əi dije lə lo ki kada, səbi kadi j-əi njé kəm-kaa je. Adi j-uni kadi-me əi ki ndigi-naa tə nda do bədije, ə kində me do kaji ti tə jəgi taa ne kati doje ti to. ⁹ Tado Luwə bar-je mba kadi wongə lie ində-je al, nə mba kadi j-ingəi kaji ki go rəbi lə Babe ləje Jəju Kirisi. ¹⁰ Kirisi ki oy mbata ti ləje, mba kadi re j-isi kəm ba, ə se j-oy ka, ji təl j-ində be naa ti sie. ¹¹ E mbata kin ə, maji kadi iləi dingəm me-naa ti je, irai ki naa je kadi itəgi me kadi-me ti ləsi, ki yo je ki ne je, təki isi irai ngata kin be.

Ta kəji ki dəbəy ti ki kuwə ji-naa

¹² NGakom je, ji dəji səsi kadi oi to dije ki isi rai kilə dansi ti, adi e njé ki isi indəi kamde gosi ti ki go ndu Babe ti, isi ndəji səsi kin. ¹³ Maji kadi itəji-de ge ki igəi ta ləde ki taga wangi ki ndigi-naa adi-de gəri, mbata kilə ki isi rai. Maji kadi isi ki naa ki lapiya dansi ti.

¹⁴ NGakom je, ji dəji səsi kadi indəri mbi dije ki isi njiyəi biriri, iləi dingəm me njé ki mede tuji ti, əsi gin njé ki təgide goto, ə isi do ti ki dije pəti. ¹⁵ Kadi oi maji, kadi dəw madi igə kirə majal ki made ra sie ki majal al, nə kadi adi kəmsi e go maji ki ra ti ki ndo je pəti. Irai maji ki naa dansi ti səi je wa nim, ki rə dije ti pəti nim to.

¹⁶ Adi rəsi nəl səsi ki ndo je pəti, ¹⁷ əli ta ki Luwə ki kanji kiyə tae, ¹⁸ irai-e oyo me ne je ti pəti. E kin ə e ne ki Luwə ge rəsi ti, səi ki indəi rəsi naa ti ki Jəju Kirisi.

¹⁹ Ningə maji kadi, NDil Luwə ki isi mesi ti kin, əgi-e al, kadi or səsi ta rəbi, ²⁰ taa ta ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli ka, kadi ikidi al to. ²¹ Nə kadi indəi manji ne je pəti, ba uni ki maji dan ti. ²² Əgi rəsi ra majal je ki dangi dangi.

²³ Maji kadi Luwə wa ki nje kadi dije lapiya, or səsi ki tae ba, ində səsi ta dangi mbata ti lie. Ningə kadi ngəm ndilsı, ki rəsi, ki darəsi, kadi ndo təl Babe Jəju Kirisi ti ə, awi ki ta dəsi ti al. ²⁴ Luwə ki bar səsi a do njane ti, adi e e wa bəy ə a ra ne je kin.

²⁵ NGakom je, əli ta ki Luwə mbata ti ləje. ²⁶ Uwəi ji ngakoje je pəti ki kuwə-naa ki rə ti rututu.

²⁷ M-dəji səsi me to Babe Jəju Kirisi ti, kadi itidəi makitibi kin mbi ngakoje je ti pəti.

²⁸ Ningə kadi me-maji lə Babe Jəju Kirisi e naa ti səsi pəti to. Amen!

Makitibi ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Me makitibi ti ki kɔ joo ki Pol ndangi adi njɛ kaw-naa ki Təsaloniki ti kin, təl re dɔ ta ti kare ki e təl ki Kirisi a təl tɔ re me tɔɔa ti ka kin ɔay. Tadɔ ta kin nay ki lo tilɛ njɛ kaw-naa je naa ti ɔay. Dije madi əli əi nɛ Kirisi re ngata (2.2), ningə njɛ ki nungi əli əi nɛ dɔbɔy ndɔ e bəsi, adi kawɪ jide isi be par, mbati ra kilɔ (3.6-9). E be ə, Pol ndangi makitibi ki kɔ joo kin adi-de kadi ɔr-n nɛ ki go rəbe ti al ki isi njiyɛ dɔde ti, isi tilɛ-de naa ti kin, kɔ.

Nje kaw kilɔ Pol ila ngirɛ makitibi ki ndangi kin ki oyo ki ra Luwə ɔji-n dɔ kadi-me, ki ndigi-naa lə njɛ ndole go Kirisi ki to ki taga, taa dɔji Luwə kadi adi-de kuwə tɔgi ba me kilɔ ti ki adi rɔde ki mbae kin tɔ (1.1-12). Go ta ti kin ɔa, Pol re dɔ kɔ ta ti wa ki ndangi-n makitibi ki e təl Kirisi ki a təl re me tɔɔa ti. Pol əl təkɪ Kirisi a təl re kəte nɔ dɔw madi ti ki ndɔji ta ki e «nje majal» kin, al. E ki a ɔy dije kadi ilə-n rɔ dije lə Luwə, taa a ində gune yɔ Kirisi ti tɔ (2.1-12). ɔji-n dɔ rɔ ki a re kin, maji ngay kadi njɛ kaw-naa lə Kirisi ai dɔ njade ti me kadi-me ti, ningə kadi iyɔi ta kəl ta ki Luwə al tɔ (2.13-3.5). Wongɪ ra Pol dɔ dije ti ki njɛ dɔw, ki umi girɛ dɔ dɔbɔy ndɔ ti ki e bəsi, mbati ra kilɔ kin. Pol toji-de maji lə kilɔ ki ra ki a ra kadi dɔw təl nɛ ki kɔy dɔ dɔw madi ti al (3.6-15), ɔa təl ta makitibi ləne ki njangi dɔ tɔ, ta kuwə ji-naa tɔ (3.16-18).

Ta ki bo ngay ki Pol əl ə nɛ: «Re dɔw madi ge ra kilɔ al ɔa, kadi usɔ nɛ əl tɔ» kin, ila jine kəm dije ti ki njɛ kɔr nun nɛ je naa ti al, adi əi nɛ dɔbɔy ndɔ e bəsi, ningə mbati ra kilɔ ki e nɛ ki Luwə adi dɔw kadi ra ki ndɔ je pəti ki isi-n ki dɔne taa kin.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol, naa ti ki Silasi əi ki Timote, ə ji ndangi makitibi kin j-adi sɛi njɛ kaw-naa je lə Luwə ki Bawje, əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki isi Təsaloniki ti[⊕]. ² Kadi me-maji ki lapiya lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti sɛsi.

Ta ki gangɪ ki a re ndɔ təl Jəju ti

³ NGakom je, sɔbi kadi ji ra oyo Luwə ki dɔkagilo je pəti ki mbata ləsi. Ningə e go rəbe ti kadi ji ra be mbata kadi-me ləsi aw kəte ki tɔgine ngay, taa sɛi pəti, ndigi-naa ki dansi ti ka j ki dɔ made ti dɔ made ti tɔ. ⁴ Ningə, e mbata kin ə, j-un sɛsi j-isi j-ində-n guje ki rɔ ndangi njɛ kaw-naa je ti lə Luwə, ɔji-n dɔ kuwə

tɔgi ba ki kadi-me ləsi me kində kəm-ndoo ti ki me kɔ ti ki tɛɛ dɔsi ti.

⁵ Kɔ je kin tɔji kadi Luwə e nje gangɪ ta ki dana, ningə a tɔji kadi sɛi dije ki asi ta kadi oi ɔekɔ lə Luwə ki isi ingai kɔe kin tɔ. ⁶ Təkɪ rɔjeti, Luwə e dɔw ki dana, adi a adi kɔ dije ki njɛ kadi sɛsi kɔ kin tɔ, ⁷ ningə sɛi ki adi sɛsi kɔ, a ingə lo kɔr kəɔ sɛje, loki Bəbe Jəju a tɛɛ dɔrɔ hɔy tɔ re ki malayka je ləne ki njɛ tɔgi. ⁸ A re me por ti ki ɔ bilingi bilingi mba kadi adi kɔ dije ki gəri Luwə al, ki dije ki njɛ mbati Poy Ta ki Maji lie, e ki e Bəbe ləje Jəju. ⁹ Kɔ ki a ingə-de, e tuji ki dɔbɔy goto. A əi say ngay ta kəm Bəbe ti, ki gidi tɔgi tɔɔa ti lie, ¹⁰ loki a re ndɔe ti kin kadi dije lie ilai tɔji dɔe ti, kadi dije pəti ki a adi-e mede piti-e. Nga ningə, sɛi ka a sɛi dande ti nɔɔ tɔ, mbata sɛi itaai naji ki ma ki ji ma dansi ti.

¹¹ E mbata kin ə, j-isi j-əl ta ki Luwə ki ndɔ je pəti mbata ti lasi, kadi Luwə oo sɛsi tɔ dije ki asi ta kilɔ ki ɔar sɛsi ki mbae. Kadi Luwə ra sɛsi ki tɔgine kadi ndigi ra maji ki to mesɪ ti kin təl tane maji ə kadi kadi-me ləsi isi kəm ba tɔ. ¹² Lo kin ti, a ilai tɔji dɔ Bəbe Jəju ti, ningə e a ila tɔji dɔsi ti tɔ, ki go me-maji ti lə Luwə ləje əi sie, e Bəbe Jəju Kirisi.

2

Nɛ ki a ra nɛ kəte nɔ re Bəbe ti

¹ NGakom je, ki ɔji dɔ re lə Bəbe Jəju Kirisi, ki dɔje ki a ɔsi-naa rɔe ti, nɛ ki ji dɔji sɛsi ə tɔ kin: ² loki dɔw madi a əl sɛsi ta ə nɛ e ta ki j rɔ Luwə ti, ə se a əl sɛsi ə nɛ e ta ə se makitibi ki j rɔje ti ə nɛ: ndɔ lə Bəbe re ngata ə, adi ta kin yəti dɔsi al nim, adi ra sɛsi ɔal al nim tɔ. ³ Adi dɔw madi adi sɛsi ki go rəbi madi al. Sɔbi kadi tɔ rɔ Luwə, ki e tɔ rɔ ki dɔbɔy ti kin dɔe tɛɛ, taa dɔw ki nje tɔ rɔ Luwə ki e dɔw ki tuji sɔbi dɔe kin ka, dɔe tɛɛ taga ɔy tɔ taa ndɔ kin a re. ⁴ Dɔw ki nje tɔ rɔ kin a j kadi rɔ ki nɛ je pəti ki tɔ Luwə ɔa dɔsi ti, ə se nɛ ki dije isi ɔsi məkəsɪde nangɪ nɔe ti. Dɔw kin a aw biti kadi isi me kəy ti lə Luwə, a ə nɛ ne wa ə ne Luwə. ⁵ M-gar kadi mesɪ a ole dɔ ti təkɪ ndɔ ki mi-n sɛsi naa ti ɔay kin, m-əl sɛsi ta kin ngata. ⁶ Nga ningə, ki ɔasine kin, igəri nɛ ki uwə dɔw ki nje tɔ rɔ Luwə ka kin nangɪ kadi tɔ dɔkagiloe ɔay taa a tɛɛ ki dɔne taga. ⁷ Tadɔ tɔgi ki majal ki nje tɔ rɔ Luwə əsi ra kilɔ ne lo ɔɔy tɔ, na nay kadi dɔw ki uwə nje tɔ rɔ kin nangɪ iyɔi rəbi ade ɔay taa, ⁸ nje tɔ rɔ a tɛɛ ki dɔne taga. Ningə lo kin ti, Bəbe Jəju a to kəɔ ki tane ti tuje-n kɔ, a təl-e nɛ ki kɔ kare ti ki tɔgi ki a re-n. ⁹ Ki ɔji dɔ nje tɔ rɔ Luwə, e a re ki tɔgi lə *Satə, a tɛɛ ki tɔgi je ki dangɪ dangɪ, a ra nɛ kɔji je, ki nɛ mbəli je ki ngom. ¹⁰ A ra nɛ je ki go rəbe ti al ki dangɪ dangɪ mba kadi-n kəm dije ki kadi a awi tuji ti. Dije ki kadi a awi tuji ti mbata mbati taa nɛ ki rɔjeti, mbati ndigi nɛ ki rɔjeti ki kadi a aji-de. ¹¹ E mbata kin ə, Luwə ilə ki tɔgi ki kadi

ur sade wale, kadi adi mede ne ra ki ngom.
¹² Lo kin ti, ta ki gangi a asi do dije ti pæti ki mbati taa ta ki ræjæti, æ ooi maji røde me ne ra ki dana al ti yo kin.

Kuwæ tægi ba me kadi-me ti

¹³ NGakom je ki njé ndigi læ Babe, ki æji dæje, sæbi kadi ji nay ki lo ra oyo Luwæ ti ki mbata læsi, mbata Luwæ mbæti sæsi lo kilæ ngire ti nu mba kadi ingæi kaji ki ræbi læ NDil ki tæl-je dije ti læ Luwæ nim, ki ræbi læ kadi-me ta ki ræjæti nim to. ¹⁴ E mbata ne kin æ Luwæ ðar-n sæsi ki ræbi læ Poy Ta ki Maji ki j-ilæ sæsi mbæe, kadi ingæi kæsi-gon læ Babe læje Jæju Kirisi. ¹⁵ E be æ, ngakom je, maji kadi ai do njasi ti, æ kadi ingæmi ne ndo ki ji ndo sæsi ki taje æ se ki makitibi ki ji ndangæ j-adi sæsi kin dæsi ti maji. ¹⁶ Maji kadi Babe læje Jæju Kirisi æ wa æi ki Luwæ ki Bawje, ki ndigi-je, æ adi-je mesol ki dæbaye goto, ki kindæ me do ti ki maji, ki go ræbi me-maji lie kin, ¹⁷ sæl mesi, æ kadi adi sæsi tægi kadi irai maji me ne je ti pæti ki isi irai ki me ta je ti pæti ki isi æli.

3

Æli ta ki Luwæ mbata ti læje

¹ NGakom je, ki kadi ji tæl-n tæe, ji dæji sæsi kadi æli ta ki Luwæ mbata ti læje, kadi ta læ Babe sane aw law law ki lo je pæti, æ kadi ingæ kæsi-gon tæki ingæ-n ræsi ti kin be to. ² Æli ta ki Luwæ bæy to kadi taa-je ilæ-je taa ji dije ti ki majal ki njé me ndul. Tædo e dije pæti bæ awi ki kadi-me, al. ³ Ningæ Babe e dæw ki a do ndune ti, adi a adi sæsi tægi nim, a ngæm nje majal dæsi ti nim. ⁴ Je ji taa mesi, me to Babe ti kadi isi rai ne ki ji dæji sæsi kadi irai, ningæ isi ta ti isi irai ki kæte bæy to. ⁵ Maji kadi Babe adi mesi e ki do ndigi Luwæ ti nim ki do kuwæ tægi ba ti ki Kirisi adi sæsi kin nim to.

Sæbi kadi dæw ki ra ra kilæ

⁶ NGakom je, ji dæji sæsi me to Babe ti kadi æsi ræsi ngærangæ, kadi ngækoje je ti pæti ki isi njiyæi galala, tæli røde go ne ndo ti ki ji ndo sæsi kin, al. ⁷ Sæi igæri ræbi ki kadi indajæ-je maji. Ji njiyæ dansi ti tæ njé dæbi je al. ⁸ Dæw madi ki ji dæje kadi adi-je ne kusoje goto. Kondo ki kada, ji ra kilæ me kæ ti ki me kæ ræggæ ti, kadi je ne ki æy do dæw madi ti dansi ti al. ⁹ Tæki ræjæti, e ne ki sæbi kadi j-ingæ ræsi ti æ wa, bæ sæbi bæ sæbi dæje al, al. Næ ji ra be mba kadi je ne ndajæ ki ræsi ti. ¹⁰ Ji gær kadi loki je dansi ti, j-adi sæsi ndu kin, j-æ næ: re dæw madi ge ra kilæ al bæ, kadi uso ne al to. ¹¹ NGa ningæ j-o kadi dije madi dansi ti isi njiyæi galala, mbati ra kilæ, æ ai ka kindæ røde me ne je ti læ madi de je yo. ¹² Ko dijæe kin, ji dæji-de, æ j-adi-de ta kæji me to Babe Jæju Kirisi ti kadi tæ røde, rai kilæ tæki dije isi rai, kadi ingæi ne kuso me ti, usoi. ¹³ Ningæ ki æji dæsi, ngakom je, kadi æi al ta ra maji ti. ¹⁴ Re dæw madi mbati tæl ræne go ndu je ti ki j-adi sæsi me makitibi ti kin bæ, maji kadi oi dæwe kin

maji, æ kadi dæw madi tæe kade ti al, adi ræe sæl-e. ¹⁵ NGa ningæ, kadi oi-e tæ nje bæ læsi al, næ kadi indajæ-e tæ ngokæsi.

Ta je ki dæbay ti

¹⁶ M-dæji kadi Babe ki nje lapiya, e wa adi sæsi lapiya ki dækagilo je pæti, ki go ræbi je ki dangi dangi. Ningæ kadi Babe e naa ti sæsi pæti. ¹⁷ Ta kuwæ ji-naa kin, e mi Pol æ wa æ m-dangæ ki jim. E be æ m-isi m-indæ-n jim gin makitibi je ti læm pæti; e ne ndangæ læm mi wa. ¹⁸ Kadi me-maji læ Babe Jæju Kirisi e naa ti sæsi pæti. Amen!

Makitibi ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote

Makitibi kin e makitibi ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote, loki Timote e-n dɔ njɛ kaw-naa je ti ki Epɛji. A ndangi makitibi kin go dangay ti ki dɔsay ki ra me 6e ti ki Rom. Timote e ngon ki kɔe e Jipi ɛ bawe e Giraki to. Kɔ Timote tɔl nje kun go Kirisi, adi Timote ka tɔl nje kun go Kirisi to. NGA ningɛ, e kaw mba ti lɛ Pol ki kɔ joo ki aw mba kilɛ mbɛ Poy Ta ki Maji lɛ Kirisi kin ɛ ingɛi-naa ki Timote dɔsay me 6e ti ki Lisitir, donangi Aji ti ki du (6one kin 6ari-e Turki) (Knjk 16.1-3). Go kingɛ-naa ti lade wa ki ingɛi-naa kin 6a, Timote tɔl ki kare dan madi-kilɛ Pol je ti ki njɛ njiyɛ sie. Lo je ngay ki Pol aw ti, Timote e sie naa ti naa ti. Ki madi je, Pol iyɛ ngodi ki oji dɔ njɛ kaw-naa je ki lo je ti ki dangi dangi jite ti. E be ɛ, tɔe re-n nja ngay me makitibi ti lɛ NJɛ kaw kilɛ je (17.14-15; 18.5; 19.22) ɛ se me makitibi je ti ki Pol ndangi (1Kor 4.17; 16.10-11; Plp 2.19-24; 1Tɔsa 3.2-6). Makitibi je ki joo ki Pol ndangi adi Timote to, e ki ndangi adi Titi to kin, 6aride «makitibi lɛ 6ɛɛ kilɛ je», mbata ɛi makitibi je ki oji rɛbi ra kilɛ 6ɛɛ lɛ Luwɛ, ɛ se rɛbi kɔr nɔ njɛ kaw-naa je maji ngay.

Makitibi ki dɔsay kin ɛl ta dɔ ne je ti mitɛ:

Nɛ ki dɔsay, me makitibi ti kin, Pol ndɔr mbi njɛ kaw-naa je dɔ ne ndo ti ki ngom nim, dɔ pole ne ndo lɛ Jipi je ki ya njɛ gɔr Luwɛ al, naa ti ki ne ndo lɛ Kirisi.

Nɛ ki kɔ joo, makitibi kin toji rɛbi ra kaw-naa nim, kindɛ kɛm go njɛ kaw-naa je ti kadi njiyɛ maji nim, njiyɛ lɛ njɛ kɔr nɔ njɛ kaw-naa je nim to.

Ta tɔl ta ti, Pol adi ta kɔji Timote oji dɔ kilɛ 6ɛɛ ki Luwɛ ilɛ jite ti, taa ade gosi ki kadi gɔr-n lo kindɛ kɛmne go buti je ti ki dangi dangi ki toi dan njɛ kaw-naa je ti. Nɛ ki bo ngay, sɔbi kadi Timote e 6ɛɛ kilɛ ki maji lɛ Jɔju Kirisi (4.6).

Makitibi ki Pol ndangi adi Timote kin, dɔji njɛ kaw-naa je ki njɛ kɔr nɔde je kadi rɔi rɔ ki rɔjeti ki ngire e dɔ kilɛ toji ti, ki kɔsi mɛkɛsi nangi nɔ Jɔju Kirisi ti ki e nje taa dɔje ji majal ti (2.3-6).

Kuwɛ ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilɛ lɛ Jɔju Kirisi ki go ndigi ti lɛ Luwɛ ki NJɛ kaji-je, taa ki go ndigi ti lɛ Jɔju Kirisi ki e ne kindɛ me dɔ ti lɛje. ² ɔ m-ndangi makitibi kin m-ilɛ-n m-adi j Timote* ki j ngonm ki rɔjeti. J ngonm ki rɔjeti ki go

☆ 1:2 Knjk 16.1 ☆ 1:3 2Kor 1.16 ☆ 1:3 2Kor 1.8

* 1:17 Amen e ta Ebira ki kɔr me nɛ e rɔjeti, kadi e be!

rɛbi kadi-me ki adi mei Jɔju Kirisi. M-uwɛ ji, ningɛ kadi me-maji ki koo kɛm-to-ndoo ki kisi-maje lɛ Bawje Luwɛ ɛi ki 6a6e lɛje Jɔju Kirisi e sɛi naa ti.

Ta dɔ ne ndo ti ki ngom

³ Taki ndo ki m-ali, loki m-un ta rɛbi ki donangi Masɛduwan ti*, isi 6e bo Epɛji ti nɔɔ*. Isi ti nɔɔ mba kadi indɔr mbi dije madi ki njɛ ndo ne je ki ngom, kadi tai kɛɔ ta ti. ⁴ Kadi ko dije ka kin tai kɛɔ ta su je ti ki kidɛ ki kɔr gin noji* ki gine gangi al, tado lo tɔl ta ne je kin pɛti e gaki-nam par. A ra sɛje maji dɔ kilɛ ti ki Luwɛ ilɛ jije ti, ki go rɛbi kadi-me kin al. ⁵ NDɔr mbi kin a re ki ndigi-naa ki ngame ti ki ay njay njay, ki me ki maji ki uwɛ daw ki ta al, ki kadi-me ki rɔjeti to. ⁶ Dije madi mbati go rɛbi ta kɔji ki maji kin ɛ tɔli nayi-naa ta ta ki maji ti ki ndae goto. ⁷ Rai rɔde njɛ ndo dije ndu-kun ti lɛ Luwɛ, nɛ tɛki rɔjeti, ɛi je wa ka gari me ta ki isi ɛli al nim, taa gari gin ne ndo ki isi ndoi ki togide kin al nim to.

⁸ Ji gɔr kadi ndu-kun lɛ Luwɛ e ndu-kun ki maji loki daw gɔr lo ra-n kilɛ ki go rɛbe ti. ⁹ Maji kadi ji gari ta kin maji: E dije ki njɛ ra ne ki dana ɛ ndu-kun re mbata lade al, nɛ re mbata lɛ njɛ kadi dije kɔ, ki njɛ ta rɔ je, ki njɛ mbati Luwɛ, ki njɛ ra majal je, ki dije ki njɛ ra ne ki nal Luwɛ al, ki njɛ ki ooi to Luwɛ ta ne ki ay njay al, ki njɛ tɔl bawde je ki kɔde je. Re mba njɛ tɔl dije, ¹⁰ njɛ ra kaya je, ki dingam je ki njɛ sangi-naa, ki njɛ gati ki dije 6ɛɛ ti, ki njɛ ngom je, ki dije ki njɛ tati ta je. Re ki mbata lɛ dije pɛti ki njɛ ra ne ki ɔsi ta ne ndo ki rɔjeti lɛ Luwɛ. ¹¹ Ne ndo kin e ki go poy ta ti ki maji ki Luwɛ ilɛ jim ti. E Poy Ta ki Maji ki toji tɔ6a lɛ Luwɛ ki nje maji.

Me-maji lɛ Luwɛ mbata lɛ Pol

¹² M-ra oyo 6a6e Jɔju Kirisi ki adi-m togi kadi m-ra-n kilɛ lie. M-ra-e oyo mbata koo ki oo adi masi naki ɛ ilɛ kilɛ kin jim ti. ¹³ Mi ki kɛte mi nje kal ta ki mal dɔ to Luwɛ ti, mi nje kadi kɔ dije lie, ki nje taje. Nɛ Luwɛ, oo kɛm-to-ndoo lɛm, tado m-ra ne je kin pɛti ki go gɔr-e ti al. M-ra-de tado m-adi mem al*. ¹⁴ 6a6e lɛje, ki go me-maji ti lie ki to mbar mbar ki mbata lɛm adi-m kadi-me ki ndigi-naa ki go rɛbi kindɛ rɔ naa ti ki Jɔju Kirisi. ¹⁵ Ta kin e ta ki rɔjeti ki maji kadi dije pɛti taai ki me ki kare ba. Jɔju Kirisi re donangi ti mba kaji njɛ ra majal je. NJɛ ra majal je kin, mi majal lɛm ita-de pɛti. ¹⁶ Nɛ Luwɛ oo kɛm-to-ndoo lɛm. Ra be kadi Jɔju Kirisi toji kisi dɔ ti lie sam, mi ki majal lɛm ita dije pɛti. MBata kadi e ne ndaji lɛ dije ki a adi-e mede kadi ingɛi kaji ki to biti ki nɔ ti.

¹⁷ Kadi toji ki tɔ6a e

Lɛ NGar ki nje kisi ki dɔkagilo ki dɔkagilo, Lɛ Luwɛ ki nje koy al,

☆ 1:4 Kilɛ ngirɛ ne je 4-5; 9-11 ☆ 1:13 Knjk 8.3; 9.4-5

Lə Luwə ki dum koo ki kəm,
Lə Luwə ki e karne ba e Luwə. Amen.*

Pol ilə dingəm me Timote ti

¹⁸NGonm Timote, ta kəji ki m-adi ə to kin: Ki go ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli doi ti kate, m-ndigi kadi uwə ta je kin səm, ɪrɔ-n rɔ ki maji. ¹⁹ɪrɔ rɔ ki maji, ki kadi-me ki maji ki uwə dəw ki ta al. Dije madi mbati kadi mede uwə-de ki ta, adi kadi-me ləde tuji. ²⁰Dan dije ti kin, Iməne əi ki Aləgijandir əi ti nɔɔ. M-ilə Iməne* əi ki Aləgijandir* ji Satə ti, kadi ndoi kəl ta ki mal dɔ Luwə ti al ngata.

2

Nə ndo ki dɔ kəl ta ti ki Luwə

¹Kəte nɔ ne je ti pəti, m-ndəji kadi dije kəyi ne Luwə, kadi əli sie ta, kadi nɔi dɔe ti, kadi rai-e oyo ki mbata lə dije pəti. ²Maji kadi əli ta ki Luwə ki mbata lə ngar je, ki njé kɔbe je pəti, kadi j-isi maji jəke me be ti, me bəl Luwə ti, ki buki-naa ti. ³E kin ə e ne ki maji ki nəl Luwə ləje ki Nje kaji-je. ⁴Tadɔ Luwə ləje ge kadi dije pəti ingəi kaji ə tɛɛi me gər ta ti ki rojeti. ⁵Təki rojeti Luwə e kare ba, taa Nje ka mbɔ dije ti ki Luwə e kare ba ta. E dəw ki bari-e Jəju Kirisi. ⁶E ki re adi rəne koy ti mba kadi gangi-n dɔ dije pəti. E kin ə e naji ki ma ki Jəju ma dɔ gangi lo ti ki Luwə oji. ⁷E ki mbata kin ə, Luwə ində-m nje kilə mbe ki nje kaw kilə. Ta ki m-əl kin e ta ki rojeti bi e ta ngom al. Luwə ində-m mba kadi mi nje ndo ta ki oji dɔ kadi-me ki ta ki rojeti gin dije ki dangi dangi ki əi *Jipi je al.

Ta ki oji dɔ dingəm je ki dəne je me kəy kaw-naa ti

⁸E be ə, m-ndigi kadi dingəm je əli ta ki Luwə ki lo je pəti ki ji ki koy taa* ki me ki ay njay, ki kanji ra wongi ki kanji gaki.

⁹Be tə ə, maji kadi dəne je ka kibi kəde e ki go rəbi ti ki dana, kadi tuji me dəw al, ki ki ndoji ta al. Ningə kadi dɔ ki ra ki ndoji ta, ɔr ki gate e ngay, madi ki gate e ngay, ki kibi ki gate e ngay, e ne su rɔ ləde al. ¹⁰Nə kadi sui rɔde ki kilə ra je ki maji ki toji kadi əi dəne je ki njé ra kilə bəə lə Luwə yo taa. ¹¹Dəkagilo ne ndo ti lə Luwə, maji kadi dəne isi jəke oo dɔ ne ndo ki kanji kəl ta, ki kilə dɔ gin tɔgi ti. ¹²Bəl taa, madi ta rəbi dəne kadi ndo ne dingəm al nim, kadi aw ki tɔgi dɔe al nim, nə kadi isi jəke ki kanji kəl ta. ¹³MBata Adam ə Luwə ra-e kəte bəy taa ra Ebi. ¹⁴E Adam ə su əde al, nə e dəne ə su əde adi al do ndu Luwə*. ¹⁵Be ka, dəne a aji ki go rəbi lə ngon ki koji, təki re uwə tɔgine ba me kadi-me ti, me ndigi-naa ti, ki me kay njay ti, ki hal ki ndoji ta al.

3

Njé kər nɔ njé kaw-naa je

¹Ta ki m-aw tə m-əl kam e ta ki rojeti: Re dəw madi sangi kadi m-n-ɔr nɔ njé kaw-naa je ningə, e kilə ki maji ə ndigi ra. ²Ningə sɔbi kadi dəw ki nje kər nɔ njé kaw-naa je e dəw ki ta goto dɔe ti, e ngaw dəne ki kare ba, e dəw ki nje kuwa rəne gin tɔgine ti, e dəw ki nje gosi ta, e nje ra ne ki go rəbe ti, e dəw ki nje ra mba, ta sɔbi kadi e dəw ki asi ndo ne dije tɔ. ³Sɔbi kadi e gɔ kasi al nim, e dəw ki nje tɔ rɔ al nim, nə e dəw ki səl ləm ləm, dəw ki nje ge kəl al. Taa kadi e nje ra ta la al tɔ. ⁴Sɔbi kadi e dəw ki asi kində kəmne go me kəy ti ləne, ningə kadi ra adi nganne je əi njé təl rɔde go ta ti ki njé buki-naa ti. ⁵Tadɔ re dəw asi kində kəmne go me kəy ti ləne al ə, ra ban ə a ində kəmne maji go njé kaw-naa je ti ə?. ⁶Sɔbi kadi e nje kadi-me ki sigi al, nə tə kəji rɔ aw sie adi osi me ta ki gangi ti taki su osi-n me ti be. ⁷Sɔbi kadi dije ki njé kadi-me je al ka, əli ta ki maji dɔe ti, mba kadi təl ne kidi al, ta kadi osi me gum ti lə su al tɔ.

Diyakir je

⁸*Diyakir je ka, sɔbi kadi əi dije ki njé ra ne ki rojeti, sɔbi kadi əi dije ki njé kəl ta mindide joo al. A əi gɔ kasi je al, taa a əi njé ra ta ne kingə ki go rəbe ti al, al tɔ. ⁹Sɔbi kadi ngəmi ta lə Luwə ki tɛɛ ki dɔe me kadi-me ki kin ki ngame ki ay njay kanji kuwa-de ki ta. ¹⁰Kəte nɔ kilə ti, sɔbi kadi nai-de oi taa. Go na koo ti, re ne ki ilə bəngirə nɔde ti goto ningə, asi kadi rai kilə diyakir kare.

¹¹Dəne je ki njé ra kilə diyakir ka, sɔbi kadi əi njé ra ne ki rojeti tɔ. Sɔbi kadi əi njé kəl dije ta ndilde ti al, taa kadi əi dije ki asi kuwai rɔde gin tɔgide ti tɔ. A əi dije ki dana me kilə ra je ti pəti.

¹²Sɔbi kadi diyakir je əi njé dəne ki kare, kadi əi dije ki indəi kəmdə go ngande je ti, ki go me kəy ti ləde maji. ¹³MBata njé ki rai kilə diyakir maji, ingəi kəsi-gon, taa asi kadi əli ta ki tɔgide dɔ kadi ti ki, adi mede Jəju Kirisi tɔ.

Nə ki Luwə tɛɛ ki dɔe

¹⁴M-ində mem dɔ ti kadi me ndo je ti ki ngay al, m-a m-aw m-ingə-i. Nə m-ndangi makitibi kin m-ilə-n m-adi, ¹⁵mba kadi re njam nay bəy ka, igər-n rəbi ra kilə ləi me kəy ti lə Luwə. Adi əi njé kaw-naa je lə Luwə ki nje kisi kəm ba. Təki kagi ngadan kəy əi ki ngirə kəy əi tɔgi kəy, be tə ə, njé kaw-naa je əi tɔgi ne ndo ki rojeti lə Luwə.

¹⁶Nə ki Luwə tɛɛ ki dɔe e ne ki bo ngay ki dum maji, Adi e Jəju Kirisi ki j-ade meje. Oji rəne tə dəw ki go darɔ ti, Ningə, NDil Luwə bər-e dəw ki dana, Malayka je ooi-e, Dije ləi mbe ki oji dɔe dan gin dije ti ki dangi dangi,

Dije adi-e mede ki lo je pəti danangi ti.

Luwə un-e aw sie dərə ti me kəsi-gon ti.

4

Ta dō njé ndo ne je ti ki ngom

¹ NDil Luwə əl ta ay njay təkɪ dəkagilo ki dɔbɔy ti, dije madi a iyəi go kadi-me lade kɔ, kadi oi ta lə ndil je ki ngom. Taa a taai ngirə ne ndo ki j̄ rɔ ndil je ti ki majal tɔ. ² NJé ndo ne je ki ngom ki njé kədi kəm dije ki ta ki nda tade ne, ki mede uwə-de ki ta dō majal ti al, a ədi-de kadi buki-de wale. NJé ndo ne je ki ngom ka kin əi dije ki mər ta ləde e ki tuji. ³ Ko dijeə ka kin əgi kadi dije taai-naa, ta əgi kadi dije usoi ne je madi. Nə Luwə ində ne kuso je pəti mba kadi dije ki adi-e mede ki gəri ta ki rɔjeti, usoi ne je kin ki oyo ki ra. ⁴ Ki rɔjeti, ne je pəti ki Luwə rade əi ne je ki maji. Ne ki kadi dəw mbatɪ goto. Ke ə kadi kuso-e e ki oyo ki ra Luwə. ⁵ Tado ta lə Luwə, ki kəl ta ki Luwə təlɪ ne je kin pəti ki kay njay ti.

⁶ Loko re or gin ne je kin ki taga adi ngakoi je ooi nɪngə, a j̄ nje ra kilə ɔəə ki maji lə Jəju Kirisi. A əji kadi j̄ dəw ki ul rɔi ki ta je ki go ndil ti, ki ne ndo ki rɔjeti ki ingə.

Pol ilə dingəm me Timote ti

⁷ Maji kadi əsi su je ki kidə ki kəme goto ngerəngi. Əi su je ki əsi ta ta lə Luwə. Ində dō rɔi ti kadi isɪ me ɔəl Luwə ti. ⁸ Kində dō rɔ ti mbata kingə ne me ti, tə ngodi ki kay je be kin maje e nɔɔ, nə ke ə, e ngay al. Ne ra ki go ndu Luwə ti a ra maji ki dəw me ne je ti pəti. Tado a adi-je kaji ki dənangi ti ne ki e ki dərə ti. ⁹ Ta kin e ta ki rɔjeti ki maji kadi dije pəti taai ki me ki kare. ¹⁰ Rɔje ki j̄-isi j̄-adi kɔ, ki rɔ ki j̄-isi j̄i rɔi, e ki mbata meje ki j̄-ində dō Luwə ti ki nje kisi kəm ba. E ə e nje kaji dije pəti ki dənangi ti ne, ki bo tɔi, e njé ki adi mede Jəju Kirisi.

¹¹ E kin ə e ne je ki kadi indəji dije ə indo-de tɔ.

Ne ndaji mbata njé kadi-me je

¹² Adi dəw madi kidi mba ke ki j̄ basa al. Nə kadi j̄ ne ndaji mbata njé kadi-me je, me ta kəlɪ ti, me pa njiyəi ti, me ndigi-naa ti, me kadi-me ti, ki me kay njay ti.

¹³ Kəte nɔ kadi m-re m-ingə-i ti, m-ndəji kadi ində rɔi ta tida makitibi ti lə Luwə nɔ kosi je ti, ki ta kɔji ta ti, ki ta ndo dije ndu Luwə ti. ¹⁴ Oti kadi ikidi kadi-kare ki Luwə adi ki go me-maji ti lie kin. Adi ki go rəbi lə njé kəl ta je ki tae ti, ki əli ta dɔi ti, ki go rəbi lə ngatogi je ki njé kər nɔ njé kaw-naa je, ki indəi jide dɔi ti. ¹⁵ Maji kadi ində rɔi ta kilə ti kin ira ki me ki kare ba. Ira be kadi dije ooi kaw ki kəte ləi taga ta kəmde ti. ¹⁶ M-ndəji kadi kəmi ədi dō rɔi ti j̄ wa, taa dō ne ndo ti ləi nim tɔ. Uwə tɔgi ba me ti. Re ira be nɪngə, a əji rɔi j̄ wa taa a əji dije ki njé koo dō ne ndo ləi nim tɔ.

5

Kal Timote ki rɔ njé kaw-naa je ti

¹ Oti kadi indangi dəw ki tɔgi ki tɔgi ngay, nə kadi əl-e ta ki ndui ki sɔl tə bawɪ ə isɪ əl sie ta be. Nɪngə ngan basa je ka, sɔbi kadi ira-de tə ngakoi je ki me darɔ ti be tɔ. ² Ira ki dane je ki tɔgi tə koi je taa ngan mandɪ je tə konani je be tɔ. Ira ne je kin pəti ki mər ta ki ay njay nɔde ti.

Njé ngaw koy je

³ Maji kadi ində kəmi maji go njé ngaw koy je ti ki rɔjeti, ki dəw ki nje ra səde goto. ⁴ Re nje ngaw koy aw ki ngane je ə se ngan kane je nɔɔ nɪngə, sɔbi kadi, ngane je ə se ngan kae je ndoi ne ra ki go rəbi ti lə Luwə dō nojide je ti. Sɔbide kadi ooi go njé koji-de je təkɪ njé koji-de je ooi gode kəte kin be tɔ. Tado ne ra ki be kin ə nəl Luwə. ⁵ Nje ngaw koy ki rɔjeti, e e ki dəw ki nje ra sie goto, ki isɪ ki karne ba, ində mene dō Luwə ti par. Dəkagilo je pəti, kondɔ ki kada, isɪ əl ta ki Luwə, dəje kadi ra səne. ⁶ Nə nje ngaw koy ki isɪ ta koo maji rɔne ti me kaya ti ki ra, re a-n ki dəne ta nɔɔ ka, e dəw ki koy me ndil ti. ⁷ Indo-de ne je kin be, mba kadi isɪ ki dɔde taa ki ta dade ti al. ⁸ Re dəw madi oo go nojine je al, ki bo tɔy, oo go dije ki me kəy ti ləne al, e dəw ki ilə kadi-me ləne kɔ. Dəw ki gər Luwə al ka e soti ite ɔəy.

⁹ Onoi ndangi tɔ nje ngaw koy ki ɔale asi kuti mehe al nim, taa ki taa ngaw kare ba al nim, mbɔ njé je ti ki njé kaw-naa je isɪ ooi gode. ¹⁰ Maji kadi dije gəri-e əji go kilə rae ki maji. Maji kadi e dəw ki kate e nje koti ngan je nim, nje ra mba je nim, nje tɔgi nja dije ki kay njay lə Luwə nim⁶, e nje ra ki dije ki ne ki to tɔe dɔde ti nim. Taa e nje ra kilə je ki maji ki go rəbi je ki dangi dangi nim tɔ. ¹¹ Onoi kadi indangi tɔ njé ngaw koy je ki rɔde to mbəl ɔəy me makitibi ti. Indangi tɔde al tado loko 60 taa dingəm ra-de nɪngə, a iyəi kadi rɔ ləde mba kun go Kirisi kɔ, ə a taai ngaw. ¹² Ra-e ki be kin a re ki ta ki gangi dɔde ti, tado naji ta kadi-me ləde ki kəte kɔ. ¹³ Ne ki rangi ɔəy a təlɪ njé dabi je. Nɪngə kilə rade ki bo ngay e kilə lo mbə ki ta kəy lə dije par. Əi njé dabi je par al, nə indəi ta ɔa go dabi ti, taa əi njé kində gəngi dɔ ta ti lə dije to. Ne ki lagide al ka, iləi tade me ti. Nɪngə ta kəldə ka to biriri tɔ. ¹⁴ E mbata kilə ra je ki be kin ə, sɔbi kadi njé ngaw koy je ki rɔde to mbəl ɔəy taai dingəm ki rangi. Kadi oji ngan je ə indəi kamde go me kəy ti ləde tɔ mba kadi nje bə ingə rəbi əl-n ta ki mal dɔje ti al. ¹⁵ M-əl ta kin be mbata njé ngaw koy je ngay ki rɔde to mbəl ɔəy iləi kadi-me ləde kɔ ə uni go *Satə. ¹⁶ Re nje kadi-me ki dane madi aw ki njé ngaw koy je me kəy ti ləne nɔɔ nɪngə, sɔbi kadi e wa ngəm-de. Loko ra be nɪngə e ne koti ki əy ə un dō njé kaw-naa je ti, kadi njé kaw-naa je rai ki njé ngaw koy je ki rɔjeti ki dəw ki nje ra səde goto.

Njé kər nō njé kaw-naa je

¹⁷ Maji kadi ngatōgi je ki njé ra kilə maji dan njé kaw-naa je ti, ingəi kəsi-gon ki ne kigə go ji ki asi ta kilə ləde gidi joo. Ki bo tøy, e njé je ki isi adi rōde kō mba kōji ta, ki ndo dije ta lə Luwə. ¹⁸ Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Dəw a dō ndugidu ta mangi ti al, dəkagilo ti ki a njiyə dō ko ti mba kadi kande tēē.» Taa makitibi lə Luwə əl bəy tō ə nə: «Maji kadi dəw ki nje ra kilə ingə ne kigə go ji ki asi ta kilə ki ra*» ¹⁹ Re dəw madi əl ta ki majal dō ngatōgi ti, ə dije joo ə se mitə mai naje al ningə, oti kadi indigi sie dō ti. ²⁰ Njé je ki rai majal, sobi kadi indangi-de ta kəm kosi je ti mba kadi ndəge je bəli.

²¹ M-ndəji ta kəm Luwə ti ki ta kəm Jəju Kirisi ti, taa ta kəm malayka je ti ki Luwə mbəti-de, kadi itəl rōi go ta je ti ki m-əli. Itəl rōi go ti ki kanji kun ki madi je ə kiyə njé ki nungə, ki kanji kor kəm dije dana. ²² Ne ki sobi kadi igər ə to kin: Oti kadi ində ji dō dəw ti kalangi ba mba kadi təl nje ra kilə dan njé kaw-naa je ti. Maji kadi ində rōi-naa ti ki dəw dō majal ti lie al. Ningə, j wa ay rōi njay dō majal ti.

²³ NGa ningə, maji kadi ay man ki ndul wa kare ba par al, nə kadi ay kasi kandi nju ndəy ndəy mba kadi ra maji ki moy ki me ti ki ra adi rōi ta kati al ki dəkagilo je pəti kin. ²⁴ Dije madi je gin majal ləde to taga kəte bəy taa kadi ta ki gangi re dōde ti. Nə njé ki nungə, majal ləde to lo bəyo ti biti kadi ta ki gangi taa a ər ginde ndō ki gogi ti. ²⁵ Kilə ra je ki maji ka to be to. Yə njé ki madi to taga pay pay. Ningə njé ki nungə, re yade to taga pay pay al ka, a toi lo bəyo ti ratata al.

6

Ta dō bəə je ti

¹ Dije pəti ki adi mede ki əi bəə je, sobi kadi iləi dōde gin tōgi ti lə bade je. Həi dōde gin tōgi ti lə bade je mba kadi dəw əl ta ki mal dō to Luwə ti al, taa dō ne ndo ti ki ji ndo səsi kin al tō. ² E go ti al kadi bəə je ki bade je adi mede Luwə, uni girə dō ke ngakona me ta ti lə Luwə ə mbati kadi iləi dōde gin tōgi ti lə bade je. Kede ngakona me ta ti lə Luwə ka kin ə sobi kadi rai kilə adi-de ki kəte nōq bəy, tado e ngakode je ki njé kadi-me je ə isi rai kilə adi-de.

Njé ne ndo je ki ngom ki ra ta ne kingə

³ Ta ki m-aw tō m-əli kam, e ta ki sobi kadi indo dije ə indəji-de kadi rai kilə. Re dəw madi ndo dije ne ki rangi, ə iyə go rəbi ta ki rōjeti lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki go rəbi ne ndo ki go kadi-me ti ləje kin ningə, ⁴ e dəw ki kun dō ta təl-e, taa e dəw ki isi day to. Ne ki gər e ta ki naji ki to rəe ti ta moy. E nje sangi ta me ta ki naji ti dō ta je ki ndade goto. Ningə lo kin

ə, jangi je, ki gaki-naa je, ki taji-naa je, ki ta ki tati dō-naa ti je tēē ti. ⁵ Ta ki naji ki gine gangi al, mbō dije ti ki ku dōde goto, ki ngon gir ta ki ndəy ki əji dō ta ki rōjeti goto dōde ti, tēē lo kin ti nōq. Ningə məri kadi, kadi-me Luwə e rəbi kingə ne. ⁶ Təki rōjeti, kadi-me Luwə e ne kingə ki bo ngay, re dəw ra rənəl dō ne ti ki to me jie ti. ⁷ Təki ji re-n me duniya ti ki jije kare, be tō ə j-a ji təl-n ki jije kare. ⁸ E be ə, re j-ingəi ne kusoje ki kibi rōje ningə, kadi ji ra rənəl dō ti. ⁹ Dije ki sangi kadi n-təli njé ne kingə ki ngay ki rəbi je ki dangi dangi, osi me gum ne na ti. Osi me gum ti ki go rəbi ra ta ne ki to mba, ki ki majal, ki aw ki dije me ne ti ki majal, ki me tuji ti. ¹⁰ Tado ra ta la e ngira majal je pəti. Njé ki madi uni rōde ba pəti indəi ta sangi la ti, adi ndəmi say go rəbi kadi-me ti. Ningə əi je wa adi kō ndiilde.

Rə rō ki maji

¹¹ Nə j ki j dəw lə Luwə, ay gədi ne je ti kin ki rangi, sobi kadi isa rəbi ne ra ki dana, ki bəl Luwə, ki kadi-me, ki ndigi-naa, ki kore me, ki səl ləm. ¹² Irə rō ki maji ki əji dō kadi-me, uwə kaji ki to ratata kin səm, tado Luwə bari mba kadi igər ta kaji kin, dəkagilo ti ki un ndui taa ima-n naji ki maji dō ti nō kosi dije ti. ¹³ M-ndəji ta kəm Luwə ti ki nje kəndə ne je pəti, taa ki nō Jəju Kirisi ki un ndune ki taa man naji ki rōjeti nō Posi *Pilati ti*, ¹⁴ kadi ingəm go ndu-kun ki ingə kin maji, me kay njay ti ki kanji ta madi dōi ti biti kadi Bəbe Jəju Kirisi təl re-n. ¹⁵ Bəbe Jəju Kirisi a re dəkagilo ti ki Luwə əji,

Luwə ki nje maji-kur, ki e ki karne ba e 6a rəne,

E NGar lə ngar je ki Bəbe lə bəbe je,

¹⁶ E ki karne ba e nje koy al,

Isi me kunjti ti ki dəw asi kadi tēē kadi ti al.

Dəw kare ki dōnangi ti ne ki oo-e ki kəmne goto.

Dəw ki asi koo-e goto.

Tōba ki tōgi ki to biti ki nō ti e yəe! Amen!

Ta ki əji dō njé ne kingə je

¹⁷ Əl nje ne kingə je ki dōnangi ti ne kadi indəi gude al. Əl-de kadi uwəi kul ne kingə je ki a tuji kin al, nə kadi uwəi kul Luwə ki nje kadi-je ne je pəti ki to mbar mbar, jie əy al, mba kadi j-isi-n me rənəl ti. ¹⁸ Əl-de kadi rai maji, kadi ne kingəde e kilə ra ki maji. Ningə kadi əi dije ki jide əy al, kadi kəki ne kingə je ləde ki dije ki rangi. ¹⁹ Re rai be ningə, isi kawi ne maji je ləde indəi lo ngəm ne ti ki maji ki ngə mba ndo ki lo ti ti, kadi ingəi kaji ki rōjeti.

Ta ki dəbəy ti ki kuwəji-naa

²⁰ I Timote, sobi kadi uwə go ndu Luwə kin səm. Əsi rōi kō kadi ta je ti ki kəl ki ndae goto, ki əsi ta ta lə Luwə, əsi rōi kō kadi ta je ki naji ti ki go ne gər ti ki ngom ki dōnangi ti ne. ²¹ Dije

madi uwæi kul nɛ gær kɪn, adi ndæmi go ræbi
kadi-me læde.

Kadi me-maji læ Luwæ e naa ti sæsi. Amen!

Makitibi ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Timote

*Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ joo ki Pol ndangi
adi Timote*

Makitibi ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Timote kin, ndange Rom ti, loki to-n ta kɔ ti me kɔy dangay ti (1.17; 2.9). E dɔkagilo ki madi-kilɔ je lɔ Pol tusi-e iyɛi-e (4.10, 16). Pol e ta tɔl ta kilɔ ti lane (4.6), ɛ ndangi makitibi adi madi-kilɔne ki ngay Timote, ade-n ngan ndu je ki dɔbɔy ti (1.2). Makitibi ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Timote kin a e dɔbɔy makitibi lɔ Pol ki ndangi.

Kilɔ ngirɛ ta ti, nje kaw kilɔ Pol, ra oyo Luwɛ mbata kadi-me ki ndigi-naa ki to me Timote ti. NGa ningɛ, ɔji-n dɔ kɔ ki a ingɛ bɛɛ kilɔ je lɔ Luwɛ lo ti ti, ki rɔ ki a ingɛ-de me kilɔ kilɔ mbɛ Poy Ta ki Maji ti lɔ Kirisi, Pol ilɔ dingam me Timote ti kadi uwɛ tɔgine ba, rɔ tɔ asigar lɔ Jɛju Kirisi ki a dɔ njane ti (1.3-2.13). Dɛje kadi ɔsi rɔne ngerɛngi kadi dije ti ki njɛ ge ta ki maji ki ndae goto, ki njɛ tidɛ ta je ki galala ki ɔsi ta Poy Ta ki Maji. Pol ndɔji Timote kadi oo dɔ njane n-e Pol, ningɛ kadi indɛ kɛme go nɛ ndo ti ki rɔjeti ki n-ade (2.14-4.5). Ta tɔl ta ta ti, Pol ɔl ta ki dɔ rɔne ti ɔji-n dɔ dɔkagilo ki ngɛ ki e me ti, ningɛ iyɛ ta ra oyo Babɛ Luwɛ ki isi indɛ kɛme gone ti me kɔ je ti kin, al (4.6-22).

Nje kaw kilɔ Pol rɔ rɔ ki maji mba ta lɔ Luwɛ, biti tɔl tae (4.7). NGa ningɛ, ɔsɔbi kadi njɛ kadi mede Kirisi, rɔi ko rɔ lɔ Pol kin, ki kanji bɛl. Kadi rɔi ki kadi-me, ki kore me, ki ndigi-naa, taa ki kuwɛ tɔgi ba tɔ.

Kuwɛ ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilɔ lɔ Jɛju Kirisi ki go ndigi ti lɔ Luwɛ. Kilɔ ram e mba kadi m-ilɔ mbɛ ta kaji ki Luwɛ un ndune adi dɔ ti ki takul kindɛ rɔ naa ti ki Jɛju Kirisi. ² M-ilɔ ki makitibi kin madi j Timote* ki j ngon ndigi lɔm. M-uwɛ jii ɛ m-dɔji kadi me-maji ki koo kɛm-to-ndoo ki kisi-maje lɔ Luwɛ ki Bawje ɔi ki Babɛ lɛje Jɛju Kirisi e ɔai naa ti.

Pol ra oyo Luwɛ

³ M-ra oyo Luwɛ ki m-isi m-ra kilɔ made ki ngame ki ay njay tɛki kam je* rai kɛte be tɔ. Kondo ki kada loki m-isi m-ɔl ta ki Luwɛ ningɛ, mem ole dɔi ti. ⁴ Loki mem ole dɔ nɔ ti lai*, 60 koo-i ra-m ngay mba kadi rɔnal lɔm rɔsi. ⁵ Mem ole dɔ kadi-me ti lai ki rɔjeti. Kadi-me kin j rɔ kai Loyisi ti ki balme ɔay taa to rɔ kɔi Enisi ti tɔ. M-badi al kadi kadi-me kin e ngamei ti tɔ.

*Pol dɔji Timote kadi ingɛ kɔ sɔne mbata
Poy Ta ki Maji*

⁶ MBata kin ɛ, m-ole mei dɔ ta ti kin kadi indɛ kɛmi maji go kadi-kare ti lɔ Luwɛ ki ingɛ ki go me-maji ti lie, loki m-indɛ jim dɔi ti.

⁷ Tɛki rɔjeti, NDil ki kay njay ki Luwɛ adi-je, e NDil bɛl al, nɛ e NDil ki rɔsi ki tɔgi ki ndigi-naa. Taa e NDil kindɛ dɔ rɔ ti tɔ. ⁸ Adi rɔi soli mba ma naji dɔ Babɛ ti lɛje al. Taa adi rɔi soli dɔm ti, mi ki mi kɔy dangay ti mbata lie kin al tɔ. Nɛ kadi ingɛ kɔ sɛm mbata Poy Ta ki Maji ki go tɔgi ti ki Luwɛ adi. ⁹ Luwɛ ki aji-je ɛ bar-je, mba kadi kisi ki dɔ taa lɛje e kisi ki dɔ taa ki ay njay. Ra nɛ kin be mba kilɔ raje je al, nɛ e ki go ndigi ti ki go ki me-maji ti lie. Me-maji kin Luwɛ adi-je me Jɛju Kirisi ti kɛte ɔay taa kadi indɛ duniya. ¹⁰ Me-maji ka kin j-oi ki kamje ngɔsine ki takul re lɔ Nje kaji-je Jɛju Kirisi. E ɛ tɔl koy nɛ ki kare ti. Ningɛ ki takul Poy Ta ki Maji, ra adi jɛ gari kaji ki kisi kɛm ba ay njay njay tɔ. ¹¹ E ki mbata Poy Ta ki Maji kin ɛ Luwɛ indɛ-m tɛ nje kilɔ mbɛ nim, nje kaw kilɔ nim, taa ki nje ndo nɛ dije nim tɔ. ¹² E kin ɛ, e gin kingɛ kɔ lɔm ki ngɔsine kin. Nɛ rɔm sɔl-m dɔ ti al. Tɛki rɔjeti, m-gɛr Luwɛ ki m-indɛ mem dɛte ti kin ɔati. M-gɛr maji kadi tɔgi Luwɛ asi naki kadi indɛ kɛmne go nɛ ti ki adi-m biti dɔbɔy ndo ti. ¹³ Nɛ ndo ki ingɛ rɔm ti, un tɛ nɛ ndaji me kadi-me ti ki me ndigi-naa ti ki Jɛju Kirisi adi-je me kindɛ rɔ naa ti sie. ¹⁴ Ingɛm go nɛ ndo ki adi-ni ki takul NDil Luwɛ ki isi meje ti kin maji.

Kuwɛ rɔ ba lɔ Onɔsipɔr

¹⁵ Igɛr kadi njɛ ki dɔnangi Aji ti mbati mi. Pijal ɔi ki Ermojɔn ɔi mbɔde ti tɔ. ¹⁶ Ki ɔji dɔ Onɔsipɔr, kadi ra maji lɔ Babɛ e dɔ me kɔy ti lie. Tɛki rɔjeti, ilɔ dingɛm mem ti taa taa. Taa rɔe sɔl-e dɛte ti me kɛem kɔy dangay ti kin al tɔ. ¹⁷ Dɔkagilo ki tɛɛ Rom ti taa ɛ, sangi-m ki rɔ ki ti kati kadi ingɛ-m. ¹⁸ M-kɔy Babɛ Jɛju kadi adi Babɛ Luwɛ oo kɛm-to-ndoo lɔ Onɔsipɔr ndɔ gangi ta ti. Taa jɛ wa ki dɔi, igɛr itɛ ndɔgi dije pɛti, kilɔ je pɛti ki Onɔsipɔr ra adi-m dɔnangi Epɔji ti.

2

Nje rɔ lɔ Kirisi ki maji

¹ J ngonm Timote, maji kadi uwɛ tɔgi ba me me-maji ti ki j-ingɛi ki takul kindɛ rɔ naa ti ki Kirisi kin. ² Ningɛ nɛ ndo ki ingɛ rɔm ti ta kɛm kɔsi dije ti, maji kadi indo dije ki dana ki asi naki kadi ɔi je ka, un ndoi dije ki rangi kɛte tɔ. ³ Ingɛ kɔ sɛm tɛ nje rɔ ki maji lɔ Jɛju Kirisi. ⁴ Nje rɔ madi dan njɛ rɔ je ti ki ge kadi n-nɔl ki bo ki dɔne ti, ki indɛ rɔne ta nɛ je ti ki rangi yo goto. ⁵ Nje kay ngɔdi ki a ingɛ nɛ kingɛ go jine re ay ngɔdi kɔ go ndu-kun ti al goto. ⁶ Nje ndɔr ki nje ra kilɔ ki tɔgine ɛ a ra rɔnal dɔ kandi ko ti kɛte. ⁷ Maji kadi imɔr ta dɔ ta ti ki m-ɔli kin maji ningɛ, Babɛ a adi tɛr kadi igɛr-n ndɔgi nɛ je pɛti tɔgi.

Adi mei ole do Jəju Kirisi ti

⁸ Adi mei ole do Jəju Kirisi ti ki e gin ka ti la *Babidi, Jəju Kirisi ki j taa dan njé koy je ti ki go Poy Ta ti ki Maji ki m-isi m-ilə mbeə. ⁹ E ki mbata Poy Ta ki Maji wa kin ə, m-isi m-ingə-n kə. Dəoi-mi ki kula gindi tə dəw ki nje təl dəw be. Nə ta la Luwə dəw ki asi dō-e goto. ¹⁰ Be ə, m-tigə tam njaki dō nē je ti pəti mbata njé je ki Luwə mbəti-de, mba kadi əi je ka, ingəi kaji ki e me Jəju Kirisi ti, naa ti ki kəsi-gon ki ratata tō. ¹¹ Ta ki m-a m-əl kam e ta ki rōjeti: Re j-oyi naa ti ki Kirisi ə, J-a j-isi kəm ba naa ti sie tō. ¹² Re j-uwəi tōgije ba sie ə, J-a j-qi 6e naa ti sie tō. Re j-ə nə ji gəri-e al ə, E ka ə nə n-gər-je al tō. ¹³ Re je j-a dō njaje ti al ə, E a dō njane ti. Tado a naji ta gər rōne al ratata.

Nje ra kilə ki rəe səl-e al

¹⁴ Maji kadi inay ki lo kole mede dō ta je ti kin taa taa. Ki nō Luwə ti, əl-de ki tōgi mba kadi gaki-naa dō ku ta je ti ki ndade goto kin al. E kin a ra nē madi al, nə a tuji dije ki njé ko dæ tə tuji yo. ¹⁵ Ində dō rōi ti kadi iteē nō Luwə ti tə dəw ki asi, nje ra kilə ki rəe səl-e dō kilə ti lie al, ki ilə mbe Poy Ta ki Maji ki rōjeti la Luwə ki go rəbe ti. ¹⁶ ĩmbati ta ki naji je ki ndade goto ki əsi ta kadi-me. Təki rōjeti, njé je ki ta je ki be kin nəl-de, ndadə ngal ki Luwə par par. ¹⁷ Nē ndo ləde to ta dō bay ki aw ki kəte kate kin be. Iməne* əi ki Piləti əi mbō dije ti kin tō. ¹⁸ Əi say kadi ta ti ki rōjeti. Ningə əli əi nə, njé koy je jī taa lo koy ti ngata. E be ə, tuji ki kadi-me la njé ki nā je. ¹⁹ Be ka, ngirə kəy ki ngə ki Luwə ində isi lo kise ti. Luwə ndangi ta je kin dō ti ə nə: «Babə gər dije ki əi yae je bəti, ningə maji kadi dəw ki ra ki ə nə n-e ya Babə, kadi ay say kadi majal ti.» ²⁰ Me kəy ki bo ti, dəw a ingə nē ra kilə je ki ra ki or ə se ki ningə kasi par al, nə a ingə njé ki madi je ki rai-de ki kagi ə se wanji tō. Njé je ki nā je, e ki mba ra kilə ndō madi je par. Njé je ki nungi, e ki mba ra kilə ki ndō je pəti tō. ²¹ Re dəw madi ay rōne njay dō majal je ti kin ə, a to tə nē ra kilə kəsi-gon, ki kində ta dangi, ki ndae to ti mbata bəe, ki kində dō dana mbata kilə je pəti ki maji.

Nje ra kilə la Babə

²² Maji kadi or rōi kō me ngur darō ti ki dəkagilo basa ti. Isangi rəbi ra nē ki dana, ki kadi-me, ki ndigi-naa, ki kisi ki naa maje, ki njé je ki isi əli ta ki Babə ki me ki ay njay. ²³ ĩmbati ta ki naji je ki to mbə ki ndae goto. Ta ki naji je ki be kin a re ki gaki-naa. ²⁴ Təki rōjeti, dəw ki nje ra kilə bəə kadi Babə, e dəw ki a gaki dije al, nə e dəw ki a oji ndigi-naa ləne ki rō dije ti pəti nim, dəw ki asi ndo nē

dije nim. A e dəw ki a isi dō ta ti tō. ²⁵ Ki mindi ki səl ləm ə a tur-n ta dije ki njé kəse ta. Dəmajī ə Luwə a ra adi tui kalde mba kadi tēgi me gər ta ki rōjeti ti, bə a təli uni angal ki maji gogi. ²⁶ A tēgi me gum je ti lə su ki uwə-n-de dangay ti, gin tōgine ti mba kadi rai ndigi lie.

3*Nje je ki a rai nē dōbəy ndo je ti*

¹ Maji kadi igər təki me ndo je ki dōbəy ti, kagi lo je ki ngə a rəl. ² Dije a təl njé ra ta nē, njé ndigi la. A əi njé kində gude, njé kun dade taa, ki njé kəl ta ki mal dō tō Luwə ti. A əi njé təl rōde go ta ti la njé koji-de je al. Ningə, a asi kadi rai oyo Luwə al tō. Taa a iləi koji dō nē je ti la Luwə al tō. ³ Koo to dəw a goto rōde ti, koo kəm-to-ndoo a goto rōde ti, a əli ta ki rōjeti al dō-naa ti, pa njiyəde a ale mbə. A əi njé təl nē ki kanji koo kəm-to-ndoo, taa a əi njé kəsi ta nē ra ki maji tō. ⁴ A əi njé kun dō-naa, njé ra nē ki dō gu ti, kun dō taa a təl-de njé kəm to je ti. A ndigi rōnal ki duniya ti itə Luwə. ⁵ A oji gidi rōde ti təki n-əi njé bəl Luwə, nə təki rōjeti, naji ta gər tōgi kadi-me. Or rōi kō kadi ko dije ti ki be kin. ⁶ MBō ko dije ti kin, a ingə njé je ki isi uri me kəy ti la dāne je ki njé tōgi goto, uwəi-de me gum je ti ləde. Əi dāne je ki majal dum dade, adi iyəi rōde adi ngur darō je ki dangi dangi. ⁷ Isi ta ndo nē je ti ki dəkagilo je pəti, nə lo kadi asi tēgi me gər ta ti ki rōjeti goto ratata. ⁸ Təki dəkagilo ti ki kate, Janəsi əi ki Jambirəsi əsi ta *Moji ka kin ə*, njé je kin ka əsi ta, ta ki rōjeti tō. Əi dije ki nē gər ləde aw sade me nē ra ki majal ti yo, taa kadi-me lade ka, ndae goto tō. ⁹ Lo kaw kəte ləde ki ngay a goto, tado dije a gəri nē rade je ki majal təki ndō je ti ki kəte, dije gəri nē ra je ki majal la Janəsi əi ki Jambirəsi ka kin be tō.

Pol ndəji Timote kadi ngəm go nē ndo ki ingə rōne ti

¹⁰ Nə j, ində kəmi o-m me nē je ti pəti: me nē ndo ti ləm, me pa njiyəm ti, me koji ta ra je ti ləm, me kadi-me ti ləm, me kisi dō ti ləm, me ndigi-naa ti ləm, taa me kuwə tōgi ba ti ləm tō. ¹¹ ĩgər rəbi ki dije indəi kəm-ndoo ki mbata Poy Ta ki Maji, ki kō je ki ngay ki m-ingə me bə bo ti ki Atiyosi, ki Ikoniyom, taa me bə ti ki Lisitir tō*. Təki rōjeti m-ingə kō ngay wa, nə taa taa, Babə isi or-m me nē je ti kin kō. ¹² Tə ki rōjeti, dije pəti ki gei njiyə me bəl Luwa ti ki takul kində rō naa ti ləde ki Jəju Kirisi a ingəi kō. ¹³ Nə dije ki njé me ndul, ki njé ndō te je a awi kəte kəte me majal ki ra ti par par. Me kilə rade je ti, a ədi ndəgi dije təki əi je wa ka dije ki rangi ədi-de be tō. ¹⁴ Nə ki oji dāi, maji kadi uwə go nē je pəti ki ində ə itaa ta nē je ki rōjeti kin səm. Tado igər dije ki ingə nē ndo

kin rōde ti 6ati¹⁵. Dɔkagilo ki ito ki dui ba 6ay ə igar ta je ki ndangi ki ay njay lə Luwə kin. Ta je kin a asi kadi-ni ne ɔar ki rɔjeti, ki a tɛɛ səi kaji ti ki takul kadi-me Jəju Kirisi. ¹⁶Tadɔ makitibi ki ndangi lə Luwə pəti, Luwə to NDilne ki ay njay səm ti. Ningə ndae to ti mba ndo ne dəw, mba kadi ɔji dəw adi mbati ne ra ki majal, mba kər dəw ta rəbi, taa mba ndo ne dəw mba kadi pa njiye e go ndigi ti lə Luwə to. ¹⁷E be mba kadi dəw lə Luwə e ki kasi naa bərəre me ne je ti, mba kadi ra-n kilə je pəti ki maji.

4

Kilə mbɛ Poy Ta ki Maji

¹E be ə, ta kəm Luwə ti ki ta kəm Jəju Kirisi ti ki a gangi ta dɔ dije ti ki isi ki dɔde taa ə se njé koy je, ki mbata təl re lie ə se kɔbe lie, ²m-dəji kadi ilə mbɛ Poy Ta ki Maji kin par par, dɔkagilo ti ki maji ə se ki majal. Ɔr dije ta rəbi, ikəl dɔ hal ti ki majal, ilə dingəm me dije ti ki takul ne ndo ləi, ki kisi dɔ ti ki kanji kiyə tae. ³Tadɔ dɔkagilo a re nɔ kadi dije a mbati ne ndo ki rɔjeti, ə a rai ne je ki go me ge je ti ləde. A sangi njé ndo ne je ngay ki a gugi dɔde wuki mba kadi ndoi-de ne je ki mbide ndigi koo. ⁴A uti mbide dɔ ta ti ki rɔjeti, ə təl rɔde go su ki kidə ti yo. ⁵Nə j, maji kadi ində dɔ rɔi ti me ne je ti pəti. Uwə rɔi ba me kɔ je ti. Maji kadi ira kilə kilə mbɛ Poy Ta ki Maji ləi kin maji. Ində kəmi go ra kilə 6əə ti lə Luwə maji to.

Pol təl ta ngədi

⁶Ki ɔji dəm, dɔkagilo re kadi m-ilə rəm kadi-kare ti m-adi Luwə ngata. Dɔkagilo koy ləm re nga. ⁷M-rɔ rɔ ki maji, m-təl ta ngədi ləm, m-ngəm go kadi-me ləm. ⁸NGəsine, ne kigə go ji njé tətə rɔ je, adi e ne ra ki dana ki a to ratata isi ngəm-m. Bəbe ki e nje gangi ta ki dana, a adi-m ndɔ dangi ta ti. A adi-m mi par al, nə dije pəti ki ndigi təl-e, ə isi ngəmi ndəe kərəngi.

Poy ta je ki dɔbɔy ti

⁹M-dəji kadi ində dɔ rɔi ti, ə re kalangi ingə-m. ¹⁰Tadɔ Dəmasi iyə-m kɔ, ə aw Təsaloniki ti, mbata ne maji je ki dənangi ti, ki dɔkagilo ti ki 6one uwə me. Kirəsasi aw dənangi Galasi ti. Ningə Titi aw Dalmasi ti to¹¹. Luki ki karne ba par ə e səm ne. Ire ki Marki kəmi ti adi-m tadɔ a ra səm maji ngay me kilə 6əə ti ki e jim ti¹². M-ilə Tisiki me 6e bo ti ki Epəji¹³. Dɔkagilo ki a re ə, un kibi kul ləm ki m-iyə me kəy ti lə Karpusi, me 6e ti ki Tirowasi¹⁴ kin jii ti ire-n adi-m. Ɔy makitibi je ləm jii ti to. Ki bo ngay, e makitibi nda je kin. ¹⁴Aləgijandir¹⁵ ki kɔdi ko ne je adi-m kɔ ngay, nə Bəbe a ige ki go kilə rae ti. ¹⁵J ka, maji kadi

ində kəm-kədi dɔ rɔi ti rɔe ti to, tadɔ mbati ta je ləje ki tagine ngay. ¹⁶NDɔ gangi ta ti ləm ki dəsay, dəw kare ki re a gom ti goto, dije pəti iyə mi kɔ. Ningə kadi Luwə tidə majal kin dɔde ti al. ¹⁷Nə Bəbe e səm naa ti. E ə adi-m tɔgi mba kadi m-ilə-n mbɛ Poy Ta ki Maji lie m-təl tae, mba kadi dije pəti ki əi *Jipi je al ooi dɔe. Luwə ə ɔr-m kɔ ta 6əl ti. ¹⁸Bəbe a ɔr-m kɔ ta ne je ti ki majal pəti. Ningə a aji-m mbata kɔbe lie ki dərə ti to. Tɔji e lie ki dɔkagilo je ki dɔkagilo je! *Amen.

Kuwə ji-naa ki dɔbɔy ti

¹⁹Uwə ji Pirisika nim, Akila nim adi-m. Taa uwə ji dije ki me kəy ti lə Onəsipɔr to²⁰. ²⁰Erası nay 6e bo Korəti ti. Tiropim e ki moy adi m-iyə Mile ti²¹. Isangi rəbi kadi ire kəte nɔ nay kul ti. Ebulu, ki Pudasi, ki Linusi, taa Kilodiya ki ndəgi ngakɔ je je pəti uwai jii.

²²Kadi Bəbe e səi, ningə kadi me-maji lie nay səsi pəti to.

✧ 4:10 Kol 4.14; Plm 24; 2Kor 8.23; Gal 2.3; Tt 1.4

✧ 4:11 Knjk 12.12, 25; Kol 4.10

✧ 4:12 Knjk 20.4; Ep 6.21-22; Kol

4.7-8 ✧ 4:13 Knjk 20.6

✧ 4:14 1Tim 1.20

✧ 4:19 Knjk 18.2; 2Tim 1.16-17

✧ 4:20 Knjk 19.22; 20.4; 21.29; Rm

Makitibi ki Pol ndangi adi Titi

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Titi

Titi ki Pol ndangi makitibi ade kin e Jipi (Gal 2.1-3). Titi e ki kare dan madi-kilə Pol je ti. E e ə ilə rəne nangi ra adi Pol əi ki njé kaw-naa je ki Koreti ti təli iləi noji: naa ti (2Kor 7.6-16). Pol ndangi makitibi kin adi Titi loki Titi e do dar ti ki Kirəti. Pol ade kilə kadi ində kəmne go njiyə maji ti lə njé kaw-naa je ki Kirəti ti (1.5).

Lo kilə ngirə ta ti, Pol əl Titi ne ki uwə mee ə ndangi-n makitibi kin ade (1.1-4). Go ti, əl- e ne je ki sɔbi kadi dəw oo rɔ njé kər nɔ njé kaw-naa je ti (1.5-16). Ta ki re go ti, Pol adi Titi ta kɔji ɔji-n do ɔuti dije je ki dangi dangi ki toi dan njé kaw-naa je ti, kadi ində kəmne gode ti. Adi e dingəm je ki tɔgi, ki dāne je ki tɔgi, ki ngan basa je, ki ngan mandij je ki sɔbi kadi dāne je ki tɔgi a indəi kəmde gode ti, ki ɔəə je (2.1-15). Go ta kɔji ti, Pol ɔji Titi rəbi kilə lə njé kun go Kirisi ki sɔbi kadi ɔji-de adi rai, kadi isi ki naa ki lapiya ki kanji gangi-naa (3.1-11). Pol tɔl ta ta ləne ki ngan ndu je ki kadi ra ki Titi me kilə ti nim, ki ta kuwə ji-naa nim tɔ (3.12-15).

Ta ki to me makitibi ti ki Pol ndangi adi Titi kin, e ta ki un njé kaw-naa je pəti, ɔi e ta ki dɔkagilo ti lə Titi par al. Ta do kində-naa do kilə ti ki goe goe do njé kaw-naa je ti, ə se kində kəm go njé kaw-naa je ti kadi njiyəi maji, ki ta ki do pa njiyə njé kər nɔ njé kaw-naa je ti, ki kilə ki sɔbi kadi njé kaw-naa je wa rai kin, e ta ki sɔbi do njé kaw-naa je pəti ki lo je ti ki dangi dangi.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki ɔəə kilə lə Luwə, mi ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi makitibi kin. Mi nje kaw kilə mba kadi dije ki Luwə mbəti-de adi mede. Taa kadi m-ɔji-de kadi gəri ne ki rɔjeti ki go ndu Luwə ti tɔ. ² Be mba kadi indəi mede do kaji ti ki biti ki nɔ ti, ki Luwa ki nje ngom al, un mindine adi-je do ti kəte nɔ ne je ti pəti. ³ Luwə ɔji ta lə ne adi dije gəri ki takul kiyə ki iyə jim ti kadi m-ilə mbeə dɔkagilo ti ki e wa ɔji. M-ilə mbeə ki go ndigi ti lie e ki Nje kaji-je.

⁴ M-ndangi makitibi kin m-adi j Titi* ki j ngonm ki rɔjeti. I ngonm ki rɔjeti me kadi-me ti, ki je kare ba do ti. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Jəju Kirisi ki Nje kaji-je e səi naa ti.

Kilə ki kadi Titi ra me ɔe ti ki Kirəti.

⁵ M-iyəi gogi danangi ti ki Kirəti mba kadi tə itɔl ta kilə je ki nay. Ningə kadi ində ngatɔgi je do njé kaw-naa je ti me ɔe bo je ti kare

kare pəti. Ində-de ki go kɔji ti ki ndo ki m-ɔji. ⁶ Ningə sɔbi kadi dəw ki ngatɔgi e dəw ki ta goto dəe ti, e ngaw dāne ki kare ba, kadi e dəw ki ngane je əi njé kadi-me je, ki kadi dəw ində ta dode ti ɔji do hal ki majal ə se do nga al. ⁷ Sɔbi kadi nje kər nɔ njé kaw-naa je e dəw ki ta goto dəe ti, mbata e nje ngəm ne lə Luwa. Kadi e nje tɔ rɔ al, e nje wongi al, e go kasi al, e nje rɔ al, taa kadi e nje ge ne ki go rəbi ti ki dana al, al tɔ. ⁸ Sɔbi kadi e nje ra mba, kadi e nje ge ne ra ki maji, e nje kəl ta ki go rəbe ti, e dəw ki dana, e dəw ki ay njay, e nje kuwə rəne gin tɔgine ti. ⁹ Maji kadi uwə rəne ngame ta ti ki rɔjeti, ki aw naa ti ki ne ndo ki ingə. Lo kin ti, a asi kadi ilə dingəm me ndəgi dije ti ki ne ndo ki rɔjeti. Taa a asi kadi ɔji njé je ki isi ndoi ne je ki rangi kadi gəri təkɔ ndəmi rəbi tɔ.

¹⁰ Dije ngay dan *Jipi je ti əi njé mbati təl rɔde go ta ti ki rɔjeti, isi tidəi ta je ki biriri, isi ədi dije ki ta ki ndae goto. ¹¹ Adi uti tade do ta je ti lade. MBata tui do dije me kəy je ti ngay ki ne ndo ki kadi dəw ndo al. Rai be mba kadi ingəi ne kingə ki go rəbe ti al jɔ dije ti. ¹² Dəw kare dande ti, adi e nje kəl ta ki tade ti əi je wa ə nə: «Dije ki Kirəti ti əi njé kəl ta ki ngom ki ndo je pəti, əi da je ki mande majal, əi njé ra ta mede, ki njé dabi je.» ¹³ Ningə ta ki əl kin e ta ki rɔjeti, ə maji kadi indangi-de ki rɔ tii, kadi əi njé kadi-me je ki rɔjeti. ¹⁴ Bi kadi təlɔi rɔde go su je ki kidə ti lə Jipi je ki go ndukun ti lə dije ki njé mbati ta ki rɔjeti kam al. ¹⁵ Ki rɔ dije ti ki ayi njay, ne je pəti ayi njay tɔ, nə ki rɔ dije ti ki ayi njay al, ki dije ki njé kadi mede al, ne ki ayi njay goto rɔde ti. Ne ki ayi njay goto rɔde ti, tado ne gar lade, ki mede ki kadi uwə-de ki ta tuji. ¹⁶ Dije kin, əli tade ti təkɔ n-gəri Luwə, nə kilə rade naji ta gər-e. Əi njé ra ne ki to nje, əi njé tɔ rɔ je, asi kadi rai ne madi kare ki maji, al.

2

Ta do dije ti ki tɔgi, ki ngan basa je ki mandij je, ki ɔəə je

¹ Ningə ki sɔbi dəi, maji kadi indo ne ki aw naa ti ki ne ndo ki rɔjeti. ² Əl baw dingəm je kadi əi dije ki njé kuwə rɔde gin tɔgide ti, dije ki asi ta kasi-gon, dije ki njé ra ne ki go rəbe ti, dije ki awi ki kadi-me ki tɔge to, kadi əi dije ki awi ki ndigi-naa mede ti, dije ki njé kore mede.

³ Əl kɔ dāne je kae ti wa kin be tɔ. Əl-de kadi pa njiyəde e pa njiyə dije ki ayi njay, kadi əi njé kəl ta ki majal do dije ti al, taa kadi əi go kasi je al tɔ. Ningə, kadi əi njé ndo ne ki maji. ⁴ Maji kadi ndoi dāne je ki du kadi ndigi ngawde je ki ngande je. ⁵ Kadi əi njé ra ne ki go rəbe ti, əi njé ngəm rɔde, əi njé kində kəmde go me kəy je ti lade maji, əi dije ki maji, əi njé kilə dode gin ngawde je ti. Re

rai be ningə, dije a əli ta ki mal dɔ ta ti lə Luwə al.

⁶ Əl ngan basa je ki ngan mandı je tɔ, kadi awi ki hal ki maji me ne je ti pəti. ⁷ Ningə jı wa ki dɔi, sɔbi kadi jı ne ndaji me ne ra je ti ki maji mbata ti ləde. Kadi ne ndo ləi e ne ndo ki tɔgi gangi ki ndam goto me ti. ⁸ Kadi ta kəli e ta kəl ki ay njay, ki dəw asi kadi a əl yəne ɔsi-n kade al. Re ıra be ningə, njé kɔsi-je ta a gəri ne ki kadi rai al, kadi awi ki ta ki majal kare kadi əli dɔje ti al.

⁹ Əl bəə je kadi iləi dɔde gin tɔgi ti lə bade je me ne je ti pəti. Kadi bade je ingəi maji rɔde ti. Kadi naji ta bade je ti al, ¹⁰ taa kadi ɔogi-de al tɔ. Kadi naji-naa ki lo ka dana ti ki asi-naa bərəre, kadi bade je adi-de mede. Be ə, me ne je ti pəti, a adi-de kɔsi-gon dɔ ne ndo ti lə Luwə ki nje kaji-je.

Me-maji lə Luwə

¹¹ Luwə tɔji me-maji ləne, ki e gin kaji lə dije pəti ki taga wangi. ¹² Me-maji lə Luwə kin ndo-je kadi jı tusi ne ra ki go bəl Luwə ti al, ki ngur ne lə duniya jı-iyə kɔ. Jı-iyə kɔ mba kadi jı-si ki dɔje taa dakagilo ti ki ɔone kin me njıyə ti ki go rəbi ti ki dana, ki təl rɔ go ndu Luwə ti. ¹³ Jı rai be taa kadi jı nginəi maji ki jı-ındəi meje dɔ ti, kadi jı nginəi ndɔ ki Luwə ləje ki bo, ki nje kaji-je Jəju Kirisi a tɛe-n me tɔba ti ləne. ¹⁴ Kirisi ki un rone adi ki mbata ləje, mba kadi gangi-n dɔje ta ne ra ti ki majal pəti. Gangi dɔje kadi jı təli dije lie ki kay njay. Dije ki kay njay, ki tingəi bil me ne ra je ti ki maji. ¹⁵ E kin ə, e ne ki kadi indo dije, kadi ilə-n dingəm mede ti. Tɔgi kər nɔ dije ki aw-n kin, kadi indangi-n-de ki rɔ ki tı kati. İra adi dəw madi kidi al.

3

Pa njıyə njé kadi-me je

¹ Ole me njé kadi-me je kadi iləi dɔde gin tɔgi ti lə ngar je ki njé kɔbe je. Kadi təli rɔde go ta ti ləde, ningə kadi əi bəsi ta ra ne je ti ki maji maji pəti. ² Əl-de kadi əli ta ki majal dɔ dəw madi ti al, kadi əi njé ge kəl al, kadi əi njé kilə noji naa ti, kadi dije pəti gəri səl ləm ləm ləde tɔ. ³ MBata je wa ka, kəte dɔje goto, je njé təl rɔ go ta ti al, jı ndəm rəbi, je gin tɔgi ti lə ngur darə je, ki koo maji rɔ je ki dangi dangi. Jı-si ta ra me ndul ti ki ta ndingə ne ti, dije mbati je, taa je wa ka jı mbati-naa tɔ. ⁴ Nə loki Luwə ki nje kaji-je tɔji maji ki ndigi ləne ki taga mbata ti lə dije kin ə jı-ingə-n kaji. ⁵ Luwə əji-je ki go rəbi kilə raje je ki dana al, nə e ki go koo kəm-to-ndoo lie e wa. Əji-je ki ta rəbi lə man batəm koji ki sigi, ki ta rəbi lə NDile ki təl-je dije ki sigi ti. ⁶ Luwə buki NDil ki kay njay kin dɔje ti ki tae ba, ki takul Jəju Kirisi ki nje kaji-je. ⁷ Luwə buki NDil ki kay njay dɔje ti ki go me-maji lie, mba kadi ɔr-n

ta dɔje ti. Ɔr ta dɔje ti kadi jı nginə-n kaji ki tɔ biti ki nɔ ti ki jı-ındə meje dɔ ti.

⁸ Ta kin ə e ta ki rɔjeti. Ningə m-ndigi kadi a dɔ ti nga, mba kadi dije pəti ki adi mede Luwə, ındəi rɔde ta ne ra je ti ki maji maji. E kin ə e ne ki maji ki ndae tɔ to ti mbata lə dije pəti. ⁹ Ningə, ta ki naji-naa ti ki tɔ mbə, ki kər gin noji je, ki gangi-naa, ki kəl-naa dɔ ndukun je ti kin, əi ne ki ndade goto, ə maji kadi ɔsi rɔi ngərangi kɔ kadide ti. ¹⁰ Dəw ki nje re ki gangi-naa dan njé kaw-naa je ti, maji kadi ındər mbie nja kare, ındər ki kɔ joo, ə re oo ta ləi al ningə, sɔbi kadi ɔse ngərangi. ¹¹ İğər maji kadi dəw ki be kin, e dəw ki ndəm rəbi. Ə re nay ki lo ra majal ti ningə, ısı gangi ta dɔ rone ti e wa.

Ta je ki dɔbəy ti

¹² NDɔ ki m-a m-ilə Artəmasi ə se Tisiki* wa, a tɛe rɔi ti ɔa, kadi jı kalangi ire ingəm Nikopolisi ti. Tado m-ndigi kadi nay kul ɔsi dɔm ti Nikopolisi. ¹³ Maji kadi ındə kəmi go Jənası ti, ki nje gər rəbi gangi ta je əi ki Apolosi* maji. İra səde dɔ rəbi mba ti ləde. İra səde kadi ne madi du-de al. ¹⁴ Maji kadi dije ki əi dije ləje, ndoi kaw kəte me ne ra je ti ki maji. Be ə, a gəri lo ra ki dije ki ne tɔ rɔde. Ningə, kisi ki dɔ taa ləde a e kare ki ndangi al tɔ.

¹⁵ Dije pəti ki əi səm naa ti ne uwəi jii. Uwə jı madije je, ki əi njé kadi-me je.

Kadi me-maji lə Luwə e naa ti səsi pəti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilamq

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Pilamq

Pilamq e daw kare ki tœ ba ki adi mene Jœju Kirisi. Ningœ a e ki kare dan njœ kaw-naa je ti ki Kolosi. Pilamq e madi Pol (1). Aw ki bœœ kare ki tœ nœ Onœjim, ki tœœ me kœy ti lie œy. Ningœ daw gœr nœ ki ra nœ œ Onœjim œy-n al nim, taa daw gœr rœbi ki ingœi-naa ki Pol ki dœkagiloe ti noœ kin to dangay ti kin al nim to. Nœ kare œa, j-ingœ kadi Onœjim tœl nje kun go Kirisi. NGA ningœ, Pol un ndune kadi n-ilœ ki Onœjim rœ Pilamq ti gogi. E be œ, ndangi-n makitibi kin ade kadi uwœ Onœjim ki rœne ti. Kadi oo-e tœ bœœ al ngata, nœ kadi oo-e tœ ngokœe ki me kadi-me Kirisi ti.

Pol ilœ ngirœ makitibi lane ki ta kuwœ ji Pilamq nim, kuwœ ji njœ ki isi me kœy ti lœ Pilamq nim (1-3). Ba go ti, ra oyo Luwœ mbata tingœ bil lœ Pilamq (4-7). Go oyo ki ra ti nga œa Pol indœ nœ dœji lœne ki mbata lœ Onœjim ki noœ Pilamq ti, tadoœ Pol ndigi kadi Onœjim tœl aw rœ œane ti gogi (8-22). Me ta kuwœ ji-naa ti ki Pol tœl-n ta makitibi lœne kin, tida to dije ngay ki tœde to me makitibi ti ki ndangi adi Kolosi je (Kol 4.10, 12, 14). J-a j-ingœ to daw tœ Arsipi ki j-o tœ Plm 2 to Kol 4.17 to kin. Dœmaji œ e darœ Onœjim œ wa œ aw ki makitibi lœ Kolosi je to e ki ya Pilamq to.

J-ingœ me makitibi ti ki Pol ndangi adi Pilamq kin kadi œl-e ta ki mindi ki sœl lœm lœm œi indœ tœgi dœe ti al nim, taa maji tœgi ki Pilamq aw-n dœ Onœjim ti al nim to. Nœ kare œa, ole me Pilamq to, me dije pati ki a tidœi makitibi kin to dœ ndigi-naa ti lœ Kirisi ki a ra kadi ta ri œ to dan dije ti ka, a tœli ilœi noji naa ti me Kirisi ti.

Kuwœ ji-naa

1 Mi Pol ki mi dangay ti mbata Poy Ta ki Maji lœ Jœju Kirisi, naa ti ki ngokœje Timote, j-ilœ ki makitibi kin j-uwœ-n jii j Pilamq ki j madije ki ngay taa j madi-kila je toœ. 2 J-uwœ ji konanje Apiya, taa Arsipi ki e madi rœ lœje ki mbata lœ Kirisi kin toœ. Ningœ j-uwœ ji njœ kaw-naa je ki isi me kœy ti lœ j Pilamq to. 3 Kadi me-maji ki kisi-maje lœ Bawje Luwœ œi ki Bœbe lœje Jœju Kirisi e naa ti sœsi.

NDigi-naa ki kadi-me lœ Pilamq

4 M-ra oyo Luwœ lœm mbata dœkagilo je pœti ki m-isi m-œl sie ta ningœ, mem ole dœi ti j Pilamq. 5 Tadoœ m-o poyi kadi indigi ngan lœ Luwœ pœti. Ki œji dœ kadi-me ningœ, adi mei Bœbe Jœju Kirisi to. 6 M-dœji Luwœ kadi kindœ rœ naa ti lœi saje dœ kadi-me ti tœœ ki kandi nœ ngay. Kadi-me kin a tœji kadi dije gœri kilœ je

pœti ki maji ki j-asi ra ki takul kindœ rœ naa ti lœje ki Jœju Kirisi. 7 NGokom, m-ingœ rœnal ki me-sœl ngay ki mbata ndigi lœi, tadoœ ngan lœ Luwœ ingœi me-sœl ki go rœbi ndigi lai kin.

Nœ dœji lœ Pol mbata Onœjim

8 E be œ, re m-ingœ tœgi ji Kirisi ti mba kadi m-œjii nœ ki sobi kadi ira ka, 9 m-ge kadi, ki takul ndigi-naa ki to danje ti kin, m-dœji nœ tœ dœji yo. Tœki o-n, mi Pol mi ngatœgi, taa dœkagilo ti kin mi me kœy dangay ti mbata lœ Jœju Kirisi, 10 m-dœji nœ kare ki mbata ngonm ki me Kirisi ti Onœjim. NGœsine, m-tœl bawe ki go ta ti lœ Jœju me kœy dangay ti neœ. 11 Kœte e daw ki ndae goto ta kœmi ti, nœ ngœsine, tœl daw ki ndae to ti mbata lœje joo pu.

12 M-tœl m-ile ki roi ti gogi, e ki e daw rœm. 13 M-ge ngay kadi m-ngœm-e rœm ti ne mba kadi ra kilœ adi-m toi ti, dœkagilo ti ki mi-n dangay ti ki mbata Poy Ta ki Maji lœ Jœju kin. 14 Nœ m-ndigi ra nœ madi ki kanji koo yaï, al. Mœr ta lœm e ki mba kadi ra maji lœi e ki go me ndigi ti lai j wa, œi e ki tœgi ti ki kindœ dœ ti al.

15 Dœmaji œ, Onœjim gangi-naa sœi dœkagilo ki ndœy be, mba kadi re inge gogi ningœ, isi sœi ratata. 16 A inge gogi tœ bœœ al ngata. A o-e tœ daw ki gate e ngay ita bœœ. A e ngokœi ki nje ndigi lai me Kirisi ti. M-ndige ngay, nœ m-gœr kadi ndigi ki a indige a ita yœm bœy, ki go darœ ti, œ se ki go rœbi ti lœ Luwœ.

17 E be œ, re o-m tœ madi-kilœi ningœ, uwe roi ti tœki e mi wa œ uwœ-m roi ti be. 18 Re ra sœi nœ madi ki nœl-i al, œ se re aw ki bœngi lœi dœe ti ka, indœ dœm ti. 19 Mi Pol wa œ m-ndangi ta kin ki jim. M-a m-igœ-i bœngi kin. Maji kadi igœr tœki m-aw ki bœngi dœi ti, adi e darœi j wa. 20 Oyo NGokom, m-dœji mba kadi ira kilœ kin adi-m me to Bœbe ti. Ira adi mem sœl me to Kirisi ti.

21 Mœm ole dœ tœl rœ go ta ti lœi dœkagilo ti ki m-isi m-ndangi-n makitibi kin m-adi. Ningœ m-gœr kadi a ira tœki m-dœji. Dœmaji œ, a ira ita e ki m-dœji kin bœy. 22 Ningœ m-dœji mba kadi indœ dœ kœy madi dana adi-m. Tadoœ m-indœ mem dœ ti kadi, kœl ki isi œli ta ki Luwœ ki mbata lœm kin, a ra adi njœ kœbœe je a iyœi mi taa adi sœsi.

Kuwœ ji-naa ki dœbœy ti

23 Epapirasi uwœ jisi. E sœm naa ti kœy dangay ti ne ki mbata lœ Jœju Kirisiœ. 24 Madi kilœm je, Markiœœi ki Arisitarkiœ, taa Dœmasiœ œi ki Lukiœœ uwœi jisi to.

25 Kadi me-maji lœ Bœbe Jœju Kirisi e naa ti sœsi.

œ 1:1 13, 22, 23 œ 1:2 Kol 4.17 œ 1:10 Kol 4.9 œ 1:23 Kol 1.7; 4.12 œ 1:24 2Tim 4.11 œ 1:24 Knj 19.29; 27.2; Kol 4.10 œ 1:24 Kol 4.14; 2Tim 4.10 œ 1:24 Kol 4.14

Makitibi ki ndangi adi Ebirə je

Ta ki do makitibi ti ki ndangi adi Ebirə je

Dəw ki ilə rəne səl ləm ə tidə makitibi ki ndangi adi Ebirə je kin 6a, a oo kadi e makitibi ki dəw ndangi sōbi do dəw ə se dije madi al, nə to tə mbə Poy Ta ki Maji ki kilə kam be par. E ta kuwə ji-naa ki ta təl ta ta ti kin par ə ra kadi dəw gər-n təki e makitibi ki ndangi kadi dəw ə se dije madi. NGA ningə, e makitibi ki dəw gər nje ndange al nim, dəw gər dije wa bangi ki dəw ndangi adi-de kin al nim tō. Nə kare 6a, to tə nē ki nje ndangi makitibi ka kin isi Itali ti ə ndangi be (13.24). Ningə ndangi adi njé kun go Kirisi ki rə je ki dangi dangi isi re dode ti. Rə je ka kin ra adi dije madi isi sangi kadi iyəi ta kun go Kirisi. E be ə, nje ndangi makitibi, ndangi adi-de, ilə-n dingəm mede ti kadi ai do njade ti, ningə tōji-de kadi gəri təki Kirisi ki isi uni goe kin e ki bo do dije pəti, ki do nē je ti pəti.

Lo kilə ngirə makitibi ti wa 6ay 6a, nje ndangi makitibi əl təki Luwə oji rone ki taga kadi dije gəri-e ki rəbi lə NGone Jəju Kirisi (1.1-3). To kadi dəw a gangi kəy kəm makitibi kin asi joo kare:

Kəy kəme ki dəsəy (1.4-10.18) ilə kagi do ke ki bo ti lə Kirisi. Kirisi e ki bo do njé kəl ta je ki ta Luwə ti par al (1.1-3), nə e ki bo do malayka je ti nim (1.4-2.18), do Moji əi ki Jojuwe ti nim (3.1-4.13). Kirisi e ki karne ba ə e Nje kijə nē məsi kadi-kare ki bo ngay me kun mindi ti ki sigi. Ningə e ki bo do ki bo je ti lə njé kijə nē məsi kadi-kare je pəti ki me kun mindi ti ki kəke (4.14-7.28). Məse ki ilə nja kare par ə təl-n ta nē pəti adi asi-naa kin, itə məsi je pəti ki njé kijə nē məsi kadi-kare je pəti iləi (8.1-10.18).

Kəy kəme ki kə joo (10.19-13.19) ilə dingəm me dije ti ki makitibi kin sōbi dode, kadi uwəi tōgide ba me njiyə go Kirisi ti (10.19-39). Lo kin ti noo, j-ingə ta lə njé kadi-me je ki me kun mindi ti ki kəke, ki to kadi njé kadi-me je ki 6one ndaji-de (11). NGA ningə nje ndangi makitibi daji dije ki ndangi makitibi adi-de kadi adi kəmde e do Jəju Kirisi ti, kadi tətə rə təki Kirisi tati-n be tō (12.1-11). Go nğan ta je madi ti, ki ndəji-naa (12.12-13.19), nje ndangi makitibi təl ta makitibi ləne ki njangi do nim, ki kuwə ji-naa nim (13.20-25).

Kadi tə dije ki a tidəi makitibi kin ingəi tōgi me nē je ti ki nga ki a tēē dode ti, nje ndangi makitibi kin a do ta je ti ki kadi adi tōgi par al, nə əl to təki kisi nje ndole go Kirisi dan dije ti ki gəri Kirisi al e nē ki nga ngay. Nə re e be

ka, sōbi kadi njé kadi-me je goi Kirisi do kagi-dəsi ti, ə ai do njade ti, mai naji lie mbata kaji ki bitə ki no ti ki to isi nginə dije ki njé təl rōde go ta ti lie kin.

Luwə əl ta dije ki takul NGonne

¹ Dəkagilo ti ki kəte, Luwə əl ta ki kaje je nja bay bay, taa ki rəbi je ki dangi dangi tō ki takul njé kəl ta je ki tae ti. ² Ningə ki ngosine kin, dəkagilo ki dōbəy ti, Luwə əl-je ta ki takul NGonne. E ki takule ə Luwə ra-n dōrə ki dōnangi ki nē je pəti ki me ti, taa ade e 6a nē je pəti to. ³ Kunji ki əti 6əl lə Luwə oji rone ki taga rə NGone ti. Ningə titi-naa ki dara Bawne wa ay njay njay. Ki takul ta lie ki aw ki tōgi, ra adi nē je toi lo tode ti me dōnangi ti ne. Loki ay dije njay do majal je ti lade ngata ningə, aw isi do ji kə Luwə ti ki nje tōgi ki əti 6əl, me dōrə ti*. ⁴ Be ə, NGon Luwə e ki bo itə malayka je say. Taa Luwə ade tō ki e dode ti pəti to.

NGon Luwə e do malayka je ti

⁵ Malayka madi kare ki Luwə əl-e ta dan made je ti ə nə:

«I ə j ngonm,
M-təl bawi me ndo ti ki 6one» goto.

Taa, ta ki ə nə:

«M-a mi bawe,
Ə e, a e ngonm» kin ka, tēē ta-e ti ki rə malayka ti madi al ratata tō*.

⁶ Nə dəkagilo ti ki Luwə aw kadi ilə ngonne ki kare ba me dōnangi ti ningə, əl ə nə:
«Kadi malayka je ləm pəti əsi məkəside nangi nōe ti.»

⁷ Luwə əl ta ki oji do malayka je ə nə:

«Malayka je rai kilə adi-mi tə nəl je be,
Taa tə ndon por je be tō*.»

⁸ Ningə ki oji do ngonne, Luwə ə nə:

«I Luwə, a o 6e ratata.
Nē ra ki dana e gəl kō6e ki a o-n 6e do dije ti ləi.

⁹ I nje ndigi nē ra ki dana, ə nje mbati nē ra ki go ti al tō.

Be ə, j ki j Luwə, Luwə ləi, koti dan ngar madi je ti,

Ur yibi rənal dəi ti*.»

¹⁰ Ningə təl əl 6əy to ə nə:

«E j Babe ə, lo kilə ngirə nē je ti, ira dōnangi,
Ningə dōrə e nē ra ji tō.

¹¹ Nē je kin pəti a gotoi, nə j, a isi lo kisi ti ratata.

Dōrə ki dōnangi a ngisi tə kibi be.

¹² A dole-de təki dəw a dolə-n tuwə kam be, Oyo, a mbəli-de təki dəw a mbəl-n kibi kam be.

Nə j, a mbəl al ratata.

Ningə a isi ki dəi taa, ki do 6al je, ki do 6al je*.»

¹³ Malayka madi kare dan malayka je ti lie ki Luwə əl-e ə nə:

* 1:3 Pa je 110.1 * 1:5 Pa je 2.7; 2 Samiyal 7.14 * 1:7 6-7: Dətərənom 32.43; Pa je 104.4 * 1:9 8-9: Pa je 45.7-8
* 1:12 10-12: Pa je 102.26-28

«İre isi dō ji kōm ti,
Biti kadi m-ilə njé bə je lai gin tōgi ti, goto.»

¹⁴ Ki oji dō malayka je, əi ndil je ki njé ra
kilə kadi Luwə par. Luwə ilə-de mba kadi rai
ki dije ki a aji-de.

2

Adi ji kidi ta ki Luwə əl je al

¹ Be ə, maji kadi ne ndo je ki j-ingəi kin,
adi ji rai ji ndami al, re ji rai ji ndamii ə, j-a
ndami rəbi. ² Ji gər kadi ta ki ndo ki malayka
je rəi əli kaje je e ta ki rōjeti^ə. Ningə dije pəti
ki njé kal dō ndu kin nim, njé təl rōde go ti al
nim, Luwə adi-de kində kōji ki sōbi kadi ingəi.
³ Təki rōjeti, j-əi wa ka j-a nali kində kōji lə
Luwə kin al, re j-oi ta kaji ki əti bəl be kin ta ne
ki kare. Ta kaji kin, Bəbe Jəju wa ə ilə mbeə
dōsəy. Ningə njé je ki ooi ta-e ti, rəi mai naje
adi-je, təkə e ta ki rōjeti. ⁴ Luwə wa ki dōne ma
naji dō ta kəl-de ti kadi e ta ki rōjeti ki takul ne
kōji je ki əti bəl nim, ne ra je ki dəw asi ra al
nim, ki mbəli je ki ra ki rəbi je ki dangi dangi
nim tō. Taa Luwə tōji ne ki rangi bəy, adi njé
ma naji je ka kin, kadi-kare je ki dangi dangi
ki go NDile ti, ki go ndigi ti lie.

Jəju oi mbata lə dije ki dənangi ti ne pəti

⁵ J-isi j-əl ta dō kisi ki dō taa ti ki sigi ki a re.
Ningə kisi ki dō taa ki sigi ka kin, e malayka je
ə, Luwə a adi tōgi dō ti al. ⁶ Makitibi lə Luwə ə
nə:

«¹ Luwə, nda dəw e ri ə kadi to rōi ki mbata
lie be ə?

Ə se, ngon dəw e ri ə kadi ində kəmi goe ti be
ə?

⁷ Ra-e adi malayka je əi dəe ti mbata ngon
dəkagilo ki ndəy be,

Ningə ilə jōgi piti ki kōsi-gon dəe ti.

⁸ Osi gone mba kadi o bə dō ne kində je ti
pəti^ə».

Loki Luwə ilə ne je pəti gin tōgi ti lə dəw, ne
madi kare ki iyə taga goto. Ningə ki ngosine
kin, j-o kadi o bə dō ne je ti pəti al bəy. ⁹ Nə j-o
Jəju ki kate, malayka je itəi-e ki mba dəkagilo
ndəy, ki mba kadi ki takul me-maji lə Luwə,
ki ade oy mbata lə dije pəti. Ningə e ki tado
kō ki koy ki Jəju ingə kin ə, Luwə ilə-n jōgi piti
ki kōsi-gon dəe ti.

¹⁰ Təki rōjeti, Luwə e nje ra ne je pəti, taa
ne je pəti əi yəe je tō. Luwə təl Jəju dəw ki asi
naa bərərə ti go rəbi kō je ki ingə, mba kadi
dije ngay ki təl ngane je, indəi rōde naa ti sie
dō piti ti lie tō. Tado Jəju e njé kər nōde kaw
səde kaji ti. ¹¹ Ningə Jəju ki nje təl dije ki kasi-
naa bərərə ti dō majal je ti ləde, taa njé je ki
təli-de ki kay njay ti ba pəti, Bawde e kare ba,
adi e Luwə. Be ə, rō Jəju səl-e al kadi bər-de
ngakone je. ¹² Jəju əl Luwə ə nə:

«Ma m-əl ta ki oji dōi ngakom je,
Ta kam kosi dije ti lai,

M-a m-osi pa m-ilə-n tōji dōi ti^ə».

¹³ Ningə əl bəy:

«M-a m-adi mem Luwə ba pəti,
Bəy taa, m-a ne ki dije pəti ki Luwə adi-m-de,
Ki toi tə nganm je be^ə».

¹⁴ Təki dije ka kin awi ki daro ki məsi ka kin
ə, Jəju wa ka, təl rone dəw ti ki rōjeti tə əi be
tō. Ra be mba kadi ki takul koye, su ki aw ki
tōgi lə koy jine ti, təl ne ki kare. ¹⁵ Jəju oy mba
kadi taa dije ilə-de taa tō. Dije ki dəkagilo kisi
ki dō taa ləde pəti, isi tə bəə je me bəl koy ti.
¹⁶ Təki rōjeti, Jəju re mba kadi ra ki malayka
je al, nə re ki mba kadi ra ki dije ki gin kōji ti
lə *Abirakam. ¹⁷ E be ə, me ne je ti pəti, kadi
tō tə ngakone je be, mba kadi təl nje kijə ne
məsi kadi-kare ləde ki bo ki nje ndigi dije ki
əti bəl, taa ki nje ka dō njane ti njururu dō kilə
ti ki Luwə ade tō. E ə, a bər majal lə dije nim,
taa a ilə-de noji naa ti ki Luwə nim tō. ¹⁸ Oyo,
Jəju wa ki dōne ingə ne na nim, ingə kō nim
tō. Be ə, ngosine kin, asi kadi a ra ki njé je ki
ne na je tēji dōde ti.

3

Jəju e ki bo dō Moji ti

¹ NGakom je ki njé kadi-me je, səi ki Luwə
bər səsi, maji kadi uri kamsi ki dō Jəju ti. E
ə, Luwə ilə sie adi-je, mba kadi e nje kijə ne
məsi kadi-kare ki bo. E ki takule ə, j-adi-n me
je, ə j-isi j-əl ta dō ti taga ta kəm dije ti. ² Təki
rōjeti, Luwə kōti Jəju mba kadi e nje kijə ne
məsi kadi-kare ki bo. A dō njane ti ki rō Luwə
ti ki nje mbəte, kadi ra kilə kin, təkə ndo ki
*Moji a-n dō njane ti me kilə je ti pəti ki ra
me kəy ti lə Luwə kin be tō^ə. ³ Təki rōjeti, Jəju
asi ta piti ki itə yə Moji say təkə ji gəri kadi nje
kində kəy aw ki kōsi-gon itə kəy kin be. ⁴ Kəy
ki aw ki nje kində ne al goto. NGA ningə nje
ra ne je pəti e Luwə. ⁵ Moji a dō njane ti me
kilə je ti pəti ki ndo ki ra me kəy ti lə Luwə.
Nə ke ə e ngon nje kilə kare. Kilə lie e ki mba
kadi əl dije ta oji dō ne je ki Luwə a əl me ndo
ti ki lo ti ti. ⁶ Nə Kirisi a dō njane ti tə NGon
lə Luwə, ki Luwə un-e inde dō kəy ti ləne. J-əi
ə, j-əi kəy je lie, re j-uwai tōgi je ba, taa ji rai
rōnəl dō ne kində me dō ti ləje tō.

Kər kəə lə dije lə Luwə

⁷ Maji kadi uri mbisi oi dō ta ki NDil Luwə
əl kin:

«Dəkagilo ki bōne kin, re oi ndu Luwə ningə,

⁸ Oti kadi adi mesingə təkə ndo ki kasi je təi-
mi rō kin be,

Dəkagilo ti ki nai mi me dilə lo ti.

⁹ Oyo e dəkagilo ti ki kasi je indəi kadide səm
ə nai mi,

Go bəl ti ki kuti sō ti ki m-ra ne je m-adi oi ki
kəmde kin.

¹⁰ E be ə, wongi ra-m ngay ki gin kōji kin,

Adi m-əl m-ə nə, mede nay ki lo ndəm ta rəbi ti.

Lo kadi gəri ne ki m-isi m-ngəm rəde ti goto.

¹¹ Be ə, me wongi ti ləm, m-un-n mindim m-ə nə:

A uri me be kər kəə ti ki m-isi m-ra ki mbata lade kam al ratata^φ.»

¹² Be ə, ngakom je, maji kadi indai kəm-kədi də rəsi ti, mba kadi dəw madi kare dansi ti aw ki me ki majal ə se me nga ki kadi aw sie adi təl gidine adi Luwə ki nje kisi kəm ba al.

¹³ Təki bone Luwə nay ki lo kəl səsi ta ti bəy kin, maji kadi ilai dingəm me na ti ki ndo je kare kare pəti, dəkagilo ti ki isi oi də bar lie bəy kin. Irai be mba kadi majal ədi dəw kare dansi ti adi təl nje me nga al. ¹⁴ Təki rəjeti, je ki kində rə naa ti ki Jaju Kirisi. Nə ke ə, kadi-me ki ndo ki j-adi-e, ə ji təli njé kadi-me je kin, kadi j-uwəi ba biti ta təl ta ne je ti. ¹⁵ Makitibi lə Luwə ə nə:

«Dəkagilo ti ki bone kin, re oi ndu Luwə ə, Oti kadi adi mesi nga tək i ndo ki kasi je taji-n rə dilə lo ti kin be.»

¹⁶ Se nə je ə, ooi ndu Luwə ə təli taji rə dilə lo ti wa? Ə njé je ki *Moji rə nde ə tēē səde me be ti ki Ejipi ti wa kin. ¹⁷ Ə se njé je ki ra tə ə, wongi ra Luwə səde bal kuti sə wa? Wongi ra Luwə ki njé je ki rai majal ə ninde a də-naa ti bisiri dilə lo kin. ¹⁸ Ə se njé je ki ra tə ə, Luwə ibi rəne kadi a uri be kər kəə ti al ratata wa? E njé ki mbati kadi təli rəde goe ti kin^φ. ¹⁹ J-o kadi asi kur me be kər kəə ti lə Luwə əl, tado mbati kadi adi-e mede.

4

¹ Be ə, tək i dəkagilo kun mindi kur me be kər kəə ti lə Luwə əl bəy kin ba, maji kadi j-indai kəm-kədi də roje ti mba kadi dəw madi kare njae nay gogi al. ² Tado je ka, tək i ilai mbə Poy Ta ki Maji adi kaje je wa kin tə ə, ilai mbə kin adi je tə. Nə ke ə, Poy Ta ki Maji ki kaje je ooi kin, tə tənə ki kare rəde ti, mbata taa ki kadi-me al. ³ Ningə je ki j-adi me je, j-a j-asi kadi j-ur me be kər kəə ti kin, tək i makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Me wongi ti ləm, m-ibi rəm m-ə nə: A uri me be kər kəə ti ləm al ratata^φ.»

NGa ningə, tək i rəjeti, Luwə təl ta kilə ləne mari nu lo kilə ngirə donangi ti. ⁴ Tək i rəjeti, makitibi lə Luwə əl ta əji-n də ndo ki kə siri ə nə: «Luwə ər kəə me ndo ti ki ko siri də kilə je ti pəti ki ra^φ.» ⁵ Makitibi lə Luwə əl bəy ə nə: «A uri me be kər kəə ti ləm ki m-isi m-ra ki mbata lade kin al ratata^φ.»

⁶ NJé je ki ilai mbə Poy Ta ki Maji adi-de kəte, adi mede də ta ti ki Luwə əl-de al. Adi lo kadi a uri me be kər kəə ti lə Luwə kin goto. Re to be ka, ta rəbi to tagira bəy kadi njé ki rangi a uri ti. ⁷ E be ə, Luwə ində də ndo ki

rangi dana, bar-e ə nə: «NDo ki bone.» Luwə əl ta je kin bal ngay kəte go ta je ti ki kaje je mbati tae ti. Ə ta je ka kin ki ta *Dabidi, me makitibi pa je ti lie ki ndangi kəte ə nə:

«Bone kin ə, oi ndu Luwə ə,

Oti kadi adi mesi nga.» tək i m-əl-n səsi kəte.

⁸ Tək i rəjeti, re Jojuwe ər nq *Isirayəl je aw səde me be kər kəə ti lə Luwə ə, Luwə ə əl ta lə ndo kər kəə ki rangi gogi al ngata^φ. ⁹ Be ə, ndo kər kəə ki rangi lə dije lə Luwə to nq bəy. A e ndo kər kəə ki titi-naa ki ndo ki kə siri ki Luwə ər-n kəə kin be. ¹⁰ Tado dəw ki ur lo kər kəə ti lə Luwə ə, a ər kəə də kilə ti ləne, tək i Luwə ər-n kəə də kilə ti ləne kin be tə. ¹¹ Be ə, maji kadi j-indai togi də roje ti mba kadi j-uri me be kər kəə ti kin. Adi j-indai kəm-kədi də rəjeti mba kadi dəw madi kare dan je ti təl nje mbati ta ki ta Luwə ti adi osi tək i kaje je osi kəte kin be al ngata.

¹² Ta lə Luwə ə ta ki isi kəm, aw ki togi ngay tə. Tae ati itə kiyə kasigar ki ta kate e dam joo. Ta lə Luwə ə ur rəjeti maki maki. A aw ədi dan bəngirə je nu. Ningə ta rəje je ki rəti-naa, ki wuy doje je ka aw ədi tə. Kəji ta ra je ləje ki maji, ki ki majal ki mar ta je ki də bəngirə je ti ka, ta lə Luwə tēē ki gine. ¹³ Nə kare ki mbə ne kində je ti lə Luwə ki bəy rəne ta kəme ti goto. Ne je pəti naji rəde ta kəme ti ay njay njay. Ningə e nq Luwə ti tə ə nə nə a ər gin kilə rane je.

Jaju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo

¹⁴ Adi j-uwəi kadi-me ləje ki j-əli ta də ti nq dije ti taga kin ba, tado, tək i rəjeti, j-awi ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, ki nje togi ki aw biti tēē lo kisi Luwə ti. Adi e Jaju Kirisi ki NGon lə Luwə. ¹⁵ Nje kijə ne məsi kadi-kare ləje ka kin, asi naki kadi ingə kə saje də togi kasi al je ti ləje. Tək i rəjeti, e wa ka, nai-e me ne je ti pəti tə je be tə. Nə ke ə, e osi me majal ti nja kare al. ¹⁶ Adi j-əti bəsi ki nq kimbər kəbe ti lə Luwə ki nje me-maji, ki me ki ti kati. Lo kin ti ə, Luwə a iyə-n go majal je ləje kə nim, taa me-maji lie ka a nay saje nim, mba kadi tə ra saje dəkagilo ti ki me je ge.

5

¹ Tək i rəjeti, njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo, kare kare pəti, Luwə ə mbəti-de dan dije ti. Ningə Luwə ində-de mba kadi rai kilə ləne mbata maji lə dije ka kin. Kilə ləde e mba kadi adi kadi-kare nim, taa jəi ne məsi kadi-kare adi Luwə mbata majal je lə dije ki rai nim to. ² Nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo wa ki dəne ka, aw ki kasi al je ləne ngay tə. Be tə ə, a asi kadi gar ə ra ki dije ki njé ra ne ki majal ki go me ndigi ti ləde al, adi ndəmi ta rəbi. ³ E mba kasi al je lie ka kin ə, a ilə məsi kadi-kare adi Luwə mbata majal je ləne wa

φ 3:11 7-11: Pa je 95.7-11 φ 3:18 16-18: Kər Isirayəl je 14.1-35; Pa je 95.11 φ 4:3 Pa je 95.11 φ 4:4 Kilə ngirə ne je 2.2 φ 4:5 Pa je 95.7-8 φ 4:8 Dətaranom 31.7; Jojuwe 22.4 φ 5:3 Labətiki 9.7

nim, taa ki mbata majal je lə dije nim to⁴. 4 Ra kilə kijə ne məsi kadi-kare e kəsi-gon, nə ke ə dəw a ində rəne ki də rəne mba kingə-n kəsi-gon kin al. Dəw a ingə kəsi-gon kin ki takul bar ki Luwə bar-e taa. Ne kin ə ra, dəkagilo ti ki bari-n *Aro.

5 E be ə, ya Kirisi ka to be to. E e wa ə adi rəne təfa mba kadi n-təli-n nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki itə ndəge je al. Nə ingə ji Luwə ti ki əl-e ə nə:

«[ə, i ngonm,
ilə ngire bone, mi m-təl Bawi.»

6 Me Makitibi ti lə Luwə, loki rangi ti, Luwə əl bəy ə nə:

«[nje kijə ne məsi kadi-kare ki a isi ratata,
Tə Məlsisədəki be⁷.»

7 Dəkagilo ti ki Jəju e dənangi ti ne bəy, əl ta ki Luwə ki rəbi je ki dangi dangi, taa əl sie ta ki go kare ki səl də, ki ndune ki bo taa ki man nə kəmmə ti, Luwə ki asi kadi taa-e ta koy ti⁸. Ningə Luwə oo də ndue mbata kilə ki ilə dəne gin toge ti. 8 Təki rəjeti, E NGON Luwə wa, nə ki go rəbi kə je ti kin pəti, ndo kadi təl rəne go Luwə ti. 9 Lok i Jəju təl ta kilə je pəti ki ra mba kadi ra ngata ningə, Jəju təl rəbi kaji ki a to ratata mbata dije pəti ki njé təl rəde goe ti. 10 Təki rəjeti, Luwə inde nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo tə Məlsisədəki be.

NDər mbi də kiyə go rəbi ki maji ti

11 Ne je toi ngay kadi j-əl də ta ti kin, nə ke ə, lo kadi j-ər mee kadi ay njay dəsi ti goto, tadə ngə səsi ngay kadi igəri me ne je kalangi. 12 Təki rəjeti, dəkagilo ki rai me ta ti lə Luwə kin e ngay nga, adi maji kadi itəli nje ndo dije ndu Luwə ngata. Nə bit i bone ka, igei kadi dije ki rangi ə ndoi səsi ne əji də ta lə Luwə ki indoi lo kilə ngire ti nu wa kin bəy. Igei mba tə ngan je ki kasi be bəy bi ne kuso lə ngatəgi je ki toge to ti al. 13 Dəw ki nay ki lo kay mba kone ti e ngon ki kasi. Gər kəl ta də ne ti ki rəjeti al. 14 NGata ningə, ne kuso ki toge to ti e ki mbata ngatəgi je. Tadə ki go kilə je ti ki isi rai ki ndə je kare kare pəti me kisi ki də ta ti ləde, asi kadi əri mbo ne ki maji ki ne majal naa ti.

6

1 E be ə, maji kadi j-ai də ne ndo ti ki əji də ta lə Kirisi ki j-ingəi lo kilə ngirə kadi-me ti ləje nu kin par par al. Adi j-awi ki kəte kəte me ne ndo je ti lə dije ki təgi gangi me kadi-me ti. Adi ji təli ji rəi də ne ndo je ti ki lo kilə ngire ti nu, tə rə ne je ki majal ki a awi ki daw koy ti, ə se kiyə ta kadi-me kə kin al, 2 taa kadi ji təli ji rəi də ne ndo je ti ki əji də ra dəw batəm je ki dangi dangi, ə se kində ji də dəw ti, ə se ki njé koy je lo koy ti, ə se ta ki dangi ki dəbəy ti kin al ngata to. 3 J-a ji ndoi-naa ne lə dije ki təgi gangi ngata, re Luwə adi-je ta rəbi.

4 Adi j-uni tə ne ndo, ta lə njé je ki təli osi me pa njiyəde ti ki kəte: kəmmə e ki tēg ki takul kunj i lə Luwə. Nai kadi-kare ki dərə ti ooi nim, taa ingəi NDil ki ay njay nim to. 5 NDigi Poy Ta ki Maji lə Luwə kadi e ta ki maji ngay, taa gəri ne ki əji də təgi je ki a rəi naa ti ki dəkagilo ki Luwə a ilə-n ngirə kəbe ki a re nim to. 6 Nə re e be ka, təli osi me pa njiyəde ti ki majal ki kəte kin gogi. Ko dije ka kin, lo kadi dəw a təl re səde ki nja bəy kadi yəti pa njiyəde goto. Təki rəjeti, bəi Ngon lə Luwə də kagi-dəsi ti təki rangi bəy. Ningə iləi rəsol dəe ti ta kəm dije ti.

7 Adi j-uni ne ndo ki də lo ndər ti, loki dənangi ay man ndi ki isi ədi ki dəkagilo je pəti, ə tēg ki kandi ki maji adi njé je ki ndəri ki mbata ləde to ningə, təji ki taga kadi Luwə njangi də lo ndər ka kin. 8 Nə re dənangi ibə tone je ki kon je yo ningə, e dənangi ki ndae goto. Luwə a ndəle ə təl ta dənangi kin e kadi iləi por dəe ti par.

9 NGakoje je ki njé ndigi je ləje, re j-əl ta kin be mindi ka, ji gər me je ti maji kadi səi, səi də rəbi ki maji ti. Də rəbi ki a tēg səsi kaji ti. 10 Təki rəjeti, Luwə e nje ra ne ki dana ki dəkagilo je pəti. Adi mee a oy də ne ki maji ti ki irai al. Irai ki njé kadi-me madi je, ningə isi ta ra ti ne bəy. Ne ra je ki maji ki isi rai kin təji kadi indigi Luwə. 11 Nə ndigi ləje e mba kadi dəw ki ra dansi ti uwə təgine ba, ə nayi ki lo ra maji ti təki isi rai kin bit i ndə ki dəbəy ti. Ningə a ingəi ne je pəti ki indəi mesi də ti. 12 Ji ndigi kadi itəli njé dabi je al. Nə kadi indaji pa njiyə njé je ki adi mede Luwə ə awi ki kore me. Njé je kin ə, ingəi ne maji je ki Luwə un-n mindine kadi n-adi-de.

Ne kində me də ti ki rəjeti

13 Lok i Luwə un mindine adi *Abirakam, dan go kun mindi ka kin ki kibi rə me tane ti wa. Təki rəjeti, dəw ki rangi ki ite kadi ibi rəne ki təe goto. 14 Luwə ə nə: «M-a m-jangi dəi təki rəjeti, ə m-a m-adi gin kai je bayi-naa¹⁵.» 15 Abirakam ngəm go kun mindi lə Luwə ki kore me. Be ə, ingə-n ne ki Luwə un-n mindine ade. 16 Lok i dije ibi rəde ningə, ibi rəde ki tə dəw ki boy itə-de. Kibi rə ka kin a təji kadi ta je ki n-əli əi ta je ki rəjeti. Adi a ində gangi ta je ki tade asi-naa də ti al. 17 Ningə Luwə ge təji njé je ki a ingəi ne maji je ki un-n mindine ka kin ki taga ay njay bəy, kadi ndu-kun je ləne a yəti al. Be ə, dan go kun mindi ləne ki kibi rə bəy. 18 Kun mindi əi ki kibi rə əi ne je ki joo ki dəw a yəti-de al. Be ə me kun mindi ti ə se me kibi rə je ti lə Luwə kin, a əi taje ki ngom al ratata, adi ta je kin ilə dingəm me je ti ngay, j-ai je ki j-iyəi ne je pəti mba kadi j-uwə ne kində me də ti, ki e ki kadi-je kin ba. 19 Ne kində me də ti kin ra adi kisi ki də taa ləje to tə kəy ki kində də mbal ti be. E

✧ 5:6 5-6: Pa je 2.7; 110.4 ✧ 5:7 Mt 26.36-46; Mk 14.32-42; Lk 22.39-46 ✧ 6:14 Kilə ngirə ne je 22.16-17

ne ki daw a badi do ti al nim, taa e ne ki nga nim to, ningə ində kibi gangi lo ki me kay ti la Luwə ki to dora ti gangi, ə ur me lo ti ki ay njay njay itə made je. ²⁰ E lo kin ə, Jəju ur ti kəte noje ti tə nje tee ta rəbi noje ti. Jəju təl nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki ratata tə Məlsisədəki be.

7

Məlsisədəki nje kijə ne məsi kadi-kare

¹ Məlsisədəki ka kin e ngar ki 6e bo Salem ti, taa e nje kijə ne məsi kadi-kare la Luwə ki e do ne je ti pəti to. E ə ingə *Abirakam lo ki təl lo təti ro ti ki təti ngar je, ə njangə dəe to. ² E ə, Abirakam ade ki kare me ne ki doği ti, me ne je ti pəti ki təl-n ta ro ti. Ki do kəte, kor me to ki nə Məlsisədəki e «ngar ki nje ra ne ki dana». Bəy taa, Məlsisədəki e ngar ki 6e bo Salem ti to, kor me to ka kin nə: «NGar ki nje lapiya^o» ³ Makitibi la Luwə əl ta la baw Məlsisədəki ə se ta la kəe al, nim taa əl ta la gin kae je al nim to. Bəy taa, əl ta do koje ti ə se do koye ti al ratata nim to. Titi-naa ki NGon la Luwə, ningə e nje kijə ne məsi kadi-kare ki a isi ki dokagilo je pəti.

⁴ İgəri maji kadi Məlsisədəki e daw ki ndae e ngay. Be ə, kaje Abirakam wa ka, ade ki kare me ki doği ti, me ne je ti pəti ki təl-n lo ro ti^o. ⁵ NGan *Isirayəl je, ki go ndu-kun ti la *Moji, e gu dade ti kadi adi ki kare me ki doği ti me ne je ti pəti ki ingəi, dije ki əi gin koji ti la *Ləbi ki əi njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki əi ngakode je wa, tado əi je ka, əi gin ka ti la Abirakam to. ⁶ Məlsisədəki e gin koji ti la Ləbi al, nə Abirakam ade ne kare me ki doği ti me ne je pəti ki ingə. Adı Məlsisədəki njangə do Abirakam ki Luwə un mindine ade. ⁷ Ningə təkı rəjeti, ngatəgi ə a njangə do ngon ki du. ⁸ Gin ka je la Ləbi ki njé taa ki kare me ki doği ti, me ne maji je ti ji ndəgi Isirayəl je ti, əi dije ki a oyi. Nə ki oji do Məlsisədəki, Makitibi la Luwə əl kadi e, isi kəm ba. ⁹ Ki dəbəy ti, ta ki kadi j-əl ən: dokagilo ti ki Abirakam adi ki kare me ki doği ti me ne kingəne je ti pəti kin, Ləbi ki gin kae je əi njé taa ki kare me ki doği ti me ne je ti pəti kin ka, adi to. ¹⁰ Təkı rəjeti, dokagilo ti ki Məlsisədəki ingə-n Abirakam kin, oji Ləbi al bəy, nə ke ə, e məsi kane Abirakam ti ngata.

¹¹ Me ndu-kun ti la nğan Isirayəl je, e dije ki gin koji ti la Ləbi ə sobi kadi dije kəti-de tə njé kijə ne məsi kadi-kare je. Əi njé kijə ne məsi kadi-kare je tə *Aro be. Nə rəbi ra kilə kijə ne məsi kadi-kare ləde to asi-naa bərgəre al. Re e be al ə, daw a sangi nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi tə Məlsisədəki be bəy al ngata. ¹² NGa ningə, re rəbi ra kilə la njé kijə ne məsi kadi-kare ki gin ka ti la Ləbi yəti ningə, e go ti kadi ndu-kun ka yəti to. ¹³ Ningə Bəbe ləje ta je kin oji dəe, e gin ka ti la Ləbi al, nə e gin ka ti

ki rangi. Ningə gin ka ti kin, daw madi ki ra kilə tə nje kijə ne məsi kadi-kare do dingiri lo ti goto. ¹⁴ Dije pəti gəri kadi oji Bəbe ləje gin koji ti la Juda. Ningə ki oji do gin koji kin, Moji əl ta madi do ti al, loki əl ta ki oji do njé kijə ne məsi kadi-kare je.

Nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi ki titi-naa ki Məlsisədəki

¹⁵ NGəsinə ne je toi ay njay nga. Nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi ki e gin koji ti la *Ləbi al, ki to tə Məlsisədəki be re. ¹⁶ E təl nje kijə ne məsi kadi-kare ki go rəbi koji ki daro ti al, nə ki go təgi kisi ki do taa ti ki a to ratata. ¹⁷ Təkı rəjeti, makitibi la Luwə əl ə nə:

«İ nje kijə ne məsi kadi-kare ki ratata, Təkı ndo ki Məlsisədəki isi-n be.»

¹⁸ Be ə, kun-ndu je ki kəte, e ki buji ko mbata təge goto, taa ndae ka goto to. ¹⁹ *NDU-kun je la *Moji asi kadi rai adi dije asi-naa bərgəre ta kəm Luwə ti al. NGA ningə ne kində me do ti ki maji toi ndu-kun je la Moji e ki kadi-je. Ningə ki takule j-əsi kadi ji re ki ro Luwə ti. ²⁰ Ne ki rangi bəy, ne je kin pəti rai ne ki takul kibi ro la Luwə. Nə ndəge je teei njé kijə ne məsi kadi-kare ki kanji kun mindi la Luwə. ²¹ Nə ki oji do Jəju, Luwə un mindine, loki əl ə nə:

«Mı Bəbe ma m-yəti ndum al, M-un mindim m-ə nə:

İ nje kijə ne məsi kadi-kare ki ratata.»

²² Be ə, ki rəbi kibi ro la Luwə kin, ji ti meje kati kadi j-ingə kilə mindi ki sigi ki maji itə e ki kəte kin say ki takul Jəju.

²³ Ne ki rangi bəy, njé kijə ne məsi kadi-kare ki gin koji ti la Ləbi bayi-naa. Nə ke ə, yo təl-de taa taa adi lo kadi rai kilə kijə ne məsi kadi-kare kin ratata goto. ²⁴ Nə Jəju e nje kisi ratata, ningə kilə kijə ne məsi kadi-kare lie a to ki nəne ti to. ²⁵ E be ə, Jəju asi kadi kaji ki ratata dije ki njé re ki ro Luwə ti ki takule. Təkı rəjeti, e nje koy al adi a əl ta ki Luwə ki dokagilo je pəti ki mbata ləde.

²⁶ Jəju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki sobi kadi j-ingə. E ay njay nim, ra ne ki majal nja kare al nim, taa Luwə əse nğərangı kadi njé ra majal je ti nim to. Ningə, un-e inde adi isi nğərangı dora ti nu, do ne je ti pəti. ²⁷ Jəju to tə ndəgi njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo kam al, adi e ne ki ndae goto rəe ti kadi ijə ne məsi ki ndo je kare kare pəti ki mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləne wa nim, taa mba kadi iyə-n go majal je la kosi dije pəti ko to. Jəju ijə ne məsi kadi-kare nja kare ba par ə asi naki. Adı e kadi-kare darəe wa ki adi do kagi-dəsi ti kin. ²⁸ Tado ndu-kun la Moji ində jine do dije ti madi ki kilə rade asi-naa al, tə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo. NGA ningə kun mindi la Luwə ki re go ndu-kun ti, ində jine do NGone ti tə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, e ki asi-naa bərgəre ki nəne ti.

8

Jaju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo

¹ Ta ki bo ki kadi j-al də ta ti kin ə to kin: J-aw ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, ki isi me dərə ti, də ji kə lo kisi kəbe ti lə Luwə, ki təge e də təgi je ti pəti. ² İsi ra kilə kijə ne məsi kadi-kare ki bo ləne me kəy ki ay njay ti, adi e me kəy kaw-naa ti ki rəjeti ki e dərə ti nu. E kəy ki Luwə wa ə ra bi e dije ə rai ki jide al.

³ *NJé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo, kare kare pəti, kilə ləde e mba kadi adi ne je Luwə nim, rai ki kadi-kare məsi je nim tə. Be tə ə, e go rəbe ti kadi Jəju ka, aw ki ne kadi adi kadi-kare ti tə. ⁴ Təki rəjeti, re Jəju e dənangi ti ne ningə, a e nje kijə ne məsi kadi-kare al, tadə nje kijə ne məsi kadi-kare je ki isi rai kilə kin ki go ndu-kun ti lə *Moji, isi dənangi ti ne ə bəlme ngata. ⁵ NJé kijə ne məsi kadi-kare je ka kin, isi rai kilə me kəy kaw-naa ti. Nə kəy kin e ndil kəy ki rəjeti ki to dərə ti. Təki rəjeti, loki Moji ilə ngirə kadi ra kəy kibi, Luwə əl-e ə nə: «Ur mbi maji o-n də ta ki m-a m-əli kam: maji kadi ira kəy kibi kin təkı ndə ki m-əjii də mbal ti.» ⁶ Nə ngə sine, Jəju aw ki kilə ki ndae e ngay itə kilə lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. Adi e ə, e nje ka mbə lo ti ki mbata kilə mindi ki maji, ki ngire e ki kində də kun mindi ti ki maji tə.

Luwə adi mindi ne mbata kilə mindi ki sigi

⁷ Təki rəjeti, re ne ki majal goto me kilə mindi ti ki kəte ə, Luwə a re ki e ki rangi ki kə joo al. ⁸ Nə, Luwə kəl ki dije ləne mbata majal je ki rai, ə nə:

«Oi ndə je a rai nqə,
Ki m-a m-ilə mindim kilə ki sigi,
Ki dije ki İsirayəl ti nim,
Ki dije ki Juda ti nim tə.

⁹ Kilə-mindi kin, a to tə kilə mindi, Ki ndə ki m-ilə ki kade je, NDə ki m-uwə-n jide, MBa kadi m-təe-n sade dənangi Ejipi ti kin al. Lo kadi ay də njade ti səm me kilə mindi ti kin goto.

Be ə, mi Bəbe, m-a m-təl gidim madide tə.

¹⁰ Bəbe ə nə:
Kilə-mindi ki m-a m-ilə
Ki dije ki İsirayəl ti go ndə je ti kin ə to kin:
M-a m-adi-de ne gər
MBa kadi gəri ndu-kun je ləm,
M-a m-ndangi ndu-kun je ka kin də bəngirəde ti.

M-a mi Luwə ləde,
Ə a əi dije ləm tə.
¹¹ Dəw madi kare ki a aw
NDoo dəw ki me be ti ləne,
Ə se ngokone kadi gər-m goto,
Tadə dije pəti,

İlə ngire də dije ki təgi ti bitı tēe-n də ngan je ki du ti,

A gəri mi.

¹² M-a m-iyə go ra go ti al je ləde kə,

Mem a oy də majal je ti ləde ratata.»

¹³ Loki Luwə əl ta də kilə mindi ki sigi ti ningə, e kin əji kadi təl e ki kəte tə ne ki kəke ti. Ningə j-əi pəti ji gəri kadi re ne to kəki ningə nay ngay al kadi a goto.

9

Rəbi kəsi məkəsi nangi nq Luwə ti ki kəte

¹ Kilə-mindi ki kəte ka, aw ki ndu-kun je ki təji dije go rəbi kəsi məkəsi nangi nq Luwə ti, ə se aw ki lo kaw-naa ki dənangi ti ne tə.

² Kəy kibi ki gangi mee joo e ki ra. Me kəy ti ki dəsəy, ki bəri-e lo ki ay njay, lo kində lambi ki bajie e siri isi me ti. Taa tabilə ki mapa kadi-kare ki dije adi Luwə e də ti, isi ti nqə tə.

³ Ningə kəy ki kə joo ki kibi gangi lo e ta ti, e lo ki bəri-e lo ki ay njay itə ndəgi lo je. ⁴ Lo kin ti ə dingiri lo ki ra ki ər e ti. Ningə də dingiri ti ka kin ə, yibi ki baye əti mbj e ki kilə por də ti. Me lo ti ki kə joo ti ka kin tə ə, sanduki kilə mindi ki gide e ki ra ki ər e ti. Me sanduki ti ka kin ə, ku madi ki man rosi mee e səm ti. Ku ka kin gide e ki ra ki ər tə. Bəy taa, me sanduki ti ka kin ka, kəgi təsi lə Aro ki ibə mbine e me ti tə.

Bəy taa, me sanduki ti wa ki kare kin ə, mbal je ki ndangi ta je ki əji də kilə mindi ti e me ti tə. ⁵ Də sanduki ti ka kin ə, təli kəgi je joo ki toi tə *Malayka je ki bəri-de nə serube je, ki awi ki kəsi-gon ngay indai-de də ti. Malayka je ka kin naji bagide də lo kadi-kare məsi ti ki əji go kiyə go majal je lə dije kə. Nə ke ə, e dəkəgilo ki kadi dəw ər-n gin ta je kin pəti al bəy.

⁶ Kəy kibi ka kin e ki gangi lo joo. *NJé kijə ne məsi kadi-kare je uri me kəy ti ki dəsəy ki ndə je kare kare pəti mba ra kilə ləde. ⁷ Nə me kəy ti ki kə joo, nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki karne ba par ə, a ur ti nja kare me bal ti kare. Lo kin ti ə a re ki məsi də mba kadi adi Luwə kadi-kare ti kadi iyə-n go majal je lə nje kijə ne məsi kare ki bo wa kin kə nim, taa ya ndəgi kəsi dije ki rai ki go me ndigi ti ləde al nim tə. ⁸ NDil ki ay njay ndə-je ki takul ne je kin kadi dəkəgilo je pəti ki me kəy ki dəsəy kin to ningə, ta rəbi kur me lo ti ki ay njay njay itə ndə je kin e ki tēe al bəy. ⁹ Ne kəji je kin əi ndil ne je ki dəkəgilo ti ki bəne. Kor me nə: kadi-kare je ki ne məsi je ki j-isi j-adi Luwə kin asi kadi rai adi me dəw ki nje ra kilə kadi Luwə kin asi-naa bərəre al. ¹⁰ Təki rəjeti, ne je kin əi ndu-kun je ki əji də ne kuso ə se ne kəy ki kuji ne ra je ki əji də kəy rə ki man par. Ne je kin əi kuji ne ra lə dije ki dənangi ti ne. NDade to ki mbata dəkəgilo ki ndəy be par,

✧ 8:1 Pa je 110.1 ✧ 8:5 Tēe ki taga 25.40 ✧ 8:7 Tēe ki taga 24.3-8 ✧ 8:12 Jərəmi 31.31-34 ✧ 9:6 Kor İsirayəl je 18.2-6 ✧ 9:7 Ləbatiki 16.2-34

biti dɔkagilo ti ki Luwə a ində-n gin ndu-kun je ki sigi.

Kirisi adi rone kadi-kare ti

11 Nə Kirisi re tə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo mba kadi adi-je ne maji je ki toi ne ngata. Kirisi ur me kay kibi ti ki bo ngay nim, asi-naa bərərə nim tɔ. E kəy kibi ki dije ə rai ki jide al nim, taa e kəy ki goto dɔnangi ti ne nim tɔ. 12 Kirisi ur me kəy ti ki ay njay njay itə made je ka kin nja kare ba par. Ur me kəy ti ka kin ki məsi bal biyə ə se ki məsi ngan mangi je al, nə ki məsine wa. E ki rəbi kin ə, Kirisi gangi-n dɔje nja kare ba par ratata dɔ majal je ti. 13 Təki rɔjeti, ki go ne jibəl 6e ti, dije a təlɪ bal biyə je ki ngan mangi je, ə a sikəi məside je ki bu ngon kɔ mangi ki kilə por dɔ ti dɔ dije ti ki rai majal*. Rai ne je kin be mba kadi dije ka kin təlɪ ki kay njay gogi ki go ne jibəl 6e ti. 14 Re ne kin e ki rɔjeti kadi məsi da je awi ki togi ningə, məsi Kirisi, toge a itə məsi da je say ngay 6əy. Nə Kirisi wa un rone adi Luwə tə ne kadi-kare ki ay njay ki togi lə NDil ki nje kisi ratata. Məse ka kin a togi ngameje adi ay njay mba kadi ji ra ne je ki majal ki a aw səje koy ti al. NGata ningə, j-a j-asi kadi j-a ra kilə j-adi Luwə ki nje kisi kəm ba.

Kilə-mindi ki sigi me məsi ti

15 Be ə, Kirisi e nje ka mbɔ dije ti ki Luwə ki rəbi kilə mindi ki sigi. MBA kadi njé je ki Luwə bər-de ingəi ne nduwə ki a to ratata ki Luwə un-n mindine adi-de. Ne kin a ra ne, tadɔ Kirisi oy ningə məse taa dije ilə-de taa ta ne je ti ki majal kisi rai ne dɔkagilo ti ki əi gin togi ti lə kilə mindi ki kəte.

16 J-ingə kadi re dəw ra makitibi kilə mindi ki oji dɔ ləbi ne nduwə tone ti ningə, maji kadi dəwe ka kin a oy 6əy taa, noje je a ləbi-naa ne nduwə. 17 Təki rɔjeti, re dəw e ki dɔ ne taa 6əy 6a, nda makitibi kilə mindi ki oji dɔ ne nduwə goto. Loki dəwe ka kin oy ngata ningə ndae to. 18 Be tɔ ə, kilə mindi ki kate ka, lo kadi aw ki togi ra kilə kəte goto nɔ məsi ti ki ay. 19 Loki *Moji ɔr me ndu-kun je pəti təkɪ ndangi-n me makitibi je ti ki mi nɔ kosi *Isirayal je ti pəti ningə, un məsi ngan mangi je ki məsi bal bati je ki pote-de ki man jine ti. Ningə un baji kagi madi ki ul njuki ki əti maji ngay ki bari-e nə ijopi. Baji kagi ka kin e ki bɪr gine ki kibi ki rai ki bəl bati je adi sol lom lom ə kər njir njir tɔ. Ningə kagi ka kin ə, ilə me məsi ti 6a sikə dɔ makitibi je ti ki ndangi ndu-kun je me ti nim taa dɔ kosi dije ti nim tɔ. 20 Dɔkagilo sikə məsi ti, Moji ə nə: «E kin e məsi kilə mindi ki Luwə un ndune dɔ ti adi səsi, kadi itəlɪ rəsi go ti*» 21 Be tɔ ə, sikə-n məsi ka kin dɔ kəy kibi ti ki dɔ ne ra kilə je ti pəti ki me ti tɔ. 22 Təki rɔjeti, ki go ndu-kun ti, ne je ngay a təlɪ ki kay njay ki takul məsi par. Ningə ki kanji məsi ki sikə, kiyə go majal je a goto tɔ.

Kun rɔ kadi lə Kirisi ɔr majal je kɔ

23 Ne je ki titi-naa ki ne je ki rɔjeti ki dɔrə ti pəti səbi kadi e ki təl-de ki kay njay ti ki rəbi kin. Ningə ki oji dɔ ne je ki rɔjeti ki me dɔrə ti wa ka, gei ne kadi-kare məsi ki maji itə məsi da je say. 24 Təki rɔjeti, Kirisi ur me kəy kibi ti ki dije rai ki jide ki e ndil e ki rɔjeti ki me dɔrə ti kin al. Nə e aw me dɔrə ti, oji rone ta kəm Luwə ti, isi əl sie ta ki mbata ləje. 25 Jəju aw me dɔrə ti mba kadi adi rone kadi-kare ti Luwə nja bay bay al. Nə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ur me kəy ti ki ay njay itə made je ka kin ki bəl je kare kare pəti, ki məsi da je. 26 Re e be al ə, Kirisi a ingə kɔ nja bay bay lo kilə ngirə dɔrə ki dɔnangi ti nu. Nə təkɪ rɔjeti, Kirisi re nja kare ba dɔkagilo ki dɔbay ti, mba kadi bɔr majal kɔ, ki takul darəe ki un adi Luwə ne məsi ti. 27 Ningə e ki kində dɔ dana kəte, kadi dəw ki ra ra a oy nja kare par, ningə go koye ti, Luwə a gangi ta dɔe ti. 28 Be tɔ ə, Kirisi adi rone nja kare ba par, mba kadi bɔr majal lə kosi dije. Ningə a oji rone ki kɔ joo 6əy, nə ke ə, e ki mba bɔr majal al ngata, nə ki mba kadi aji njé je ki isi nginai ndɔ təl-e.

10

Kirisi adi rone kadi-kare ti nja kare ba par

1 *NDU-kun je lə *Moji əi ndil ne je ki rɔjeti ki a rəi, bi əi darɔ ne je wa al. Be ə, lo kadi ayi dije ki isi rai ra Luwə ti njay goto. Re ijai ne məsi kadi-kare ki bəl je kare kare pəti ka loe goto. 2 Re e be al ə, njé je ki isi ijai ne məsi kadi-kare adi Luwə kin, Luwə a iyə go majal je lade kɔ pəti nja kare ba par. Lo kadi mede a ole dɔ majal je ti lade gogi 6əy a goto. Ningə gin kijə ne məsi kadi-kare ka, a gangi tɔ. 3 Nə təkɪ rɔjeti, ki rəbi kijə ne məsi wa kin ə, me dije ole-n dɔ majal je ti lade bəl je kare kare pəti. 4 Tadɔ məsi ngan mangi je ki məsi bal biyə je asi kadi bɔr majal je kɔ al.

5 E be ə, loki Kirisi isi re me dɔnangi ti, əl Luwə ə nə:

«Ige ne məsi al nim, kadi-kare al nim tɔ, Nə ibə darəm.

6 İra rɔnəl dɔ da je ti ki kilə por dɔ ti dɔ dingiri ti al nim,

Taa ne məsi mbata bɔr majal je ka nəl-i al nim tɔ.

7 Ningə m-əli m-ə nə:

Mi ne, m-re dɔnangi ti kadi m-ra ndigi ləi, Təkɪ ndangi me makitibi ti ki kay njay oji-n dəm*»

8 Ta ki dosay ki Kirisi əl ə to kin: «Ige ne məsi al nim, kadi-kare al nim, da je ki kilə por dɔ ti dɔ dingiri lo ti al nim, taa ne məsi mbata bɔr majal je al nim tɔ». NGa ke ə, ne məsi je kin pəti, e ki rade ki go ta je ti ki e ki ndangi ki go ndu-kun ti. 9 Kirisi təl əl 6əy ə nə: «O, m-re dɔnangi ti mba kadi m-ra go ndigi ləi». Kirisi

buji ne məsi je ki kəte, ə un rone tə ne məsi ki sigi ində to ti. ¹⁰ Jəju Kirisi ra ne ki Luwə ndigi. Be ə, adi rone kadi-kare ti, nja kare ba par, mba kadi taa-je ilə-je taa dō majal ti.

¹¹ Ningə njé kijə ne məsi kadi-kare je kare kare pəti, awi ki njade taa, ndə je kare kare pəti mba ra kilə ləde nō Luwə ti. Adi kadi-kare ne məsi ki kare wa kin ki dəkagilo je pəti. Nə ne məsi kin asi bər majal je lə dije al ratata^φ. ¹² Nə Kirisi, adi rone kadi-kare ti nja kare ba par mbata bər majal je, ə aw isi dō ji kō Luwə ti ki nōne ti. ¹³ NGəsinə ki isi dō ji kō Luwə ti, isi ngəm kadi Luwə ilə njé bə je lie gin njəe ti tə kimbər kində nja be. ¹⁴ Be ə, ki kul ne məsi ki kare wa kin, təli-n dije ki ay-de dō majal ti ki kasi-naa bərare ti ratata.

¹⁵ NDil ki ay njay ka ma naje ay njay to, ningə ta ki dōsəy ki əl ə to kin:

¹⁶ «Bəbe ə nə:

Kilə-mindi ki ma m-ilə səde,
Go ndə je ti kin ə to kin:

M-a m-ində ndu-kun je ləm dō bəngirəde ti,
M-a m-ndangi-de mede ti, me mər ta je ti ləde.»

¹⁷ Ningə təl əl bəy ə nə:

«M-a m-adi mem ole dō majal je ti ləde al nim, taa dō kilə rade je ti ki go rəbe ti al al nim to^φ.» ¹⁸ NGa ningə loki majal je e ki kiyə go kə, nda ne məsi ki kadi dəw a ra bəy taa a bər-n majal goto.

Ji rai basi ki rō Luwə ti

¹⁹ Be ə, ngakom je, ji gər kadi ta rəbi e ki tēē noje ti kadi j-ur lo ki ay njay njay itə made je ki takul məsi Jəju Kirisi ki ay. ²⁰ Tēē ta rəbi ki sigi ki a to ratata ki takul kibi gangi lo ki ində gangi, adi e darəw me ki adi ne məsi ti dō kagi-dəsi ti. ²¹ J-aw ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki e ki kinde dō kəy ti lə Luwə. ²² Adi ji rai basi ki rō Luwə ti ki me ki rəjeti, ki kadi-me, ki badi al, ki me ki ay ki uwə-je ki ta al, ki rō ki togi ki man ki ay njay. ²³ Adi j-ai dō ne kində me dō ti ki j-isi j-ilai mbe kin ngə, tadō ne je ki Luwə un mindine kadi n-a ra n-adi-je, a ra təkı rəjeti. ²⁴ Adi j-indai kəm je go-naa ti yo je ki ne je, ki go rəbi kilə dingəm me naa ti mba kadi ji ndigi-naa nim, ji rai ne je ki maji nim to. ²⁵ Adi j-iyəi ta re lo kaw-naa je ti ləje təkı njé ki nə je isi rai be kin al. Nə adi j-ilai dingəm me naa ti yo je ki ne je, tadō təkı oy, ndə re lə Bəbe e basi.

²⁶ Ji gər ta ki rəjeti ə bəlme. Ningə, go gər ta ki rəjeti kin ə, ji ra majal ki go me ndigi ti ləje ə, kadi-kare məsi ki rangi ki a bər majal je ləje goto ngata. ²⁷ Ne kare ba ki nay ki mbata ləje, e ngəm ki rō dadi par par ta ki gangi lə Luwə ki por ki əti bəl ki a o njé mbate je. ²⁸ Re dəw madi mbati kadi təl rone go ndu-kun je ti ki *Mojı ndangi ə, a ingə yo ki kanji koo kəm-to-ndoo, re dije joo ə se mıtə mai

naji dō mbati təl rō go ndu-kun je ti lie kin. ²⁹ Təkı rəjeti, dəw ki kidi NGon lə Luwə ə, a ingə kində kəji ki ngə ngay bəy. Ne ki ra kin oji kadi ilə kəji dō məsi kilə mindi ki taa-e ile taa dō majal ti kin al. Təji NDil ki ay njay ki ra-je adi ji gər me-maji lə Luwə. ³⁰ Təkı rəjeti, ji gər Luwə ki ə nə:

«Mi ə, mi nje dal bə nim, taa nje kadi ne dəw ki ra ra ki go kilə rae ti nim to!

«Taa ilə dō ti bəy ə nə:

Bəbe a gangi ta dō dije ti ləne^φ.»

³¹ E ne ki əti bəl ngay kadi dəw osi me ta ki gangi ti ki ngə lə Luwə ki nje koy al.

³² Adi mesil ole dō ne ti ki ra ne kəte, dəkagilo ti ki ingəi lo kunjı lə Luwə. Kalangi ba go ti par ə, ingəi kō ngay, nə kə ə uwəi tōgisi ba ta rō ti ki bo kin. ³³ Njé ki nə je dansi ti, dije taji-de je adi-de kō je ta kəm kosi dije ti. Ningə njé ki nungı əi bəsi mba kadi əsi gin njé je ki isi ingəi kō kō je kin. ³⁴ Təkı rəjeti, ingəi kō ki njé je ki əi kəy dangay ti. Taa ndigi ki rənəl mba kadi dije taai ne maji je ləsi dō gu ti, tadō igəri kadi awi ki ne je ki Luwə un mindine kadi n-a n-adi sasi, ki ne je ki ndade itə ne maji je ləsi, taa a toi ratata to. ³⁵ Oti kadi iyəi ta kadi-me ləsi, tadō ki go rəbi kadi-me kin, a ingəi ne kigə go ji ki bo ngay. ³⁶ Majı kadi inayı ki lo kuwə tōgi ba ti, mba kadi irai ne ki Luwə ndigi ə ingəi ne ki un-n mindine mba kadi n-a ra.

³⁷ Təkı rəjeti, makitibi lə Luwə əl ə nə:

«Me dəkagilo ki goji ngay ti, nay ngay al nga, Nje re a re təkı rəjeti, a or ndə aw-n kəte al.

³⁸ Ningə, Luwə ə nə, dəw ki nje ra ne ki dana ta kəmne ti,

A isi ki dōne taa ki takul kadi-me.

Nə re təl gogi me majal ti ə, rəm a nəl-m sie al^φ.»

³⁹ Nə je, je dan dije ti ki njé təl gogi ki mba tı ta rōde al. Nə je mbō njé je ti ki adi mede, ə əi dō rəbi kaji ti kin.

11

Ta dō kadi-me ti lə kaje Isirayəl je

¹ Tadō kadi-me Luwə, e kaw ki badi al dō ne kində me dō ti, taa e tıj me kati dō ne ki rəjeti ki dəw oo ki kəmne al to. ² E ki takul kadi-me ləde ə, ngatōgi je ki kəte, me Luwə nəl-e dode ti.

³ Ki takul kadi-me ə, ji gər-n kadi dərə ki dənangi ki ne je ki me ti, Luwə rade ki ta ki tane ti. Be ə, Luwə ra ne je ki j-o-de, ki takul ne je ki j-o-de al. ⁴ Ki takul kadi-me ə, Abəl adi-n kadi-kare Luwə. Kadi kare lie maji itə yə Kay. Ki takul kadi-me lə Abəl ə, Luwə ndigi-n kadi-kare je lie, ə ma naji lie kadi e dəw ki nje ra ne ki dana. Təkı rəjeti Abəl oy wa, nə ki takul kadi-me lie, ne je ki ra isi əli-je ta bitı bōne^φ.

* 10:11 Tēē ki taga 29.38

* 10:17 Jərəmi 31.33-34

* 10:30 Dətarənom 32.35

* 10:38 Abakuki 2.3-4

* 11:4

⁵ Ki takul kadi-me ə Luwə un-n Enoki ki rone ti ki kanji kadi oy. Lo kadi dəw inge goto, tado Luwə un-e aw sie rone ti dora ti nu. Makitibi la Luwə ə na: «Kate bay taa kadi Luwə un-e aw sie dora ti, Enoki nal Luwə*»⁵.
⁶ Dəw ki a nal Luwə ki kanji kadi-me goto. Ningə dəw ki isi re basi ki rə Luwə ti, kadi gər mene ti maji tək Luwə isi nq tək rəjeti nim, taa isi igə go ji njé je ki isi sangi-e nim tə.

⁷ Ki takul kadi-me la Nuwe ə, Luwə ndər-n mbie də ne je ti ki a rai ne, ki dije ooi ki kəmde al bay. Nuwe mbati ta kəji la Luwə al, adi ra bato mba kadi aji-n rone nim, aji-n gin dije ki me kəy ti lane nim. Ki go rəbi tal rə go ta ti la Nuwe kin ə, ndəl re-n də dije ti ki donangi ti. Ningə ki takul kadi-me lie ə, Luwə tide-n dəw ti ki nje ra ne ki dana*.

⁸ Ki takul kadi-me la *Abirakam ə, loki Luwə bar-e ningə, ndigə tae ti. Abirakam ndigə ta bar ti la Luwə ə j taa osi də rəbi ti ə aw me be ti ki gər nja kare al, ki un ndune kadi n-a n-ade ne nduwa ti. ⁹ Ki takul kadi-me ə, j aw isi-n tə be donangi ti ki Luwə un ndune kadi n-a n-ade. Abirakam aw isi gin kəy kibi ti naa ti ki *Isaki əi ki *Jakobi. Əi je ka, əi njé kingə ne nduwa wa ki kare ki Luwə un ndune adi Abirakam kin tə*.
¹⁰ Abirakam ngəm kadi n-isi me be bo ti ki ngire nga maji, ki Luwə wa mar ta də rəbi ra-e ti kəte bay taa, ində be bo ka kin ki darəne wa tə.

¹¹ Ki takul kadi-me la Sara ki e kuji dāne tə ə, dəkagilo ti ki bigə yipi ə bəlme ka, Luwə ade təgi ade oji ngon, tado badi al kadi Luwə a ra ne ki un-n mindine kadi na ra. ¹² E be ə, ki takul dəw ki kare wa ki bigə yipi adi ndəe nay ngay al donangi ti wa kin ə, gin koji ki bayi-naa tə mee je ki dora ti ə se yangira ki ta ba ti ki dum tidə kərdə, tēgi ti.

¹³ Dije pəti ki adi mede Luwə ka kin oyi ki kanji kadi ingəi ne maji je ki Luwə un-n ndune kadi n-a n-adi-de ka kin. Nə ke ə, ooi ne je ki ndə ki a rai ne nim, rai ronəl də ti ngay nim tə. Ningə gəri maji kadi n-əi mba je ki njé njiyə mba donangi ti ne. ¹⁴ Njé bar rəde mba je ki njé njiyə mba je donangi ti kin, əji ki taga ay njay kadi isi sangi be ki səbi dəde tək rəjeti. ¹⁵ Giri ta də be ti ki tēgi me ti kin al, tado re giri də ti ə, ne ki a əgi-de kadi tali awi me ti gogi goto. ¹⁶ Tək rəjeti, isi sangi be ki səbi dəde ki maji itə be ki tēgi me ti, adi e be ki dora ti. E be ə, rə Luwə səl-e al kadi bari-e Luwə ləde, be ə, ində də be bo madi dana ki mbata ləde.

¹⁷ Ki takul kadi-me la Abirakam ə, Luwə ge kadi n-a n-oo ne ki Abirakam a ra, adi dəje kadi adi Isaki ne məsi ti. Be ə, Abirakam e basi kadi adi ngonne ki kare ba wa kin. Ne je kin rai ne go kün ti ki Luwə un-n mindine ade-n kin*.
¹⁸ Tək rəjeti Luwə əl-e ə ne:

«E ki takul Isaki ə, a ingə-n gin koji lai ki m-un mindim madi*»

¹⁹ Abirakam əl tək Luwə asi nakə kadi a ndəl Isaki lo koy ti. E be ə, Luwə tal ki ngone ade, tə ne ki Isaki oy ə ndəl lo koy ti be.

²⁰ Ki takul kadi-me ə, Isaki tər-i-n ndune də Jakobi ti əi ki Esuwa əji də ji kiside ki lo ti ti. ²¹ Ki takul kadi-me ə, Jakobi, loki e basi kadi oy, tər ndune də ngan je ti la Jisəpi kare kare pəti. Ində təgine də kin kagə tasi ti lane, əsi-n məkəsi-ne nangi nq Luwə ti. ²² Ki takul kadi-me ə, loki Jisəpi e basi kadi oy, al ta də tēgi ti ki ngan *Isirayəl je a tēgi donangi Ejipi ti kə. Ningə adi ngan Isirayəl je ndu je ki əji də singə ninne*.

²³ Ki takul kadi-me la nje koji *Moji je ə, bayoi-e-n nay mitə go ndə koje ti. Nje koje je ooi kadi ngon ka kin kurə ngay. Be ə, bəli mbati ra go ndu-kun ti la ngar al. ²⁴ Ki takul kadi-me la Moji ə, loki təgi gangi nga ningə, mbati kadi dije gəri-e tə ngon koji Parawo ki dāne. ²⁵ Moji oo maji ngay tək kəne ti kadi n-ingə kə naa ti ki dije la Luwə, itə kadi n-isi me-maji ti dan majal ki ra ti, mbata ngon dəkagilo ki ndəy be. ²⁶ Moji oo kadi dije kidi-e tə Kirisi be, e ne ki ndae tə ti ngay itə ne maji je ki Ejipi ti, tado ur kəmne də ne kigə go ji je ti ki a ingə me ndə je ti ki a re. ²⁷ Ki takul kadi-me ə, Moji əti-n me be ti ki Ejipi ti kə, ki kanji kadi bəl wurəgi la ngar. Ningə kəme e kəte də rəbi ti lane tə ne ki oo Luwə ki dum koo ki kəm kin, ki kəmne be. ²⁸ Ki takul kadi-me Luwə ə, Moji ində-n ndə ki a bari-e nə Paki, ə di Isirayəl je sikai məsi ta kəy je ti ləde, mba kadi malayka ki nje tuji ngan dər je ki Ejipi ti, tuji ngan dər je la Isirayəl je al.

²⁹ Ki takul kadi-me la Isirayəl je ə, gangi ba kasi tə donangi ki tuti kungə me. Ba, loki dije ki Ejipi ti nai kadi n-irai tə Isirayəl je be ningə, man ba ka kin, tibi dəde pinim. ³⁰ Ki takul kadi-me la Isirayəl je ə, loki njiyə gugi də ndogə bər ki də be bo Jariko ti ndə siri ningə, ndogə bər ka kin budi nangi mur mur. ³¹ Ki takul kadi-me ə, Rakabi ki e kaya dāne ingə yo tək njé kəsi ta Luwə ingəi kin, al, tado uwə njé kində manji be je ki rone ti maje.

³² Ningə ta ki kadi m-əl nay ngay bay, nə dəkagilo asi-m al kadi m-əl kidi ta je ki əji də Jədiyo je, ki Baraki je, ki Jəpəte je, ki *Dabidi je, ki Samiyəl je, ki njé kal ta ki ta Luwə ti je. ³³ Ki takul kadi ki dije kin adi mede Luwə ə, tətə rə gin dije ki rangi je, gangi ta ki dana je, ingəi ne je ki Luwə un-n mindine adi-de je, taa adi bəl je təl da je ki təgide goto ti nim tə.

³⁴ Təli por je ki kəde əti bəl adi oyi bəm bəm nim, tēgi ta koy ti la kiyə kasigar ki dije gei təl-i-de nim tə. Taa me təgi goto ti je ləde ki ngay, ingəi təgi ki al də maji. Dəkagilo rə je ti, təl go rə je ki əti bəl, adi indəi ngədi nja njé rə

* 11:5 Kila ngirə ne je 5.24

* 11:7 Kila ngirə ne je 6.13-22

* 11:9 8-9: Kila ngirə ne je 12.1-5; 23.4; 35.12, 27

* 11:17 Kila ngirə ne je 22.1-14

* 11:18 Kila ngirə ne je 21.12

* 11:22 Kila ngirə ne je 50.24-25; Tēgi ki taga 13.19

je ti ki mba. ³⁵ Ki takul kadi ki dāne je madi adi mede Luwə kin ə, ingəi dije je lade ki oyi ə ndali.

Ningə njé ki na je mbati kiyə tae, adi dije adi-de kə bitī tēg-n koy dōde ti. Rai be mba kadi ingai tēg lo koy ti ki dōbəy ti ki maji itə e ki taji-naa ti ne kin. ³⁶ Njé ki madi je tali ne kogi je, tindai-de ki ndəy je. Təi njé ki nungi ki kulə gindi, ə buki-de kəy dangay ti. ³⁷ Tiləi-de ki gajī mbal je tōli-de je, tijəi-de ki si gangi-de dana joo je, tōli-de ki kiyə kasigar je. Njé ki na je ilai lo ta gəngi gəngi, ningə kibi kode je e ngirə biyə je ə se ngirə bati je. Ne je pəti nal-de. Adi-de kə ngay nim, taa rai-de majal ki əti bəl nim tə. ³⁸ Dije ka kin əi dije ki maji ngay, na ke ə dije ki dānangī ti ne ooi-de tə dije ki ndade goto be. Adi toi tə dije ki rə tuwə-de 6e lade be adi njiyai ki dilə lo je, ki dō mbal je, awi ki bole mbal ti je, ki bole 6e ti je.

³⁹ Əi je pəti Luwə ma naji lade maji ki takul kadi-me lade, nə ke ə, ingəi ne je ki Luwə un-n mindine adi-de kin al 6əy. ⁴⁰ Təki rəjeti, Luwə ində də ne madi ki maji tōi dana ki mbata ləje. E be ə, lo kadi Luwə tal-de ki kasi-naa bərərə ti ki kanji je kəte goto.

12

Kuwə tōgi ba me ngədi ti

¹ J-əi je ka, təki njé ma naji də kadi-me ti ləje gəi gidije wuki ka kin ə, adi ji mbati ne je pəti ki ə ɔgi-je kəti kəte. Ki bo tōi adi ji mbati majal ki isi 6indi je 6indi 6indi kin. Adi j-ayī-naa ngədi ki kuwə tōgi ba me na-naa kay ngədi ti ki to nō je ti kin. ² Adi j-uri kəmjə də Jəju ti, ki e nje kində gin kadi-me ləje, taa e nje ra-e kadi asi-naa bərərə to kin. NDigi kadi oy də kagi-dəsi ti ki kanji kadi tur go rəsəl ki ko koy je ki be kin a re-n. Təki rəjeti, ɔ ronal ki a ingə kəte. Be ə, ngəsine kin isi də ji kə Luwə ti ki isi də kimbər ngar ti ləne.

³ Oyo, adi mesi ole də Jəju ti, ki dije ki njé ra majal je adi-e kə ki əti bəl, nə oo ta ne ki kare. Jəju ra be mba kadi iyəi rəsi adi me tuji je taai tōgisi al. ⁴ Me rə ti ləsi ki isi rəi ki majal ki ra, uwai tōgisi ba me rə ti bitī adi tēg koy dəsi ti al 6əy. ⁵ Mesi oi də ta kəji ti ki Luwə adi səsi ki to me makitibi je ti ki ay njay, tə ta kəji ki baw ngon adi ngonne ki ə nə:

«NGonn, oti kadi ikidi kində kəji ki Luwə isi ində-i ɔji,

Ningə, loki kəl səi ə, adi ɔr tōgi al.

⁶ Dəw ki Luwə ndige, a ɔje ne je ki ra majal ade oo ki kində kəji,

Ningə dije pəti ki Luwə gər-de tə ngane je, ində-de ki ndəy tə*».

⁷ E ki mba kadi kəmsi tēg də ne ra je ti ki majal ki isi rai, ə isi ingəi kə. Luwə ra səsi tə ngane je be. Tādə e ne ki go rəbe ti kadi baw ngon ɔji ngonne ne je ki majal ki isi ra.

⁸ Luwə isi ində nganne je pəti ɔji-de, re ində səsi ɔji səsi al ningə, ɔji kadi səi nganne je ki rəjeti al, nə səi ngan lə dəw ki rangi yo. ⁹ Adi meje ole də bawje je ki go darə ti ki dānangī ti ne, ki indəi-je ɔji-je, ə j-isi təlī rəje go ta ti je lade mbata kində ki indəi-je ɔji-je. Be ə, maji kadi ji təlī rəje go Bawje ki dərə ti ki itə bawje je ki dānangī ti 6əy, mba kadi j-ingəi kaji. ¹⁰ Bawje je indəi-je ɔji-je ki mbata ngon dəkagilo ki ndikiri ba par, ki go koo ti ki oi maji ta kəmde ti. Nə Luwə ində-je ɔji-je ki mbata maji ləje ki rəjeti. Ge kadi ji tali dije ki ayi njay tə e be tə. ¹¹ Təki rəjeti, taji-naa ti ne, kində kəji a adi daw ronal al, a re ki me tuji yo. Nə me ndə je ki rangi ti, njé je ki njé təl rəde go ti, a təlī dije ki nje ra ne ki dana nim, dije ki nje kisi ki lapiya nim tə.

¹² E be ə, maji kadi imbati kadi səi dije ki njé tōgi goto je, ə kadi təlī dije ki nje tōgi je.

¹³ Maji kadi uni go rəbi ki a njururu, mba kadi njé məti je tōi də rəbi ti al, nə kadi ingəi rə nga.

Kisi ki də ta ki maji lə nje kadi-me

¹⁴ Maji kadi indəi tōgi də rəsi ti mba kadi isi ki lapiya ki dije pəti. Ningə kadi kisi ki də ta ləsi e me ne ra ti ki ay njay. Re injiyai me ne ra ti ki ay njay al ə, dəw madi ki a oo Luwə goto. ¹⁵ Indəi kəm-kədi də rəsi ti, kadi dəw madi dānsi ti tu gidine adi me-maji lə Luwə kin al. Kadi dəw madi kare dānsi ti təl to tə kagi ki ati ki mane majal, ki a tōgi ningə, a tuji dije ngay ki manne ki majal kin be al. ¹⁶ Kadi dəw madi kare dānsi ti e nje ra kaya al. Taa kadi dəw madi kare dānsi ti e nje kidi ne je ki kər kində ta dangi mbata Luwə al. Oti kadi irai tə Esuwa ki, un ke ngon ki ngatōgi ləne ndogi-n ne kuso ki nja kare par kin al. ¹⁷ Igəri 6əti kadi-me ndə je ti ki rangi go ne ti ki ra kin, ge kadi n-ingə njangī də ji bawne ti, nə loe goto. Esuwa sa rəbi ki man nō kəmne ti mba kadi n-aw ki bawne kadi yəti kəji ta ra ləne, nə loe goto.

¹⁸ Irəi 6əsi kadi ne madi ti ki dəw asi kadi, tə mbal Sinay ki tinge to tə por ki ɔ bilim bilim, ə se kil ndi ki ndul kururu, ə se lo ki ndul, ə se nəl ki ilə ki tōgine, ¹⁹ ə se ndu təbi, ə se ndu ta madi, al. Loki *Isirayəl je ooi də ndu kin ningə, daji kadi n-ooi ta ki rangi kare də made ti gogi al ngata. ²⁰ Təki rəjeti, tōgi Isirayəl je asi kadi rai go ndu-kun ti ki Luwə adi-de ə nə: «Dəw ki ra ra, dəw ə se də, ki ɔdi mbal ə, a tiləi-e ki gajī mbal təlī-e*» kin al. ²¹ Ne ki oi əti bəl ngay adi *Moji ə nə: «Bəl ram ngay adi m-dadi*».

²² Nə səi irəi 6ə, irəi 6əsi ki rə mbal *Siyo ti, taa ki rə be bo ti lə Luwə ki nje kisi kam ba ti. E Jorijaləm ki dərə ti, loki malayka je dibi bay bay isi rai ronal ti. ²³ Səi irəi 6əsi ki lo kawnaa ti lə njé je ki toi tə ngan je ki ngatōgi je lə

Luwə, ki tōde e ki ndangi me dōra ti. Səi irəi bəsi ki rō Luwə ti ki nje gangi ta dō dije ti pəti. Taa irəi ki rō dije ti ki njé ra ne ki dana ki ndo ki kəte oyi, ki tali asi-naa bəre təkɪ Luwə ge. ²⁴Səi irəi bəsi ki rō Jəju ti ki buki məsine mba kadi tal-n je ki kay njay ti. E nje ka mbō dije ti ki Luwə ki mbata kilə mindi ki sigi ki Luwə ilə səje. Ningə məse ki buki ka kin əl ta ki tōgine itə yə Abəl.

²⁵Indəi kəm-kədi dō rōsi ti, Oti kadi imbati koo dō ta lə nje kəl səsi ta! Isirayəl je ki dəkagilo ti ki kəte, mbati koo dō ta lə Moji ki nje kəl-de ta dōnangi ti ne, kində kōji nal-de al. Ningə j-əi je, Luwə ki isi me dōra ti nu ə isi əl-je ta. Re ji təlɪ gidije ta ta ti lie ə, kində kōji a ədi-je kodi ki rōjeti! ²⁶Luwə ki dəkagilo ti ki kəte ndue yəki dōnangi ka kin ə, un ndune dəkagilo ti ki bōne bəy ə nə: «Nja kare bəy ma yəki dōnangi bəy, nə ke ə, a e dōnangi par al, dōra ka ma yəke tō.» ²⁷Ku ta ki ə nə: «Nja kare bəy» kin əji kadi ne je ki Luwə ində-de kin a tuji-de pəti kō mba kadi gotoi. Ningə ne je ki dum tuji par ə a nayi.

²⁸Ningə j-əi je, kōbē ki j-ingəi e kōbē ki dəw ki a asi tuwə-je me ti goto, ə adi ji rai oyo Luwə, ə ji rai kilə j-adi-e ki go rəbi ti ki nəl-e, ki tōji ki kilə dōe ti ki bəl. ²⁹Təkɪ rōjeti, Luwə ləje e por ki nje rō ne je.

13

Kilə dingəm me naa ti ki dangi dangi

¹Maji kadi inayɪ ki lo ndigi-naa ti ki yo je ki ne je ta ngakonaa je be. ²Adi mesɪ oy dō kuwə mba je ki rōsi ti al. Tado njé ki madi je, lo kuwə mba je ti kin ə, uwəi malayka je ki rōde ti kanji kadi gəri go*. ³Adi mesɪ ole dō dije ti ki toi kəy dangay ti, tə ne ki səi je wa ka, səi dangay je naa ti səde be tō. Adi mesɪ ole dō njé je ti ki dije adi-de kō, tə ne ki səi je wa ə dije isi rai səsi majal be.

⁴Maji kadi taa-naa ingə kōji ki kilə dō ti rō dije pəti. Ningə kadi njé taa-naa je, dingəm ki dənə ngəmi rōde mbata lə naa. Tado Luwə a gangi ta dō njé ra kaya je ti ki njé kuwə marim ti. ⁵Me kisi ki dō ta ti ləsi, oti kadi irai ta la ki al dō maji. Irai rōnəl dō ne ti ki awi jisi ti. Tado Luwə wa, ə nə:
«Jagi, m-a m-iyə-i kō al ratata.»

⁶E be ə, j-a j-asi kadi j-əli ta ki me ki ti kati j-əi nə:

«Bəbē e nje ra səm,
Nə ki a ra-m bəl goto,
Nə ki dəw a ra səm goto*!»

⁷Adi mesɪ ole dō njé kor nōsi ti je ki əli səsi ta lə Luwə kəte. Inayɪ ki lo mər ta dō ji kisi de ki dōde taa ti bitɪ koyde ti, ə indajɪ kadi-me ləde. ⁸Jəju Kirisi a yəti al ratata, isi lo kisine ti, dəkagilo ti ki kəte ti nu nim, dəkagilo ti ki bōne ti nim, taa dəkagilo je ti ki a re nim tō.

⁹Oti kadi ne ndo je ki mba ki dangi dangi ədi səsi adɪ itoi dō rəbi ti ki maji. Nə ki a maji, e kadi me-maji lə Luwə ə ilə dingəm mesɪ ti bɪ e ndu-kun je ki əji dō ne kuso, ki a ilə dingəm mesɪ ti al kin al. Tado ndu-kun je kin, njé je ki isi njiyəi go ti, ne ki ra səde maji me ti nōq goto.

¹⁰*NJé kijə ne məsi kadi-kare je ki rai kilə me kəy ti lə Luwə ki rai ki kibi, awi ki tōgi kadi usoi ne ki e ki kilə dō dingiri lo kadi-kare ti ləje kin al. ¹¹Təkɪ rōjeti, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, re ki məsi da je lo ti ki ay njay itə ndəge je, mba kadi adi kadi-kare kiyə go majal lə dije kō. Nə darō nin da je e ki kilə por dō ti gidɪ bē ti. ¹²Be ə, Jəju ka, oy gidɪ bē bo Jorijaləm ti, mba kadi bər-n majal lə dije kō ki məsine*. ¹³Adi j-awi j-ingəi-e gidɪ bē ti, ə adi ji ndigi kadi dije kidi-je ta e be. ¹⁴Tado dōnangi ti ne j-awi ki bē ləje ki kadi j-isi ti ratata al. Be ə, j-isi sangi kadi j-ingə e ki a re lo ti ti. ¹⁵Ki rəbi lə Jəju Kirisi, adi j-iləi tōji dō Luwə ti ki dəkagilo je pəti, tə ne məsi be, ə kadi-kare pa je ki tēgi taje ti, ə gəri-e kadi e Bəbē. ¹⁶Adi mesɪ ole dō ra ne je ki maji ti taa taa, ə maji kadi ikayɪ ne maji je ləsi ki madisi je tō. Tado kadi-kare je ki be kin ə, maji ta kəm Luwə ti.

¹⁷Maji kadi itali rōsi go njé kor nōsi je ti, ə iləi dōsi gin tōgi ti ləde. Isi indəi kəmdə gosi ti ki dəkagilo je pəti, tado Luwə a dəji-de kadi əji-e go kində ki isi indəi kəmdə gosi ti kin kade oo. Be ə, re itəli rōsi gode ti ningə, a rai kilə ləde ki rōnəl. Re e be al ə, a rai kilə ləde ki bə ta, adi ne ki a ra səsi maji me ti nōq goto.

¹⁸Əli ta ki Luwə ki mbata ləje. Ji gər ay njay kadi meje uwə-je ki ta dō ne madi ti al. Təkɪ rōjeti, ndigi ləje e kadi pa njiyəje maji ki dəkagilo je pəti. ¹⁹M-dəji səsi ki ngədem ba pəti kadi əli ta ki Luwə ki mba kadi m-təl m-re dānsi ti gogi kalangɪ ba.

Kuwə ji-naa

²⁰Luwə ki nje kadi lapiya, adi Jəju Kirisi j taa dan njé koy je ti ki go rəbi məsi kilə mindi ki a to ratata. Kirisi ki e Bəbē ləje, e je e nje kul ba ti je ki bo. ²¹Kadi Luwə ka kin ra adi asi rai kilə ki maji par par, mba kadi irai ndigi lie. Kadi ində kilə ra ki nəl-e meje ti ki takul Jəju Kirisi. Ningə kadi dije piti-e ki dəkagilo je, ki dəkagilo je! *Amen!

²²NGakom je, m-dəji səsi kadi itaai ta kilə dingəm me naa ti kin ki kisi dō ti. Təkɪ rōjeti, makitibi ləm ki m-ndangi m-ilə-n m-adi səsi wa ka, ngal ngay al tō. ²³M-ge kadi m-əl səsi madi igəri təkɪ ngokō je ki me kadi-me ti Timote tēg kəy dangay ti*. Re re kalangɪ ingə-m ə, m-a m-aw sie naa ti kadi m-o səsi.

²⁴Irai lapiya njé kor nōsi je, ki njé kaw-naa je pəti. *NJé kaw-naa je ki dōnangi Itali ti ka uwəi jisi tō.

²⁵Kadi me-maji lə Luwə e səsi naa ti pəti.

* 12:26 Aje 2.6 * 13:2 Kilə ngirə ne je 18.1-8; 19.1-3

* 13:12 Jə 19.17, 20 * 13:23 Knkj 16.1

* 13:5 Dətarənom 31.6, 8; Jojuwe 1.5 * 13:6 Pa je 118.6

Makitibi ki Jaki ndangi

Ta ki do makitibi ti ki Jaki ndangi

Makitibi ki Jaki ndangi kin, ta je ki asi go-naa go-naa me ti e ta je ki kadi or ta rabi dije la Luwa ki sani-naa ki lo je pati ki donangi ti ne (1.1). E ta ki toge e ngay, ninga Jaki un ne je ki dije ooi ki kamde ne ki kadi re al-nde ta a ra kilã røde ti maji kin a ndangi-n makitibi adi njé kun go Kirisi ki sani-naa ki lo je ki dangi dangi. NDangi makitibi adi-de, ila-n jine do pa njiyade ti ki majal ki ro-naa ti ai je wa a se ki ro dije ti ki gari Kirisi al.

Ne ki dosay, Jaki al ta la gosi ki e ne ki j ro Luwa ti a sibi kadi e ki daje ki kadi-me (1.2-8). Go ti, al ta ki do ndoo ti ai ki ne kinga, ta ki do ne ki nga ti ai ki ne na la su, ta ki do njiya ki rojeti go Luwa ti, ki kadi daw a oo kande me kilã ki ra ti (1.9-27). Go ta je ti kin, Jaki al ta ki togine ngay do gangi-naa ti ki to dan njé kaw-naa je ti (2.1-13), bay taa kadi tal re do ta ti ki ra rone to ko ta ki me makitibi ti lie kin be, adi e ta la kadi-me ki kadi njiya naa ti ki ra kile (2.14-26). Go ti, Jaki un ne je ngay tojin ndonje ki isi ra majal je ki ati bal (3.1-12). Ninga tal re al ta ki do gosi ti ki rojeti (3.13-18). Jaki ndr mbi dije ki njé re ki gangi-naa, dije ki ne ra ki donangi ti ne nal-de ngay, dije ki isi ii do røde ba gangi ta do madide je ti, taa ila jine kam njé ne kinga ti ki isi rai njé ra kilã je lade ba ti to (4.1-5.6). Ta tal ta ta ti, Jaki daji dije ki ndangi makitibi adi-de kin kadi ai dije ki njé kore mede, kadi ai njé kuwã togide ba me kal ta ti ki Luwa, kadi ai njé ra ki naa me kilã ti la NDil (5.7-20).

Ta ki makitibi la Jaki al njé kun go Kirisi ne kin, e ta ki ay njay, tado kun go Kirisi e ta kadi daw al a na: «Oyo m-adi mem Poy Ta ki Maji la Jaju» tane ti ne be par al, na kadi toji me pa njiyane ti ki taga adi dije ooi. Re toji ki taga adi dije ooi ninga, e kin e go rabe ti, tado «kadi-me ki kile goto e kadi-me ki koy» (2.26).

Kuwã ji-naa

¹ Mi Jaki, ki nje kilã ba la Luwa al ki Babe Jaju Kirisi, a m-ndangi makitibi kin madi sai gin ka la *Isirayal ki dogi gide e joo ki isanai-naa donangi ti ki tae ba. Ne ki dosay m-uwã jisi.

Kuwã tog ba me ne na je ti

² NGakom je, loki ne na je ki dangi dangi teji dasi ti ninga, maji kadi irai ronãl ngay do ti. ³ Tado sai je wa igari ba ti, loki kadi-me Luwa lasi, toge ita tog ne na je kin ninga, a ra kadi uwai togisi ba. ⁴ Ninga maji kadi kuwã tog ba lasi, tal tane maji, mba kadi sai dije ki

kasi-naa bære, kadi ne ki majal ilã bal rasi ti al, taa kadi ne kare ka du sasi al to.

⁵ Re daw kare dansi ti, kam-kadi du-e ninga, kadi koy Luwa, a Luwa a ade. Tado Luwa e nje kadi dije pati ne kare ki noo, ki me-nda, ki kanji ndr mbi daw. ⁶ Ninga kadi daw kin koy ki me joo al, na ki kadi-me taa. Tado daw ki nje me joo, to ta pulum man, ki nal un-e, isi aw sie ki yo je ki ne je be. ⁷ Kadi daw ki be kin gar mene ti, taki a inga ne madi kare ro Luwa ti al. ⁸ Tado e nje me joo, gar rabi ne rane al.

Nje ndoo ki nje ne kinga

⁹ Maji kadi j ngokom ki nje kadi-me ki j nje ndoo, ira ronãl do kun ti ki Luwa un dai taa. ¹⁰ Be to a, kadi j nje kadi-me ki j nje ne kinga, ira ronãl do sal ti ki Luwa sal dai to. Tado nje ne kinga a jore to puti kam be. ¹¹ Loki kadi asi ki togine ninga, kam ndole, pute jore adi maji lie goto, be to a nje ne kinga a goto-n ta ne je ti lie ki isi ra*.

Ne na je

¹² Daw ki uwã togine ba me ne na ti, e nje ronãl. Tado loki dum do ne na je pati ninga, a inga jogi kaji ki Luwa un mindine kadi n-adi dije ki ndigi-e. ¹³ Loki ne na tee do daw ti ninga, kadi a na: «E Luwa a na-m al, tado majal asi na Luwa al, taa Luwa wa a na daw al to.» ¹⁴ Taki ne na tee do daw ti ninga, e kam-nda lie e wa a ade, or-e aw sie me ti. ¹⁵ NGata ninga kam-nda j sam taki dane j sam be, ba oji majal, nga ninga loki majal tog gangi ba tee koy. ¹⁶ NGakom je ki njé ndigi lam, kadi adi rasi ki ta je ki ngom, al. ¹⁷ Ne kadi ki maji ki kadi-kare ki asi-naa, ii ro Luwa ti ki nje ra kunji je ki dora ti. Luwa mbal rone al, taa kam ndile a yati rone, taki kam ndil a yati-n rone ki go kadi be kin al to. ¹⁸ E ki go me ndigi lie wa, a oji-n-je koji ki sigi ki ta ki rojeti. Oji-je koji ki sigi mba kadi j-ai ne kindã je ki dosay dan ne kindã je ti lie.

Koo do ta a ra go ti

¹⁹ NGakom je ki njé ndigi lam, kadi oi ta ki m-a m-al sasi kam maji: kadi daw j langisi oo do ta, na kadi al ta kalangi al, taa ra wongi kalangi al to. ²⁰ Tado wongi la daw a ra ne ki dana no Luwa ti al. ²¹ Gin ne kin a, kadi imbati ne ra je ki to nje, ki kilã ra je ki majal al do, ki re ki go me ndul. Ninga itaai ta la Luwa ki dibi mesi ti, ki do ki sal lam, tado e ta ki asi kaji sasi.

²² Ta la Luwa kin kadi oy mbisi ti par al, na kadi oy ba itali rasi go ti taa. Loki isi ta koo do ti to koo par ninga, e kadi a isi adi rasi sai wa. ²³ Tado re daw oo do ta, a ra go ti al ninga, to ta daw ki go ta kamne me kotirongi ti be. ²⁴ Loki go rone a ati aw ninga, ta naa ti noo par a me oy do rae ti ki kate oo. ²⁵ Na daw ki ndr gin ndu-kun la Luwa ki asi naa bære ki taa-je

* 1:11 Tee ki taga 40.6-7

ilə-je taa, ki isi uwə rone ba me ti, bi ra ronel do ko dæe ti par, adi me oy do ti al, nə ra go ti, dæwe kin a ingə maji-kur me kilə ti pəti ki a ra.

²⁶ Loki dæw madi oo rone tə nje kun go Luwə, nə asi kuwə ndonne gin tögine ti al ningə, isi adi rone tə kadi, kun go Luwə lie e ne ki kame goto. ²⁷ M-əl səsi kadi igəri taki kun go Luwə ki maji ki ki rjeti ki Luwə ki Bawje ndigi, e koo go ngan kal je ki njé ngaw koy je me kə je ti, ki isi tēē dæde ti, ki kosi rə ngərəngi kadi ne je ti ki to nje ki dənangi ti ne.

2

Kər kəm naa dana e majal

¹ NGakom je, səi ki adi mesi Bəbe Jəju Kirisi ki toji e lie, səbi kadi kər kəm-naa goto dansi ti, tado e ne ki uwə-naa ki kadi-me al. ² Tə kin ə bone, dæw ki nje ne kingə kare, ilə kibi ki ndole maji rone ti, ki ningə ki ra ki or jine ti, re lo kaw-naa ti ləsi. Ningə dæw ki nje ndoo, ki ilə ngisi kibi rone ti, re lo kaw-naa ti ka kin to. ³ Loki iləi kəmsi oi nje kilə kibi ki ndole ningə, iɬuki-e ti ə əli-e əi nə: «İre, isi nangi lo ki maji ti kin.» Ningə əli nje ndoo əi nə: «İ a ki taa nōō» ə se «isi njam ti nanga ne be.» ⁴ Təki isi rai be ningə, se oi kadi e kər ə isi or kəm-naa dana dansi ti, ə isi təli njé gangi ta do dije ti ki kəji ta je lasi ki majal al wa?

⁵ NGakom je ki njé ndigi ləm, uri mbisi oi ta kin: Se oi kadi Luwə mbəti njé ndoo je ki dənangi ti ne mba kadi təli njé ne kingə je, ki go kadi ki adi mede Jəju Kirisi, al wa? MBəti-de kadi ingəi kəbe ki Luwə un mindine adi dije ki ndigi-e. ⁶ Ningə səi je isi kidi-de. Se njé ne kingə je ka kin ə isi adi səsi kə al wa? Taa isi awi səsi nō njé gangi ta je ti to al wa? ⁷ E əi je wa kin ə isi əli ta ki majal do to ti ki maji ki Luwə ində dəsi ti kin.

⁸ Təki rjeti, re itali ta ndu-kun lə Luwə ki itə ndəge je ki ndangi me makitibi ti ə nə: «A indigi dæw madi tə darəi j wa be,» kin ningə, irai go rəbe ti. ⁹ Nə re irai ki go kər kəm-naa dana ti ningə, e majal ə isi rai, ndu-kun lə Luwə uwə səsi ki ta tə njé kal do ta je. ¹⁰ MBata re dæw təl rone go ndu-kun je ti lə Luwə pəti, nə al do ndu-kun ki kare ningə, təl nje kal do ndu-kun je pəti. ¹¹ Tado nje kəl kə nə: «A uwə marim al,» ka kin ə əl ə nə: «A təl dæw al to.» Ə re uwə marim al, nə itəl dæw ningə itəl nje kal do ta. ¹² Gine kin ə, kadi ta kəlsi je, ki ne rasi je, toji kadi səi dije ki səbi kadi a gangi ta dəsi ti ki ndu-kun ki nje taa kilə taa. ¹³ Tado dæw ki nje koo kəm-to-ndoo lə dije al, Luwə a oo kəm-to-ndoo lie ndə gangi ta ti al to. Ningə koo kəm-to-ndoo e ne ki uti do ta ki gangi.

Kadi-me Luwə ki kanji ra kile e ki koy

¹⁴ NGakom je, loki dæw madi ə nə n-e n-aw ki kadi-me, ningə toji kadi-me Luwə lane, ki kilə ki ra, al, se maje e ri wa? Maje goto. Kadi-me Luwə ki be kin asi kaje al. ¹⁵ Tə kin ə bone, ngokoje ki dingəm ə se ki dæne awi ki rəde kare, taa asi kingə ne kusode ki ndo je pəti al to. ¹⁶ Ningə dæw madi dansi ti əl-de ə nə: «Awi ki maje, kadi rəsi tingə rututu, ə usoi ne mesi dan.» Ki kanji kadi adi-de ne ki kadi ra sæde, se maje e ri wa? ¹⁷ Kadi-me Luwə ka to be to, re toji rone me kilə ki ra ti al ningə, e ne ki koy.

¹⁸ Dæw madi ə nə: «İ aw ki kadi-me Luwə, ə mi m-aw ki kilə je ki ra to.» Ba m-a m-əle m-ə nə: «Maji kadi oji-m kadi-me Luwə ləi ki kanji kilə je ki ra adi-m m-o, ə mi m-a m-əji kadi-me Luwə ləm ki kilə je ki m-ra m-adi oo to.» ¹⁹ İ adi me təki Luwə e kare ba al wa? E ne ki maji, ningə kadi igər təki ndil je ki majal ka gari-e be to. Bəl rade adi dadi nōe ti. ²⁰ İ dæw ki dəi goto, indigi kadi igər se e ki mba ri ə kadi-me ki kile goto a re ne kare al wa? ²¹ Se oo kaje *Abirakam ki Luwə or ta dæe ti ki takul kilə rae je, mbata ndigi kadi n-təl ngonne *Isaki do dingiri kadi-kare ti lə Luwə, n-ade kadi-kare ti kin al wa? ²² OO, kadi-me Luwə lie awi naa ti ki kilə rae je. Kilə rae je təli ta kadi-me Luwə lie adi asi naa bərare. ²³ E be ə təl-n ta ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Abirakam adi mene Luwə, loki Luwə oo kadi-me lie ningə tide tə dæw ki dana.» Adi bər-e madine. ²⁴ Oi ne maji, təki Luwə or ta do dæw ti ki takul kilə rae je, bi e ki takul kadi-me lie par kare ba al.

²⁵ Adi mesi ole do Rakabi ti ki e kaya dæne kin. Rakabi uwə njé kilə je lə *Isirayəl rone ti, ningə ra sæde adi tēēi uni rəbi ki rangi ayi-naa awi. E ki mbata kilə rae kin ə Luwə or-n ta dæe ti.

²⁶ Be ə, təki j-o-n kadi darə ki kəə goto ti e ki koy ka kin ə, kadi-me Luwə ki kile goto ka e ki koy to.

3

Kadi njé ndo ne dije ooi go ndone

¹ NGakom je, kadi dije ngay dansi ti, buki-naa me ndo ne dije ti al, tado igəri maji kadi Luwə a gangi ta ki ngə ngay doje ti itə ndəge je, j-əi ki j-əi njé ndo ne dije. ² J-əi pəti j i rai majal ki go rəbi je ki dangi dangi. Re dæw madi ra majal me ta kəne ti al biti ningə, e dæw ki tōgi gangi me ta kəne ti, asi kuwə rone ba pəti gin tögine ti. ³ Re j-iləi jam ta sində je ti mba kadi təli rəde go ndigi ti ləje ningə, j-awi ki tōgi do rəde ti ba pəti to. ⁴ Oi ne kare to ne ki oji do bato je: re bato bo-n tə ri, ə nəl ki bo əse-n ki tögine tə ri ka, ki ngon ngande ki ndəy wa kin ə nje kuwə ngandi bato, a aw-n ki bato lo ti ki mee ndigi kaw sie ti. ⁵ E be ə,

ndon daw ka to be to. E ngon ro ki nday ba, na oji rone kadi n-asi ra ne je ki to bal. Taki oi, ngon por ki nday be par asi kadi o ku ki bo inde nangi rabi be. ⁶ E be to a, ndon daw ka to ta por be to. E a e lo ki majal isi ti dan ngan roje je ti, ninga un majal inda-n ngan roje ba pati. Isi inda por ki i lo kinga ko ti do ndo kisi ki do taa ti la daw.

⁷ Daw asi kuwa gin da je ki dangi dangi pati ki me mu ti, ki gin yal je, ki gin da je ki njé kagi nangi, ki gin da je ki isi me ba ti, gin togine ti. ⁸ Na ndon je, daw kare ki asi kuwe gin togine ti goto. E ne ki nje tuji lo ki dum kuwe nangi gin tigi ti. NDonje rosi ki kangi ne ki nje tol daw batete. ⁹ Ki ndonje a j-isi j-il-a-n toji do Babe ti ki Bawje, ninga ki ndonje ki kare wa ka kin a ji tal j-isi ji man-n dije ki Luwa inda-de adi titi-naa sie kin to. ¹⁰ Taje ki kare wa kin a isi ila toji do Luwa ti, ninga taje ki kare wa ka kin a isi man dije to. NGakom je, sobi kadi irai be al. ¹¹ Se man ki nal ai ki man ki ati a teji naa ti ta bole ti ki kare wa? Jagi a teji ta bole ti ki kare al. ¹² NGakom je, kagi mbay-kote asi kadi andi siya al, taa kagi mati asi kadi andi mbay-kote al to. Re e be al ninga, e be to a ta bole ki man ki kati isi teji ti, man ki nal asi kadi a teji ti al.

Kam kadi ki donangi ti ki kam-kadi ki dora ti

¹³ Daw ki a na ne nje kam-kadi ki nje ne gar dansi ti ninga, maji kadi toji kam-kadi ki ne gar lane me pa njaya ti ki maji, ki do ki sol lom. ¹⁴ Na kin a re, ni ki ati bangi ki hal jangi e meso ti ninga, inda gusi ai na sai njé kam-kadi, kare al, taa kadi ali ta ki ngom asi ta, ta ki rojeti al to. ¹⁵ Tado ko kam-kadi ki be kin, e kam-kadi ki donangi ti ne, e kam-kadi la daw, e la su, bi e kam-kadi ki i ro Luwa ti al. ¹⁶ Ninga loki ni ki jangi ai ti, ne ra ki go rabe ti al, ki ko ne ra je ki majal pati ai ti nogo to. ¹⁷ Na daw ki aw ki kam-kadi ki i ro Luwa ti, do kate, e daw ki ay njay, e nje re ki lapiya, e daw ki sol lom, e nje kila dije noji naa ti, e nje koo kam-to-ndoo, isi teji ki kandi ki maji maji, gangi-naa goto roe ti, ta kadi kam-naa ka goto roe ti to. ¹⁸ Dije ki njé sangi rabi lapiya, isi rai kile to ko ne a isi dibi gai gidide be, ninga kande ki a tati e ne ra ki dana.

4

Daw ki ne je ki donangi ti ne uwə me ngay e nje kasi ta Luwa

¹ NGakom je, ro-naa je, ki kol-naa je ki dansi ti kin teji ki ra? Loko teji sam ti, e me ngur daro je ti ki rasi ti, ki isi roi-naa. ² Isi rai kam-nda ne je, na asi kinga al, ninga isi tali dije, isi ndinga ne, na lo kadi inga goto, lo kin ti, itali njé kol-naa ki njé ro-naa. Ikoyi ne, a inga al, tado igari koy Luwa al. ³ O re ikoyi ne Luwa ka, adi sai al, tado ne koy lasi e ne koy

ki majal, isi koyi ne Luwa kadi re inga ninga, itinda ti ko do koo maji ro ti la daro. ⁴ Sai njé kuwa marim! Maji kadi igari taki daw ki ne je ki donangi ti ne uwə me ngay, e nje kasi ta Luwa. Re daw madi, ne je ki donangi ti ne uwə me ngay ninga, isi ra rone nje ba ti la Luwa. ⁵ M-al kadi igari taki, ta la Luwa ki to me makitibi ti e kare ki ndangi al. Makitibi la Luwa al a na: «Jangi ra Luwa ngay do NDil ti ki inde meje ti.» ⁶ Na me-maji ki adi-je, e ne ki bo ngay ita ne je pati. Tado makitibi la Luwa al a na: «Luwa ta ro dije ki nje kun dode taa, a adi me-maji lane e ki dije ki njé sol dode to.» ⁷ E be a, kadi isoli dasi gin tigi ti la Luwa, itai ro su, a su a ay ko say kadisi ti. ⁸ Irai ngosi ro Luwa ti, a Luwa a re ngosi rasi ti to. Sai njé ra majal je, itogi jisi adi ay njay; sai njé me joo, ori majal meso ti ko. ⁹ Maji kadi igari taki sai njé kam-to-ndoo, uwai ndo rasi, a inoi ki man kamsi; kadi kogi lasi tal no, kadi ronal lasi tal ndoo ki kuwa. ¹⁰ Sobi kadi isoli dasi no Luwa ti a Luwa a un dasi taa.

Kadi daw gangi ta do ngokone ti al

¹¹ NGakom je, sobi kadi ali ta ki majal do-naa ti al, daw ki isi al ta ki majal do ngokone ti, a se isi gangi ta doe ti ninga, e ndu-kun la Luwa a isi al ta ki majal do ti nim, isi gangi ta do ti nim. Ninga re isi igangi ta do ndu-kun ti la Luwa ba, i nje tal roi go ndu-kun ti al, na i nje gangi ta do ti yo. ¹² Ji gar taki Luwa ki karne ba par a e nje kadi ndu-kun ki nje gangi ta. E ki karne ba a aw ki togi kadi aji-n daw nim tuji-n daw nim to. NGA i, i na a kadi igangi ta do ngokoi ti a?

Koji ta ra

¹³ Oi do ta lam maji, sai ki njé kal ka na: «Bone a se lo ti a j-a j-aw me be bo ti ki be, j-a ji ra bal kare me ti, j-a ji ra gati, j-inga-n la.» ¹⁴ Oli yasi be, a igari ne kare ki a ra ne ndo ti ki lo ti ti do kisi ki do taa ti laba al to. Itoi ta sa ki su luy luy adi o-e, ninga njaba a a goto kin be. ¹⁵ Ta ki re a ali a to kin: «Taki re Babe ndigi, a j-isi ki doje taa a, j-a ji ra ne ki yo, j-a ji ra ne ki ne.» ¹⁶ Na ngosine, isi oji rasi me ndigi ra ti lasi ki dasi. Koji ro ki be kin e koji ro ki majal. ¹⁷ Re daw gar rabi ra maji bat, na mbati ra ninga, dawo kin e nje ra majal.

5

Ko ki a re do njé ne kinga je ti

¹ Sai ki sai njé ne kinga! Maji kadi inoi ki ndusi ki bo, mbata ko je ki a roi dasi ti. ² Ne kinga je lasi ndumi ko, yo je oi kibi je lasi. ³ Or je ki la je lasi noi mikiri mikiri, ninga noko ki mikiri a ma naji asi-n sasi ta. A o darosi ta por be. Imboi ne kinga je ki naa ti naa ti, dokagilo ki je ti, ki e dokagilo ki dabey ti. ⁴ Dije ki njé ra kila me ndar ti lasi, ogi-de ne kiga go ji lade, adi noi, ndu node aw ratata teji mbi Luwa ti

✧ 3:9 Kila ngira ne je 1.26-27 ✧ 4:6 Tar ta je 3.34 ✧ 4:14 13-14: Tar ta je 27.1

ki Nje tɔgi pɛti. ⁵ Kisisi dɔnangi ti ne, isi lo ki ndole ti, isi usoi je ayi-naa je me maji ti. Fboi mbul mbul, itoi tɔ da je ki uli-de adi a ngɛmi ndɔ tɔl-de be. ⁶ Dije ki rai nɛ madi al, igangi ta dɔde ti, itɔli-de, nɛ tɔi sɛsi rɔ al.

Kore me ngina-n kire Babe

⁷ NGakom je, sɔbi kadi orɛi mesi biti, kadi Babe re-n. Oi nje ndɔr, a ngina kandi nɛ ki maji ngay ki a tɛɛ dɔnangi ti, ki kore me dɔ ti ngɔ. A ore mene biti kadi ndi binɔ ɛdi, ndi ki dɔbɛy ti ɛdi, bɛy taa kadi ijɔ ko lɛne. ⁸ Be tɔ ɛ, sɛi je ka, kadi orɛi mesi, uwɛi tɔgisi ba, tado Babe e basi.

⁹ NGakom je, iɛai ta dɔ-naa ti al, mba kadi Luwɛ gangi-n ta dɔsi ti al. Nje gangi ta a ta rɛbi ti. ¹⁰ Sɔbi kadi oi go nja njɛ kɛl ta je ki ta Luwɛ ki kɛte nu kin maji. Oi go njade tɔ nɛ ndaji lɛsi, go rɛbi kɔ ti ki go rɛbi kore me ti. ¹¹ J-ɛl ta dɔ njɛ kuwɛ tɔgide ba me kɔ je ti j-ɛ nɛ ɛi njɛ rɔnɛl. Adi mesi ole dɔ kuwɛ tɔgi ba ti lɛ Jobi dan kɔ je ti pɛti ki tɛɛ dɛe ti. Igɛri kadi go ti gogi, Luwɛ ade ingɛ maji, tado Luwɛ e nje me-maji ki ngay, ki nje koo kɛm-to-ndoo*.

¹² NGakom je, nɛ ki bo ngay ki kadi igɛri ɛ to kin: sɔbi kadi ibi rɔsi al, se e ki ndi, se e gɔji ki kuso, se e kibi rɔ madi ki rangi. Re e oyo ɛ ɛi nɛ oyo, re e jagi ɛ ɛi nɛ jagi tɔ par, mba kadi osi me ta ki gangi ti lɛ Luwɛ al.

¹³ Re, dɛw madi dansi ti, ingɛ kɔ ɛ, kadi nɔ dɔ Luwɛ ti. A re rɔe nɛl-e ɛ, kadi osi pa ilɛ-n tɔji dɔ Luwɛ ti. ¹⁴ Re, dɛw madi dansi ti, rɔe to-e ɛ, kadi ɛar ngatɔgi je lɛ njɛ kaw-naa je, kadi nɔi dɔ Luwɛ mbata ti lie ki yibi ki kɔy-n rɔe me tɔ Babe ti. ¹⁵ Kɛl ta ki Luwɛ ki kadi-me a aji dɛw ki nje rɔ to, Babe a un-e taa, ningɛ re ra majal madi ka, Luwɛ a iyɛ go majal je lie kɔ. ¹⁶ Be ɛ, kadi itɔri ndusi dɔ majal je ti lɛsi ki rɔ-naa ti. Ningɛ ɛli ta ki Luwɛ mbata lɛnaa, kadi ingɛi rɔ nga dɔ rɔ to je ti lɛsi. Kɛl ta ki Luwɛ lɛ dɛw ki dana, tɔge e ngay. ¹⁷ Oi Eli ki nje kɛl ta ki ta Luwɛ ti e dɛw tɔ je be tɔ, nɛ kɔy Luwɛ ki rɔ tɔine kadi ndi ɛdi al, ningɛ ndi ɛdi dɔnangi ti al ɛal mitɛ ki nay mehe tɔ. ¹⁸ Ba, tɛl kɔy Luwɛ gogi tɛki sigi, ɛ yɔ Luwɛ adi ndi tɛl ɛdi dɔnangi ti gogi, adi dɔnangi tɛɛ ki kandi nɛ je*.

Dɔbɛy ta

¹⁹ NGakom je, tɛki re dɛw madi dansi ti ndɛm go rɛbi ki rɔjeti, ur wale, ɛ dɛw madi ki rangi ɔr-e tɛl re sie go rɛbi ti ki dana gogi ningɛ, ²⁰ kadi igɛri tɛki dɛw ki tɛl ki nje ra majal dɔ rɛbi ti ki ndɛm re sie go rɛbi ti ki dana kin, a aji nje ra majal ta koy ti. Ningɛ Luwɛ a iyɛ go majal je lɛ nje ra majal ka kin pɛti kɔ tɔ. Amen!

Makitibi ki dɔsɔy ki Piyar ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsɔy ki Piyar ndangi

Makitibi ki dɔsɔy kin Piyar ndangi adi njé kun go Kirisí ki saná-naa ki lo je ki dangi dangi donangi Aji ti ki du (6one ɓari-e Turki). Njé kaw-naa je ki dije kin á dande ti, á njé kaw-naa je ki Pol á ki madi-kiláne je indá ginde. Dɔmaji á Piyar a isi Rom ti á ndangi-n makitibi kin. Rom ki Piyar indá tɔe ná Babilon (5.13). Ta ki Piyar á oji dɔ dije ki ndangi makitibi adi-de kin tɔji kadi dije ki á njé kun go Kirisí al ki gá gidide, isi kidi-de nim, isi indá ti je ki majal dɔde ti nim, taa isi sangi kadi n-adi kɔ darɔde nim tɔ. Ningá e mbata kin á nje kaw kilá Piyar ndangi makitibi, ilá-n dingám mede ti kadi adi kámde e dɔ Bade Jaju Kirisí ti ki isi ingá kɔ lie kin.

Me kál ta ti ki Luwá ki re go ta kuwá ji-naa ti, Piyar ole mede dɔ rabi ti ki Luwá áji-n-de, taa adi-de ne kindá me dɔ ti ki kál bo ngay ki takul koy Kirisí ki kje lo koy ti tɔ (1.3-12). Piyar ilá dingám mede ti nim, kadi isi dɔ njade ti nim, daji-de kadi pa njiyáde ay njay me kindá rɔ naa ti ki Kirisí nim (1.13-2.10). Daji-de tɔ kadi ooi ne je ki tɛɛ dɔ Kirisí ti, ningá á je kadi tɔji tákí á dɔ njade ti me ta ti lie ki rabi kilá rade je nim, ki rabi kuwá tɔgi ba me ne je ti ki ngá ki a tɛɛ dɔde ti nim. Piyar adi-de ta kɔji je ngay dɔ kilá je ti ki sɔbi dɔde kadi rai dan dije ti me ɓe ti lade, dɔ kulá noji ti ki kadi tɔ dan ɓáá je ti ki bade je, dɔ ɓuki-naa ti ki kadi tɔ dan ne-naa je ti ki ngaw-naa je, dɔ ji kisi ki naa ti lá kosi njé kaw-naa je, ki dɔ pa njiyáde ti ki rɔ njé kun go Kirisí al je ti (2.11-4.19). Lo kaye ti ki 5, Piyar adi-de ngan ndu je madi ki oji dɔ ngatɔgi je (njé kɔr nɔ njé kaw-naa je) nim, basa je ki mandí je nim, taa njé kadi-me je pɛti nim tɔ, kadi pɛti, á dɔ njade ti me kɔ ti ki isi tɛɛ dɔde ti. Piyar tɔl ta makitibi láne ki ta kuwá ji-naa.

Kin á Piyar daji dije ki ndangi makitibi adi-de kin kadi re e kɔ ki ban á tɛɛ dɔde ti ka kadi uwaí rɔde ba me kadi-me ti ɓa, e mbata naji ki ma ki sɔbi kadi mai donangi ti ne. Sɔbi kadi ji kisi de ki dɔde taa, ki pa njiyáde, ki kilá rade pɛti ilá mbɛ kilá je ki áti ɓal ki Luwá ra-de (2.9), kadi tɔ dije ki njé kun go Kirisí al, gari kilá rade ki maji ngay ki isi rai, á kadi ilá tɔji dɔ Luwá ti ndɔ ti ki a re-n tɔ (2.12).

Kuwá ji-naa

¹ Mi Piyar ki nje kaw kilá lə Jaju Kirisí, m-ndangi makitibi kin madi sáí je ki Luwá mbəti sási, ki isaná-naa, adi isi tɔ mba je

donangi je ti ki Pɔ, ki Galasi, ki Kapadosi, ki Aji, ki Bitini. ² Luwá ki Bawje mbəti sási kate, ki go ndigi ra ti láne, kadi sáí dije lie ki takul NDilə, kadi itali rəsi go Jaju ti, á kadi mase togi sási adi ayi njay*. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwá tɔ mbar mbar ki dəsi ti.

Ra oyo Luwá tado kaji ki tɛɛ dɔe ki takul Jaju Kirisí

³ Tɔji ki dɔ Luwá ti ki Baw Bábə ləje Jaju Kirisí, tado me-maji lie ki ngay ki oji-n-je kɔji ki sigi, ki go rabi kɔ Jaju Kirisí dan njé koy je ti. Lo kin ti, j-aw ki ne kindá me dɔ ti ki tɔ ratata, ⁴ tado j-aw ki ne maji je ki Luwá ngám dɔra ti mbata ləje. E ne ki a ndum al nim, a uwá yoro al nim, taa ndolee a goto al nim tɔ. ⁵ Ne je kin Luwá ngám-de dɔra ti mbata ləsi sáí je ki tɔge isi ngám sáí ki takul kadi-me, mbata kaji, adi e kaji ki e ɓási kadi dɔe a tɛɛ nda ki dɔbɔy ti. ⁶ E kin á isi adi sási rɔnal, loki ne na je ki dangi dangi ki dɔkagilo ndɔy be adi me-kɔ ra sási. ⁷ Or ki e ne ki a tuji ka, nai-e me por ti kadi ooi-e. Be tɔ á, ne na je ka kin isi nai kadi-me Luwá ləsi ki gate itá or, kadi ooi se e ki rojeti wa. Re e ki rojeti ningá, a ingá piti, ki tɔba, ki kɔsi-gon loki Jaju Kirisí a tɛɛ hɔy. ⁸ Jaju ki oi-e ki kamsi al, ná indigi-e, oi-e al ɓay, ná adi-e mesi. Ningá isi rai rɔnal, adi e rɔnal ki bo ngay, dum kál tae. ⁹ Tado ingá ne ki adi mesi ki dɔe, adi e kaji rəsi. ¹⁰ Ki oji dɔ kaji kin, njé kál ta je ki ta Luwá ti, ndəri gine, taa daji ta dɔ ti ngay tɔ. Adi e njé kál ta je ki ta Luwá ti dɔ kadi-kare ti ki Luwá indá dɔe dana kate adi sási. ¹¹ *Njé kál ta je ki ta Luwá ti sangi kadi n-gəri se dɔkagilo ki ra á ne je kin a rai ne, á ne je ki ban á a rai ne dɔkagilo e ti ki NDil Kirisí oji-de wa? Tado NDil Kirisí ki mede ti tɔji-de dɔkagilo kin kate, loki á ta dɔ kɔ je ki Kirisí a ingá ki tɔji ki a re go kɔ ti*. ¹² Luwá adi nje kál ta ki tae ti gari tákí, mbɛ ki n-indá tade ti kin e ki mba maji lade á je wa al, ná e ki mba maji ləsi á ilá mbɛ kin. NGɔsine njé kilá mbɛ Poy Ta ki Maji ilá sási mbɛ kin ki takul tɔgi lə NDil Luwá ki Luwá ilá sie adi j dɔra ti re. MBɛ kin, malayka je ki dɔde ka sangi kadi n-gəri gine tɔ.

Kindá me dɔ ti ki a ge ne ra ki ay njay

¹³ Tado kin á, kadi adi tagasi isi kám, adi kamsi ay njay kadi ɔri mbɔ ne ki maji ki ne ki majal naa ti. Kadi kindá me dɔ ti lasi ba pɛti e dɔ kadi-kare ti ki Luwá a adi sási, loki Jaju Kirisí a tɛɛ hɔy. ¹⁴ Sɔbi kadi sáí njé tal rɔ go ta ti lə Luwá, ɓi uni go ngur darɔ ki kate isi ndɔr sási, loki isi day dɔ rəsi ti ɓay kin al. ¹⁵ Ningá, tákí Luwá ki ɓar sási e nje Kay NJay ka kin á, sáí je ka, kadi ayi njay me pa njiyási je ti pɛti tɔ. ¹⁶ MBata makitibi lə Luwá á lə ná: «A sáí dije ki kay njay, tado mi ki Kay NJay*.» ¹⁷ Re me kál ta je ti lasi ki Luwá, isi ɓari-e Bawsi, e ki e Luwá ki nje gangi ta dɔ dɔw ti ki ra ki go

* 1:2 Tɛɛ ki taga 24.3-8; Ləbətiki 16.14-15

* 1:11 Pa je 22; Ejay 53; Lk 24.25-26

* 1:16 Ləbətiki 19.2

kilə rae ti bi, or kəm dəw dana al ningə, maji kadi nē rasi e ki go bəl Luwə ti, dəkagilo ti ki isi tə mba je dənangi ti ne kin. ¹⁸ Ningə igəri maji taki e ki la ə se or ki əi ne je ki a tuji kin ə Luwə igə-n dəsi me nē ra je ti ki majal, ki kasi je iyəi adi sasi kin al. ¹⁹ Nə e ki məsi Kirisi ki gate dum ndogi, ə Luwə igə-n dəsi. Kirisi ki e ta ngon bati ki nē madi ra-e al, ta nē ki majal əde al tō. ²⁰ Luwə mbəte, ində dōe dana kəte nō kilə ngirə duniya ti nu ki mbata kadikare kin, ningə tēē ki dōe dəkagilo ti ki dōbəy ti, mbata maji ləsi. ²¹ E ki takul Kirisi ə, uni mesi adi Luwə, ki tēē sie dan njé koy je ti, ə ade tōba, mba kadi kadi-me, ki kində me dō ti ləsi e ki dō Luwə ti.

Njyə lə nğan lə Luwə me ndigi-naa ti

²² Təki ayi rəsi njay, ki go rəbi təl rō go ta ti ki rōjeti, mba kadi indigi ngakōsi je ki me Kirisi ti, ki kanji kadi kəm-naa, sōbi kadi indigi-naa dansi ti, ki yo ki nē, ki me ki kay njay. ²³ Koji ki oji səsi sigi, e ki ta rəbi lə bawsi je ki njé koy kin al, nə e ki takul nē dibi ki a oy al, ki takul ta koy al ki a to ratata. ²⁴ MBata makitibi lə Luwə əl ə na:

«Dije pəti toi tə mbi kam be,
Ningə majide pəti, to tə puti kam be tō.
Kam ndole, pute jərə,

²⁵ Nə ta lə Bəbe to lo tone ti ratata ki nō ti*»

Ta kin e Poy Ta ki Maji ki iləi səsi mbe.

2

MBal koy al ki dije ki kay njay

¹ Sōbi kadi imbati nē ra je ki majal pəti, ki ta je ki ngom, ki kadi kəm-naa, ki jangi, ki kəl-naa ta ndil-naa ti. ² Adi bō ta lə Luwə ra səsi, təki bō mba a ra-n nğan je ki kasi be. E mba ki go ndil ti, e mba ki ay njay kadi ra səsi adi itōgi, itēēi kaji ti. ³ Təki makitibi lə Luwə əl-n: «Inai Bəbe ki rəsi adi oi maje ki ngay*» ⁴ Irəi ki rō Bəbe ti ki e mbal ki isi kəm ba ki dije mbati-e tō nē ki majal, nə Luwə mbəte tado gate e ngay ki rōe ti. ⁵ Səi je ka, səi mbal je ki isi kam ba. Kadi əsi rəsi ki naa ti kadi itəli kəy lə Luwə ki go ndil ti, kadi səi buti njé kijə məsi mba kijə nē məsi kadikare ki go ndil ti nəl Luwə ki takul Jəju Kirisi. ⁶ Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əl nə: «Oi m-mbati mbal ki gate e ngay, m-inde bē bo *Siyo ti. E mbal ki dō kum lo ti. Dəw ki un mene ade ə nē ki rəsəl e tēē dōe ti al*» ⁷ MBal kin e mbal ki gate e ngay rəsi ti səi je ki uni mesi adi-e. Nə ki rō dije ti ki uni mede adi-e al, e mbal ki njə ra kay je mbati, ki təl mbal ki dō kum kəy ti. E mbal ki nje tigə dəw jigi ti ki nje kadi dəw osi*. ⁸ Tigəi-e jigi ti osi tado mbati kun mede kadi ta ki rōjeti. Ningə e nē ki sōbi kadi a re dōde be*. ⁹ Nə səi je, səi gin dije ki mbati, səi njé kijə nē məsi je lə NGar, səi gin dije ki kay njay,

səi dije ki Luwə ində səsi dō jine mba kadi iləi mbe kilə je ki əti bəl ki ra. E ki bər səsi lo ki ndul tēē səsi lo kunji ti ləne ki ay njay njay*. ¹⁰ Səi ki kate səi dije lə Luwə al, nə ngosine səi dije lie, səi ki kəte ingəi koo kəm-to-ndoo lə Luwə al, nə ngosine ingəi koo kəm-to-ndoo lie*.

Kisi nje kadi-me dan dije ti ki gəri Luwə al

¹¹ NGakom je ki njé ndigi ləm, təki səi mba je ki isi dənangi ti tə bē ləsi al, m-ilə dingəm mesi ti kadi imbati ngur nē ra lə darō ki to rəsi ti, isi rō ki rəsi ki me ti. ¹² Sōbi kadi awi ki hal ki maji dan dije ti ki uni mede al, mba kadi re isi təti ta dəsi ti tə njə ra majal je ka, ooi kilə rasi je ki maji ningə iləi toji dō Luwə ti ndō ti ki a re. ¹³ Ki mbata lə Luwə, sōbi kadi iləi dəsi gin tagi ti lə dije pəti ki isi dō kōbē ti, adi e ngar ki bo ki isi dō kōbē ti pəti, ¹⁴ ki njé kōbē je ki gine ti, ki inda-de mba kadi indəi njə ra nē je ki majal əji-de, ə əsi gon njə ra nē je ki maji. ¹⁵ Tado e ndigi lə Luwə kadi irai nē ki maji uti ta ta ki kəl ki dō day ti lə dije ki mbə. ¹⁶ Kadi kilə rasi e kilə ra dije ki taa kiyə taa, ningə kadi taa kiyə taa ləsi təl nē kuti dō majal al, nə kadi kilə rasi e kilə ra bəə kilə je lə Luwə. ¹⁷ Kadi əsi gon dije pəti, indigi ngakōsi je ki njé kadi-me je, awi ki bəl Luwə mesi ti, əsi gon ngar.

Bəə je ki njé kadi-me

¹⁸ Səi bəə kilə je, kadi iləi dəsi gin tagi ti lə bəsi je ki bəl ki rōjeti. Kadi iləi dəsi gin tagi ti lə njé ki kalde maji ki səl lom lom par al, nə kadi iləi dəsi gin tagi ti lə njé ki kalde nga tō. ¹⁹ Tado e nē ki maji kadi, ki takul bəl Luwə, dəw uwa mene nga me kō je ti ki ingə ki kanji kadi ra nē madi ki majal. ²⁰ Loki indəi səsi kində nē ra ki majal, ə uwa mesi nga ə, se tōba ri ə to ti nōq wa? Nə kin ə re e nē ra ki maji ki isi rai ə re ki kō dəsi ti, ə uwa mesi ngame ti ningə, e nē ki maji ki ta kəm Luwə ti. ²¹ E ki mbata kin ə Luwə bər-n səsi, tado Kirisi e wa ki dōne ingə kō mbata ləsi. Ningə iyə nē kōji kin adi səsi mba kadi tə uni dō njae. ²² Kirisi ki ra majal al, taa ta ki ngom tēē tae ti nja kare al tō. ²³ Loki dije taji-e, təl taji-de gogi al; loki dije adi-e kō, təl tə-de rō al. Nə iyə rone ji Luwə ti ki nje gangi ta ki dana. ²⁴ Kirisi ki əy majal je laje done ti dō kagi-dəsi ti mba kadi j-oy dō majal ti ə j-isi ki doje taa mbata nē ra ki dana. E ki takul ndunə dō je lie ə ingəi rō nga. ²⁵ Tado kəte itoi tə bati je ki ndəmi rəbi be*, nə ngosine, itəli ki rō nje kul-si ti ki nje ngam darəsi ti gogi.

3

Ta ki əji dō dāne je ki ngawde je me kay ti

¹ Bē to ə, səi dāne je, sōbi kadi iləi dəsi gin tagi ti lə ngawsi je, mba kadi re njé ki nā je

dande ti mbati taa ta lə Luwə ka, ingəi-de adi Luwə ki takul pa njiyəsi, ki kanji kadi əli-de ta. ² Tado isi ooi nē rasi je ki to ay njay ki buki ki isi buki-de ti. ³ Səbi kadi mandi ki ra ləsi e ki gidi rə ti taga ne al. Adi e do ki kuwə ki ndəji ta, ki ningə je ki ra ki ər, ki kibi je ki gatide e ngay. ⁴ Səbi kadi mandi ki ra ləsi e ki ngame ti kəy, ki e mandi ki a tuji al ki hal ki səl ləm ləm, ki kisi-maje ki e nē ki gate e ngay ta kəm Luwə ti. ⁵ E be ə, dāne je ki kay njay ki kəte nu, ki indəi mede do Luwə ti rai mandi, iləi dade gin tōgi ti lə ngawde je. ⁶ J-o dāne kare tə Sara ki təl rone go ta ti lə *Abirakam adi bar-e bane. NGosine itəli ngane je, təkə re irai nē ra ki maji, ki kanji kadi nē madi kare ra səsi 6əl. ⁷ Be ə, səi ngaw dāne je ka səbi kadi isi ki nesi je, indəi kəmsi gode ti maji, tado əi dije ki tōgide goto. Əsi gonde tado a ingəi kadi-kare kisi ki do taa lə Luwə naa ti səsi. Irai be mba kadi nē madi kare əgi səsi ta rəbi kəl ta ki Luwə al.

Rəbi ndigi-naa lə ngakonaa je

⁸ Ta təl ta ti, səbi kadi səi pəti, mər ta ləsi e kare, ta ki ga ləsi e kare, kadi indigi-naa tə ngakonaa je, kadi səi njé koo kəm-to-ndoo lənaa, ki njé do səl. ⁹ Səbi kadi ugəi kirə majal ki majal al, ta kirə nē taji ki nē taji al tə. Səbi kadi səi njé njangi do yo taa, tado e kin ə e nē ki Luwə bar səsi ki mbae. Luwə bar səsi mba kadi ingəi njangi do ki un mindine kadi n-adi səsi.

¹⁰ Ningə nē ki makitibi lə Luwə əl ə to kin:

«Dəw ki ge kadi n-isi ki done taa maji, Ə n-oo maji ndone je ki dənangi ti ne 6a, Səbi kadi ngəm ndonne do kəl ta ti ki majal, Ə ngəm tane do kəl ta ngom ti tə.

¹¹ Kadi əsi rone ngərəngi kadi majal ti ə ra nē ki maji,

Kadi sangi kisi-maje ə uwə rone ba me ti.

¹² Tado kəm Bəbe e do dije ti ki dana, Taa mbie to tagira kadi oo-n do ta ki isi əli sie to,

Nə isi əsi ta njé ra nē je ki majal*.»

Kuwə tōgi ba me kə ti

¹³ Nə ə ra səsi majal, loki itj rəsi kati me ra maji ti ə? ¹⁴ Re dije adi səsi kə mbata nē ra ki dana ki irai ningə, səi njé rənəl, ə kadi ibəli-de al, ta kadi mər ta lasi aw ki yo je nē je al. ¹⁵ Nə kadi əsi gon Kirisi ki e Bəbe mesi ti. Kadi səi bəsi ki dəkagilo je pəti kadi dəw ki ra ki dəji səsi gin kində me do ti ləsi 6a əli-e. ¹⁶ Ningə kadi əli-de ki mīndi ki səl ləm, ki buki-naa ti. Kadi awi ki me kuwə ki ta ki ay njay, mba kadi re isi tətə ta dəsi ti tə njé ra ti majal je be ka, njé kəl ta je ki majal do nē ra ti ki maji ki isi rai kin, rōde səl-de. ¹⁷ Re e kin ə e ndigi lə Luwə ningə, kingə kə mbata nē ra ki maji e soti itə nē ra ki majal.

Jəju Kirisi ingə kə mbata lə dije pəti

¹⁸ Tado Kirisi e wa ingə kə nja kare ba ki nō ti mbata majal je lə dije. E ki e daw ki dana, nə ingə kə mbata lə njé ra nē ki dana al, mba kadi re səsi rə Luwə ti. Toli-e me darəe ti, nə NDil ki kay njay təl tōse ndəl adi isi ki done taa. ¹⁹ E ki tōgi NDil ka kin ə aw-n bitə ilə-n mbə Poy Ta ki Maji ndil dije ki isi dangay ti koo. ²⁰ Adi e ndil dije ki ndo ki kəte taji rə Luwə, loki isi-n sədə do ti dəkagilo ti ki Nuwe isi ra-n bato. Me batoe ti kin, kər dije ndəy ba, adi dije jijoo par ə awi ti ə aji ki takul man ki un-de ki taa*. ²¹ Man kin əji do batəm ki isi aji səsi ngosine. E mbata kər yoro je ki rə dəw ti kə al, nə e kun rə kadi Luwə ki me kuwə ki ta ki ay njay. Aji səsi ki takul kə Jəju Kirisi lo koy ti. ²² J lo koy ti aw dərə ti, isi do jī kə Luwə ti, o be do malayka je, ki ndəgi nē kində je ki go ndil ti ki awi ki kōbē, ki tōgi.

4

Gangi-naa ki majal

¹ Təki Kirisi ingə-n kə me darəne ti, səi je ka kadi awi ki mər ta kin mesi ti tə nē kati ləsi. Tado daw ki ingə kə me darəne ti e dəw ki goto me majal ti ki ra ngata. ² Goto me ti mba kadi ndəgi ndo je ki nay nōe ti, kisi ki do taa lie e ki go ndigi ti lə Luwə bi ki ndigi ti lə darə al. ³ Adi asi be, dəkagilo ngay isi ta nē ra ti ki majal tə dije ki gəri Luwə al be. Irai majal me kaya ti, me ngur darə ti, me kasi ra ti, me kuso ki kay kədi ti, ki me yo ki ra ti ki to ra al. ⁴ Njé kun mede kadi Luwə al, ooi kadi e nē ki go ti al kadi imbatə buki rəsi me nē ra ti ki majal ki al do lo kin sədə, ə yə isi taji səsi. ⁵ Nə ə rī gin nē rade ki majal nō Luwə ti ki e bəsi kadi a gangi ta do njé kisi ki dode taa ki njé koy je ba pəti. ⁶ E mbata kin ə njé koy je ka iləi-de mbə Poy Ta ki Maji lə Luwə mba kadi go ta ki gangi ti ki Luwə gangi dode ti tə dije pəti, kadi isi ki dode taa ki takul NDil təkə Luwə wa isi-n ki done taa be.

Maji kadi njé kaw-naa je isi kəm

⁷ Dəbəy nē je pəti e bəsi, ə kadi isi ki kəm-kədi ki kəm ki ay njay mba kadi əli ta ki Luwə. ⁸ Ningə kəte nō nē je ti pəti, kadi indigi-naa ndigi ki tingə bil dansi ti yo ki ne. Tado ndigi-naa uti do kosi majal je*. ⁹ Səbi kadi uwəi-naa ki rə-naa ti me kəy ti je lənaa ki yo ki ne, ki kanji 6a ta. ¹⁰ Təkə dəw ki ra dansi ti taa-n kadi-kare ki Luwə ade, səbi kadi uni irai kilə mbata maji lə ndəge je, tə dije ki njé ngəm nē ki maji, adi e njé ngəm kadi-kare je ki dangi dangi lə Luwə. ¹¹ Re dəw isi əl ta ningə, kadi əl ta ki ta Luwə ti, re dəw isi ra kilə 6əə ningə, kadi ra ki tōgi ki Luwə ade, mba kadi Luwə ingə təba me nē je ti pəti ki takul Jəju Kirisi ki təba ki tōgi e lie ki dəkagilo je ki dəkagilo je. *Amen. ¹² NGakom je ki njé ndigi ləm, re nē na ki ngə ngay tē dəsi ti ka, kadi əti səsi 6əl

adi oy tɔ nɛ ki mba al. ¹³ Nə kadi irai rɔnəl yo tadɔ kɔ ki ingə Kirisi, ə isi ingəi sie, mba kadi tə səi me rɔnəl ti ki bo ngay, ndɔ ti ki a re me tɔba ti ləne. ¹⁴ Re dije taji səsi mbata lə Kirisi ningə, səi njé rɔnəl, tadɔ NDil tɔba, ki e NDil Luwə isi dɔsi ti. ¹⁵ Sɔbi kadi dəw madi dansi ti ingə kɔ ki be kin al, adi e kɔ tɔl dəw, ə se kɔ ɔogi, ə se kɔ nɛ ra ki majal, ə se kɔ kində rɔ ta ti lə dije. ¹⁶ Nə re ingə kɔ mba kee nje kun go Kirisi ningə, kadi rɔe səl-e al, kadi ilə tɔji dɔ Luwə ti tə kilə mbata tɔ Kirisi ki ɔa dɔe ti. ¹⁷ Tadɔ e dɔkagilo kadi ta ki gangi ilə ngirəne, ningə a ilə ngirə dɔ dije ti lə Luwə. NGA kin ə re a ilə ngirəne dɔje ti ningə, dije ki njé mbati təl rɔde go Poy ta ti ki Maji lə Luwə kam dɔbəyde a to ban ə? ¹⁸ Makitibi lə Luwə ə nə: «Re ngə ki dəw ki dana ngay ɔəy taa kadi ingə kaji ningə, dəw ki nje me ndul ki nje ra majal, se yəe a to ban wa^o?» ¹⁹ Be ə, kadi njé ki isi ingəi kɔ ki go ndigi ti lə Luwə, iyəi rɔde ji Nje kində nɛ je ti, ki e nje ka dana, ə nayi-naa ki lo me-maji ki ra ti.

5

Kilə lə nje kɔr nɔ njé kaw-naa je

¹ Ki ngəsine kin, m-ilə dingəm me ngatɔgi je ti ki isi dansi ti. Mi ki mi ngatɔgi madide, ki m-o lo kɔ je ki ingə Kirisi ki kəm, mi, m-a mi lo tɔba ti ki dɔe a tɛɛ tɔ. ² Kadi uli njé kaw-naa je tɔ bati je ki Luwə ilə-de jisi ti. Kadi uli-de ki go kində dɔ ti al, nə ki go me ndigi ti təkɔ Luwə ndigi-n. Uli-de mba kingə-n la al, nə kadi e ki kadi rɔ ki tingə bil. ³ Kadi irai ngar dɔ njé ti ki Luwə ilə-de gin jisi ti kin al, nə kadi səi nɛ ndaji mbata ti ləde yo taa. ⁴ Ningə loki Nje kul bati je ki bo a ində lo tɛɛ hɔy ɔa, a ingəi jɔgi tɔba ki ndolee a goto al. ⁵ Be tɔ ə, səi ngan je, sɔbi kadi iləi dɔsi gin tɔgi ti lə ngatɔgi je. Ningə səi je pəti, kadi dɔ səl to dansi ti ki rɔ-naa ti. Tadɔ makitibi lə Luwə əl ə nə: «Luwə tɔ rɔ dije ki njé kun dɔde taa, ə adi me-maji ləne e ki dije ki njé səl dɔ^o.» ⁶ Sɔbi kadi isɔli dɔsi gin tɔgi ji Luwə ti ki Nje tɔgi, kadi tə un dɔsi taa dɔkagiloe ti ki ɔji. ⁷ Ɔri taga je ləsi iɔbuki dɔ Luwə ti, tadɔ e ə isi ində kəmne gosi ti. ⁸ Sɔbi kadi isi dɔ njasi ti ki kəm ki kay njay, tadɔ nje bə ləsi, nje majal a njiyə ki lo, nɔ tə ɔəl ki a sangi dəw kadi tə n-ribe be. ⁹ Ai dɔ njasi ti ngame kadi-me Luwə ti ləsi, itai-e rɔ. Tadɔ igəri ɔəti, ngakɔsi je ki njé kadi-me je pəti ki dɔnangi ti, isi ingəi kɔ kɔ ki isi ingəi kin tɔ. ¹⁰ A ingəi kɔ dɔkagilo ndəy be, nə Luwə ki me-maji pəti e lie, ki ɔar səsi ki me tɔba ti ləne ki dɔbəye goto, ki takul Kirisi, a təl ində səsi maji gogi, a adi ngirəsi ngə, a adi səsi tɔgi, ta a adi ai dɔ njasi ti ba tɔ. ¹¹ Kadi tɔgi e lie ki dɔkagilo je ki dɔkagilo je. *Amen!

Dɔbəy ta ki kuwə ji-naa

¹² NGon makitibi ki m-ndangi m-adi səsi kin, nje ra səm kadi m-ndangi e Silbɛ (Silasi)^o, ki m-o-e tə ngokɔje ki a dana. M-ndangi m-adi səsi kadi m-ilə-n dingəm mesi ti, ə m-ɔji səsi m-adi igəri təkɔ e me-maji ki rɔjeti lə Luwə ə uni rɔsi adi ki mbae. ¹³ *Njé kaw-naa je ki *Babilon ti, ki əi njé ki Luwə mbəti-de, uwəi jisi, taa ngonm Marki^o ka uwə jisi tɔ. ¹⁴ M-dəji səsi kadi uwəi ji-naa kuwə ji ki tɔji ndigi lə ngakonaa je. Ningə kadi kisi-maje lə Luwə e səsi naa ti, səi pəti ki səi lə Kirisi.

Makitibi ki ko joo ki Piyar ndangi

Ta ki do makitibi ti ki ko joo ki Piyar ndangi

Dije ki Piyar ndangi makitibi kin adi-de, ai njé kun go Kirisi wa ba pæti (1.1). NGa ningæ, ne ki bo ngay ki uwæ me Piyar, e ro ki dije ki njé kilæ lo ki ne ndo ki æsi ta Poy Ta ki Maji ki rojeti. Djee kin turi dan njé kaw-naa je ti, ra adi pa njiyæ njé kaw-naa je to biriri. Ne kare ba ki a ra kadi dæw a dum-n-de, e ta kadi dæw gar Luwæ ai ki Jæju Kirisi gar ki rojeti, tæki njé ki ooi Kirisi ki kamde nim, ooi ne ndo lie ki mbide nim, ælii tæe.

Go ta kuwæ ji-naa ti (1.1-2), Piyar a do hal ti ki kadi nje kun go Kirisi aw-n me pa njiyæne ti nim, a do tal ro go ndu Luwæ ti nim, tæki njé ki ooi Kirisi ki kamde ælii tæe (1.3-21). Ningæ go ti, Piyar æl ta ki togine ngay, ær-n gin njé kilæ lo ki ne ndo ki ngom (2.1-22). Øl ta do ne kare ti ki to ta dangi me ne ndo ti lade lo kaye ti ki 3, oji-n do mbæ ki isi mbæ ki dije ki njé nginæ tal Kirisi. MBæi sade æi næ dæw oo Kirisi ki a tal re al. Ningæ do ta ti læde kin, Piyar æl æ næ kin æ re Kirisi tal law al 6a, oji do kore me læ Luwæ ki iyæ do kagilo adi dije ngay kadi æli ta do røde ti ingæai kaji.

Njé kilæ lo ki ne ndo je ki ngom kin toi ki do kagilo je pæti, adi ta ki Piyar ndangi me makitibi ti læne ki ko joo kin, e ta ki toge to ki do kagilo je pæti. Piyar ilæ dingæm me njé kadi-me je ti kadi awi ki kæte kæte me gar Baæe ti, bi kadi iyæi røde adi dæw buki-de wale ki ne ndo je ki kæme goto kin al.

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Simo Piyar ki nje ra kilæ 6ææ, ki nje kaw kilæ læ Jæju Kirisi æ m-ndangi makitibi kin. M-ndangi makitibi kin m-ila-n madi sæi njé je ki, ki go ræbi ne ra ki dana læ Luwæ, æ se Nje kaji-je Kirisi, ingæi kadi-me ki maji ngay ta yaje be. ² Kadi me-maji ki kisi-maje læ Luwæ to mbar mbar ki doæi ti, ki go ræbi gar ki igæri Luwæ æi ki Baæe læje Jæju Kirisi tæki rojeti kin.

Bar ki Luwæ bar-je ki kati ki kati-je

³ Me togi Luwæ ti kin æ, Baæe adi-n-je ne je pæti ki j-awi ki ndooe mbata kisi ki do taa læje me 6æl Luwæ ti. Tæki rojeti, ra adi ji gær-e e ki 6ær-je mba kadi je naa ti sie do kæsi-gon ti lie ki kilæ ræe ki maji. ⁴ E be æ, adi-je ne maji je ki ndolæi ngay taa ki ndade e ngay to ki un-n mindine, mba kadi loki ingæi-de 6a, a asi kadi aji rasi ta ngur ne je ti ki njé tuji dije ki do nangi ti ne. Ningæ a indæi ræsi naa ti ki Luwæ do ji kise ti ki go kee Luwæ ti. ⁵ Ki mbata kin æ, iræi ki togiæi ba pæti kadi do kadi-me ti læsi, ilæi pa njiyæ ki maji do ti, ningæ do pa njiyæ

ki maji ti, ilæi gær Luwæ ki rojeti do ti. ⁶ Do gær Luwæ ki rojeti, maji kadi ilæi kindæ do ræsi ti do ti, do kindæ do ræsi ti, ilæi kuwæ togi ba me ne na je ti do ti, ningæ do kuwæ togi ba me ne na ti, ilæi ne ra ki go lo 6æl Luwæ ti do ti. ⁷ Do ne ra ki go 6æl Luwæ ti, maji kadi ilæi ndigi ngakoje je do ti, ningæ ilæi ndigi-naa do ndigi dije pæti do ti. ⁸ Re awi ki hal je kin mesi ti ngay, æ re togi ki kæte kæte ningæ, Luwæ a adi sæsi togi me kilæ ki ra ti. Ba a asi kadi awi ki kæte kæte me gær Baæe ti læje Jæju Kirisi. ⁹ Næ re dæw madi aw ki hal je kin ræne ti al æ, lo kadi a oo lo ay njay goto. Ba a to ta dæw ki nje kæm to be. Mee oy do ti kadi Luwæ togi majal je lie ki isi me ti kæte kin kæ. ¹⁰ E be æ ngakom je, uwæi togiæi ba mba kadi iræi adi 6ær ki Luwæ 6ær sæsi ki kati ki kati sæsi kin to ta ne ndam al. Re iræi be ningæ, ne ki a ra ne kadi a oosi me majal ti a goto. ¹¹ Be æ, ta ræbi koæe ki a to ratata, a tæe tati pay pay noæi ti, adi e koæe læ Baæe læje æ se Nje kaji-je Jæju Kirisi.

¹² MBata kin æ, m-a m-ole mesi do ne je ti kin taa taa. Tæki rojeti igæri-de adi ingangi me ta ki rojeti ki itaai kin ki bælme ngata. ¹³ Næ m-o kadi e ne ki go ræbe ti kadi m-ole mesi do ne je ti kin taa taa kadi isi kæm ba ki do kagilo je pæti, ki mi-n ki do m taa do nangi ti ne 6æy. ¹⁴ M-gær kadi do kagilo koym nay 6æsi. Baæe læje Jæju Kirisi wa æ tæe ki do æ adi-m gær. ¹⁵ M-a m-indæ togi do rom ti ki ræbi je ki dangi dangi mba kadi re go koym ti ka, asi kadi olæi mesi do ne je ti kin par par.

Ta læ dije ki njé koo toji læ Kirisi

¹⁶ Tæki rojeti, loki j-adi igari ta læ re me togi ti læ Baæe læje Jæju Kirisi, j-indæ ngiræje do su je ti ki kidæ ki maji maji læ dije kam æ, j-æ-l-n sæsi ta je kin al. Næ j-o ndole ki æti 6æl ki kæm je. ¹⁷ Oyo, Luwæ ki Bawje ade kæsi-gon nim, taa ilæ toji doæ ti nim to, do kagilo ti ki Luwæ ki aw ki piti kæ æti 6æl ade oo ndu ta æ næ: «E kam e Ngonm, nje ndigi læm, ki ræm næl-m doæ ti ngay.» ¹⁸ Ningæ je wa j-o do ndu ki j dæra ti kin ki mbije, loki je naa ti ki Jæju do mbal ki ay njay ti^o.

¹⁹ Bæy taa, j-aw ki ta je læ njé kæl ta je ki ta Luwæ ti ki asi kadi j-indæ ngiræ je do ti nga. Maji kadi uri mbisi go ta ti kin maji. Tæki rojeti, ta kin to ta por lambi ki unji lo ki ndul kururu ti be. Unji ratata kadi kunji læ kadi re. Ningæ kadi kunji læ Kirisi unji ngæmesi, tæki me ki ta gin lo ti, adi lo unji-n do do nangi ti kin be.

²⁰ Kæte no ne je ti pæti, maji kadi igæri ta kin ay njay: dæw madi kare ki asi kadi ær me ta ki e ki ndangi me makitibi ti læ Luwæ kin ki ne gær læne ki sæbi dæne goto. ²¹ Tæki rojeti, njé kæl ta je ki Luwæ ti ki æli, æli ki go ndigi ti læ dæw al. Næ e NDil ki ay njay æ æsi dije adi æli ta ki ta Luwæ ti.

✧ 1:18 17-18: Mt 17.1-5; Mk 9.2-7; Lk 9.28-35

2

Njé ndo ne je ki ngom

¹ Dɔkagilo ti ki kate ka, njé ngom je ki njé kál ká nà n-àí njé kál ta je ki ta Luwá ti ài dan ngan *Isirayal je ti nɔɔ; be tɔ à, njé ndo ne je ki ngom a tɛɛi dansi ti tɔ. A rai ki ne ndo je ki ngom dan dije ti ki kanji kadi gari, kadi a buki-de kɔ, ninga a mbati Bade ki nje taa dɔde ji majal ti. Lo kin ti, a ndori tuji ki a re ta ji naa ti ne ki dɔde ti. ² Dije ngay a uni gode me kaya je ti lade, ninga kilá rade a ra adi dije a indai njade dɔ ne ki rojeti, ibai nangi. ³ Ki mbata ra ta la lade ki ngay, a adi sasi ki taje ki tade ti kadi taai ne maji je lasi jisi ti. Ninga dɔkagilo ti ki mari nu bay a, Luwá inda dɔ ta ki gangi lade naa ti taa tuji a iba-de nangi busi tɔ. ⁴ Taki rojeti, malayka je ki rai majal kate, Luwá iyá-de kare ki kanji gangi ta dɔde ti al, nà buki-de lo kinga kɔ ti ki ati bal. Dɔɔ-de ki kulá gindi me lo ki ndul kururu ti. Ninga lo kin ti a, isi ngam-de ti mba ngam-ndɔ gangi ta. ⁵ Taa Luwá iyá dije ki kate ki kanji gangi ta dɔde ti al tɔ. Be a adi man kɔ ki ati bal re tuji dije ki majal ki rosi donangi. Nə ke a, aji Nuwe ki ila mbɛ ne ra ki dana, taa aji dije ki rangi ki me kay ti lie siri tɔ*. ⁶ Luwá gangi ta koy dɔ be bo je ti ki Sodom ki Gomar, ninga tuji-de ki por ki ro-de raki raki adi tali bu por. Ne kin to ta ne ndo ki a re ndɔ dije ti ki njé bal Luwá al*. ⁷ Nə aji Loti ki nje ra ne ki dana, ki to rɛe ngay ki mbata hal njé sangi-naa kaya ti ki osi dɔ ta ti je ki njé tal dije ki me be bo je ti kin*. ⁸ Dɔkagilo ti ki Loti ki nje ra ne ki dana ka kin isi-n dande ti, oo ne je ki isi rai ki ta je ki isi ali, kada je ki kondɔ je, adi me tuji mbata hal kilá rade ki to lo ra ti al. ⁹ Be a, Babe asi kadi taa dije ki njé bal-e ila-de taa dɔkagilo kɔ je ti. Ninga asi kadi ngam dije ki njé ra ne ki majal mba kadi inda oji-de ndɔ gangi ta ti tɔ. ¹⁰ Ki bo ngay, a gangi ta dɔ njé je ti ki njé tal rɔde go ngur darɔde ti ki go ji kiside ti yo, a kidi tɔgi kɔbe ki dana lə Luwá. Əi dije ki njé kuwá kul rɔde, ninga ne inda ta ki nga tade ti, adi balai al kadi ali ta je ki mal dɔ ne kindɔ je ti lə Luwá ki isi darɔ ta ne piti je lie. ¹¹ Nə malayka je wa ki tɔgide ita tɔgi njé ndo ne je ki ngom say kin ka gangi ta dɔde al nim, taa taji-de nɔ Babe ti al nim tɔ. ¹² NGA ninga dije ka kin rai tɔ da je ki wale, ki wa dɔde goto be, ki oji-de mba kadi e ki kuwá-de a kaw tɔl-de par. Əli ta ki mal dɔ ne je ti ki gari-de al. Luwá a tuji-de tɔki dije isi tɔli da je kam be. ¹³ Kilá rade je ki majal ki isi rai wa kin a a tal ne kigə go jide. Əi dije ki nəl-de ngay kadi ooi maji rɔde dan kadi nda ti. Kiside ta ne kuso je ti sasi, loki isi adi sasi ki ngan ta je ki tade ti kin e ne ki to nje, e ne ki to rɔsal.

¹⁴ Re a nə igə kəmdə ba, 60 sangi-naa kaya ti a rosi mede. Bo ra majal to mede ti par par, isi buki dije ki tɔgide ki go ndil ti goto, wale. Mar ta je lade e dɔ rabi kingə la ti ki go rabe ti al ki dɔkagilo je pati. Əi dije ki ndal lə Luwá e dɔde ti. ¹⁵ Loki tusi rabi ki rojeti iyai ka kin ba, uri wale, uni rabi ki go Balam ti ki ngon lə Bewor. Balam ki nəl-e ngay kadi taa la ra-n majal, ¹⁶ nə Luwá kəl sie ki mbata majal lie ki ra. Be a ngon kɔ koro ki e da, əl ta al, nə əl ta gangi-n nje kəl ta ki ta Luwá ti Balam, dɔ kilá ra ti ki mbə lie*. ¹⁷ Dijee kin toi tə man ki ii kam be, toi tə kil ndi ki nəl ndur-e aw sie kam be. Luwá inda dɔ lo kin ndul kururu dana mbata ti lade. ¹⁸ Əli ta je ngay ki kəme goto ki dɔ-naa ti. Uni kilá rade je ki go koo ngur darɔ ti, ədii dije ki ta ji naa ti ne bay, tɛɛi pati pati ta kuwá madi ti ki dije ki njé njiyá njiyá ki go rabe ti al. ¹⁹ Əli-de tɔki e rabi kingə dɔ, nga ninga əi je wa əi bəə je lə ngur darɔ ki isi tuji-de kɔ yo. Tada daw ki ra ka e bəə lə ne ki uwe gin tɔgine ti. ²⁰ Ki oji dɔ dije ki tɛɛi kɔ gin ne ra je ti ki to nje ki donangi ti ne ki go rabi gar Babe laje ki e Nje kaji-je Jəju Kirisi kin, re tali awi ilai dɔde gin ne je ti kin gogi bay, adi oji be dɔde ti ba, ji kiside ki gogi ne kin a majal ngay ita e ki kate bay. ²¹ Tada e soti ngay mbata ti lade kadi gari rabi ne ra ki rojeti al, kadi gari bay taa tali tusi ndu-kun ki ay njay ki ingai kin iyai. ²² Ninga ne ki tɛɛ dɔde ti kin e ta ki rojeti ki to me tər ta ti ki a nə: «Bisi tal aw ta tamɔ ti ləne gogi*,» a se «Kəsongi, tɛɛ ki lo ndogi man ti be par a tal aw rogi bər ti gogi.»

3

Babe Jəju Kirisi a tal re

¹ Njé ndigi je ləm kin ngay, e kin e makitibi ki kɔ joo ngata a m-ndangi m-adi sasi kin. Ninga me makitibi ti ki joo ki m-ndangi m-adi sasi kin, m-sangi kadi m-ole mesi dɔ mar ta ti ki maji ki ne ndo je. ² M-dəji sasi kadi adi mesi ole dɔ ta je ti ki njé əli ta je ki ta Luwá ti, ki əi dije ki dana əli kate kin nim, taa dɔ ndu-kun ti lə Babe laje, Nje kaji-je, ki njé kaw kilá je adi sasi kin nim tɔ. ³ Ne ki dɔsay, maji kadi indai dɔsi ti maji tɔki me ndo je ti ki dɔbəy ti a, a oi dije ki kilá rade e kilá mbə ki naa par ki a tɛɛi kadi mbai sasi. A rai ne je ki go ndigi ti lə darɔde, ⁴ ninga a əli əi nə: «E al ə əl ə n-a n-re a? NGA a ra ban tɔy ə j-o-e al ə? Ka je je oyi mari nu ba, nə ne je pəti toi tɔki toi lo kilá ngrade ti nu wa kin ba a toi kin!» ⁵ Lo kin ti, gari bati, nə mbati kadi gari tɔki e Luwá e inda darɔ əi ki donangi ki ta ki tane ti mari nu ba. Luwá gangi donangi naa ti ki man, ninga adi donangi tɛɛ a dangi dan man ti. ⁶ Ba e be tɔ a, ndo ki Luwá tuji-n dije ki kate kɔ ki man kɔ ki bo ngay*. ⁷ NGA ninga ki oji

* 2:5 Kilá ngira ne je 6.1-7.24 * 2:6 Kilá ngira ne je 19.24 * 2:7 Kilá ngira ne je 19.1-16 * 2:16 Kər Isirayal je 22.4-35 * 2:22 Tar ta je 26.11 * 3:6 5-6: Kilá ngira ne je 1.6-9; 7.11

dɔ dɔrɔ ɛi ki dɔnangi ki ɓone kin, ta lɛ Luwɛ ki kare wa kin ɛl tɛki Luwɛ indɛ-de adi isi nginɛi por ki kadi a ɔ-de. Toi isi nginɛi ndɔ gangi ta ki kadi Luwɛ a tuji-n dije ki njɛ mbati tɛl rɔde go ndue ti. ⁸NGa ningɛ ne kare ki kadi sɛi njɛ ndigi je lɛm indɛi dɔsi ti maji, e kadi igari tɛki ki rɔ Bɛbe ti, ndɔ kare to tɛ ɓal ki dibi, ɛ ɓal ki dibi to tɛ ndɔ ki kare be tɔ. ⁹Bɛbe ɔy lo kɔji ndigi ra ti lɛne, tɛki dije madi gai kin al. E kisi ɛ isi dɔ ti sɛsi, tɛdɔ ndigi kadi dɛw madi tuji al, nɛ kadi dije pɛti ingɛi dɔkagilo kadi iyɛi rɛbi njiyɛde je ki majal kɔ. ¹⁰NDɔ lɛ Bɛbe a re tɛki nje ɓogi a re-n kam be. Ningɛ ndɛ ti kin, dɔrɔ a goto kɔ ki tɔgi ki tɛ ɓal ngay. Ne kindɛ je ki dɔrɔ ti por a ro-de kɔ, ningɛ dɔnangi ki ne je ki dije rai-de me ti kin, Luwɛ a gangi ta dɔde ti tɔ. ¹¹E be ɛ, tɛki ne je kin pɛti a gotoi, sɔbi kadi sɛi a sɛi dije ki toi ban ɛ? A sɛi dije ki pa njiyɛsi e dana, dije ki njɛ ɓal Luwɛ. ¹²Sɔbi kadi a ingɛmi ndɔ lɛ Luwɛ, ningɛ kadi isangi rɛbi kadi re kalangi. NDɛ ti kin, e ndɔ ki por a ɔ dɔrɔ ro-e raki, ningɛ ne kindɛ je ki dɔrɔ ti a lɛi me por ti jipi tɔ. ¹³J-ɛi je ɓa, tɛki Luwɛ un-n ndune adi-je, j-a ji nginɛi ta dɔrɔ ki sigi ɛi ki dɔnangi ki sigi^ɔ ki kadi ne ra ki rɔjeti a ɔ ɓe me ti.

¹⁴E mbata kin ɛ, njɛ ndigi je lɛm, me nginɛ ta ndɔ re Bɛbe ti kin, maji kadi indɛi tɔgi dɔ rɔsi ti kadi sɛi dije ki kay njay, dije ki ta goto dɔde ti nɔ Luwɛ ti, kadi lapiya e dansi ti sie. ¹⁵Maji kadi igari tɛki kisi dɔ ti lɛ Bɛbe kin adi sɛsi dɔkagilo kadi ingɛi kaji. Ningɛ e kɔ ta wa kin tɔ ɛ ngokoje, nje ndigi lɛje Pol ndangi-n makitibi adi sɛsi ki gosi ki Luwɛ ade. ¹⁶Ningɛ e wa kin tɔ ɛ e ta ki ndangi me makitibi je ti lie pɛti, loki ɛl ta ki dɔ ta je ti ki m-ɛl kin. Ta je lie ki madi, lo gɛr mee ngɛ ngay, adi dije ki isi day, dije ki ai dɔ njade ti me kadi-me ti al, mbiri me ta lie tɛki mbirii ndɛgi ta je ki me makitibi ti lɛ Luwɛ ka kin be tɔ. Ra-e ki be kin a re ki tuji dɔ darɔde ti ɛi je wa.

Ta kɔji ki dɔbɔy ti

¹⁷Ki ɔji dɔsi, sɛi njɛ ndigi je lɛm ki ngay, m-ndɛji sɛsi ngata. Ningɛ maji kadi adi kɛmsi ɛdi dɔ rɔsi ti, ɓi adi dije ki njɛ mbati tɛl rɔde go ndu Luwɛ ti, ki uri wale kam, ndari sɛsi gode ti, ki ta ngom je lɛde, adi iyɛi dɔ rɛbi ki maji ki ai ti kin kɔ al. ¹⁸Ne ki kadi irai, e ta kadi awi ki kɛte kɛte me ne ra ti ki nɛl Bɛbe lɛje Jɔju Kirisi ki e nje kaji-je, ki me gɛr-e ti. Ningɛ kadi dije ilɛi tɔji dɛe ti, ɓone ki lo ti, biti ki nɔ ti! *Amen!

Makitibi ki dɔsay ki Ja ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Ja ndangi

Daw inda tɔ Ja dɔ makitibi ti kin al, nɛ njɛ ki kɛte gari maji kadi makitibi je mitɛ e Ja ɛ ndangi-de. E ki dɔsay kin ɔji-je nɛ madi kare dɔ dije ti ki nje ndangi makitibi ndangi adi-de al. Ne kare ki ɓa, nje ndangi makitibi tɔji ndaji nɛ je madi ki rɔ njɛ kaw-naa je ti ki makitibi kin sɔbi dɔde adi j-o. Njɛ kaw-naa je kin, njɛ ki ɛli ɛi nɛ n-ɛi njɛ ra kilɛ lɔ Luwɛ, ki ndami rabi kadi-me Kirisi rai-de majal ki nɛ ndo je ki ngom. Rai-de majal tɔki j-o-n rɔ njɛ kaw-naa je ti lɔ Kirisi ngay go koy Kirisi ti. E mbata kin ɛ, nje ndangi makitibi ilɔ jine dɔ nɛ je ti joo me makitibi ti lane:

Kilɛ dingɛm me dije ti ki ndangi makitibi adi-de kadi njiyɛi me kindɔ rɔ naa ti ki rɔjeti ki Luwɛ nim ki NGone Jɔju Kirisi nim. Ningɛ e nɛ ki sɔbi kadi a tɔji me ndigi-naa ti dande ti.

Rɔ ki nɛ ndo ki go rɛbe ti al ki ɛ nɛ dɔnangi ki je me ti kin e dɔnangi ki rosi ki majal bi Kirisi ki e NGon lɔ Luwɛ asi kadi a tɔl rɔne dɛw ti re me ti al. Njɛ ndo nɛ je ki ngom kin ɛli tɔki Jɔju ki donangi ti ne e dangi ki Kirisi ki e dɛw ki Luwɛ mbɛte. Ɖli ɛi nɛ Kirisi e dɛw ki me ndil ti par bi dɛw a oo-e al. Taa tɛli ɛli ɓɛy tɔ tɔki re dɛw gɔr Luwɛ ki rabi nɛ gɔr lɛne, ɓa ingɛ kaji par ngata, bi e ta kadi go ti ɛ dije ndigi-naa je, rai nɛ ki go rɛbe ti wa taa al ngata. Ningɛ ɛi je kin ɛi nɛ ndo je ki go rɛbe ti al ki ila kagi nɔ Poy ta ti ki Maji, ɛ kadi e ki rɔ sɛde.

Nje ndangi makitibi ilɔ ngirɔ ta lɛne ki nɛ ki uwɛ mee ki e kadi tɔgi njɛ kadi-me je me kindɔ rɔ naa ti ki sɔbi kadi indai-naa ti ki Luwɛ nim ki Jɔju Kirisi nim kin, taa me kindɔ rɔ naa ti dande ti nim tɔ (1.1-4). Lo kin ti, sɔbi kadi ai dana me naji ki ma ti ki njɛ ki ooi Kirisi ki kamde nim, ooi ta lie ki mbide nim mai kin. Nje ndangi makitibi dɔji njɛ ki dangi makitibi kin adi-de kadi njiyɛi me kunji ti, tɔdɔ Luwɛ e kunji. Ningɛ e mbata kin ɛ, sɔbi kadi rai kilɛ ki ndu-kun ki dɔ ndigi-naa ti (1.5-2.17). Go ti, nje ndangi makitibi ɛl tɔki njɛ tɔ rɔ Kirisi ki tɔgide ngay a jii taa, ningɛ ɛi njɛ ngom je ki a naji tɔki Jɔju e Kirisi ki Luwɛ mbɛte kin al (2.18-29). Ba a nɔɔ ole mede dɔ ti tɔki njiyɛ me nɛ ra je ti ki rɔjeti, me ndigi-naa ti yo je ki ne je, ki me ka dɔ nja ti ki Jɔju Kirisi kin ɛ e nɛ je ki tɔji kadi je ngan lɔ Luwɛ tɔki rɔjeti (3.1-24). Go ti, nje ndangi makitibi tɔji-de rabi kɔr kam nɛ ki rɔjeti al ki nɛ ki rɔjeti naa ti, ɓa tɔl re dɔ kɔ ta ti ki dɔ ndigi-naa ti ka kin ɓɛy. Ɖl-de tɔki ke dɛw lɔ Luwɛ e ndigi-naa,

tɔdɔ Luwɛ e nje ndigi dije (4.7-21). Ja tɔl ta makitibi lɛne ki kilɛ ji dɔ nɛ ti ki ɓari-e kadi-me ki nje tɛti rɔ, taa tɔl re dɔ ngongi ta je ti madi tɔ (5.1-21).

Makitibi kin e makitibi ki ilɔ jine dɔ rabi njiyɛ ki Kirisi ti adi ay njay. Adi tɔgi njɛ kun go Kirisi me mɔr ta je ti lade, taa ra sɛde kadi ɔsi nɛ ndo ki go rɛbe ti al ki a ur ki dɛw wale kin ngɛrɛngi nim, ilɔ dingɛm mede ti kadi gari lo dɔ rɔde naa ti ki Jɔju nim, ki ndigi-naa nim tɔ.

Ta Kaji

¹ Nɛ ki e lo kilɛ ngirɔ nɛ je ti^ɔ, nɛ ki j-o ki mbije, nɛ ki j-o ki kamje, nɛ ki ji go kɔri kɔri, nɛ ki jije ɔdi, e ta kaji ki bitɛ ki nɔ ti. ² Kaji kin ɔdi rɔne adi j-o-e e ki kamje; ji ma naji lie. Ningɛ e mbata kin ɛ, j-isi j-ilɔ sɛsi mbɛ kaji ki kɛte e kadi Bawje Luwɛ ti, ɓa go ti, e ki tɛɛ ki dɛe kadi-je. ³ Nɛ ki j-o ki kamje nim, j-o ki mbije nim, ɛ ɛai ka j-ilɔ sɛsi mbɛe tɔ. Lo kin ti, a indai rɔsi naa ti sɛje dɔ me kasi-naa ti ki j-aw-n ki Bawje Luwɛ nim, ki NGone Jɔju Kirisi nim kin. ⁴ Ningɛ ji ndangi makitibi kin j-adi sasi kadi rɔnal lɛje asi-naa tapi.

Njiyɛ me kunji ti

⁵ Luwɛ e kunji, ngon til ki ndɛy be ka goto rɔe ti, ningɛ e kin ɛ e ta kilɛ mbɛ ki j-ingɔ ta Jɔju Kirisi ti ɛ je j-ilɔ sasi mbɛe. ⁶ Kin ɛ re j-ɛli j-ɛi nɛ meje e naa ti ki Luwɛ, ningɛ j-ai nɔɔ ji njiyɛi me til ti ɓɛy ɛ, j-ɛi njɛ ngom je, nɛ ki rɔjeti goto rɔje ti. ⁷ A re ji njiyɛi me kunji ti tɔki Luwɛ wa e-n me kunji kin be ɓa, me je e naa ti ki naa nim, taa mɛsi Jɔju ki NGone togi majal je lɛje pɛti kɔ tɔ.

⁸ Kin ɛ re j-ɛli j-ɛi nɛ ji rai majal al ɛ, j-isi j-ɛdi rɔje j-ɛi je wa, taa nɛ ki rɔjeti goto rɔje ti tɔ. ⁹ Nɛ re ji tɛɛ taje dɔ majal je ti lɛje ɛ, Luwɛ ki e dɛw ki yati ndune al nim, e dɛw ki dana nim kin a iyɛ go majal je lɛje kɔ, taa a bɔr ra go ti al je lɛje pɛti kɔ tɔ. ¹⁰ A kin ɛ re j-ɛli j-ɛi nɛ j-ɛi njɛ ra majal je al ɛ, ji bari Luwɛ nje ngom, ningɛ ta lie ka goto meje ti tɔ.

2

Kirisi, nje ra sɛje

¹ NGANm je, m-ndangi makitibi kin m-adi sɛsi mba kadi ɔsi me majal ti al. A kin ɛ re dɛw madi ɔsi me majal ti ɛ, j-awi ki nje naji ta dɔje ti ki isi kadi Bawje ti nɔ, adi e Jɔju Kirisi, ki e dɛw ki dana. ² Tɔdɔ e e ɛ un rɔne ilɔ kɔ adi koy mbata majal je lɛje. Ningɛ e mbata majal je lɛje par al, nɛ mbata majal je lɛje pɛti ki donangi ti ne.

Tɔl rɔ go ndu-kun ti ki bo ngay, ki e ndigi-naa

³ Re ji tɔl rɔje go ndu-kun je ti ɓa, j-asi kadi j-ɛli ki me ki tɔ kati tɔki ji gari Luwɛ. ⁴ Dɛw ki ɛl ɛ nɛ: «M-gɔr Luwɛ», nɛ tɔl rɔne go ndu-kun

je ti lie al, dawe kin e nje ngom, ta ki rojeti goto røe ti. ⁵ Nə re dæw tal rone go ndu Luwə ti 6a, ndigi Luwə adi asi-naa tapi. Lo kin ti, j-a ji gəri ki me ki ti kati kadi meje e naa ti ki Luwə. ⁶ Dæw ki əl ə nə mene e naa ti ki Luwə 6a, sɔbi kadi dawe kin njiyə tæki ndo ki Jəju njiyə-n kin be.

⁷ Madim je, njé ndigi je læm ki ngay, e ndu-kun ki sigi 6a m-ndangi m-adi səsi al, nə e ndu-kun ki to mari nu, ki ingəi lo kilə ngirə kində ne je ti nu wa kin^o. NDU kune ki to mari nu kin, e ta wa ki osi mbisi ti kəte nu kin. ⁸ Nə m-təl m-əl 6əy to m-ə nə e ndu-kun ki sigi 6a m-ndangi m-adi səsi. Ningə kee ki rojeti, dæw oo ki rø Kirisi ti nim ki røsi ti nim, tado til də kə, adi kunji ki rojeti ngata ə isi unji.

⁹ Dæw ki ə nə n-isi n-njiyə me kunji ti, nə a də ti nqo isi əsi ngokone ta 6a, dawe kin e me til ti wa 6əy. ¹⁰ Dæw ki ndigi ngokone, e me kunji ti, nə madi kare ki to røe ti ki kadi a ra adi osi goto. ¹¹ Nə dæw ki isi əsi ta ngokone, e me til ti; isi njiyə me til ti, gər lo ki isi aw ti al, tado til dibi kəme ti.

Kəsi rə ngərangi ki nə ra je ki dənangi ti ne

¹² NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado majal je læsi e ki kiyə go kə ki takul Jəju Kirisi. ¹³ Njé koji-m je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado igəri dæw ki e kəte lo kilə ngirə ne je ti. NGan basa je ki ngan madi je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado itəti rø nje majal.

¹⁴ NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado igəri dæw ki e Bawje. Njé koji-m je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado igəri dæw ki e kəte lo kilə ngirə ne je ti. NGan basa je ki ngan madi je, m-ndangi makitibi m-adi səsi tado tɔgisi e ngay, ta lə Luwə uwə lo kisi mesi adi itəti rø nje majal. ¹⁵ Adi nə ra je ki majal ki dənangi ti ne kin uwə mesi al, taa adi mər ta je ki dənangi ti ne uwə mesi al nim to. Kin ə re ne je ra je ki dənangi ti ne uwə me dæw ə, dawe kin lo kadi a ndigi Luwə goto. ¹⁶ Tado, nə ra je ki majal ki dənangi ki əi: ngur ra ndigi lə darə, ki kəm-nda, ki kində gu ki ne kingə je ki dənangi ti ne kin, ne je kin pəti ij rø Bawje Luwə ti al, nə ij dənangi ti ne. ¹⁷ NGA ningə dənangi ki ngur nə ra je ki majal ki me ti kin pəti a dəi, nə dæw ki nje ra go ndigi ti lə Luwə a isi ki done taa biti ki nqo ti.

¹⁸ NGanm je, j-əi dɔbəy ndo ti ngata. Ningə əli adi oi tæki nje tə rø Kirisi a re, nga ningə ki basine kin, dije ngay ki njé tə rø Kirisi a njiyəi ne. Lo kin ti, ji gər kadi je dɔbəy ndo ti ngata. ¹⁹ Əi dije ki tɛei danje ti ne ə awi, nə kə ə əi dije ləje ki rojeti al. Kin ə re əi dije ləje ki rojeti ə re a isi səje ne. Nə tusi-je iyəi-je be ə awi, kadi tɔji ki taga tæki dæw kare dande ti ki e dæw ləje ki rojeti goto.

²⁰ Səi 6a, ingəi NDil Luwə ki Kirisi adi səsi, ə ra adi igəri ne ki rojeti. ²¹ NGA ningə, kin ə m-ndangi makitibi m-adi səsi 6a, e mbata gər 6a igəri ne ki rojeti al al, nə e mbata gər ki igəri ne ki rojeti ka kin ə m-ndangi-n makitibi m-adi səsi. Ningə igəri maji kadi ne ki ngom a tɛɛ me ne ki rojeti al to. ²² Nə ə e nje ngom ə? Nje ngom e dæw ki nje kəl kə na: «Jəju e Kirisi al» kin. Nje tə rø Kirisi e dæw ki mbati Baw NGon əi ki NGON. ²³ NGA ningə, dæw ki mbati NGON, dawe kin uwə Baw NGON ki rone ti al jagi to.

²⁴ Səi je 6a, maji kadi ingəmi ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti nu kin maji. Kin ə re ingəmi ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti nu kin maji 6a, mesi a e naa ti kare ba ki NGON nim ki Bawe nim. ²⁵ Ningə kun mindi ki Kirisi un adi-je e kajj ki biti ki nqo ti.

²⁶ Nə ki m-a də ti ngay ə m-ndangi-n makitibi kin m-adi səsi e ta lə dije ki isi sangi kadi n-buki səsi wale kin. ²⁷ NGA ningə səi, NDil Luwə ki Kirisi adi səsi kin isi mesi ti, adi awi ki ndoo kadi dæw ndo səsi ne al. Ki rojeti, NDil Luwə ndo səsi ne je pəti, ningə ndo səsi ne ki rojeti 6i ndo səsi ngom al. E mbata kin ə, kadi irai ne ki ndo səsi, adi mesi e naa ti ki Kirisi.

²⁸ Oyo, nganm je, adi mesi e naa ti ki Kirisi, mba kadi ji ti meje kati lo ki a tɛɛ hɔy, taa kadi j-ilə dɔje nangi ki rəsəl nqə ti, ndə ree ti al to.

²⁹ Tæki igəri kadi Kirisi e dæw ki dana, maji kadi indəi dəsi ti to tæki dæw ki nje ra ne ki dana e ngon lə Luwə.

3

¹ Oi ndigi ki əti 6əl ki Bawje Luwə ndigi-je kin! NDigi-je ndigi ki 6ar-n-je ngane je. Ningə j-əi ngane je tæki rojeti wa ka to! Kin ə re dije ki gei ne je ki dənangi ti ne ngay gəri-je al ə, tɔji kadi gəri Luwə. ² Njé ndigi je læm ki ngay, ki basine kin j-əi ngan lə Luwə, nə ne ki j-a ji təl lo ti ti, to lo 6əy to 6əy. Ningə ne kare, ji gər kadi ndo ki Kirisi a tɛɛ hɔy 6a, j-a ji to titi-naa sie, tado j-a j-o darəe wa tæki rojeti. ³ NGA ningə, dije pəti ki awi ki kində me ki be kin də Kirisi ti 6a, a ogi røde ra majal tæki Kirisi wa tɛɛ kadi majal ti al kin be.

⁴ Dæw ki ra ki ra majal, əsi ta ndu-kun lə Luwə, tado majal ki ra e tə rø ndu-kun lə Luwə. ⁵ Igəri maji kadi Kirisi re mba kər majal je ləje, ningə e, dæw oo majal røe ti al. ⁶ Lo kin ti, dæw ki a də Kirisi ti, e dæw ki a nay ki lo ra majal ti al, nə dæw ki nay ki lo ra majal ti, e dæw ki oo Kirisi al nim, gər-e al nim to.

⁷ NGanm je, indəi kəm-kədi də rəsi ti, adi dæw ədi səsi al. Kin ə re dæw ra ne dana 6a, e dæw ki dana tæki Kirisi e-n dæw ki dana kin be to. ⁸ Dæw ki nay ki lo ra majal ti, e dæw lə su, tado su e nje ra majal lo kilə ngirə ne je ti nu. Ningə kire NGON lə Luwə e ki mba kadi tuji kilə rae je.

⁹ Dəw ki təl rone ngon Luwə ti, e dəw ki a iya ta majal ki ra, tado tōgi ki j rō Luwə ti e rōe ti. Asi kadi a nay ki lo ra majal ti al, tado Luwə e Bawe. ¹⁰ Rabi ki kadi dəw a gər-n ngan lə Luwə ay njay dan ngan lə su ti ə to kin: dəw ki mbati ra ne ki dana nim, mbati ndigi ngokone nim e dəw lə Luwə al.

NDigi-naa

¹¹ MBə ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti, e ta kadi indigi-naa ki yo je ki ne je^o. ¹² Ningə kadi irai təkī Kay ra-n kin al. Kay e dəw lə nje majal ə təl ngokone. Ningə e mbata ri ə təl-n ngokone ə? Təl-e mbata kilə rae e Kay majal, nə kilə ra ngokōe e kilə ra ki dana^o.

¹³ NGakom je, kin ə re dije ki ne ki dōnangi ti ne nəl-de ngay ədi ta ləsi al ə, adi əti sasi bəl al. ¹⁴ J-əi, ji gəri kadi ji tēgi me koy ti j-uri me kaji ti, tado ji ndigi ngakoje je. E be tado dəw ki ndigi ngokone al, e dəw ki isi gin tōgi ti lə koy. ¹⁵ Dəw ki me majal ki ngokōe e dəw ki nje təl dije. NGA ningə igəri maji kadi dəw ki nje təl dije, kaji ki biti ki nō ti goto rōe ti. ¹⁶ Ne ki kadi ji gər-n ne ki bari-e ndigi-naa ə to kin: Jəju Kirisi un rone ilo kō mbata ləje, e be ə, je ka maji kadi j-un rōje j-ilə kō mbata ti lə ngakoje je to. ¹⁷ Ne kare, kin ə re dəw aw ki ne kingə je ki dōnangi ti ne, ə oo ngokone me ndoo ti, nə uti kəmne dē ti ningə, ndigi Luwə to ra be rōe ti ə? ¹⁸ NGakom je, adi ji ndigi-naa ki bəl ta je ki taje ti ne par al, nə adi ji ndigi-naa ki kilə ji kadi-naa, me ne ra ti ki rōjeti. ¹⁹ Lo kin ti, j-a ji gəri kadi j-əi dije lə ta ki rōjeti, ngata ningə, ta kəm Luwə ti, j-a j-iləi meje nangi. ²⁰ Təkī rōjeti, re meje uwə-je ki ta ka, ji gər kadi Luwə itə meje taa, gər ne je pəti ta. ²¹ Njé ndigi je ləm ki ngay, kin ə re meje gangi ta dōje ti al ə, j-a j-əl ta ki Luwə ki me ki tī kati. ²² Ne je pəti ki ji dōje, j-a j-ingə rōe ti, tado ji təl rōje go ndu-kun je ti lie nim, ji ra ne je ki nəl-e nim.

²³ NGA ningə, ndu ki un adi-je ə to kin: e ta kadi j-ade meje ki tō NGone Jəju Kirisi, taa kadi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je təkī Kirisi adi-n-je ndune^o. ²⁴ Dəw ki ngam ndu-kun je kin, e dəw ki a dō Luwə ti nim, Luwə isi mee ti nim to. Ne ki kadi ji gər-n təkī Luwə isi meje ti, e ki takul NDile ki adi-je.

4

Gər NDil Luwə ki ndil ki majal

¹ Njé ndigi je ləm, dije ki isi əli əi nə n-awi ki ndil mede ti kin itaa mede pəti al, nə kadi nai-de oi bəy taa se NDil ki awi e NDil ki j rō Luwə ti wa. Tado njé ngom je ngay ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, sanəi-naa dōnangi ti ne. ² Dəw ki ra ki gər kadi Jəju Kirisi təl rone dəw ti aw ki NDil Luwə mene ti, ningə e kin ə e rəbi ki kadi igərii NDil Luwə. ³ Ningə dəw ki mbati kadi gər təkī Jəju Kirisi

təl rone dəw ti, aw ki NDil Luwə mene ti al, nə e ndil nje bə lə Kirisi yo ə aw-n mene ti. Əli adi oi ki mbisi təkī nje bə lə Kirisi a re, ningə ki bəsi ne kin, re e dōnangi ti ne ngata.

⁴ Səi nganm je, səi dije lə Luwə, ningə səi itətī rō dije ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti kin, tado NDil ki awi mesi ti ita ndil ki isi me dije ti ki njé kodi ta lə Luwə al. ⁵ Njé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti ka kin əi me ne ra ti ki osi ta Luwə, taa ta kəl-de ka e ta kəl ki osi ta Luwə to. E mbata kin ə dije ki njé kodi ta lə Luwə al ooi ta ləde maji ngay. ⁶ NGA ningə, j-əi, j-əi dije lə Luwə adi dəw ki gər Luwə bə a oo ta ləje, nə dəw ki e dəw lə Luwə al, a oo ta ləje al. Lo kin ti, j-a ji gəri NDil ki rōjeti ki ndil ki ngom.

NDigi-naa j rō Luwə ti

⁷ Njé ndigi je ləm ki ngay, adi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je, tado ndigi-naa j rō Luwə ti. Dəw ki nje ndigi madine e ngon lə Luwə, taa e dəw ki gər Luwə to. ⁸ Nə dəw ki ndigi madine al, gər Luwə al, tado Luwə e dəw ki nje ndigi dije. ⁹ Oi tōji ki Luwə tōji-je ndigi ki ndigi-je kin: Luwə ilə NGonne ki kare ba be dōnangi ti ne kadi tə ki go rəbi lie bə j-isi-n ki dōje taa. ¹⁰ E je bə ji ndigi Luwə al, nə e e ə ndigi-je, ə ilə NGonne ki un rone ile kō kadi-kare ti mbata kigə-n dō majal je ləje^o.

¹¹ Njé ndigi je ləm ki ngay, kin ə Luwə ndigi-je be ningə, sōbi kadi j-əi ka ji ndigi-naa ki yo je ki ne je to. ¹² Dəw ki oo Luwə ki kəmne goto, nə kin ə ji ndigi-naa ki yo je ki ne je bə, Luwə isi meje ti, ningə ndigi dije lie tōji rone ki taga rōje ti to.

¹³ Ne ki a ra kadi ji gəri-n təkī j-isi me Luwə ti nim Luwə isi meje ti nim e NDile ki adi-je. ¹⁴ NGA ningə, je j-o ki kəmje nim, ji ma naje nim təkī Bawje Luwə ilə ki NGone kadi aji dije ki dōnangi ti ne. ¹⁵ Kin ə re dəw gər kadi Jəju e ngon Luwə ə, Luwə isi mee ti nim, e isi me Luwə ti nim. ¹⁶ Ba j-əi, ji gəri maji nim, j-adi meje nim təkī Luwə ndigi-je. Luwə e nje ndigi dije, adi dəw ki njijə me ndigi-naa ti, Luwə e mee ti nim, e e me Luwə ti nim to. ¹⁷ Kin a re ji ndigi-naa j-adi osi rəbə pay bə, j-a ji tī meje kati ndō gangi ta ti. J-a ji tī meje kati tado ji kisi ki dō taa ləje dōnangi ti ne to ta ya Kirisi be to. ¹⁸ Bəl goto me ndigi-naa ti, ndigi-naa ki rōjeti ə r bəl kō. Bəl e ne ki tōji kində kōji ki kadi a re, ningə dəw ki nje bəl e dəw ki ndigi-naa goto rōe ti.

¹⁹ J-əi bə, ji ndigi-naa tado e Luwə ə ndigi-je kəte. ²⁰ Kin ə re dəw madi əl ə nə: «M-ndigi Luwə», ningə təl osi ta ngokone ə, e dəw ki nje ngom kare. Kin ə re ngokōji ki o-e ki kəmi ne kin indige al ə, Luwə ki o-e ki kəmi al kin asi kadi a indige al. ²¹ *NDu-kun ki j-ingə rō Luwə ti al ə nə: «Dəw ki ndigi Luwə bə, sōbi kadi ndigi ngokone to.»

5

Kadi-me NGon Luwə e ng̃irə ndigi-naa

¹ Dəw ki adi mene kadi Jəju e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon lə Luwə. NGa ningə, dəw ki ndigi baw ngon, ndigi ngone ki oje tə. ² Kin ə re ji ndigi Luwə, ə ji rai kilə ki ndu-kun je lie ningə, lo kin ti ə j-a ji gəri-n təkɪ ji ndigi ngane je. ³ Tadə ndigi Luwə e ta kadi ji ngəmi go ndu-kun lie. Ningə ndu-kun je lie əy al tə, ⁴ mbata ngan lə Luwə pəti təti rə ndigi ra ki dənangi ti ne. Ningə ne ki ji tətɪ-n rə ndigi ra ki dənangi ti ne e kadi-me ləje. ⁵ Nə ə asi kadi tətɪ rə ndigi ra ki dənangi ti ne ə? Dəwe ɓa e dəw ki adi mene kadi Jəju e ngon Luwə kin par.

Naji ki ma ki də Jəju ti

⁶ E Jəju Kirisi ə re dənangi ti ne ki man batəm ləne nim ki məsi koynə nim. Re ki man par al, nə re ki man əi ki məsi. Ningə NDil ə e nje ma naji, mbata NDil e ta ki rəjeti. ⁷ Ba ki ne kin, njé ma naji je əi mɪtə, ⁸ adi e NDil Luwə nim, man nim, taa məsi nim tə. Ningə ne je ki mɪtə kin ndude e naa ti. ⁹ Ji taa naji ki ma lə dije maji, nə naji ki ma lə Luwə tɔge e ngay wa ɓəy tə; ningə e naji ki ma ki ma də NGonne ti. ¹⁰ Dəw ki adi mene NGon Luwə aw ki naji ki ma kin mene ti, nə dəw ki taa ta lə Luwə al, ra-e nje ngom ti, tadə taa naji ki ma ki Luwə ma də NGonne ti kin al.

Kaji ki bitɪ ki nɔ ti

¹¹ Naji ki ma ki kadi ji gəri maji e kaji ki bitɪ ki nɔ ti ki Luwə adi-je kin. Ningə e kaji ki adi-je ki takul NGone. ¹² Dəw ki e me NGon ti ingə kaji, nə dəw ki e me NGon ti al, kaji lie goto. ¹³ NGa ningə, ki ne kin, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi, səi ki adi mesɪ NGon Luwə, kadi igəri təkɪ ingəi kaji ki bitɪ ki nɔ ti.

Kəl ta ki Luwə mbata lə njé ra majal je

¹⁴ Kin ə re ji dəji Luwə ne ki go ndigi ti lie ə, a oo də nduje, ningə lo kin ti, j-a ji tɪ meje kati. ¹⁵ Təkɪ ji gər kadi oo də nduje, ji tɪ meje kati kadi j-a j-ingə ne ki ji dəje tə.

¹⁶ Kin ə dəw madi oo ngokone me majal ti ki asi kadi tɛɛ koy ə, maji kadi əl ta ki Luwə ə Luwə a aje. E dije ki majal je ləde a tɛɛ koy al ə ta kin sɔbi dəde. Ta kare, majal madi e nɔɔ a tɛɛ ki koy, ningə e ko majal ki be kin ɓa m-dəji səsi kadi əli ta ki Luwə də ti al. ¹⁷ Ne ra ki go ti al pəti e majal, nə majal pəti ɓa tɛɛ koy al. ¹⁸ Ji gər kadi dije ki əi ngan lə Luwə, a nayj-naa ki lo ra majal ti al, tadə NGon lə Luwə ngəm dəde, nje majal asi ra səde ne madi al. ¹⁹ Ji gər kadi je dije lə Luwə, nə dənangi ba pəti e gin tɔgi ti lə nje majal. ²⁰ Ji gər ɓəy tə kadi NGon lə Luwə re, adi-je ne gər ki kadi ji gər-n Luwə ki rəjeti. Ningə je, j-ində rəje naa ti ki Luwə ki rəjeti ki takul NGone Jəju Kirisi. E ə e Luwə ki rəjeti, e ə e kaji ki bitɪ ki nɔ ti.

²¹ NGanm je, əgi rəsi kun go kagi yo je.

Makitibi ki kɔ joo ki Ja ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ joo ki Ja ndangi

Nje ndangi makitibi kin 6a rane ə nə n-e «NGatɔgi». Ningə ta kələ tɔji kadi e dəw ki aw ki ngon tɔgi madi dɔ dije ti ki ndangi makitibi adi-de kin. NDangi ta adi «Dəne ki Luwə mbəte nim adi ngane je nim». Ningə Dəne əi ki ngane je kin, ki rɔjeti 6a, əi njé kaw-naa je ki lo madi ti (1).

Hə dɪngəm mede ti kadi njiyəi me ta ki rɔjeti ki me ndigi-naa ti (1-6); taa ndəji-de kadi indəi kəm-kədi dɔ rɔde ti ki rɔ dije ti ki njé ndo ne ki go rəbe ti al təkɪ əl-n me makitibi ti ki dɔsəy kin be tɔ (7-11). Nje ndangi makitibi təl ta makitibi ləne ki ta kaw mba ki ndigi kadi n-a n-aw ki dɔde ti, taa əl-de ta kuwə ji-naa lə njé kaw-naa je ki e səde indəi tae ti tɔ (12-13).

Təkɪ əl-n me makitibi ti ki dɔsəy, dəji dije ki ndangi makitibi kin adi-de kadi indəi kəm-kədi dɔ rɔde ti nim, kadi uwəi tɔgide ba me kadi-me ti ki rɔjeti nim tɔ.

Kuwə ji-naa

¹ Mi NGatɔgi lə njé kaw-naa je, m-ndangi makitibi kin madi j Dəne ki Luwə mbəti, taa madi ngani je ki səi səde je, m-ndigi səsi ndigi ki rɔjeti. Ningə e mi par 6a m-ndigi səsi al, nə e dije pəti ki gəri ne ki rɔjeti ə ndigi səsi. ² Ji ndigi səsi mbata ne ki rɔjeti uwə meje, ningə e ne ki a to meje ti ki ndo je ndo je. ³ Ba ji dəji kadi me-maji, ki koo kəm-to-ndoo, ki lapiya lə Bawje Luwə əi ki NGone Jəju Kirisi e səsi naa kadi isi me ne ra ki rɔjeti ki me ndigi-naa ti.

Ne ra ki rɔjeti əi ki ndigi-naa

⁴ Rəm nəl-m ki dum biti kadi m-o təkɪ ngani je madi isi njiyəi dɔ rəbi ti ki rɔjeti, təkɪ Bawje Luwə dəji-n-je. ⁵ Ningə ki basine kin, Dəne ki nje ndigi ləm, ne ki m-dəji, e ta kadi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je. E ndu-kun ki sigi 6a m-adi al, nə e ndu-kun ki j-ingəi lo kilə ngire ti nu wa kin*. ⁶ NDigi-naa e njiyə go ndu-kun ti lə Luwə. NGA ningə, ndu-kun ki osi mbisi ti lo kilə ngire ti nu, e ta kadi injiyəi me ndigi-naa ti.

⁷ NJé kadi dije kilə-de kɔ ngay sanəi-naa ki lo pəti dɔnangi ti ne, ningə mbati kadi n-əli təkɪ Jəju Kirisi təl dəw təkɪ rɔjeti. Lo kin ti a oi dəw ki nje ngom, ki nje tɔ rɔ Kirisi. ⁸ Indəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti səi je wa, mba kadi kandi kilə rasi nay kɔ kare al, nə kadi ingəi ne kigə go jisi ki asi loe ti bərəre. ⁹ Ningə dəw ki a dɔ njane ti me ne ndo ti ki ɔji dɔ Kirisi al, nə tɔ a dam kare yo, e dəw ki ne madi ki dɔɔ-e naa

ti ki Luwə goto. Dəw ki a dɔ njane ti me ne ndo ti ki ɔji dɔ Kirisi, e dəw ki dɔɔi-naa naa ti ki Luwə nim ki NGone nim. ¹⁰ Kin ə re dəw madi re rɔsi ti ki ne ki rangi 6i ki ne ndo kin al 6a, uwəi-e ki rɔsi ti al nim, uwəi jie al nim. ¹¹ Tado re uwəi jie 6a, ɪrai madi-naa sie dɔ kilə rae ti ki majal.

Ta ki dɔbəy ti

¹² M-aw ki ne je ngay bəy kadi m-əl səsi, nə m-ndigi kadi m-ndangi ki man ndangi ne me makitibi ti al. Tado m-ində mem ti kadi m-a m-aw rɔsi ti kadi m-əl səsi ta ki tam, kadi tə rɔnəl laje osi taga pəy. ¹³ Dije ki dan njé kaw-naa je ti ki ne, ki əi dije ki Luwə mbəte uwəi jii.

* 1:5 Ja 13.34; 15.12, 17

Makitibi ki kɔ mitə ki Ja ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ mitə ki Ja ndangi

Makitibi kin ka e «NGatɔgi» ɔ ndangi tɔ (3 Ja 1; 2 Ja 1), ningə ndangi adi Gayusi. Ji gər ne madi kare dɔ Gayusi ti kin al, nɔ ne kare ɔa, nje ndangi makitibi tɔje kadi e dɔw ki a dɔ njane ti me ne ki rɔjeti. Hale e dangi ki hal Diyotirəbi ki e dɔw kare ki aw ki hal ki nga dan njé kaw-naa je ti. Diyotirəbi əl ta lə «NGatɔgi» majal nim, taa e dɔw ki uwə mba je ki rɔne ti al nim tɔ.

Nje ndangi makitibi piti Gayusi maji ngay ɔji dɔ ka dɔ nja ti lie nim ɔji dɔ maji ki isi ra ki njé kadi-me je nim tɔ (1-8). NGatɔgi nɔ rɔne ɔji dɔ hal Diyotirəbi (9-10), nɔ əl ta lə nje kun go Kirisi madi ki tɔe nɔ Dəmetirusi maji ngay, tɔki e dɔw ki kile rae maji (11-12). Go ti ɔa, əl ta kaw mba ki ndigi kadi n-a n-aw ki dɔde ti, taa əl-de ta kuwə ji-naa lə made je ki indai tae ti tɔ (13-15).

Tɔki j-o-n me makitibi ti ne, ji gəri kadi ra mba ki kuwə ngakoje je ki rɔje ti e ne madi ki tɔji ndigi-naa nim, tɔji ka dɔ nja ti me ne ki rɔjeti nim tɔ.

Kuwə ji-naa

¹ Mi NGatɔgi lə njé kaw-naa je, m-ndangi makitibi kin madi j nje ndigi lam ki ngay Gayusi, ki m-ndigi ndigi ki rɔjeti. ² Madim ki ngay, m-ndingə kadi ne je pəti ki rɔi ti awi maji ki kəte kəte. M-dəji kadi darɔi e ki lapiya tɔki ndili e-n ki lapiya kin be tɔ.

Gayusi e nje ra ne ki maji

³ Tɔki rɔjeti, rɔm nəl-m ngay, tadɔ ngakoje je ki rɔi tɔje ne, mai naji dɔ ne ki rɔjeti ki ooi rɔi ti. Əli ta dɔ njiyə ti ki isi njiyə me ne ki rɔjeti. ⁴ Ne ki adi-m rɔnal ngay e ta kadi m-o tɔki nganm je isi njiyəi dɔ rəbi ti ki rɔjeti. ⁵ Madim ki ngay, isi tɔji ka dɔ nja ti ləi me kində ti ki isi ində kəmi go ngakoje je ti, ki əi mba je wa ɔəy. ⁶ NGakoje je kin, mai naji ndigi ki indigi-de kin ki ta kəm njé kaw naa je ti. Kadi inay ki lo ra ti sɔde ra ki asi ta tɔ Luwə kadi uni ta mba ləde ki kəte. ⁷ E ki mbata tɔ Kirisi ə osii dɔ rəbi ti ki kanji taa ne ji dije ti ki gəri Luwə al. ⁸ J-əi ɔa, sɔbi kadi j-osi gin dije ki be kin, mba kadi j-indəi rɔje naa ti sɔde dɔ kilə kilə mbə ne ki rɔjeti ki isi rai.

Hal Diyotirəbi

⁹ M-ndangi ngon makitibi m-adi njé kaw-naa je, nɔ Diyotirəbi ki e dɔw ki ge kadi n-e taa n-isi dɔ dije ti ra kilə ki ta ləm al. ¹⁰ E mbata kin ə, ndɔ ki m-a m-tɔje rəsi ti ə, m-a m-əl kilə rae ki majal kin ki taga, e ki isi ində dɔje lo ti ki ta je ki majal. Ningə ne kare ki to ngay, e wa mbati kuwə ngakoje je ki mba

ki rɔne ti, taa dije ki ndigi kadi n-uwəi-de ki rɔde ti ka ɔgi-de dɔe tɔ. Dije ki uwəi ngakoje je ki rɔde ti ɔa, e tuwə-de kɔ dan njé kaw-naa je ti. ¹¹ Nje ndigi lam ki ngay, indaji majal ki ra al, nɔ kadi indaji maji ki ra. Dəw ki nje ra maji e dɔw lə Luwə, nɔ dɔw ki nje ra majal e dɔw ki gər Luwə al.

¹² Re e Dəmetirusi ɔa, e dije pəti ə mai naji ki maji dɔe ti. Ne ra ki rɔjeti ki j rɔ Luwə ti, ki isi təl rɔne go ti wa kin ka ma naji lie. Taa je wa ka ji ma naji lie tɔ. Ningə igər kadi naji ki ma ləje e naji ki ma ki rɔjeti.

¹³ M-aw ki ne je ngay kadi tɔ m-əli, nɔ m-ndigi kadi m-ndangi ki man ndangi ne ki kagi ndangi ne al. ¹⁴ Tadɔ m-ində məm ti kadi kagi lo ngay al ə j-a j-o-naa, kadi j-əl-naa ta ki taje. ¹⁵ M-dəji kadi isi ki lapiya. Madije je ki ne uwəi jii. Ningə kadi uwə ji madije je ki nɔɔ kare kare adi-je tɔ.

Makitibi ki Judi ndangi

Ta ki do makitibi ti ki Judi ndangi

Makitibi la Judi kin, ndangi adi njé kaw-naa je ki lo madi ti gin kare be par al, na ndangi adi dije pæti ki njé kun go Kirisi. Ta ki me makitibi ti kin aw naa ti basi ki makitibi ki ko joo ki Piyar ndangi (2Pi. 2). Makitibi la Judi ai ki Makitibi ki ko joo la Piyar joo pu rai ki dije ki njé ndo ne ki majal. Dije kin daw a gar-de ki rabi kaya rade.

Go kilá ngiræ ta ti (1-2), nje ndangi makitibi ilá jine ki togine kam njé njiyæ taa ki ne ndo ki ngom ti, ki turi dan njé kaw-naa je ti, 6a el-de adi gari tæki ta ki gangi ki bo to isi ngam-de noo (3-16). NGA ningæ, dam ti læ njé kadi-me je 6a, Judi dæji-de kadi ai do njade ti me kadi-me ti (17-23). Go ti, tol ta makitibi læne ki kilá taji do Luwæ ti ki e ki karne ba par æ e Luwæ. Luwæ ki e nje kaji dije ki go rabi læ Jæju Kirisi (24-25).

Kin æ re makitibi kin tee ki gin togi ta ki ngom ki e ne ki daw a maji al 6a, ilá jine maji ngay do togi ti æi ki ne kindæ me do ti ki njé kun go Kirisi ingai ki ro Luwæ ti, me to Jæju Kirisi ti ki rabi læ NDil Luwæ kin (20-21).

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Judi, 6æ kilá læ Jæju Kirisi, ki mi ngoko Jaki^æ, æ m-ndangi makitibi kin m-adi sæi ki Luwæ 6ar sæsi, ki Bawje Luwæ ndigi sæi, ki Jæju Kirisi ngam sæsi tæ ne læne kin. ² Ningæ kadi koo kam-to-ndoo, ki lapiya, ki ndigi-naa læ Luwæ to mbar mbar ki dæsi ti.

Njé ndo ne je ki ngom

³ Njé ndigi je læm ki ngay, m-ndingæ ngay kæte kadi m-ndangi makitibi madi sæsi oji do kaji ki j-æi kare ba do ti kin. Ningæ ki basine kin, e togi madi ki isi dæm ti kadi m-ndangi makitibi kin m-adi sæsi, m-ilæn dingæm mesi ti kadi iræi do kadi-me ti ki Luwæ adi dije læne nja kare ba par goe gangi kin. ⁴ M-æ be mbata dije madi ki ta ki gangi ki dæde ti e ki ndangi me makitibi ti læ Luwæ kæte nu kin, turi dansi ti, isi mbiri ta me-maji læ Luwæ kin, tali-e ta ra kaya ti læde, taa mbati daw ki e karne ba æ e Nje kun doje, ki e Bæbe læje Jæju Kirisi kin to.

⁵ M-gar kadi igæri ne je pæti maji, næ m-ndigi kadi m-ole mesi do ti tæki, loki Bæbe tee ki dije læne 6e 6æ ti Ejipi ti, go ti, to ko njé je ki rai ræde tæ njé me nga je^æ. ⁶ Ningæ m-ndigi kadi m-ole mesi do ti bæy tæki, malayka je ki ai do togi ti ki Luwæ adi-de kin al, næ mbati

lo kiside, Luwæ uwæ-de dangay ti lo ti ki koo, doo-de ki kulá gindi ki kadi a toi biti ki no ti, mbata ta ki gangi ki boy ki a re. ⁷ E be to æ, Sodom ki Gomar^æ ki 6e je ki gai gidide, ki uni ræde ilæi me kaya ki ra ti, kae ti læ malayka je wa ka kin to, adi sangi-naa ki lo sangi ti al kin, Luwæ uwæ-de dangay ti me por ti ki a to biti ki no ti. Ningæ e kin e ndæji-naa ki to mbata læ dije pæti.

⁸ E be æ, njé ndo ne je ki ngom ka kin, me do majal ti læde, buri ki ræde, kidi togi læ Luwæ, taji malayka je ki æi ne piti je. ⁹ Ne kare, Misæl ki nje kun do malayka je^æ, loki isi naji-naa ta ti ki su, isi kolí-naa do nin Moji ti kin ka^æ, sangi kadi n-gangi ta madi tæ ne taji doe ti al, næ ta ki æl 6a, æl æ næ: «Kadi Bæbe indæi oji^æ.» ¹⁰ Næ dije ki njé ndo ne je ki ngom kin, ne ki gæri-e al ka taji-e, nga ningæ, ne gar ki ojii-de tæ yæ da je be par kin 6a, e ne ki kadi tuji-de tæ tuji yo. ¹¹ Tuji e dæde ti, tadæ uni ræbi læ Kay^æ; mbata læ læ æ uri wale tæ Balam^æ be; tuji tadæ tæi ro tæ Kore^æ æi ki dije læne be. ¹² Kiside sæsi ta ne kuso ti læ ngakonaa je, ra adi ne kuso læsi tæl ne ki to nje. Usoi je ayi-naa je adi aside ki kanji ræsol, goi ta tide æi je wa. Toi tæ kil ndi ki nal ær-e aw sie ædi lo kadi ædi goto kin be, toi tæ kagi je ki nay kandidate ti ka andi al, adi loki daw ær-de ki ngiræde ba ko 6a, tali oyi koy ki ko joo kin be. ¹³ Naji kilæ rade je ki to ræsol ki taga tæ pungi ba ki buki pulumne ngangi ba ti kin be. Taa toi tæ mee je ki gæri lo kawde al, ki lo ki ndul kururu to mbata læde biti ki no ti kin be.

¹⁴ E æi je æ nje kæl ta ki ta Luwæ ti Enoki^æ ki e kaje ki nje ko siri go Adam ti ndo ndil dæde ti æ næ: «Oi, Bæbe a re ki malayka je dibi kuti bæy bæy, ¹⁵ kadi gangi ta ki bo do dije ti pæti. A uwæ njé ra majal je pæti dangay ti oji-n do kilá rade je ki majal pæti ki rai sæsi ta Luwæ, taa oji-n do ta je ki to kæl al pæti ki æli do Luwæ ti to.» ¹⁶ Æi dije ki rænal læde goto, isi 6ai ta ki dækagilo je pæti. Rai ne je ki mede ndigi, ta ki isi tee tade ti e ro ki kaji, ningæ re o-de isi toi daw pe pe kin 6a, e kadi ingai ne ki to soti ki daræde ro dæwe ti kin.

Ta kaji ki ro njé ndole go Kirisi ti

¹⁷ NGA ningæ, ki oji dæsi, sæi njé ndigi je læm ki ngay, m-dæji sæsi kadi adi mesi ole do ta ti ki njé kaw kilá je læ Bæbe læje Jæju Kirisi æi sæsi kæte nu kin. ¹⁸ Æli sæsi æi næ: «Dækagilo ki dæbæy ti æ a ingai dije ki a ibæi sæsi kogii nim, a njiyæi ki go ndigi ra ti ki majal ki mede ti nim to.» ¹⁹ Kadi igari, e æi je æ æi njé re ki gangi-naa. Ningæ mæra ta je læde e mæra ki go daræ ti, 6i e mæra ta ki j ro NDil Luwæ ti al. ²⁰ Næ sæi, njé ndigi je læm ki ngay, m-dæji sæsi kadi adi ngiræ kisi ki do taa læsi e do kadi-me ti ki rojeti læsi

☆ 1:1 Mt 13.55; Mk 6.3 ☆ 1:5 Tee ki taga 12.51; Kor Isirayal je 14.29-30 ☆ 1:7 Kilá ngiræ ne je 19.1-25 ☆ 1:9 1Tæsa 4.16; Daniyel 10.13, 21; 12.1; Ntd 12.7 ☆ 1:9 Dætaranom 34.6 ☆ 1:9 14-15 ☆ 1:11 Kilá ngiræ ne je 4.3-8 ☆ 1:11 Kor Isirayal je 22.1-35 ☆ 1:11 Kor Isirayal je 16.1-35 ☆ 1:14 Kilá ngiræ ne je 5.18, 21-24

kin. Əli ta ki Luwə ki təgi NDile. ²¹ Nینگə kadi uwai təgisi ba me ndigi ti ki Luwə ndigi-je. Uwai təgisi ba inginai ta Babe ləje Jəju Kirisi ki me me-maji ti lie, a adi səsi kaji ki biti ki nō ti kin. ²² NJé ki mede isi tasi, maji kadi oi kəm-to-ndoo ləde. ²³ Aji-de ki rəbi nagi ta por ti taa. NJé ki rangi bəy, maji kadi oi kəm-to-ndoo ləde, nga ningə oi rəsi maji kadi ilati rəsi ki kilə rade je ki majal kin al, nə kadi əsi kilə rade je ki majal ngərangi. Əsi ngərangi, biti kadi kibi rəde ki kilə ki go darə ti təl-e ne ki to nje ti kin ka kadi əsi ngərangi bəy.

Kilə təji də Luwə ti

²⁴⁻²⁵ Kadi kilə təji e ki də Luwə ti ki e ki karne ba ə e Luwə, e ki asi kadi ngəm səsi adi osi me majal ti al, e ki kadi a ra adi iteji rai me kunje ti ki rənəl ki kanji yoro, e ki aji-je ki rəbi lə Babe ləje Jəju Kirisi kin. Nینگə kadi təba, ki kəti bəl, ki təgi, ki kəbe, e lie, dəkagilo ti ki də, ki dəkagilo ki bəne, ki dəkagilo ki a re biti ki nō ti! *Amen.

Makitibi Nɛ ki tɛɛ ki dɔe

Ta ki dɔ makitibi Nɛ ki tɛɛ ki dɔe ti

To ki «Apokalipisi» ki j-ingə me makitibi ti e ta Giraki ki kɔr mee ki ta Nanginda nə «Nɛ ki tɛɛ ki dɔe». Ningə e Ja ki e ki kare dan njɛ kaw kilə je ti ki dɔgi gide joo ə Baɓe Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔ nɛ je ki rɔjeti ki to lo ɓɔyɔ ti ade ndangi (1.1-2).

Ja ndangi Makitibi kin a e basi ki ɓal ki ɓu kare go koji Kirisi ti be. NGa ningə, e dɔkagilo ti ki nje kɔɓe ko bo ki Rom ti ndigi kadi dije ɔsi məkaside nangi nɔne ti tə yo madi be. Njɛ kun go Kirisi ki mbati kɔsi məkaside nangi nɔe ti, adi-de kɔ ngay. Be ə, uwəi Ja awi iləi-e dangay ti dɔ dər ti ki Patimosi, mbata lə Poy Ta ki Maji ki ilə mɓɛe. NDangi makitibi kin adi njɛ kaw-naa je ki siri ki dɔnangi Aji ti ki ɓari-e Aji ji du (ɓone ɓari-e Turki).

Njɛ kun go Kirisi ingai kɔ mbata gər ki gəri kadi Baɓe ləde e kare ba ə e Jəju Kirisi. E be ə, me kɔ ti kin, Ja ndangi makitibi adi-de, ilə-n dingəm mede ti kadi ai dɔ njade ti. Me makitibi ti ki Ja ndangi kin, nɛ ki əl tae ngay me ti e nɛ je ki oo me ndil ti, ki ndaji nɛ je ki tɔji nɛ je ki to ki kame kame. E ndaji nɛ je ki to me makitibi kun mindi ti ki kəke nɔɔ. Je dɔkagilo ti ki tɔgi je ki majal isi ɔdi rɔde, nə Jəju Kirisi ki e Baɓe a re kadi a budi-de mur mur.

Lo kilə ngirə ta ti, Ja əl ta ki dɔ rɔne ti tə nje kaw kilə lə Kirisi ki nje kɔ lo koy ti (1.1-8).

Nɛ ki dɔsɔy, Ja tɔji nɛ koo me ndil ti lie ki dɔsɔy ki Jəju əl-e ta me ti kadi ndangi adi njɛ kaw-naa je ki siri ki dɔnangi Aji ti ki ɓari-e Aji ki du (1.9-3.22).

Go ti, Ja əl ta lə kun ki uni-e awi sie dɔrɔ ti adi oo nɛ je ki dangi dangi ɔsi go-naa me ndil ti. OO nɛ kində je ki me dɔrɔ ti ki isi ɔsi kura Luwə əi ki Jəju Kirisi (4-5); oo makitibi ki nɛ kuwe je ki siri (6.1-8.1); oo tɔbi je ki siri (8.2-11.19); oo dirago əi ki da je ki joo (12.1-13.18); oo NGon bati əi ki dije ki kigə dɔde ki dibi ɓu ki dibi kuti ki dibi so dɔ ti (144.000), taa ta ki gangi ki a re ki malayka əl ta dɔ ti to (14.1-20); oo kɔpi je ki siri ki a rai ki wongi lə Luwə (15.1-16.21); oo tuji ki a osi dɔ Babilon ti, ki rɔ a tati da, ki nje kəl ta ngom kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti, ki rɔ ki a tati su (17.1-20.10); taa oo dɔrɔ ki sigi, ki dɔnangi ki sigi, ki Jorijalam ki sigi to (21.1-22.5).

Makitibi Nɛ ki tɛɛ ki dɔe təl tane ki ndu ki ndaji ki ngə ngay ki Kirisi, Nje kɔ lo koy ti ndaji, ki ndue ki un ə nə: «M-a m-re ɓasine» (22.6-21). E makitibi ki rə rone tɔ makitibi ki ngə ngay ə se to ɓal wa be. NGA ningə

Ja ndangi mba kadi ilə-n ɓal me njɛ kadi-me je ti əl, nə ndangi kadi ilə-n dingəm mede ti dɔkagilo je ti ki nga. Nɛ je ki koo me ndil ti kin tɔji kilə ki Kirisi ra mbata maji lə dije lie ki njɛ ndole goe.

¹ Makitibi kin e nɛ ki to lo ɓɔyɔ ti ki Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔe. Ningə e Luwə ə ade kadi tɔji ɓəə kilə je ləne, kadi gəri nɛ ki a ra nɛ ɓasi. E be ə, Jəju Kirisi ilə ki malayka ləne kare adi aw tɛɛ ki dɔe adi ɓəə kilə lie Ja gər. ² Ja ma naji dɔ nɛ je ti pəti ki oo kin təkɛ e ta lə Luwə, təkɛ e ta ki rɔjeti ki Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔe.

³ Maji-kur e dɔ dɔw ti ki tidə makitibi kin, ki dɔ dije ti ki njɛ koo dɔ ta je ki tɛɛ ta Luwə ti kin, ə təlɛ rɔde go ti. Tado dɔkagilo ki nɛ je kin a rai nɛ e ɓasi.

Ta ki ɓabi dɔ njɛ kaw naa je ki siri ki dɔnangi Aji ti

⁴ Mi Ja, ə m-ndangi makitibi m-adi səi njɛ kaw naa je ki siri ki isi dɔnangi Aji ti^ɔ.

M-daji kadi Luwə ki isi nɔɔ ɓone, ki isi mari nu, ki e nje re nim, kadi ndil je ki siri ki ai nɔ kimbər ngar ti lie nim, ⁵ taa kadi Jəju Kirisi ki e nje ma naji ki rɔjeti, ki e dɔw ki dɔsɔy ki j dan njɛ koy je ti, ki e NGar lə ngar je ki dɔnangi ti ne kin nim, pəti kadi me-maji ləde ki lapiya ləde e səsi naa ti.

Jəju Kirisi ndigi-je, ə taa-je gin tɔgi ti lə majal ki masine, ⁶ ɔr-je ində ta dangi tə ngar je, təl-je njɛ kijə nɛ məsi kadi-kare ti mba kadi ji ra kilə j-adi Luwə ki Bawne. M-daji kadi tɔji ki tɔgi e lie ki dɔ ɓal je ki dɔ ɓal je, *Amen!

⁷ Oi-e, isi re me kil ndi ti, Dije pəti a ooi-e ki kəmdɛ^ɔ, Njɛ wa ki njɛ kɔsi kade ki ningə kin ka a ooi-e ki kəmdɛ,

Gin ka je ki dangi dangi ki dɔnangi ne a nɔi ndoo mbata lie.

Oyo, Amen!

⁸ Baɓe Luwə ə nə: «Mi Alpa ki Omega, nje kisi nɔɔ ɓone, nje kisi mari nu, ki nje re, mi nje kisi dɔ tɔgi je ti pəti.»

Ja oo Kirisi me ndil ti

⁹ Mi ngokɔsi Ja, ki mi səsi naa ti me kɔ ti, mi dansi ti səi ki Luwə ində səsi tə ngar je, mi m-uwə tɔgim ba səsi me kində rɔ-naa ti ki Kirisi. Dije iləi-mi dangay ti dɔ dər ti ki Patimosi ki mbata ta lə Luwə ki m-ilə mɓɛe, taa ki mbata naji ki ma ki m-ma dɔ ta ki rɔjeti ki Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔe. ¹⁰ NDɔe ti kin, adi e Epəji, ki Isimir, ki Pərgam, ki Tiyatir, ki Sardi, ki Piladəlpi, ki Lawodise.»

¹² Lo kin ti, m-yəti rɔm kadi m-o dɔw ə wa ki a əl-m ta kin ɓa, m-o lambi je, ki rai-de ki

✧ 1:4 2Kor 1.8 ✧ 1:7 Daniyal 7.13; Jakari 12.10

ɔr ɛi siri. ¹³ Ningə dan lambi je ti ka kin, dɔw madi ki to tɔ *NGon dɔw be isi ti nɔɔ. Hɛ kibi ngal rɔne ti, ɔa dɔ kadine ki kulɛ ki rai ki ɔr. ¹⁴ Dɔe je, ki bisi dɔe je, ndai bal bal tɔ buy, ɔ se bu wa be. Kɔ kɔme ndoy tɔ por be. ¹⁵ Njae je toi tɔ andi ki ndole, ki kodi o kam be, ɔa ndue ɔa tɔ pungɔ ba kam be tɔ*. ¹⁶ Uwɔ mee je siri ji kone ti, ningə kiyɛ kasigar ki tae ki taa ati soy soy, taa ta kate e dam joo nim, tɛɛ tae ti. Kɔme unji tɔ kadi ki dan kada kam be. ¹⁷ Loki m-o-e ɔa, m-osi njae ti tɔ dɔw ki oy, m-to. Nɛ indɛ ji kone dɔm ti ɔ nɛ: «tɔl al, mi ki dɔsɔy, ɔ mi ki dɔbɔy ti tɔ*, ¹⁸ mi nje kisi kɔm ba, m-oy, nɛ m-tɔl m-isi kɔm ba, kadi m-isi biti ki dɔ ɔal je, dɔ ɔal je. M-aw ki lakɛle lɔ koy ki lo ki koo jim ti. ¹⁹ Ningə, kadi indangi nɛ ki o, nɛ ki isi ra nɛ basine, ki nɛ ki a ra nɛ go ti gogi. ²⁰ NGA ningə, ki ɔji dɔ mee je ki siri ki o ji kom ti, ki lambi je ki siri ki rai-de ki ɔr, kɔr mede ɔ to kin: mee je ki siri, ɛi malayka je lɔ njɛ kaw naa je ki siri, ningə lambi je ki siri, ɛi njɛ kaw naa je ki siri tɔ.»

2

Makitibi ki ndangi kadi njɛ kaw-naa je ki Epɔji ti

¹ Nje kuwɔ mee je ki siri ji kone ti, nje njiyɔ dan lambi je ti siri ki rai-de ki ɔr ɛl-m mi Jɔ ɔ nɛ: «ndangi makitibi kin adi malayka lɔ njɛ kaw naa je ki Epɔji ti, ɛl-e tɛki nje kuwɔ mee je ki siri ji kone ti, nje njiyɔ dan lambi je ti siri ki rai-de ki ɔr ɛl ɔ nɛ: ² M-gər nɛ ra je lɔi, m-gər kilɛ rai, ki kuwɔ tɔgi ba lɔi. M-gər kadi j i lɔ bandi ta naa ti ki njɛ me majal je al. Dije madi ki isi ɔari rɔde njɛ kaw kilɛ je, nɛ ɔi njɛ kaw kilɛ je al kin, j ina-de adi igər-de tɔ njɛ ngom je. ³ j nje kuwɔ tɔgi ba, ingɔ kɔ mbata lɔm, nɛ be ka, iyɔ tae al. ⁴ NGA ningə, nɛ kare ki m-aw-n sai ki ta, e ta lɔ kiyɛ ki iyɔ ta ndigi ki indigi-m kɛte kin kɔ. ⁵ ɔ adi mei ole dɔ lo ki osi ti, iyɔ pa njiyɔi ki ɔasine kin kɔ, ɔ itɛl ire dɔ njai ti ki kɛte gogi. Re iyɔ pa njiyɔi ki ɔasine kin kɔ al ɛ, m-a m-re kadi m-ɔr lambi lɔi lo kise ti kin kɔ. ⁶ Ningə ki ɔasine kin, nɛ kare ki m-o maji, rɔi ti, imbatɔ kilɛ ra Nikolayiti je, tɛki mi m-mbatɔ-n kilɛ rade ka kin be tɔ. ⁷ NGA ningə, dɔw ki aw ki mbine ɔa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwɔ ɛl njɛ kaw naa je kin!

«Dɔw ki nje tɛti rɔ, m-a m-ade uso kandi kadi koy al ki a me ɔe rɔnɔl ti lɔ Luwɔ*».

Makitibi ki ndangi kadi njɛ kaw naa je ki Isimir ti

⁸ «Makitibi kin indangi adi malayka lɔ njɛ kaw naa je ki Isimir ti: Ta ki dɔw ki dɔsɔy, ki e dɔw ki dɔbɔy ti tɔ, dɔw ki oy nɛ tɛl isi kɔm ba, ɛl me ti ɔ to kin: ⁹ M-gər kɔ lɔi ki ndoo lɔi, nɛ ki rɔjeti, j njɛ nɛ kingɔ. Taa m-gər ta je ki majal ki njɛ ki ɔari rɔde ɛi nɛ n-ɛi *Jipi je, nɛ ki

rɔjeti, ɛi Jipi je al, isi ɛli dɔi ti: ɛi njɛ kaw-naa je lɔ *Sata. ¹⁰ A ingɔ kɔ, nɛ maji kadi ɔl al. Su a ɔuki dije madi dansi ti dangay ti kadi na-n tɔgisi, a ingai kɔ asi ndɔ dɔgi, nɛ ai dɔ njasi ti biti koy, ɔ m-a m-adi sɛsi jogi tɛti rɔ, ki e kaji ki biti ki nɔ ti.

¹¹ «Dɔw ki aw ki mbine ɔa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwɔ ɛl njɛ kaw-naa je kin maji!

«Dɔw ki nje tɛti rɔ, kɔy ki nje kɔ joo a tɛɛ kade ti al.»

Makitibi ki ndangi kadi njɛ kaw naa je ki Pɔrgam ti

¹² «Makitibi kin indangi adi malayka lɔ njɛ kaw naa je ki Pɔrgam ti: Ta ki dɔw ki nje koti kiyɛ kasigar ki tae ki taa ati soy soy, taa ta kate e dam joo nim tɔ, ɛl me ti ɔ to kin: ¹³ M-gər lo ki isi ti kin; e lo ki *Satɔ ɔ ɔe titi, nɛ be ka, biti ɔone, j uwɔ rɔi rɔm ti adi nga, inaji ndui al. Dɔkagilo wa ki ndɔ ki tɔli ɔa kilɛ lɔm ki rɔjeti, Atipasi, lo ti wa ki Satɔ isi ti kin ka, inaji ndui al. ¹⁴ Ningə, nɛ kare ki m-aw sai ki ta dɔ ti, e ta lɔ dije lɔi madi ki uwei go nɛ ndo ki to tɔ ya Balam be ngɔ kin. Balam ki nje kɔji ngar Balaki kadi iyɔ gum uwɔ-n ngan *Isirayal je ki rɔbi kuso da ki pɛli yo je nim, sangi-naa kaya ti nim*. ¹⁵ E be tɔ ɔ, j ka aw ki dije ki njɛ kuwɔ go nɛ ndo lɔ Nikolayiti je nɔɔ tɔ. ¹⁶ ɔ kadi iyɔ pa njiyɔi kɔ. A re e be al ɛ, m-a m-re ɔasine kadi m-rɔ ki dije kin ki kiyɔ kasigar ki tɛɛ tam ti kin.

¹⁷ «Dɔw ki aw ki mbine ɔa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwɔ ɛl njɛ kaw naa je kin!

«Dɔw ki nje tɛti rɔ, m-a m-ade man ki e nɛ kuso ki ɔɔyɔ lɔki, m-a m-ade kɔsi mbal ki nda, ki e ki ndangi to ti ki sigi* ki e to ki dɔw gər al titi. Dɔw ki mbal kin ɔdi jie par ɔ gər tɔ kin.»

Makitibi ki ndangi kadi njɛ kaw naa je ki Tiyatir ti

¹⁸ «Makitibi kin indangi adi malayka lɔ njɛ kaw naa je ki Tiyatir ti: Ta ki dɔw ki kɔ kɔme ndoy tɔ por be, taa njae je toi tɔ andi ki ndole, ki kodi o kam be, ɛl me ti ɔ to kin: ¹⁹ M-gər nɛ rai je, ki ndigi-naa ki to rɔi ti, ki kadi-me lɔi, ki ra kilɛ kadi dije, ki kuwɔ tɔgi ba lɔi. Nɛ rai je ki gogi ne maji al dɔ ki kɛte je. ²⁰ Nɛ nɛ kare ki m-aw sai ki ta dɔ ti, e kiyɛ ki iyɔ Jɔjabɔl, ki ɛ nɛ n-e dɛne ki nje kɔl ta ki ta Luwɔ ti kin, adi isi ɔuki ɔa kilɛ je lɔm wale: isi ɔsi-de ki me kaya ki ra ti, ki me kuso da ti ki pɛli yo. ²¹ M-iyɔ dɔkagilo m-ade kadi iyɔ-n pa njiyɔne kɔ, nɛ mbati kiyɔ rɔbi kaya ki ra. ²² E be ɔ, m-a m-ile nangi dɔ tirɔ rɔ kɔ ti, naa ti ki njɛ sange kaya ti je. A re iyɔ pa ta pa njiyɔde je ki majal kin kɔ wa taa, ta m-iyɔ ta nɛ ki m-ɔji kadi m-ra sɛde kin. ²³ M-a m-adi ngane je oyi. Ba, lo kin ti, njɛ kaw naa je pɛti a gari kandi m-dɔw ki m-gər mɔr ta je, ki ndigi ra je lɔ dije. Dɔw ki ra dansi ti, m-a m-ra-e ki go kilɛ rae ti*. ²⁴ NGA

* 1:15 13-15: Daniyal 7.9, 13; 10.5-6 * 1:17 16-17: Ejay 44.6; 48.12; 49.2; Eb 4.12 * 2:7 Kilɛ ngirɛ nɛ je 2.8-9

* 2:14 Kor Isirayal je 31.16; Kor Isirayal je 22-24 * 2:17 Tɛɛ ki taga 16.14-15, 33-34; Ejay 65.15 * 2:23 Pa je 7.10;

62.13; Jɛrɛmi 17.10

ningə, səi ndəgi njé kaw-naa je ki Tiyatir ti, ki uwəi go ne ndo ki ngom kin, al, taa indoi ne ki əi je ɓari-e “ne ɓoyo kaki lə Satə” kin al tə, m-əl səsi kadi igəri təkɪ m-a m-ində ne kəy madi ki rangi dəsi ti al ngata. ²⁵ NGa ningə, ne kare ɓa, maji kadi, ne ki ai də ti kin, uwəi ba, biti kadi m-re.

²⁶ «Dəw ki nje tətɪ rə, dəw ki uwə go kilə je ləm biti dɔbəy ti, m-a m-ade tɔgi kɔbɛ dɔ gin dije ti ki dangi dangi. ²⁷ A ɔ-de ɓe ki gəl gindi, a tɔ-n dɔde təkɪ dəw a tɔ-n ngoo wanji kin be. ²⁸ E be ə, mi wa ka m-ingə-n tɔgi ki rə Bai ti. Taa m-a m-ade mee ki nje kibə ta gin lo ti tɔ*».

²⁹ «Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

3

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Sardi ti

¹ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Sardi ti: Ta ki nje ndil je ki siri lə Luwə ki mee je ki siri əl me ti ə to kin: M-gər kilə rai je: ira rai adi dije ooi-ni tə dəw ki isi kəm, nə ki rɔjeti ɓa, j, dəw ki koy. ² Isi kəm dɔ rai ti, adi tɔgi ndəge je ki isi oyi, tado m-o kilə rai kare ki asi naa ta kəm Luwə ti goto. ³ Adi mei ole dɔ ne ndo ti ki ingə je, o dɔe je kin, ningə kadi a dɔ njai ti ə iyə pa njiyəi ki majal kɔ. Kin ə re indal dɔ bi ti al ə, m-a m-re m-uwə-i nangi busi tə nje ɓogi be ki kanji kadi igər dɔ kade. ⁴ NGa ningə, dije madi je ti lade al. A ilai kibi ki nda rɔde ti kadi dani-mi, tado əi dije ki asi. ⁵ Dije ki njé tətɪ rə, a ilai kibi ki nda rɔde ti, ningə m-a m-buji tɔde kɔ me makitibi kaji ti al. M-a m-gər-de tə dije ləm ta kəm Bai ti ki ta kəm malayka je ti lie. ⁶ Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Piladəlpi ti

⁷ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Piladəlpi: Ta ki nje kay njay, dəw ki rɔjeti, e ki uwə lakələ lə *Dabidi jine ti, e ki uwə tēē ə dəw asi kuti al, e ki uwə uti ə dəw asi tēē al, əl me ti ə to kin: ⁸ M-gər kile rai, m-gər kadi tɔgi e ngay al, nə ingəm ta ləm maji, inaji ndui al. NGa ningə, ki ne kin, m-tēē ta kəy nɔi ti, ki dəw ki asi kadi uti goto. ⁹ Ningə ne ki m-a m-ra ki dije ki njé kaw-naa ki tɔ *Satə, ki əi njé ngom je, ki əi nə n-əl *Jipi je, nə əi Jipi je ki rɔjeti al ə to kin. M-a m-ində tɔgi dɔde ti kadi rai əsi dɔde nangi nɔi ti. Lo kin ti, a gəri kadi m-ndigi. ¹⁰ Təkɪ ingəm-n ndu ki m-adi kadi uwə-n tɔgi ba, mi ka m-a m-ngəm-i dəkagilo kɔ ti ki a re dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne pəti kadi na-de kin tɔ. ¹¹ M-a m-re ɓasi, ə uwə ne ki to ji ti kin ngə, kadi dəw madi taa ne kiga go ji lai al.

¹² «Dəw ki nje tətɪ rə, m-a m-ra-e tə kagi ngadan kəy me kəy ti lə Luwə ləm, ningə a tēē taga al ratata. M-a m-ində tɔ Luwə ləm nim tɔ ɓe bo lie ki e Jorijalam ki sigi kin nim dɔe ti. Jorijalam ki j dɔrə ti rə Luwə ti ləm, re ur nangi. Taa m-a m-ində tɔm ki sigi dɔe ti tɔ.

¹³ «Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Lawodise ti

¹⁴ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw-naa je ki Lawodise: Ta ki dəw ki e *Amen, dəw ki nje ma naji ki a dɔ ndune ti, dəw ki rɔjeti ki e dɔ ne kində je ti lə Luwə pəti, əl me ti ə to kin: ¹⁵ M-gər kile rai; m-gər kadi isəl al nim, itingə al nim. Kin ə re isəl al ɓa, re a tingə! ¹⁶ Nə ki ne kin, isəl al nim, itingə al nim, ilala, adi m-a m-tɔmɔ-i kɔ. ¹⁷ j əl ə nə j nje ne kingə, ira gati ingə-n ne ngay, aw ki ndoo ne madi al. NGa ningə, kei nje kəm-tondoo, kei dangiti, ne lai goto, a ki rai kare, kəmi oo lo al kin ə, o al. ¹⁸ E be ə, m-adi ta kɔji kadi ire indogi səm ɔr ki pɔr ndir-e maji kin kadi indu-n, kadi indogi səm kibi ki nda uti-n dɔ ka ki rə kare lai kin kadi rai səl-i al, ə kadi indogi ne kilə kəm ti ilə kəmi ti kadi kəmi oo lo maji gogi. ¹⁹ Dije pəti ki m-ndigide, m-ndangi-de ə m-inde-de m-ɔji-de. Maji kadi itingə bil, ə iyə rəbi njiyəi ki majal kɔ. ²⁰ O maji, mi m-a ta kəy ti, m-ində ta kəy. Re dəw oo dɔ ndum ə tēē ta kəy ɓa, m-a m-mur kəy goe ti, m-a m-uso sie nim e a uso səm nim.

²¹ «Dəw ki nje tətɪ rə, m-a m-ade isi səm dɔ kimbər ngar ti ləm, təkɪ mi m-tətɪ rə ə m-aw m-isi ki Bai dɔ kimbər ngar ti lie kin be tɔ. ²² Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

4

Kilə tɔji dɔ Luwə ti me dɔrə ti

¹ Go ne je ti kin ɓa, m-o ne ki rangi me ndil ti ɓay: m-o ta rəbi tēē dɔrə ti, ningə ndu dəw ki əl-m ta kəte ka kin, təl ɓa tə təbi be əl-m ə nə: «Ire taa ne, ə m-a m-tɔji ne ki a ra ne lo ti ti m-adi o.» ² Ta naa ti nɔq, NDil Luwə tətɪ-m uwə-m aw səm dɔrə ti. Ningə yə, m-o kimbər ngar tēē isi, ɓa dɔw madi isi dɔ kimbər ngar ti ka kin. ³ Dəwe ndole tə mbal je ki ɓari-de jasipi ki sarduwan kin be. NGabirəndi ki kunje to tə mbal əmerodi be unji gə kidi kimbər ngar ka kin. ⁴ Ningə kimbər je kuti joo gide sɔ isi gəi gidi kimbər ngar ka kin, ɓa ngatɔgi je kuti joo gide sɔ ki ɔy kibi ki nda isi dɔ kimbər je ti ki kuti joo gide sɔ ka kin, ilai jɔgi kəsi-gon ki rai ki ɔr dɔde ti. ⁵ Kunji je, ki ndu dije, ki ndangi ndi je tēēi kimbər ngar ti. Lambi je siri oɪ ta kəm NGar ti, adi əi ndil je lə Luwə ki siri. ⁶ Nɔ kimbər ngar ti, ne madi ki titi-naa ki man ba ki ay njay njay tə ɓər be a titi.

Nɛ je ki njɛ kisi kɛm ɛi sɔ, kɛmde rosi rɔde ki kɛte je ki gɔgi je, isi dana nɔ kimbɛr ngar ti nim, gɛi gide nim. ⁷ Nɛ ki nje kisi kɛm ki dɔsɔy titi-naa ki ɔl, e ki kɔ joo titi-naa ki ngon baw mangi, e ki kɔ mitɛ, ta kɛme to tɛ ta kɛm dɛw be, ningɛ e ki kɔ sɔ, to tɛ soro ki isi nal be tɔ. ⁸ Nɛ je ki njɛ kisi kɛm kin, ki kare aw ki bagine mehɛ mehɛ, ɔa kame rosi lo dɔ bage ti je gin bage ti je. Kondɔ je ki kada je isi ta kɔsi pa ti ɛi nɛ: Nje kay njay, nje kay njay, nje kay njay e ʔabɛ Luwɛ ki aw ki tɔgi dɔ nɛ je ti pɛti. E ki isi mari nu, isi ɔone, e ki a re. ⁹ Dɔkagilo je pɛti ki nɛ je ki njɛ kisi kɛm ki sɔ ka kin osi pa, ilai tɔji dɔ nje kisi dɔ kimbɛr ngar ti, nje kisi biti ki nɔ ti, ɔsi kure, rai-e oyo ɔa, ¹⁰ *NGatɔgi je ki kuti joo gide sɔ ɔsi makɛside nangi nɔ nje kisi dɔ kimbɛr ngar ti, ɔsi gon nje kisi biti ki nɔ ti, ɔuki jɔgi kɔsi-gon je lɛde nɔ NGar ti ningɛ ɛli-e ɛi nɛ: ¹¹ ʔabɛ Luwɛ laje, j ɛsi kadi dije ilai tɔji dɔi ti, ɔsi kurɛi, taa ɛsi kingɛ tɔgi tɔ, tado j ɛira nɛ je pɛti, nɛ je ki koo ki kɛm kin toi ki go ndigi ti lai.

5

Makitibi la NGon bati

¹ M-o makitibi ki kuu gidi-naa ti to da ji kɔ nje kisi dɔ kimbɛr ngar ti. E makitibi ki ndangi nɛ me ti je gidi ti je, ningɛ uwɛi lo siri ki nɛ kuwɛ makitibi je. ² M-o malayka ki nje tɔgi kare un ndune ki taa ɛ nɛ: «Nɛ ɛ ɛsi kadi rɛy nɛ kuwɛ makitibi je ɛ tɛɛ makitibi kin ɛ?» ³ Nɛ ki me dɔrɔ ti, ki dɔnangi ti ɛ se gin dɔnangi ti, dɛw ki ɛsi kadi tɛɛ makitibi kin, ɛ se kadi ila kɛmne me ti goto. ⁴ Lo kin ti, m-nɔ ngay, tado dɛw ɛsi kingɛ dɛw ki ɛsi kadi tɛɛ makitibi kin ɛ ila kɛmne me ti al. ⁵ ʔa dɛw kare dan ngatɔgi je ti ɛl-m ɛ nɛ: «fɛnɔ al, o ɔl nda ki gin kɔji ti la Juda, dɛw ki tɛɛ gin *Dabidi ti, ki tɛti rɔ, e ɛsi kadi rɛy nɛ kuwɛ makitibi je ki siri ɛ tɛɛ makitibi kin.»

⁶ Lo kin ti nɔɔ, m-o NGon bati a taa dana nɔ kimbɛr ngar ti, ningɛ nɛ je ki njɛ kisi kɛm ki sɔ ki ngatɔgi je ki kuti joo gide sɔ gɛi gide. NGon bati ka kin to tɛ nɛ ki dɛw ijɛ minde be. Gaje je ɛi siri, taa kame je ɛi siri to, tɛ ndil je ki siri la Luwɛ ki ila-de ki dɔnangi ba pɛti. ⁷ NGon bati isi re ɔasi ki rɔ nje kisi dɔ kimbɛr ngar ti kadi taa makitibi je ti. ⁸ Ta naa ti nɔɔ, nɛ je ki njɛ kisi kɛm ba ki sɔ ki ngatɔgi je ki kuti joo gide sɔ ɔsi makɛside nangi nɔ NGon bati ti. Dɛw ki ra uwɛ kɛnde ki kɔpi je ki rai ki ɔr ki nduji kagi ki ɛti maji jine ti. Nɛ je kin ɛi ta je ki dije la Luwɛ isi ɛli ki Luwɛ. ⁹ Njɛ kisi kɛm ba ki sɔ ki ngatɔgi je ki kuti joo gide sɔ, ɔsi pa ki sigi ɛli ɛi nɛ:

«J ɛsi kadi un makitibi,

ɔ irɛy nɛ kuwe je.

Tado dije tɔli-ni, j igangi dɔ gin kɔji je ki dangi dangi,

NDon ta je ki dangi dangi,

Dije ki dangi dangi,

Gin ɔe je ki dangi dangi ki mɛsi, adi Luwɛ.

¹⁰ Gin dije ki dangi dangi kin,

ɛnda-de ta dangi tɛ ngar je,

ɛtal-de njɛ kijɛ nɛ mɛsi kadi-kare ti mbata la

Luwɛ laje,

Ningɛ ɛi je ɔi ɔe dɔnangi ti nɛ.»

¹¹ Lo kin ti, m-gɔ lo ɔa, m-o ndu kɔsi malayka je ngay, ki ɛi dibi kutide dibi kutide, gɛi gidi kimbɛr ngar, ki nɛ je ki njɛ kisi kɛm ba, ki ngatɔgi je. ¹² Ningɛ uni ndude ki taa ɛli ɛi nɛ:

«NGon bati ki dije tɔli-e,

Asi kadi ingɛ tɔgi, ki nɛ kingɛ, ki gosi, ki ngangɛ, ki kɔsi-gon, ki tɔba, ki kilɛ tɔji!»

¹³ Taa m-o ndu nɛ kindɛ je pɛti ki dɔrɔ ti, ki dɔnangi ti, gin dɔnangi ti, ki me ba bo ti osi pa ɛi nɛ:

«Kilɛ tɔji, ki kɔsi kurɛ, ki tɔba, ki tɔgi,

E la nje kisi dɔ kimbɛr ngar ti ɛi ki NGon bati biti ki nɔ ti!»

¹⁴ Lo kin ti nɔɔ be, nɛ je ki njɛ kisi kɛm ba ki sɔ ɛli ɛi nɛ: «Amen!» Ba ngatɔgi je ɔsi makɛside nangi nɔ nje kisi dɔ kimbɛr ngar ti ɛi ki ngon bati, ɔsi gonde.

6

NGon bati ɛi ki nɛ kuwɛ makitibi je mehɛ

¹ M-o NGon bati uwɛ nɛ kuwɛ makitibi ki dɔsɔy la nɛ kuwɛ makitibi je ki siri ɔr, ningɛ m-o ndu nɛ ki nje kisi kɛm ba ki dɔsɔy dan nɛ je ki njɛ kisi kɛm ba ti ki sɔ un ndune ki taa, ndue ɔa tɛ ndangi ndi be ɛ nɛ: «frel!» ² M-gɔ lo, ningɛ m-o sinda kare ki nda. Nje kale uwɛ kagi kunduru jine ti, adi-e jɔgi kɔsi-gon. E dɛw ki tɛti rɔ ngata, nɛ aw tɛ tɛti rɔ ki rangi ɔey. ³ Loki NGon bati uwɛ nɛ kuwɛ makitibi ki kɔ joo ɔr ningɛ, m-o ndu nɛ ki nje kisi kɛm ba ki kɔ joo ɛl ɛ nɛ: «frel!» ⁴ Lo kin ti, sinda ki rangi, ki kɛr tɛ por be tɛɛ re. Nje kale aw ki tɔgi kadi ɔr-n lapiya dɔnangi ti kɔ, kadi dije tɔli-naa dande ti. Adi-e kiyɛ kasigar ki ngal.

⁵ Loki NGon bati uwɛ nɛ kuwɛ makitibi ki kɔ mitɛ ɔr ningɛ, m-o ndu nɛ ki nje kisi kɛm ba ki kɔ mitɛ ɛl ɛ nɛ: «frel!» ɔ m-gɔ lo ningɛ, m-o sinda kare ki ndul. Nje kale uwɛ nɛ mbɔji nɛ jine ti. ⁶ Ningɛ m-o ndu ta madi j ɛi ki dan njɛ kisi kɛm ti ki sɔ ɛ nɛ: «Game ngon ngo mbɔji nɛ kare be par e lo kilɛ ti ki ndo kare, ɛ ɔrji ngon ngon mbɔji nɛ mitɛ be par e lo kilɛ ti ki ndo kare to; nɛ kadi ituji yibi ɛi ki kasi kandi nju al.» ⁷ Loki NGon bati uwɛ nɛ kuwɛ makitibi ki kɔ sɔ ɔr ningɛ, m-o ndu nɛ ki nje isi kɛm ba ki kɔ sɔ ɛl ɛ nɛ: «frel!» ⁸ ɔ m-gɔ lo ningɛ, m-o sinda kare ki ɔale to tɛ mbi kam be. Nje kale tɛe na «Yɔ», ɔa lo ki koo isi njiyɛ goe ti. Adi-de tɔgi dɔ dam dɔnangi ti ki kare me ki sɔ ti kadi tuji dije ki me ti ki rɔ je, ki ɔo je, ki moy tɔ ko dije ki da je ki majal ki

dōnangi ti ne. ⁹ Go ti, loki NGon bati uwā ne kuwā makitibi ki kō mi ɔr ninga ya, m-o ndil dije ki ndo ki tōli-de ə ai gin dingiri kadi-kare ti lə Luwā. Əi dije ki tōli-de mbata ta lə Luwā ki ai dō ti, mai naje. ¹⁰ Dije ka kin uni ndude ki taa, əli ta ki tōgide əi nā: «Bābe, i ki i nje kay njay, i ki i dōw ki rōjeti, a ngəm biti dōkagilo ti ki ra taa a gangi ta dō dije ti ki dōnangi ti, əji-n dō māsije ki buki kō ə?» ¹¹ Ba lo kin ti nōo, adi dāw ki ra kibi ngal ki nda, ningə dōji-de kadi orəi mede ndəy bəy, biti kadi tə ndəgi ngakode je, ki madi-kilade je, ki nayi-naa nōo, kadi ta a tōli-de tə əi je be kin, kōrde re dō made ti, təl tae bəy taa. ¹² Ningə m-o NGon bati uwā ne kuwā makitibi ki kō mehe ɔr, 6a dōnangi yaki yaki ki əti bəl ngay. Kadi təl ndul kururu tə kibi sirə be, ə nay ba pu təl to tə māsije be tō. ¹³ Mee je i dōrə ti tosi ki nangi tə kandi mbay-kote ki mbuji al bəy, ə nəl gange ki nangi kin be. ¹⁴ Dōrə a goto kō tə tuwā ki dāw a kuu gidi-naa ti kin be; ningə mbal je, ki dō dər je a ndui rade kō. ¹⁵ NGar je ki dōnangi ti ne, ki njē tōbā je, ki bo je lə asigar je, ki njē nē kingə je, ki njē tōgi je, ki ndəgi dije pəti, bəe je ki dije ki kare, a ayi-naa kadi bəyoi rōde bole lo je ti ki gidi mbal je ti ki təti. ¹⁶ A əli mbal bo je ki mbal je ki təti əi nā: «Itosi dōje ti, i bəyoi-je say ta kəm nje kisi dō kimbər ngar ti, ki ta wongi ti lə NGon bati». ¹⁷ Tado ndo wongi ki bo re ngata, dāw ki asi kadi ə nā mi ə m-a am goto». »

7

Dije ki 144.000 ki Luwā ində mbō ləne nōde ti

¹ Go nē je ti kin, m-o malayka je sō ai taa dō kum dōnangi ti ki sō. *Malayka je ka kin uwāi nəl je ki sō ki dōnangi ti ne kadi tə iləi dōnangi ti al nim, dō ba ti al nim, taa dō kagi je ti al nim ta. ² M-təl m-o malayka madi ki rangi bəy i ki lo kibə kadi ti be, uwā mō lə Luwā ki nje kisi kəm ba jine ti. Ningə un ndune ki taa əl malayka je ki sō ki ingəi tōgi kadi adi kō nē kində je ki dōnangi ti ne ki me ba ti ə nā: ³ «Oti kadi adi kō nē kində je ki dōnangi ti, ə se me ba ti, ə se dō kagi je ti, biti kadi j-ində mbō nō 6əə kilə je ti lə Luwā bəy taa.» ⁴ Adi-mi kər dije ki e ki kində mbō lə Luwā nōde ti əi dije dibi bō kare ki dibi kuti sō ki dibi sō dō ti, gin koji je ti lə ngan *Isirayəl je pəti. ⁵ Adi e: gin koji ti lə Juda, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Rubə, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Gadi, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁶ gin koji ti lə Asər, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Nəpitali, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Manase, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁷ gin koji ti lə Siməyō, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə *Ləbi, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Isakar, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁸ gin koji ti

lə Jabilo, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Jisəpi, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Bənjame, dije dibi kuti ki dibi joo.

Gin dije ki dangi dangi

⁹ Go ti, m-go lo 6a, m-o kosi dije ki əti bəl ngay ki dāw asi kadi tidə kōrde al. Əi dije ki gin 6e je ti ki dangi dangi, gin koji je ti ki dangi dangi, gin dije ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi. Dije kin ai nō kimbər ngar ti, ki nō NGon bati ti, ai ki kibi ngal ki nda nda rōde ti, taa uwāi baji tan je jide ti tō. ¹⁰ Ningə uni ndude ki taa əli əi nā: «Kaji i rə Luwā ti laje ki e nje kisi dō kimbər ngar ti əi ki NGon bati.» ¹¹ *Malayka je pəti ləi-naa gəi gidi kimbər ngar, ki ngatōgi je ki nē je ki njē kisi kəm ba je, osi ki ta kəmde nangi nō kimbər ngar ti, əsi kura Luwā, ¹² əli əi nā: «Amen! Kilə tōji, ki tōbā, ki gosi, ki oyo ki ra, ki kōsi-gon, ki tōgi, ki ngangə e lə Luwā laje ki dōkagilo ki dōkagilo, biti ki nō ti! *Amen!» ¹³ Lo kin ti nōo, ki kare dan ngatōgi je ti un ta əl-m ə nā: «Dije ki əi kibi ngal je ki nda nda kin əi nā je ə? Ə i jī ra be ə rəi ə?» ¹⁴ Ə m-ile ti m-ə nā: «Bābe, i igər maji!» Ba əl-m ə nā: «əi dije ki tēgi me kində kəm-ndoo ti ki bo. Əi togi kibi ngal je lade, togi adi nda me māsije NGon bati ti. ¹⁵ E mbata kin ə, uwāi rōde ai nō kimbər ti lə Luwā, əsi kure kondə je kada je me kəy ti lie. Ba nje kisi dō kimbər ngar ti a dabi bəgine dōde ti gin kəy kisine ti. ¹⁶ Bō a ra-de al ratata, kində man a ra-de al ratata, taa por kadi ə se kunji nē madi a ndabi-de al ratata tō, ¹⁷ tado NGon bati ki nje ka dadan lo ti nō kimbər ngar ti a e nje kul-de, kadi a aw sade lo man ti ki maji kadi ayi-naa. Luwā a bər man nō lay lay kəmde ti». »

8

Nē kuwā makitibi ki kō siri

¹ Loki NGon bati ɔr nē kuwā makitibi ki kō siri, lo ki dōrə ti təl to ndingə asi ngan kadi dō mitə. ² Ningə m-o malayka je ki siri ai ta kəm Luwā ti, adi adi-de təbi siri.

³ Malayka madi kare re ilə rōne a kadi dingiri ti, uwa bay por ki nduji kagi ki əti maji e me ti jine ti. E bay ki rai-e ki ɔr, ningə adi-e nduji kagi je ngay ki əti maji, kadi aw-n ki ta je ki dije lə Luwā isi əli ki Luwā. Aw-n dō dingiri ɔr ti ki a nō kimbər ngar ti. ⁴ Ba sa nduji kagi ki əti maji su ji malayka ti ta kəm Luwā ti aw ki taa ki ta je ki dije lə Luwā isi əli ki Luwā. ⁵ Ningə go ti, malayka un bay por ki nduji kagi ki əti maji e me ti ka kin, buki por dingiri rosi, 6a igə ila ki dōnangi ti, par ə ta naa ti nōo, ndangi ndi je, ki ndu dije, ki təl ndi je tēgi, taa dōnangi yaki tō.

Təbi je ki sō ki dōsay

✧ 6:16 Oje 10.8; Lk 23.30

✧ 6:17 Juwal 2.11; Sopeni 2.2-3

✧ 7:17 Ejay 25.8; 49.10; Pa je 23.1-2; Ejakəl 34.23

6 *Malayka je ki siri ki uwai tɔbi je ki siri jide ti indɔi dɔ rɔde dana kadi kɔli-de.

7 Malayka ki dɔsay kɔl tɔbi lɔne 6a, kɔsi, ki por ki pole-naa ki mɛsi ɛ adi ki dɔnangi ti. Ningɔ lo kin ti nɔɔ be, dam dɔnangi ki kare me ki mitɛ ti ɔ por, kagi kare me ki mitɛ ti ɔ por, taa mbi kom kare me ki mitɛ ti ɔ por to.

8 Malayka ki kɔ joo kɔl tɔbi lɔne 6a, nɛ madi ki boy tɔ mbal ki a taa be, ɔ por, 6ingɔ osi me ba ti, adi dam ba ki kare me ki mitɛ ti tɔl mɛsi. 9 Nɛ kindɔ je ki kare me ki mitɛ ti me ba ti oyi, taa bato kare me ki mitɛ ti tuji tɔ.

10 Malayka ki kɔ mitɛ kɔl tɔbi lɔne 6a, kɔkɔrɔ mee kare ki ɔ tɔ por be, j dɔrɔ ti osi nangi dɔ ki kare me ki mitɛ ti lɔ mbo je ki wol man je. 11 Tɔ mee ka kin nɛ «nɛ ki ati.» Ki kare me ki mitɛ ti lɔ man je tɔli ati kanana, ningɔ dije ngay ki ayi-naa man je kin oyi tɔ, tado tɔl ki tɔli ati kanana.

12 Malayka ki kɔ sɔ kɔl tɔbi lɔne 6a, dam kadi ki kare me ki mitɛ nim, dam nay ki kare me ki mitɛ ti nim, taa mee je ki kare me ki mitɛ ti ingɔi kindɔ adi lo kadi damde ki kare me ki mitɛ ti unji goto. Dam lo ki kada kare me ki mitɛ ti nim, dam lo ki kondɔ kare me ki mitɛ ti nim, kunjɔ goto dɔde ti^ɔ.

13 M-tɔl m-go lo bɔy ningɔ, m-o soro kare ki nal taa say dan nal ti un ndune taa ki tɔgine ɛ nɛ: «Kɛm-to-ndoo! kɛm-to-ndoo! kɛm-to-ndoo a e dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne, loki ndɔgi malayka je ki nayi-naa mitɛ kin a kɔli tɔbi lɔde.»

9

Tɔbi ki kɔ mi 6a

1 Malayka ki kɔ mi kɔl tɔbi lɔne 6a, m-o mee kare j dɔrɔ ti osi dɔnangi ti. Adi mee ka kin lakɔle ta lo ki koo. 2 Tɛɛ ta lo ki koo ningɔ, sa por su ti tɛɛ ki taga tɔ sa por ki me pur ti ki boy be. Sa ka kin uti kɛm kadi ɛi ki dɔrɔ. 3 Bati je tɛɛi me sa por ti ka kin, sanɔi-naa dɔnangi ti. ɔi bati je ki adi-de tɔgi ki to tɔ ya ni be. 4 ɔgi-de kadi adi kɔ wale je, ki kam je, ki kagi je, nɛ kadi adi kɔ dije ki awi ki mbɔ lɔ Luwɔ nɔde ti al kin par. 5 Adi-de ta rɔbi kadi tɔli dije kin al, nɛ kadi adi-de kɔ ngay tɔ kadi yo par asi nay mi. 6 Dakagiloe ti kin, dije a sangi koy, nɛ a ingɔi koy al. A ndigi kadi n-oyi, nɛ koy a ay say kɔ kadide ti.

7 Bate je kin, toi tɔ sindɔ je ki dɔw dɔɔ nɛ rɔ rɔde ti, adi ɛi basi lo kaw rɔ ti kin be. Nɛ je ki dɔde ti toi tɔ jɔgi kɔsi-gon ki rai ki ɔr be, ningɔ ta kɔmde to tɔ ta kɔm dije be tɔ. 8 Bj dɔde to tɔ bi dɔ dɔne je be, 6a ngangide to tɔ ngangide 6al be tɔ. 9 Ningɔ toi tɔ nɛ ki dɔw ilɔ nɛ rɔ ki ki gindi nɔ gude ti be, 6a ka bagide 6a tɔ ka pusi rɔ je ki sindɔ je bay bay ndɔri-de ki ngɔdi dɔde sɔbi lo rɔ kin be^ɔ. 10 Ta mongide ati tɔ ta mongi ni be, ningɔ ɛ mongide ti kin ɛ awi ki tɔgi ki kadi adii kɔ dije nay mi titi. 11 Awi

ki malayka ki dɔ lo ki koo ti tɔ ngar dɔde ti. Tɔ ngar lɔde ka kin nɛ «Abidɔ» ki ta ebira, ɛ «Apoliyɔ» ki ta girɔki to. Kɔr me tɔ kin nɛ «Nje tuji lo». 12 Kɔ ki dɔsay dɔ ngata, ningɔ nay kɔ je ki rangi joo kadi rai go ti bɔy.

13 Malayka ki kɔ mehe kɔl tɔbi lɔne, ningɔ m-o ndu dɔw madi j dingiri ti ki rai ki ɔr ki isi nɔ Luwɔ ti, j dɔ kume je ti ki sɔ re. 14 Ba ndu ka kin ɔl malayka ki kɔ mehe ki uwɔ tɔbi jine ti ɛ nɛ: «Iyɔ malayka je ki sɔ ki dɔɔi-de ki sɔn dɔ ba Epirati ti kin taa.» 15 Ningɔ iyɔ malayka je ki sɔ ka kin taa. ɔi malayka je ki isi dɔ njade ti mbata dɔ kadi wa kin, me ndɔ ti wa kin, me nay ti wa kin, me ɔal ti wa kin tɔ, kadi tɔ tuji dije ki kare me ki mitɛ ti kɔ, dɔnangi ti ba pati. 16 Adi-mi kɔr asigar je lade ki awi ki sindɔ ɛi miliyɔ 6u joo. 17 NGa ningɔ ya, m-o sindɔ je ki njɛ kal-de je me ndil je: awi ki nɛ rɔ kuti dɔ nɔ gude ki kɔr tɔ por be, to tɔ 6al dɔrɔ be, taa to tɔ 6al kadi-man sindɔ be tɔ. Dɔ sindɔ je ka kin to tɔ dɔ 6al be, ningɔ por je, ki sa je, ki nɛ je ki njɛ taa por ki tɔgide je tɛɛ tade ti. 18 E ki nɛ tuji lo je ki mitɛ, ki ɛi por je, ki sa je, ki nɛ je ki njɛ taa por ki tɔgide je, ki tɛɛi tade ti kin ɛ kɔ dije ki kare me ki mitɛ ti dɔnangi ti ba pati a tɔ-n. 19 Tado tɔgi sindɔ je e tade ti nim mongide ti nim tɔ. Mongide to tɔ li be, ningɔ ta mongide to tɔ dɔ nɛ be kadi adii kɔ dije. 20 NGa ningɔ, ki ɔji dɔ ndɔgi dije pati ki tɛɛi ta yo ti lɔ nɛ je ki njɛ tuji lo kin 6a, mbati kadi iyɔi ta kaw nɔ kagi yo je ti ki ɛi nɛ je ki rai-de ki jide. Nayi-naa ki lo kɔsi mɔkɔside nangi nɔ ndil je ti ki majal, ki nɔ kagi yo je ti ki rai-de ki ɔr je, ki la je, ki ningɔ-kasi je, ki gaji mbal je ɛ se ki kagi je ki asi koo lo al nim, asi koo dɔ ta al nim, taa asi njiyɔ al nim tɔ kin. 21 Taa iyɔi ta tɔl dije al nim, ta ra kimɔ al nim, ta kuwɔ marim al nim, ta bɔgi al nim tɔ.

10

Malayka ɛi ki ngon makitibi

1 Go ti, m-o malayka ki rangi kare ki nje tɔgi j dɔrɔ ti risi ki dɔnangi ti. Kil ndi tibi dɔe, taa ngabirɔndi isi dɔe ti tɔ jɔgi ngar be, 6a ta kɔme ɔsi tɔ kadi be tɔ, ningɔ njae je toi tɔ bar por be. 2 Uwa ngon makitibi jine ti, indɔ nja kone dɔ ba ti, ɛ indɔ nja gɔlne dɔnangi ti tɔ. 3 Un ndune ki taa ki tɔgine, nɔ tɔ 6al be, ningɔ go ndue ti, ndangi ndi siri 6a. 4 ɔ loki m-aw kadi m-ndangi ndude me makitibi ti 6a, m-o ndu ta madi ki j dɔrɔ ti ɔl-m ɛ nɛ: «Ingɔm ndu ta lɔ ndangi ndi je kin mei ti, 6i indangi me makitibi ti al.»

5 Lo kin ti, malayka ki m-o-e, njae kare e dɔ ba ti, ɛ e ki nungɔ e dɔnangi ti ka kin, un ji kone ilɔ ki dɔrɔ ti, 6 ningɔ un mindine ki tɔ Luwɔ ki nje kisi biti ki nɔ ti, ki nje kindɔ dɔrɔ, ki dɔnangi, ki ba bo, ki nɛ je ki mede ti ɛ nɛ: «Dɔkagilo ki rangi kadi dɔw a iyɔi adi man

✧ 8:12 10-12: Ejay 14.12; Jerami 9.14; Tɛɛ ki taga 10.21-23

✧ 9:9 Juwal 2.4-5; 1.6

goto ngata. ⁷ NDọ ki malayka ki kọ siri a ila ngirẹ kadi kal tabi lane kin 6a, Luwẹ a tal ta ndigi ra lane ki to lo 6ayọ ti, tẹki ẹl-n tae 6aa kilẹ je lane ki ẹi njẹ kal ta je ki tae ti⁹.»

⁸ NDU daw ki kate m-o i ki dora ti ka kin tal ẹl-m ta ki rangi bay ẹ na: «Aw itaa ngon makitibi ki tee mee kin ji malayka ti ki inda njane kare do ba ti ẹ inda ki nungi donangi ti kin.» ⁹ M-aw basi ki ro malayka ti ka kin, m-daje kadi adi-m ngon makitibi ninga, ila-m ti ẹ na: «Itaa uso, a ati kanana kandai ti, na a nol tai ti ta taji be.» ¹⁰ M-taa ngon makitibi ka kin ji malayka ti m-uso, ninga nol tam ti ta taji be, na loki m-tibi mem ti 6a, ati kandam ti kanana. ¹¹ Ninga go ti ẹli-mi ẹi na: «Maji kadi ẹl ta ki ta Luwẹ ti ki ẹl oji-n do ne je ki a ra gin dije ki dangi dangi, ki gin 6e je ti dangi dangi, ki ndon ta je ti ki dangi dangi, ki ngar je ngay, kin 6ay.»

11

Njẹ ma naji je ki joo

¹ Daw adi-m gakira ki to titi-naa ki kagi mbọji ne be, ninga ẹl-m ẹ na: «I taa imbọji kay la Luwẹ nim, dingiri nim, taa itidẹ dije ki njẹ kosi makẹsẹ nangi nọ Luwẹ ti me kay ti kin to. ² Nẹ ta mba lo ki taga ne 6a, kadi iyẹ dam kare, imbọji al, tadọ e lo ki e ki kadi dije ki gari Luwẹ al, ki a tuji ki 6e bo ki ay njay la Luwẹ asi nay kuti so gide joo. ³ Ninga mi m-a m-ila ki njẹ ma naji je lam ki joo ki kibi kuwẹ ndoo rode ti kadi ẹli dije ta ki ta Luwẹ ti ndo dibẹ ki 6u joo ki kuti mehe (1260).»

⁴ NJẹ ma naji je ki joo si kagi bini ki joo, ki lambi je ki joo ki ai ta kam Ba donangi ti. ⁵ Kin ẹ re daw madi ge kadi n-ra sade ne ki majal ẹ, por a tee tade ti kadi tuji njẹ ba je lade kin ko. E be ẹ, daw ki ge kadi n-ra sade majal a inga-n yo oy. ⁶ NJẹ ma naji je kin awi ki togi kadi uti ta dora kadi ndi ẹdi al, dokagilo ti ki a ẹli dije ta ki ta Luwẹ ti kin. Awi ki togi kadi talii man ki ndul masi ti, taa kadi adi ko je ki dangi dangi dije ki donangi ti ne, ki dokagilo ki ra ki mede ndigi to.

⁷ Nẹ loki a mai naji lade gine gangi ninga, da ki a tee koo a ila-de ro, a tati-de ro, a tal-de. ⁸ Ninde a ta mba lo ti, lo ti ki ndo ki 6ai Bade kagi-dasi ti titi, me 6e bo ti. E 6e bo ki a 6ari-e ki to ki ndoi ndil dbe ti ẹi na Sodom ki Ejiji. ⁹ Dije ki dangi dangi, ki gin koji ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi, ki gin 6e je ki dangi dangi a rai kadi goi ninde ndo mita ki nusi, ninga a ogi kadi daw dibẹ-de. ¹⁰ Ro dije ki donangi ti ne a nal-de ngay mbata koy ki oyii kin. A rai ronal ngay, a mbali-naa kadi-kare je, tadọ njẹ kal ta ki ta Luwẹ ti ki joo kin adi-de ko ki al do maji.

¹¹ Nẹ go ndo je ti ki mita ki nusi kin 6a, kẹẹ ki j ro Luwẹ ti re ur mede ti, adi ji isi taa.

Lo kin ti, dije ki kate a goi-de ka kin, 6al tal-de. ¹² Ninga ooi ndu daw madi ki 6a ki togi ne ngay i dora ti ẹ na: «Irai taa ne!» Ba ji, awi ki dora ti me kil ndi ti, ta kam njẹ ba je ti lade ki isi goi gode. ¹³ Taa naa ti nogo, donangi yaki yaki ki ẹti 6al, adi dam 6e bo ki kare me ki dọgi ti budi nangi mur mur. Ko dije dibi siri to me ti. NDagi dije ki isi ki dode taa, mede gangi man adi ilai toji do Luwẹ ti ki nje kisi dora ti.

¹⁴ Tuji ki ko joo da, ninga e ki ko mita a re nogo basi.

Tabi ki ko siri

¹⁵ Malayka ki ko siri kal tabi lane ninga, ndu dije 6a ki togi ngay dora ti ẹ na: «Kofe ki do donangi ti e ya Babe laje ẹi ki Kirisi ki e wa mbate kin ngata. A o 6e ki do 6al je ki do 6al je.» ¹⁶ Ninga ngatogi je ki kuti joo gide so ki isi do kimbar ti, osi ki ta kamde nangi nọ Luwẹ ti, ilai toji dbe ti ¹⁷ ẹ na:

«Babe Luwẹ ki nje togi pati, i ki isi nogo 6one, i ki isi nogo mari nu, j-ilẹ toji doi ti mbata un kilẹ kati 6al lai ki jii ti, inda-n gin kofe lai.

¹⁸ Gin 6e je ki dangi dangi ji ki wongi, Nẹ ki basine kin, e wongi lai ngata ẹ isi toji rane.

Dokagilo gangi ta do njẹ koy je ti re ngata, Dokagilo ki kadi igan do nja 6aa kilẹ je lai, Ki ẹi njẹ kal ta je ki tai ti re ngata, Dokagilo kiga do nja dije lai, Ki njẹ kaw ki 6al NDili mede ti, Ki du je ki ki togi je, re ngata.

E dokagilo ki kadi ituji-n dije ki njẹ tuji donangi.»

¹⁹ Go ti, me dora ti, ta kay la Luwẹ tee, adi sanduki kun mindi isi ki taga. Lo kin ti, ndi tal je, ndangi ne je, ndu dije 6a ki taa, donangi yaki, taa ndi kosi ki ẹti 6al ẹdi to.

12

Dane si ki da ki 6ari-e dirago

¹ Nẹ koji madi ki ẹti 6al tee dora ti. Ninga e dane ki kadi uti do roe ta kibi ti, 6a nay isi gin njae ti. Mee je kuti gide joo ẹ indai rode naa ti ta jogi kosi-gon isi dbe ti. ² Dane ka naye ngay al kadi oji ngon, ẹ loki to ndoo rane 6a, un ndune ki taa nọ. ³ Nẹ koji madi ki rangi bay tee dora ti. Ninga e kakira da madi ki 6ari-e dirago, kar ta por be a tee a. Doe e siri, ẹ gaje e dọgi to, ninga jogi kosi-gon isi dbe je ti ka kin kare kare. ⁴ Un mongine 6a, ita-n me je ki kare me ki mita ti dora ti 6uki-de ki donangi ti. Re a ta dane ti ki aw ta oji ngon ka kin kadi ta re oji ngon taa 6a, n-ribẹ ngon n-uso-e. ⁵ Dane oji ngon ki dingam ki kadi ta a isi do gin 6e je ti pati ki donangi ti ne, a o-de 6e ki kofe lie a nga ta gindi be. E mbata kin ẹ, loki oji ngon taa par ẹ, uni ngon ka kin awi sie kadi Luwẹ ti, kadi kimbar ngar ti lie.

* 10:7 Tee ki taga 20:11; Dataranom 32:40; Daniyal 12:7; Amosi 3:7

6 NGA ningę dęne taa ay yęne aw dilę lo ti ki e lo ki Luwę indę dę lo madi dana titi kadi tę isi ti adi tę ngęmi-e ki nę kuso asi ndę dibi ki bu joo ki kuti meęę (1260).

7 Lo kin ti, rę j dęrę ti. Misęł ai ki malayka je lęne ręi ki da ki bari-e dirago ka kin. Dirago ka ai ki malayka je lęne ij sęde ki rę tę, 8 nę rę tęte. Lo lęde ai ki malayka je lęne goto dęrę ti ngata. 9 Ćsi kękirę dirago ilęi-e nangi. E ki e bigę li ki bari-e su je ki *Sata je, e ki e nje kędi dije pęti ki dęnangę ti ne. Ćsi-e ilęi nangi, naa ti ki malayka je ki goe ti.

10 Lo kin ti, m-o ndu dęw madi 6a ki tęgine ę nę: «Dokagilo kaji re ngata, dękagilo kadi Luwę oji tęgine re ngata, dękagilo kębe lie re ngata. E dękagilo ki tęgi e ji Kirisi ti ngata. Tadı dęw ki nje kindę ta dę ngakoje je ti ka ęsi-e dęrę ti ilęi-e dęnangę ti. E ki nje kindę ta dęde ti kondę je ki kada je nę Luwę ti lęje. 11 Nę ai je tęti-e rę ki takul męsi NGon bati nim, ki takul ta lę Luwę ki mai naje nim. Bęli ręde al, ęi bęsi ngay kadi ndigi koy. 12 E mbata kin ę, Maji kadi j dęrę ira ręnęł, Ć sai ki isi me dęrę ti ka irai ręnęł tęł NGA ningę j dęnangę, sęi ki ba bo, tuji e lęsi, Tadı su risi nangi ki ręsi ti nęę, Wongi tęl-e, MBata gęr kadi dękagilo lęne nay ngay al ngata.»

13 Loki dirago oo kadi ęsi-ne ilęi-ne nangi 6a, ęr ngędi ki go dęne ti ki nje koji ngon ki dingęm ka kin. 14 Nę adi dęne iբę bagine joo tę bagi kękirę soro be, kadi ij-n aw osi lo ti ki Luwę indę dęe dana ade dilę lo ti, kadi tę ngęmi-e ki nę kuso asi 6al mitę ki nusi, sęy, kadi li ndęti kade al. 15 Lo kin ti, li ilę man tane tę man ba be ki go dęne ti nęę kadi tę tęgi man ka kin inde aw sie. 16 Nę dęnangę re rę lę dęne, tęę tane tibi-n ndęę man ki li tęmę ka kin yiki. 17 Lo kin ti, wongę tęł dirago dę dęne ti, adi aw rę dę gin koji ti lie, ki ęi nję tęł ręde go ndu Luwę ti, nję ka dana dę nę ki rojeti ki Jęju tęę ki dęe ki taga.

18 Go ti, aw ilę ręne a ta ba bo ti.

13

Da je kijoo

1 M-o da madi kare ki gaje e dęgi, ę dęe e siri tęę me ba bo ti. Jęgi kęsi-gon isi ta gaje je ti kare kare, ningę tę kęł ta ki mal dę Luwę ti ę isi jam dęe je ti tę. 2 Da ki m-o-e ka kin to titi-naa ki kaga be, ningę njęe je toi tę nja da ki bari-e ursi kin be, 6a tęe to tę ta 6ęł be tę. Dirago tęł ki tęgine, ki kimbęr ngar lęne, ki tęgi kębe ki ęti 6ęł ade. 3 Jam dęe kare to tę nę ki ingę do ki asi koy be, nę 6asine do ka kin idi ngata. Lo kin ti, dije ki dęnangę ti ne pęti, kilę ra da kin ęti-de 6ęł, adi uni goe. 4 Ćsi mękęside nangi nę dirago ti, tadı tęł ki kębe

adi da ka kin. Ningę ęsi mękęside nangi nę da ti tę ęi nę: «Nę ę asi kęji ręne kadi da ti kin ę? Nę ę asi kadi rę sie ę?»

5 Adi ta rębi da kadi tęę tane ęl-n ta je ki nęga nęga ki ta je ki mal dę tę Luwę ti. Ningę ingę ta rębi kadi ra-n ndigę lęne nay kuti sę gide joo (42). 6 Hę ręne ęł ta je ki mal dę Luwę ti, taje je, taji lo kise je, taa taji dije pęti ki isi dęrę ti tę. 7 Adi-e ta rębi kadi rę-n ki dije lę Luwę kadi tęti-de rę, taa adi-e tęgi dę gin koji je ti ki dangę dangi, ki gin dije ti ki dangę dangi, kin gin ndon ta je ti ki dangę dangi, ki gin 6e je ti ki dangę dangi. 8 Dije pęti ki dęnangę ti ne ęsi mękęside nangi nęę ti. Adi ęi dije ki lo kilę ngirę dęrę ti ki dęnangę ti nu, ę tęde e ki ndangę me makitibi kaji ti al. Dęw ndangę tęde me makitibi kaji ti lę NGon bati ki dije tęli-e kin al.

9 «Dęw ki aw ki mbine 6a, kadi oo-n dę ta ki m-aw tę m-ęł kin maji: 10 Dęw ki sębi dangay 6a, a aw dangay ti; dęw ki sębi tuji ki kiyę kasigar 6a, a tuji ki kiyę kasigar tę. Ningę e dę kadi ki kadi dije lę Luwę uwęi tęgide ba, ę kadi awi ki kadi-me tę.»

11 Go ti, m-o da madi ki rangi tęę nęga. Gaje e joo tę gęji ngon bati be, ningę ęł ta tę dirago be tę. 12 Da ka kin ra kilę ki tęgi da ki dęsęy pęti ta kęme ti. Ba indę tęgi dę dije ti adi ęsi mękęside nangi nę da ti ki dęsęy ki ingę do ki asi koy, nę do ka kin tęł idi kin. 13 Da ki kę joo kin ra nę koji je ki ęti 6ęł. Aw bęti ra adi por j dęrę ti, risi dęnangę ti, ta kęm dije ti pęti. 14 Ćdi dije ki dęnangę ti ne 6uki-de wale ki nę kaji je ki adi-e kadi ra ta kęm da ti ki dęsęy. Ćsi-de kadi tę tęli kagi yo madi ęsi gon da ki ingę do kiyę kasigar ę tęł aji gogi kin. 15 Da ki kę joo ingę tęgi kadi ra adi kagi yo kęsi-gon da ki dęsęy kin tęł nę ki isi kęm, mba kadi tę ęł ta, ę adi tęli dije pęti ki a mbati kęsi mękęside nangi nę kagi yo kęsi-gon da ki dęsęy ti. 16 Da ki kę joo indę tęgi dę dije ti pęti, ngan je ki dije ki tęgi, nję nę kingę je ki nję ndoo je, dije ki kare ki 6ęę je, kadi taai ndaji ji kęde ti al ę j galde ti. 17 Kin ę re dęw aw ki ndaji tę da kin ę se kęr nę je ki tęji tęe al 6a, a asi kadi ndogi nę al nim, gati-n al nim tę.

18 E dękagilo kęm-kędi. Dęw ki aw ki nę gęr, a asi kadi gęr me kęr nę ki ęji dę da kin, tadı e kęr nę ki tęji dęw madi. Kęr nę ka kin e kęr nę ki 6u meęę ki kuti meęę gide meęę (666).

14

NGon bati ęi ki dije ki kigę dęde

1 M-go lo 6ęy, 6a m-o NGon bati a taa dę mbal *Siyo ti, ningę dije dibi 6u ki dibi kuti sę gide sę (144.000) ki awi ki tęe nim, tę Bawe Luwę nim, ki ndangę nati nęde ti ęi sie. 2 M-o ka nę madi 6a j ki dęrę ti tę ka man ba ki isi lo kam be, 6a tę ka ndi ki ndangę nę ki tęgine ngay kam be. Ka nę ki 6a ę m-o kin, 6a tę ka

✧ 13:7 5-7: Daniyel 7.8, 25; 11.36; 7.21

kundi je ə dije a indəi be. ³ Ningə kosi dije kin pəti osi pa ki sigi nō kimbar ngar ti, ki nō ne je ti ki njé kisi kəm ki so, ki nō ngatōgi je ti. Dəw ki asi kadi ndo pa kin goto. Dəw 6a, e dije ki dibi 6u ki dibi kuti sō gide sō (144.000), ki əi dije ki əi ki kigə dade donangi ti kin par. ⁴ Əi dije ki lati rōde ki majal sangi dāne je al, tadō gəri dāne al. Uni go NGon bati lo je pəti ki aw ti. Əi dije ki e ki kigə dade dan dije ti ki donangi ti ne tə kandi ne ki dəsəy ki kun kadi Luwə nim kadi NGon bati nim. ⁵ Əi dije ki dəw oo ta ki ngom tade ti al. Ta ki kadi dəw ində dode ti goto.

Malayka je iləi mbə ta ki gangi ki a re

⁶ Go ti, m-o malayka kare ki nal dan nəl ti taa say ngay. Poy Ta ki Maji ki biti ki nō ti e jie ti kadi ilə mbi dije ti ki isi donangi ti ne, adi e gin 6e je ki dangi dangi, ki gin koji je ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi, ki gin dije ki dangi dangi. ⁷ Malayka ka kin un ndune ki taa ə nə: «Iləi dōsi gin tōgi ti lə Luwə, ə iləi tōji dōe ti, tadō dōkagilo ta ki gangi lie re ngata. Jsi məkəsiso nangi nō nje ra dōrə ki donangi ti, nje ra ba bo ki lo je ki dangi dangi ki man isi ibə ti.»

⁸ Malayka ki rangi 6əy un go e ki kəte ka kin ningə əl ə nə: «Osi ngata, osi ngata, *Babilon ki e 6e ki boy. E ki adi gin 6e je pəti kasi kaya ki ra ləne ki əti 6əl adi-de ayi-naa.» ⁹ Malayka ki rangi 6əy ki kō mitə un gode ningə əl ə nə: «Dəw ki osi məkəsiso nangi nō da ti, ki nō kagi yo ti lie, ə taa ndaji nōne ti, ə se jine ti 6a, ¹⁰ e ka a ay kasi wongi lə Luwə ki kanji kilə man ti ki Luwə a 6uki me kōpi wongi ti ləne kin to. Ko dije ki be kin a ingəi kō ta kəm malayka je ti ki kay njay ki ta kəm NGon bati ti. A ingəi kō kin me por ti ki me ne ti ki o por rigi rigi. ¹¹ Sa por ki nje kadi-de kō kin a su taa ki dō 6əl je, dō 6əl je. Ningə kondō ki kada, lo kadi dije ki njé kosi məkəside nangi nō da ti ki nō kagi yo ti lie, ə taai ndaji nōde ti ə se jide ti kin a ɔri kəə goto. ¹² E dōkagilo ki kadi dije ki əi ya Luwə, ki njé ngəm ndu-kun lə Luwə, ki njé kadi mede Kirisī, uwəi tōgide ba.»

¹³ Go ti m-o dō ndu madi j dōrə ti əl-m ə nə: «Indangi ta kin ə nə: Njé maji-kur je ə əi dije ki isi oyi me ndo ti ki 6one me kilə ti lə Bəbe. NDil Luwə əl ə nə: əi njé maji-kur je tadō uwəi kō rōde dō kō je ti lade, ningə kilə rade je ki maji ki rai a ndole gode.»

Ta ki gangi ki dō dije ti ki donangi ti ne

¹⁴ M-go lo 6a m-o kil ndi ki nda, ningə dəw ki titi-naa ki *NGon dəw isi dō ti. Jōgi ngar ki ra ki ɔr isi dōe ti, ningə uwə ngorongi ki tae ati jine ti. ¹⁵ Malayka madi ki rangi tēg me kəy ti lə Luwə, ningə un ndune taa ki tōgine əl nje kisi dō kil ndi ti ə nə: «Ilə ngorongi ləi ijə-n kō, tadō kō ki donangi ti mbuji asi kija

ngata.» ¹⁶ Ba lo kin ti, nje kisi dō kil ndi ti ilə ngorongi ləne ijə-n kō je ki donangi ti ne.

¹⁷ Go ti, malayka ki rangi 6əy tēg me kəy ti lə Luwə, dōrə, ti ki ngorongi ki ati ngay jine ti tō.

¹⁸ Go ti, malayka ki rangi 6əy ki aw ki tōgi dō por ti, tēg ki dō dingiri ti, 6a un ndune ki taa ki tōgine ngay əl nje kuwə ngorongi jine ti ə nə: «Ilə ngorongi ləi ijə-n dō nju je ki donangi ti kin, tadō kande je mbuji ngata.» ¹⁹ Ə malayka ilə ngorongi ləne donangi ti ijə-n dō nju je ki donangi ti, ningə bi ilə me 6e mbore kandi nju ti, ki e 6e ki boy ki wongi lə Luwə e me ti. ²⁰ MBisəi kandi nju ka kin me 6e mbore kandi nju ti, gidi 6e bo ti gogi, ningə məsi lo tēg me 6e mbore kandi ndu ti ka kin ki taga, j biti ɔdi ta sində je taa, 6a ngale asi kulə mətər 6u mitə kare.

15

Malayka je ki siri ki nē tuji lo je ki dōbay ti e jide ti

¹ M-o nē koji madi ki rangi ki bo, to əti 6əl dōrə ti. *Malayka je siri uwəi nē tuji lo je siri tō jide ti. Əi dōbay nē tuji lo je, tadō e əi ə wongi lə Luwə a təl-n tane.

² Go ti, m-o man ba ki to tə bər be, pole naa ki por. Ningə dō man ti ka kin, njé tati rō da, ki kagi yo lie, ki kōr nē ki tōji tōe, uwəi kande lə Luwə jide ti. ³ Osi pa lə *Mojī ki 6əə kilə lə Luwə, ki pa lə NGon bati əi nə:

«Bəbe Luwə ki nje kisi dō tōgi je ti pəti, Kilə rai je bo ngay, əti 6əl ki dum!

J NGar dō gin 6e je ti pəti,

Koji ra je ləi e koji ra ki dana, e ki rojeti*.

⁴ J Bəbe, nə ə asi kadi 6əl ndili al ə?

Nə ə a mbati kilə tōji dōi ti ə?

Tadō j ki kati ba ə j dəw ki ay njay,

Gin 6e je pəti a rəi kadi ɔsi məkəside nangi nōi ti.

Tadō kilə rai je ki dana toi ki taga ta kəmde ti*.»

⁵ Go ti, m-o ta kəy lə Luwə ki kəy kibi kulə noji lə Luwə e me ti, tēg tane dōrə ti.

⁶ Malayka je siri ki uwəi nē tuji lo je ki siri jide ti tēgi, me kəy ti lə Luwə ki taga. Ji kibi lē ki nda, nda ki əti 6əl, ningə dōi rōde ki nda ɔr.

⁷ Ki kare dan nē je ti ki njé kisi kəm ki sō adi malayka je ki siri kōpi je ki rai-de ki ɔr siri, tə kōpi je ki wongi lə Luwə ki nje kisi biti ki nō ti, rosi. ⁸ Sa rosi kəy lə Luwə ta nē ki tōji tō6a ki tōgi lə Luwə. Dəw asi kadi ur me kəy ti lə Luwə al biti kadi nē tuji lo je ki siri ki malayka je ki siri uwəi jide ti kin tōli ta kilə lade 6əy taa.

16

Kōpi wongi je lə Luwə ki əi siri

¹ M-o ndu ta madi ki tēg ki tōgine me kəy ti lə Luwə, əl malayka je ki siri ə nə: «Awī

mbæli kôpi wongî lə Luwə ki siri dənangi ti.»² Malayka ki dəsəy aw mbæl kôpi ləne dənangi ti. Lo kin ti nōō, do bay ki əti bəl, ki to ngay osi də dije ti ki njé kaw ki ndaji lə da nım, kəsi məkəsıde nangi nō kagi yo ti lie nım.

³ Malayka ki kō joo mbæl kôpi ləne də ba ti, adi man təl to tə məsi dəw ki oy be. Lo kin ti, ne je pəti ki ədi rōde ki isi me ba ti oyi.

⁴ Malayka ki kō mitə mbæl kôpi ləne də man mbo je ti, ki lo je ki dangi dangi ki man isi ibə ti, adi təli məsi. ⁵ Ba m-o ndu malayka ki aw ki tōgi dō man je ti əl ə nə: «I Nje kay njay, i ki isi bone, i ki isi mari nu. I itōji be təkı i nje gangi ta ki dana. ⁶ Tado əi je buki məsi dije ləi ki məsi njé kəl ta je ki tai ti kə, ə adi-de məsi wa ka tō kadi əyi-naa. Asi ta kadi ne kin rade be wa.» ⁷ Ningə go ti, m-o ndu ta madi i ki dō dingiri ti əl ə nə: «Oyo, Bəbe ki Nje kisi dō tōgi je ti pəti, ta ki gangi ləi e ta ki gangi ki rojeti nım, e ta ki gangi ki dana nım.»

⁸ Malayka ki kō sō mbæl kôpi ləne dō kadi ti, ade tōgi kadi buki-n porne dō dije ti kadi o-de. ⁹ Ba lo kin ti, kunjı kadi ki dum kəl tae o dije. Dije kin əli ta ki mal dō Luwə ti ki aw ki tōgi dō nē tuji lo je ti kin, ə mbati kiyə pə njiyəde je ki majal kə ə kulə-n tōji dō Luwə ta.

¹⁰ Malayka ki kō mi mbæl kôpi ləne dō kimbər ngar ti lə da, adi kōbe lie təl lo ki ndul kururu. Dije ingəi kō, usoi ngangide mur mur. ¹¹ Nə be ka, mbati kiyə rəbi kilə rade je ki majal kə, əli ta ki mal dō Luwə ti ki dōra ti, par par, mbata kō ki isi ingəi, ki mbata lə dō bay ki rōde ti.

¹² Malayka ki kō mehe mbæl kôpi ləne dō ba ti ki bari-e Epirati. Ba ka kin ii ə iyə lo kadi ngar ki nje kıl lo kibə kadi ti də ti. ¹³ Go ti, m-o ndil je ki majal mitə ki toi tə kəə je be, tēji ta dirago ti nım, ta da ti nım, ta nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti nım tō. ¹⁴ Əi ndil je lə su ki njé ra nē kōji je. Ningə awi rō ngar je ti ki dənangi ti ne pəti, kawı-de mbata rō ki a re ndō ki bo ti lə Luwə ki nje kisi dō tōgi je ti pəti.

¹⁵ Ningə Bəbe əl ə nə: «Oi, m-a m-re tə nje bōgi be. Nje rənəl ə e dəw ki isi kərə, taa ngəm kibi je ləne majı tō, kadi tə dəw oo-e ki rōe kare bə rōe a sölə-n al.»

¹⁶ NDıi je ki majal kawı ngar je ka kin lo ti madi ki bari-e ki ta Ebirə nə Armagədo^o.

¹⁷ Malayka ki kō siri mbæl kôpi ləne dan nəl ti, ningə ndu dəw bə me kəy ti lə Luwə, i ki lo kisi kimbar ngar ti, əl ə nə: «Gin nē je gangi ngata!»¹⁸ Lo kin ti, nē je ədi rōde, adi e təl ndi je, ki ndu dije, ki ndangi ndi je, taa dənangi yəki yəki ki əti bəl ngay tō. Lo kilə ngirə kisi ki dō taa ti lə dije nu kin, dəw oo kō dənangi ki yəki be kin nja kare al bəy. ¹⁹ Kəkirə bə bo gangi rone dana mite, ningə bə bo je ki me bə je ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne budi

ki nangi. Me Luwə ooi dō bə bo *Babilon ti al, Luwə ade əy kôpi, ki kəsi wongî lie ki ngə ngay isi ole me ti. ²⁰ Dō dər je pəti əyi-naa, adi dəw oo mbal je al. ²¹ Kəkirə kəsi je ki əyi tə mbal bo be iıi taa tosi dō dije ti. Dije əli ta ki mal dō Luwə ti əji-n dō kəkirə kəsi je ki njé tuji lo, tado tuji lo tuji ki əti bəl ngay.

17

Ta ki gangi ki dō dāne ti ki nje kaya ki dum

¹ Malayka kare dan malayka je ti ki siri ki uwəi kôpi je ki siri jide ti re əl-m ə nə: «İre, m-a m-tōji ta ki gangi ki a re dō dāne ti ki nje kaya ki dum, ki isi kadi man ba je ti ki kin, m-adi o. ² NGar je ki dənangi ti ne buki rōde ta sange lo kaya ti, ningə kosi dije ki dənangi ti ne əyi-naa kasi kaya lie adi rade tō^o».

³ Bə ə, NDil un-m aw səm dilə lo ti. Ningə m-o dāne kare isi dō da ti ki kər pir pir, ki tō je ki əl ta ki mal dō Luwə ti rosi rōe. Da ka kin dōe e siri ə gaje je e dōgi tō. ⁴ Dāne ə kibi je ki ndole, ki kər pir pir, ningə, ningə ər je, ki ningə ki gate e ngay je, ki mədi-kəsi je, rosi rōe. Uwə kôpi ki rai ki ər, ki nē je ki to koo al, ki nē ra kaya je lie ki to nje rosi mee. ⁵ Nē ki isi nati nōe ti, e nē ki ndangi əi nə: «Babilon ki boy, kō kaya dāne je, ki bə nə ra je ki to koo al ki dənangi ti ne.» ⁶ M-o kadi dāne ka kin məsi dije lə Luwə ra-e kasi ti. Adi e məsi dije ki tōlī-de mbata kede njé ma naji lə Kirisi. Lōki m-o-e, e nē madi ki əti-m bəl. ⁷ Ə malayka əl-m ə nə: «Ra ban ə əti bəl ə? M-a m-ər-i gin nē ki to lo bōyo ti əji dō dāne əi ki da ki dōe e siri ə gaje je ə dōgi, ki oti dāne gidine ti kin. ⁸ Da ki o-e kin kəte e nōō, nə bəsi ne goto ngata. A tēj koo kadi aw tuji ti. NGa ningə, dije ki dənangi ti ne ki lo kilə ngirə dōra ki dənangi ti nu, tōde e ki ndangi me makitibi kajı ti al kin, lōki ooi da kin bə, a əti-de bəl, tado kəte e nōō, nə bəsi ne goto, ningə a təl tə re gōgi.

⁹ «E dəkagilo kəm tēj ki dəkagilo kaw ki gosi. Dō da ki siri əi mbal je ki siri ki dāne isi dō ti. Taa əi ngar je ki siri tō. ¹⁰ NJé ki mi osi, e ki kō mehe isi dō kimbər ngar ti dəkagilo ti ki j-a-n ne kin, ningə e ki kō siri re al bəy. NDō ki a re bə, a isi dō kimbər ngar ti dəkagilo kin ndəy be par. ¹¹ Da ki kəte e nōō, ə bəsi ne goto kin, e wa ə e ngar ki kō jıjoo. E ki kare dan ngar je ti ki siri, ningə isi aw ki tuji ti. ¹² Gajı da ki dōgi ki o, əi ngar je ki dōgi ki isi dō kimbər ngar ti al bəy, nə a ingəi tōgi kadi oıi bə kadi-kare be ki da. ¹³ Mər ta ləde əi ki dōgi kin pəti e kare ba, adi e ta kadi unı tōgide ki kōbe ləde rai kilə adi da. ¹⁴ A rōi ki NGon bati, nə NGon bati a təti-de rō, tado e Bəbe lə bəbe je, e NGar lə ngar je. NGa ningə njé ki bari-de, njé ki mbəti-de, ki njé ka dō njade ti, a təti rō sie tō.»

¹⁵ Malayka təl əl-m bəy ə nə: «Man je ki o-de lo ki kaya dāne isi ti kin, əi gin dije ki dangi

dangi, ai kosi dije ki dangi dangi, ai gin 6e je ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi. ¹⁶ Gaji da je ki dęęi ki o-de, ki daro da wa, a osi ta kaya dęe, a ręęi kibi je ki rae ti kadi a ki rone kare. A usoi dae taa a adi por o-e to. ¹⁷ Tado Luwę inda ndigi ra lęe mede ti kadi rai go ti. Tade a e naa ti kare ba kadi uni tęęi kębe lade rai kilę adi da, biti kadi ta je ki ta Luwę ti teli tade.

¹⁸ «NGa ningę, dęe ki o-e, e 6e bo ki boy ki isi do ngar je ti ki dęangę ti ne.»

18

Babilon osi

¹ Go ti, m-o malayka madi ki rangi i dęęę ti risi ki nangi. Aw ki tęęi ki bo, ningę kunje unji, taa dęangę pęti. ² Malayka ka kin un ndune ki taa al a nę: «Babilon osi, *Babilon osi, Babilon ki boy osi; ningę ki basine kin, tę lo kisi ndil je la su, ki lo ęęęę rę la ndil je ki majal pęti. E e a yęl je pęti ki toi nęę, ki da je ki nję ra nę ki to koo al, rai tę lo 6e lade. ³ Tado gin 6e je pęti ayi-naa kasi kaya ki ra lie ki dum kin. NGar je ki dęangę ti ne sangi-e kaya ti, ningę nję ra gati je ki dęangę ti ne, ndui ki mandi ki ra lie ki dum kęl tae kin.»

⁴ Go ti, m-o ndu ta madi ki i dęęę ti al a nę: «Iteęi kę me 6e bo ti kin sai dije lęm, nę tę i indę ręsi naa ti sie do majal rae je ti, kadi tę tuji ki a re dęe ti kin ingę sęsi sie. ⁵ Tado majal rae je oji-naa, awi biti tęęi rę Luwę ti, adi me Luwę ole do nę rae je ti ki majal. ⁶ Irai sie nę ki ndo ki e ra ki dije kin to. Irai sie be nja joo. Me kęęi ki ęuki kasi je ti adi dije ayi-naa kin a, ięuki ti nja joo adi-e ay to. ⁷ Kae ti wa ki ręe nal-e-n me rę ki tęęi ti nim, 00-n maji rone nim ka kin a, maji kadi adi-e ingę kę je, ndingę ndoo je to. MBata al mene ti a nę: “M-isi do kimbęr ngar ti tę ngar, ningę mi nje ngaw koy al, tado m-a m-uwę ndoo yo al ratata.” ⁸ E mbata kin a, nę tuji lo je ki toi isi ngęmi-e kin a ęuki-naa dęe ti pęti ndo kare ba. Adi e koy, ki kuwę ndoo yo, ki 6o bo, ningę por a o-e to. Tado Bębe Luwę ki gangi ta dęe ti e Nje tęęi.»

⁹ Lo kin ti, ngar je ki nję sange kaya ti, ki nję koo maji ręde sie, a nęi je, a uwai ndoo yoe, loki a ooi sa por ki o-e su ki taa. ¹⁰ A ai sęę, mbata ęęli kę ki isi inge kin, ningę a ęli ai nę:

«Kę ri a to be a! kę ri a to be a!

I Babilon, 6e bo ki boy, ki nje tęęi!

Kadi kadi-kare ba be par a ta ki gangi osi dęi ti be a?»

¹¹ Nję njyę ra gati dęangę ti ne, nęi ki mbata lie nim, uwai ndoo yoe nim to, tado dęw kare ka ndogi sęde ne gati je lęde al. ¹² Nę gati je, ki rę je, ki la je, ki mbal ki gate e ngay je, ki mędi-kęsi je, ki lę je, ki kibi ki kę

pir pir je, ki kibi je ki ndoy, ki kagi je ki bayde a ti maji je, ki nę je ki rai-de ki ngangi kadi je, ki kagi je ki gati-de e ngay je, ki ningę kasi je, ki gindi je, ki nę je teli mbal je ki ndole, ¹³ ki kadi kagi ndir tę je, ki yibi kagi je ki a ti maji, ki nom kagi je ki a ti maji, ki nduji kagi je ki a ti maji, ki kasi, ki yibi, ki nduji, ki gęme je, ki mangi je, ki bati je, ki sindę je, ki pusi rę je, ki 6ę je, ki dangay je. ¹⁴ Kandi kagi ki ndili ndigi kuso ka ay sęę kadi ti. Nę kingę je lai ki nę koo maji rę je lai teli nę ki tuji kę, ningę dęw a ingę-de gogi al ratata. ¹⁵ Nję ra gati je ki rai gati kęte me 6e ti kin ingęai nę, sęsi ręde ngaręęi, tado ęęli kę je ki isi inge kin. Noi, uwai ndoo yoe, ¹⁶ ningę ęli ai nę: «Kę ri a to be a! kę ri a to do 6e bo ti kin be a! E ki kęte o kibi lę, ki kibi ki kęr pir pir, ki kęr njir njir, ki rę je, ki ningę ki gate e ngay je, ki mędi-kęsi je, rosi ręe. ¹⁷ Nę kęm kadi ki kare wa par a nę kingę je kin pęti gotoi kę!»

Nję kuwę ngandi bato je, ki dije ki me bato ti, ki nję ra kilę do bato ti, ki nję ra gati do ba ti, sęsi ręde ngaręęi, ¹⁸ ningę loki ooi sa pore ki isi su 6a, ęli ai nę: «Dęw oo 6e bo ki a ti 6al ta 6e bo kin be al ęęy!» ¹⁹ Oyi ba bur ki dęde ti, ningę nęi, uwai ndoo yoe, uni ndude ki taa ęli ai nę: «Kę ri a to be a! kę ri a to do 6e bo ti kin be a! E nę kingę je lie a dije pęti ki awi ki bato je do ba ti isi ingęai. Nę kęm kadi ki kare wa par a nę kingę je kin pęti gotoi kę!»

²⁰ I dęęę, ira rone do tuji ti ki inge kin! Sai dije la Luwę, ki nję kaw kilę je, ki nję kęl ta je ki ta Luwę ti, irai rone, tado ta ki Luwę gangi dęe ti kin, e sai je a Luwę gangi ta adi sęsi.

²¹ Lo kin ti nęę, malayka ki nje tęęi kare un mbal ki to tę kękirę mbal kusi ko be, ige ile ba, ningę al a nę: «E ki ka tęęi kin a, a igę Babilon, 6e bo ki boy kin kadi ilai-e kę, kadi dęw a oo-e gogi al ratata. ²² Dęw a oo ndu kęnde je, ki nję kosi pa je, ki nję kęl nal je, ki nję kęl tębi je, 6e lai gogi al ratata. Dęw a ingę kadi ra nę madi, a se a oo ndu mbal kusi ko al ratata. ²³ Dęw a oo por lambi o 6e lai al, taa dęw a oo ndu nję taa-naa sigi al to, tado nję ra gati je lai a ęli nję tęba je ki a ti ęęli dęangę ti ne, taa ki mbali ki ra lai a, ięuki-n gin dije ki dangi dangi ki dęangę ti ne kę.» ²⁴ E Babilon ti a męsi nję kęl ta ki ta Luwę ti, ki męsi dije la Luwę, ki męsi dije pęti ki tijai mindide dęangę ti ne, ay titi.

19

Pa tati rę ki ba me dęęę ti

¹ Go nę je ti kin 6a, m-o do ndu ki 6a tę ndu kosi dije ki ngay be dęęę ti a nę: «Aleluya! Kaji, ki tęba, ki tęęi e ya Luwę lęje. ² Ta ki gangi lie e ta ki gangi ki ręęeti, e ta ki gangi ki dana, tado gangi ta do kaya dęe ti ki tuji lo ki dęangę ti ne ki kaya ki ra lęne. Luwę ade igę kirę

tɔl ki tɔl ɔɔ kila je lie.» ³ Ningə tɔli əli ɔɔy əi nɔ: «Aleluya! Tɔji ki dɔ Baɓe ti! Sa por ɓe bo su ki dɔ ɓal je, ki dɔ ɓal je!» ⁴ *NGatɔgi je ki kuti joo gide sɔ, ki nɛ je ki njɛ kisi kɛm ki sɔ, əsi məkəsidi nangi nɔ Luwə ti ki Nje kisi dɔ kimbər ngar ti, əsi kure, ningə əli əi nɔ: «Amen! Aleluya! Tɔji ki dɔ Baɓe ti!»

Lo taa-naa lə NGon bati

⁵ Go ti, m-o ndu ta madi j ki dɔ kimbər ngar ti be əl ə nɔ: «Ilai tɔji dɔ Luwə ti laje, sɔi pəti ki sɔi ɓəɔ kila je lie, sɔi ki sɔi njɛ ɓal-e je, sɔi ngan je ki dije ki tɔgi.» ⁶ Ningə m-o dɔ ndu ki ɓa tɔ ndu kosi dije ki ngay be. NDU ka kin ɓa tɔ ka man ba ki isi lo be, taa ɓa tɔ ka ndangi ndi ki ɓa ki tɔgine ngay kam be tɔ, ə nɔ: «Aleluya! Ilai tɔji dɔ Baɓe ti, tado Luwə laje ki Nje tɔgi pəti inda ngirə kɔɓe lane. ⁷ Adi ji rai ronal, ji tilai kole ə j-ilai tɔji dɔe ti, tado dɔkagilo taa-naa lə NGon bati re ngata, ningə dɔne lie ka isi dɔ njane ti tɔ. ⁸ Adi-e kibi ki ndole ngay ki rai ki kula le.» Kibi le ki əli tae, tɔji kila ra je ki dana lə dije lə Luwə.

⁹ Malayka kare əl-m ə nɔ: «Indangi ta ə nɔ: Njɛ je ki ɓari-de lo taa-naa ti lə NGon bati əi njɛ ronal je.» Ningə ila ti ɔɔy ə nɔ: «E kin ə e ta je ki rɔjeti lə Luwə.»

¹⁰ M-osi nangi njae ti kadi m-əsi kure, nə əl-m ə nɔ: «O rɔi kadi ira ne kin! Mi ɓəɔ kila tɔ j je ki ngakɔi je ki ai dɔ njade ti me nɛ ki rɔjeti ki Kirisi tɛɛ ki dɔe, kin be tɔ. E Luwə ə sɔɓi kadi əsi kure!» Tado nɛ ki rɔjeti ki Kirisi tɛɛ ki dɔe kin ə, adi dije kosi əli ta ki ta Luwə ti.

Rɔ ki tati lə Kirisi ki e dɔw ki Luwə mbɔte

¹¹ Go ti, m-o dɔrɔ tɛɛ tane, ningə sində ki nda ə tɛɛ a. Dɔw ki nje kale, tɔe nɔ Nje ka dana nim, Dɔw ki rɔjeti nim. E Nje gangi ta, ki Nje rɔ rɔ ki dana. ¹² Ka kame je tɛɛi por bilim bilim, ningə nɛ je ki ndole ndole isi dɔe ti ngay ta jɔgi kasi-gon, taa tɔ ki ndangi dɔe ti e tɔ ki e ki karne ba par ə gar tɔ. ¹³ C kibi ngal ki məsi rosi, ningə tɔe nɔ «Ta lə Luwə.» ¹⁴ Asigar je ki dɔrɔ ti uni goe, isi dɔ sində je ti ki nda, ningə əi kibi le ki nda, ki nɛ ki majal ɔde al. ¹⁵ Kiyə kasigar ki tae ati soy soy, ki sɔɓi dɔ tigə-n gin ɓe je ki dangi dangi tɛɛ tae ti. O ɓe dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne ki tɔgi ki nga tɔ gindi be. Njiyə dɔ nju ti, tal-e mbasi mɓasi me ɓe mbore kandi nju ti, ki kasi wongi lə Luwə ki Nje tɔgi pəti e me ti. ¹⁶ NDangi tɔ kare kibi ti lie nim, njae ti nim əi nɔ: «NGar lə ngar je, Baɓe lə ɓaɓe je.»

¹⁷ Go ti, m-o malayka kare a taa me kadi ti. Un ndune ki taa ki tɔgine, əl yal je pəti ki isi nali dan nəl ti say ə nɔ: «Irai, ikawi-naa ki mbata ne kuso ki bo lə Luwə!» ¹⁸ Irai usoi da ngar je, ki da ki bo je lə asigar je, ki da asigar je wa, ki da sində je ki njɛ kal-de je, da dije pəti, dije ki kare je, ki ɓəɔ je, ngan je, ki dije ki tɔgi je.»

¹⁹ Go ti, m-o da ki m-əl ta lie kate, ki ngar je ki dɔnangi ti ne, ki asigar je laɓe, kawinaa mba kadi rɔi ki nje kisi dɔ sində ti əi ki asigar je lane. ²⁰ Lo kin ti, uwai da ka kin dangay ti, naa ti ki nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti. Nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ra nɛ kɔji je lane ta kəm da ti, ɓuki-n dije ki njɛ kaw ki ndaji lə da rɔde ti nim, əsi məkəsidi nangi nɔ kagi yo ti lie nim, wale. Uwai-de, ɓuki-de joo pu kəm ba me dilə por ti, ki e por nɛ ki nje kɔ rigi rigi. ²¹ Kiyə kasigar ki tɛɛ ta nje kisi dɔ sində ti tɔl asigar je laɓe pəti, adi yal je pəti usoi dade ndani.

20

Bal ki dibi kare

¹ Go ti, m-o malayka kare ki j dɔrɔ ti risi ki nangi, uwə lakale ta wol ɓe ki dɔɔyɛ goto nim, sən ki boy ngay nim jine ti. ² Uwə dirago, ɓigə li, ki e su ki ɓari-e *Sata, dɔ-e ki sən ka kin kadi tɔ ɓal dibi kare. ³ Malayka un-e ile wol ɓe ti ki dɔɔyɛ goto, uti tae ki lakale, ɔr nɛ tae ti landangi, kadi ta ingə rəɓi ɓuki-n dije wale al, biti kadi gin ɓal ki dibi kare gangi. Go ti ɓa, sɔɓi kadi iyəi-e taa ngon dɔkagilo ki nday be.

⁴ Go ti, m-o kimbər ngar je isi, ɓa adi njɛ kisi dɔ ti tɔgi kadi gangii ta. Ningə m-o ndil dije ki ndɔ ki gangi dɔde ki kiyə mbata ma naji lə Kirisi, ki ma naji ta lə Luwə kin tɔ, taa njɛ ki mbati kosi məkəsidi nangi nɔ da ti nim, nɔ kagi yo ti lie nim, adi əi dije ki taai ndaji lə da nɔde ti al nim, jide ti al nim kin. Dije kin tɔli isi ki dɔde taa gogi, ningə a ɔi ɓe ki Kirisi ɓal dibi kare. ⁵ NDəgi njɛ koy je ɓa, a tɔli isi ki dɔde taa gogi al, biti kadi ɓal ki dibi kare kin gine gangi ɓəy taa. Lo kin ti, e kɔ taa ki dɔsay lə njɛ koy je lo koy ti. ⁶ Njɛ ke me ki taa ti ki dɔsay lo koy ti kin əi njɛ maji-kur, əi dije lə Luwə. Koy ki nje kɔ joo aw ki tɔgi dɔde ti al. A əi njɛ kijə məsi kadi-kare lə Luwə əi ki Kirisi, ningə a ɔi ɓe naa ti ki Kirisi ɓal dibi kare.

Rɔ tati Sata

⁷ Loki ɓal ki dibi kare a asi ɓa, a ɔri *Sata kəy dangay ti lie, ⁸ ningə a aw kadi ədi gin ɓe je ki dangi dangi ki dɔ kum dɔnangi ki sɔ, adi e Gogi ki Magog.⁹ A əsi njade naa ti kadi aw rɔ-n. Bayi-naa tɔ yangira ki ta ba bo ti be. ⁹ Uni lo ki dɔnangi ti ki ta tate, ilai-naa gəi gidi lo kisi dije lə Luwə ki ɓe bo ki Luwə ndige, nə por a j dɔrɔ ti kadi osi dɔde ti ɔ-de. ¹⁰ Nga ningə, su ki e nje kadi-de, a uni-e kadi ilai-e dilə por ti, me nɛ ti ki nje kɔ por rigi rigi, go da ti əi ki nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti. Lo kin ti, a ingə kɔ ki dum kal tae, kondə je ki kada je, ki dɔ ɓal je ki dɔ ɓal je.

Ta ki gangi ki dɔɔy ti

¹¹ Go ti, m-o kimbər ngar ki bo ki nda, ki dāw ki nje kisi dō ti. Dōrā əi ki dōnangi ayinaa kō ta kəme ti, ki kadi dāw a oo-de gogi al ratata. ¹² Ba m-o njé koy je, dije ki tōgi ki ngan je ki du, ai taa nō kimbər ngar ti ka kin. Lo kin ti, makitibi je əi ki tẹe. Makitibi madi ki rangi kare e ki tẹe, ningə e makitibi kaji. Njé koy je ingai ta ki gangi ki go lo kilā rade je ti ki rai. E ta ki gangi ki go lo ta ti ki ndangii me makitibi ti. ¹³ Ba bo tal ki njé koy je ki oyi mee ti adi gogi. Koy ki lo ki koo tali ki njé koy je ki ngami-de adi gogi. Ba dije pəti ingai ta ki gangi ki go lo kilā rade je ti ki rai. ¹⁴ Oyi koy əi ki lo ki koo buki-de dilā por ti. Dilā por kin ə e koy ki nje kō joo. ¹⁵ NGa ningə dāw ki tōe e ki ndangi me makitibi kaji ti al, a ilai-e dilā por ti kin tō.

21

Dōrā ki sigi ki dōnangi ki sigi

¹ M-o dōrā ki sigi əi ki dōnangi ki sigi, tado dōrā ki kōke əi ki dōnangi ki kōke gotoi kō, taa ba bo ka goto to. ² Ningə m-o be bo ki ay njay, adi e Jorijalam ki sigi ə j dōrā ti rō Luwə ti, tə dāne ki ra mandī maji isi-n dō njane ti isi nginə ngawne kam be. ³ Ba m-o ndu ta madi j ki dō kimbər ngar ti, əl ta ki tōgine ə nā: «Oi lo kisi Luwə ə re isi dan dije ti kin. Luwə a isi dande ti, ningə əi je a əi dije lie. A isi dande ti tə Luwə lade. ⁴ A bər man nō lay lay kəmde ti. Koy a goto, ndingə ndoo y a goto, nō kuwə ndoo a goto, kō a goto, tado dōrā ki dōnangi ki kōke ki nje je ki me ti gotoi kō.»

⁵ Lo kin ti nōq be, nje kisi dō kimbər ngar ti əl ə nā: «Ki ɓasine kin, m-ra nē je pəti tēki sigi ngata.» Ningə tal əl-m ə nā: «İndangi nē je kin, tado ta je ləm e ta je ki rōjeti, e ka kəm ta.» ⁶ Ba ilā dō ti ɓəy ə nā: «Gin ta gangi ngata! Mi Alpa ki Omega, lo kilā ngirə nē ki lo təl ta nē. Dəw ki kində ra-e ə, m-a m-ade man ki ngire e dō kaji ti kade ay kare. ⁷ Ningə dāw ki nje tətī rō, m-a m-ade kadi-kare kin: mi m-a mi Luwə lie, ə e a e ngonm to. ⁸ NGa ningə, njé me ndul je, ki njé naji ndude, ki njé ra nē je ki to ra al, ki njé təl dije, ki njé ra kaya je, ki njé ra mbəli je, ki njé kaw nō kagi yo je ti, ki njé ngom je, pəti, lo lade e me dilā por ti, ki e por ki o rigi rigi. Lo kin ə, e koy ki nje kō joo.»

Jorijalam ki sigi

⁹ Malayka kare dan malayka je ti ki siri ki uwəi kōpi je ki siri ki rosi ki nē tuji lo je ki siri ki dōbəy ti jide ti, re əl-m ta ə nā: «İre, m-a m-tōji nje nongī lə NGon bati, adi e dāne lie m-adi o-e.»

¹⁰ NDil tətī-m uwə-m, ɓa malayka aw səm taa dō mbal ti ki boy, ngal, ningə tōji-m be bo ki ay njay, adi e Jorijalam ki j dōrā ti rō Luwə ti, risi nangi. ¹¹ Tōɓa lə Luwə unji dōe ti. Kunje to tə kunji mbal ki gate e ungy kin

be, ndoy tə kunji mbal ki ɓari-e jasipi kin be, taa dāw oo lo me ti tə bər be tō. ¹² NDogi bər ki gə gide ndəə nim, ngal nim. Ta kəy kur me ti e dōgi gide joo. Ningə malayka je dōgi gide joo ngəmi ta kəy je ki dōgi gide joo ka kin. Ba ndangi tō gin koji lə ngan *İsirayəl je ki dōgi gide joo, kare kare, ta kəy je ti ki dōgi gide joo. ¹³ Kaw ki lo kibə kadi ti ta kəy e mitə, lo kur kadi ti ta kəy e mitə, jam dō be ti ta kəy e mitə, gin be ti ta kəy e mitə tō. ¹⁴ NDogi bər ki gə gide kəy, ngire e ki kində dō mbal je ti dōgi gide joo, ki tō njé kaw kilā je ki dōgi gide joo lə NGon bati e ki ndangi titi, kare kare.

¹⁵ Malayka ki nje kəl-m ta ka kin uwə nē mbōji nē jine ti, adi e gakira ki rai-e ki ər mba mbōji-n be bo, ki ta kəye je, ki ndogi bər ki gə gide. ¹⁶ Be bo kin dame je ki sō asi-naa, adi ngale asi-naa ki tate. Malayka mbōji be bo ka kin ki gakira lāne, asi kun nja dāw dibi kuti gide joo (12.000). Mbōji ningə nim, tate nim, kawē ki taa nim, asi-naa. ¹⁷ Mbōji ndogi bər ki gə gide be bo ka kin ɓa, ra ngal jī dāw tẹe kosile ti ɓu ki kuti sō gide sō, tə nē mbōji nē ki dije isi rai kilā. ¹⁸ Nē je ki indəəi ndogi bər ka kin e mbal ki ɓari-e jasipi, ningə be bo wa e ki kinde ki ər dōrəe, adi ndoy tə bər be. ¹⁹ Gin ndogi bər ki gə gide be bo ka kin e ki ra rōe ki mbal je ki dangi dangi ki gate e ngay, kadi ndole. Gine ki dōsay e ki ra ki mbal ki ɓari-e jasipi, ki kō joo e ki ra ki mbal ki ɓari-e sapir, ki kō mitə e ki ra ki mbal ki ndoy, ki ɓari-e agati, ki kō sō e ki ra ki mbal ki ɓari-e emərodi, ²⁰ ki kō mi e ki ra ki mbal ki ɓari-e onisi, ki kō mehē e ki ra ki mbal ki ɓari-e sarduwan, ki kō siri e ki ra ki mbal ki ɓari-e kirijoliti, ki kō jijoo e ki ra ki mbal ki ɓari-e bəril, ki kō jikare e ki ra ki mbal ki ɓari-e topaji, ki kō dōgi e ki ra ki mbal ki ɓari-e kirijopiraji, ki kō dōgi gide kare e ki ra ki mbal ki ɓari-e yasəti, ki kō dōgi gide joo e ki ra ki mbal ki ɓari-e ametisiti. ²¹ Ta kəy je ki dōgi gide joo lə ndogi bər, e madi-kōsi je dōgi gide joo tō. Ningə ta ndogi ki ra e ki ra ki madi-kōsi kare par ki dāne. Ta mbalo ki be bo ti e ki ra ki ər ki dōrəe, adi dāw oo lo me ti tə bər be. ²² Dəw oo kəy lə Luwə me be bo ti kin al. Kəy ɓa, e ɓaɓe Luwə wa ki nje tōgi pəti tō, NGon bati tō par. ²³ Be bo ka kin aw ki ndoo kadi ə se nay ki kadi oo-n lo al jagi, tado kunji Luwə unji dōe ti, ningə NGon bati e lambi ki kadi oo-n lo. ²⁴ Gin be je ki dangi dangi njiyəi kunje ti, ə ngar je ki dōnangi ti nē rai ki nē kingə je lade me ti tō. ²⁵ Ta kəy je ki kur me be bo ti kin a ai tagira ba ki ndō je pəti, dāw a uti-de al, tado lo a ndul me be ti kin al. ²⁶ NGa ningə, dije a rai ki nē kingə je ki nē tōɓa je lə gin be je ki dangi dangi me ti. ²⁷ Nē madi kare ki to nje a ur me ti al, taa dāw ki nje ra nē je ki to koo al, ki nje ngom a ur me ti al tō. E dije ki tōde e ki ndangi me makitibi kaji ti lə NGon

bati par ə a uri me ti⁹.

22

¹ Malayka taji-m man ba kaji, ki ndoy tə bər be ki isi ibə ki təgine lo kisi Luwə ti əi ki NGon bati. ²NGa ningə, dana ngadan 6e bo ti, ki dan ba ji man ti ki tō joo, kagi kaji ki tēg ki kandine nja dōgi gide joo me 6al ti ki kare a noo. Nay kare ə tēg ki kandine, nay kare ə tēg ki kandine, 6a mbie e ki kaji gin 6e je ki dangi dangi tō. ³Nə madi ki kadi tə Luwə a man-e goto.

Kimbar ngar kisi Luwə əi ki NGon bati a e me 6e bo ti, ningə 6əə kilə je lə Luwə a awi nge ti kadi tə əsi kure. ⁴A ooi ta kəme, ningə təe a e ki ndangi nati nōde ti. ⁵Lo ki ndul a goto, dəw a aw ki ndoo kunji lambi al nim, kunji kadi al nim, tado Babe Luwə a buki kunjine dode ti, ningə a oī 6e ki dō 6al je ki dō 6al je.

Re Jəju Kirişi

⁶Go ti, malayka əl-m ə nə: «Ta je kin e ta je ki rōjeti, e ka kəm ta. Ningə Babe Luwə ki nje kadi gosi njé kəl ta je ki tae ti, ilə ki malayka ləne kadi tōji 6əə kilə je ləne nje je ki a rai nje 6asi adi-de gəri.»

⁷Lo kin ti, Jəju əl ə nə: «Oi, m-a m-re 6asine, ningə dəw ki nje ngəm go ta je ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin e nje rənəl.»

⁸Mi Jə, m-o nje je kin ki kəm nim, ki mbim nim. Ningə go ko-e ti ki m-o ki kəm je, ki mbim je, m-osi nangi nja malayka ti ki tōji-m nje je ka kin kadi m-osi kure. ⁹Nə e əl-m ə nə: «Onoi kadi ira nje kin. Mi 6əə kilə tə j je, tə ngakoi njé kəl ta je ki ta Luwə ti je, ki dije pəti ki njé ngəm go ta je ki me makitibi ti kin maji, be tō. E Luwə ə sobi kadi əsi kure.»

¹⁰Ningə ilə ti 6əy ə nə: «Ta je ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin, onoi kadi i6əy ə adi to, tado dəkagilo ki kadi nje je kin a rai nje e 6asi ngata.» ¹¹NGa ningə kadi dəw ki nje ra majal, nay ki lo ra majal ti ləne, ə dəw ki nje ra nje je ki to ra al, nay ki lo ra-e ti tō; ningə

dəw ki nje ra nje ki maji, nay ki lo ra nje ki maji ti, ə dəw ki ay njay, nay ki lo kay rəne njay ti tō.

¹²Lo kin ti, Jəju əl ə nə: «Oi, m-a m-re 6asine! M-a m-re ki nje kigə go ji kadi m-adi dəw ki ra ki go kilə ti ki ra. ¹³Mi Alpa ki Omega, mi ki Dəsay ki ki Dəbəy ti, mi Lo kilə ngirə nje ki Lo təl ta nje⁹.»

¹⁴Njé rənəl je ə əi dije ki njé togi kibi je ləde kadi tə ingəi ta rəbi kuso kandi kagi koy al, ə kadi uri ki ta kəy me 6e bo ti. ¹⁵Ningə kadi dije ki njé ra kilə lə bisi je, awi gidi 6e bo ti, naa ti ki dije ki njé mbəli, ki dije ki njé sanginaa kaya ti, ki dije ki njé təl dije, ki dije ki njé kaw nō kagi yo je ti, ki dije ki ngom nəl-de ki njé kəl ta ki ngom.

¹⁶«Mi Jəju, m-ilə ki malayka ləm kadi ma naji nje je ki rōjeti kin ki rō njé kaw-naa je ti. Mi dəw ki gin kōji ti lə *Dabidi, mi NGawndə ki nje kibi gin lo ti.»

¹⁷NDil Luwə əi ki dāne ki nje ngaw əli əi nə: «frel!»

Ə kadi dəw ki oo dō ndu ta je kin ə nə: «frel!»
Kadi dəw ki kində man ra-e, re, ə kadi dəw ki ge kay man kaji, ingə kare ki kanji ndogi tō.

Təl ta ta

¹⁸Mi Jə m-ilə ndum dō ta je ti ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin be: Dəw ki ilə nje madi dō ti, Luwə a buki tuji je ki e ki kəl tae me makitibi ti kin dō kō ti lie. ¹⁹A re dəw ər nje madi me ta je ti ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin tō6a, Luwə a ər nje maji ki sobi dōe kō me kagi koy al ti nim, me 6e bo ti ki ay njay nim. Adi e kagi koy al əi ki 6e bo ki ay njay ki e ki kəl ta ləde me makitibi ti kin⁹. ²⁰Ningə dəw ki nje kaw ki ndu dō ta je ti kin təkə e ta je ki rōjeti əl ə nə: «Oyo, m-a m-re 6asine.»

Amen! Ire, Babe Jəju! ²¹Kadi me-maji lə Babe Jəju e səsi naa ti pəti.

✧ 22:13 12-13: Ejay 40.10; 62.11; Pa je 28.4; Jərami 17.10

✧ 22:19 Dətərsənom 4.2; 13.1